

Karri Tolttila

EUROOPPALAINEN
PIDÄTYSMÄÄRÄYS JA
RIKOKSENTEKIJÄN
LUOVUTTAMISEN
AINEELLISET
EDELLYTYKSET –
EU:N LUOVUTTAMIS-
LAINSÄÄDÄNTÖ
SUOMESSA

EUROOPPALAINEN PIDÄTYSMÄÄRÄYS JA RIKOKSENTEKIJÄN
LUOVUTTAMISEN AINEELLISET EDELLYTYKSET
– EU:N LUOVUTTAMISLAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 341

Karri Tolttila

Eurooppalainen pidätysmääräys ja rikoksentekijän luovuttamisen aineelliset edellytykset – EU:n luovuttamislainsäädäntö Suomessa

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Porthanian salissa PIII perjantaina 21. elokuuta 2020 kello 12.

WITH AN ENGLISH ABSTRACT

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. 09 6120 300

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Verkkokirjan ISBN 978-951-855-429-8

© 2020 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Karri Tolttila

ISSN-L 0356-7206

ISSN 0356-7206

ISBN 978 951-855-381-9

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2020

Alkusanat

Väitöskirjan kirjoittaminen on usein vuosien mittainen työrupeama. Näin myös tässä tapauksessa. Tämä väitöstutkimus on aloitettu vuonna 2012 saadessani paikan Oikeus muuttuvassa maailmassa -tutkijakoulussa. Pääasiallinen kirjoitustyö on toteutettu vuosina 2012 ja 2013 sekä vuosina 2016 ja 2019. Kirjoittamista on rytmittänyt huhtikuussa 2012 alkanut auskultointi Tuusulan käräjäoikeudessa ja sittemmin työskentely Helsingin hovioikeudessa eri lainkäyttötehtävissä kevästä 2014 lukien.

Tutkimuksen tekeminen ei olisi ollut alkuunkaan mahdollista ilman lähimmäisten ja muiden tahojen tukea. Väitöskirjan kirjoittaminen professori emeritus Raimo Lahden ohjauksessa on ollut etuoikeus. Olen saanut erinomaisia neuvoja ja korvaamatonta tukea tutkimustyöhön ja kirjoittamiseen. Kuluneen kahdeksan vuoden aikana Raimo on jaksanut kannustaa ja rohkaista minua tutkimuksen eteenpäin viemiseksi sekä tukenut minua urallani.

Väitöskirjani esitarkastajina ovat toimineet professori Minna Kimpimäki ja dosentti Allan Rosas. Heidän tekemänsä huomautukset ovat olleet asiantuntevia ja tarkkanäköisiä. He ovat myös ystävällisesti suostuneet toimimaan vastaäittäjinä. Olen hyvin kiittollinen siitä, että olen saanut työni tarkastukseen tällaista asiantuntemusta.

Myös professori Kimmo Nuotion ja Helsingin hovioikeuden presidentti Mikko Könkkölän myötävaikutus väitöskirjan valmistumiseen on ollut merkittävä. Kimmo on kannustanut minua hakeutumaan yliopistotyön ohella myös käytännön työhön, kun taas Mikko on kannustanut minua väitöstutkimuksen tekemiseen ja saattamiseksi valmiiksi työn ohessa. Työskentely muualla kuin yliopistossa on avartanut näkemyksiäni oikeustieteen harjoittamisesta. Minulle on ollut kunnia saada kuulua sekä Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikos- ja prosessioikeuden tutkijayhteisöön että työskennellä Helsingin hovioikeuden lainkäyttötehtävissä. Olen otettu Helsingin hovioikeuden henkilöstön laajasta kiinnostuksesta väitöstutkimustani kohtaan.

Haluan kiittää myös rikosoikeuden oppiaineen vastuuopettajaa professori Sakari Melanderia tuesta ja mutkattomasta yhteistyöstä. Kiitokset kuuluvat niin ikään Porthanian viidennen kerroksen tutkijayhteisölle, jonka seurasta olen saanut nauttia eri vuosien aikana. Heistä haluan erityisesti kiittää Dan Frändeä, Dan Heleniusta, Tuomas Huplia, Merita Kettusta, Kristiina Koivukaria, Kati Niemistä, Heli Korkkaa, Teija Stanikićia, Ville Hiltusta ja Aleksi Peltosta.

Suomalainen Lakimiesyhdistys on ystävällisesti ottanut kirjani julkaistavakseen arvostettuun A-sarjaansa. Kustannustoimittaja, OTM Raisa Uljasta kiitän avusta käsikirjoituksen saattamisesta lopulliseen julkaisumuotoon.

Kiitän myös äitiäni Arja Tolttilaa ja Ilari Järvenpäättä sekä siskojani, sukulaissiani ja ystäviäni, jotka ovat kannustaneet minua väitöskirjan tekemiseen. Teidän tukenne on ollut korvaamatonta. Tärkeimmät kiitokset osoitan vaimolleni Johannalle.

Helsingissä uudenvuodenpäivänä 1.1.2020

Karri Tolttila

Sisällys

Alkusanat	V
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuksen tavoitteet	1
1.2 Tutkimuksen rakenne ja rajaukset	7
1.3 Tutkimuksen näkökulma, metodi ja lähteet	8
2. Eurooppalainen pidätysmääräys, rikoksenteikijän luovuttamista koskevat kansalliset säädökset ja kansainväliset sopimukset	11
2.1 Suomen kansalliset säädökset	11
2.2 Yleinen luovuttamislaki yleislakina	12
2.2.1 Lain soveltamisala	12
2.2.2 Luovuttamisen pääperiaatteet	12
2.2.3 Luovuttamispäätöksen harkinnanvaraisuus	17
2.2.4 Luovuttamispäätökseen asetettavat ehdot	18
2.3 Rikoksenteikijän luovuttamista koskevat eurooppalaiset yleissopimukset	19
2.3.1 Aluksi	19
2.3.2 Euroopan neuvoston rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus	20
2.3.3 EN 1957 -luovuttamissopimusta täydentävät lisäpöytäkirjat	24
2.3.4 Yleisen luovuttamislain ja EN 1957 -luovuttamis- sopimuksen keskinäisestä suhteesta	25
2.3.5 Schengenin yleissopimus ja Euroopan unionin jäsen- valtioiden väliset yleissopimukset	27
2.4 Eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukanaan tuomat muutokset rikoksenteikijän luovuttamista koskevalle normistolle	31
2.5 Pohjoismainen pidätysmääräys	36
2.5.1 Aluksi	36
2.5.2 Rikoksenteikijän luovuttaminen ja Pohjoismaiden välinen yhteistyö rikosoikeuden alalla	37
2.5.3 Pohjoismainen lähestymistapa rikoksenteikijän luovuttamiseen	39
2.5.4 Pohjoismaisen pidätysmääräyksen merkittävimmät muutokset	42

SISÄLLYS

2.5.4.1	Merkittävimmät muutokset verrattuna yhteispohjoismaisiin luovuttamislakeihin.....	42
2.5.4.2	Merkittävimmät muutokset verrattuna eurooppalaiseen pidätysmääräykseen	43
2.5.5	Eurooppalaisen pidätysmääräyksen suhteesta pohjoismaiseen pidätysmääräykseen	45
3.	EAW-puitepäätöksen tulkinnasta ja oikeusvaikutuksista.....	49
3.1	Aluksi	49
3.2	Tulkintavaikutuksen merkitys	50
3.3	Tulkintavaikutuksen rajat	52
3.4	Tulkintavaikutus korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä.....	55
3.5	Puitepäätösten tulkintavaikutuksen suhteesta välittömään oikeusvaikutukseen ja EU-oikeuden etusijaan	57
4.	Eurooppalainen pidätysmääräys ja vastavuoroisen tunnustamisen periaate.....	63
4.1	Aluksi	63
4.2	Mistä vastavuoroisessa tunnustamisessa on kysymys?	66
4.3	Jäsenvaltioiden välisen keskinäisen luottamuksen merkityksestä.....	68
4.4	Vastavuoroiseen tunnustamiseen kohdistetusta kritiikistä.....	73
4.5	Suhteellisuusperiaate vastavuoroisen tunnustamisen rajoitteena	77
4.5.1	Aluksi	77
4.5.2	Pidätysmääräyksen suhteellisuusvaatimuksesta.....	80
4.5.3	Unionin toimenpiteet pidätysmääräyksen suhteellisuutta koskeviin ongelmiin	82
4.5.3.1	Pidätysmääräyksen antamisesta laaditun käsikirjan ohjeistus ja pidätysmääräyksen uudistamishdotus.....	82
4.5.3.2	Vaihtoehtoiset menettelyt pidätysmääräyksen antamiselle	86
5.	Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitys EAW-puitepäätöksen Suomen kansallisessa täytäntöönpanossa	89
5.1	Yleistä.....	89
5.2	EU-luovuttamislaki ja vastavuoroisen tunnustamisen periaate....	89
5.3	EAW-puitepäätöksen täytäntöönpano ja Suomen perustuslaki	94

6. Luovuttamisen aineelliset edellytykset eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa	99
6.1 EAW-puitepäätöksen säätämism vaiheet	99
6.2 Puitepäätöksen edellytykset luovuttamiselle	103
6.3 Kaksoisrangaistavuuden vaatimus	107
6.3.1 Vaatimuksen merkitys	107
6.3.2 Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen määritelmästä	112
6.3.3 Kaksoisrangaistavuus EAW-puitepäätöksessä ja EU-luovuttamislaissa	114
6.3.4 Luovuttaminen ilman kaksoisrangaistavuuden vaatimusta	116
6.3.5 Puitepäätöksen listarikosten suhteesta laillisuusperiaatteeseen	119
6.3.6 Yhteenvetoa ja arviointia	124
6.4 Rikosoikeudellisen toimivallan (alueperiaatteen) merkityksestä rikosentekijän luovuttamisessa	125
6.4.1 Rikoksen tekopaikka on valtiossa, jolle luovutuspyyntö on tehty	125
6.4.2 Ekstraterritoriaalisuus	129
6.5 Rikosentekijän syyttäminen muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta	129
6.5.1 Aluksi	129
6.5.2 Erytyissääntö eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa puitepäätöksessä	131
6.5.3 EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdan soveltamisalasta	132
6.5.4 Missä vaiheessa EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kiellon rikkomiseen voidaan vedota?	134
6.5.5 Luovuttamisen laajentamisesta	135
6.5.5.1 Yleistä	135
6.5.5.2 Menettelystä luovuttamista laajennettaessa	136
6.5.6 EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa mainitulle ”muun rikoksen” teon käsitteelle annettava laajuus	138
6.5.6.1 Yleistä	138
6.5.6.2 Erytyissäännön suhteesta syytesidonnaisuuteen	139
6.5.6.3 Erytyissäännön suhteesta syytteen tarkistamiseen ja tuomion oikeusvoimavaikutukseen	141
6.5.7 Yhteenvetoa ja arviointia	149
6.6 Kansalaisuuden ja asuinpaikan merkitys	150
6.6.1 Aluksi	150

SISÄLLYS

6.6.2	Kansalaisuuteen perustuvan luovuttamiskiellon asema eurooppalaisissa luovuttamissopimuksissa	152
6.6.3	Kansalaisuuden merkitys EAW-puitepäätöksessä.....	154
6.6.4	EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan tulkinnasta.....	156
6.6.4.1	Ilmaisujen ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti” merkityksestä	156
6.6.4.2	Sallitaanko puitepäätöksessä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion omien kansalaisten erityiskohtelu?	158
6.6.4.3	Puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan täytäntöönpano Suomen EU-luovuttamislaissa.....	164
6.6.5	Mitä puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan soveltamisesta seuraa?	167
6.6.5.1	Aluksi.....	167
6.6.5.2	Kaksoisrangaistavuuden tarkistamisesta EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan mukaisissa tilanteissa	169
6.6.5.3	Rangaistuksen täytäntöönpanovaltion toimivallasta	172
6.6.6	Kansalaisuuden merkityksestä ekstraterritorialiteetti- ja alueperiaatetta sovellettaessa.....	173
6.7	Luovuttamisesta kieltäytyminen ne bis in idem -kiellon nojalla..	175
6.7.1	Ne bis in idem -kiellon merkitys ja soveltamisala	175
6.7.2	Ne bis in idem -kiellon soveltamisesta eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä	180
6.7.3	EU-tuomioistuimen ne bis in idem -kieltoa koskevasta ratkaisukäytännöstä	181
6.7.4	Toimivallan jakaminen jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välillä pidätysmääräyksen ne bis in idem -kieltoa sovellettaessa.....	184
6.7.5	Ne bis in idem -kiellon soveltamisesta vangitsemismääräyksen yhteydessä	190
7.	Eurooppalainen pidätysmääräys luovutettavaksi vaaditun henkilön perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta tarkasteltuna.....	193
7.1	Perus- ja ihmisoikeudet kansainvälisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä	193
7.2	Perus- ja ihmisoikeudet EU:ssa ja osana EAW-puitepäätöstä	199
7.3	Perus- ja ihmisoikeudet EU-tuomioistuimen pidätysmääräystä koskevassa ratkaisukäytännössä	204

7.3.1	Perus- ja ihmisoikeuksien suojan taso.....	204
7.3.2	Perus- ja ihmisoikeusloukkaukset pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa	215
7.3.2.1	Vankilaolosuhteet.....	215
7.3.2.2	Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin...	219
7.3.2.3	Yhteenvetoa ja arviointia – Ehdottomasta luottamuksesta kumottavissa olevaan olettamaan	225
7.3.3	Pidätysmääräyksen antamiseen liittyvät perus- ja ihmisoikeuskysymykset	231
7.3.3.1	Täytäntöönpanojäsenvaltiossa säilöön otettuna vietetyn ajan vähentäminen.....	231
7.3.3.2	Haasteen tiedoksi antaminen	233
7.3.3.3	Kansallisen pidätysmääräyksen merkitys ja oikeusviranomaisen käsitteen laajuus	236
7.3.3.4	Yhteenvetoa ja arviointia – Yhdenmukaisen tulkinnan merkityksestä	242
7.4	Suomen kansallisessa lainsäädännössä omaksuttu lähtökohta.....	245
7.4.1	Ehdoton kieltäytymisperuste.....	245
7.4.2	Ihmisoikeusloukkauksen soveltamiskynnys.....	251
7.4.3	Mitä kieltäytymisperusteen soveltamisesta seuraa?.....	255
8.	Luovuttamisesta kolmansiin valtioihin	257
8.1	Aluksi	257
8.2	Jäsenvaltion kansalaisen kotivaltion syytetoimien merkitys	257
8.3	Perusoikeuskirjan soveltaminen kolmansiin valtioihin luovutettaessa	261
8.4	Tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano.....	263
9.	Lopuksi	265
	Abstract.....	271
	Lähteet.....	275
	Oikeustapaushakemisto.....	293
	Lyhenteet.....	297
	Asiahakemisto.....	299

1 Johdanto

1.1 TUTKIMUSKOHDE JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Rikoksenteijän luovuttaminen on perinteinen valtioiden välisen kansainvälisen rikosoikeusavun muoto, jonka historia Euroopassa ulottuu ainakin 1800-luvulle saakka.¹ Rikoksenteijän luovuttaminen tulee kysymykseen kahdessa eri tilanteessa. Ensinnäkin rikoksesta epäilty henkilö voidaan siirtää pakkokeino- ja käyttäen valtioista toiseen rikosoikeudenkäyntiä varten. Tällöin voidaan puhua myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta. Toiseksi rikoksesta jo tuomittu henkilö voidaan siirtää toiseen valtioon vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten.²

Käsillä olevan tutkimuksen tarkastelun keskiössä on Euroopan unionin neuvoston vuoden 2002 kesäkuussa antama puitepäättös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovutusmenettelyistä (Neuvoston puitepäättös 2002/584/YOS, jäljempänä EAW-puitepäättös).³ Puitepäättös on saatettu voimaan Suomessa säätämällä laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003, jäljempänä EU-luovuttamislaki). Eurooppalainen pidätysmääräys on merkinnyt monella tavalla poikkeusta verrattuna perinteisiin luovuttamisoikeudellisiin instrumentteihin, kuten vuoden 1957 eurooppalaiseen yleis-sopimukseen rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen (SopS 32/1971, EN 1957 -luovuttamissopimus).

Vuoden 1999 Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmissä jäsenvaltioiden rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakiveksi vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomiseksi asetettiin vastavuoroisen tunnustamisen periaate.⁴ Periaatteen ensimmäisenä konkreettisenä sovelluksena EAW-puitepäättöksen keskeisenä tavoitteena on tehostaa ja yksinkertaistaa jäsenvaltioiden välistä rikoksenteijöiden luovuttamista koskevaa menettelyä, koska aikaisemmat luovuttamisoikeudelliset menettelyt on koettu tehottomiksi, monimutkaisiksi ja pitkäkestoisiksi.⁵ Periaatteen lähtökohtana on, että tietyssä jäsenvaltiossa tämän valtion sääntöjen mukaisesti annettu ja niiden valossa laillinen oikeudel-

¹ Bassiouni 2007, s. 6.

² Träskman 1998, s. 495, ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 48.

³ EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1–18.

⁴ Tampereen päätelmien kohta 33.

⁵ EAW-puitepäättöksen 5 johdantokappale.

linen päätös on hyväksyttävä ja pantava täytäntöön sellaisenaan toisessa jäsenvaltiossa.

Komission eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskevasa kertomuksessa vuodelta 2011 todetaan, että pidätysmääräys on osoittautunut tehokkaaksi mekanismiksi sen varmistamiseksi, että henkilöt eivät voi pakoilla oikeutta käyttämällä hyväkseen unionin jäsenvaltioiden välisiä avoimia rajoja. Kertomuksessa kuitenkin myönnetään, että eurooppalainen pidätysmääräys on menestyksestään huolimatta vielä kaukana täydellisestä. Suurimpana huolenaiheena on nähty yksilön oikeussuojaan liittyvät kysymykset.⁶ Jos toisen valtion oikeudellinen päätös on tunnustettava ja pantava täytäntöön sellaisenaan, voidaanko sen kohteena olevan yksilön perus- ja ihmisoikeuksia enää turvata riittävästi?

Yksi keskeisimmistä kritiikin kohteista onkin ollut se, ettei EAW-puitepäätös näytä mahdollistavan perus- ja ihmisoikeusloukkausta koskevaan perusteltuun epäilyyn liittyvää pidätysmääräyksen täytäntöönpanon kieltäytymisperustetta. Vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää toimiakseen jäsenvaltioilta keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin.⁷ Kyseessä ei siten ole pelkästään luottamusta muiden jäsenvaltioiden sääntöihin, vaan myös siihen, että sääntöjä sovelletaan oikein.⁸ Luottamuksen yhteisenä perustana on nimenomaan jäsenvaltioiden sitoutuminen vapauden, kansanvallan sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin.⁹ Jäsenvaltioiden on toisin sanoen luotettava siihen, että toisessa jäsenvaltiossa kunnioitetaan perus- ja ihmisoikeuksia ja että tätä ei saa kyseenalaistaa. Toisen jäsenvaltion antaman päätöksen täytäntöönpanoedellytyksien tutkiminen on näet osoitus epäluottamuksesta.

Rikoksenteikijän luovuttaminen edellyttää pääsääntöisesti yksilön vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käyttöä. Pakkokeinojen käytössä on puolestaan aina kysymys rikosvastuun toteuttamisvaatimuksen ja oikeusturvavaatimuksen yhteensovittamisesta. Tässä suhteessa ongelmana on, että EAW-puitepäätös näyttäisi asettavan tehokkaan rikosvastuun toteuttamisvaatimuksen pidätysmääräyksen ensisijaiseksi tavoitteeksi yksilön oikeusturvavaatimusten jäädessä taka-alalle. Tämä saattaa osaltaan selittää sitä komission pidätysmääräyksen täytäntöönpanokertomuksistakin ilmenevää seikkaa, että jäsenvaltiot ovat ottaneet kansallisiin täytäntöönpanosäädöksiinsä puitepäätöstä laajemmat kieltäytymisperusteet.¹⁰

⁶ KOM(2011) 175 lopullinen, s. 3.

⁷ Suominen 2011, s. 47.

⁸ KOM(2000) 495 lopullinen, s. 4.

⁹ Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroinen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi (2001/C 12/02).

¹⁰ Komission kertomukset KOM(2005) 63 lopullinen; KOM(2006) 8 lopullinen; KOM(2007) 407 lopullinen; ja KOM(2011) 175 lopullinen.

Pidätysmääräykseen liittyvät ongelmat ovat sittemmin olleet esillä myös Kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden (LIBE) valiokunnan 28. tammikuuta 2014 annetussa mietinnössä¹¹, jonka perusteella Euroopan parlamentti on 27. helmikuuta 2014 antanut päätöslauselman suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta.¹² Päätöslauselman perusteella erityistä huolta herättäviksi ja ongelmallisiksi asioiksi koetaan muun muassa se, ettei EAW-puitepäätös sisällä yksiselitteistä kieltäytymisperustetta, kun on perusteltu syy uskoa, että toimenpiteen täytäntöönpano olisi ristiriidassa täytäntöönpanojäsenvaltion Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEU) 6 artiklan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaisten velvoitteiden kanssa. Ongelmalliseksi koetaan niin ikään se, ettei puitepäätös sisällä määräyksiä perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaisesta oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Päätöslauselmassa tuodaan esille myös pidätyskeskusten ala-arvoiset olot eri puolilla unionia ja tämän vaikutus kyseisten henkilöiden perusoikeuksiin, erityisesti oikeus suojeluun epäinhimilliseltä tai alentavalta kohtelulta tai rangaistukselta EIS 3 artiklan mukaisesti, sekä unionin vastavuoroisen tunnustamisen välineiden tehokkuuteen ja toimivuuteen.¹³

Selostetun perus- ja ihmisoikeusluttuvuuden lisäksi päätöslauselmassa nostetaan esille suhteellisuuteen liittyvät ongelmat. Tältä osin päätöslauselmassa todetaan esimerkiksi, että pidätysmääräystä käytetään suhteettoman paljon vähäisissä rikkomuksissa ja tilanteissa, joissa voitaisiin käyttää lievempiä vaihtoehtoja. Tämän on katsottu johtavan tarpeettomiin pidätyksiin sekä perusteettomaan ja kohtuuttoman pitkään tutkintavankeusaikaan, jolloin loukataan suhteettomasti epäiltyjen ja syytettyjen perusoikeuksia sekä rasitetaan jäsenvaltioiden resursseja. Myös puitepäätöksen 2 luvun 2 artiklassa lueteltujen, kaksoisrangaistavuuden ulkopuolelle jäävien rikosten asianmukaisten määritelmien puuttuminen koetaan päätöslauselmassa ongelmalliseksi.¹⁴

Edellä kuvatuista ongelmista huolimatta pidätysmääräys on suurelta osin onnistunut nopeuttamaan luovuttamismenettelyjä kaikkialla unionissa verrattuna jäsenvaltioiden välisiin perinteisiin luovutusjärjestelyihin,¹⁵ ja rikoksenteikijän luovuttaminen eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla onkin yleistynyt siten instrumentin voimaantulon vuonna 2004.

Viimeisimmässä komission kertomuksessa eurooppalaisen pidätysmääräyksen todetaan merkinneen suurta parannusta tilanteeseen, joka vallitsi ennen EAW-puitepäätöksen täytäntöönpanoa. Pidätysmääräyksen tehokkuuden puo-

¹¹ Kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunnan mietintö 28. tammikuuta suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)).

¹² Euroopan parlamentin päätöslauselma 27. helmikuuta 2014 suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)).

¹³ Päätöslauselman F kohdan I, II ja IX alakohta.

¹⁴ Päätöslauselman F kohdan V ja XII alakohta.

¹⁵ Päätöslauselman B kohta.

lesta puhuvat komission kertomuksen yhteydessä julkaistut pidätysmääräyksen antamista ja täytäntöönpanoa koskevat luvut. Lisäksi keskimääräinen luovuttamisaika tilanteissa, joissa luovutettava henkilö ei ole antanut luovuttamiseensa suostumustaan on lyhentynyt aiemmasta yhdestä vuodesta 48 päivään. Esimerkiksi vuonna 2013 pidätysmääräyksiä annettiin EU:n tasolla kaikkiaan 13 100 kappaletta. Tästä määrästä pidätykseen ja säilöönottoon johtaneita tilanteita oli 7850. Luovuttamiseen johtaneita pidätysmääräyksiä oli lopulta 3460, josta noin puolessa tapauksissa luovuttaminen perustui luovutetun henkilön omaan suostumukseen.¹⁶ Kaikkiaan vuosina 2005–2014 jäsenvaltiot antoivat yhteensä yli 170 000 eurooppalaista pidätysmääräystä ja panivat niistä täytäntöön lähes 32 000.¹⁷ Suomen osalta eurooppalaisen pidätysmääräyksen käytön määrä on sen alkuvuosien aikana kehittynyt seuraavan taulukon mukaisesti.

	2006	2007	2008	2009	2010
Suomen antamat pidätysmääräykset					
<i>Annetut pidätysmääräykset yhteensä</i>	69	84	107	129	116
<i>Luovuttamiseen johtaneet annetut pidätysmääräykset yhteensä</i>	37	43	44	47	49
Suomen täytäntöönpanemat pidätysmääräykset					
<i>Vastaanotetut pidätysmääräykset yhteensä</i>	14	12	23	26	30
<i>Luovuttamiseen johtaneet pidätysmääräykset yhteensä</i>	14	9	20	25	28

Tilastotiedon perusteella näyttää siltä, että rikoksentekijän luovuttamiset eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla yleistyvät.¹⁸ Esimerkiksi vuonna 2014

¹⁶ https://e-justice.europa.eu/content_european_arrest_warrant-90-en.do?init=true. (Sivulla vierailtu 1.6.2019.)

¹⁷ Commission Staff Working Document Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant – Year 2014, s. 45.

¹⁸ Esitetyt lukumäärät perustuvat seuraaviin Euroopan unionin neuvoston asiakirjoihin: Council Document COPEN 106, 11371/5/07, 3.3.2008, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant; Council Document COPEN 116, 10330/3/08, 20.1.2008, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant; Council Document COPEN 87, 9734/2/09, 31.8.2009, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant; Council Document COPEN 64, 7551/7/10, 24.11.2010, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant; Council Document COPEN 83, 9120/1/11, 22.6.2011, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.

Suomi antoi 126 pidätysmääräystä ja vastaanotti 44, josta luovuttamiseen johti yhteensä 43 pidätysmääräystä.¹⁹ Onkin erityisen todennäköistä, että yleistymisen seurauksena myös instrumentin soveltamiseen liittyvät tulkintaongelmat lisääntyvät. Tässä suhteessa EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytännöllä on ollut merkittävä asema. Tuomioistuin on useassa eri ratkaisussa merkittävällä tavalla linjannut pidätysmääräyksen kieltäytymisperusteiden soveltamisalaa ja tulkintaa.²⁰

Esitetyt lukumäärätiedot eivät kuitenkaan puhu ainoastaan pidätysmääräyksen menestyksen puolesta. Luottamusta eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamiseen on nimittäin heikentänyt pidätysmääräyksen järjestelmällinen käyttäminen sellaisten henkilöiden luovuttamiseksi, joita etsitään usein erittäin vähäisistä rikkomuksista. Vaikutus etsittyjen henkilöiden vapauteen on suhteen, jos eurooppalainen pidätysmääräys annetaan sellaisissa tapauksissa, joissa tutkintavankeus katsottaisiin muussa tapauksessa sopimattomaksi. Lisäksi tällaisten pidätysmääräysten liian suuri määrä voi koitua kalliiksi täytäntöönpanojäsenvaltioille. Se voi myös johtaa tilanteeseen, jossa täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset – toisin kuin määräyksen antavat viranomaiset – voivat haluta soveltaa suhteellisuustarkistuksia, minkä johdosta syntyy peruste kieltäytymiselle, joka ei ole neuvoston puitepäätöksen tai vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukainen.²¹

Edellä selostetun perusteella tutkimuksen keskeisimmät kysymykset voidaan esittää seuraavasti. Ensinnäkin tutkimuksen ydinkysymyksen muodostaa, miten EAW-pidätysmääräyksen ilmentämä järjestelmä eroaa teoreettiseltaan perustaltaan perinteisestä rikoksentekijän luovuttamismenettelystä Euroopan unionin sisällä?

Pelkän Suomen kansallisen EU-luovuttamislain sanamuodon tarkastelun perusteella voitaisiin olettaa, ettei EAW-puitepäätöksen mukainen luovutusmenettely eroaisi perusluonteeltaan merkittävästi Suomessa aiemmin jo voimassa olevista luovuttamissääntelyistä. Sääntelyn yksityiskohtaisempi tarkastelu kuitenkin paljastaa sen perustavanlaatuisen eron suhteessa perinteiseen kansainväliseen rikosoikeusapuun.

Siinä missä perinteinen valtioiden välisen keskinäisen rikosoikeusavun ”pyyntöihin” perustuva luovuttaminen rakentuu ajatukselle valtioiden voimakaasta suvereniteetista, alueesta, jossa kansallisen oikeudenkäytön rajat ovat yhtä maantieteellisten rajojen kanssa, merkitsee eurooppalainen pidätysmääräys näiden perinteisesti identtisiksi koettujen rajojen murtumista. Tässä eu-

¹⁹ Commission Staff Working Document Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant – Year 2014, s. 8 ja 16–17.

²⁰ EU-tuomioistuin on antanut vuoteen 2018 mennessä yhteensä 30 EAW-puitepäätöstä koskevaa ennakkoratkaisua.

²¹ KOM(2011) 175 lopullinen, s. 8.

rooppalaisen pidätysmääräyksen ilmentämässä luovuttamisjärjestelmässä täytäntöönpanojäsenvaltion on tunnustettava ja pantava täytäntöön oikeudellinen päätös, joka perustuu pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeudenkäyttöön. Tästä seuraa, että valtion oikeudenkäytön rajat eivät ole enää yhteneviä sen maantieteellisten rajojen kanssa.²² Voidaankin puhua ns. horisontaalisesta suvereniteetin siirrosta, mikä tarkoittaa sitä, että täytäntöönpanojäsenvaltio siirtää osaksi suvereniteettiaan toiselle, pidätysmääräyksen antaneelle jäsenvaltiolle.

Valtion ohella vastavuoroinen tunnustaminen ulottaa vaikutuksensa myös yksilön asemaan. Tästä seuraa, että oman kansallisvaltionsa alueella oleskelevat yksilöt voivat tosiasiallisesti joutua toisen jäsenvaltion rikosoikeudenkäytön alaisiksi.

Menettelyltään eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukainen rikoksen tekijän luovuttaminen poikkeaa huomattavasti aiemmista luovuttamisjärjestelyistä. Puitepäätökseen sisältyvästä vastavuoroisesta tunnustamisesta nimittäin seuraa, että rikosentekijän luovuttaminen on puhtaasti jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välistä, kun perinteisesti menettely on ollut korostuneen poliittista. Muutos on merkittävä, sillä puitepäätöksen myötä jäsenvaltioiden kansalliset oikeusviranomaiset joutuvat tekemisiin ratkaisujen kanssa, joilla on ollut aiemmin huomattava poliittinen lataus.

Vastavuoroinen tunnustaminen ilmenee EAW-puitepäätöksen taustalla siten, että aiemmissa jäsenvaltioiden voimassa olleissa luovuttamista koskevissa järjestelyissä olevia luovuttamisen aineellisten edellytysten ja esteiden, kuten kaksoisrangaistavuutta koskevan vaatimuksen ja kansalaisuuden merkitystä, on pyritty vähentämään tai poistamaan osin kokonaan. Tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää, mitä eri luovuttamisoikeuteen sisältyvillä edellytyksillä ja ehdoilla tarkoitetaan ja mitä seurauksia niiden osittaisesta luopumisesta eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on etenkin yksityisen oikeussubjektin kannalta.

Toiseksi tutkimuksessa selvitetään minkälaisessa vuorovaikutuksessa nämä edellytykset ja ehdot ovat keskenään. Kysymys on tällöin ennen kaikkia siitä, mikä vaikutus näiden ehtojen ja vaatimusten muuttamisella sekä osittaisella poistamisella on luovuttamisjärjestelmän muodostaman kokonaisuuden kannalta.

Edellä esitettyjen kysymysten lisäksi tutkimuksessa korostuvat perus- ja ihmisoikeudet. Tutkimuksessa selvitetään, miten perus- ja ihmisoikeuksien suoja on toteutettu EAW-puitepäätöksen soveltamisalalla ja missä määrin perus- ja ihmisoikeudet voivat muodostaa kieltäytymisperusteen luovuttamiselle. Tarkastelun kohteena ovat tällöin paitsi EAW-puitepäätöksen sisältämät säännökset

²² Mitsilegas 2016, s. 149–150.

perus- ja ihmisoikeuksista, myös EU:n perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen asianomaiset määräykset. Perus- ja ihmisoikeudet muodostavat erityisen mielenkiintoisen tutkimuskysymyksen, sillä kuten jo edellä on todettu, ei EAW-puitepäättös sisällä varsinaisia säännöksiä siitä, missä tilanteissa luovuttamisesta on kieltäydyttävä, jos luovutettavan henkilön oikeuksia loukataan tai voidaan loukata. Tästä huolimatta, ja puitepäättöksen jäädessä osin tulkinnanvaraiseksi, on Suomen kansallisen EU-luovuttamislain säätämisen yhteydessä katsottu aiheelliseksi ottaa siihen erillinen perus- ja ihmisoikeuksien noudattamista koskeva vaatimus. Olennaisen kysymyksen muodostaakin se, miten pidätysmääräystä on tulkittava ja sovellettava, jotta se täyttää samalla sekä Suomen kansallisesta lainsäädännöstä että kansainvälisistä sitoumuksista seuraavat perus- ja ihmisoikeusvaatimukset?

Tutkimuksen tavoite on tiivistettävissä seuraavasti:

- Tutkimuksessa selvitetään, missä tilanteissa ja millä edellytyksillä rikoksenteijä voidaan luovuttaa toisesta EU:n jäsenvaltiosta Suomeen ja vastaavasti Suomesta toiseen EU:n jäsenvaltioon.
- Tutkimuksessa pyritään antamaan vastaus siihen, mitä muutoksia eurooppalainen pidätysmääräys on tuonut suhteessa aiempaan luovuttamisoikeudelliseen järjestelmään ja minkälaisia seurauksia näillä muutoksilla on sekä yksilön oikeusturvan että tehokkaan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön kannalta.
- Tutkimuksessa tarkastellaan, miten vastavuoroiselle tunnustamiselle perustuva pidätysmääräys eroaa teoreettiselta perustaltaan perinteisestä rikoksenteijän luovuttamisenmenettelystä Euroopan unionin sisällä.

1.2 TUTKIMUKSEN RAKENNE JA RAJAUKSET

Tutkimus jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa (luvut 1–5) käsitellään yleisesti rikoksenteijän luovuttamista koskevan sääntelyn sisältöä ja tarkoitusta erityisesti Suomen näkökulmasta. Tarkoituksena on kartoittaa se viitekehys, jossa eurooppalainen pidätysmääräys toimii. Samalla etsitään syitä ja seurauksia sille, miksi EU:n jäsenvaltioiden välisessä rikoksenteijän luovuttamisjärjestelmässä on päädytty juuri nykyisen kaltaiseen instrumenttiin. Johdannon jälkeen luvussa kaksi tarkastellaan rikoksenteijän luovuttamista koskevaa Suomen kansallista lainsäädäntöä ja kansainvälisiä sopimuksia. EU-luovuttamislain lisäksi Suomessa on voimassa kaksi muutakin luovuttamista koskevaa lakia: yleinen luovuttamislaki ja ns. pohjoismaiselle pidätysmääräykselle perustuva pohjoismainen luovuttamislaki. Luvussa kiinnitetään huomiota luovuttamislakien ja kansainvälisten sopimusten muodostamaan kokonaisuuteen. Lisäksi luvussa tuodaan esille eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukanaan tuomia muutoksia.

Luvussa kolme luodaan katsaus EAW-puitepäättöksen asemaan unionioikeudellisena instrumenttina. Tältä osin tarkastelussa kiinnitetään erityistä huomiota puitepäättösten tulkintavaikutukseen ja EU-oikeuden etusijaan. Luvussa neljä tarkastelun kohteena on vastavuoroisen tunnustamisen periaate. Luvussa arvioidaan vastavuoroisen tunnustamisen ja keskinäisen luottamuksen periaatteiden merkitystä jäsenvaltioiden välisille luovuttamismenettelyille. Luvussa viisi selvitetään, miten vastavuoroisen tunnustamisen periaate on ymmärretty EU-luovuttamislain säätämisen yhteydessä.

Tutkimuksen erityisessä osassa (luvut 6–8) syvennyttään eurooppalaisen pidätysmääräyksen aineellisten säännösten yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Tarkoituksena on tunnistaa ja etsiä vastauksia mahdollisimman yksityiskohtaisesti niihin ongelmiin, jotka ovat keskeisiä ja ajankohtaisia 2000-luvun eurooppalaisen pidätysmääräyksen ilmentämässä rikoksenteikijän luovuttamisjärjestelmässä. Näitä ongelmakohtia käsitellään sekä eurooppalaisessa että kotimaisessa viitekehyksessä. Luvussa kuusi arvioidaan kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen merkitystä luovuttamisoikeudessa. Lisäksi luvussa tarkastellaan rikosoikeudellisen toimivallan merkitystä rikoksenteikijän luovuttamisesta sekä selvitetään erityissäännön merkitystä ja laajuutta. Edelleen luvussa tarkastellaan luovutettavaksi vaaditun henkilön kansalaisuudelle ja asuinpaikalle annettavaa merkitystä pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa. Luvun lopussa selvitetään, millä edellytyksellä luovuttamisesta voidaan kieltäytyä *ne bis in idem* -kiellon nojalla.

Seitsemännessä luvussa tarkastellaan perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä luovuttamisoikeudessa yleisesti sekä erityisesti eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisalalla. Tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys jäsenvaltioiden välisellä keskinäisellä luottamuksella on pidätysmääräyksen perus- ja ihmisoikeusmukaisuutta tulkittaessa. Luvussa kahdeksan pohditaan EU-oikeuden asettamia vaatimuksia silloin, kun kysymys on noudatettavista luovuttamisen edellytyksistä suhteessa EU:n ulkopuolisiin kolmansiiin maihin. Yhdeksännessä luvussa tehdään loppupäätelmiä ja johtopäätöksiä.

1.3 TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA, METODI JA LÄHTEET

Tutkimuksen näkökulma eurooppalaiseen pidätysmääräykseen on sekä kotimainen että eurooppalainen. Pidätysmääräyksen tulkintaan ja soveltamiseen liittyviä ongelmia tarkastellaan unionin tasolla ja arvioidaan niiden vaikutuksia Suomessa. Tutkimusote on rikoslainopillinen ja tutkimuksen keskeisimpinä lähteinä ovat eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäättös sekä EU-luovuttamislaki ja siihen liittyvät lainvalmisteluasiakirjat. Rikoslainopilli-

sen tutkimusmenetelmän ohella tutkimuksessa korostuu rikosoikeusteoreettinen ja kriminaalipoliittinen näkökulma. Tutkimuksen tavoitteena on rakentaa uudentyyppistä ajatusmallia, johon 2010-luvun Suomessa voimassa oleva rikoksentehtäjän luovuttamista koskeva järjestelmä perustuu. Tutkimuksessa eurooppalaisen pidätysmääräyksen ilmentämä luovuttamisjärjestelmä tuodaan leikkauspisteeseen, jossa kohtaavat jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, unionitasoinen sääntely ja kansainvälisen oikeuden asettamat velvoitteet.

Pidätysmääräyksen voimaantulosta 1.1.2004 on kulunut yli 15 vuotta ja aiheesta on julkaistu useita artikkelimuotoisia kirjoituksia kansainvälisissä julkaisuissa. Tähän suhteutettuna Suomessa pidätysmääräyksestä on kirjoitettu varsin vähän, joskin suunta on hienoisesti kasvamaan päin. Vastaavasti pidätysmääräystä koskeva sekä Suomen korkeimman oikeuden että EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö on ollut kasvussa ja tutkimuksessa kiinnitetään huomiota näiden molempien tuomioistuinten ratkaisukäytäntöön arvioitaessa eurooppalaisen pidätysmääräyksen sisältöä.

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täysimääräinen ymmärtäminen edellyttää sen taustalla vaikuttavan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen tarkempaa analyysiä. Tutkimuksessa pyritäänkin hahmottamaan periaatteen tulkitaan ja soveltamiseen liittyviä ongelmia. Tältä osin tutkimuksessa tarkastellaan Eurooppa-neuvoston päätelmiä ja unionin toimenpideohjelmia. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä eurooppalaisen pidätysmääräyksen tulkinnassa ei tule aliarvioida, sillä useat periaatteen soveltamiseen liittyvistä ongelmista heijastuvat suoraan pidätysmääräyksen soveltamiseen.

Tutkimuksessa pidätysmääräystä arvioidaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Tällöin pidätysmääräystä käsitellään painottaen sitä, miten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja EU:n perusoikeuskirjassa suojatut oikeudet on huomioitu EAW-puitepäätöksessä ja EU-luovuttamislaisissa. Perus- ja ihmisoikeuksien mukaisuutta arvioitaessa huomiota kiinnitetään erityisesti Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen, EU:n perusoikeuskirjaan sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen ratkaisuihin.

2 Eurooppalainen pidätysmääräys, rikoksenteikijän luovuttamista koskevat kansalliset säädökset ja kansainväliset sopimukset

2.1 SUOMEN KANSALLISET SÄÄDÖKSET

Rikoksenteikijän luovuttamisesta säädetään Suomessa kolmessa eri laissa. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa (1383/2007, pohjoismainen luovuttamislaki) säädetään rikoksenteikijän luovuttamisesta Suomen ja Pohjoismaiden välillä. Pohjoismainen luovuttamislaki perustuu Pohjoismaiden 15.12.2005 tekemään sopimukseen, niin sanottuun pohjoismaiseen pidätysmääräykseen²³.

Suomen ja EU:n jäsenvaltioiden välillä, jotka eivät kuulu Pohjoismaihin säädetään puolestaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003, EU-luovuttamislaki, EULuovL). EU-luovuttamislaki perustuu Euroopan unionin neuvoston vuoden 2002 kesäkuussa antamaan puitepäätökseen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovutusmenettelyistä (neuvoston puitepäätös 2002/584/YOS, jäljempänä EAW-puitepäätös).

Edellä mainittujen säädösten lisäksi eräänlaisena yleislakina rikoksenteikijän luovuttamisesta Suomen ja muiden valtioiden kuin Pohjoismaiden sekä EU:n jäsenvaltioiden välillä säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetussa laissa (456/1970, yleinen luovuttamislaki, YILuovL).

Näissä jokaisessa laissa säädetään sekä luovuttamisen aineellisista edellytyksistä että luovuttamismenettelystä. Seuraavissa alaluvuissa luodaan tiivis katsaus yleisen luovuttamislain sekä rikoksenteikijän luovuttamista koskevien eurooppalaisten yleissopimusten sisältöihin. Tämän jälkeen tarkastellaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen ja sen myötä EU-luovuttamislain mukanaan tuomia keskeisimpiä menettelyllisiä ja aineellisia uudistuksia. Luvun lopuksi tarkastellaan pohjoismaista luovuttamislakia ja analysoidaan sen merkitystä EAW-puitepäätöksen mukaiselle rikoksenteikijän luovuttamiselle.

²³ Sopimuksen osapuolia ovat Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti.

2.2 YLEINEN LUOVUTTAMISLAKI YLEISLAKINA

2.2.1 Lain soveltamisala

Yleinen luovuttamislaki muodostaa itsenäisen säännöskokonaisuuden, jonka nojalla Suomen kansallisilla viranomaisilla on toimivalta tehdä rikoksentekijän luovuttamiseen liittyvät toimenpiteet ja päätökset, vaikka Suomella ei olisikaan asianomaisen vieraan valtion kanssa voimassa olevaa kahden- tai monenkeskistä luovuttamissopimusta. Tästä seuraa, että laissa säädettyä luovuttamismenettelyä ja luovuttamisen edellytyksiä noudatetaan tapauksissa, joissa Suomen ja asianomaisen vieraan valtion välillä ei ole luovuttamissopimusta. Sen sijaan, mikäli Suomen ja asianomaisen vieraan valtion välillä on voimassa oleva luovuttamissopimus, on luovuttamisessa tällöin otettava yhtä lailla huomioon kyseisen sopimuksen määräykset.²⁴

Yleisen luovuttamislain säännökset ovatkin yhdenmukaiset Suomea velvoittavien keskeisten kansainvälisten rikoksentekijän luovuttamista koskevien sopimusten kanssa. Näiden sopimusten määräysten edellyttämät asiasisällölliset muutokset on pyritty tekemään mahdollisimman kattavasti yleiseen luovuttamislakiin sen lisäksi, että ne on inkorporoitu blankolailla osaksi Suomen oikeusjärjestystä. Tämä mahdollistaa sen, että viranomaiset voivat käyttää yleistä luovuttamislakia eräänlaisena puite- tai kehyslakina rikoksentekijän luovuttamiselle, ottaen samalla huomioon kuitenkin laista mahdollisesti poikkeavat ja pidemmälle menevät sopimusvelvoitteet.²⁵

2.2.2 Luovuttamisen pääperiaatteet

Yleisen luovuttamislain 1 §:n mukaan voidaan henkilö, joka vieraassa valtiossa on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu siellä rangaistavaksi säädetystä teosta, luovuttaa Suomesta tuohon valtioon sekä henkilö, joka Suomessa on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, pyytää luovutettavaksi Suomeen. Sana-muodostaan huolimatta yleisen luovuttamislain 1 §:ään sisältyvä luovuttamista koskevan pääsäännön soveltaminen ei ole kuitenkaan täysin vapaan harkinnan varassa. Yleiseen luovuttamislakiin on nimittäin otettu useita pakottavia säännöksiä, joiden perusteella luovuttamisesta tulee tietyissä tapauksissa kieltäytyä. Näiden luovuttamisen esteiden tavoitteena on ennen kaikkea turvata Suomessa tunnustettujen ja voimassaolevan oikeussuojan vähimmäisvaatimuksien toteutuminen.²⁶

²⁴ Yleisen luovuttamislain voimaantulosäännös 456/1970.

²⁵ OM 2003:4, s. 4, ja HE 88/2003 vp, s. 5.

²⁶ Ks. HE 3/1970 vp, s. 1–2, jossa korostetaan nimenomaan toimenpiteiden kohteen oikeus-

Yleisessä luovuttamislaissa säädetty luovuttamisen esteet tai kieltäytymisperusteet on jaoteltavissa sen mukaan, liittyvätkö ne 1) luovutettavaksi pyydettyyn henkilöön, 2) rikokseen, jonka perusteella luovuttamista pyydetään, 3) tuosta rikoksesta säädettyyn rangaistukseen tai 4) prosessuaalisiin seikkoihin.

Luovutettavaksi pyydettyyn henkilöön liittyviin luovuttamisen esteisiin kuuluvat yleisen luovuttamislain 2 §:n 1 momentin mukainen Suomen kansalaista koskeva luovutuskielto sekä lain 7 §:n luovutettavaksi pyydettyä henkilöä uhkaava vaara joutua vastaanottajavaltiossa vainon kohteeksi ja 8 §:n luovuttamisen kohtuuttomuus inhimillisistä syistä. Omien kansalaisten luovuttamista koskevan kiellon taustalla on silloisen Suomen hallitusmuodon (94/1919) 7 §:n ja nykyisen perustuslain (731/1999, PL) 9 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Perustuslakiin perustuva Suomen kansalaista koskeva luovuttamisen kielto ei kuitenkaan ole enää ehdoton. Vuonna 2007 perustuslain 9 §:n 3 momentin sanamuotoon otettiin lisäys, jonka mukaan lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Sanotusta perustuslain sanamuodon muutoksesta huolimatta yleinen luovuttamislaki sisältää edelleen ehdottoman Suomen kansalaisia koskevan kieltäytymisperusteen.

Yleisen luovuttamislain 7 §:n mukaan luovuttamispyyntöön ei voida myöskään suostua, jos on pelättävissä luovutettavaksi pyydetyn henkilön joutuvan rotunsa, kansalaisuutensa, uskontonsa, poliittisen katsomuksensa tai yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisensa vuoksi taikka poliittisista olosuhteista johtuen henkeään tai vapauttaan uhkaavan tai muun vainon kohteeksi. Vainoa koskeva säännös vastaa vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevan Geneven yleissopimuksen (SopS 77/1968) 33 artiklaan sisältyvää lauseketta. Turvapaikkaoikeuden osalta vastaava säännös sisältyy ulkomaalaislain (301/2004) 87 §:n 1 momenttiin. Sanotusta säädöskokonaisuudesta seuraa, että tilanteissa, joissa pakolaiselta ei ole evättävä turvapaikkaa, ei häntä vastaavanlaisessa tapauksessa voida myöskään luovuttaa.²⁷

Yleisen luovuttamislain 7 §:n määräystä täydentää lain 8 §:n inhimillisistä syistä johtuva luovuttamiskiello. Tämän niin sanotun *humanitäarisyyyslausekkeen* mukaan henkilöä ei saa luovuttaa, jos luovuttaminen asianomaisen henkilön ikään, terveydentilaan tai muihin henkilökohtaisiin seikkoihin katsoen taikka erityisiin olosuhteisiin nähden olisi inhimillisistä syistä kohtuutonta. Säädöksen esitöissä on lisäksi katsottu, että luovuttamisesta olisi mahdollista

suojan lisäämistä ja ajanolon vaatimusten mukaiseksi saattamista yhtenä yleisen luovuttamislain säätämisen taustalla vaikuttavana tekijänä.

²⁷ HE 3/1970 vp, s. 5.

kieltäytyä myös, jos luovuttamista pyytävän valtion lainkäyttöä ei voida pitää inhimillisenä.²⁸

Luovuttamista koskevien esteiden toiseen ryhmään kuuluu kielto luovuttaa henkilö tapauksissa, joissa tekoa ei ole säädetty rangaistavaksi sekä pyynnön esittäneessä että pyynnön vastaanottaneessa valtioissa. Kysymys on yleisen luovuttamislain 4 §:n 1 momentin *kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta*, jonka mukaan henkilöä ei saa luovuttaa, ellei luovuttamispyynnössä tarkoitettu teko ole sellainen rikos tai ellei sitä Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä sellaisena rikoksena, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus rakentuu hypoteettiseksi luonnehditun vertailutapahtumainkulun varaan, jossa tutkitaan, täyttääkö luovuttamispyynnön perusteena oleva tapahtumainkulku jonkin Suomen laissa säädetyn rikoksen tunnusmerkistön²⁹, jonka enimmäisrangaistus on vähintään vuoden vankeusrangaistus.³⁰

Enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevasta vaatimuksesta seuraa, että rikoksentekijän luovuttamismenettelyn soveltaminen vähäisten rikosten perusteella ei lähtökohtaisesti ole mahdollista.³¹ Koska kysymys on kuitenkin ainoastaan enimmäisrangaistuksen vähimmäisajasta, ei tämä estä sitä, että järjestelmän soveltamisalaan tulee rikoksia, joiden konkreettinen rangaistusarvo on vähäinen. Enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevaa pääsääntöä on lisäksi lievennetty ja luovuttamiskelpoisten rikosten alaa on laajennettu yleiseen luovuttamislakiin otetulla *aksessorista* eli liitännäistä luovuttamista koskevalla poikkeuksella. Yleisen luovuttamislain 4 §:n 3 momentin mukaan, jos luovuttamispyyntö käsittää useita tekoja ja luovuttamisen aineelliset edellytykset ovat olemassa jonkin teon osalta, pyyntöön voidaan suostua myös niiden muiden tekojen osalta, jotka tai joita vastaavat teot ovat Suomen oikeuden mukaan rangaistavia. Mainitulla poikkeussäännöllä on merkitystä tilanteissa, joissa rikoksentekijän luovuttamista pyydetään samalla kertaa useammasta kuin yhdestä teosta ja näiden kaikkien osalta enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskeva yhden vuoden vaatimus ei täyty. Tällöin on riittävää, että yksi pyynnön perusteena olevista teoista täyttää enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevan vaatimuksen, jotta kaikkien tekojen osalta voidaan suostua henkilön luovuttamiseen.

Luovutuspyynnön perusteena olevasta rikoksesta esitettävästä selvityksestä

²⁸ HE 3/1970 vp, s. 5.

²⁹ Sihto 2003, s. 1198–1199.

³⁰ Enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskeva yhden vuoden sääntö ei koske YILuovL 4.4 §:ssa mainittuja tekoja, joita Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä rahanväärennysrikoksena, rahanväärennyksen valmisteluna tai väärän rahan käyttönä. Kyseisiä rikoksia koskeva poikkeus perustuu Suomea sitovaan väärän rahan valmistamisen vastustamista koskevaan Geneven yleissopimukseen (SopS 47/1936).

³¹ Säännöstä perustellaan ennen kaikkea tarkoituksenmukaisuuteen perustuvilla syillä. Ks. HE 3/1970 vp, s. 3.

on puolestaan säädetty yleisen luovuttamislain 9 §:n 1 momentissa. Säännöksen mukaan luovuttamispyynnön tulee pohjautua joko sellaiseen täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, jolla luovutettavaksi pyydetty henkilö on riittävänä pidettävän näytön nojalla tuomittu syypääksi pyynnössä tarkoitettuun rikokseen, taikka sellaiseen vieraan valtion asianomaisen viranomaisen antamaan vangitsemismääräykseen, joka perustuu kysymyksessä olevan henkilön todennäköistä syyllisyyttä rikokseen osoittavaan näyttöön.

Yleisen luovuttamislain 9 §:n 1 momentin säännös näyttäisi siten edellyttävän, että Suomessa olisi aina tutkittava erikseen perustuuko vangitsemismääräys luovutettavaksi pyydetyn henkilön todennäköistä syyllisyyttä osoittavaan näyttöön. Hallituksen esityksessä on kuitenkin lievennetty tätä tutkimisvelvollisuutta siten, että näytön luotettavuuteen kiinnitettäisiin huomiota vain, jos luovutettavaksi pyydetty henkilö on ainakin jossain määrin pystynyt horjuttamaan luovuttamispyynnön perusteena olevan päätöksen luotettavuutta tai jos muuten on syytä epäillä sen oikeellisuutta.³² Vaatimus todennäköisestä näytöstä ei kuitenkaan ole ehdoton, sillä pykälän 2 momentin mukaan vieraan valtion kanssa tehdyllä sopimuksella voidaan määrätä, että täytäntöönpanokelpoinen tuomio taikka tuomioistuimen tai tuomarin antama vangitsemismääräys sellaisenaan on sen valtion osalta hyväksyttävä luovuttamisen perustaksi.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen seurauksena yleisessä luovuttamislaissa ei ole tarpeen luetella erikseen niitä rikostyyppejä, joiden perusteella luovuttaminen voisi tulla kyseeseen. Yleiseen luovuttamislakiin sisältyy kuitenkin kaksi erikseen mainittua rikostyyppiä, joiden perusteella henkilöä ei saa luovuttaa. Kiellosta seuraa, että sotilasrikoksena pidettävästä teosta (YILuovL 5 §) ja poliittisesta rikoksesta ei saa luovuttaa (YILuovL 6 §). Näiden kieltojen soveltaminen ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Tietyissä tilanteissa sekä sotilas- että poliittiset rikokset voivat nimittäin käsittää niin erityisrikoksen kuin yleisenkin rikoksen tunnusmerkistöjä. Tällaisia tilanteita varten yleisen luovuttamislain 5 §:ään sisältyykin varauksena, jonka mukaan sotilasrikoksena pidettävä teosta voidaan luovuttaa, jos kyseinen teko samalla käsittää rikoksen, josta luovuttaminen muuten on sallittu. Toisin sanoen tarkoituksena on, että sotilasrikoksesta ei pääsäännön mukaan voida luovuttaa, mutta luovuttaminen on kuitenkin sallittua niin sanottujen epävarsinaisten sotilasrikosten kohdalla.³³ Tällöin luovutetun henkilön tuomitseminen on sallittua vain yleisten, mutta ei sotilasrikosta koskevien rangaistussäännösten nojalla.³⁴ Yleisen luovuttamislain 12 §:n 2 momentin mukaan oikeusministeriön on tällöin sisällytettävä luovuttamispäätökseen nimenomainen ehto, jonka mukaan luovutettua henkilöä ei

³² HE 3/1970 vp, s. 5.

³³ Ks. HE 3/1970 vp, s. 4, jossa esimerkkinä mainitaan sotilaan toiseen sotilashenkilöön kohdistama pahoinpitely.

³⁴ Ks. sotilasrikoksista koskevista rangaistussäännöksistä rikoslain 45 luku.

saa rangaista sotilasrikosta koskevan säännöksen nojalla.

Poliittisten rikosten osalta yleisen luovuttamislain 6 §:n 1 momenttiin sisältyy vastaavanlainen varauma. Tästä seuraa, että asianomaisen henkilön luovuttaminen on sallittu, jos poliittiseen rikokseen samalla sisältyy tai liittyy rikos, joka ei ole luonteeltaan poliittinen, eikä tekoa kokonaisuudessaan voida pitää pääasialliselta luonteeltaan poliittisena rikoksena.³⁵ Kuten sotilasrikosten osalta, edellytetään yleisen luovuttamislain 12 §:n 3 momentissa sitä, että luovuttamispäätökseen on tällöin sisällytettävä ehto, ettei tekoa saa katsoa poliittiseksi rikokseksi luovutettua henkilöä tuomittaessa rangaistukseen. Tahallista surmaamista tai sen yritystä, joka ei ole tapahtunut avoimessa taistelussa, ei kuitenkaan ole lain 6 §:n 2 momentin nojalla missään tapauksessa pidettävä poliittisena rikoksena.

Yleiseen luovuttamislakiin ei sisälly ehdotonta alueperiaatteen noudattamisvelvollisuutta, jonka mukaan luovuttaminen on kielletty, jos rikos on tehty luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion alueella, laivassa tai ilma-aluksessa. Tätä alueperiaatteeseen perustuvaa luovuttamisen estettä on yleisen luovuttamislain 3 §:ssä lievennetty siten, että henkilön luovuttaminen on sallittu, jos rikoksen oikeudellinen selvittäminen luovuttamista pyytävässä valtiossa on katsottava tarkoituksenmukaiseksi eikä rangaistus, joka tuon valtion lain mukaan voisi seurata rikoksesta, olennaisesti poikkea siitä, mitä rikoksesta Suomen oikeuden mukaan saattaisi seurata. Pykälän mukaisissa tilanteissa luovutuspyynnön perusteena on toisin sanoen sellainen rikos, josta voitaisiin nostaa syyte myös Suomessa rikoslain (39/1889, RL) 1 luvun säännösten mukaisesti. Lähtökohtaisesti menestyksekkäin rikoksen selvittäminen tapahtuu tekomaassa ja yleisen luovuttamislain 3 §:n säännös soveltuukin parhaiten tilanteisiin, joissa on kyse useaan maahan ulottuvasta rikossarjasta.³⁶ Tällöin voi olla, jollei asianomistajien etu tai rikoksen selvittäminen muuta vaadi, tarkoituksenmukaista käsitellä syyte koko rikossarjan osalta samassa tuomioistuimessa.

Luovuttamispyynnön perusteena olevan rikoksen seuraamuksiin liittyvistä luovuttamisen esteistä merkittävin on yleisen luovuttamislain 4 §:n 2 momentin kielto luovuttaa henkilöä lievemmän kuin neljän kuukauden vapaudenmenetystä käsittävän rangaistusseuraamuksen suorittamista varten. Säännöksen taustalla vaikuttavat samankaltaiset tarkoituksenmukaisuusnäkökulmat kuin jo edellä käsitellyn yleisen luovuttamislain 4 §:n 1 momentin vähimmäisrangaistuksen enimmäismäärää koskevan vaatimuksen taustalla. Luovuttamismenettelyä ja siihen liittyvää vapauden menetystä voitaneen tuskin pitää mielekkäänä lyhemmän ajan ollessa kyseessä.³⁷ Lisäksi luovuttaminen on kielletty lain 12 §:n nojalla kuolemanrangaistuksen tai 8 §:ssä tarkoitetun muun epäinhimillisen ran-

³⁵ Ks. poliittisen rikoksen käsitteestä ja ongelmista Van den Wyngaert 1980, s. 95–104.

³⁶ HE 3/1970 vp, s. 3.

³⁷ HE 3/1970 vp, s. 4.

gaistuksen täytöntöönpanoa varten.

Yleisen luovuttamislain 10 §:ssä prosessuaalisiksi luokiteltaviin luovuttamissesteisiin kuuluvat kiellot luovuttaa henkilö tapauksissa, joissa luovutuspyynnön kohteena olevasta rikoksesta on jo annettu tuomio Suomessa (*ne bis in idem*) tai jos kysymys on vanhentuneesta rikoksesta. Lisäksi luovuttamisen esteitä ovat lain 11 §:n mukaan Suomessa vireillä oleva oikeudenkäynti muusta rikoksesta ja rikostuomion täytöntöönpano.

Jos jokin mainituista luovuttamisen esteistä on käsillä, asianomaista henkilöä ei saa luovuttaa Suomesta. Tästä on kuitenkin varottava tekemästä vasta-kohtaispäätelmiä. Vaikka luovuttamiselle ei olisikaan yleisen luovuttamislain tuntemaa estettä, voi oikeusministeriö kuitenkin tästä huolimatta harkintavaltaansa käyttäen kieltäytyä henkilön luovuttamisesta. Pelkästään yleisen luovuttamislain nojalla ei siten ole olemassa luovuttamispakkoa.

2.2.3 Luovuttamispäätöksen harkinnanvaraisuus

Yleisen luovuttamislain lähtökohtana on, että henkilön luovuttaminen Suomesta toiseen valtioon on harkinnanvaraista. Tätä ilmentää jo lain 1 §:n ilmaisu ”voidaan luovuttaa”. Lähtökohtaa tukee myös osaltaan oikeusministeriön ja korkeimman oikeuden välinen työnjako luovuttamispäätöstä tehtäessä. Yleisen luovuttamislain 14 §:n 1 momentin mukaan oikeusministeriö ratkaisee, onko luovuttamispyyntöön suostuttava. Korkeimman oikeuden tehtävänä on puolestaan lain 16 ja 17 §:n mukaan luovuttamisen laillisten edellytysten tutkiminen ja niistä lausunnon antaminen. Mikäli korkein oikeus katsoo lausunnossaan, että luovuttamiselle on olemassa este, ei oikeusministeriö tällöin voi suostua luovuttamispyyntöön. Sen sijaan, jos luovuttamiselle ei ole korkeimman oikeuden lausunnon mukaan estettä, voi oikeusministeriö harkintavaltaansa tukeutuen ja korkeimman oikeuden lausunnosta huolimatta hylätä luovuttamispyynnön.³⁸ Yleisen luovuttamislain 34 §:n mukaan oikeusministeriön luovuttamista koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

On huomattava, että yleisessä luovuttamislaissa korkeimmalle oikeudelle asetettu luovuttamisen esteiden tutkimusvelvollisuus ei sovellu automaattisesti jokaiseen luovuttamispyyntöön. Luovuttamisen laillisuutta koskevan kysymyksen saattaminen korkeimman oikeuden käsiteltäväksi riippuu nimittäin siitä, onko luovutettavaksi pyydetty henkilö ilmoittanut katsovansa, ettei luovuttamiseen ole laillisia edellytyksiä. Oikeusministeriöllä on kuitenkin lain 16 §:n 1 momentin nojalla mahdollisuus pyytää korkeimmalta oikeudelta lausuntoa myös oma-aloitteisesti, mikäli se katsoo tämän tarpeelliseksi.

³⁸ HE 3/1970 vp, s. 2.

2.2.4 Luovuttamispäätökseen asetettavat ehdot

Luovutukseen suostuneen valtion vastuu ei pääty vielä senkään jälkeen, kun pyynnön kohteena oleva henkilö on tosiasiallisesti luovutettu. Syynä tähän voidaan pitää sitä, että asianomainen henkilö on joutunut nimenomaan luovuttajavaltion toimenpiteestä toisen valtion viranomaisten haltuun.³⁹ Luovutetun henkilön mahdollisimman laaja-alaisen oikeussuojan takaamiseksi oikeusministeriö voi, ja tietyissä tilanteissa sen myös tulee asettaa luovuttamispäätökseensä ehtoja.

Asetettavista ehdoista ensimmäinen koskee niin sanottua erityissääntöä (*rule of speciality*). Yleisen luovuttamislain 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan luovutettua henkilöä ei saa siinä valtiossa, jolle hänet luovutetaan, ilman 32 §:ssä tarkoitettua lupaa asettaa syytteeseen tai rangaista muusta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta eikä luovuttaa edelleen toiselle valtiolle, pait-si siinä tapauksessa, ettei hän ole poistunut maasta 45 päivän kuluessa sen jäl-keen, kun estettä ei enää ollut, taikka hän on sinne palannut sieltä poistuttuaan.

On kuitenkin olemassa tilanteita, joissa luovuttamisen toimeenpanon jälkeen havaitaan, että luovutettua henkilöä on tarpeen syyttää myös muista teoista kuin siitä, jota luovuttamispäätös on alun perin koskenut. Tällaisia tilanteita var-ten yleiseen luovuttamislakiin on otettu ns. laajennettua luovuttamista koske-va menettelysäännöstö. Se mahdollistaa henkilön syyttämisen myös sellaisista rikoksista, jotka liittyvät muuhun tapahtumainkulkuun kuin siihen, josta alku-peräisessä luovuttamispyynnössä on ollut kyse. Edellytyksenä on, että henkilön luovuttaneelta valtiolta saadaan suostumus tähän.

Oikeusministeriö voi siten yleisen luovuttamislain 32 §:n 1 momentin no-jalla luovuttamisen ehtojen estämättä ja vieraan valtion pyynnöstä antaa luvan siihen, että luovutettu henkilö saadaan asettaa syytteeseen tai rangaista muus-ta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta kuin siitä, jonka perusteella luovut-taminen on tapahtunut, taikka luovuttaa edelleen toiselle valtiolle. Tällaiseen pyyntöön ja luovuttamiselle määrättäviin ehtoihin sovelletaan vastaavasti, mitä on säädetty luovuttamisesta Suomesta. Pykälän 2 momentin mukaan lupa voi-daan antaa vain, jos asiakirjojen mukaan lainmukaiset edellytykset luovuttami-selle kysymyksessä olevalle valtiolle ovat olemassa. Jos asiakirjoista todetaan, ettei pyyntöön voida lain mukaan suostua, tai jos oikeusministeriö muuten kat-soo, ettei ole syytä siihen suostua, pyyntö on heti hylättävä. Muussa tapauk-sessa korkein oikeus ratkaisee, onko pyydetty toimenpide lain mukainen. Jos tällöin havaitaan, että luvan antamiselle on olemassa este, pyyntöön ei voida suostua (pykälän 3 momentti).

³⁹ Nybergh 1985, s. 6.

Sanotusta lainkohdasta seuraa, että luovuttamisen laajentamisen yhteydessä edellytyksiä ja esteitä tulee arvioida samalla tavalla kuin henkilöä alun perin luovuttaessa. Tämä siis edellyttää rikoksen tietynasteisen vakavuuden ohella selvitystä tekijän syylistymisestä kyseiseen rikokseen.⁴⁰ Erityissäännön ohella yleinen luovuttamislain 12 §:n 1 momentti sisältää velvollisuuden asettaa tilapäisiä tuomioistuimia koskevan ehdon, jonka perusteella luovutettua henkilöä ei saa ilman lupaa panna kysymyksessä olevasta rikoksesta syytteeseen tuomioistuimessa, jolle on annettu valta vain tilapäisesti tai erityisissä poikkeusoloissa tuomita sellaisissa asioissa.

2.3 RIKOKSENTEKIJÄN LUOVUTTAMISTA KOSKEVAT EUROOPPALAISET YLEISSOPIMUKSET

2.3.1 Aluksi

Suomi on osapuolena useissa rikoksentekijän luovuttamista koskevissa monenkeskisissä sopimuksissa. Näihin sopimuksiin on perusteltua luoda tiivis katsaus, sillä EAW-puitepäätöstä voidaan pitää vuosikymmenten kuluessa kehittyneen luovuttamisoikeuden eräänlaisena päätepiteenä, jossa asetettiin ajan oloon paremmin vastaavat uudet pääsäännöt.⁴¹ Toiseksi minkään luovuttamisopimuksen Suomen sisäinen tai kansainvälisoikeudellinen voimassaolo ei ole päättynyt, vaikkakin EAW-puitepäätöksen myötä niiden soveltaminen päättyi unionin jäsenvaltioiden välillä.⁴²

⁴⁰ Nuotio 1999, s. 562.

⁴¹ Sihto 2007, s. 1348.

⁴² HE 88/2003, s. 6. Jäsenvaltioilla on lisäksi ollut puitepäätöksen 32 artiklan nojalla oikeus ilmoittaa jatkavansa luovuttamispyyntöjen täytäntöönpanoa ennen 1 päivää tammikuuta 2004 sovellettavan luovuttamismenettelyn mukaisesti, jos pyynnön perusteena oleva teko on tehty ennen 7 päivää elokuuta 2002. Ranska, Italia ja Itävalta ovat antaneet tällaisen lausuman. Esimerkiksi Euroopan unionin oikeus- ja sisäasiain yhteistyön puitteissa tehdyillä EU 1995 ja 1996 -luovuttamissopimuksilla voi siten olla edelleen merkitystä niissä tapauksissa, joissa EAW-puitepäätöstä ei voida soveltaa.

2.3.2 Euroopan neuvoston rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus

Keskeisimpänä rikoksentekijän luovuttamista koskevana sopimuksena voidaan pitää Euroopan neuvoston puitteissa vuonna 1957 tehtyä rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaa eurooppalaista yleissopimusta (EN 1957 -luovuttamissopimus) ja sen lisäpöytäkirjoja. Suomi on liittynyt sopimukseen vuonna 1971 ja siihen vuonna 1978 tehtyyn 2. lisäpöytäkirjaan (SopS 15/1985). Yleissopimuksen on vuoteen 2018 mennessä ratifioinut 50 valtiota, mukaan lukien kaikki EU:n jäsenvaltiot. Suurin osa sopimuksen ratifioineista valtioista on tehnyt siihen varauksia.⁴³ Yleissopimus tarjoaa kehykset sopimusvaltioiden väliselle luovuttamisoikeudelle, jota nämä voivat halutessaan viedä pidemmälle.⁴⁴

Yleisen luovuttamislain harkinnanvaraisuudesta poiketen EN 1957 -luovuttamissopimuksen 1 artiklan lähtökohtana on luovuttamisvelvollisuus. Luovuttamisvelvollisuutta lieventää kuitenkin olennaisesti yleissopimuksen 26 artiklan 1 kappale, jonka mukaan valtiot voivat tehdä sopimuksen mihin tahansa määräykseen varauksen.

EN 1957 -luovuttamissopimuksen mukainen luovuttaminen edellyttää yleisen luovuttamislain tavoin kaksoisrangaistavuutta. Sopimuksen 2 artiklan 1 kappaleessa määrätään, että luovuttamispyyntöön on suostuttava, kun sen perusteena olevasta rikoksesta voi pyynnön esittäneen osapuolen ja sen osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, lain mukaan seurata vähintään yhden vuoden vapausrangaistus. Jos luovuttamisessa on kyse luovutusta pyytäneen valtion alueella tuomitun rikosta koskevan vapausrangaistuksen täytäntöönpanosta, on sen keston oltava vähintään neljä kuukautta. Toisin kuin yleiseen luovuttamislakiin perustuvassa luovuttamisessa, EN 1957 -luovuttamissopimuksen mukainen luovuttamisvelvollisuus edellyttää siten sitä, että pyynnön perusteena oleva teko täyttää enimmäisrangaistavuuden vähimmäisaikaa koskevan vaatimuksen myös luovuttamispyyntöön esittäneen valtion lainsäädännön mukaan arvioituna.

Sen sijaan EN 1957 -luovuttamissopimus ei edellytä sen tutkimista, perustuuko vangitsemismääräys luovutettavaksi pyydetyn henkilön todennäköistä syyllisyyttä rikokseen osoittavaan näyttöön. Tämä poikkeus luovuttamisen perustaksi vaadittavalta näytöltä on huomioitu myös yleisen luovuttamislain 9 §:n 2 momentissa, jonka mukaan vieraan valtion kanssa tehdyllä sopimuksella voi-

⁴³ Euroopan neuvoston www-sivusto: <http://conventions.coe.int> (20.1.2019)

⁴⁴ Ks. sopimuksen 28 artikla, jonka mukaan yleissopimuksella yhtäältä kumotaan yleissopimuksen osapuolten aikaisemmin tekemiin luovuttamissopimuksiin sisältyneet määräykset luovuttamisesta osapuolten välillä ja toisaalta sallitaan yleissopimuksen osapuolten vastaisuudessa tehdä kahden- tai monenkeskisiä luovuttamista koskevia sopimuksia ainoastaan yleissopimuksen määräysten täydentämiseksi tai siihen sisältyvien periaatteiden soveltamisen helpottamiseksi.

daan määrätä, että täytäntöönpanokelpoinen tuomio taikka tuomioistuimen tai tuomarin antama vangitsemismääräys sellaisenaan on sen valtion osalta hyväksyttävä luovuttamisen perustaksi.⁴⁵ Sanotun poikkeussäännön soveltaminen nimetään EN 1957 -luovuttamissopimuksen yhteydessä saa tukea myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisukäytännöstä. Esimerkiksi ratkaisun KKO 1999:129 perusteluissa on todettu, että rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 32/1971), joka on voimassa Suomen ja Viron välisessä suhteessa, 12 artiklan 2 kappaleen a kohdan mukaan vangitsemismääräys on sellaisenaan hyväksyttävä luovuttamisen perustaksi.

Yleiseen luovuttamislakiin verrattuna EN 1957 -luovuttamissopimus sisältää paikoin laajemmat perusteet kieltäytyä rikoksenteijän luovuttamisesta. Tämä koskee omien kansalaisten luovuttamista, ekstraterritoriaalista lainkäyttöä, *ne bis in idem* -kieltoa, rikosprosessin vireilläolovaikutusta sekä vanhentumista.

EN 1957 -luovuttamissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen a kohta mahdollistaa ensinnäkin sen, että sopimuspuolet voivat kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan. Lisäksi saman artiklan b kohdan mukaan jokainen sopimuspuoli voi antaa julistuksen, jolla se määrittelee mitä kansalaisilla tarkoitetaan. Suomen antaman julistuksen mukaan kansalaisilla tarkoitetaan Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaisia sekä näissä valtioissa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Julistus on merkittävä laajennus, sillä yleisen luovuttamislain mukainen kieltäminen kattaa ainoastaan Suomen kansalaisten luovuttamisen eikä edellä mainittujen Pohjoismaiden sekä niissä tai Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia.

Täysin poissuljettua ei kuitenkaan ole, että luovutettavaksi pyydetty henkilö onnistuisi välttämään mahdollisen rikosoikeudellisen vastuun yksin kansalaisuutensa perusteella. EN 1957 -luovuttamissopimukseen on nimittäin otettu niin sanottu *aut dedere aut judicare* -määräys niitä tilanteita varten, joissa sopimusvaltio ei luovuta omia kansalaisiaan. Sopimuksen 6 artiklan 2 kappaleessa määrätään, että mikäli osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, ei luovuta omia kansalaisiaan, sen on pyynnön esittäneen osapuolen pyynnöstä alistettava asia omille asianomaisille viranomaisilleen syytteen nostamista varten, mikäli siihen katsotaan olevan aihetta.

Alueperiaatteen osalta EN 1957 -luovuttamissopimuksen 7 artiklan 1 kappale vastaa yleisen luovuttamislain 3 §:ä, jonka mukaan osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, voi kieltäytyä luovuttamasta henkilöä sellaisesta rikoksesta, joka kyseisen osapuolen lain mukaan katsotaan tehdyksi kokonaan tai

⁴⁵ Tällöin luovuttamista koskevan pyynnön vastaanottaneen valtion viranomaisen ei tarvitse enää ryhtyä tutkimaan rikosepäilyjä tukevaa näyttöä ja sen riittävyttä. Kysymys on siten luovutusta pyytävän ja luovuttamiseen suostumista harkitsevan sopimusvaltion viranomaisten välisestä työnjaosta.

osittain sen alueella tai sen alueeseen rinnastettavassa paikassa. Yleisestä luovuttamislaista poiketen EN 1957 -luovuttamissopimus sisältää kuitenkin ns. *ekstraterritoriaalista lainkäyttöä* koskevan säännöksen. Sopimuksen 7 artiklan 2 kappaleessa määrätään, että kun rikos, jonka perusteella luovuttamista pyydetään, on tehty pyynnön esittäneen osapuolen alueen ulkopuolella, luovuttamisesta voidaan kieltäytyä vain, mikäli sen osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, lain mukaan joko ei voida nostaa syytettä samanlaatuisesta rikoksesta silloin, kun rikos on tehty jälkimmäisen osapuolen alueen ulkopuolella, tai ei voida luovuttaa kysymyksessä olevasta rikoksesta. Sanottu säännös mahdollistaa sen, että sopimuksen osapuolena oleva valtio voi kieltäytyä luovuttamisesta tilanteissa, joissa luovuttamista pyytävä valtio perustaisi rikosoikeudellisen toimivaltansa sellaiseen liittymäkohtaan eli rikosoikeudellisen toimivallan perusteseen, jota vastaavaa perustetta ei pyynnön täytäntöönpanovaltion lainsäädäntö tunne.⁴⁶

EN 1957 -luovuttamissopimuksen 9 artiklan ensimmäiseen virkkeeseen sisältyvä *ne bis in idem* -sääntöä koskeva kieltäytymisperuste on vastaavanlainen kuin yleisen luovuttamislain 10 §:n 1 momentissa. Artiklassa määrätään, että jos sen osapuolen, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, asianomaisten viranomaisten toimesta on luovutettavaksi pyydetyn kohdalla annettu lopullinen tuomio siitä rikoksesta tai niistä rikoksista, joista luovuttamista pyydetään, pyyntöön ei voida suostua. Artiklan toisen virkkeen mukaan luovuttamisesta voidaan kieltäytyä myös, mikäli sen osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, viranomaiset ovat joko päättäneet, että ne eivät nosta syytettä samasta tai samoista rikoksista, tai että ne luopuvat jo tehdystä syytteestä.

Yleisen luovuttamislain ja EN 1957 -luovuttamissopimuksen *ne bis in idem* -kieltäytymisperustetta koskevat säännökset eroavat toisistaan kuitenkin soveltamisalaltaan. Yleisestä luovuttamislaista poiketen EN 1957 -luovuttamissopimus (edellä mainittu 9 artiklan toinen virke) mahdollistaa nimittäin luovuttamisesta kieltäytymisen myös tilanteissa, joissa on annettu toimenpiteistä luopumista koskeva ratkaisu, ensiksi mainitun rajoittuessa ainoastaan Suomesa annettuihin tuomioihin.

Edellä on käynyt ilmi, että Suomessa vireillä oleva oikeudenkäynti muusta rikoksesta ja rikostuomion täytäntöönpano muodostavat yleisen luovuttamislain 11 §:n mukaisen kieltäytymisperusteen. EN 1957 -luovuttamissopimuksen 8 artikla laajentaa tätä perustetta mahdollistamalla kieltäytymisen myös sillä perusteella, että osapuolen asianomaiset viranomaiset ovat panneet luovuttamispyynnön kohteena olevaa henkilöä vastaan vireille syytteen sen rikoksen johdosta tai niiden rikosten osalta, joiden perusteella luovuttamista pyydetään.

Myös rikoksen vanhentumisen osalta EN 1957 -luovuttamissopimus sisältää

⁴⁶ EN 1957 -luovuttamissopimuksen selittävä raportti (Explanatory report).

laajemman kieltäytymisperusteen kuin mitä yleisen luovuttamislain 10 §:ssä on säädetty. EN 1957 -luovuttamissopimuksen 10 artiklan mukaan luovuttamiseen ei voida suostua, mikäli oikeus asettaa rikoksesta syytteeseen tai panna rangaistus täytäntöön on joko vaatimuksen esittäneen osapuolen tai sen osapuolen, jolle vaatimus on esitetty, lain mukaan rauennut. Sen sijaan yleisessä luovuttamislaisissa ei edellytetä sen tutkimista, onko luovuttamisen perusteena oleva rikos vanhentunut pyynnön esittäneen valtion lain mukaan. Riittävää on, että rikoksen syyteoikeus tai rangaistuksen tuomitseminen tai täytäntöönpano ei ole Suomen lain mukaan vanhentunut.

Mikäli edellä mainitut ehdot täyttyvät, eikä käsillä ole kieltäytymisperusteita, ei sopimusvaltiolla ole lähtökohtaisesti harkintavalttaa pidättäytyä luovuttamisesta. Merkittävän poikkeuksen tähän tuo kuitenkin yleissopimuksen 2 artiklan 3 kappale. Sanottu artiklan kappale mahdollistaa sen, että sopimusvaltio voi erikseen määritellä, mitkä rikokset se sulkee kansallisen lakinsa nojalla pois luovuttamiskelpoisten joukosta, tai tehdä muunlaisen 2 artiklan 1 kappaletta koskevan varauman. Tämän lisäksi sopimuksen 2 artiklan 7 kappaleen mukaan jokainen sopimusvaltio voi soveltaa vastavuoroisuutta sellaisen rikoksen suhteen, joka mainitulla perusteella on saatettu yleissopimuksen soveltamispiiriin ulkopuolelle.

Suomi on esimerkiksi tehnyt yleissopimukseen varauman, joka vastaa yleisen luovuttamislain 8 §:n mukaista inhimillistä kohtuuttomuutta. Tästä seuraa, että EN 1957 -luovuttamissopimusta sovellettaessa Suomi voi kieltäytyä luovuttamasta henkilöä, jos luovuttaminen asianomaisen henkilön ikään, terveydentilaan tai muihin henkilökohtaisiin seikkoihin nähden olisi inhimillistä syistä kohtuutonta.

EN 1957 -luovuttamissopimuksen sisältämä laaja-alainen mahdollisuus varaumien tekemiseen ja luovuttamiskelpoisuuden poissulkemiseen on ymmärrettävä, jos niitä tarkastellaan valtion suvereenisuuden ja yksilön oikeussuojan kannalta. Toisaalta asian käänttöpuolena on, että ne muodostavat samalla tehokkaan esteen valtioiden väliselle yhteistyölle rikollisuuden torjunnassa.⁴⁷ Tarkastelemalla sekä yleissopimusta itseään että sen selittävää raporttia (Explanatory report) voidaan hyvin nopeasti huomata sopimuksen olleen eriävien näkemysten yhteenliittymä, eräänlainen kompromissi, jolla valtioiden väliseen rikoksentekijän luovuttamiseen tavoiteltiin sekä nopeutta että tehokkuutta.⁴⁸ Sen sijaan, että nämä tavoitteet olisi saavutettu, sopimus johti vastakkaiseen tulokseen: sen soveltaminen osoittautui aikaa vieväksi ja tehottomaksi.⁴⁹

⁴⁷ Fichera 2011, s. 14.

⁴⁸ EN 1957 -luovuttamissopimuksen selittävä raportti (Explanatory report).

⁴⁹ Tämän voi havaita Euroopan neuvoston suosituksesta Recommendation n. R (80) of the Committee of Ministers of the Council of Europe Concerning the Practical Application of the European Convention on Extradition, 27 June 1980. Vastaavia huomioita ovat esittäneet Plachta 2003, s. 179, sekä Fichera 2011, s. 17.

2.3.3 EN 1957 -luovuttamissopimusta täydentävät lisäpöytäkirjat

Sittemmin EN 1957 -luovuttamissopimusta on täydennetty useilla lisäpöytäkirjoilla. Ensimmäisellä lisäpöytäkirjalla, jonka osapuolena Suomi ei ole, täsmennettiin poliittisen rikoksen käsitettä rajaamalla tietyt YK:n piirissä laadituissa sotarikoksia koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa mainitut teot sen ulkopuolelle. Lisäksi pöytäkirjalla laajennettiin EN 1957 -luovuttamissopimuksen *ne bis in idem* -kieltoon perustuvaa luovuttamisestettä käsittämään myös tietyt kolmansissa maissa annetut ratkaisut.

EN 1957 -luovuttamissopimuksen toisella lisäpöytäkirjalla, jonka osapuolena Suomi sitä vastoin on, (SopS 15/1985) laajennettiin EN 1957 -luovuttamissopimuksen 2 artiklan 2 kappaleeseen sisältynyttä liitännäistä luovuttamista koskevaa määräystä.⁵⁰ Lisäpöytäkirjan 1 artiklassa liitännäinen luovuttaminen ulotettiin koskemaan myös sellaisia rikoksia, joista voi seurata vain sakkorangaistus.⁵¹

Lisäksi pöytäkirjalla täydennettiin yleissopimusta poissaolotuomioita käsittelevällä määräyksellä. Tällä lisäpöytäkirjan 3 artiklan määräyksellä on mahdollistettu luovuttamisesta kieltäytyminen tilanteissa, joissa henkilöä on pyydetty luovutettavaksi sellaisen vapausrangaistuksen tai vapaudenmenetyksen sisältävän turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, josta on päätetty tämän henkilön poissa ollessa, jos pyynnön vastaanottanut osapuoli katsoo, ettei tuomioon johtanut oikeudenkäynti ole turvannut niitä puolustuksen vähimmäisoikeuksia, joiden katsotaan kuuluvan jokaiselle rikoksesta syytetylle. Luovuttamiseen on kuitenkin suostuttava, jos pyynnön esittänyt osapuoli antaa vakuutuksen, jonka katsotaan sisältävän riittävän takuun siitä, että luovutettavaksi pyydetty saa oikeuden uuteen tuomioistuinkäsittelyyn, joka takaa oikeuden puolustukseen.

Viimeisimpänä toisen lisäpöytäkirjan tuomana täydennyksenä voidaan mainita sen 4 artikla, jolla on mahdollistettu luovuttamisesta kieltäytyminen sellaisen rikoksen johdosta, josta on annettu armahtamispäätös pyynnön vastaanottaneessa valtiossa, ja josta tämä valtio on ollut toimivaltainen nostamaan syytteen oman rikoslainsäädäntönsä mukaan. Näitä poissaolotuomioita ja armahdusta koskevia kieltäytymisperusteita ei kuitenkaan ole sisällytetty yleiseen luovuttamislakiin.

⁵⁰ EN 1957 -luovuttamissopimuksen 2(2) artiklassa määrätään, että jos luovuttamispyyntöön sisältyy useita erillisiä rikoksia, joista kustakin saattaa seurata sekä pyynnön esittäneen osapuolen että sen osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, lain mukaan vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä turvaamistoimenpide mutta joista jotkut eivät täytä rangaistuksen määrään liittyvää edellytystä, sillä osapuolella, jolle pyyntö on esitetty, on oikeus luovuttaa myös jälkimmäisistä rikoksista.

⁵¹ Tämä on mahdollista myös yleisen luovuttamislain 4.5 §:n mukaan, joka edellyttää, että teot ovat Suomen oikeuden mukaan ”rangaistavia”.

Sittemmin EN 1957 -luovuttamissopimusta on jälleen täydennetty uusilla lisäpöytäkirjoilla viime vuosina. Suomi ei ole osapuolena näissä lisäpöytäkirjoissa, joista kolmas astui voimaan 1.5.2012 ja neljäs 1.6.2014 niiden ratifioineiden maiden kesken.⁵²

Kolmannen lisäpöytäkirjan merkittävin uudistus on sen mahdollistama nopeatettu luovuttamismenettely tilanteissa, joissa luovutettavaksi pyydetty henkilö on antanut suostumuksensa luovuttamiseen. Neljännen lisäpöytäkirjan huomionarvoisin uudistus liittyy puolestaan rikoksen vanhentumiseen perustuvaan luovuttamisesteseen. Lisäpöytäkirjan myötä luovuttamisesta kieltäytymisen ei ole enää sallittua, vaikka rikoksen syyteoikeus olisi pyynnön vastaanottaneen valtion lain mukaan vanhentunut tai rangaistusta ei enää voitaisi tuomita tai panna täytäntöön.

2.3.4 Yleisen luovuttamislain ja EN 1957 -luovuttamissopimuksen keskinäisestä suhteesta

Vaikka yleinen luovuttamislaki toimiikin itsenäisenä luovuttamissäännöstyönä eikä sen mukainen luovuttaminen sinänsä edellytä asianomaista luovuttamissopimusta Suomen ja vieraan valtion välillä, voidaan tällaisen sopimuksen olemassaoloa pitää onnistuneen luovuttamisen kannalta lähes välttämättömänä edellytyksenä. Sopimuksen puuttuessa luovutuksesta voidaan kuitenkin sopia myös vastavuoroisuuden pohjalta. Luovuttamistapaukset, joissa kysymys on nimenomaan Suomesta tapahtuvasta luovuttamisesta, voidaan sinänsä hoitaa pelkän lain nojalla. Sen sijaan kansallinen laki ei yksistään voi taata, että myös Suomeen saadaan luovutetuksi rikoksentekejiä. Tämä edellyttää muiden valtioiden luovuttamissäännösten huomioon ottamista, joka toteutuu parhaiten joko laatimalla kahden tai monenvälisiä luovuttamissopimuksia.⁵³ Sopimuksen merkitystä korostaa lisäksi se, että eräät valtiot suostuvat luovuttamaan rikoksentekejiä vain, jos asianomaisten valtioiden välillä on tehty luovuttamissopimus.⁵⁴

Luovuttamissopimuksen solmimisen tai jo olemassa olevaan sopimukseen, kuten EN 1957 -luovuttamissopimukseen, liittymisestä seuraa kuitenkin yleis-

⁵² Kolmannen lisäpöytäkirjan ovat ratifioineet Alankomaat, Albania, Azerbaidzhan, Bosnia ja Herzegovina, Espanja, Itävalta, Jugoslavia, Kypros, Latvia, Serbia, Slovenia, Tšekin tasavalta ja Yhdistynyt kuningaskunta. Neljännen lisäpöytäkirjan ovat sanottuun päivämäärään mennessä ratifioineet Albania, Latvia, Serbia, Slovenia ja Yhdistynyt kuningaskunta (tilanne 20.1.2016).

⁵³ Voidaankin katsoa, että luovuttamissopimuksilla on tietynlainen harmonisoiva vaikutus, jolla lähennetään eri valtioiden välisiä luovuttamissäännöstyjä. Ks. Bassiouni 2007, s. 14. Ks. myös EN 1957 -luovuttamissopimuksen selittävä muistio (Explanatory report), kappale 12, jossa sopimuksen toivotaan standardisoivan maiden välisiä luovuttamiskäytäntöjä.

⁵⁴ Tämä on huomioitu jo yleisen luovuttamislain säätämisvaiheessa. Ks. HE 3/1970 vp, s. 1.

seen luovuttamislakiin sisältyvän vapaan harkintavallan rajoittuminen. Jotta vieras valtio suostuisi luovuttamaan rikoksentekijöitä Suomeen, se vaatii yleensä takeita siitä, että myös Suomi on valmis luovuttamaan sille rikoksentekijöitä. Nimenomaan tästä syystä Suomi on solmimissaan luovuttamissopimuksissa joutunut luopumaan harkintavallasta ja siirtymään velvollisuuteen suostua luovuttamispyyntöön, mikäli sovellettavan sopimuksen mukaiset edellytykset täyttyvät eikä käsillä ole sen tuntemia kieltäytymisperusteita. On kuitenkin huomattava, että niissä tilanteissa, joissa yleisen luovuttamislain sisältämä säännös mahdollistaa laajemman luovuttamisen kuin EN 1957 -luovuttamissopimus, eikä käsillä ole sopimuksen tuntemaa ehdotonta kieltäytymisperustetta, voi oikeusministeriö harkintavaltaansa käyttäen joko suostua luovuttamispyyntöön tai kieltäytyä siitä. Esimerkiksi edellä käsitellyn EN 1957 -luovuttamissopimuksen 8 artiklan mukaan se osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, voi kieltäytyä luovuttamasta pyynnön kohteena olevaa henkilöä, mikäli tämän osapuolen asianomaiset viranomaiset ovat panneet häntä vastaan vireille syytteen sen rikoksen johdosta, jonka perusteella luovuttamista pyydetään. Tätä vastaavaa kieltäytymisperustetta ei ole sisällytetty yleiseen luovuttamislakiin. Yleisessä luovuttamislaisissa säädetty harkintavalta takaa kuitenkin sen, että nimenomaisen säännöksen puuttuminen ei estä luovuttamisesta kieltäytymistä sanotun sopimusmääräyksen 8 artiklassa tarkoitetussa tilanteessa.

Vaikka rikoksentekijän luovuttaminen perustuukin lähes aina joko kahden tai monenkeskisiin sopimuksiin, ei yleistä luovuttamislakia voida suinkaan pitää merkityksettömänä. Ensinnäkin yleinen luovuttamislaki sisältää prosessuaaliset säännökset luovuttamismenettelyn toteuttamiseksi, oli sitten kysymys EN 1957 -luovuttamissopimukseen perustuvasta luovuttamisesta tai puhtaasti lakiin perustuvasta, ns. sopimuksettomasta luovuttamisesta.

Toiseksi yleisen luovuttamislain voidaan katsoa asettavan tiettyjä vähimmäisehtoja, jotka Suomen on sisällytettävä luovuttamissopimuksia ratifioiessaan ja solmiessaan.⁵⁵ Esimerkiksi Suomi on tehnyt EN 1957 -luovuttamissopimukseen varauksia, jotka vastaavat yleisessä luovuttamislaisissa säädettyjä. Näistä merkittävimpana voidaan mainita yleisen luovuttamislain 8 §:n mukainen inhimillisistä syistä johtuva luovuttamiskielto, jota vastaavaa kieltäytymisperustetta ei sisälly EN 1957 -luovuttamissopimukseen ja josta Suomi on tehnyt sopimukseen varauksen.

⁵⁵ Ks. HE 3/1970 vp, s. 9, jossa tavoitteeksi asetetaan luovuttamissopimusten uusiminen uuden lainsäädännön asettamia vaatimuksia vastaaviksi.

2.3.5 Schengenin yleissopimus ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden väliset yleissopimukset

Edellä mainittujen Euroopan neuvoston piirissä laadittujen sopimuksien lisäksi myös vuonna 1990 tehtyyn Schengenin yleissopimukseen sisältyy rikoksen tekijän luovuttamista koskevia määräyksiä. Schengenin yleissopimus on saatettu osana Schengenin säännöstöä osaksi Euroopan unionia Amsterdamin sopimuksen yhteydessä tehdyllä pöytäkirjalla.⁵⁶ Suomessa Schengenin säännösten soveltaminen aloitettiin 25.3.2001. Yleissopimuksen 59 artiklan mukaan sen määräykset täydentävät ja helpottavat EN 1957 -luovuttamissopimuksen soveltamista. Nämä luovuttamista koskevat määräykset sisältyvät Schengenin yleissopimuksen III osaston 4 lukuun ja ne sisältävät määräyksiä vanhentumisesta, velvollisuudesta luovuttaa verorikoksista sekä suorista yhteydenotoista luovuttamispyyntöjä käsittelevien viranomaisten välillä.

Vastaavasti Maastrichtin sopimuksen voimaantulon 1.3.1993 jälkeen Euroopan unionin oikeus- ja sisäasiain yhteistyön puitteissa tehdyllä yleissopimuksella yksinkertaistetusta menettelystä rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisessa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (SopS 73/1999, EU 1995 -luovuttamissopimus) ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (SopS 71/1999, EU 1996 -luovuttamissopimus) täydennettiin molempien sekä EN 1957 -luovuttamissopimuksen että Schengenin yleissopimuksen määräyksiä ja helpotettiin niiden soveltamista.

EU 1995 -luovuttamissopimuksessa uudistusten keskiössä olivat itse luovuttamismenettelyä koskevat määräykset. Sopimuksella sovittiin ns. yksinkertaistetusta luovuttamismenettelystä EU:n jäsenvaltioiden välillä. Tuossa menettelyssä oli olennaisinta, että väliaikaista säilöön ottamista koskevien pyyntöjen katsottiin käyvän sellaisinaan luovuttamispyynnöistä. Edellytyksenä oli, että niistä tuli käydä ilmi tietyt sopimuksen 4 artiklassa mainitut vähimmäistiedot, kuten tiedot etsityn henkilöllisyydestä, luovutuspyynnön perusteena olevan rikoksen luonteesta ja oikeudellisesta tunnusmerkistöstä sekä kuvaus rikokseen liittyvistä olosuhteista. Yksinkertaistettua luovuttamispyyntöä koskevien tietojen osalta merkittävintä oli, että pyyntöön ei tullut sopimuksen 12 artiklan mukaisesti liittää alkuperäiskappaletta tai oikeaksi todistettua jäljennöstä täytäntöönpanokelpoisesta tuomiosta tai vangitsemismääräyksestä. Riittävää oli, että pyyntöön sisällytettiin tieto tällaisen tuomion tai määräyksen olemassaolosta. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että yksi luovuttamisen menettelyvaiheisiin kiinteästi kuulunut erillisen luovuttamispyynnön laatiminen ja vangitsemismääräyksen esittäminen jätettiin pois. Menettelyn soveltaminen edellytti kuitenkin aina luovutettavaksi pyydetyn henkilön suostumusta. Samalla sopi-

⁵⁶ EYVL N:o L 239, 22.9.2000, s. 1–473.

muksen 7 artiklalla lievennettiin erityissäännön soveltamista siten, että luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä oli mahdollisuus suostumuksellaan luopua vetoamasta sääntöön.

Siinä missä EU 1995 -luovuttamissopimuksella puututtiin itse luovuttamisen menettelylliseen puoleen, oli EU 1996 -luovuttamissopimuksessa pääpaino ensisijaisesti aineellisen sääntelyn, siis luovuttamisen edellytysten ja esteitä koskevien määräysten uudistamisessa. EU 1996 -luovuttamissopimuksella pyrittiin ennen kaikkea laajentamaan luovuttamiskelpoisten rikosten alaa alentamalla EN 1957 -luovuttamissopimukseen sisältynyttä enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevaa vaatimusta. Sopimuksen 2 artiklaan otettiin tästä nimenomainen määräys, jonka mukaan luovuttamiskelpoisia ovat rikokset, joista pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus, jonka enimmäisaika on vähintään kaksitoista kuukautta, ja joista pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus, jonka enimmäisaika on vähintään kuusi kuukautta.

Ehkä merkittävimpana EU 1996 -luovuttamissopimuksen tuomana uudistuksena oli kuitenkin se, että sopimuksella luovuttiin osittain kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Sopimuksen 3 artiklan mukaan kun kyse on pyynnön esittäneen valtion lain mukaan salahankeesta tai yhteenliittymästä terrorismin vastustamisesta annetun eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 16/1990, EN 1977 -terrorismissopimus) 1 ja 2 artiklassa mainittujen rikosten tekemiseksi, sellaisten rikosten tekemiseksi, joissa on kyse laittomasta huumausainekaupasta tai muusta järjestäytyneestä rikollisuudesta tai eräistä väkivaltarikoksista, ja pyynnön esittäneen valtion lain mukaan tästä voi seurata vähintään kahdentoista kuukauden vapausrangaistus, luovuttamista ei voida evätä sillä perusteella, että luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännössä näitä samoja tekoja ei pidetä rikoksina, jos kyseinen salahanke on tehty tai yhteenliittyminen on tapahtunut. Kyseinen artikla on tarkoittanut Suomen kannalta luovuttamisvelvollisuutta silloinkin, kun siinä tarkoitettu salahanke tai yhteenliittymä eivät ole olleet Suomen rikoslain myötävaikuttamissäännösten kattamia.⁵⁷ Artiklan määräys ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan jäsenvaltioille on varattu sopimuksen 2 artiklan 3 ja 4 kohdassa oikeus olla soveltamatta sitä, mutta tällöin niiden on tullut säätää rangaistavaksi sopimuksessa tarkemmin määritelty salahanke tai yhteenliittäytyminen rikosten tekemiseksi. Toisin sanoen EU 1996 -luovuttamissopimuksessa on joko edellytetty luopumista kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta tai vaihtoehtoisesti veloitettu jäsenvaltioita laajentamaan lainsäädännössään rangaistavaksi säädettyjen tekosten alaa. Luovuttamissopimukset voivat siten vaikuttaa myös valtioiden kansallisten rikoslainsäädäntöjen sisältöön.

⁵⁷ Ks. mainittujen sopimusten hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta tarkemmin HE 187/1998 vp.

Kaksoisrangaistavuuden ohella EU 1996 -luovuttamissopimuksella pyrittiin lieventämään EN 1957 -luovuttamissopimukseen sisältynyttä ehdotonta omien kansalaisten luovuttamiskieltoa. Ensiksi mainitun sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaan luovuttamista ei voida evätä sillä perusteella, että henkilö, jonka luovuttamista pyydetään, on pyynnön vastaanottaneen valtion kansalainen EN 1957 -luovuttamissopimuksen 6 artiklan tarkoittamassa merkityksessä. Määräys ei kuitenkaan ole täysin ehdoton, vaan heti perään saman artiklan 2 kohdassa mahdollistetaan tästä poikkeaminen. Sen mukaan valtio voi antaa julistuksen, ettei se suostu omien kansalaistensa luovuttamiseen tai että se suostuu siihen vain määrittelemillään erityisillä edellytyksillä. Tätä on tarkennettu sopimuksen selitysmuistiossa siten, että jäsenvaltio voi asettaa omien kansalaisten luovuttamisen ehdoksi muun ohella kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen, erityissäännön noudattamisen sekä edelleen luovuttamista koskevan kiellon.⁵⁸ Myös muita ehtoja voidaan asettaa. EU 1996 -luovuttamissopimuksen voimaan saattamista koskevassa hallituksen esityksessä on omaksuttu näkökanta, jonka perusteella jäsenvaltio voi harkintavaltansa mukaan asettaa omien kansalaistensa luovuttamiselle rajoituksia, joita se oikeusturvasyistä pitää välttämättöminä.⁵⁹ Suomi onkin asettanut tuolloin ehdoksi, että Suomen kansalainen voidaan luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioon ainoastaan oikeudenkäyntiä, ei sen sijaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten.⁶⁰ Lisäksi omien kansalaisten ollessa kyseessä Suomi on korottanut edellä mainittua sopimuksen 2 artiklan kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen sisältynyttä 12 kuukauden enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa neljään vuoteen. Tästä seuraa, että luovutuspyynnön perusteena olevan tapahtumainkulun on täytettävä sellaisen rikoksen tunnusmerkistö, josta Suomen laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Vaikka edellä mainitut ehdot täyttyisivät, ei Suomella ole ollut ehdotonta velvollisuutta luovuttaa omia kansalaisiaan, sillä Suomen antaman julistuksen mukaan Suomen kansalaisten luovuttaminen on aina harkinnanvaraista.

Siinä missä yleiseen luovuttamislakiin ja EN 1957 -luovuttamissopimukseen oli sisältynyt kielto luovuttaa poliittisista rikoksista, merkitsi EU 1996 -luovuttamissopimus tämän pääsäännön murtumista. Jo ennen EU 1996 -luovuttamissopimusta poliittisia rikoksia koskevaa kieltoa oli lievennetty EN 1977 -terrorismissopimuksessa rajaamalla tietyt nimenomaisesti mainitut rikokset säännöksen soveltamisen ulkopuolelle.⁶¹ EU 1996 -luovuttamissopimuksella tämä raja-

⁵⁸ Explanatory report on the Convention relating to extradition between the Member States of the European Union, Official Journal C 191 of 23.6.1997.

⁵⁹ HE 187/1998 vp, s. 16.

⁶⁰ Ks. ent. YILuovL 2.2 §, joka on sittemmin eurooppalaisen pidätysmääräyksen myötä kumottu lailla 30.12.2003/1287.

⁶¹ Näitä ovat EN 1977 -terrorismissopimuksen 1 artiklassa mainitut: a. Haagissa 16 päivänä joulukuuta 1970 allekirjoitetun ilma-alusten laittoman haltuunoton ehkäisemistä koskevan yleis-

vietiin lähes äärimmilleen ottamalla sopimuksen 5 artiklan 1 kohtaan nimenomainen määräys siitä, että luovuttamispyyntöön vastaanottanut jäsenvaltio ei voi pitää mitään rikosta poliittisena rikoksena, poliittiseen rikokseen liittyvänä rikoksena tai poliittisista vaikuttimista tehtynä rikoksena. Säännöksen merkittävyyttä heikensi olennaisesti kuitenkin se, että sopimuksen 5 artiklan 2 kohdassa annettiin jäsenvaltioille edelleen vapaa mahdollisuus rajoittaa 1 kohdan soveltamista.

Lisäksi EU 1996 -luovuttamissopimuksella jatkettiin EU 1995 -luovuttamissopimuksen viitoittamalla tiellä rajaamalla erityissäännön soveltuvuutta entisestään. EU 1996 -luovuttamissopimuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaan luovuttamispyyntöön vastaanottaneen jäsenvaltion suostumus ei enää ole tarpeen siihen, että luovutettu henkilö voidaan ennen luovuttamista tehtyjen muiden kuin luovuttamispyyntöön perusteena olevien rikosten osalta asettaa syytteeseen tai tuomita, jos rikoksista ei voi seurata vapausrangaistusta tai vapaudenmenetyksen käsittävää turvaamistoimenpidettä.

Siitä huolimatta, että EU 1995- ja 1996 -luovuttamissopimuksilla pyritään kehittämään ja yksinkertaistamaan jäsenvaltioiden välistä rikoksentekijän luovuttamista, niiden soveltamisessa oli edelleen huomattavia ongelmia. Merkittävimpänä näistä jäsenvaltiot ratifioivat sopimukset hitaasti, minkä vuoksi niitä ei päästy soveltamaan kunnolla. Lisäksi kaikki edellä mainitut yleissopimukset ilmentävät edelleen perinteistä oikeusapupyyntöihin perustuvaa luovuttamisoikeudellista lähtökohtaa, jolle on ominaista sen poliittinen luonne ja raketuminen pitkälti hallitusten väliseen yhteistyöhön asianomaisten oikeusviranomaisten sijaan.⁶²

Luovuttamissopimuksien soveltamiseen liittyvät ongelmat heijastuivat luonnollisesti myös itse prosessin kohteeseen, luovutettavan henkilön oikeusturvaan. Luovutuspyyntöön kohteen kannalta yleissopimuksien mukaiseen luovutusmenettelyyn kulunut aika muodostui usein kohtuuttoman pitkäksi keskimääräisen käsittelyajan ollessa yli yhdeksän kuukautta.⁶³ Osaltaan pitkiin käsittelyaikoihin on vaikuttanut myös luovuttamismenettelyn monivaiheisuus. Kuten edellä on käynyt ilmi, edellyttää luovuttaminen perinteisesti kahdenlaista harkintaa. Ensinnäkin oikeudellisena kysymyksenä on harkittava, ovatko luovut-

sopimuksen alaan kuuluva rikos; b. Montrealissa 23 päivänä syyskuuta 1971 allekirjoitetun siviili-ilmailun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen alaan kuuluva rikos; c. vakava rikos, joka sisältää kansainvälisesti suojattujen henkilöiden, mukaan lukien diplomaattiedustajien, henkeen, ruumiilliseen koskemattomuuteen tai vapauteen kohdistuvan hyökkäyksen; d. rikos, joka sisältää ihmisryöstön, panttivangin ottamisen tai vakavan laittoman vapaudenriiston; e. rikos, joka sisältää pommin, kranaatin, raketin, konetuliaseen tai kirje- tai pakettipommin käytön, jos tämä käyttö aiheuttaa yleistä vaaraa ihmisille; f. edellä mainittujen rikosten yritys ja osallisuus niissä tai niiden yrityksessä.

⁶² Plachta & van Ballegooij 2005, s. 25.

⁶³ Ks. tältä osin komission kertomus KOM(2005) 63 lopullinen, s. 5–6.

tamisen lailliset edellytykset olemassa. Tämän jälkeen on vielä hallintoviranomaisen myötävaikutuksella erikseen päätettävä, onko luovuttamiseen muuten aihetta suostua.

Toiseksi eurooppalaisen luovuttamisoikeuden yleissopimukset on tehty varsin pitkän ajanjakson kuluessa. Eurooppalaisen luovuttamisoikeuden perustan ollessa 1950-luvun lopun Euroopan neuvoston yleissopimuksissa niitä on ehditty täydentämään useaan otteeseen, minkä seurauksena normisto on muodostunut paitsi monikerroksiseksi myös vaikeaselkoiseksi. Tätä ilmentävät osaltaan esimerkiksi kaksoisrangaistavuuden vaatimus ja sen soveltamisesta tehdyt useat poikkeukset. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa Sihto onkin kuvannut eurooppalaisen luovuttamisoikeuden kehitystä luovuttamissopimusten pääsääntöjen murtumisena sen seurauksena, että kuhunkin luovuttamisoikeuden pääsääntöön tehtiin poikkeus poikkeuksen perään. Tämä on myös ollut osaltaan omiaan luomaan tilauksen EAW-puitepäätökselle.⁶⁴

Kolmanneksi kaikille yleissopimuksille on ominaista, että ne ilmentävät rikosoikeudellista yhteistyötä, joka perustuu ajatukselle suvereenien valtioiden rajatarkastuksien olemassaolosta. Näkisin, että unionin sisäisten rajatarkastusten poistumisen myötä EU:n jäsenvaltiot olivat uudessa tilanteessa, josta aiemmat luovuttamissopimukset eivät yksinkertaisesti kyenneet selviytymään. Ajatus perinteisestä luovuttamisjärjestelmästä luopumisesta onkin havaittavissa Euroopan parlamentin EU 1996 -luovuttamissopimuksen yhteydessä antamasta päätöslauselmasta, jossa todetaan: ”Luovutusjärjestelmä näyttää yhä vähemmän perustellulta ja tarpeelliselta unionissa, jonka jäsenet ovat oikeusvaltioita, joissa kunnioitetaan ihmisoikeuksia ja jossa sisärajat näyttävät vähitellen menettävän merkitystään, ja tämä järjestelmä olisi viimeinkin hylättävä ja olisi edistettävä automaattista luovutusjärjestelmää ja etsintäkuulutettujen henkilöiden varauksetonta luovuttamista kunnioittaen aina perusoikeuksia ja säilyttäen menettelyiden oikeudellisuuden.”⁶⁵

2.4 EUROOPPALAISEN PIDÄTYSMÄÄRÄYKSEN MUKANAAN TUOMAT MUUTOKSET RIKOKSENTEKIJÄN LUOVUTTAMISTA KOSKEVALLE NORMISTOLLE

EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalaisella pidätysmääräyksellä tarkoitetaan oikeudellista päätöstä, jonka jäsenvaltio on antanut

⁶⁴ Sihto 2007, s. 1340–1342 ja s. 1348.

⁶⁵ Päätöslauselma Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tehdystä yleissopimuksesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta (C4-0640/96).

henkilön kiinniottamiseksi ja luovuttamiseksi toisen jäsenvaltion toimesta syytetoimenpiteitä varten taikka vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemista varten. Vaikka puitepäätöksessä käytetään ilmaisua ”pidätysmääräys”, on menettelyssä siis kysymys rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta.

Puitepäätöksen 31 artiklan 1 kohdan mukaan sen määräykset korvaavat Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisissä suhteissa edellä tarkasteltujen EN 1957 -luovuttamissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen sekä EU 1995- ja EU 1996 -luovuttamissopimusten ja Schengenin yleissopimuksen luovuttamista koskevat III osaston 4 luvun määräykset. Suomen osalta EU-luovuttamislaki on korvannut edellä mainitut sopimukset ja kansalliset säädökset EU:n jäsenvaltioiden välisissä luovuttamisissa. Kyseinen laki poikkeaa merkittävästi sekä luovuttamismenettelyn että luovuttamisen aineellisten edellytysten suhteen yleisen luovuttamislain ja eurooppalaisten yleissopimusten mukaisesta luovuttamismenettelystä. Näistä uudistuksista ensimmäinen on havaittavissa jo EAW-puitepäätöksen johdantokappaleesta 5. Kappaleessa nimittäin todetaan, että pidätysmääräyksellä on tarkoitus korvata EU:n jäsenvaltioiden välinen rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen oikeusviranomaisten välisillä luovuttamisjärjestelmillä.

Vaikka EU 1995- ja EU 1996 -luovuttamissopimuksilla luovuttamismenettelyä oli unionissa nopeutettu ja yksinkertaistettu, ei niillä kuitenkaan puututtu itse luovuttamismenettelyyn, joka oli luonteeltaan poliittinen ja hallitustenvälinen. Siinä missä yleinen luovuttamislaki pohjautuu luovuttamiseen diplomaattisena ja valtioiden hallitusten välisenä asiana, on EU-luovuttamislain mukainen menettely jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välistä.⁶⁶ Tästä on nimenomainen säännös EU-luovuttamislain 11 §:ssä, jonka mukaan luovuttamisesta päättää Helsingin käräjäoikeus.⁶⁷

⁶⁶ YILuovL 13 §:n mukaan luovuttamispyyntö tehdään diplomaattista tietä ja 14 §:n mukaan asian ratkaisee oikeusministeriö.

⁶⁷ Alun perin (säädös 1286/2003) toimivaltaisia tuomioistuimia olivat Helsingin, Kuopion, Oulun ja Tampereen käräjäoikeudet. Tuolloin keskittämISRatkaisun asiallisena perusteena oli se, että Suomessa luovuttamisasioita ei ole lukumääräisesti paljon ja että asioiden keskittäminen näihin käräjäoikeuksiin kerryttää asiantuntemusta näissä asioissa. Ks. LaVM 7/2003 vp, s. 3/II. Sittenmin säädosmuutoksella (658/2015) luovuttamisasioiden käsittely on keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Tätä on perusteltu sillä, että muissa käräjäoikeuksissa on vuosittain ollut muutamasta noin kymmeneen luovuttamisasiaa. Siten muualla kuin Helsingin käräjäoikeudessa luovuttamisasioihin ei ole päässyt kehittymään sellaista rutiinia, joka vahvistaisi niiden käsittelyssä tarvittavaa erityisosaamista. Ks. HE 231/2014 vp, s. 10. Vastaava keskittämISRatkaisu on omaksuttu myös muissa vastavuoroista tunnustamista koskevissa Euroopan unionin puitepäätösten täytäntöönpanolaeissa (laki omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa, 540/2005, sekä laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (729/2010, niin sanottu todisteiden luovuttamismääräystä koskeva

Yleisen luovuttamislain mukaisessa menettelyssä syyttäjällä ei ole roolia, kun taas EU-luovuttamislain nojalla tapahtuvassa rikoksenteikijän luovuttamisessa syyttäjä on keskeisessä asemassa. Lain (658/2015) 12 §:n mukaan toimivaltaisia syyttäjiä ovat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Tosin erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muiden syyttäjänvirastojen syyttäjät. Syyttäjän tehtävänä on huolehtia asian valmistelusta ja toimittaa käräjäoikeudelle pyyntö luovuttamista koskevan päätöksen tekemisestä sen jälkeen, kun luovutettavaksi pyydetty henkilö on saatu kiinni. Syyttäjän tehtävänä on myös esittää käräjäoikeudessa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön ottamista koskeva pyyntö.

Perinteisten luovuttamista koskevien instrumenttien, kuten yleisen luovuttamislain, poliittiseen luonteeseen kuuluu lisäksi, että niiden mukaiseen menettelyyn ei saa hakea muutosta. Tätä valitusoikeuden puuttumista kompensoi kuitenkin korkeimman oikeuden lausuntomahdollisuus. Mikäli korkeimman oikeuden kanta luovuttamiseen on kielteinen, on lausunto tällöin sitova. EU-luovuttamislain mukaisen menettelyn oikeudelliseen luonteeseen puolestaan kuuluu muutoksenhakuoikeus suoraan käräjäoikeudesta korkeimpaan oikeuteen valituslupan kautta.⁶⁸ Sanottua hovioikeuden ohittavaa muutoksenhaketietä puoltaa menettelyn kiireellisyys. Puitepäättöksen 17 artiklan 3 kohdan mukaan luovuttamisasian tulee nimittäin olla lainvoimaisesti ratkaistu 60 päivässä luovutettavaksi pyydetyn kiinniottamisesta.

Toiseksi EU-luovuttamislain mukaisen luovuttamismenettelyn kannalta keskeistä on sen perustuminen vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle. Periaatteen soveltaminen merkitsee sitä, että kunkin jäsenvaltion kansallisen oikeusviranomaisen on tunnustettava toisen jäsenvaltion oikeusviranomaisen esittämä luovutuspyyntö ilman erillistä menettelyä ja mahdollisimman vähäisten tarkistusten perusteella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yleiseen luovuttamislakiin ja eurooppalaisiin yleissopimuksiin verrattuna luovuttamisesta kieltäytymisen kynnystä on nostettu.

Lisäksi vastavuoroinen tunnustaminen ilmenee pidätysmääräyksen sisältöä koskevassa sääntelyssä. Riittävää on, että pidätysmääräyksessä on ilmoitus luovuttamispyynnön perusteena olevan päätöksen olemassaolosta sen sijaan, että kyseinen päätös tarvitsisi erikseen esittää. Vastavuoroisen tunnustamisen periaate on osaltaan vaikuttanut EAW-puitepäättöksen mukanaan tuomiin termino-

puitepäättös), laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta (620/2012).

⁶⁸ Alkuperäisessä säädöksessä (1286/2003) valituslupaa ei edellytetty. Säädosmuutosta (658/2015) on perusteltu sillä, että valituslupan myötä korkein oikeus voisi nykyistä tehokkaammin keskittää voimavaransa ennakkopäätösten antamiseen. Säädosmuutoksen esitöiden (HE 231/2014 vp, s. 14) mukaan tällä turvattaisiin asioiden käsittelylle asetettu kiireellisyysvaatimus sekä mahdollisuus saada oikeuskäytäntöä ohjaavia korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä.

logisiin muutoksiin perinteiseen luovuttamiseen verrattuna. Esimerkiksi termi pidätysmääräys viittaa selvemmin toisen valtion jo valmiiksi tunnustamaan tuomioon tai muuhun luovuttamisperusteeseen termin luovuttamispyyntö sijasta.⁶⁹ Pidätysmääräyksen perinteisestä luovuttamisesta poikkeavaa luonnetta kuvaa myös englanninkielisessä terminologiassa omaksuttu ilmaisu ”surrender” perinteisen ”extradition” käsitteen sijaan.

Luovuttamisen aineellisten edellytysten osalta yksi EAW-puitepäättöksen aiheuttamista merkittävimmistä muutoksista suhteessa aiempiin luovutusmenettelyihin on oman maan kansalaisten erityiskohtelusta luopuminen. Siinä missä yleisen luovuttamislain 2 §:ssä on ehdoton kieltäminen luovuttaa Suomen kansalainen ja EN 1957 -luovuttamissopimuksen 6 artiklassa tämä mahdollistetaan, EU-luovuttamislain mukaisessa menettelyssä omia kansalaisia voidaan ja tulee luovuttaa samoin edellytyksin kuin muitakin henkilöitä. Jäsenvaltioiden omat kansalaiset ovat kuitenkin yhdessä suhteessa edelleen asetettu erityisasemaan. Jos nimittäin luovuttamista pyydetään vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten ja jos luovutettavaksi pyydetty Suomen kansalainen pyytää saada suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa, silloin tämä rangaistus on pantava täytäntöön täällä noudattaen siitä erikseen säädettyä. Puitepäättöksen 4 artiklan mukaan kyse on harkinnanvaraisesta kieltäytymisperusteesta, kun taas EU-luovuttamislainsäädännössä se on säädetty ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi, jonka soveltamisessa ei ole harkinnanvaraa.

Toiseksi eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on osittain luovuttamis-oikeudessa perinteisesti noudatetusta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta oli tosin EU:n jäsenvaltioiden välillä luovuttu jo osittain EU 1995- ja 1996 -luovuttamissopimuksilla, mutta EAW-puitepäättöksellä toteutettu luopuminen on laajempaa. EU-luovuttamislain 3 §:ssä on luovuttu EAW-puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdan edellyttämällä tavalla kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta, kun kyse on jostakin artiklan mainitsemasta 32 rikostyyppistä, ns. listarikoksesta. Tällöin luovuttamisen edellytyksenä on ainoastaan se, että teko on kriminalisoitu pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännössä ja kyseisen jäsenvaltion laissa säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus. Jos kyse on luovuttamisesta rangaistuksen täytäntöönpanoa varten, edellytetään lisäksi, että tuomittu seuraamus on vähintään neljän kuukauden vapausrangaistus.

Puitepäättöksen edellyttämä laaja kaksoisrangaistavuuden poistaminen nopeuttaa luovuttamismenettelyä, kun lähtökohtana on, että asiasta päättävä tuomioistuim ei tutki esitetyn pyynnön sisältöä, vaan luottaa sen lähettäneen jäsenvaltion ilmoitukseen luovutuskelpoisuudesta. Kysymys on merkittävästä ratkaisusta sekä menettelyn kohteena olevan yksilön että valtion suvereniteetin

⁶⁹ Nilsson 2001, s. 137; Sihto 2003, s. 507–508; sekä Keijzer 2009, s. 25.

kannalta. Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopumista on perusteltu sillä, että EU:n jäsenvaltioiden kriminaalipolitiikka, rikoslainsäädäntö ja seuraamusjärjestelmä ovat riittävän yhdenmukaiset.⁷⁰

Sen sijaan muiden kuin puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa mainittujen 32 rikosten osalta puitepäätöksen 2 artiklan 4 kohta mahdollistaa kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen. EU-luovuttamislain 2 §:ssä säädetäänkin, että luovuttamiseen suostutaan, jos pyynnön perusteena olevasta teosta pyynnön esittäneen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuoden vapausrangaistus ja teko on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos. On kuitenkin huomattava, että kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei ole poistettu myöskään EU-luovuttamislain 3 §:ssä mainittujen 32 rikoksen osalta, mikäli pyynnön esittäneen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kolme vuotta.

Kaksoisrangaistavuuden lisäksi EAW-puitepäätöksessä on osittain luovuttu ns. erityissäännöstä. Puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan mukaan luovutettua henkilöä ei saa syyttää, tuomita tai muuten riistää häneltä vapautta ennen kyseistä luovuttamista tehdystä muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta. Säännöstä on kuitenkin puitepäätöksessä säädetty poikkeuksia, eikä niiden vallitessa luovutettavalla henkilöllä ole erityissäännön tarjoamaa suojaa. Artiklassa tarkoitettu erityissääntöä koskeva sääntely on sisällytetty EU-luovuttamislain 58 §:ään.

Neljäntenä muutoksena voidaan mainita EAW-puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohtaan sekä 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohtaan sisältyvä *ne bis in idem* -periaatetta koskeva sääntely. Tätä sääntelyä voidaankin pitää yhtenä eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukanaan tuomista parannuksista luovutettavaksi pyydetyn henkilön oikeusturvan kannalta, sillä se laajentaa periaatteen soveltamisalaa yleiseen luovuttamislakiin verrattuna. Yleisen luovuttamislain 10 §:n mukaan kieltäytymisperusteen luovuttamiselle voi muodostaa ainoastaan Suomessa annettu aiempi tuomio. Sen sijaan EU-luovuttamislain 5 §:ssä *ne bis in idem* -periaate muodostaa ehdottoman kieltäytymisperusteen, jos luovutettavaksi pyydetty on Suomessa tai jossakin toisessa jäsenvaltiossa lainvoimaisesti tuomittu pyynnön perusteena olevasta teosta. Lisäedellytyksenä langettavan tuomion suhteen on kuitenkin se, että henkilö on joko suorittanut kyseisen rangaistuksen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei enää voida sen antaneen valtion lainsäädännön mukaan panna täytäntöön. Lisäedellytyksen tavoitteena on varmistaa rikosvastuun toteutuminen. Tilanteessa, jossa henkilö on onnistunut jollain keinolla välttämään hänelle tuomitun rangaistuksen suorittamisen, saattaa olla tarpeen, että henkilö luovutetaan ja asia käsitellään uudelleen toisessa jäsenvaltiossa.⁷¹

⁷⁰ LaVL 21/2001 vp, s. 4/I.

⁷¹ OM 2003:4, s. 18–19, ja HE 88/2003 vp, s. 19–20.

EAW-puitepäättöksen soveltamisalan ulkopuolelle ei ole rajattu mitään tiettyjä rikoksia. Tästä seuraa, että perinteisistä, yleisen luovuttamislain 5 §:n sotilasrikoksien ja 6 §:n poliittisten rikoksien luovuttamista koskevista kieltäytymisperusteista on luovuttu kokonaan EU-luovuttamislaisissa. Ehkä huomionarvoisinta ja merkittävintä on, että perinteisten luovuttamisinstrumenttien ja yleisestä luovuttamislaista poiketen EAW-puitepäättös ei sisällä varsinaisia säännöksiä siitä, missä tilanteissa luovuttamisesta on kieltäydyttävä, jos luovutettavan henkilön oikeuksia loukataan tai voidaan loukata.

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa ei kuitenkaan ole täysin unohdettu, sillä puitepäättöksen johdantokappaleeseen 10, 12 ja 13 sisältyy viittaus perus- ja ihmisoikeuksien noudattamisvelvollisuuteen. Lisäksi puitepäättöksen 1 artiklan 3 kohtaan on otettu maininta siitä, ettei se vaikuta velvoitteeseen kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa taattuja perusoikeuksia ja keskeisiä oikeusperiaatteita. Edellä mainituista viittauksista huolimatta puitepäättöksen sanamuoto jää epäselväksi sen suhteen, voidaanko luovuttamisesta kieltäytyä, jos henkilön perus- ja ihmisoikeuksia loukataan. Puitepäättöksen ollessa tältä osin tulkinnanvarainen, on EU-luovuttamislain säätämisen yhteydessä katsottu aiheelliseksi ottaa siihen erillinen perus- ja ihmisoikeuksien noudattamista koskeva vaatimus.⁷²

2.5 POHJOISMAINEN PIDÄTYSMÄÄRÄYS

2.5.1 Aluksi

Pohjoismaiden välisen erillisen luovuttamissääntelyn mahdollistaa EAW-puitepäättöksen 31(2) artikla, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat puitepäättöksen voimaantulon jälkeen tehdä kahden- ja monenkeskisiä sopimuksia tai järjestelyjä sikäli kuin niiden avulla voidaan syventää ja laajentaa puitepäättöksen tavoitteita ja sikäli kuin ne entisestään yksinkertaistavat tai muuten helpottavat niiden etsittyjen henkilöiden luovuttamista koskevia menettelyjä, joista on annettu eurooppalainen pidätysmääräys. Tästä seuraa, että pohjoismainen luovuttamislaki korvaa EU-luovuttamislainsäädännön, kun kyse on Suomen, Ruotsin ja Tanskan välisestä luovuttamisesta. Pohjoismainen luovuttamislaki perustuu sopimukseen pohjoismaisen pidätysmääräyksen käyttöönotosta, ja sääntelyllä korvattiin vuodelta 1960 peräisin ollut Pohjoismaiden yhdenmukaiseen kansalliseen lainsäädäntöön perustuva pohjoismainen luovuttamissääntely.

⁷² HE 88/2003 vp, s. 22–23.

2.5.2 Rikoksentekijän luovuttaminen ja Pohjoismaiden välinen yhteistyö rikosoikeuden alalla

Pohjoismaiden välisellä rikosoikeudellisella yhteistyöllä on verrattain pitkä historia. Osaltaan yhteistyön ovat mahdollistaneet maiden jakamat yhtenäiset arvot, mitä tulee rikollisuuteen ja kriminaalipolitiikkaan⁷³. Esimerkiksi tuomioiden vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva järjestelmä esiteltiin Pohjoismaiden välillä jo vuonna 1948⁷⁴ – siis jopa 50 vuotta ennen Tampereen Eurooppa-neuvostoa.

Pohjoismaiden välisen oikeudellisen yhteistyön merkittävin keskustelufoorumi on vuodesta 1872 lähtien ollut Pohjoismainen lakimieskokous (Nordiska Juristmöten). Historiansa aikana lakimieskokous on käsitellyt niin yksityisoikeuden kuin rikos- ja prosessioikeuden alaan kuuluvia kysymyksiä. Kokoukset ovat toimineet perustana yhteispohjoismaisille lainsäädäntöhankkeille, joskin painotus on sittemmin siirtynyt kansainvälistymistä ja eurooppalaistumista koskeviin kysymyksiin⁷⁵.

Pohjoismainen lakimieskokous ei ole suinkaan ainoa pohjoismaisen oikeudellisen yhteistyön foorumi, vaan yhteistyön virallinen poliittinen pohja luotiin vuonna 1952 perustamalla Pohjoismaiden Neuvosto, joka toimii neuvoo-antavana parlamentaarisena elimenä.⁷⁶ Hallitusten väliseksi yhteistyöelimeksi perustettiin puolestaan vuonna 1971 Pohjoismaiden ministerineuvosto, joka käsittelee pohjoismaisen yhteistyön kannalta tärkeitä kysymyksiä tavoitteenaan syvempi pohjoismainen yhteistyö erityisesti oikeudellisella, sivistyksellisellä, sosiaalisella ja taloudellisella alalla sekä liikenne- ja ympäristönsuojelukysymyksissä.⁷⁷

Pohjoismaisen yhteistyön muodollinen pohja perustuu vuonna 1962 solmittuun Helsingin sopimukseen. Rikosoikeudellista yhteistyötä koskevat säännökset sisältyvät sopimuksen 5 artiklaan. Sen mukaan:

”Sopimuspuolten olisi pyrittävä yhdenmukaistamaan rikosta ja rikoksen seuraamuksia koskevat säännöksensä.

Toisessa Pohjoismaassa tehdyn rikoksen tutkinnan ja syytteen panon tulisi mahdollisimman laajalti voida tapahtua myös toisessa Pohjoismaassa.”

⁷³ Ks. esim. Letto-Vanamo 1998a, s. 150, jossa on katsottu, että nimenomaan yhteiseksi koettujen arvojen vuoksi Pohjoismaiden kesken on ryhdytty oikeudelliseen yhteistyöhön. Pohjoismaisesta kriminaalipolitiikasta laajemmin ks. Lahti 2000 sekä Nuotio 2007.

⁷⁴ Ks. SOU 1947:16, Konvention mellan Sverige, Danmark och Norge om erkännande och verkställighet av domar i brottmål m.m.

⁷⁵ Letto-Vanamo 1998a, s. 151–152.

⁷⁶ Ks. Pohjoismaiden neuvoston perustamisesta ja Suomen osallisuudesta tarkemmin Wendt 1981, s. 35–38.

⁷⁷ Pohjoismainen yhteistyö uuteen vaiheeseen, ulkoasiainministeriö 4/1992, s. 17.

Helsingin sopimuksen 5 artiklan 1 kappaleeseen sisältyvä tavoite aineellisen rikosoikeuden yhdenmukaistamisesta ei ole johtanut yhteispohjoismaisen rikoslainsäädännön luomiseen. Näin ei ole kuitenkaan sopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen osalta. Itse asiassa sopimuskohdan mukaisia tavoitteita saavutettiin jo kaksi vuotta ennen varsinaisen sopimuksen solmimista. Nimittäin vuonna 1960 perustettiin pohjoismainen rikosentekijän luovuttamista koskeva järjestelmä. Järjestelmän taustalla ei ollut valtiosopimusta, vaan kyseessä oli niin sanottu yhteispohjoismainen lainsäädäntö eli kaikissa Pohjoismaissa oli voimassa vastaavan sisältöinen laki. Suomessa asiasta säädettiin 1. päivänä syyskuuta 1960 voimaan tulleella pohjoismaisella luovuttamislalla (270/1960, jäljempänä pohjoismainen luovuttamislaki, PmLuovL).

Vuoden 1960 pohjoismaista luovuttamislakia voidaan pitää monella tapaa merkityksellisenä. Se on ennen kaikkea osoitus pohjoismaisen rikosoikeusyhteistyön ja yleisemminkin oikeudellisen yhteistyön erityispiirteisyydestä. Tälle yhteistyölle on ominaista epämuodollinen, ei-byrokraattinen ja vapaaehtoinen luonne⁷⁸. Konventiotekniikkaan perustuvaan kansainväliseen rikosoikeusyhteistyöhön verrattuna pohjoismaiselle yhteistyölle on tyypillistä sen rakentuminen lainsäädännön yhtenäistämisen ja lähentämisen kautta tapahtuvalle oikeudelliselle yhteistyölle⁷⁹. Esimerkiksi yhteispohjoismaisten luovuttamislakien taustalla on ollut kyse eri tasoilla tehdystä työstä. Jo joulukuussa 1953 pidetyssä Pohjoismaiden ministerien kokouksessa päätettiin ottaa käsiteltäväksi kysymys entistä yksinkertaisemman menettelyn käyttöön ottamisesta rikosentekijöiden luovuttamisesta Pohjoismaiden välillä. Tämän mukaisesti kunkin Pohjoismaan hallitukset asettivat maissaan kansalliset valtuutetut, joiden tuli yhteistoiminnassa laatia ehdotus kysymyksen ratkaisemiseksi. Vuosina 1956 ja 1958 valtuutettujen lakiluonnoksia käsiteltiin oikeusministerien kokouksissa sekä Pohjoismaiden neuvoston elimissä. Asian käsittely huipentui vuonna 1958, jolloin Pohjoismaiden neuvosto hyväksyi suosituksen, jossa hallituksia kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin neuvostolle esitettyä lakiluonnosta pääpiirteissään vastaavan luovutuslainsäädännön aikaansaamiseksi.⁸⁰

Sittemmin 1990-luvulla alkaneella rikosoikeudellisen yhteistyön eurooppalaistumisella on ollut vaikutuksensa myös Pohjoismaiden väliseen yhteistyöhön. Viimeaikaisinta kehityssuuntausta kuvaa erityisen hyvin rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan Pohjoismaiden (Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin) välinen sopimus, jäljempänä pohjoismainen pidätysmääräys. Sopimus tehtiin Kööpenhaminassa 15. päivänä joulukuuta 2005.

Sopimus perustuu kesäkuussa 2002 pidetyn Pohjoismaiden oikeusministerien kokouksen päätelmiin, joiden mukaan Pohjoismaiden välistä yhteispoh-

⁷⁸ Letto-Vanamo 1998b, s. 939; Melander 2007, s. 111–112; Mathisen 2010, s. 7.

⁷⁹ Melander 2007, s. 115.

⁸⁰ HE 94/1959 vp, s. 1.

joismaiselle lainsäädännölle rakentuvaa luovuttamisjärjestelmää oli tarkistettava ja Pohjoismaiden välinen muodollinen luovuttamismenettely lakkautettava. Tavoitteena on ollut rakentaa päätösten vastavuoroiselle tunnustamiselle perustuva luovuttamisjärjestelmä, joka muistuttaisi Euroopan unionin puitepäättöstä eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä, mutta olisi sitäkin yksinkertaisempi.⁸¹

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan ensin vuoden 1960 pohjoismaiseen luovuttamislakiin perustuvaa luovuttamisjärjestelmää. Tämän jälkeen selvitetään pohjoismaisen pidätysmääräyksen ominaispiirteitä verrattuna sekä aikaisemmin voimassa olleeseen pohjoismaiseen luovuttamislakiin että eurooppalaiseen pidätysmääräykseen. Luvun lopussa analysoidaan syitä sille, miksi Pohjoismaat ovat eurooppalaisen pidätysmääräyksen säätämisestä huolimatta halunneet viedä yhteistyötään vieläkin pidemmälle.

2.5.3 Pohjoismainen lähestymistapa rikoksentekijän luovuttamiseen

Ennen yhteispohjoismaalaisten luovuttamislakien säätämistä Pohjoismaiden välisestä rikoksentekijän luovuttamisesta oli sovittu kahdenkeskisillä sopimuksilla, joiden perusta oli luotu 1920-luvulla.⁸² 1950-luvulle tultaessa tosiasiallinen luovuttamismenettely maiden välillä oli kuitenkin muotoutunut varsin epämuodolliseksi eikä se enää vastannut luovuttamissopimuksien asettamia vaatimuksia. Tälle epäviralliselle luovuttamismenettelylle oli tunnuksenomaisesti, että henkilöitä siirrettiin maiden välillä poliisiviranomaisten päätöksillä ilman oikeusviranomaisten tekemiä varsinaisia luovuttamispäätöksiä⁸³. Voimassa ollut sopimusperusteinen luovuttamisjärjestelmä koettiin ajan oloon nähden tehottomaksi, hitaaksi ja monimutkaiseksi.⁸⁴

Uuden luovuttamisjärjestelyn tarvetta korosti entisestään se, että maiden välillä tapahtuvaa henkilöiden liikkumista oli yksinkertaistettu ja helpotettu 1950-luvulla luodulla pohjoismaisella passi- ja liikkumisvapauden järjestelmällä, ns. pohjoismaisella passiunionilla.⁸⁵ Rajatarkastusten poistamisen seu-

⁸¹ HE 51/2007 vp, s. 4.

⁸² Suomella oli voimassa rikoksentekijän luovuttamista koskevat sopimukset Tanskan (SopS 169/1923), Ruotsin (SopS 30/1924) ja Norjan (SopS 51/1926) kanssa.

⁸³ Ks. tältä osin Norjan valtuuskunnan ehdotus yhteispohjoismaalaisiksi luovuttamislaeiksi: Innstilling fra Straffelovrådet om Utlevering for straffbare handlinger til Danmark, Finnland, Island og Sverige, Avgitt den 29. Mai 1958.

⁸⁴ HE 94/1959 vp, s. 1.

⁸⁵ Järjestelmä perustuu Pohjoismaiden kansalaisten vapauttamisesta velvollisuudesta omata passi sekä oleskelulupa muussa Pohjoismaassa kuin kotimaassa oleskellessaan tehtyyn pöytäkirjaan (SopS 17/1954) ja passintarkastusten poistamisesta Pohjoismaiden välisillä rajoilla tehtyyn sopimukseen (SopS 10/1958).

rauksena myös rikolliset onnistuivat entistä vaivattomammin siirtymään maasta toiseen välttääkseen rikosoikeudelliset seuraukset. Edelleen rikoksentekijän luovuttamista koskevasta sopimusjärjestelmästä luopumisen katsottiin olevan tarkoituksenmukaista Pohjoismaiden yhteiskuntarakenteiden samankaltaisuuden perusteella ja että maat pystyivät perustellusti luottamaan toistensa oikeusjärjestyksiin ja oikeudenkäyttöön⁸⁶. Yhteispohjoismaisilla luovuttamislaeilla pyrittiinkin ennen kaikkea saada aikaan nopea ja joustava menettely oikeusturvanäkökohtia kuitenkin sivuuttamatta⁸⁷. Lopputuloksena oli keskinäiselle luottamukselle perustuva luovuttamisjärjestelmä, joka poikkesi edellytyksiltään ja ehdoiltaan monella tavalla voimassa olleista eurooppalaisista luovuttamissopimuksista. Voidaan jopa katsoa, että pohjoismaiset luovuttamislait ovat toimineet eurooppalaisen pidätysmääräyksen esikuvana.⁸⁸

Pohjoismaisille luovuttamislaeille oli erityistä ensinnäkin se, että niihin ei sisältynyt EN 1957-luovuttamissopimuksen tapaan luovuttamisvelvollisuutta, vaan PmLuovL 1 §:n sanamuodon ”voidaan luovuttaa” mukaisesti lähtökohtana oli harkinnanvaraisuus. Tosin lainvalmisteluasiakirjoissa on korostettu, että lain ehdot ja edellytykset täyttävään luovuttamispyyntöön olisi suostuttava, jollei käsillä ole erityistä aihetta pyynnön epäämiseen.⁸⁹

Kansainvälisesti tarkastellen Pohjoismaiden valitsema lähtökohta on mielenkiintoinen, sillä se merkitsee irtautumista perinteisestä kansainvälisiin luovuttamissopimuksiin sisältyvästä vastavuoroisuusperiaatteesta (*Do ut des*-periaate)⁹⁰. Tälle pohjoismaiselle lähtökohdalle on ominaista näkemys, jonka mukaan luovuttamistapaukset tulisi ratkaista yksinomaan rikosprosessuaalisten sääntöjen mukaan tarkoituksenmukaisimman lopputuloksen aikaansaamiseksi ilman, että sen taustalla vaikuttaisivat varsinaisen pääasian ulkopuolella olevat seikat, kuten luovuttamissopimusten solmimisessa huomioon otettavat vastavuoroisuusnäkökohdat.⁹¹

Toiseksi pohjoismaiset luovuttamislait heijastavat voimakasta maiden välisestä keskinäisestä luottamusta toistensa oikeusjärjestyksiin ja oikeudenkäyttöön. PmLuovL 10 §:ssä omaksuttiin lähtökohta, jonka mukaan luovuttamispyynnön aiheellisuuden selvittämiseksi riittää pyynnön esittäneen valtion tuomioistuimen antama rikostuomio tai sellaisen päätöksen esittäminen, josta ilmenee, että tuomioistuin on havainnut luovutettavaksi pyydetyn henkilön todennäköisin perustein epäillyksi esitetystä rikoksesta. Tuomion tai päätöksen esittämistä

⁸⁶ HE 94/1959 vp, s. 1.

⁸⁷ HE 94/1959 vp, s. 3.

⁸⁸ Mathisen 2010, s. 10–11.

⁸⁹ HE 94/1959 vp, s. 2.

⁹⁰ ”Luovutan, jos luovutat”, valtiosopimusten kuten luovuttamissopimusten taustalla ovat usein valtioiden intressit saada toisilta valtioilta vastavuoroisia palveluksia. Ks. vastavuoroisuudesta ja normien velvoittavuuden yhteydestä yleisemmin Tupamäki 1999, s. 125–126.

⁹¹ Ks. HE 3/1970 vp, s. 2, sekä HE 94/1959 vp, s. 1–2.

ei kuitenkaan edellytetty, mikäli luovutettavaksi pyydetty henkilö ei vastustanut luovuttamistaan. Tällöin oli riittävää, että luovuttamispyyntö sisälsi luovutettavaksi pyydetyn henkilön henkilö- ja olinpaikkatietojen ohella tiedot rikoksen laadusta, tekoajasta ja -paikasta sekä sovellettavasta rangaistussäännöksestä. PmLuovL 10 §:ssä ei ole ollut kuitenkaan kyse vain valtion oikeushallinnolle asetettavien luovuttamisprosessuaalisten edellytysten keventämisestä. Kun pykälää tutkitaan tarkemmin, voidaan sen havaita ilmentävän laajemminkin Pohjoismaiden välillä omaksuttua rikosoikeusyhteistyön työnjakoa. Tässä työnjaossa nimenomaan luovuttamispyynnön esittäneen valtion tuomioistuimen tehtävänä on tutkia, onko rikosepäilyn tueksi todennäköisiä syitä, eikä sen sijaan luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion.⁹²

Pohjoismaisten luovuttamislakien ehkä merkittävimmät eroavaisuudet suhteessa perinteisiin luovuttamisinstrumentteihin kohdistuivat sekä kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen että omien kansalaisten luovuttamiskieltoon. PmLuovL:ssa ei nimittäin pääsääntöisesti edellytetty kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, vaan riittävää oli, että luovuttamispyyntö koski tekoa, josta luovuttamista pyytävän valtion lain mukaan voitiin tuomita sakkorangaistusta ankarampi rangaistus.⁹³ Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopumisen ja luovuttamispyynnön kohteena olevan rikoksen vähimmäisrangaistuksen enimmäismäärää koskevan vaatimuksen laskeminen sakkorangaistusta ankarampaan seuraamukseen katsottiin olevan perusteltua ennen kaikkea Pohjoismaiden yhteiskuntarakenteiden samankaltaisuuden vuoksi.⁹⁴ Luovutettavaksi pyydetyn henkilön oikeusturvan kannalta vähimmäisrangaistuksen enimmäismäärän laskeminen ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Kun rikoksentekijän luovuttamiseen sisältyy yleensä aina vapaudenriisto, vaarana on, että luovuttamismenettelyyn sisältyvä vapaudenriisto muodostuu itse luovuttamispyynnön käsittävää teon seuraamusta ankarammaksi. Lain esitöissä onkin kiinnitetty tähän huomiota korostamalla luottamusta viranomaisten harkintakykyyn, ettei luovuttamispyyntöjä vähäisistä rikoksista ilman erityisiä syitä esitettäisi, ja mikäli sellaisia esiintyisi, ne luovuttavan valtion viranomaisten toimesta hylättäisiin.⁹⁵

Vaikka omien kansalaisten luovuttamista koskeva kielto oli nostettu Suomessa perustuslain tasolle – silloisen hallitusmuodon 7 §:n 1 momenttiin –, katsottiin Pohjoismaiden välisessä luovuttamismenettelyssä aiheelliseksi luopua osittain tästä omien kansalaisten erityiskohtelusta. Siten PmLuovL 2 §:n mukaan Suomen kansalainen voitiin luovuttaa toiseen Pohjoismaahan Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta, jos hän rikoksen tehdessään oli vähintään kahden

⁹² Vrt. tältä osin edellä YILuovL 9.1 §:ää käsittelevä jakso.

⁹³ Kaksoisrangaistavuutta edellytettiin kuitenkin, mikäli kyseessä oli omien kansalaisten luovuttaminen tai kyseessä oli valtiolliseksi rikokseksi katsottava teko.

⁹⁴ HE 94/1959 vp, s. 2.

⁹⁵ HE 94/1959 vp, s. 2.

vuoden ajan pysyvästi oleskellut luovuttamista pyytäneessä maassa tai mikäli teko oli sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus oli Suomen lain mukaan vähintään neljä vuotta vankeutta tai jota Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidetty sellaisena rikoksena.

Kun tarkastellaan yhteispohjoismaisten luovuttamislakien erityispiirteitä, huomataan, että tämä 1950- ja 1960-lukujen taitteessa luotu luovuttamisjärjestelmä sisältää monia yhtäläisyyksiä 2000-luvulla luodun vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle rakentuvan EAW-puitepäätöksen kanssa.⁹⁶ Nähdäkseeni edellä kuvattu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopuminen ilmentää aineellisen rikoslainsäädännön vastavuoroista tunnustamista siten, että siinä maiden väliset eroavaisuudet tekojen kriminalisoinneissa eivät muodostaneet luovuttamiselle estettä, vaan luovutuspyynnön täytäntöönpaneva valtio tunnusti ja kelpuutti sellaisenaan omien täytäntöönpanotoimien perusteeksi toisen Pohjoismaan tekemän luovuttamispyynnön taustalla vaikuttavan aineellisen rikoslainsäädännön. Edelleen pohjoismaisen luovuttamisjärjestelmän voidaan katsoa heijastavan myös rikosoikeudenkäytön vastavuoroista tunnustamista siten, että jos luovutuspyynnön kohteena ollut henkilö ei vastustanut luovuttamistaan, tällöin ei tullut tutkia erikseen, perustuuko vangitsemismääräys luovutettavaksi pyydetyn henkilön todennäköistä syyllisyyttä osoittavaan näyttöön.

2.5.4 Pohjoismaisen pidätysmääräyksen merkittävimmät muutokset

2.5.4.1 Merkittävimmät muutokset verrattuna yhteispohjoismaisiin luovuttamislakeihin

Vuonna 2005 solmittu pohjoismainen pidätysmääräys on muuttanut pohjoismaisen luovuttamisjärjestelmän luonnetta merkittävästi. Siinä missä pohjoismainen luovuttamislaki syntyi pohjoismaisen lainsäädäntöyhteistyön tuloksena, pohjoismainen pidätysmääräys perustuu sopimukseen. Pohjoismaisen pidätysmääräyksen esikuvana on ollut eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäätös.⁹⁷ Vaikka eurooppalainen pidätysmääräys onkin toiminut pohjoismaisen pidätysmääräyksen esikuvana, itsestään selvänä ei sitä vastoin voida pitää, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen tulkinnasta ja soveltamisesta lausuttu koskisi sellaisenaan kaikilta osin myös pohjoismaista pidätysmääräys-

⁹⁶ Mathisen 2010, s. 9.

⁹⁷ Tämä todetaan heti Pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan hallituksen esityksen alussa. Ks. HE 51/2007 vp, s. 9.

tä.⁹⁸ Eurooppalainen pidätysmääräys selittää kuitenkin monet pohjoismaisessa pidätysmääräyksessä valitut ja pohjoismaisen oikeusyhteistyön näkökulmasta varsin poikkeukselliset lähtökohdat.

Yhteispohjoismaisista luovuttamislajeista poiketen pohjoismaista pidätysmääräystä koskevassa sopimuksessa lähtökohtana on velvollisuus luovuttaa. Siten valtiolla on velvoite panna pohjoismainen pidätysmääräys täytäntöön, jos sopimuksessa luovuttamiselle määritellyt edellytykset ovat olemassa. Huomionarvoista on, että valtio ei voi kieltäytyä henkilön luovuttamisesta muilla kuin sopimuksessa erikseen määrätyillä perusteilla.⁹⁹ Aiemman pohjoismaisen luovuttamislainsäädännön nojalla luovuttamispynnön valtiolla oli sen sijaan aina lähtökohtaisesti mahdollisuus harkita tapauskohtaisesti, suostuuko se luovuttamiseen. Harkinnanvaraisuudesta seurasi, että pohjoismaisessa luovuttamislaisissa ei ollut erikseen lueteltu kaikkia mahdollisia kieltäytymisperusteita, esimerkiksi luovutettavaksi pyydetyn henkilön vähimmäisiälle asetettua vaatimusta.

Pohjoismaisen pidätysmääräyksen myötä Pohjoismaiden rikosoikeudellisessa yhteistyössä on havaittavissa EU-rikosoikeudelle ominaisia piirteitä. Sopimuksen 1 artiklaan sisältyykin EU-instrumenteille, kuten EAW-puitepäättökselle ominainen määräys, jonka mukaan pohjoismaiset pidätysmääräykset pannaan täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella ja sopimuksen määräysten mukaisesti. Muutos on merkittävä ja sillä murrettiin lähes 50 vuotta kestänyt keskinäiselle luottamukselle ja tarkoituksenmukaisuusharkinnalle perustuva yhteistyön muoto.

2.5.4.2 Merkittävimmät muutokset verrattuna eurooppalaiseen pidätysmääräykseen

Kuten edellä on käynyt ilmi, pohjoismainen pidätysmääräys perustuu eurooppalaisen pidätysmääräyksen tavoin vastavuoroiselle tunnustamiselle. Myöskään pohjoismaisen pidätysmääräyksen sisältö ei olennaisesti poikkea EAW-puitepäättöksen mukaisen pyynnön sisällöstä, vaan tiedot on esitettävä sopimuksen liitteessä vahvistetun erityisen pidätysmääräyslomakkeen muodossa. Lähemmin tarkasteltuna voidaankin huomata, että pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen rakenne, sisältö ja käsitteistö vastaavat pitkälti EAW-puitepäättöstä. Eräiltä sekä aineellisten että menettelyllisten säännösten osin sopimuksessa mennään kuitenkin puitepäättöstä pidemmälle.

Ensinnäkin pohjoismaisen pidätysmääräyksen soveltamisala on eurooppalaisen pidätysmääräyksen vastaavaa laajempi. Sopimuksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan pohjoismaalainen pidätysmääräys voidaan antaa sellaisten teko-

⁹⁸ Rosas 2018, s. 519.

⁹⁹ HE 51/2007 vp, s. 9.

jen johdosta, joista pidätysmääräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus tai vapaudenmenetystä koskeva toimenpide (syytetoimenpiteet) tai joista on annettu vapausrangaistustuomio tai muu vapaudenmenetystä koskeva toimenpide¹⁰⁰ (rangaistuksen täytäntöönpano). Pidätysmääräyksen perusteena olevien tekojen seuraamusten kestolle ei siten ole asetettu vähimmäisalarajaa.

Toiseksi sopimuksen 2 artiklan 3 kohdassa ei sallita rikosten kaksoisrangaistavuuden tutkimista. Myöskään liitännäisten rikosten kaksoisrangaistavuutta ei sopimuksen mukaan edellytetä. Siten useita rikoksia koskevia syytetoimenpiteitä tai useista rikoksista tuomittujen rangaistusten täytäntöönpanoa varten luovutetaan, vaikka vain yhdestä rikoksesta pidätysmääräyksen antaneen valtion lain mukaan voi seurata tai on tuomittu vapausrangaistus. Muutos on merkittävä, sillä EAW-puitepäätöksen mukaan luovuttamiseen suostutaan kaksoisrangaistavuutta tutkimatta vain puitepäätöksessä erikseen lueteltujen 32 rikostyyppin osalta. Tällöinkin lisäedellytyksenä on, että luovuttamista pyytäneen valtion laissa säädetty ankarin rangaistus teosta on vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus. Kaksoisrangaistavuus on kuitenkin eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanon edellytys, kun luovuttamispyynnön perusteena oleva teko ei lukeudu erikseen mainittuihin 32 rikostyyppiin tai edellytys kolmen vuoden enimmäisrangaistuksesta ei täyty.

Ehdottomien kieltäytymisperusteiden osalta pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen 4 artikla sisältää EAW-puitepäätöksen kanssa vastaavat säännökset, joiden nojalla luovuttamisesta on aina kieltäydyttävä. Nämä perusteet liittyvät yleiseen armahdukseen, toisessa Pohjoismaassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa samasta asiasta jo annettuun lopulliseen tuomioon ja luovutettavaksi pyydetyn henkilön ikään. Mikäli sen sijaan tarkastellaan harkinnanvaraisia kieltäytymisperusteita, huomataan, että sopimuksen 5 artiklassa näitä kieltäytymisperusteita on vähemmän kuin EAW-puitepäätöksessä. Puitepäätöksestä poiketen luovuttamisesta ei sopimuksen mukaan voi kieltäytyä yksinomaan sillä perusteella, että teko on tehty täytäntöönpanovaltion alueella. Lisäedellytyksenä on, että teko ei ole täytäntöönpanovaltion lain mukaan rikos.¹⁰¹ Sanotusta seuraa, että toisin kuin EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 4 kohta, pohjoismaista pidätysmääräystä koskeva sopimus ei oikeuta täytäntöönpanovaltiota kieltäytymään luovuttamasta sen alueella tehdyn rikoksen johdosta sillä perusteella, että rikoksen syyteoikeus on kyseisen valtion lain mukaan vanhentunut.

Pohjoismaisessa pidätysmääräyksessä kevennetään myös luovuttamisen vai-

¹⁰⁰ Muulla vapaudenmenetystä koskevalla toimenpiteellä tarkoitetaan mm. tuomioistuimen määräämää hoitoseuraamusta. HE 51/2007 vp, s. 9.

¹⁰¹ Tässä suhteessa kaksoisrangaistavuuden vaatimuksella on edelleen merkitystä pohjoismaista pidätysmääräystä sovellettaessa.

kutuksia ja luovuttamiselle asetettavia ehtoja. EAW-puitepäätyöksestä poike-
ten pohjoismaista pidätysmääräystä koskevan sopimuksen 23 artiklassa ei pää-
sääntöisesti edellytetä luovuttavan valtion suostumusta siihen, että luovutettava
henkilö voitaisiin asettaa vastuuseen muista ennen luovuttamista tehdyistä ri-
koksista kuin siitä, jonka vuoksi hänet luovutetaan. Vastaavasti sopimuksen 24
artiklan mukaan henkilö voidaan ilman eri edellytyksiä luovuttaa edelleen toi-
seen Pohjoismaahan sellaisen rikoksen perusteella, joka on tehty ennen ensim-
mäistä luovuttamista.

Olenaisia eroavaisuuksia liittyy myös luovuttamiselle asetettuihin määrä-
aikoihin. Mikäli henkilö suostuu luovuttamiseensa, pitää pohjoismaisen pidä-
tysmääräyksen täytäntöönpanoa koskeva lopullinen päätös tehdä kolmen päi-
vän kuluessa suostumuksen antamisesta.¹⁰² Muussa tapauksessa päätös tulee
tehdä 30 päivän kuluessa henkilön pidättämisestä.¹⁰³ EAW-puitepäätyöksestä
vastaavat määräjat ovat suostumistapauksissa 10 päivää ja muutoin 60 päivää.
Pohjoismaisen pidätysmääräystä koskevan sopimuksen mukaan henkilö on luo-
vutettava viimeistään viiden päivän kuluttua pidätysmääräystä koskevan lopul-
lisen päätöksen tekemisestä.¹⁰⁴ EAW-puitepäätyöksestä asetettu määräaika on 10
päivää lopullisen täytäntöönpanopäätöksen tekemisestä.

2.5.5 Eurooppalaisen pidätysmääräyksen suhteesta pohjoismaiseen pidätysmääräykseen

Pohjoismaisen pidätysmääräys osoittaa osaltaan, että EU:n sisäisellä rikosoi-
keudellisella yhteistyöllä on ollut vaikutuksensa myös Pohjoismaiden väliseen
yhteistyöhön. Tässä yhteydessä voidaan perustellusti pohtia, mitä lisäarvoa
pohjoismaisesta pidätysmääräyksestä on nimenomaan pohjoismaiselle yhteis-
työlle ja siirtyvätkö eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisessa havai-
tut vaikeudet myös pohjoismaisen pidätysmääräyksen soveltamiseen. Toisaalta
voidaan myös kysyä, tulisiko eurooppalaista pidätysmääräystä kehittää edel-
leen kohti pohjoismaista pidätysmääräystä. Vastausta esitettyihin kysymyksiin
voidaan hakea tarkastelemalla pohjoismaisen yhteistyön erityispiirteitä.

Pohjoismaiselle yhteistyölle on ollut ominaista useiden erilaisten muotojen
ja keinojen käyttö. Kyse ei ole ollut vain hallitusten välisestä yhteistyöstä, vaan
sitä on tehty useilla eri tasoilla sekä kansallisissa että yhteispohjoismaisissa ko-
miteoissa ja toisaalta myös ministerien ja virkamiesten välillä. Pohjoismaiseen
yhtenäisyyteen ei kuitenkaan ole pakotettu. Tätä lähtökohtaa ilmentävät poh-
joismaisen lainsäädäntöyhteistyön peruseriaatteet. Lainsäädäntöyhteistyön

¹⁰² Sopimuksen 14 artiklan 2 kohta.

¹⁰³ Sopimuksen 14 artiklan 3 kohta.

¹⁰⁴ Sopimuksen 19 artiklan 2 kohta.

peruseriaatteiksi on viimeksi vuonna 2005 määritelty pohjoismaiset peruservot, pohjoismainen hyöty, lainsäädännön yhtenäisyys ja tavoitteiden konkretisointi.¹⁰⁵

Tarkasteltaessa lähemmin edellä mainittuja periaatteita voidaan todeta lähtökohtana olevan yhteistyön tekeminen vain niillä aloilla, joilla on aidosti saatavissa pohjoismaista hyötyä.¹⁰⁶ Edelleen lainsäädäntöyhteistyössä on tehtävä selväksi ne tavoitteet, mihin yhteistyöllä pyritään eli onko tavoitteena konkreettisten ongelmien ratkaisu, pohjoismaisen lainsäädännön yhtenäisyyden säilyminen ja kehittäminen vai yleinen tiedonvaihdon avulla tapahtuva koordinointi. Vaikka pohjoismaisen lainsäädännön yhtenäistäminen on lainsäädäntöyhteistyön tavoite, ei se kuitenkaan tarkoita, että säännökset olisivat täysin identtiset. Siten pohjoismainen lainsäädännön yhtenäisyys kattaa myös lainsäädännön rakenteellisen yhtenäisyyden ja yksimielisyyden eri oikeudenalojen kantavista periaatteista.¹⁰⁷

Melander onkin kuvannut pohjoismaista rikosoikeusyhteistyötä osuvasti termillä ”*soft harmonisation*”, eräänlaisena pehmeänä harmonisointina. Nimenomaan vapaaehtoisuuteen eikä ylikansalliseen ”pakottavaan” konventiotekniikkaan perustuva lainsäädäntöyhteistyö luo indision Pohjoismaiden välisestä vahvasta keskinäisestä luottamuksesta.¹⁰⁸ Keskinäinen luottamus, joka rakentuu yhteisille historiallisille perinteille ja arvoille auttaa puolestaan edistämään lainsäädännön yhtenäistämistä, joka osaltaan taas vahvistaa pohjoismaista kanssakäymistä ja yhteenkuuluvuutta.¹⁰⁹ Tätä taustaa vasten vaikuttaa siltä, että pohjoismaisen pidätysmääräyksen vastavuoroisen tunnustamisen takana on aitoa valtioiden välistä keskinäistä luottamusta.

Pohjoismaiseen yhteistyöhön verrattuna EU:n kontekstissa tapahtuva rikosoikeudellinen yhteistyö on luonteeltaan erilaista. Suominen on puolestaan pohjoismaista yhteistyötä tarkastellessaan erottanut yhdeksi tunnusomaiseksi piirteeksi vapaaehtoisuuden ja keskinäisen halukkuuden osallistua yhteistyöhön. Tämä pohjoismaisen yhteistyön taustalla pitkään vallinnut lähtökohta eroaa merkittävästi EU:n puitteissa tapahtuvasta velvoittavuuteen perustuvasta vastavuoroisesta tunnustamisesta, jossa lähtökohdaksi on omaksuttu, että valtioilla on nimenomaan velvoite tunnustaa ja panna täytäntöön toistensa oikeudellisia päätöksiä.¹¹⁰ Toisin sanoen pohjoismaisen pidätysmääräyksen taustalla vaikuttavat erilaiset lähtökohdat siitäkin huolimatta, että nykyään yhteistyö perustuu

¹⁰⁵ Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö – ohjelma ja periaatteet 2005, s. 2–3.

¹⁰⁶ Näitä ovat mm. myönteiset vaikutukset Pohjoismaiden asukkaille, pohjoismainen yhteenkuuluvuus, pohjoismaisen osaamisen ja kilpailukyyn parantaminen sekä Pohjoismaiden välisen kanssakäymisen helpottaminen.

¹⁰⁷ Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö – ohjelma ja periaatteet 2005, s. 2.

¹⁰⁸ Melander 2007, s. 115.

¹⁰⁹ Ks. Lahti 1990, s. 98–99, sekä Strandbakken 2009, s. 365–367.

¹¹⁰ Suominen 2011, s. 65.

sanamuodoltaan identtiseen vastavuoroiseen tunnustamiseen EAW-puitepää-
töksen kanssa. Ei siten liene yllätys, että pohjoismaiseen pidätysmääräykseen
on oikeuskirjallisuudessa suhtauduttu varovaisen myönteisesti.¹¹¹

Jos aiemmat yhteispohjoismaiset luovuttamislait nähtiin eurooppalaisen pi-
dätysmääräyksen innoittajana¹¹², voidaan pohjoismaisen pidätysmääräyksen il-
mentämää luovuttamisjärjestelmää pitää tavoitteena, johon myös EU:ssa tuli-
si jatkossa pyrkiä.¹¹³ Onkin todennäköistä, että pohjoismainen pidätysmääräys
toimii jatkossa osaltaan suunnannäyttäjänä koko EU:n kattavalle yhteistyölle.
Siinä tiivistetään ja viedään entistä pitemmälle eurooppalaista pidätysmääräys-
tä koskevaa unionisääntelyä.¹¹⁴

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ainakaan aivan lähiaikoina näin ei olisi tapah-
tumassa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että EU:n jäsenvaltioiden välisessä
keskinäisessä luottamuksessa on vielä parannettavaa.¹¹⁵ Tätä ei ole myöskään
helpottanut eräiden jäsenvaltioiden oikeusvaltiojärjestelmissä viime vuosina
tapahtunut kehitys. Toisaalta eurooppalaisen pidätysmääräyksen oikeusturva-
ongelmat nähdään jo nyt siinä määrin merkittävinä, että koko unionin laajuista
luovuttamisjärjestelmän yksinkertaistamista ei ole vielä pidetty ajankohtaise-
na.¹¹⁶ Tällä hetkellä pohjoismaisella pidätysmääräyksellä onkin suurin merki-
tys itse pohjoismaiselle rikosyhteistyölle: se on ennen kaikkea osoitus siitä, että
rikosoikeuden alalla Pohjoismaiden välillä on mahdollista harjoittaa pitemmäl-
le menevää yhteistyötä kuin Euroopan unionissa.¹¹⁷

¹¹¹ Ks. Frände 2008, s. 129–138, sekä Wersäll 2006, s. 122–126.

¹¹² Ks. Ehdotus eurooppalaista pidätysmääräystä koskevasta puitepäättäyksestä KOM(2001) 522 lopullinen, s. 7, 22 ja 25.

¹¹³ Mathisen 2010, s. 24–32.

¹¹⁴ Myös Euroopan parlamentti on huomannut tämän, ja se on maaliskuussa 2006 neuvostolle antamassaan suosituksessaan viitannut pohjoismaiseen pidätysmääräykseen katsoen, että Euroopan unioni voisi hyvinkin ottaa vaikutteita pohjoismaisesta pidätysmääräyksestä eurooppalaisen pidätysmääräyksen tehostamiseksi. Euroopan parlamentin suositus neuvostolle eurooppalaista pidätysmääräystä koskevasta arvioinnista (2005/2175(INI)).

¹¹⁵ Suominen 2011, s. 180, ja Cameron 2011, s. 238.

¹¹⁶ Cameron 2011, s. 238.

¹¹⁷ LaVM 8/2007 vp, s. 3.

3. EAW-puitepäättöksen tulkinnasta ja oikeusvaikutuksista

3.1 ALUKSI

Maastrichtin sopimuksen myötä vuodesta 1993 aina vuonna 2009 voimaantulleeseen Lissabonin sopimukseen asti rikosoikeudellista yhteistyötä toteutettiin EU:ssa pilarimallisen unionin III pilarissa. Kolmas pilari oli luonteeltaan hallitustenvälinen, erotuksena ylikansallisesta ensimmäisestä pilarista, yhteisöpilarista. Maastrichtin sopimuksella toteutettua yhteistyötä pidettiin melko tehottomana ja yhteistyötä kehitettiin edelleen vuonna 1997 Amsterdamissa hyväksytyllä uudistetulla unionisopimuksella. Sopimuksen tavoitteeksi otettiin luoda vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi ja jäsenvaltioiden välisen rikosoikeudellisen yhteistyön tehostamiseksi pääinstrumentiksi kolmannen pilarin alueella otettiin puitepäättökset, joita on vakiintuneesti verrattu ensimmäisessä pilarissa käytettyihin direktiiveihin.¹¹⁸ Tuolloin voimassa olleen EU 34(2) artiklan b kohdan mukaan neuvosto saattoi antaa puitepäättöksiä jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Kohdan mukaan puitepäättökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot.

Vasta Lissabonin sopimuksen myötä rikosoikeudellinen yhteistyö saatettiin osaksi unionin tavanmukaista oikeudellista rakennetta ja EU:n toimielinten toimivalta on siten myös rikosoikeuden osalta normalisoitunut.¹¹⁹ Voidaankin sanoa, että Lissabonin sopimus merkitsi rikosoikeuden unionisoitumista.¹²⁰

¹¹⁸ HE 245/1997 vp, s. 66/I; sekä Joutsamo 2000, s. 58; Ojanen 2010, s. 45; ja Klip 2016, s. 55. Puitepäättösten käyttöönoton taustalla voidaan nähdä vanhan EU 34 artiklan mukaisten yleissopimusten ratifiointimenettelyn pitkittymisestä aiheutuneet ongelmat.

¹¹⁹ Lissabonin sopimuksen myötä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen yhteistyö ei kuitenkaan koske yhtäläisesti kaikkia jäsenvaltioita. Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti voivat jättäytyä koko vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta koskevan yhteistyön ulkopuolelle. Halutessaan ne voivat kuitenkin ilmoittaa osallistuvansa tietyn rikosoikeudellisen direktiivin antamiseen ja soveltamiseen. Ks. pöytäkirja (N:o 21) Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella. Myös Tanska jää lähtökohtaisesti kokonaan oikeus- ja sisäasioiden yhteistyön ulkopuolelle. Tanskan osalta ks. pöytäkirja (N:o 22). Yhdistyneellä kuningaskunnalla on myös mahdollisuus tietyn määräajan puiteissa jättäytyä Amsterdamin sopimuksen aikaisten oikeus- ja sisäasioiden yhteistyöhön kuuluvien instrumenttien soveltamisen ulkopuolelle. Sillä on kuitenkin oikeus ilmoittaa osallistuvansa tiettyjen puitepäättösten soveltamiseen. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen osalta maa onkin antanut tällaisen ilmoituksen. Ks. komission päätös 2014/858/EU.

¹²⁰ Melander 2015, s. 18.

Samalla puitepäättös III pilarin erityisinstrumenttina siirtyi historiaan. Tästä huolimatta Lissabonin sopimuksen siirtymämääräyksiä koskevan pöytäkirjan 9 artiklan mukaan EU-sopimukseen perustuvien unionin toimielinten, elinten ja laitosten säädösten oikeusvaikutukset säilyvät niin kauan kuin niitä ei kumota, julisteta mitättömiksi tai muuteta perussopimusten nojalla. Siten EAW-puitepäättökselle ominaiset oikeusvaikutukset jäsenvaltioissa tapahtuvan soveltamisen yhteydessä ovat edelleen ajankohtaisia.

Tarkastelen seuraavassa puitepäättösten oikeusvaikutuksia jäsenvaltioiden oikeudessa. Kysymys on toisin sanoen niistä vaikutustavoista, joita entisen EU-sopimuksen VI osastoon kuuluvan 34 artiklan 2 kohdan mukaisilla puitepäättöksillä voi olla jäsenvaltioissa.¹²¹

3.2 TULKINTAVAIKUTUKSEN MERKITYS

Tulkintavaikutus eli välillinen vaikutus (*indirect effect*) merkitsee tulkintaa, jossa kansallisen oikeuden säännöksille pyritään antamaan eurooppaoikeuden ja integraatitavoitteiden kanssa yhteensopiva merkityssisältö.¹²² Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea velvollisuutta tulkita kansallista lainsäädäntöä siten, että eri tulkintavaihtoehdoista valitaan se, joka parhaiten edistää unionioikeuden toteutumista. Kysymys unionioikeuden välittömästä oikeusvaikutuksesta ja etusijasta voidaan esittää vasta sen jälkeen, kun on osoittautunut, ettei kansalliselle säädökselle ole löydettävissä tulkintaa, joka täyttäisi unionioikeuden vaatimukset.¹²³ Tulkintavaikutus on rikosoikeudellisesti yksi merkittävimmistä EU-säädösten oikeusvaikutuksista. Puitepäättösten osalta tulkintavaikutuksen merkitystä korostaa se, että toisin kuin direktiivit, ne eivät voi saada välitöntä oikeusvaikutusta (*direct effect*). Välitön oikeusvaikutus on nimenomaisesti suljettu pois aiemman EU-sopimuksen 34(2) artiklassa, jonka mukaan puitepäättöksistä ei seuraa välitöntä oikeusvaikutusta.

Tulkintavaikutusta koskevan doktriinin läpimurtona EU-oikeuteen (silloiseen yhteisöjen oikeuteen) oli EU-tuomioistuimen tuomio 10.4.1984 *Von Colson*, C-14/83. Kyseisessä ratkaisussaan tuomioistuin muotoili tulkintavaikutuksen viittaamalla silloisen EY 5 artiklan lojaliteettiperiaatteeseen (nykyisin EU 4(3) artiklan vilpittömän yhteistyön periaate), jonka mukaan jäsenvaltiot ovat velvollisia toteuttamaan kaikki ne toimenpiteet, jotka ovat aiheellisia sopimuksesta tai unionisäädöksistä johtuvien velvoitteiden täyttämiseksi. Siten sovel-

¹²¹ Luku perustuu aiemmin Helsingin hovioikeuspiirin ja Helsingin yliopiston lauluhankkeessa 2015 (Kirjoituksia rikosoikeudesta) julkaistuun kirjoitukseeni Kansalliset tuomioistuimet ja EU-puitepäättösten tulkintavaikutus. Ks. Toltila 2015.

¹²² Raitio 2013, s. 264–265.

¹²³ Jääskinen 2007, s. 372.

taessaan kansallista lainsäädäntöä ja erityisesti sellaista lainsäädäntöä, joka on annettu tietyn direktiivin täytäntöönpanemiseksi, kansallisen tuomioistuimen on tulkittava kansallista lainsäädäntöä direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.¹²⁴ Tuomioistuin täsmensi tulkintavaikutuksen sisältöä edelleen *Marleasing*-tapauksessa toteamalla, että kansallista lainsäädäntöä on tulkittava mahdollisimman pitkälle direktiivin tarkoituksen ja sanamuodon mukaisesti.¹²⁵ Ilmaisuihin ”mahdollisimman pitkälle” tarkoittaa, että tulkintavaikutus on mahdollista vain, jos kansallinen lainsäädäntö mahdollistaa tällaisen tulkinnan. Yksittäistapauksessa kansallinen tuomioistuin joutuu tekemään ratkaisun siitä, mahdollistaako kansallinen oikeus unionioikeuden mukaisen tulkinnan.¹²⁶

Tulkintavaikutusta koskevan EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön tarkoituksena on ollut ennen kaikkea edistää direktiivien käytännön soveltamista ja tehokkuutta jäsenvaltioissa.¹²⁷ Tulkintavaikutuksen tarvetta puolestaan selittää osaltaan kansallisen lain aseman korostunut merkitys perinteisessä oikeuslähdeopissa. Tulkintavaikutus on tapa antaa EU-oikeudelle vaikutusta kansallisten tuomioistuinten toiminnassa, mitä selittää jäsenvaltioiden tuomioistuinten ja lainsoveltajien halu perustaa lainkäyttönsä ensisijaisesti kansalliseen oikeuteen myös EU-oikeuden soveltamistilanteissa.¹²⁸

Tulkintavaikutuksen asema suhteessa III pilarin rikosoikeudelliseen yhteistyöhön oli avoin aina vuoteen 2005 asti. Tuolloin EU-tuomioistuin vahvisti historialliseksi luonnehditussa¹²⁹ *Pupino*-ratkaisussaan myös III pilarin puittepäätöksillä olevan tulkintavaikutus. EU-tuomioistuin totesi, että kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon kaikki kansallisen oikeuden säännöt ja tulkittava niitä mahdollisimman pitkälle kyseisen puittepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen valossa.¹³⁰

EU-tuomioistuin perusti *Pupino*-ratkaisunsa puittepäätösten tulkintavaikutuksesta ennen kaikkea puittepäätösten sitovuuteen, lojaliteettiperiaatteeseen ja oikeusjärjestyksen tehokkuuteen.¹³¹ Ratkaisussa keskeisenä perusteluna tulkintavaikutukselle on puittepäätösten direktiivien sitovuutta olennaisesti muistuttava sääntely, jonka mukaan puittepäätökset velvoittavat jäsenvaltioita, ja sitovuuteen liittyvät oikeusjärjestyksen tehokkuusvaatimukset. Lojaliteettiperiaatteen osalta tuomioistuin totesi, että siitä huolimatta, ettei unionin perussopimuksessa nimenomaisesti esiintynyt EY-perussopimuksen 10 artiklaa vastaavaa lojaliteettiperiaatetta (nykyisin EU 4(3) artikla), oli unionin oikeuden tehok-

¹²⁴ Asia C-14/83, *Von Colson*, Kok. 1984, s. 1891.

¹²⁵ Asia C-106/89, *Marleasing*, Kok. 1990, s. I-4135, 8 kohta.

¹²⁶ Asia C-60/02, *Rikosoikeudenkäynti X:ää vastaan*, Kok. 2004, s. I-651, kohdat 58–60.

¹²⁷ Melander 2015, s. 101.

¹²⁸ Ojanen 2010, s. 78.

¹²⁹ Salminen 2007, s. 873.

¹³⁰ Asia C-105/03, *Pupino*, Kok. 2005, s. I-5285, 43 kohta.

¹³¹ Ks. ratkaisusta yksityiskohtaisesti Salminen 2006, s. 286–299.

kuuden nimissä todettava, että kyseinen periaate oli luettavissa myös unionin perussopimukseen. EU-tuomioistuimen mukaan unionin perustamissopimuksen määräykset, joissa todetaan sopimuksen merkitsevän ”uutta vaihetta kehityksessä yhä läheisemmän Euroopan kansojen välisen liiton luomiseksi”, johtivat jo itsessään unionilolaliteetin tunnustamiseen, sillä unionin olisi vaikea toteuttaa päämääräänsä tehokkaasti, jos lojalalin yhteistyön periaate ei velvoitaisi myös III pilarin rikosasioissa tehtävässä poliisiyhteistyössä ja oikeudellisessa yhteistyössä.¹³²

Voitaneenkin todeta, että oikeuslähteopin näkökulmasta tarkasteltuna puitepäätösten tulkintavaikutus esiintyy oikeuslähteiden rikastumisena ja moninaistumisena. Toisaalta rikastuminen voi myös johtaa siihen, että osa muuten huomioon otettavasta tulkinta-aineistosta kokonaan tai osaksi sivuutetaan tai saa vähemmän merkitystä.¹³³

Kysymys puitepäätösten tulkintavaikutuksen luonteesta ja ulottuvuudesta asettaa omat haasteensa. Tulkintavaikutus rakentuu nimittäin tietynasteiselle jännitteisyydelle. Se pitää sisällään yleisluontoisen velvollisuuden tarkastella aihealueen, kuten vaikkapa rikosentekijän luovuttamisen sääntelyä eurooppalaisen yhteistyön tavoitteet huomioon ottaen, mutta samaan aikaan puitepäätökset ovat unionilainsäädännön instrumentteja, joilla toteutetaan kuitenkin vain vähimmäistason lähentämistä. Toisin sanoen EU-oikeus asettaa tulkintavaikutuksen, mutta samalla myös hyväksyy rajoituksia tulkintavaikutukselle.

3.3 TULKINTAVAIKUTUKSEN RAJAT

Puitepäätösten tulkintavaikutus ei ole suinkaan rajaton. EU-tuomioistuimen käyttämään ilmaisuun ”mahdollisimman pitkälle” sisältyy ajatus siitä, että kansallisten tuomioistuinten velvollisuutena ei ole tehdä mitä tahansa tulkintavaikutuksen nimissä.¹³⁴ Tätä ajatusta ilmentää myös EU-tuomioistuimen *Pupino*-ratkaisussaan käyttämät perustelut. Niistä käy selvästi ilmi, ettei puitepäätöksestä seuraava oikeusvaikutus saa heikentää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen keskeistä sisältöä kansallisessa oikeudessa. EU-tuomioistuin nimittäin totesi, että kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta tulkita kansallista oikeutta ja samalla viitata puitepäätökseen rajoittavat yleiset oikeusperiaatteet ja niistä erityisesti oikeusvarmuuden ja taannehtivuuskiellon periaatteet. Mainitut periaatteet estävät sen, että puitepäätöksen perusteella ja sen täytäntöönpanemiseksi annetusta lainsäädännöstä riippumatta määritettäisiin puitepäätöksen säännök-

¹³² C-105/03, *Pupino*, kohdat 41–43. Ks. tuomioistuimen perustelujen kritiikistä lojaliteettiperiaatteen osalta Fletcher 2005, s. 871.

¹³³ Nuotio 2013, s. 207.

¹³⁴ Ojanen 2010, s. 81.

siä rikkovien henkilöiden rikosoikeudellinen vastuu tai ankaroitettaisiin sitä.¹³⁵

Tästä seuraa, että rikosoikeudellinen vastuu edellyttää aina kansallista lainsäädäntöä. Kansallista lainsäädäntöä ei saa tulkinnallisesti laajentaa koskemaan tilanteita, joihin se ei sanamuotonsa mukaan sovellu, vaikka puitepäätöksen sanamuodon perusteella tämä olisi mahdollista. Suomessa kysymys lain sanamuotoon kiinnittymisestä on ollut perinteisesti keskeisessä osassa ja tätä takaa myös rikosoikeuden laillisuusperiaatteeseen sisältyvä analogiakielto. Tämä merkitsee sitä, että lain soveltamisessa lähtökohtana on kansallisen rikossääntöksen sanamuoto, jolle haetaan merkityssisältöä puitepäätöksen sanamuodosta ja tarkoituksesta kansallisen lainsäädännön sanamuodon ulointa rajaa kuitenkin ylittämättä.¹³⁶

Taannehtivuuskielto puolestaan edellyttää, ettei puitepäätösten laajempaa sanamuotoa käytetä rangaistuksen perusteena tai sitä ankaroitavana tilanteissa, joissa teko on tehty ennen puitepäätöksen implementointia. Rangaistavuus on siten perustettava tekohetkellä voimassa olleeseen lainsäädäntöön ja sitä koskevaan tulkintaan. Sen sijaan päinvastaisessa tilanteessa, jossa rikoslainsäädännön tulkinta on puitepäätöksen perusteella muuttunut lievempään suuntaan tekohetkestä, estettä lievemmän tulkinnan huomioimiselle ei ole. Tämä saa tukea myös EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännöstä, jossa on todettu lievemmän lain periaatteen ja lievemmän rangaistuksen takautuvaa soveltamista koskevan periaatteen kuuluvan jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen.¹³⁷

Lievemmän lain periaatteen kannalta keskeisenä voidaan pitää myös EU:n perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan määräystä, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä rikos kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan. Rikoksesta ei saa määrätä sen tekohetkellä sovellettavissa ollutta rangaistusta ankarampaa rangaistusta. Jos rikoksen teon jälkeen laissa säädetään lievemmästä rangaistuksesta, on sovellettava kyseistä lievempää rangaistusta. Suomessa lievemmän lain periaatteesta on säädetty rikoslain 3 luvun 2 §:n 2 momentissa, jonka mukaan, jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen.

¹³⁵ C-105/03, *Pupino*, kohdat 44–45. Direktiivien osalta EU-tuomioistuin oli muotoillut vastaavan tulkintavaikutusta rajoittavan laillisuusperiaatteen jo huomattavasti aiemmin, ks. esim. asia C-80/86, *Kolpinghuis Nijmegen*, Kok. 1987, s. 3969, 13 kohta.

¹³⁶ Melander 2015, s. 106.

¹³⁷ Yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, *Berlusconi ym.*, Kok. 2005, s. I-3563, 68 kohta. Vrt. asia C-105/14 *Taricco*, jossa EUTI katsoi, että tapauksessa kansallisten säännösten soveltamatta jättäminen merkitsisi ainoastaan sitä, ettei yleistä vanhentumisaikaa lyhennetä vireillä olevassa rikosoikeudenkäynnissä. Syytettyjä ei tämän nojalla tuomittaisi sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut sen tekohetkellä rikos kansallisen lainsäädännön mukaan. Vanhentumisaika ei myöskään ollut vielä kulunut umpeen, joten laillisuusperiaate ja vastaajien perusoikeudet eivät estäneet sanotun velvollisuuden asettamista kansalliselle tuomioistuimelle.

Edellä mainitut rajoitukset eivät kuitenkaan koske rikosprosessuaalisia menettelytapasääntöjä. EU-tuomioistuimien kiinnitti nimenomaisesti huomiota siihen, että *Pupino*-tapauksessa ei ollut kysymys rikosoikeudellisen vastuun laajuudesta, vaan rikosprosessuaalisista menettelytapasäännöistä, tarkemmin sanoen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä.¹³⁸ Vakiintuneen käsityksen mukaan rikosoikeuden laillisuusperiaatetta ei sovelleta täydessä laajuudessa menettelytapoja, kuten rikosprosessuaalisia seikkoja, koskevissa kysymyksissä.¹³⁹

Oli kysymys sitten rikosprosessuaalista menettelytapaa koskevasta tai rikosoikeudellisen vastuun perustavasta säännöstä, velvollisuus soveltaa puitepäätöksen velvoittavia sääntöjä yhdenmukaisen tulkinnan periaatteiden mukaisesti lakkaa, kun kansallista oikeutta ei voida soveltaa tavalla, joka johtaa puitepäätöksellä tavoitellun tuloksen kanssa sopusoinnussa olevaan tulokseen. Puitepäätöksen nojalla ei siten voida perustella päättymistä kansallisen oikeuden vastaiseen tulokseen. Tämän *contra legem* -tulkintarajoituksen soveltamisala on kuitenkin suppea, sillä EU-tuomioistuin on edellyttänyt, että kansallisen tuomioistuimen on tarvittaessa huomioitava kansallisen oikeuden säännökset kokonaisuudessaan.¹⁴⁰ Siten tulkintavaikutus ei rajoitu vain puitepäätöksen implementoitavan kotimaisen sääntelyn tulkintaan, vaikka se siihen ensisijaisesti kohdistuukin. Kansallisesta oikeudesta johtuvien rajojen hahmottamiseksi voi olla tarpeen ylittää yksittäinen säännös ja sen sanamuoto tulkintoineen ja kiinnittää huomio kaikkiin kansallisen oikeuden relevantteihin normeihin ja arvioida juuri kyseisessä soveltamistapauksessa mahdollisuuksia päästä puitepäätöksen säännöksellä tavoiteltuun tulokseen.¹⁴¹

Kansallisesta oikeudesta johtuvien rajojen ohella on kiinnitettävä huomiota myös unionioikeudesta asettuviin rajoituksiin, jotka kytkeytyvät erityisesti jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.¹⁴² Näistä kaikkein keskeisimpiä ovat niin sanotut yleiset oikeusperiaatteet, joihin kuuluvat nykyisen EU-sopimuksen 6(3) artiklassa todetulla tavalla perusoikeudet, jonka mukaan unioni pitää arvossa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina perusoikeuksia, sellaisina kuin ne taataan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja sellaisina kuin ne ilmenevät jäsenvaltioiden yhteisessä valtiosääntöperinteessä. Näiltä osin EU-tuomioistuin on jo edellä mainittujen

¹³⁸ C-105/03, *Pupino*, 46 kohta, tapauksessa tulkinnan kohteena ollut instrumentti oli neuvoston puitepäätös, tehty 15 päivänä maaliskuuta 2001, uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä, EUVL L 82, 22.3.2001.

¹³⁹ Ks. Nuotio 2007, s. 405, ja Melander 2015, s. 152. On kuitenkin huomattava, että aina ei ole yksiselitteisen selvää, onko tulkittavassa normissa kyse ”vain” rikosprosessuaalisista menettelysäännöistä vai rikosoikeudellisen vastuun määrittämisestä. Ks. Spaventa 2007, s. 13.

¹⁴⁰ C-105/03, *Pupino*, 47 kohta.

¹⁴¹ Salminen 2006, s. 296.

¹⁴² C-105/03, *Pupino*, 58 kohta.

rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja taannehtivuuskiellon ohella korostanut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin merkitystä. Tuomioistuimen mukaan ”puitepääöstä on tulkittava kunnioittaen perusoikeuksia, joista on erityisesti mainittava oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, sellaisena kuin se ilmaistaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut”.¹⁴³ Edellä mainittuihin on luettava nykyään myös Euroopan unionin perusoikeuskirja ja erityisesti sen 47 artiklan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä 49 artiklassa mainittu laillisuusperiaate.

3.4 TULKINTAVAIKUTUS KORKEIMMAN OIKEUDEN OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

Oppi puitepääöstien tulkintavaikutuksesta on sittemmin heijastunut myös korkeimman oikeuden ratkaisutoimintaan. Tapauksessa KKO 2007:1 korkein oikeus perusteli rikoshyödyn menettämisen laskutapaa (brutto- vai nettoperiaate) huumausainerikoksissa viittaamalla nimenomaisesti *Pupino*-tapauksessa muotoiltuun tulkintavaikutukseen. Korkein oikeus katsoi, että kansallista säännöstä on tulkittava mahdollisimman pitkälle puitepääöstien, tässä tapauksessa konfiskaatiopuitepääöstien¹⁴⁴, sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Näin siitakin huolimatta, että puitepääös ei ollut aiheuttanut muutoksia Suomen menettämisseuraamuksia koskevaan lainsäädäntöön. Korkein oikeus totesi puitepääöstien tarkoituksen ilmenevän sen johdanto-osasta ja antoi näin johdanto-osassa lausutulle merkitystä kansallista lainsäädäntöä tulkittaessa.

Toisena esimerkkinä tulkintavaikutuksen ilmenemisestä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä voidaan mainita EAW-puitepääöstien tulkintaan liittyvä tapaus KKO 2005:139. Kyseisessä tapauksessa korkein oikeus katsoi, että Ruotsissa tuomittu oikeuspsykiatrinen hoito, jonka tarpeellisuus oli harkittava kuuden kuukauden väliajoin, oli EU-luovuttamislaissa tarkoitettu vapausrangaistus, koska EAW-puitepääöstien tarkoituksena on ollut mahdollistaa luovuttaminen vapaudenmenetyksen käsittävstä rangaistuksesta tai turvaamistoimenpiteestä. Tapauksessa oli siten kyse tulkintavaikutuksen alaan kuuluvasta tilanteesta, jossa kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvää käsitettä tulkittiin puitepääöstien sanamuodon ja tarkoituksen valossa.

Edellä mainituissa tapauksissa tulee hyvin ilmi tulkintavaikutusten rajojen merkitys. Ensiksi mainitussa tapauksessa oli siis kysymys rikoshyödyn menettämisestä, joka ei ole rangaistus, mutta se määrätään kuitenkin seuraukseksi ri-

¹⁴³ C-105/03, *Pupino*, 59 kohta.

¹⁴⁴ Neuvoston puitepääös 2005/212/YOS rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikosentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta, EUVL L 68, 15.3.2005, s. 49.

koksesta. Tapauksessa puitepäättös vaikutti tulkintavaikutuksen kautta jo kansallisesti omaksuttua rikoshyödyn menettämisesä käytetyn bruttoperiaatetta koskevaa linjaa vahvistavasti. Siten puitepäättöksen tulkintavaikutus ei muodostunut menettämisseuraamuksen kansallista lainsäädäntöä ankaroitavaksi. Laillisuusperiaate ei myöskään olisi ollut esteenä tulkintalinjan muutokselle, koska muutos olisi ollut vastaajan eduksi. Sen sijaan, jos kansallisessa täytäntöönpanolainsäädännön soveltamiskäytännössä olisi alkujaan omaksuttu lievempi lähtökohta eli nettoperiaate, olisi puitepäättöksen tulkintaa rajoittanut aiemmin mainittu rikosvastuun ankaroitamista koskeva kielto.¹⁴⁵ Rajoitukseton tulkinta olisi siten johtanut siihen, että menettämisseuraamus olisi muodostunut rangaistukseksi mikä on myös kansallisessa laissa kielletty.¹⁴⁶

Jälkimmäisessä tapauksessa tulee hyvin esille rikosprosessuaalisen sääntelyn erityisasema laillisuusperiaatteen puitepäättösten tulkintavaikutusta rajoittavana tekijänä. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen liittyessä EU:ssa toteutettuun rikosprosessuaaliseen yhteistyöhön laillisuusperiaate ei aseta samanlaisia vaatimuksia kuin aineellisen rikosoikeuden yhteydessä¹⁴⁷. Siten korkeimmalla oikeudella oli mahdollisuus soveltaa tapauksessa tulkintavaikutusta, joka johdatti sanamuodon rajat ylittävään tulkintaan, ja päätyä näin kärjääioikeuden kanssa erilaiseen lopputulemaan. Kärjääioikeus kun oli katsonut, että pakkohoito ei ole EU-luovuttamislaissa tarkoitettu vapausrangaistus, koska laissa ei ollut määriteltä vapausrangaistuksella tarkoitettavan puitepäättöksessä tarkoitettuja turvaamistoimenpiteitä.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Jatkokysymyksenä voidaan kuitenkin perustellusti pohtia, millä tavoin määritellään ja minkälaisin edellytyksin muodostuu se ”vakiintunut oikeuskäytäntö”, jonka muuttamisen katsottaisiin olevan laillisuusperiaatteen sisältämän kohtuullisen ennalta-arvattavuuden vastaista.

¹⁴⁶ Ks. HE 80/2000 vp menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, kohta 4.1., jossa todetaan, että ”[r]ikokseen perustuvana seuraamuksena konfiskaatio tulee kysymykseen nimenomaan turvaamistoimenpiteenä, joten menettämisseuraamusta ei pidä käyttää rangaistuksen luonteisena seuraamuksena”. Konfiskaatiopuitepäättöksen tulkintavaikutuksesta yksityiskohtaisemmin ks. Lavonen 2011.

¹⁴⁷ Melander 2015, s. 152.

¹⁴⁸ Rikosperusteinen hoitoseuraamus ei ole Suomessa kuulunut tuomioistuimen määrättäviin, vapaudenmenetyksen käsittäviin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Kansainvälisestä yhteistöminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muutoksella (418/2009, jäljempänä täytäntöönpanolaki) hoitoseuraamusten siirtäminen on sittemmin mahdollistettu. Ongelmana on kuitenkin, ettei rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä ole muutettu. Raimo Lahden lakivaliokunnalle 27.11.2008 antamassa lausunnossa (yhdeksi) ongelmaksi nostetaan se, ettei hoitoseuraamusta ole rikoslainsäädännössä määriteltä seuraamuslajiksi. Lahti ehdottaakin, että rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 momentin terminologiaa olisi täsmennettävä sanonnan ”rangaistusvastuusta vapaa” sisältöä koskevin osin. RL 3:4.1:ssa tekijän syyn-takeisuus on rangaistusvastuun edellytys. Rangaistusvastuun käsite viittaa rangaistavuuden eli rikosvastuun edellytyksiin, jolloin jonkin niistä (kuten syyn-takeisuuden) puuttuessa rikossyyte tulisi hylätä. Silti jo saman RL 3:4:n 5 momentissa on sanontana ”Jos tuomioistuin jättää rikoksesta syytetyn hänen mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta, –” Täytäntöönpanolaissa käytetty ilmaisu rikoksen johdosta määrättävästä ”hoitoseuraamuksesta” puhuu Lahden mukaan sen puolesta, että rikoksen muut ainesosat paitsi henkilön mielentilaa koskeva syyn-takeisuus-

3.5 PUITEPÄÄTÖSTEN TULKINTAVAIKUTUKSEN SUHTEESTA VÄLITTÖMÄÄN OIKEUSVAIKUTUKSEEN JA EU-OIKEUDEN ETUSIJAAN

Välitön oikeusvaikutus on etusijaperiaatteen ohella EU-oikeuden keskeisimpiä perusperiaatteita. Sen mukaan yksilöillä on oikeus vedota suoraan unionioikeuteen kansallisissa tuomioistuimissa siitä riippumatta, onko kyseessä olevan unionioikeuden soveltamiseksi annettu kansallisia säädöksiä. Vastaavasti kansalliset tuomioistuimet voivat soveltaa unionioikeutta automaattisesti odottamatta kansallisten viranomaisten täytäntöönpanotoimia.¹⁴⁹ Kuten edellä esitetystä on jo käynyt ilmi, toisin kuin esimerkiksi direktiivien osalta, ei puitepäätöksistä seuraa välitöntä oikeusvaikutusta.¹⁵⁰ Rikosoikeudessa tämä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, ettei yksityinen oikeussubjekti voi vedota puitepäätöksen määräykseen rikosoikeudellista vastuuta lieventävästi tai poistavasti. Myöskään jäsenvaltioiden viranomaiset eivät voi vedota kansallisesta lainsäädännöstä riippumatta puitepäätöksen määräykseen rikosoikeudellista vastuuta perustavasti.

Oikeuskirjallisuudessa onkin kritisoitu puitepäätösten välittömän oikeusvaikutuksen poissulkemista, koska toisin kuin direktiivien osalta puitepäätöksistä ei voi seurata syytetyn eduksi vaikuttavaa välitöntä oikeusvaikutusta.¹⁵¹ Melander on havainnollistanut tätä ongelmaa tilanteella, jossa puitepäätöksen asianmukainen voimaansaattaminen merkitsisi rangaistavuuden alan supistumista tai jopa dekriminalisointia. Tällaisessa tilanteessa yksityinen oikeussubjekti ei voisi vanhan EU 34(2) artiklan välittömän oikeusvaikutuksen poissulkemisen vuoksi saada edukseen puitepäätöksen sisältämää lievennystä, sillä valtio voisi vedota siihen, ettei se ole saattanut puitepäätöstä osaksi kansallista oikeutta.¹⁵²

Etusijaperiaate puolestaan edellyttää, että ristiriitatilanteessa unionioikeudella (silloisella yhteisöoikeudella) on aina etusija suhteessa kansalliseen oikeuteen.¹⁵³ Unionioikeuden etusija koskee mitä tahansa kansallisen oikeuden

vaatimus ovat käsillä ja että sen vuoksi moitearvostelun sisältävän rangaistuksen käyttö on pois suljettu, mutta että estettä ei ole laissa määriteltävän hoitoseuraamuksen käytölle.

¹⁴⁹ Välitöntä oikeusvaikutusta koskeva periaate sai alkunsa *Van Gend en Loos* -tapauksessa, jossa vahvistettiin välittömän oikeusvaikutuksen suhde perussopimuksiin. Asia C-26/62, *Van Gend en Loos*, Kok. 1963, s. 161.

¹⁵⁰ Puitepäätösten välitön oikeusvaikutus on suljettu pois aiemman EU-sopimuksen 34(2) artiklassa. Direktiiveillä sen sijaan voi olla tietyin edellytyksin vertikaalinen välitön oikeusvaikutus. Tältä osin ks. asiat C-152/84, *Marshall*, Kok. 1986, s. 723, 48 kohta, sekä C-91/92, *Faccini Dori*, Kok. 1994, s. I-3325, 24 kohta. Ks. lisäksi käänteisen vertikaalisen välittömän oikeusvaikutuksen kiellosta asia C-148/78, *Ratti*, Kok. 1979, s. 1629, 20–22 kohta.

¹⁵¹ Salminen 2006, s. 292.

¹⁵² Ks. Melander 2015, s. 100.

¹⁵³ Etusijaperiaate on muotoiltu tapauksessa C-6/64, *Costa v. ENEL*, Kok. 1964, s. 1141.

säännöstä, mukaan lukien kansallista perustuslakia.¹⁵⁴ Rikosoikeudellisessa kontekstissa etusijaperiaatteesta seuraa, että kansallinen tuomioistuin ei saa tuomita rangaistukseen kansallisen rikossäännöksen nojalla, jos tuo säännös on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa.¹⁵⁵

Puitepäästösten osalta EU-oikeuden etusija ei kuitenkaan ole täysin selvä ja vakiintunut. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemyksiä sekä puitepäästösten etusijan puolesta että vastaan.¹⁵⁶ Etusijaperiaatteen suppeamman soveltamisen puitepäästösten yhteydessä on katsottu olevan seurausta komission ja EU-tuomioistuimen rajoitetuista toimivaltuuksista entisen III pilarin alueella.¹⁵⁷ Tämä pitää sikäli paikkansa, että välittömän oikeusvaikutuksen periaate ja etusijaperiaate kytkeytyvät toisiinsa siten, että vain välitön oikeusvaikutus takaa etusijaperiaatteen kokonaisvaltaisen soveltamisen.¹⁵⁸ Tulkintavaikutuksen soveltaminen ei takaa etusijaperiaatteen täyttä toteutumista, sillä kansallinen tuomioistuin ei voi syrjäyttää ristiriidassa olevaa kansallista lakia. Etusijaperiaatetta tulee siten soveltaa vain siinä laajuudessa kuin kansallisilla tuomioistuimilla on mahdollisuus ottaa huomioon välillisesti vaikutuksellinen unionilainsäädäntö (kuten puitepäästöt) kansallisen oikeuden puitteissa.¹⁵⁹ *Contra legem* -tulkintakiellon mukaisesti suorassa ristiriitatilanteessa kansallinen oikeus voittaa.

Käytännössä tulkintavaikutuksen ja välittömän oikeusvaikutuksen välistä eroa voi kuitenkin olla vaikea havaita, sillä tulkintavaikutuksen välityksellä EU-oikeus tuottaa usein asiallisesti samanlaisen lopputuloksen kuin tilanteessa, jossa kansallinen lainsoveltaja tukeutuisi lainkäyttöratkaisussaan suoraan EU-oikeuteen. Tätä selittää osaltaan se, että kansallisen oikeuden ja EU-oikeuden välisissä normijännitetilanteissa tulkintavaikutus on ensisijainen ratkaisutapa.¹⁶⁰ Vasta sen jälkeen, kun kansallisen oikeuden EU-oikeuden mukaisella tulkinnalla ei kyetä purkamaan tätä normijännitettä, lainsoveltajalla on velvollisuus antaa etusijaperiaatteen mukaisesti EU-oikeudelle etusija suhteessa ristiriitaiseen kansalliseen oikeuteen.

Nimenomaan tältä osin puitepäästöt poikkeavat ”tavanomaisten” unionioikeuden instrumenttien oikeusvaikutuksista. Puitepäästösten välittömän oikeusvaikutuksen ja etusijaperiaatteen täysimääräisen soveltumisen poissuljennan seurauksena jäsenvaltioiden kansallisen oikeuden merkitys korostuu vääjäämättä.

¹⁵⁴ Asiat C-11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*, Kok. 1970, s. 1125, ja C-106/77, *Simmenthal*, Kok. 1978, s. 629.

¹⁵⁵ Mikäli kansallinen rikossäännös vaikuttaa unionioikeuden toteutumisen kannalta estävästi, niin kansallisen tuomioistuimen on jätettävä rikossäännös soveltamatta. Ks. asia *Giovanni Garra ym.*, Kok. 2000, s. I-4217, 16 kohta.

¹⁵⁶ Ks. Lenaerts – Corthaut 2006.

¹⁵⁷ Hinarejos 2008, s. 632–633.

¹⁵⁸ Raulus 2010, s. 100.

¹⁵⁹ Tosin tällöin voidaan kysyä, että onko kyseessä lainkaan etusijaperiaatteen soveltamisesta ks. Peers 2007, s. 915–916.

¹⁶⁰ Graig – De Burca 2011, s. 180.

Edellä esitettyä havainnollistaa osuvasti oikeuskirjallisuudessa Rauluksen käyttämät esimerkit Puolan ja Tšekin perustuslakituomioistuimien ratkaisuisista, jotka koskevat EAW-puitepäätöksen kansallista täytäntöönpanoa.¹⁶¹ Puolassa EAW-puitepäätös oli implementoitu osaksi kansallista rikoslakia, mutta täytäntöönpanon yhteydessä ei ollut muutettu Puolan perustuslakia, jonka 55(1) artiklassa kiellettiin omien kansalaisten luovuttaminen. Kuten edellä on tullut ilmi, EAW-puitepäätöksen tarkoituksena puolestaan on velvoittaa jäsenvaltiot luovuttamaan rikoksen johdosta tai rikoksesta epäiltyinä olevia omia kansalaisiaan. Koska EAW-puitepäätöksen puolalainen täytäntöönpanolaki mahdollisti omien kansalaisten luovuttamisen, katsoi Puolan perustuslakituomioistuin, että Puolan perustuslain ja EAW:n täytäntöönpanevan kansallisen rikoslain välillä oli ristiriita. Tämän seurauksena perustuslakituomioistuin asetti perustuslain ensisijaiseksi rikoslakiin nähden ja päätyi kumoamaan EAW-puitepäätöksen täytäntöönpanon.¹⁶²

Myös tšekkiläisessä ratkaisussa oli vastaavanlainen alkuasetelma. Tšekin perustuslain 14(4) artiklan mukaan Tšekin kansalaista ei saa pakottaa jättämään kotimaataan. Kiellosta huolimatta Tšekin perustuslakituomioistuin päätyi sallimaan Tšekin kansalaisten tilapäisen luovuttamisen toisessa jäsenvaltiossa käytävää oikeudenkäyntiä varten. Tähän ratkaisuun päästäkseen perustuslakituomioistuin sovelsi EU-tuomioistuimen *Pupino*-ratkaisun mukaista tulkinta-vaikutusta sovitamalla perustuslain vaatimukset yhteen EAW-puitepäätöksen kanssa. Lopputuloksena perustuslakituomioistuin päätyi katsomaan, ettei EAW-puitepäätöksen kansallinen täytäntöönpanolainsäädäntö ollut ristiriidassa perustuslain kanssa, kun siinä edellytettiin, ettei luovuttamista saa panna täytäntöön luovuttamispyynnön kohteena olevan Tšekin kansalaisen tai maassa vakinaisesti asuvan henkilön rangaistuksen täytäntöön panemiseksi Tšekin alueen ulkopuolella, ellei kyseinen henkilö ole antanut luovutukselle suostumustaan, tai jos luovutus on välttämätön ja voidaan taata, että rangaistus tullaan suorittamaan Tšekin alueella.

Mainituista tapauksista käy hyvin ilmi, mistä tulkintavaikutuksessa on itse asiassa kysymys. Tapauksissa kysymys ei ollut niinkään eriyttävästä tai integroivasta tulkinnasta, vaan ennemminkin siitä, minkälainen tulkinta on mahdollista kansalliselle tuomioistuimelle voimassa olevan kansallisen oikeuden perusteella. Puolan perustuslakituomioistuimen ratkaisusta selviää, että vaikka kyseessä oli unionioikeuden näkökulmasta pätevä täytäntöönpanotoimen-

¹⁶¹ Ks. Raulus 2010, s. 100–103. Molemmat ratkaisuisista on saatavilla englannin kielellä seuraavista osoitteista:

http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/P_1_05_full_GB.pdf (Puolaa koskeva ratkaisu) ja <https://www.usoud.cz/en/decisions/20060503-pl-us-6604-european-arrest-warrant-1/> (Tšekkiä koskeva ratkaisu) sivuilla vierailtu 1.6.2019.

¹⁶² Ks. tapauksen analyysistä yksityiskohtaisemmin Komárek 2007, s. 16–19.

pide, ei sille voida taata etusijaa perustuslain suhteen pelkästään siksi, että kyseessä on unionin toimenpide. Syy tähän on yksinkertaisesti se, että kansallinen tuomioistuin ei voi syrjäyttää tulkintavaikutuksen perusteella ristiriitaisista kansallista lakia, jollei kansallinen oikeusjärjestys tätä itsessään mahdollista. Kyseessä oli selkeä ristiriita perustuslain ja täytäntöönpanolain välillä, jossa kansalliset säännöt antoivat etusijan perustuslaille, ja jonka seurauksena perustuslakituomioistuin joutui kumoamaan implementointilain. Lisäksi Puolan perustuslakituomioistuin huomautti, että jos perustuslakia muutetaan, voisi tuomioistuin hyväksyä EAW:n ja että asianmukainen implementointi olisi mahdollista. Sen sijaan Tšekin perustuslakituomioistuin saattoi hyväksyä kansallisen täytäntöönpanolainsäädännön, koska EAW-puitepäätöksen täytäntöönpanolainsäädännön ja perustuslain välillä voitiin saavuttaa yhdenmukaisuus. Tämä tosin sillä kustannuksella, että jo täytäntöönpanovaiheessa Tšekin lainsäätäjä oli rajoittanut EAW-puitepäätöksen perusperiaatteita (sallimalla ainoastaan kansalaisten tilapäisen luovuttamisen) ja siten perustuslakituomioistuin hyväksyi täytäntöönpanolainsäädännön perustuslain eikä EAW-puitepäätöksen pohjalta.¹⁶³

Ei lainkaan yllätä, että EAW-puitepäätöksen kansalliset täytäntöönpanolainsäädännöt eroavat esimerkiksi perusoikeuksien toteuttamisen osalta itse puitepäätöksen sisällöstä. Tilannetta selittää osaltaan se, että Lissabonin sopimuksen siirtymäsääntöjen perusteella komissio ei ole voinut nostaa jäsenvaltioita vastaan kannetta unionioikeuden täytäntöönpanon rikkomisesta, kun kyseessä on puitepäätös. Komission kanneoikeuden puuttumista on kompensoinut kuitenkin se, että EAW-puitepäätökseen on sisällytetty määräys, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulee tietyssä määräajassa toimittaa komissiolle ja neuvostolle puitepäätöksiä täytäntöönpanoon tarvittavat säännökset. Näiden perusteella komissio laatii kirjallisen kertomuksen ja neuvosto arvioi, ovatko jäsenvaltiot toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet puitepäätöksen noudattamiseksi.¹⁶⁴ Rikkomiskanteeseen verrattuna menettely on kuitenkin huomattavasti tehottomampi.

Asiaa ei osaltaan helpota sekään, että aiemman EU 35 artiklan nojalla kukin jäsenvaltio on voinut päättää erillisellä julistuksella, salliiko se kansallisten tuomioistuiensa pyytää EU-tuomioistuimelta ennakkoratkaisua puitepäätösten tulkinnasta ja pätevyydestä. Tämän seurauksena ne kansalliset tuomioistuimet, jotka eivät ole voineet saattaa tulkintakysymyksiä EU-tuomioistuihin tutkitavaksi, ovat jääneet omien keinojensa varaan, kun käsiteltäväksi on tullut esimerkiksi kysymys puitepäätöksiä kieltäytymisperusteiden tulkinnasta. Kan-

¹⁶³ Raulus 2010, s. 113.

¹⁶⁴ Näistä tuorein on vuodelta 2011. Ks. KOM(2011) 175 lopullinen: Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13 päivänä kesäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen täytäntöönpanosta vuodesta 2007 lähtien.

PUITEPÄÄTÖSTEN TULKINTAVAIKUTUKSEN SUHTEESTA VÄLITTÖMÄÄN...

sallisille lainsoveltajille on siten voinut kasaantua valtava paine sovittaa yhteen tulkintavaikutuksen avulla puitepäätöksen ja kansallisen täytäntöönpanolainsäädännön vaatimuksia. Lissabonin sopimuksen EU-tuomioistuimen toimivaltaa koskevan siirtymäsäännöksen päättymisen myötä 30.11.2014 tilanne on kuitenkin normalisoitunut myös näiden jäsenvaltioiden tuomioistuinien osalta.

4. Eurooppalainen pidätysmääräys ja vastavuoroisen tunnustamisen periaate

4.1 ALUKSI

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepätös oli ensimmäinen vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta koskeva EU:n rikosoikeudellinen instrumentti.¹⁶⁵ Nykyään vastavuoroisen tunnustamisen periaate (*principle of mutual recognition*) muodostaa Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön ”kulmakiven”. Vastavuoroinen tunnustaminen tarkoittaa tietyssä jäsenvaltiossa tämän valtion sääntöjen mukaisesti annetun ja niiden valossa laillisen oikeudellisen päätöksen hyväksymistä ja täytäntöönpanoa sellaisenaan toisessa jäsenvaltiossa.¹⁶⁶ Tästä seuraa, että toinen jäsenvaltio ei voi kyseenalaistaa tietyssä jäsenvaltiossa tehtyä oikeudellista päätöstä, vaikka se ei itse käsittelee asiaa samalla tavalla. Olennaista on tällöin lopputulos, jota on pidettävä oman valtion menettelytapojen mukaan saatavaan lopputulokseen verrattavana.¹⁶⁷ Eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisen osalta edellä mainittu tarkoittaa, että pidätysmääräys on toisessa jäsenvaltiossa tehty oikeudellinen päätös, joka täytäntöönpanojäsenvaltion on tunnustettava ja pantava täytäntöön sellaisenaan.

Rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta (*mutual trust*) toistensa rikosoikeuden järjestelmiin. Luottamuksen yhteisenä perustana on nimenomaan jäsenvaltioiden sitoutuminen vapauden, kansanvallan sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin.¹⁶⁸ Käytännössä keskinäinen luottamus tarkoittaa sitä, että tietyssä jäsenvaltiossa tehdyn päätöksen oikeellisuuden tarkistaminen toisessa jäsenvaltiossa merkitsee lähtökohtaisesti epäluottamusta toista jäsenvaltiota kohtaan ja on täten vastavuoroisen tunnustamisen ja keskinäisen luottamuksen kannalta kiellettyä.¹⁶⁹ EAW-puitepäätöksessä jäsenvaltioiden keskinäinen luottamus vastavuoroisen tunnustamisen taustalla ilmenee johdantokappaleesta 10, jonka mukaan eurooppalaista pidätysmää-

¹⁶⁵ Tämä todetaan nimenomaisesti puitepätöksen 6 johdantokappaleessa: ”Tässä puitepäätöksessä säädetty eurooppalainen pidätysmääräys on vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen, jota Eurooppa-neuvosto on luonnehtinut unionin oikeudellisen yhteistyön kulmakiveksi, ensimmäinen konkreettinen sovellus rikoslainsäädännön alalla.”

¹⁶⁶ Melander 2015, s. 190.

¹⁶⁷ KOM(2000) 495 lopullinen, s. 4–5.

¹⁶⁸ Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi, EYVL 12/10, 15.1.2001, s. 1.

¹⁶⁹ Klip 2016, s. 400.

räystä koskevat järjestelyt perustuvat jäsenvaltioiden väliseen vankkaan luottamukseen.

Vastavuoroisen tunnustamisen periaate on alun perin yhteisöoikeudellinen periaate, joka juontaa juurensa EY-tuomioistuimen ratkaisuun asiassa *Cassis de Dijon*, jonka mukaan toisessa jäsenvaltiossa laillisesti markkinoille saatettu tuote on lähtökohtaisesti hyväksyttävä toisessa jäsenvaltiossa.¹⁷⁰ Rikosoikeudessa ensimmäinen maininta periaatteesta sisältyy vuoden 1998 Cardiffin Eurooppa-neuvoston päätelmiin, joissa puhuttiin rajat ylittävän rikollisuuden torjumisesta ja jäsenvaltioiden tuomioistuinten päätösten laajemman vastavuoroisuuden tunnustamisen tarpeesta.¹⁷¹ Samana vuonna Wienin toimintasuunnitelmassa otettiin tavoitteeksi aloittaa kahden vuoden kuluessa prosessi, jonka tarkoituksena oli helpottaa päätösten vastavuoroista tunnustamista ja tuomioiden täytäntöönpanoa rikosasioissa EU:ssa.¹⁷²

Vastavuoroinen tunnustaminen sai merkittävää tukea vuotta myöhemmin Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmissä, joissa periaate asetettiin rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakiveksi. Päätelmien 33 kohdan mukaan:

”Tehostettu oikeuden päätösten ja tuomioiden vastavuoroinen tunnustaminen ja vaadittava lainsäädännön lähentäminen parantaisivat viranomaisten välistä yhteistyötä ja yksilön oikeuksien oikeudellista suojaa. Näin ollen Eurooppa-neuvosto kannattaa vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ja katsoo, että sen pitäisi olla unionin oikeudellisen yhteistyön peruskivi sekä yksityisoikeudellisissa että rikosasioissa. Periaatteen pitäisi koskea sekä tuomioita että muita oikeusviranomaisten päätöksiä.”¹⁷³

Sittemmin vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ja sen merkitystä rikosoikeudellisessa yhteistyössä on painotettu ja korostettu molemmissa Tampereen päätelmien seuraajissa sekä Haagin ohjelmassa¹⁷⁴ että Haagin ohjelman korvannuessa Tukholman ohjelmassa. Tukholman ohjelmassa, joka koski vuosia 2010–2014, vastavuoroinen tunnustaminen asetettiin ensisijaiseksi rikosoikeudellisen yhteistyön keinoksi.¹⁷⁵

¹⁷⁰ Asia C-120/78 Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein.

¹⁷¹ Päätelmien (SN 150/1/98 REV 1) kohta 39.

¹⁷² Wienin toimintasuunnitelman (1999/C 19/01) kohdan 45 alakohhta f.

¹⁷³ Tampereen päätelmien kohta 33. Vastavuoroisen tunnustamisen esille nostamista voi osaltaan selittää yhteisöjen taloutta vastaan tehtyjä rikoksia koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn yhtenäistämistä Euroopan unionissa (ns. Corpus Juris -hankkeen) vastustus etenkin Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Ks. Spencer 2003, s. 204. Corpus Juris -hankkeesta EU-rikosoikeudessa tarkemmin ks. Pöysti 1997.

¹⁷⁴ Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille – Haagin ohjelma: kymmenen painopistettä seuraaviksi viideksi vuodeksi, KOM(2005) 184 lopullinen. Haagin ohjelman painopisteessä nro 9 todetaan, että vastavuoroinen tunnustaminen on oikeudellisen yhteistyön kulmakivi.

¹⁷⁵ Tukholman ohjelma, s. 12.

Siitä huolimatta, että vastavuoroisen tunnustamisen periaate mainittiin useissa unionin poliittisissa ohjelmissa, vasta Lissabonin sopimuksella vastavuoroisen tunnustamisen periaate sisällytettiin unionisopimukseen ja siitä otettiin nimenomainen maininta SEUT 82(1) artiklaan. Kyseisen artiklan mukaan oikeudellinen yhteistyö unionissa rikosoikeuden alalla perustuu tuomioistuinten tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Lisäksi vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen tavoitteita määrittelevässä SEUT 67 artiklassa rikoslainsäädäntöjen lähentäminen asetetaan selkeästi vastavuoroiselle tunnustamiselle alisteiseksi ja siihen liittyväksi keinoksi.¹⁷⁶

Myös kansallisella tasolla Suomessa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä on vaalittu. Esimerkiksi eduskunnan lakivaliokunta on todennut Tukholman ohjelmaa koskevassa lausumassaan, että rikosoikeudellisessa yhteistyössä vastavuoroisen tunnustamisen periaate on osoittautunut tehokkaimmaksi lähestymistavaksi, ja tälle pohjalle yhteistyötä on jatkossakin perusteltua rakentaa.¹⁷⁷ Lisäksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen edistämiseen ja toteuttamiseen on sitouduttu myös poliittisesti. Esimerkiksi pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaan 19.4.2007 kirjattiin hallituksen kannattavan jäsenvaltioiden lainsäädännön vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvan yhteistyön tiivistämistä EU:n kehittämiseksi edelleen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueena.¹⁷⁸

Vastavuoroisen tunnustamisen poliittista tukea sekä EU:ssa että jäsenvaltioissa selittää osaltaan se, että vastavuoroisen tunnustamisen suora vaikutus kansallisvaltioiden suvereniteettiin on huomattavasti heikompi kuin esimerkiksi lainsäädäntöjen lähentäminen. Vastavuoroinen tunnustaminen kun mahdollistaa ainakin teorian tasolla jäsenvaltioiden välisen yhteistyön niiden oikeusjärjestysten erilaisuudesta huolimatta.¹⁷⁹

¹⁷⁶ SEUT 67 artiklan mukaan unioni pyrkii varmistamaan korkean turvallisuustason rikollisuutta, rasismia ja muukalaisvihaa ehkäisevillä ja torjuvilla toimenpiteillä, poliisiviranomaisten ja oikeusviranomaisten ja muiden toimivaltaisten viranomaisten välisillä yhteensovittamis- ja yhteistyötoimenpiteillä sekä rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisella tunnustamisella ja tarvittaessa rikoslainsäädäntöjen lähentämisellä.

¹⁷⁷ LaVL 9/2009 vp, Valtioneuvoston selvitys oikeus- ja sisäasioiden monivuotisesta ohjelmasta Haagin ohjelman jälkeiselle ajalle (2009–), s. 3.

¹⁷⁸ Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007, s. 20.

¹⁷⁹ Mitsilegas 2006, s. 1277.

4.2 MISTÄ VASTAVUOROISESSA TUNNUSTAMISESSA ON KYSYMYS?

Perinteiseen rajat ylittävään rikosoikeusyhteistyöhön verrattuna vastavuoroi-
 sessa tunnustamisessa on ennen kaikkea kysymys siitä, että jäsenvaltioiden
 oikeusviranomaisten toisilleen esittämistä oikeusapupyynnöistä on luovuttu.
 Tässä aiemmassa järjestelmässä oli olennaisinta, että pyynnot pantiin täytän-
 töön kunkin valtion oman oikeusjärjestyksen sallimissa rajoissa.¹⁸⁰ Yhteistyöl-
 le oli luonteenomaista sen perustuminen vastavuoroisuudelle (*reciprocity*). Sen
 sijaan eurooppalainen pidätysmääräys on EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 1
 kohdan mukaan jäsenvaltion oikeusviranomaisen tekemä oikeudellinen päätös,
 joka toisen jäsenvaltion oikeusviranomaisen on tunnustettava ja kelpuutettava
 sellaisenaan omien täytäntöönpanotoimiensa oikeusperusteeksi. Jäsenvaltion
 oikeusviranomaisten ei siten ole enää tarpeen tehdä erilaisia oman oikeusjärjes-
 tyksensä mukaisia ratkaisuja, joihin niiden oli aikaisemmin perustettava pyyn-
 nön täyttämisen edellyttämät täytäntöönpanotoimensa. Ero on siinä, etteivät
 valtiot perinteisen järjestelmän mukaan voi panna ulkomaista päätöstä suoraan
 täytäntöön, vaan niiden on ensin transformoitava se kansalliseksi oikeudeksi
 erillisellä päätöksellä.

Vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää, että jäsenvaltion viranomaisten
 on lähtökohtaisesti omaksuttava omien täytäntöönpanotoimiensa perusteeksi
 toisessa jäsenvaltiossa tehty oikeudellinen päätös.¹⁸¹ Täytäntöönpanosta vas-
 taavan valtion viranomaisten rooli rajoittuu tällöin yksinomaan täytäntöönpa-
 noon. Toisin kuin perinteinen oikeusapupyyntöihin perustuva rikosentekijän
 luovuttaminen, eurooppalainen pidätysmääräys ja vastavuoroinen tunnustami-
 nen eivät perustu valtioiden väliselle vastavuoroisuudelle¹⁸², vaan kuten myös
 puitepäätöksen johdantokappaleessa 5 ilmaistaan ”rikosoikeudellisten päätös-
 ten vapaalle liikkuvuudelle”. Vastavuoroinen tunnustamisen periaate edellyttää,
 että henkilöiden luovuttamista koskevien kansallisten päätösten tulee liikkua
 vapaasti ja jäsenvaltioiden tunnustamina ikään kuin päätökset olisivat niiden
 omia. Toisin sanoen jäsenvaltioiden kansallisten viranomaisten päätökset tulee
 tunnustaa ekstraterritoriaalisesti.¹⁸³

Perinteisen valtion suvereenisuutta koskevan näkemyksen mukaan valtion
 viranomaiset eivät voi ryhtyä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin oman valtion

¹⁸⁰ Sihto 2007, s. 1346, joka käyttää ilmaisua ”pyynnöistä määräyksiin” kuvatessaan siirtymistä
 perinteisestä oikeusapupyyntöihin perustuvasta rikosoikeusyhteistyöstä vastavuoroiseen tunnus-
 tamiseen perustuvaan yhteistyöhön; ks. Klip 2016, s. 394, joka käyttää ilmaisua ”order model”.

¹⁸¹ Alegre – Leaf 2003, s. 8; Nuotio 2007b, s. 383; Sihto 2007, s. 1346; Peers 2012, s. 663; ja Klip
 2016, s. 402.

¹⁸² Suominen 2011, s. 61.

¹⁸³ Nicolaidis – Shaffer 2005, s. 264; Mitsilegas 2012, s. 321; ja Frände – Helenius 2012, s. 931.

alueen ulkopuolella.¹⁸⁴ Suomen oikeusviranomainen ei siten voi panna täytäntöön suomalaista päätöstä tai tuomiota, kuten vangitsemismääräystä, toisen valtion alueella. Tämä alueellinen suvereniteettirajoitus syrjäytetään vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella lähtökohtaisesti siten, että toisen valtion viranomainen voidaan velvoittaa suomalaisten edellytysten mukaan päätetyn pidätysmääräyksen perusteena olevan päätöksen tai tuomion, kuten vangitsemismääräyksen, täytäntöönpanoon.¹⁸⁵ Tuon valtion viranomaisten on tällöin luotettava siihen, että suomalaiset päätöksenteon taustalla vaikuttavat menettelytavat ja -säännöt ovat yhtä hyviä kuin sen omatkin. Tätä kuvastaa hyvin EAW-puitepäättöksen terminologiset valinnat. Puitepäättöksessä ei puhuta perinteiseen tapaan ”luovutuspyynnön tehneestä valtiosta” tai ”luovutuspyyntöön suostumisestaan päättävästä valtiosta”, vaan sen sijaan käytetään ilmaisuja ”pidätysmääräyksen antanut valtio” ja ”pidätysmääräyksen täytäntöönpaneva valtio”.

Vastavuoroista tunnustamista ei kuitenkaan tulisi yksinomaan nähdä erilaisten yksilöön kohdistuvien määräysten täytäntöönpanon mahdollistavana menettelynä ja näin ollen yksilön näkökulmasta repressiivisenä, rangaistusvastuuta lisäävänä keinona. Rikoksenteikijän luovuttamiseen läheisesti liittyvänä esimerkkinä voidaan mainita 24.8.2008 annettu neuvoston puitepäättös 2008/675/YOS Euroopan unionin jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden huomioon ottamisesta uudessa rikosprosessissa.¹⁸⁶ Puitepäättöksen tarkoituksena on antaa muissa jäsenvaltioissa annetuille tuomioille vastaavat vaikutukset kuin jäsenvaltioiden omien tuomioistuinten antamilla kansallisilla tuomioilla vastaavassa tilanteessa olisi.¹⁸⁷ Tällöin puitepäättöksen mukainen, toisissa jäsenvaltioissa annettujen aiempien tuomioiden huomioon ottaminen mahdollistaa paitsi tuomion koventamisen silloin, kun kyseessä on rikoksen uusiminen, mutta myös esimerkiksi lievemmän yhtenäisen tuomion antamisen, kun kysymys on useista eri teoista.

Esimerkiksi komission antamassa rikosasioita koskevien lopullisten päätösten vastavuoroista tunnustamista koskevassa tiedoksiannossa korostetaan, että ”aiempia päätöksiä ei tulisi ottaa huomioon pelkästään rikoksenteikijän vahingoksi. Useiden valtioiden kansallinen rikosoikeus sisältää järjestelmiä, joiden avulla varmistetaan, ettei toistuvista rikoksista määrättyihin rangaistuksiin sovelleta ankaraa sanktiokumulaatiota. Jos esimerkiksi ammattimaisen autovarkaan todetaan varastaneen 15 ajoneuvoa yhden jäsenvaltion alueella, jossa yksittäisestä autovarkaudesta määrätään kolme vuotta vankeutta, ei häntä kuitenkaan tuomita vankeuteen 45 vuodeksi. Näyttää

¹⁸⁴ Frände – Helenius 2012, s. 931.

¹⁸⁵ Ks. Peers 2004, s. 10, ja Peers 2012, s. 663, joka puhuu täytäntöönpanovaltion suvereniteetin menettämisestä.

¹⁸⁶ EUVL L 220, 15.8.2008, s. 32–34.

¹⁸⁷ Puitepäättöksen 2008/675/YOS 6 johdantokappale.

siltä, että useimmissa tai kaikissa jäsenvaltioissa lainsäädäntöön sisältyy järjestelmiä, joiden vaikutuksesta rangaistus on kovempi kuin yksittäisestä rikoksesta annettava rangaistus, mutta ankaraa rangaistusten yhteen laskemista ei esiinny.

Autovaras voisi tehdä saman määrän autovarkauksia 15 jäsenvaltiossa eikä yhden valtion alueella. Kukin jäsenvaltio voisi nostaa syytteen ”omassa” asiassa samanaikaisesti mutta toisistaan riippumatta ja päätyä kolmen vuoden tuomioon. Nykyisen järjestelmänkin mukaan lopputulos voisi olla seuraavanlainen: kun rikoksenteijä on suorittanut tuomionsa jäsenvaltiossa, jossa hänet alun perin vangittiin, hänet voidaan luovuttaa toiseen jäsenvaltioon suorittamaan tuomiotaan. Tämän jälkeen hänet voitaisiin jälleen luovuttaa kolmanteen jäsenvaltioon jne. Ainoastaan joustamalla nykyisten luovutusta koskevien sopimusten soveltamisessa voitaisiin välttää todellisen tuomion venyminen 45 vuodeksi. Vastavuoroisen tunnustamisen järjestelmässä kaikki tuomiot olisi kuitenkin tunnustettava kaikissa jäsenvaltioissa, myös siinä, jossa rikoksenteijä alun perin vangittiin. Autovarkaan yhteenlaskettu tuomio, joka kyseisen jäsenvaltion olisi pantava täytäntöön, olisi siten yhteensä 45 vuotta vankeutta. Näin ollen vaikuttaa tarpeelliselta tarkastella järjestelmää, jolla tällaiset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen kanssa ristiriitaiset tulokset vältettäisiin.¹⁸⁸

Vastavuoroisen tunnustamisen periaate on yksilön oikeuksien näkökulmasta lisäksi merkityksellinen toisen jäsenvaltion tuomioistuimen aiemmin tekemän lopullisen rikosoikeudellisen päätöksen huomioon ottamisen kannalta silloin, kun kysymys on tällaisen lainvoimaisen tuomion jälkeen samojen tosiasioiden perusteella käynnistetystä prosessista. Kysymys on tällöin ennen kaikkea unionin kattavista *res judicata* ja *ne bis in idem* -kielloista. Periaatetta koskevia määräyksiä sisältyy Schengenin yleissopimuksen 54 artiklaan, ja siitä on määrittänyt myös EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa.

4.3 JÄSENVALTIOIDEN VÄLISEN KESKINÄISEN LUOTTAMUKSEN MERKITYKSESTÄ

Vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää toimiakseen jäsenvaltioilta keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin.¹⁸⁹ Kyseessä ei siten ole pelkästään luottamusta muiden jäsenvaltioiden sääntöihin, vaan myös siihen, että sääntöjä sovelletaan oikein.¹⁹⁰ Luottamuksen yhteisenä perustana on nimenomaan jäsenvaltioiden sitoutuminen vapauden, kansanvallan sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin.¹⁹¹ Lisäksi

¹⁸⁸ KOM (2000), s. 10.

¹⁸⁹ Suominen 2011, s. 47.

¹⁹⁰ KOM(2000) 495 lopullinen, s. 4.

¹⁹¹ Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen

kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat sidottuja Euroopan ihmisoikeussopimukseen, ja niissä oletetaan vallitsevan samat vähimmäisstandardit.¹⁹²

Luottamuksen korostunutta merkitystä kuvaa hyvin EU-tuomioistuimen lausunto 2/13 EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Tuossa lausunnossaan tuomioistuin on todennut, että ”jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen periaatteella on unionin oikeudessa perustavanlaatuinen merkitys, koska sen avulla voidaan luoda ja pitää yllä alue, jolla ei ole sisäisiä rajoja. Kyseinen periaate edellyttää etenkin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta sitä, että kukin jäsenvaltio katsoo – jollei kyse ole poikkeuksellisista olosuhteista –, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia.”¹⁹³

Myös EAW-puitepäättös rakentuu olettamalle, jonka mukaan jäsenvaltiot luottaisivat varauksettomasti toisiinsa. Puitepäättöksen johdantokappaleessa 10 todetaankin, että eurooppalaista pidätysmääräystä koskevat järjestelyt perustuvat jäsenvaltioiden väliseen vankkaan luottamukseen. Toisen jäsenvaltion antaman päätöksen täytäntöönpanoedellytyksien tutkimisen on katsottu osoittavan epäluottamusta, joten sitä on näin ollen vältettävä.¹⁹⁴ EU-tuomioistuin on eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa ratkaisukäytännössään useaan kertaan linjannut keskinäisen luottamuksen merkitystä vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen osalta ja vahvistanut, että jäsenvaltiot voivat kieltäytyä panemasta pidätysmääräystä täytäntöön ainoastaan puitepäättöksessä nimenomaisesti mainittujen kieltäytymisperusteiden nojalla.¹⁹⁵

Ruotsin korkeimman oikeuden (Högsta domstolen) eurooppalaista pidätysmääräystä koskevasta tapauksesta NJA 2007 s. 168 (HD Ö 430-07) käy hyvin ilmi jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen korostunut merkitys eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa. Tapauksessa oli kyse puolalaisen tuomioistuimen antamasta eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä, joka koski Ruotsissa 15 vuotta asunutta Puolan kansalaista M. B.:tä. Pidätysmääräyksessä M. B.:n väitettiin syyllistyneen Puolassa petokseen 9.10.–27.11.1991. Puolan kansallisen lainsäädännön mukaan teko olisi vanhentunut vuonna 2016 maksimirangaistuksen ollessa 10 vuotta vankeutta. M. B. väitti, että luovuttaminen Puolaan rikkoisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. EAW-pidätysmääräyksessä mainittu rikos oli tehty yli 15 vuotta sitten ja viivästys oli M. B.:n mukaan johtunut Puolan viranomaisista. Lisäksi M. B. vetosi Puolan korkeampaan rangaistustasoon verrattuna Ruotsiin ja siihen, että hänen perheensä on Ruotsissa.

täytäntöönpanemiseksi (2001/C 12/02).

¹⁹² Frände – Helenius 2012, s. 932.

¹⁹³ Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 18.12.2013, 191 kohta.

¹⁹⁴ Klip 2016, s. 400.

¹⁹⁵ Ks. esimerkiksi asiat C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, 31 kohta; C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, 42, 48 ja 50 kohta; C-396/11, *Radu*, 34 kohta; ja C-399/11, *Melloni*, 37 kohta.

Ratkaisussaan HD tuli siihen tulokseen, että M. B.:n luovuttamiselle Puolaan ei ollut olemassa esteitä. HD perusteli ratkaisuaan vetoamalla EAW-puitepäätöksen johdantokappaleessa 10 mainittuun keskinäiseen luottamukseen, jonka mukaan pidätysmääräyksen perustuminen jäsenvaltioiden väliseen vankkaan luottamukseen mahdollistaa pidätysmääräykseen perustuvien järjestelyn keskeyttämisen vain, jos jokin jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti EU 6(1) artiklassa tarkoitettuja periaatteita. HD katsoi, että luovuttamisesta kieltäytyminen on eurooppalaisen pidätysmääräyksen järjestelmässä hyvin rajoitettua, eikä pidätysmääräyksen täytäntöönpanon kieltäytymisen kannalta ollut riittävää, että tietty jäsenvaltio oli tietyissä tapauksissa aikaisemmin laiminlyönyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mainitsemat velvoitteet. HD:n mukaan keskinäisen luottamuksen vuoksi kansallinen harkintamarginaali pidätysmääräyksen suhteen on rajoitettua ennen muuta siksi, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanevan valtion on luotettava pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion kunnioittavan perusoikeuksia sen ollessa sitoutunut EU 6 artiklaan.¹⁹⁶

Pääsääntönä voitaneen siten pitää, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisalalla EU:n jäsenvaltioiden tulee voida luottaa toisten jäsenvaltioiden antamiin tuomioihin tai päätöksiin. Näin siinäkin tapauksessa, että pidätysmääräyksen antamiseen johtaneet menettelyt poikkeaisivat sisällöltään, muodoltaan tai prosessuaalisesti sen täytäntöönpanevan jäsenvaltion vastaavista päätöksistä, tuomioista ja menettelyistä.¹⁹⁷

Komission kertomukset EAW-puitepäätöksen täytäntöönpanosta eri jäsenvaltioissa osoittavat kuitenkin, että työtä luottamuksen rakentamiseksi on vielä tehtävä, jotta jäsenvaltiot voisivat luottaa varauksettomasti toisiinsa. Tämä ilmenee muun muassa siten, että jäsenvaltiot ovat ottaneet kansallisiin täytäntöönpanosäädöksiinsä puitepäätöstä laajemmat kieltäytymisperusteet.¹⁹⁸ Myös käytännön akateemiset tutkimukset osoittavat, että toistaiseksi poliittisluontoiset julistukset keskinäisestä luottamuksesta eivät ole itsestäänselvyyksiä lain soveltamisen tasolla.¹⁹⁹ Tutkimukset osoittavat lisäksi, että esimerkiksi vuosien 2007 ja 2010 välillä EU:n jäsenvaltiot syyllistyivät EIS 6 artiklan loukkauksiin lähes 1700 tapauksessa.²⁰⁰

¹⁹⁶ Ks. ratkaisun kritiikistä Herlin-Karnell 2007b, jonka mukaan HD antoi varsin kapean merkityksen perusoikeuskirjan ja EIS:n määräyksille arvioidessaan keskinäisen luottamuksen merkitystä. Ks. tapauksesta myös Melander 2015, s. 192–193.

¹⁹⁷ Ks. yhdistetyt asiat C-187/01 ja C-385/01 *Gözütok ja Brügge*, kohta 33, jossa EUTI on todennut: ”Jäsenvaltioiden välillä vallitsee vastavuoroinen luottamus kunkin maan rikosoikeudelliseen järjestelmään ja että kukin jäsenvaltio hyväksyy muiden jäsenvaltioiden voimassa olevien rikosoikeuden sääntöjen soveltamisen, vaikka niiden kansallista oikeutta soveltamalla päädyttäisiinkin toisenlaiseen tulokseen.” Tapauksessa oli kysymys *ne bis in idem* -periaatteen soveltamisesta.

¹⁹⁸ Komission kertomukset KOM(2005) 63 lopullinen, KOM(2006) 8 lopullinen, KOM(2007) 407 lopullinen ja KOM(2011) 175 lopullinen.

¹⁹⁹ Vernimmen – Van Tiggelen – Surano 2008, s. 20.

²⁰⁰ Heard – Mansell 2011, s. 135.

Voidaankin todeta, että jäsenvaltioiden kuuluminen Euroopan ihmisoikeus-sopimukseen on luottamusperustan kannalta välttämätöntä, mutta ei vielä itses-sään riittävää.²⁰¹ Oikeuskirjallisuudessa vallitsevan näkemyksen mukaan kes-kinäistä luottamusta on rakennettava jäsenvaltioiden välillä ja sen on myös ilmettävä käytännössä.²⁰² Esimerkiksi se, että jäsenvaltiot yhä enenevässä mää-rin tunnustavat toistensa oikeudellisia päätöksiä voi jo itsessään vahvistaa kes-kinäistä luottamusta.²⁰³ Vastaavasti perusteettomat tai liian kevyin perustein tehdyt luovuttamispyynnöt voivat heikentää tätä luottamusta. Luottamusta voi-daan lisätä myös erilaisilla tukitoimilla, kuten arviointimekanismeilla ja kehit-tämällä jäsenvaltioiden viranomaisten välisiä yhteistyö- ja koulutusverkosto-ja²⁰⁴.

Vastavuoroinen tunnustaminen ja jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen lähentäminen nähdään usein toistensa vastinpareina.²⁰⁵ Rikosoikeus on perintei-sesti mielletty kiinteästi valtion suvereniteettiin kuuluvaksi, minkä vuoksi vas-tavuoroinen tunnustaminen on nähty mielekkäämpänä yhteistyön muotona, sillä se jättää tilaa kansallisten oikeusjärjestysten eroille.²⁰⁶ Koko vastavuoroisen tun-nustamisen tausta-ajatushan perustuu siihen, että jäsenvaltioiden oikeusjärjestel-mien väliset eroavaisuudet hyväksytään ja tunnustetaan eikä näiden itsessään tu-lisi muodostaa estettä tunnustamiselle.²⁰⁷ Silti vastavuoroinen tunnustaminen ei itsessään poista sitä ongelmaa, että jäsenvaltioiden oikeusviranomaiset saattavat aiheellisestikin vierastaa toistensa käytäntöjä ja oikeusjärjestyksissä omaksut-tuja ratkaisuja.²⁰⁸ Tässä suhteessa jäsenvaltioiden rikos- ja rikosprosessuaalisen lainsäädäntöjen lähentämisellä on keskeinen merkitys luottamuksen rakentami-nessa.²⁰⁹ Voidaan ainakin olettaa, että lainsäädäntöjen lähentäminen lisäisi val-tioiden halukkuutta tunnustaa toistensa päätöksiä.²¹⁰

Tässä suhteessa erityisesti erot jäsenvaltioiden turvaamien prosessuaalisten oikeuksien tasossa ovat omiaan heikentämään jäsenvaltioiden keskinäistä luot-

²⁰¹ Alegre – Leaf 2003, s. 64, sekä Frände – Helenius 2012, s. 932.

²⁰² Möstl 2010, s. 419, sekä Frände – Helenius 2012, s. 932. Vuonna 2010 saman asian on toden-nut myös silloinen oikeuskomissaari Vivian Reding, ks. Reding 2010.

²⁰³ Vernimmen-Van Tiggelen – Surano 2008, s. 20, sekä Frände – Helenius 2012, s. 932.

²⁰⁴ Klip – Verluis – Polak 2009, s. 117. Esimerkiksi Tukholman ohjelmassa yhdeksi tavoitteeksi otettiin keskinäisen luottamuksen lujittaminen EU:n kansallisten oikeusjärjestelmien välillä luo-malla eurooppalainen oikeuskulttuuri oikeusalan ammattilaisten koulutuksen ja verkostoitumi-sen avulla. Ks. Tukholman ohjelma, s. 13.

²⁰⁵ Fichera 2011, s. 50.

²⁰⁶ Nuotio 2007b, s. 384.

²⁰⁷ Nilsson 2001, s. 158; Janssens 2013, s. 133–134.

²⁰⁸ Nuotio 2010, s. 14. Ks. myös Frände – Suominen 2010, s. 29, jossa suhtaudutaan epäilevästi siihen, että jäsenvaltiot jotenkin suuremmassa määrin luottaisivat toistensa oikeusjärjestyksiin, ja että lähinnä historialliset ja maantieteelliset olosuhteet ratkaisevat valtion paikan luottamusastei-kolla.

²⁰⁹ Alegre – Leaf 2004, s. 201; Peers 2004, s. 5; Möstl 2010, s. 419, sekä Rijken 2010, s. 1473.

²¹⁰ Asp 2016, s. 54.

tamusta.²¹¹ Ongelmaa on pyritty ratkaisemaan jo vuonna 2004, jolloin komissio teki ehdotuksen prosessuaalisia oikeuksia koskevasta puitepäätyöksestä.²¹² Ehdotuksesta ei kuitenkaan päästy jäsenvaltioiden kesken yhteisymmärrykseen ja se hylättiin vuonna 2007. Yhteisiä prosessuaalisia vähimmäisoikeuksia on sittemmin viety eteenpäin vuonna 2009 Ruotsin puheenjohtajakaudella valmistellun 6 kohtaisen (A–F) toimenpidesuunnitelman pohjalta.²¹³ Tämän ns. tiekartan perusteella on annettu seuraavat direktiivit:

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä.²¹⁴
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU tiedonsaanti-oikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä.²¹⁵
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskeissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin.²¹⁶
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/343/EU eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä.²¹⁷
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/800/EU rikoksesta epäiltyjä ja syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä.²¹⁸
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/1919/EU oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskeissa menettelyissä etsityille henkilöille.²¹⁹

Edellä mainittujen direktiivien lisäksi komissio on antanut vuonna 2011 vapaudenmenetyksiä koskevan vihreän kirjan, jonka tarkoituksena on selvittää missä määrin vapaudenmenetykseen liittyvät kysymykset vaikuttavat keskinäiseen luottamukseen ja sitä kautta yleisemmin vastavuoroiseen tunnustamiseen ja ri-

²¹¹ Thunberg Schunke 2013, s. 124, ja Melander 2015, s. 352.

²¹² KOM(2004) 328 lopullinen.

²¹³ Neuvoston päätöslauselma etenemissuunnitelmasta epäiltyjen tai syytettyjen henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien vahvistamiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä, EUVL C 295, 4.12.2009, s. 1–3.

²¹⁴ EUVL L 280, 26.10.2010, s. 1–7.

²¹⁵ EUVL L 142, 1.6.2012, s. 1–10.

²¹⁶ EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1–12.

²¹⁷ EUVL L 65, 11.3.2016, s. 1–11.

²¹⁸ EUVL L 132, 21.5.2016, s. 1–20.

²¹⁹ EUVL L 297, 4.11.2016, s. 1–8.

kosoikeudelliseen yhteistyöhön unionissa. Vihreässä kirjassa on muun muassa pohdittu mahdollisuutta tulevaisuudessa määritellä unionitasoisesti tutkintavankeuden perusteita sekä enimmäiskestoja koskevat vähimmäisvaatimukset.²²⁰

Jo pelkästään edellä lueteltujen instrumenttien määrän perusteella on pääteltävissä, että vastavuoroisen tunnustamisen ja jäsenvaltioiden kansallisten rikosprosessioikeuteen kuuluvien sääntöjen lähentämisen välillä on selkeä yhteys. Konkreettisimmin tämä ilmenee syyttömyysolettamadirektiivistä. Sen johdantokappaleessa 10 todetaan, että ”koska tällä direktiivillä vahvistetaan epäiltyjen ja syytettyjen prosessuaalisten oikeuksien suojaa koskevia yhteisiä vähimmäissääntöjä, sen tavoitteena on lujittaa jäsenvaltioiden luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin ja siten helpottaa rikosasioissa annettujen päätösten vastavuoroista tunnustamista. Tällaiset yhteiset vähimmäissäännöt voivat myös poistaa esteitä kansalaisten vapaan liikkuvuuden tieltä jäsenvaltioiden alueella”.

Lisäksi vastaava yhteys voidaan havaita unionin primäärioikeuden tasolla. SEUT 82 artiklan 2 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää vähimmäissäännöistä sikäli kuin se on tarpeen tuomioiden ja oikeusviranomaisien päätösten vastavuoroisen tunnustamisen sekä poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi rajat ylittävissä rikosasioissa.

Myös aineellista rikosoikeutta koskevien sääntöjen lähentämisellä voi olla merkitystä vastavuoroisen tunnustamisen toimivuuden kannalta.²²¹ Esimerkiksi toisessa jäsenvaltiossa annetun tuomion täytäntöönpano voi muodostua ongelmalliseksi, jos täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusjärjestys ei tunne vastaavan kaltaista rangaistusta.²²²

4.4 VASTAVUOROISEEN TUNNUSTAMISEEN KOHDISTETUSTA KRITIIKISTÄ

Vastavuoroisen tunnustamisen omaksuminen rikosoikeudellisen yhteistyön perustaksi ei ole sujunut kritiikittä. Ensinnäkin arvostelua on herättänyt vastavuoroisen tunnustamisen lainaaminen sisämarkkinoita koskevasta sääntelystä. Oikeuskirjallisuudessa tämä kritiikki on perustettu markkinaoikeudellisen ja rikosoikeudellisen sääntelyn väliseen perustavanlaatuisen eroavaisuuteen.²²³

²²⁰ KOM(2011) 327 lopullinen, s. 9–11.

²²¹ Suominen 2018, s. 173.

²²² Geyer 2006, s. 110, ja Asp 2016, s. 55.

²²³ Mitsilegas 2009, s. 118, joka toteaa: ”While market efficiency requires a degree of flexibility and aims at profit maximization, clear and predictable criminal law principles are essential to provide legal certainty in a society based on the rule of law.” Ks. myös Suominen 2011, s. 48–49 ja 63, jonka mukaan sisämarkkinoiden ja rikosoikeudellisen vastavuoroisen tunnustamisen perusta-

Suurimpana syynä tähän eroavaisuuteen on se, että rikosoikeuden ”tuotteilla” ei ole markkina-arvoa, jolloin perustellun analogian löytäminen sisämarkkinoiden ja rikosoikeuden välillä voi olla hyvinkin vaikeaa.²²⁴ Lisäksi vaarana on, että kun alkuperältään sisämarkkinaoikeudellista vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta sovelletaan rikosoikeudellisessa kontekstissa, tulkitaan periaatetta tällöin puhtaasti taloudellisesta ja yhtenäismarkkinoiden näkökulmasta. Tällainen tulkinta on puolestaan omiaan luomaan oletettaman yhtenäismarkkinoiden tavaroiden vapaan liikkuvuuden ja rikosoikeudellisten päätösten vapaan liikkuvuuden välisestä yhdenvertaisuudesta ilman, että huomiota kiinnitettiin rikosoikeudellisille päätöksille ominaiseen oikeudelliseen ja kulttuuriseen taustaan.²²⁵

Toiseksi sisämarkkinoiden ja vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen välinen perustavanlaatuinen ero vastavuoroisen tunnustamisen soveltamisessa on havaittavissa, kun periaatetta tarkastellaan yksilön vapauksien näkökulmasta. Sisämarkkinoita koskevassa sääntelyssä vastavuoroisen tunnustamisen periaate ja vapaa liikkuvuus -käsitteistö edistävät tavanomaisesti yksilön vapauksia, erityisesti taloudellisia vapauksia jäsenvaltioiden julkishallintoon nähden. Esimerkiksi saatettaessa tietyssä jäsenvaltiossa valmistetut tuotteet vapaaseen vaihdantaan muihin jäsenvaltioihin riittää, että nämä tuotteet täyttävät valmistusmaansa kansalliset standardit. Sen sijaan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella vastavuoroinen tunnustaminen luo päinvastaisen vaikutuksen edistämällä jäsenvaltioiden kontrollia yksilöihin nähden. Kuten edellä on mainittu, vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella vapaan liikkuvuuden kohteena ovat yksilön sijaan oikeudelliset päätökset. Tällöin valtio voi perinteisistä alueellisista rajoituksista huolimatta kohdistaa toisessa jäsenvaltiossa oleskelevaan yksilöön tämän oikeuksia ja vapauksia rajoittavia pakkokeinoja. Toisin sanoen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltaminen merkitsee rajoituksia yksilön vapauksille. Tällöin periaatteen soveltamiselle rikosoikeudellisen yhteistyön alalla tulisi asettaa tiukemmat ehdot kuin mitä on voimassa sisämarkkinoiden alalla.²²⁶

Vastavuoroista tunnustamista on kritisoitu laajalti myös siitä, ettei se näytä jättävän sijaa juuri lainkaan yksilön oikeudet huomioon ottavalle harkinnalle.²²⁷ Tarkastelemalla EAW-puitepäätöstä voidaankin havaita vastavuoroisen tunnustamisen olevan ehdottomampi rikos- kuin siviiliasioissa. Rikosasioissa vastavuoroiseen tunnustamiseen sisältyy oletus, että yksilön suoja on kaikissa

vanlaatuinen eroavaisuus on siinä, että ensiksi mainitulla alalla vastavuoroinen tunnustaminen ei näytä perustuvan keskinäiselle luottamukselle.

²²⁴ Peers 2004, s. 23–26, sekä Klip 2016, s. 436–437.

²²⁵ Fichera 2011, s. 59–60.

²²⁶ Möstl 2010, s. 408–411, ja Miettinen 2010, s. 50.

²²⁷ Alegré – Leaf 2003, s. 14, sekä Thunberg Schunke 2013, s. 132.

unionin jäsenmaissa riittävä, jolloin periaate estää (tai ainakin huomattavasti rajoittaa) toisen jäsenvaltion suorittaman laillisuusvalvonnan. EAW-puitepäätöksen johdantokappaleessa 12 todetaan, ettei puitepäätös edellytä luovuttamista silloin, kun ”on objektiivisia perusteita katsoa, että pidätysmääräys on annettu asettamiseksi syytteeseen tai rankaisemiseksi hänen sukupuolensa, rotunsa, uskontonsa, etnisen alkuperänsä, kansallisuutensa, kielensä, poliittisen mieliteensä tai sukupuolisen suuntautumisensa perusteella tai että jokin kyseisistä syistä voi vahingoittaa hänen asemaansa”. Sen sijaan itse puitepäätöksen ehdottomia ja harkinnanvaraisia kieltäytymisperusteita koskevissa 3 ja 4 artikloissa ei ole mainintaa tästä johdanto-osan listasta eikä aiemman EU:n perustamisopimuksen 6 artiklan tai EU:n perusoikeuskirjan mukaisista oikeuksista. Tästä seuraa, että luovuttavan jäsenvaltion harkintavalta perusoikeuksien mukaisuuden arvioinnissa on varsin rajoitettua.²²⁸

Kun EAW-puitepäätöksen jäsenvaltioille jättämää harkintavaltaa verrataan sisämarkkinoiden vapaan liikkuvuuden vastavuoroisen tunnustamiseen, huomataan puitepäätöksen mukaisen harkinnan olevan huomattavasti rajoitetumpaa kuin mitä se on esimerkiksi tavaroiden vapaan liikkuvuuden kohdalla. Sisämarkkinoiden vapaan liikkuvuuden vastavuoroisessa tunnustamisessa jäsenvaltioille on jätetty harkintavaltaa ja mahdollisuus kieltäytyä tunnustamisesta perustein, joita ei erikseen mainita lainsäädäntöinstrumenteissa.²²⁹ Tämä vahvistettiin *Cassis de Dijon* -ratkaisussa, jonka mukaan tavaroiden vapaata liikkuvuutta kyetään rajoittamaan siltä osin kuin rajoitukset ovat välttämättömiä pakottavien vaatimusten täyttämiseksi.²³⁰ Myöhemmin *Schmidberger*-tapauksessa EU-tuomioistuin on vahvistanut, että perusoikeudet voivat olla näitä pakottavia vaatimuksia.²³¹ Tällöin herää kysymys, eikö perusoikeuksiin ja -vapauksiin tulisi voida vedota EAW-puitepäätöksen vastavuoroista tunnustamista rajoitettaessa samoin perustein kuin sisämarkkinoiden vastavuoroisessa tunnustamisessa?

Ongelmat vastavuoroisen tunnustamisen soveltamisessa eivät suinkaan rajoitu ainoastaan jäsenvaltioiden ja yksityishenkilöiden väliseen suhteeseen. Jäsenvaltioiden välisessä oikeussuhteessa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisalalla oman erityiskysymyksensä muodostavat rikosoikeudelliset toimivaltaristiriidat. Valtioiden laaja ekstraterritoriaalinen toimivalta johtaa ns. positiivisiin toimivaltakonflikteihin, tilanteisiin, joissa useammalla valtiolla on toimivalta käsitellä samaa rikosta. Vastavuoroisen tunnustamisen periaattees-

²²⁸ Kysymystä tarkastellaan lähemmin jäljempänä.

²²⁹ Miettinen 2010, s. 51. Ks. vastavuoroisesta tunnustamisesta tavaroiden vapaan liikkuvuuden osalta Raitio 2013.

²³⁰ Asia C-120/78 *Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*.

²³¹ Asia C-112/00, *Schmidberger*.

ta seuraa kuitenkin, että toimivalta kuuluu yksinomaan tietyllä jäsenvaltiolle.²³² Tällöin esimerkiksi Suomen oikeusviranomaiset voivat antaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen rikoksesta, joka on kohdistunut Suomessa Suomen kansalaiseen ja jonka on tehnyt esimerkiksi Saksasta käsin siellä asuva Italian kansalainen. Jos Suomi ehtii antamaan tuosta henkilöstä ensimmäisenä pidätysmääräyksen ja sittemmin tuomitsee tämän, *ne bis in idem* -kiellosta voi seurata, ettei tekijää saada Italiassa oikeuden eteen siitäkkin huolimatta, että Italiassa olisi-kin ollut mahdollisesti paremmat edellytykset oikeudenkäynnin järjestämiselle kuin Suomessa. Tästä puolestaan voi olla seurauksena muiden jäsenvaltioiden viranomaisten luottamuksen heikentyminen Suomen oikeusjärjestelmään. Voidaankin katsoa, että vastavuoroisen tunnustamisen perustuminen yksinomaiselle toimivallalle on ristiriidassa niiden ristikkäisten toimivaltaperusteiden kanssa, joita sisältyy jäsenvaltioiden kansallisiin lainsäädäntöihin ja jotka luovat mahdollisuuden keskenään kilpaileviin päätöksiin.²³³

Vuonna 2013 julkaistussa Eurooppalaisen rikosprosessioikeuden manifestissa (*A Manifesto on European Criminal Procedure Law*) oikeustieteilijät kymmenestä eri jäsenvaltiosta ovat esittäneet unionin lainsäätäjälle kuusi vaatimusta rikosprosessuaalisten sääntöjen kehittämiseksi.²³⁴ Näistä ensimmäinen koskee nimenomaan vastavuoroisen tunnustamisen rajoittamista. Manifestin mukaan vastavuoroista tunnustamista tulisi voida rajoittaa tilanteissa, joissa yksilön tai jäsenvaltion legitiimit intressit vaarantuisivat. Se, missä määrin vastavuoroista tunnustamista rajoitettaisiin, määräytyisi puolestaan suhteellisuustarkistusten nojalla, jossa otettaisiin huomioon sekä yksilön että jäsenvaltion kansalliset intressit.²³⁵

Manifestissa korostetaan yksilön asemaa nimenomaan oikeuksia kantavana subjektina, ja siinä pidetään valitettavana, ettei EU-tuomioistuimien ratkaisukäytännössään tunnustanut perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä vastavuoroisen tunnustamisen soveltamisen rajoituksena.²³⁶ Manifestissa ei pidetä oikeutettuna, että toisin kuin sisämarkkinoilla, vapauden, turvallisuuden ja oikeuden

²³² van Ballegoij 2015, s. 19.

²³³ Frände – Helenius 2012, s. 933.

²³⁴ Hanke ei ole ensimmäinen, sillä jo vuonna 2006 eri oikeustieteilijöistä koostunut ryhmä esitti Bernd Schünemannin johdolla ohjelman eurooppalaiseksi rikosoikeudeksi (*A Programme for European Criminal Justice*). Tuossa ohjelmassa ehdotettiin, että vastavuoroinen tunnustaminen korvattaisiin koko Euroopan kattavalla syytejärjestelmällä. Tässä järjestelmässä rikosasiat käsiteltäisiin sen jäsenvaltion rikos- ja prosessioikeudellisten sääntöjen mukaan, jolla on asiaan läheisin liityntä. Ohjelmaan sisältyi myös vaihtoehtoinen malli eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä, jossa täytäntöönpanovaltion tehtävänä oli antaa pidätysmääräys ja luovuttaa henkilö sen jälkeen, kun rikoksen tutkinnasta vastaava valtio olisi tehnyt asiaa koskevan ”eurooppalaisen siirtopyynnön” (*European Transfer Request*). Ks. Schünemann 2006, erit. s. 257 ja 271.

²³⁵ *European Criminal Policy Initiative: A Manifesto on European Criminal Procedure Law*, s. 13.

²³⁶ *Ibid.*, s. 21.

alueella jäsenvaltioiden ei ole mahdollista kieltäytyä vastavuoroisesta tunnustamisesta ns. *ordre public* -lausekkeeseen vetoamalla.²³⁷ Suhteellisuusperiaatteen soveltamisen osalta manifestissa esitetään vaatimus, että periaatetta koskeva määräys sisällytettäisiin myös eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisen edellytykseksi.²³⁸ Tältä osin manifestissa viitataan EU:ssa tuolloin vielä valmisteilla olleeseen ja sittemmin huhtikuussa 2014 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin 2014/41/EU (jäljempänä EIO-direktiivi)²³⁹ 6 artiklan 1 kohdan a alakohtaan. Siinä eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen edellytykseksi asetetaan, että määräys on välttämätöntä ja oikeassa suhteessa 4 artiklassa tarkoitettujen menettelyjen tarkoitukseen nähden ottaen huomioon epäillyn tai syytteessä olevan henkilön oikeudet.

4.5 SUHTEELLISUUSPERIAATE VASTAVUOROISEN TUNNUSTAMISEN RAJOITTEENA

4.5.1 Aluksi

Rikosoikeudessa suhteellisuusperiaatteella on keskeinen, koko rikosoikeudellisen järjestelmän oikeutusta koskeva oikeudenmukaisuusperiaate, joka ulottaa vaikutuksensa rikosoikeuden sanktiotason päättämisestä aina rangaistustasojen muotoilemiseen ja rangaistuksen määräämiseen asti.²⁴⁰ Periaatteella on siten läheinen yhteys *ultima ratio* -periaatteeseen, joka edellyttää, että rikosoikeutta käytetään vasta, kun kaikki muut keinot ovat jo osoittautuneet tai ne voidaan olettaa riittämättömiksi.²⁴¹ Suhteellisuusperiaate asettaa rajat rikoksesta seuraavan rangaistuksen määrälle. Kysymys on siitä, että rikoksen ja rangaistuksen välillä tulee olla oikeudenmukainen ja hyväksyttävä suhde.²⁴² Periaate edellyttää tällöin arviointia siitä, onko tietystä kriminalisoinnista aiheutuva rangaistus oikeassa suhteessa hyötyyn, jota toimenpiteellä tavoitellaan.²⁴³ Lisäksi periaate

²³⁷ Ibid, s. 27–28. SEUT 36 artiklan mukaan, mitä 34 ja 35 artiklassa määrätään, ei estä sellaisia tuontia, vientiä tai kauttakuljetusta koskevia kielloja tai rajoituksia, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalien, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi. Nämä kiellot tai rajoitukset eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään tai jäsenvaltioiden välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

²³⁸ Ibid, s. 29.

²³⁹ EUVL I 338, 21.12.2011, s. 2–18.

²⁴⁰ Lappi-Seppälä 2000, s. 312–317.

²⁴¹ Frände 2012, s. 22.

²⁴² Lappi-Seppälä 2009, s. 71.

²⁴³ Frände 2012, s. 22.

on merkityksellinen rangaistuksen mittaamisessa. Esimerkiksi Suomen rikoslain rangaistuksen määräämistä koskevat säännöt edellyttävät, että rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä teosta ilmenevään tekijän syyllisyyteen.

Rikosprosessioikeudessa suhteellisuusperiaate liittyy puolestaan pakkokeinojen käyttämiseen. Pakkokeinoilla tavoitellaan prosessin tehokkuutta eli nopeutta ja varmuutta rikostutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Samalla on kuitenkin huolehdittava pakkokeinojen kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeusturvasta. Pakkokeinojen käytössä on siten aina kysymys rikosvastuun toteuttamisvaatimuksen ja oikeusturvavaatimuksen yhteensovittamisesta.²⁴⁴ Pakkokeinolain (806/2011) 1 luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaate kiinnittää siten huomiota pakkokeinon käytöstä aiheutuviin negatiivisiin vaikutuksiin eli sen kohteeksi joutuvalle ja mahdollisesti myös ulkopuolisille henkilöille aiheutuviin haittoihin ja vahinkoihin. Tämän vahingon tulee olla järkevässä suhteessa sillä saavutettavaan etuun nähden. Pakkokeinoa saadaan käyttää vain, jos sen käyttöä puoltavien perusteiden painoarvo on vähintään yhtä suuri kuin siitä aiheutuva etujen loukkaus.

Pakkokeinoja käytettäessä on otettava huomioon myös sekä EIS:n että KP-sopimuksen määräykset, joilla pyritään turvaamaan erityisesti pidätetyn ja vangitun oikeudet ja asianmukainen kohtelu. EIS 3 artiklassa kielletään kidutus ja epäinhimillinen tai halventava kohtelu, kun taas 5 artiklan 1 kappaleessa on määräykset vapaudenriiston edellytyksistä ja saman artiklan 2–5 kappaleessa säännökset pidätetyn oikeudesta oikeudenkäyntiin ja vapautensa menettäneen muista oikeuksista sekä 8 artiklassa muun muassa yksityisyyden, kodin, kirjeenvaihdon ja puhelinsalaisuuden suojasta.

Suhteellisuusperiaatteella on oma erityinen merkityssisältönsä, kun siirrytään EU:n primäärioikeuden tasolle. Ensinnäkin suhteellisuusperiaatteesta määrätään SEU 5 artiklan 4 kappaleessa, jonka mukaan unionin toiminnan sisältö ja muoto eivät saa ylittää sitä, mikä on tarpeen perussopimusten tavoitteiden saavuttamiseksi. Artiklassa tarkoitettua suhteellisuusperiaatteen on katsottu sisältävän kolme osatekijää: 1) oliko keino asianmukainen ja sopiva tavoiteltavaan päämäärään nähden; 2) oliko keino välttämätön tavoiteltavaan päämäärään nähden; ja 3) oliko yksityiselle velvoitteen asettava toimenpide liiallinen toimenpiteen tavoitteeseen nähden.²⁴⁵

SEU 5 artiklan 4 kappaleen mukaisen suhteellisuusperiaatteen on katsottu

²⁴⁴ Virolainen 1998, s. 354.

²⁴⁵ Näin esimerkiksi Craig – de Búrca 2011, s. 526, ja Melander 2015, s. 167.

määrittävän EU-rikosoikeuden rajoja kahdella tavalla. Ensinnäkin se on merkityksellinen unionin lainsäädäntötoiminnan laajuutta tai sen toimielinten valvontaa yleisesti rajaavana periaatteena. Toiseksi se asettaa rajoja jäsenvaltioiden ja/tai yksityisten tahojen mahdollisuuksiin tehdä tietyin perustein poikkeuksia unionin oikeudesta johtuviin velvoitteisiin.²⁴⁶ Näiden lisäksi suhteellisuusperiaatteen kolmas osatekijä, joka edellyttää toimenpiteen liiallisuutta yksilön näkökulmasta koskevaa tarkastelua on merkityksellinen yksilön näkökulmasta. Tällöin suhteellisuusperiaatteella on katsottu olevan paljon yhteistä *ultima ratio* -periaatteen kanssa.²⁴⁷

SEU 5 artiklan 4 kappaleen ohella maininta suhteellisuusperiaatteesta sisältyy Euroopan unionin perusoikeuskirjan laillisuusperiaatetta koskevan 49 artiklan 3 kappaleeseen, jossa määrätään, että ”rangaistus ei saa olla epäsuhteessa rikoksen vakavuuteen”. Tässä yhteydessä EU-rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate merkitsee siis kansallista rangaistuksen mittaamisessa vaikuttavaa suhteellisuusperiaatetta vastaavaa yleistä vaatimusta rangaistusten oikeasuhtaisuudesta.

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kappaleessa on puolestaan kootusti määrätty kaikkien perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien rajoitusedellytyksistä. Artiklan mukaan ”tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla, ja kyseisten oikeuksien ja vapauksien olennaista sisältöä noudattaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia”. Määräyksestä voidaan johtaa eri perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä, jotka vastaavat kansallisten perusoikeusjärjestelmien ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten rajoitusedellytyksiä.²⁴⁸ Näistä yksi on suhteellisuusvaatimus, jonka mukaan rajoituksen on oltava välttämätön ja oikeasuhtainen sillä tavoiteltavan hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Kysymys on siitä, että perusoikeusrajoitus ei saa merkitä epäsuhtaista rajoitusta perusoikeuteen, vaikka rajoitukselle olisi sinänsä osoitettavissa hyväksyttävä tarkoitus ja vaikka rajoituksesta olisi säädetty asianmukaisesti laissa.²⁴⁹

Suhteellisuusperiaatteen tulkinta voidaan vielä jakaa sen mukaan, onko kysymys menneisyydessä tapahtuvien toimien arvioinnista suhteellisuutta noudattaen vaiko toimenpiteiden suhteellisuuden arvioinnista niille asetettuihin tavoitteisiin nähden. Näistä ensimmäinen soveltuu erityisesti sanktio- ja rikosoikeudellisiin yhteyksiin, kun taas jälkimmäinen soveltuu hallinto-oikeuteen,

²⁴⁶ Melander 2015, s. 167.

²⁴⁷ Melander 2013, s. 59–63.

²⁴⁸ Ojanen 2010, s. 138.

²⁴⁹ Ojanen 2010, s. 139.

jossa periaate suuntaa vaikutuksensa enemmän tulevien rikkomusten ehkäisyyn kuin menneiden tapausten yksittäisiin arviointiin.²⁵⁰ Oikeuskirjallisuudessa Petter Asp on osoittanut, että EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä periaatteen tarkastelu on melkein kokonaan sivuutettu, ja että EU-tuomioistuin on oikeuskäytännössään käyttänyt vaihtelevasti suhteellisuusperiaatetta korostaen sen rikosoikeudessa vakiintuneita piirteitä ja toisinaan hallinto-oikeuden intressien näkökulmasta.²⁵¹

4.5.2 Pidätysmääräyksen suhteellisuusvaatimuksesta

Vastavuoroiseen tunnustamisen periaatteeseen perustuva rikosoikeudellinen yhteistyö ei jätä erityisen suurta tilaa suhteellisuutta koskevalle punninnalle. Esimerkiksi EAW-puitepäätöksessä ei mainita suhteellisuusperiaatetta sellaisenaan, kun kysymys on pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta. Myöskään puitepäätöksen 4 ja 5 artiklassa luetellut kieltäytymisperusteet eivät mahdollista täytäntöönpanosta kieltäytymistä oikeasuhtaisuuden perusteella.

Tämä selittyy sillä, että unionilainsäätäjä on puitepäätöstä säätäessään jo kertaalleen huomionut suhteellisuuden, kun se on harkinnut missä tilanteissa pidätysmääräys voidaan ylipäättensä antaa. EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalainen pidätysmääräys voidaan antaa sellaisista teoista, joista määräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään 12 kuukautta, tai jos rangaistustuomio tai turvaamistoimenpidettä koskeva päätös on annettu, sellaisista seuraamuksista, joiden kesto on vähintään neljä kuukautta. Artiklassa käytetty ilmaisu ”voidaan antaa” viittaa siihen, että pidätysmääräystä käytännössä sovellettaessa suhteellisuusharkinnan toteuttaminen on nimenomaan pidätysmääräyksen antaneen valtion eikä siten täytäntöönpanosta vastaavan valtion vastuulla.²⁵² Tämä käy myös yksiin vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen tausta-ajatuksen kanssa. Periaate kun edellyttää, että toisen jäsenvaltion antamaa pidätysmääräystä ei kyseenalaisteta, jos se täyttää puitepäätöksessä säädetyt edellytykset.

Puitepäätöksessä valittu lähtökohta ei ole kuitenkaan täysin ongelmaton. EAW-puitepäätöksen voimaantulon jälkeen sekä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa²⁵³ että kansalaisjärjestöjen, kuten *Fair Trials Internationalin*, teettämässä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että pidätysmääräystä sovelletaan joko liian aikaisessa vaiheessa rikosasioihin, jotka eivät ole vielä valmiita oikeudenkäyntiä var-

²⁵⁰ Asp 2007, s. 207–209.

²⁵¹ Asp 1998, s. 406–407, ja Asp 2007, s. 219.

²⁵² Näin myös Sotto Maior 2009, s. 220, Helenius 2014, s. 359, ja Mitsilegas 2014, s. 1368.

²⁵³ Esimerkiksi Sotto Maior 2009, Mitsilegas 2012, ja Haggennmüller 2013.

ten, tai että sen perusteena on ollut varsin vähäisiä rikoksia.²⁵⁴ Kun puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohta edellyttää ainoastaan rangaistuksen ns. minimimaksimin täyttymistä, joka siis on 12 kuukautta (kun kysymys on luovuttamisesta syyte-toimenpiteitä varten), mahdollistaa tämä pidätysmääräyksen antamisen vaka-vuusasteeltaan hyvinkin erityyppisistä teosta saman rikosnimikkeen alla. Mi-nimimaksimin kannalta ratkaisevaa kun ei ole se, minkälainen konkreettinen rangaistus kysymyksessä olevasta teosta olisi mahdollisesti odotettavissa. Pidä-tysmääräyksen kohteena olevan henkilön vapauden kannalta tilanne on suhtee-ton, jos pidätysmääräys annetaan sellaisissa tapauksissa, joissa tutkintavankeus katsottaisiin muussa tapauksessa sopimattomaksi. Kysymys on merkittävä koko EAW-järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta ja se voi viime kädessä heijastua jäsenvaltioiden väliseen keskinäiseen luottamukseen.

Pidätysmääräyksen suhteellisuutta koskevat ongelmat käyvät ilmi myös jä-senvaltioiden Euroopan unionin neuvostolle antamista pidätysmääräyksen ar-viointia koskevista maaraporteista. Esimerkiksi pidätysmääräystä on käytetty tapauksissa, joissa on ollut kysymys ainoastaan kahden autonrenkaan²⁵⁵ tai por-saan anastamisesta.²⁵⁶ Erityisesti Itä-Euroopan maat, kuten Puola ja Romania, ovat antaneet runsaasti pidätysmääräyksiä hyvinkin vähäisten rikosten perus-teella.²⁵⁷ Esimerkiksi Puolan osuus vuosien 2005 ja 2011 välillä annetuista kai-kista pidätysmääräyksistä oli yhteensä 31 prosenttia.²⁵⁸

Selitystä tähän voidaan hakea jäsenvaltioiden kansallisista rikosprosessuaa-listen lainsäädäntöjen eroista. Esimerkiksi tietyissä Itä-Euroopan maissa, kuten Puolassa, oikeasuhtaisuuden tarkastus on ollut kiellettyä erityisesti syytepak-koperaiaatteen nojalla. Periaate kieltää oikeasuhtaisuuden arvioinnin syyttee-seenpanopäätöksen tai rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä, jotta oikeus-viranomainen toimisi täysin itsenäisesti. Periaatteen varjopuolena on tilanne, jossa pidätysmääräyksiä annetaan järjestelmällisesti ja toisinaan aiheettomasti pientenkin rikosten osalta.²⁵⁹

Toisenlainen suhteellisuutta koskevan ongelman selitys liittyy puolestaan itse EAW-puitepäätöksen menestykseen ja tehokkuuteen. Kysymys on tällöin siitä, että pidätysmääräyksiä annetaan liian aikaisessa vaiheessa rikosasioi-

²⁵⁴ Fair Trials International: The European Arrest Warrant eight years on-time to amend the FD? 2012, s. 3–4, josta käy ilmi, että pidätysmääräystä on käytetty esimerkiksi tapauksessa, jossa on ollut kysymys kahden 50 euron setelin väärentämisestä.

²⁵⁵ Council Report on France, Doc. No 9972/2/07, 20 July 2007, s. 23.

²⁵⁶ Council Report on Italy, Doc. No 5832/2/09 REV 2, March 2009, s. 11.

²⁵⁷ Council Report on Poland, Doc. No 14240/2/07, 7 February 2008, s.37–38; Council Report on Romania, Doc. No 8267/2/09, 20 May 2009, s. 34–35.

²⁵⁸ Carrera – Guild – Hernanz 2013, s. 5.

²⁵⁹ Ostropolski 2014, s. 183 ja 188, jossa todetaan, että Puola on sittemmin muuttanut kansallis-ta rikoslakiaan siten, että pidätysmääräyksen osalta syytepakkoperaiaatteesta on joustettu. Tämä on sittemmin johtanut myös Puolan antamien pidätysmääräysten lukumäärien alenemiseen. Ks. Weyembergh 2014, s. 36.

hin, jotka eivät ole vielä valmiita oikeudenkäyntiä varten. Puitepäättöksen 1 artiklan 1 kohdan ilmaisua pidätysmääräyksen antamisesta ”syytetoimenpiteitä varten” on voitu tulkita varsin laveasti ja pidätysmääräystä käyttää rikoksen tutkintaa varten vaikka näissä tilanteissa olisi tullut turvautua keskinäistä oikeusapua koskeviin instrumentteihin, kuten EU:n keskinäistä oikeusapua koskevaan MLA-yleissopimukseen.²⁶⁰ Koska yleissopimus ilmentää perinteistä pyynnöille perustuvaa rikosoikeusyhteistyötä, on vastavuoroisen tunnustamiselle perustuvan pidätysmääräyksen käyttäminen voitu nähdä houkuttelevana vaihtoehtona asian tehokkaan käsittelyn kannalta. Tämä on ymmärrettävää, sillä EU:n rikosoikeudellista oikeusapua koskevat instrumentit ovat viime vuosien asti olleet kehittymättömiä ja tehottomia.²⁶¹ EAW-puitepäättöksen tehokkuuteen liittyvät suhteellisuusongelmat osoittavatkin, että rikosoikeusapuinstrumentteja tulisi kehittää kokonaisvaltaisesti.

4.5.3 Unionin toimenpiteet pidätysmääräyksen suhteellisuutta koskeviin ongelmiin

4.5.3.1 *Pidätysmääräyksen antamisesta laaditun käsikirjan ohjeistus ja pidätysmääräyksen uudistamishdotus*

Pidätysmääräyksen suhteellisuusongelman merkittävydestä kertoo osaltaan se, että vuonna 2010 neljättä keskinäistä arviointikierrosta koskevan loppuraportin suositusten jatkotoimien osana neuvosto lisäsi eurooppalaisen pidä-

²⁶⁰ Marin 2014, s. 333–334, joka mainitsee esimerkkinä WikiLeaks-sivuston perustajaa Julian Assangea koskevan tapauksen, jossa yksi Assangen puolustuksen väitteistä oli, että Ruotsin viranomaisten pidätysmääräystä ei ollut annettu puitepäättöksessä tarkoitetulla tavalla syytetoimenpiteitä varten, vaan ainoastaan rikostutkintaa varten.

²⁶¹ Esimerkiksi tutkintamääräystä koskevan direktiivin säätämisen taustalla voidaan nähdä olevan samaa aihepiiriä koskevien EU:n puitepäättösten tehottomuuteen ja monimutkaisuuteen liittyvät ongelmat. Neuvoston jäädyttämispuitepäättöksessä (2003/577/YOS) käsiteltiin tarvetta päättösten välittömään vastavuoroiseen tunnustamiseen todistusaineiston tuhoamisen, muuntamisen, liikuttamisen, siirtämisen tai luovuttamisen estämiseksi. Koska tuo väline koskee ainoastaan jäädyttämistä, jäädyttämispuitepäättökseen on kuitenkin liitettävä erillinen pyyntö todistusaineiston toimittamisesta jäädyttämispuitepäättöksen antaneeseen valtioon keskinäiseen oikeusapuun rikosasioissa sovellettavien sääntöjen mukaisesti. Tämä kaksivaiheinen menettely on ollut omiaan heikentämään tehokkuutta. Toiseksi eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskeva neuvoston puitepäättös (2008/978/YOS) hyväksyttiin, jotta vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta voitaisiin soveltaa esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten. Eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä voidaan kuitenkin soveltaa vain jo olemassa olevien todisteiden osalta, minkä vuoksi se kattaa todisteisiin liittyvän rikosoikeudellisen yhteistyön vain rajoitetussa määrin. Koska sen soveltamisala on rajoitettu, toimivaltaiset viranomaiset ovat vapaasti voineet käyttää joko uutta järjestelmää tai keskinäisen oikeusavun menettelyjä, joita voidaan joka tapauksessa edelleen soveltaa todisteisiin, jotka eivät kuulu eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen soveltamisalaan.

tysmääräyksen antamisesta laadittuun käsikirjaan²⁶² suhteellisuutta koskevan muutoksen.²⁶³ Käsikirjan sisältämät huomautukset ovat vain suosituksia eivätkä ne siten ole velvoittavia tai vaikuta puitepäättöksen täytäntöönpanemiseksi annettuun kansalliseen lainsäädäntöön. Käsikirjan muutoksessa korostetaan, että pidätysmääräystä olisi käytettävä vain, jos suhteellinen, riittävä ja kyseessä olevaan tapaukseen soveltuva pakkokeino on ennaltaehkäisevä säilöönotto. Muutetussa käsikirjassa esitetään ne tekijät, joita on arvioitava eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisen yhteydessä, ja mahdolliset vaihtoehdot, joita on tarkasteltava ennen eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamista.²⁶⁴

Sittemmin myös Euroopan komissio on kiinnittänyt huomiota pidätysmääräyksen suhteellisuuteen. Vuoden 2011 komission eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskevassa kertomuksessa katsotaan, että luottamusta eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamiseen on heikentänyt pidätysmääräyksen järjestelmällinen käyttäminen sellaisten henkilöiden luovuttamiseksi, joita etsitään usein erittäin vähäisistä rikkomuksista. Komission mukaan ennen eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamista olisi harkittava useita seikkoja, joita ovat muun muassa rikkomuksen vakavuus, tuomion pituus, sellaisen vaihtoehdoisen lähestymistavan olemassaolo, joka olisi vähemmän työläs sekä etsityn henkilön että täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen kannalta, ja pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskeva kustannus-hyötyanalyysi. Vaikutus etsittyjen henkilöiden vapauteen on suhteeton, jos eurooppalainen pidätysmääräys annetaan sellaisissa tapauksissa, joissa tutkintavankeus katsottaisiin muussa tapauksessa sopimattomaksi. Lisäksi tällaisten pyyntöjen liian suuri määrä voi olla kallista täytäntöönpanojäsenvaltioille. Kertomuksessa varoitetaan, että tämä voi myös johtaa tilanteeseen, jossa täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset (toisin kuin määräyksen antavat viranomaiset) voivat olla halukkaita soveltamaan suhteellisuustarkistusta, jolloin syntyy sellainen peruste kieltäytymiselle, joka ei ole neuvoston puitepäättöksen tai vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukainen. Kertomuksen lopussa viitataan edellä selostettuun neuvoston käsikirjan muutokseen ja todetaan komission kannattavan tätä lähestymistapaa ja kehoittavan jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että toimijat käyttävät tätä muutettua käsikirjaa (yhdessä mahdollisten omien säännösten kanssa) ohjenuorana sille, kuinka suhteellisuustarkistusta olisi sovellettava.²⁶⁵

²⁶² Eurooppalainen käsikirja eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta (neuvoston asiakirja 17195/1/10 REV 1).

²⁶³ Neuvosto 8436/2/10 COPEN, s. 3, ja neuvosto 10630/1/10 PRESSE 161.

²⁶⁴ Eurooppalainen käsikirja eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta, s. 14. Huomioon otettavina seikkoina mainitaan rikoksen vakavuus, mahdollisuus pitää epäilty säilössä ja todennäköisesti määrättävä seuraamus, jos etsitty henkilö todetaan syylliseksi väitettyyn rikokseen. Muihin tekijöihin kuuluvat lisäksi yleisön tehokkaan suojelun varmistaminen ja rikoksen uhrien etujen huomioon ottaminen.

²⁶⁵ KOM(2011) 175 lopullinen, s. 8–9.

Edellä selostetut neuvoston ja komission pidätysmääräyksen suhteellisuusvaatimusta koskevat suositusluontoiset kannanotot ovat välttämättömiä, mutta ne eivät kuitenkaan ole tyydyttäneet Euroopan parlamenttia. Sen vuoksi parlamentti on antanut 27. helmikuuta 2014 päätöslauselman suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta.²⁶⁶

Tässä päätöslauselmassaan parlamentti kehottaa komissiota antamaan vuoden kuluessa SEUT 82 artiklan perusteella lainsäädäntöehdotuksia, joissa säädetään muun muassa vastavuoroista tunnustamista koskevia päätöksiä annettaessa suoritettavasta suhteellisuustarkistuksesta, joka perustuu kaikkiin asianmukaisiin tekijöihin ja seikkoihin, kuten rikoksen vakavuus, tapauksen käsittelyvalmius, vaikutus haetun henkilön oikeuksiin, mukaan luettuna yksityis- ja perhe-elämän suojeleminen, kustannusvaikutukset ja mahdollisuus käyttää asianmukaisia lievempiä vaihtoehtoisia toimenpiteitä (pätöslauselman 7 kohdan b alakohta); standardoidusta kuulemismenettelystä, jossa määräyksen antaneen jäsenvaltion ja täytäntöönpanojäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset voivat vaihtaa tietoja oikeudellisten päätösten täytäntöönpanosta esimerkiksi suhteellisuuden arviointia ja erityisesti pidätysmääräyksen yhteydessä oikeudenkäyntivalmiuden varmistamista varten (c alakohta); pakollisesta kieltäytymisperusteesta, kun on perusteltu syy uskoa, että toimenpiteen täytäntöönpano olisi ristiriidassa täytäntöönpanojäsenvaltiolla SEU 6 artiklan sekä perusoikeuskirjan ja erityisesti sen 52 artiklan 1 kohdan mukaisesti olevien velvoitteiden kanssa (d alakohta); sekä paremmista määritelmistä rikoksille, joihin pidätysmääräystä olisi sovellettava suhteellisuustarkistuksen helpottamiseksi (f alakohta).²⁶⁷

Lisäksi päätöslauselman liite sisältää yksityiskohtaisen suosituksen suhteellisuusperiaatetta koskevan lainsäädäntöehdotuksen sisällöksi, jonka mukaan ”kun toimivaltainen viranomainen antaa päätöksen, joka pannaan täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa, sen on arvioitava pyydetyn toimenpiteen tarve huolellisesti kaikkien olennaisten tekijöiden ja seikkojen pohjalta siten, että huomioon otetaan syytetyn tai pidätetyn henkilön oikeudet ja se, onko saatavilla sopivia lievempiä vaihtoehtoisia toimenpiteitä aiottujen tavoitteiden saavuttamiseksi, ja sen on sovellettava lievintä käytettävissä olevaa toimenpidettä. Jos täytäntöönpanoviranomaisella on syytä uskoa, että toimenpide on suhteeton, se voi kuulla määräyksen antanutta viranomaisesta vastavuoroisen tunnustamispäätöksen merkityksestä. Tällaisen kuulemisen jälkeen määräyksen antanut viranomainen voi päättää peruuttaa vastavuoroista tunnustamista koskevan päätöksen”.²⁶⁸ Parlamentin suositus ei kuitenkaan toistaiseksi ole johtanut konkreettisiin toimiin

²⁶⁶ Euroopan parlamentin päätöslauselma 27. helmikuuta 2014 suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)).

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Päätöslauselman liite, pyydetyn ehdotuksen sisältöä koskevat yksityiskohtaiset suositukset.

komissiossa, vaan muutetun käsikirjan suositusluontoiset ratkaisut on katsottu riittäviksi.²⁶⁹

Yhteenvetona voidaan todeta sekä neuvoston, komission että parlamentinkin edellyttävän, että pidätysmääräyksen suhteellisuutta koskevaan ongelmaan puututaan pidätysmääräyksen antamisvaiheessa asianmukaisin tarkistuksin eikä siis täytäntöönpanosta vastaavan valtion oikeusviranomaisten toimesta. Tämä vastaa myös oikeuskirjallisuudessa esitettyä.²⁷⁰ Täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion tekemät suhteellisuustarkistukset soveltuvat ylipäättensä huonosti vastavuoroisen tunnustamisen järjestelmään. Mikään edellä mainituista toimielimistä ei myöskään ole esittänyt, että EAW-puitepäättöstä tulisi muuttaa siten, että siihen sisällytettäisiin nimenomainen pidätysmääräyksen oikeasuhtaisuutta koskeva kieltäytymisperuste. Parlamentin päätöslauselma on kuitenkin luetta- vissa siten, että oikeasuhtaisuutta koskeva kieltäytymisperuste sisältyisi päätös- lauselmassa EAW-puitepäättökseen lisättäväksi esitettyyn perus- ja ihmisoike- usloukkausta koskevaan yleisempään kieltäytymisperusteeseen.²⁷¹

Suomessa EU-luovuttamislaisissa tai sen esitöissä ei edellytetä pidätysmää- räyksen antamisen yhteydessä tehtävää suhteellisuusarviointia. Valtakunnan- syyttäjänviraston eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan käsikirjan ohjeis- tuksena kuitenkin on, että pidätysmääräyksen laatimista harkittaessa syyttäjän tulee ottaa huomioon luovuttamistoimenpiteen ankaruuden ja epäiltyjen rikos- ten välinen suhde. Jos teoista olisi tosiasiallisesti odotettavissa ainoastaan sak- ko tai lievä ehdollinen vankeusrangaistus, tulee syyttäjän pohtia, onko luovut- tamista koskeva pyyntö tapauksessa oikeasuhtainen toimenpide.²⁷² Suomi on myös ilmoittanut neuvostolle jo vuonna 2007 neljättä keskinäistä arviointikier- rosta koskevassa maaraportissaan syyttäjien suorittavan suhteellisuusarvioinnin ennen pidätysmääräyksen laatimista.²⁷³ Toisaalta EU-luovuttamislain 53 §:n 1 momentissa edellytetään, että luovuttamista koskevan pyynnön perusteena tulee olla vangitsemispäätös. Tällöin suhteellisuusarviointi tulee joka tapauk- sessa tehdä vangitsemispäätöksen yhteydessä pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n ja 2 luvun 11 §:n 3 momentin mukaisesti.

²⁶⁹ Follow up to the European Parliament resolution with recommendations to the Commission on the review of the European arrest warrant adopted by the Commission on 28 May 2014, received by the European Parliament on 24 July 2014.

²⁷⁰ Näin esim. Helenius 2014, s. 368.

²⁷¹ Euroopan parlamentin päätöslauselma 27. helmikuuta 2014 suosituksista komissiolle euroop- palaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)), kohta F.

²⁷² Valtakunnansyyttäjänvirasto: Eurooppalainen pidätysmääräys, syyttäjän käsikirja (päivitetty 9.6.2015), s. 7.

²⁷³ Council Report on Finland, Doc No 11787/2/07, 16 November 2007, s. 8.

4.5.3.2 *Vaihtoehtoiset menettelyt pidätysmääräyksen antamiselle*

Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen perustuvassa rikosoikeudellisessa yhteistyössä suhteellisuuden kanssa joudutaan tekemisiin, kun pohditaan, tulisiko esimerkiksi pidätysmääräyksen sijasta käyttää muita, lievempiä vaihtoehtoisia menettelytapoja. Kysymys on tällöin siitä, missä määrin pidätysmääräystä voidaan käyttää, kun sama tavoite voidaan saavuttaa myös keinolla, joka ei johda henkilön vapaudenriistoon (toimenpiteen oikeasuhtaisuus tavoiteltuihin päämääriin).

Unionin lainsäädäntötoiminnasta voidaan erottaa erilaisia tapoja, joilla pidätysmääräyksen vastavuoroisen tunnustamisen soveltamiseen liittyviin suhteellisuuskohdat huomioon ottaviin vaatimuksiin on pyritty vastaamaan. Ensinnäkin pidätysmääräykselle on säädetty vaihtoehtoisia, lievempiä menettelytapoja. Tältä osin voidaan mainita lokakuussa 2009 annettu neuvoston puitepäättös 2009/829/YOS vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta valvontatoimia koskeviin päätöksiin Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tutkintavankeuden vaihtoehtona.²⁷⁴ Puitepäättöksen tavoite liittyy tutkintavankeuden käytön vähentämiseen erityisesti ulkomaalaisten epäiltyjen kohdalla.²⁷⁵ Yksilön oikeuksien näkökulmasta puitepäättöstä voidaan pitää merkittävänä, sillä tutkintavankeuden välttäminen on rikoksesta epäiltyjen yhdenvertaisuuden ja laajemmin perusoikeuksien turvaamisen kannalta tärkeää.²⁷⁶ Puitepäättös koskee väliaikaista vapauttamista ennen oikeudenkäyntiä. Sen nojalla tutkintavankeudelle vaihtoehtoinen valvontamääräys (esimerkiksi velvoite oleskella tietyssä paikassa tai ilmoittautua tiettyinä aikoina tietylle viranomaiselle) voidaan siirtää siitä jäsenvaltiosta, jossa ulkomaalaista epäilään rikoksesta, hänen asuinvaltioonsa. Näin epäillylle voidaan määrätä tutkintavankeuden asemesta valvontatoimenpide hänen kotimaassaan toisessa jäsenvaltiossa käytävään oikeudenkäyntiin asti. Käytännössä valvontamääräys mahdollistaa sen, että epäillyt, joista on annettu eurooppalainen pidätysmääräys, voivat palata asuinvaltioonsa odottamaan toisessa jäsenvaltiossa tapahtuvaa oikeudenkäyntiä. Tällöin he välttyvät pitkältä tutkintavankeudelta vieraassa maassa eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanon jälkeen, ennen varsinaisen oikeudenkäynnin alkua.²⁷⁷ Valvontamääräys ei siis korvaa henkilön tosiasiallista luovuttamista pidätysmääräyksen nojalla, mutta tarjoaa lie-

²⁷⁴ EUVL L 294, 11.11.2009, s. 20–40.

²⁷⁵ KOM(2006) 468 lopullinen.

²⁷⁶ Thunberg Schunke 2013, s. 8, ja Melander 2015, s. 336. Seikka on todettu myös lakivaliokunnan lausunnossa LaVL 17/2008 vp, s. 2/II, sekä mietinnössä LaVM 10/2012 vp, s. 2/I.

²⁷⁷ KOM(2014) 057 lopullinen, Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle sellaisten rikostuomioiden vastavuoroisesta tunnustamisesta, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä toimenpide, valvontatoimenpide ja vaihtoehtoisia seuraamuksia taikka valvontatoimia vaihtoehtona tutkintavankeudelle, tehtyjen puitepäättösten 2008/909/YOS, 2008/947/YOS ja 2009/829/YOS täytäntöönpanosta jäsenvaltioissa.

vempä vaihtoehtoja luovuttamisen jälkeiselle tutkintavankeudelle.²⁷⁸

Rikoksentehtäjän luovuttamiselle vaihtoehtoisia menettelyjä tarjoaa edellä mainittu eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi.²⁷⁹ Direktiivin 1 artiklan mukaan tutkintamääräyksellä tarkoitetaan jäsenvaltion oikeusviranomaisen antamaa tai vahvistamaa oikeudellista päätöstä, jonka tarkoituksena on, että toisessa jäsenvaltiossa suoritetaan yksi tai useampi yksittäinen tutkintatoimenpide todisteiden hankkimista varten. Vaikka direktiivi tulee ensisijaisesti sovellettavaksi rikosten esitutkintavaiheessa, voidaan sen johdanto-osan 25 kappaleen mukaan tutkintamääräys antaa rikosasian käsittelyssä ja missä tahansa käsittelyvaiheessa esitutkinnan aloittamisesta lainvoimaisen tuomion antamiseen asti. Direktiivin 24 artikla sisältää säännökset todistajana tai asiantuntijana kuultavan henkilön kuulemisesta videoyhteyden välityksellä tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla. Myös epäillyn kuuleminen vastaavalla tavalla on 1 kohdan mukaan mahdollista. Mikäli vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa ei pidetä tarpeellisenä jäsenvaltiossa, jossa oikeudenkäynti tapahtuu, voitaisiin häntä tällöin kuulla tutkintamääräyksen nojalla pidätysmääräyksen sijaan. Kuuleminen edellyttää kuitenkin aina vastaajan suostumusta. Direktiivin antamishetkellä Suomessa rikosasian vastaajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä ei ollut mahdollista kuin ainoastaan todistelutarkoituksessa. Suomalaiset viranomaiset eivät siten ole voineet antaa tutkintamääräystä vastaajan oikeudenkäyntiin osallistumiseksi ja kuulemiseksi videoyhteyden välityksellä ennen kuin se on ollut kansallisesti Suomessa mahdollista lakimuutoksella 423/2018 (ROL 8 luku 13 §). Käytännössä vastaajan kuuleminen Suomessa on tätä ennen edellyttänyt henkilön luovuttamista koskevan pidätysmääräyksen tekemistä.

²⁷⁸ Doobay 2014, s. 63.

²⁷⁹ EUVL L 130, 1.5.2014, s. 1–36, sekä EUVL L 31, 7.2.2015, s. 33 (direktiivin oikaisu). Direktiivin kansalliselle täytäntöönpanolle varattu aika päättyi 31.5.2017.

5. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitys EAW-puitepäättöksen Suomen kansallisessa täytäntöönpanossa

5.1 YLEISTÄ

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäättös saatettiin Suomessa asia-sisältöisesti voimaan lailla rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Puitepäättöksen voimaansaattaminen johti myös perustuslain muuttamiseen, sillä se velvoittaa jäsenvaltion omien kansalaisten luovuttamiseen myös tilanteissa, joissa perustuslain 9 §:n säännöksen sanamuodon mukaan Suomen kansalaista ei vastoin tahtoaan saa luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lisäksi EU-luovuttamislakiehdotuksen eduskuntakäsittelyn aikana nostettiin esille periaatteelliset kysymykset vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkityksestä ja seurauksista sekä suhteesta ihmisoikeuksien ja perustuslaillisiin vaatimuksiin. Huomattavaa on myös, että lakiehdotuksessa ei ole noudatettu puitepäättöksen terminologiaa, vaan siinä on käytetty Suomessa voimassa olevan lainsäädännön vastaavia käsitteitä.²⁸⁰

Näitä kysymyksiä käsitellään seuraavissa luvuissa siten, että tarkastelun kohteena on ensin, mikä merkitys vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella oli EU-luovuttamislain laadinnassa, ja mitä syitä on löydettävissä sille, että EU-luovuttamislakiin on otettu puitepäättöksestä poikkeavat käsitteet. Tämän jälkeen tutkitaan EAW-puitepäättöksen voimaansaattamiseen liittyviä erityiskysymyksiä Suomen perustuslain näkökulmasta.

5.2 EU-LUOVUTTAMISLAKI JA VASTAVUOROISEN TUNNUSTAMISEN PERIAATE

EAW-puitepäättöksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot panevat eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella ja puitepäättöksen määräysten mukaisesti. Tästä huolimatta EU-luovuttamislaisissa käytetään yleisen luovuttamislain tapaan ilmaisua ”pyynnöt”. Jo lain 1 luvun 1 §:ssä todetaan, että tämän lain mukaisesti voidaan syy-

²⁸⁰ Vastaava ratkaisu on sittemmin omaksuttu pohjoismaisen pidätysmääräyksen voimaansaattamisen yhteydessä, ks. tästä HE 51/2007 vp, s. 5.

tetoimenpiteitä taikka vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten luovuttaa Suomessa oleskeleva henkilö Suomesta toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon sekä pyytää toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa oleskeleva henkilö luovutettavaksi Suomeen. Huomattavaa on myös, ettei EU-luovuttamislain 33 §:n 1 momentin sisältämää viittausta lukuun ottamatta laista edes löydy ilmaisua ”eurooppalainen pidätysmääräys” tai edes mainintaa vastavuoroisesta tunnustamisesta. Tällöin herää väistämättä kysymys siitä, onko EU-luovuttamislakia säädettäessä ymmärretty, mistä vastavuoroisessa tunnustamisesta ja eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on kysymys.

EU-luovuttamislain esityöt paljastavat, että lain säätämisvaiheessa puitepäättöksessä käytetyn terminologian omaksumista tärkeämpänä pidettiin sitä, että rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevien eri lakien käsitteet ovat yhdenmukaiset.²⁸¹ Pelkästään tämä käsitteistön valintaa koskeva ratkaisu on jo omiaan luomaan olettaman, että hallituksen mukaan EAW-puitepäättöksen luovutusmenettely ei olisi perusluonteeltaan eronnut merkittävästi Suomessa voimassa olevista luovuttamissääntelyistä.²⁸²

EU-luovuttamislakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan toki, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukainen luovuttamismenettely poikkeaa huomattavasti perinteisistä menettelyistä.²⁸³ Tällä poikkeamalla ei kuitenkaan viitata vastavuoroiseen tunnustamiseen, vaan lähinnä käytännön päätöksentekomenettelyyn, kuten siihen, että päätökset luovuttamisesta tekisi jatkossa oikeusministeriön sijaan käräjäoikeudet.²⁸⁴ Sitä vastoin koko hallituksen 126 sivuisessa esityksessä ei viitata sanallakaan vastavuoroiseen tunnustamiseen.

EU-luovuttamislakiehdotuksen valiokuntakäsittelyn aikana tutkija Juha Sihto riitautti esityksen lähtökohdan oikeellisuuden. Sihdon mukaan EAW-puitepäättöksellä muutettiin ratkaisevasti luovuttamisen teoreettisia perusteita, ja että tulkintaa koskevan erimielisyyden ydin oli siinä, mikä merkitys on annettava puitepäättöksessä omaksutulle vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle. Sihto katsoi, että vastavuoroisen tunnustamisen periaate ei ole ”mikä tahansa” periaate vaan jäsenvaltioiden oikeudellisen yhteistyön uusi kulmakivi. Tähän nähden Sihto piti outona, että periaate ja sen oikeudelliset vaikutukset sivuutettiin hallituksen esityksessä. Sihdon mukaan luovuttamisen teoreettisissa perusteissa tapahtunut muutos ei ollut yhdentekevä ja ettei sitä ollut asianmukaisesti otettu huomioon lakiehdotusta valmisteltaessa.²⁸⁵

²⁸¹ HE 88/2003 vp, s. 8/II.

²⁸² Eerola 2008, s. 707.

²⁸³ HE 88/2003 vp, s. 8–9.

²⁸⁴ HE 88/2003 vp, s. 9/I.

²⁸⁵ Tutkija Juha Sihdon lakivaliokunnalle antama asiantuntijalausunto 19.11.2003. Sihto oli jo aiemmin samana vuonna ilmestyneessä artikkelissaan tulkinnut puitepäättöksen säännöksiä lakiehdotuksesta poikkeavasti, korostaen, että eurooppalainen pidätysmääräys poikkeaa jo lähtökohtaiselta luonteeltaan perinteisistä luovuttamismenettelyistä. Ks. Sihto 2003b, s. 507.

Myös muut lausunnonantajat kiinnittivät huomiota vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen sekä esityksessä käytettyyn terminologiaan. Professori Dan Frände kiinnitti launnossaan huomiota siihen, ettei esityksessä otettu kantaa, mitä vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella tarkoitetaan, ja mitä periaatteen sisältö merkitsee lakiehdotuksen yksittäisten säännösten tulkinnassa.²⁸⁶ Myös professori Raimo Lahti kiinnitti huomiota vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen ja totesi, ettei puitepäätöksen terminologiasta poikkeavan käsitteistön omaksuminen saanut johtaa virhetulkintoihin puitepäätöksen asettamiin velvoitteisiin nähden tai aukkojen jäämiseen sen täytäntöönpanossa. Lisäksi Lahti nosti esille, ettei puitepäätöksen mukaisessa menettelyssä luovuttamispyyntöön suostuminen olisi enää lähtökohtaisesti harkinnanvaraista. Lahden mukaan tähänastisiin luovutus sopimuksiin verrattuna uuden lainsäädännön asettamat edellytykset ja ehdot henkilöiden luovuttamiselle toiseen EU:n jäsenvaltioon merkittävästi helpottuisivat sekä menettelytavat muuttuisivat.²⁸⁷ Professori Pekka Koskinen huomautti lisäksi, että eurooppalaisella pidätysmääräyksellä oli tarkoitus mennä tavanomaisia luovuttamista koskevia sääntelyjä pidemmälle.²⁸⁸ Professori Ari-Matti Nuutila korosti puolestaan launnossaan, että puitepäätös rakentui periaatteelle, jonka mukaan toisen jäsenvaltion päätös on tunnustettava ja pantava täytäntöön automaattisesti koko Euroopan unionin alueella.²⁸⁹

Asian käsittely jatkui siten, että oikeusministeriö toimitti lakivaliokunnalle 26.11.2003 erillisen muistion Sihadon antaman lausunnon johdosta. Tuossa muistiossa ministeriö huomautti, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella ei ole sisällöllisesti määriteltyä merkitystä. Kyseinen periaate oli ministeriön mukaan vain poliittisluonteinen lausuma, jonka mukaan uusia instrumentteja laadittaessa ja niitä sovellettaessa tulisi lähtökohtana olla, että pyritään luottamaan toisen jäsenvaltion viranomaisiin niin laajasti kuin se on mahdollista. Lisäksi muistiossa huomautettiin: ”Kuten puitepäätöksen 1 artiklan 2 kohdassa todetaan: ’Jäsenvaltiot panevat eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen perusteella *ja tämän puitepäätöksen mukaisesti*’ (kursivointi alkuperäinen). Instrumentin sisältöä ei tässä yhteydessä eikä yleensääkään määritä sen nimi, vaan sen sisältämien artikloiden määräykset. Tämä pätee tämän puitepäätöksen lisäksi myös muihin valmisteltavina oleviin vastavuoroisen tunnustamisen instrumentteihin. Niin tämä kuin esimerkiksi valmisteilla oleva sakkopuitepäätös sisältävät monia kieltäytymisperusteita. Näin ollen kyseessä on edelleenkin yhteistyötä koskeva ’pyyntö’, josta voidaan

²⁸⁶ Professori Dan Fränden lakivaliokunnalle antama 6.11.2003 päivätty asiantuntijalausunto.

²⁸⁷ Professori Raimo Lahden lakivaliokunnalle antama 6.11.2003 päivätty asiantuntijalausunto.

²⁸⁸ Professori Pekka Koskisen lakivaliokunnalle antama 6.11.2003 päivätty asiantuntijalausunto.

²⁸⁹ Professori Ari-Matti Nuutilan lakivaliokunnalle antama 6.11.2003 päivätty asiantuntijalausunto.

kieltäytyä kunkin instrumentin sallimin perustein.”²⁹⁰

Sihdon esittämästä kritiikistä huolimatta lakivaliokunta päätyi mietinnössään hallituksen esityksen mukaisen perusratkaisun kannalle. Lakivaliokunnan mukaan ”vastavuoroisen tunnustamisen periaate muodostaa jäsenvaltioiden välisen oikeusasioden alan yhteistyön yleisen tason lähtökohdan, josta sinänsä ei kuitenkaan ole tehtävissä pitkälle meneviä normatiivisia johtopäätöksiä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteesta ei siten ole johdettavissa tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pantaessa täytäntöön yksittäisiä Euroopan unionin lainsäädäntöinstrumentteja.”²⁹¹

Sihto on sittemmin oikeuskirjallisuudessa luonnehtinut näkemystään siten, että pidätysmääräyksellä perustettiin pyyntöihin perustuvalle luovuttamisjärjestelmälle kilpaileva peruslähtökohta. Hän on todennut, että jos EU-luovuttamislaki olisi oikeudelliselta peruslähtökohdaltaan vastannut EAW-puitepäätöstä, olisi sen täytynyt mennä pidemmälle tunnustamalla ”eurooppalaisen pidätysmääräyksen” ja luovuttamista koskevan perinteisen ”pyynnön” välinen ero. Sihdon mukaan kysymys ei kuitenkaan ole pelkästä terminologisesta erosta, vaan siitä, että EU-luovuttamislaki ei anna millekään pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen ratkaisulle Suomessa tunnustettavan ja täytäntöön pantavan oikeudellisen ratkaisun asemaa, toisin kuin EAW-puitepäätös edellyttää.²⁹² Lisäksi peruslähtökohdan valinnalla voi olla merkitystä yksilön oikeussuojan kannalta. Se, luovutetaanko henkilö vai ei, saattaa yksittäistapauksessa riippua valittavasta peruslähtökohdasta. Ongelmia voi syntyä myös, jos EU-tuomioistuin esittää tulkintoja EAW-puitepäätöksessä käytetyistä termeistä, joita ei lainsäädännöstämme löydy.²⁹³

Kysymys vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen vaikutuksesta sekä lainsäätäjän että lainsoveltajan harkintavallan laajuuteen on erittäin merkittävä, sillä viime kädessä se on heijastunut EU-luovuttamislain kieltäytymisperusteisiin. Lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin 6 kohtaan nimittäin sisältyi ehdoton kieltäytymisperuste, jonka mukaan luovuttamisesta tuli kieltäytyä, jos on perusteltu syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydetty joutuisi alkuperänsä, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisensa, uskontonsa, vakaumuksensa tai poliittisen mielipiteen vuoksi henkeään tai vapauttaan uhkaavan tai muun vainon kohteeksi, taikka voidaan perustellusti olettaa, että hän joutuu ihmisoikeuksien tai perustuslaissa turvatun oikeusturvan, sananvapauden tai yhdistymisvapauden loukkauksen kohteeksi.

²⁹⁰ Oikeusministeriön muistio lakivaliokunnalle 26.11.2003 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2003): vastine tutkija Juha Sihdon lakivaliokunnalle otsikkoasiassa tekemään 19.11.2003 päivättyyn muistioon.

²⁹¹ LaVM 7/2003 vp, s. 2–3.

²⁹² Sihto 2006, s. 35–36, ja Sihto 2007, s. 1360.

²⁹³ Sihto 2007, s. 1361.

Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksen perusteluissa myönnetään, että puitepäättöksen kieltäytymisperusteita koskevat 3 ja 4 artikla eivät nimenomaisesti sisällä tällaista säännöstä. Sen on kuitenkin katsottu voitavan johtaa puitepäättöksen muista säännöksistä sekä Suomea sitovista ihmisoikeusvelvoitteista, jotka ovat voimassa myös luovuttamisasioissa. Hallituksen esityksen mukaan kyseessä olisi kuitenkin säännös, joka tulisi käyttöön hyvin harvoissa tilanteissa ja jonka soveltamisessa olisi noudatettava varovaisuutta. Säännöksen soveltamisen edellytyksenä tulisi olla perusteltu ja objektiivinen epäily henkeä tai vapautta uhkaavasta tai muusta vainosta taikka henkilön perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Lähtökohtana on, että luovuttamista pyytävä jäsenvaltio on velvollinen noudattamaan ihmisoikeuksia ja vastaa sopimusrikkomuksistaan viime kädessä Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimessa.²⁹⁴

Lakivaliokunnassa hallituksen esitykseen sisältynyttä tulkintasuositusta pidettiin kuitenkin yksilön kannalta liian tiukkana. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan hallituksen esityksen mukaisen tulkintalähtökohdan omaksuminen jättäisi yksilön tarvitseman oikeudellisen suojan liian vähälle huomiolle ja voisi olla omiaan tekemään säännöksen tosiasiassa merkityksettömäksi. Valiokunta piti tärkeänä, että säännöstä sovellettaessa lähtökohtana on luovutettavaksi pyydetyn henkilön tilanteeseen ja olosuhteisiin perustuva arvio perus- ja ihmisoikeusloukkauksen mahdollisuudesta luovutuksen toteutuessa. Tätä lähestymistapaa lakivaliokunta on kutsunut mietinnössään ”yksilölähtökohtaiseksi sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteiseksi tulkinta-asenteeksi”.²⁹⁵

Lakivaliokunnan omaksuma tulkintalähtökohta on vähintäänkin arveluttava vastavuoroisen tunnustamisen näkökulmasta. Vastavuoroisen tunnustamisen instrumenttina EAW-puitepäättös perustuu jäsenvaltioiden keskinäiselle luottamukselle. Keskinäinen luottamus tarkoittaa, että yhdessä jäsenvaltiossa tehdyn päätöksen oikeellisuuden tarkistaminen toisessa jäsenvaltiossa merkitsee lähtökohtaisesti epäluottamusta ensimmäistä jäsenvaltiota kohtaan, mikä on vastavuoroisen tunnustamisen ja keskinäisen luottamuksen kannalta kiellettyä²⁹⁶. Tähän nähden täysin ongelmaton ei siten ole, että lakivaliokunta näyttäisi edellyttävän jonkin asteista arviointia pyynnön esittävän jäsenvaltion oikeusjärjestelmästä. Arvioinnin taso puolestaan määräytyisi luovutettavaksi pyydetyn henkilön tilanteesta ja olosuhteista. Tällöin aletaan olla kaukana vastavuoroisen tunnustamisen perusajatukselta, jonka mukaan toisessa jäsenvaltiossa annettu päätös olisi hyväksyttävä ja pantava täytäntöön sellaisenaan. Se, että mitkä tahansa perusoikeusväitteet vaatisivat aina täytäntöönpanojäsenvaltioiden viranomaisilta toisen jäsenvaltion perusoikeustilanteen arviointia ei ylipäätensä ole

²⁹⁴ HE 88/2003 vp, s. 22/I.

²⁹⁵ LaVM 7/2003 vp, s. 22. Ks. myös sakkopuitepäättöksen osalta vastaavasta lähestymistavasta LaVM 28/2006 vp.

²⁹⁶ Klip 2016, s. 402.

vastavuoroiselle tunnustamiselle perustuvan järjestelmän kannalta mielekäs-tä. Hallituksen esityksen kannan onkin katsottu olevan selvemmin yhteensopi-va EAW-puitepäättöksen ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen kanssa²⁹⁷.

5.3 EAW-PUITEPÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA SUOMEN PERUSTUSLAKI

EAW-puitepäättöksen toimeenpanon aikana voimassa olleen perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saanut vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Puitepäättöksessä sitä vastoin edellytetään lähtökoh-taisesti, että omia kansalaisia voidaan ja tulee luovuttaa samoin edellytyksin kuin muitakin henkilöitä.

Eurooppalaista pidätysmäärästä käsiteltiin ensimmäisen kerran perustus-lakivaliokunnassa sen jälkeen, kun suuri valiokunta oli 17.10.2001 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän komission ehdotuksesta puitepäättöksen tekemiseksi eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamis-menettelyistä (U 66/2001 vp) perustuslakivaliokunnalle lausunnon antamis-ta varten. Perustuslakivaliokunnalla oli näin ollen tilaisuus lausua käsityksen-sä eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä sen ollessa vielä ehdotusvaiheessa.²⁹⁸

Tuossa lausunnossaan perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota perustuslain 9 §:n 3 momentin omien kansalaisten luovuttamista koskevaan kieltoon ja tote-si, että puitepäättösehdotus poikkesi kiistatta sanotusta lainkohdasta. Valiokun-nan mukaan henkilön oikeus pysyä kaikissa tapauksissa omassa maassaan on niin perustavanlaatuinen oikeus, ettei perustuslaissa ollut syytä avata siitä poik-keamismahdollisuutta. Perustuslain vuoksi oli näin ollen selvää, että kansalai-sen luovuttamisesta säättäminen vaatii perustuslainsäätämisyjärjestyksen käyttä-mistä (PeVL 45/2000 vp, s. 6/I).²⁹⁹

Lausunnossaan perustuslakivaliokunta kiinnitti erityistä huomiota siihen, että tuolloin voimassa ollut vuonna 1960 säädetty laki rikoksen johdosta tapah-tuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä oli säädetty poikkeuslakina, joka mahdollisti melko huomattavin rajoituksin Suomen kan-salaisen luovuttamisen toiseen Pohjoismaahan. Lisäksi rikoksen johdosta ta-pahtuvasta luovuttamisesta annetun lain mukaan Suomen kansalainen voitiin tietyissä tapauksissa luovuttaa toiseen EU:n jäsenvaltioon, mikä mahdollisuus puolestaan pohjautui vuonna 1999 supistetussa perustuslainsäätämisyjärjestyk-sessä voimaansaatettuun rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Eu-

²⁹⁷ Sihto 2006, s. 44, sekä Suominen 2011b, s. 46.

²⁹⁸ Ks. Eduskunnan vaikutusmahdollisuuksista EU-säädösten käsittelemisessä tarkemmin Mel-lander 2015, s. 58–62.

²⁹⁹ PeVL 42/2001 vp, s.3/I.

roopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehtyyn yleissopimukseen.³⁰⁰

Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan puitepäätösehdotuksen lähtökohdat erosivat kuitenkin tuolloin voimassa olleista, poikkeuslaeilla avatuista kansalaisten luovuttamismahdollisuuksista, koska puitepäätös laajensi niitä ai-
van olennaisesti poistaessaan kansalaisten erityisaseman. Näin ollen oli selvää, ettei puitepäätöksen toteuttaminen kansallisessa lainsäädännössä tältä osin ollut mahdollista tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Valiokunta katsoikin, että perustuslain 9 §:n 3 momentti tulisi puitepäätösehdotuksen myötä sanonnallisesti selvästi harhaanjohtavaksi, sillä eurooppalainen pidätysmääräys merkitsi sitä, että mahdollisuus Suomen kansalaisen luovuttamiseen toiseen EU:n jäsen-
valtioon tulisi pääsäännöksi eikä olisi vain törkeisiin rikoksiin kytkeytyvä poikkeus. Valtiosääntöoikeudellisesti ei olisi ollut kestävä, jos todellinen oikeustila maassa olisi perustunut olennaisesti perustuslain sanamuodosta eroavaan poikkeuslailla toteutettuun ratkaisuun.³⁰¹

Perustuslakivaliokunnan lausunto otettiin huomioon oikeusministeriön syyskuussa 2001 asettamassa perustuslain seurantatyöryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia selvitys uuden perustuslain toimeenpanosta. Työryhmän yhtenä tehtävänä oli myös arvion laatiminen uudistuksen edellyttämistä jatkotoimista. Työryhmän mietintö valmistui marraskuussa 2002. Mietinnön johtopäätösosassa otettiin esille muutamia yksittäisiä kysymyksiä, joiden työryhmä katsoi saattavan antaa aihetta perustuslain tarkistamiseen jo lähitulevaisuudessa. Tällaisena mainittiin perustuslain 9 §:n 3 momentissa oleva kielto luovuttaa tai siirtää Suomen kansalainen vastoin tahtoaan toiseen maahan. Säännöksen tarkistamistarvetta pidettiin ilmeisenä ottaen erityisesti huomioon, että eduskunnan perustuslakivaliokunta oli jo aiemmin pitänyt valtiosääntöoikeudellisesti kestä-
mättömänä sitä, että todellinen oikeustila maassa perustuu tällaisessa asiassa olennaisesti perustuslain sanamuodosta eroavaan, poikkeuslailla toteutettuun ratkaisuun.³⁰²

Seurantatyöryhmän selvityksen seurauksena hallitus antoi esityksen perustuslain 9 §:n 3 momentin muuttamiseksi.³⁰³ Esitys annettiin samanaikaisesti EU-luovuttamislakiehdotuksen kanssa. Perustuslakivaliokunnan lausunnolla oli siten mitä ilmeisemmin vaikutusta sekä EU-luovuttamislain valmisteluun että perustuslain 9 §:n 3 momentin säännöksen muuttamiseen. Tämä on puolestaan ollut omiaan vaikuttamaan siihen, että EAW-puitepäätös pystyttiin implementoimaan määräajassa ja toisaalta välttämään ristiriidat perustuslain kanssa.³⁰⁴

³⁰⁰ PeVL 42/2001 vp, s.3/II.

³⁰¹ PeVL 42/2001 vp, s. 3/II.

³⁰² Selvitys perustuslakiuudistuksen toimeenpanosta. Perustuslain seurantatyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2002:7.

³⁰³ HE 102/2003 vp.

³⁰⁴ Näin myös Ojanen 2009, s. 150.

Varsinaista EU-luovuttamislakia koskevan hallituksen esityksen johdosta perustuslakivaliokunnalta pyydettiin lausuntoa esityksen säätämisyjärjestyksestä.³⁰⁵ Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotusta arvioitiin PL 9.3 §:n säännöksen kannalta, jonka mukaan Suomen kansalaista ei saa vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lakiehdotuksen perusteluissa katsottiin, että EU-luovuttamislakia koskeva ehdotus voitaisiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vain sillä edellytyksellä, että eduskunta olisi hyväksynyt PL 9.3 §:n muutoksen, josta siis oli annettu erillinen hallituksen esitys.

Lausunnossaan perustuslakivaliokunta totesi, että lakiehdotus voitiin käsitellä PL 95.2 §:n mukaisessa supistetussa perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Tähän perustuslakivaliokunta päätyi rinnastamalla puitepäätökset kansainvälisen veloitteen tyypitapaukseen, kansainväliseen sopimukseen ja niiden voimaan saattamiseen Suomessa. Lisäksi turvautuminen PL 73 §:n mukaiseen yleiseen perustuslainsäätämiseen olisi johtanut kansallisella tasolla puitepäätöksen voimaansaattamista tarkoittavan menettelyn vaikeutumiseen.³⁰⁶ EAW-puitepäätöksen osalta tämä valinta oli omiaan vaikuttamaan siihen, että puitepäätös saatiin implementoitua asetetussa määräajassa.³⁰⁷

Perustuslain 9 §:n 3 momentin muutosta koskevassa hallituksen esityksessä kansalaisuuteen perustuvasta luovuttamiskiellosta luopumista ei nähty ongelmallisena. Esityksen mukaan ”pelkästään kansalaisuuteen kytkeytyvän ehdottoman luovuttamis- ja siirtämiskiellon voimassa pitämiselle ei myöskään asiallisesti ole esitettävissä yhtä painavia perusteita kuin aiemmin. Henkilöiden liikkuvuus on jatkuvasti lisääntynyt, jolloin henkilön tosiasialliset siteet yhä useammin ovat muualla kuin kansalaisuusvaltiossa. Henkilöiden liikkuvuuden lisääntyminen heijastuu myös yhä suuremman merkityksen saaneessa valtioiden välisessä oikeudellisessä yhteistyössä. Yksilön oikeusturvan kannalta on merkittävää se, että erityisesti Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Pohjoismaiden välillä harjoitettavassa yhteistyössä ovat osapuolina valtiot, jotka ovat oikeuskulttuureiltaan varsin lähellä toisiaan ja jotka ovat esimerkiksi liittyneet Euroopan ihmisoikeussopimukseen.” Säädösehdotuksessa asetettiin kuitenkin asiaa koskeville tavallisille laeille erityinen aineellinen rajoitus, jonka mukaan lailla voidaan mahdollistaa Suomen kansalaisen siirtäminen ”vain sellaiseen maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu”.³⁰⁸

³⁰⁵ PeVL 18/2003 vp.

³⁰⁶ PeVL 18/2003 vp. Kaikkiaan EAW-puitepäätöksen säätämisyjärjestystä koskeva perustuslakivaliokunnan kannanotto on ollut omiaan herättämään keskustelua EU-oikeudellisten veloitteiden asemasta ja säätämisyjärjestyksestä. On nimittäin huomattava, että aikaisemmin perustuslakivaliokunta on korostanut lausunnoissaan EU-oikeudellisten veloitteiden erityisyyttä verrattuna perinteisiin kansainvälisoikeudellisiin velvoitteisiin. Tällä puolestaan on ollut vaikutuksia siihen, miten Suomen valtion suvereniteetin rajoituksiin on suhtauduttu näiden veloitteiden täytäntöönpanossa. Ks. tästä keskustelusta Ojanen 2004, s. 385–432, sekä Jyränki 2005, s. 26–32.

³⁰⁷ Ojanen 2006, s. 98.

³⁰⁸ HE 102/2003 vp, s. 7/I ja 9/I.

EAW-PUITEPÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA SUOMEN PERUSTUSLAKI

Perustuslain 9 §:n 3 momenttia onkin sittemmin muutettu (säädosmuutos 802/2007) vastaamaan hallituksen esitystä. Lainkohdan mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Säädöksen viimeisellä lauseella (HE:ssä tarkoitettu erityinen aineellinen rajoitus) on erityistä merkitystä arvioitaessa jäljempänä sitä, mikä on kotimaisen perusoikeusnormiston, EU-oikeuden ja kansainvälisten ihmisoikeusnormien suhde EU-luovuttamislain säätämisessä.

6. Luovuttamisen aineelliset edellytykset eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa

6.1 EAW-PUITEPÄÄTÖKSEN SÄÄTÄMISVAIHEET

EAW-puitepäättöksen eräänlaisena lähtölaukauksena voidaan pitää vuoden 1999 Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmien 35 kohtaa, jossa todetaan, että ”jäsenvaltioiden olisi luovuttava muodollisesta rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevasta menettelystä – ja korvattava se yksinkertaisesti näiden henkilöiden siirtämisellä”.³⁰⁹ Tampereen päätelmien seurauksena neuvoston vuoden 2000 vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamista koskevassa toimenpideohjelmassa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan sääntelyn luominen asetettiin tärkeysjärjestyksessään sijalle numero 2. Tarkoituksena oli luoda luovuttamista koskeva järjestelmä, jossa pyynnön esittäneen valtion oikeusviranomaisten antamat pidätysmääräykset tunnustettaisiin ja pantaisiin välittömästi täytäntöön, ja joka rajoittuisi tuolloin voimassa olleen EU 29 artiklassa nimenomaisesti mainittuihin vakaviin rikoksiin, kuten terrorismiin, lahjontaan ja petoksiin.³¹⁰

Syyskuun 11. päivän terrori-iskut Yhdysvaltoihin ja sitä seurannut poliittisen ilmapiirin muutos johtivat nopeasti siihen, että eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan järjestelmän luominen asetettiin ensisijaisen tärkeäksi.³¹¹ Tällä oli myös seurauksia aiemmin vuoden 2000 toimenpideohjelmassa suunnitellun järjestelmän kattaviin rikoksiin. Hyväksytyssä EAW-puitepäättöksessä tätä alun perin vakavia rikosten listaa laajennettiin huomattavasti ja sen piiriin otettiin myös rikoksia, joista ei ollut aiemmin annettu aineellisen rikoslainsäädännön lähentämiseen koskevaa unioni-instrumenttia.³¹²

Ehdotus eurooppalaista pidätysmääräystä koskevasta puitepäättöksestä³¹³ an-

³⁰⁹ Tampereen päätelmien kohta 35.

³¹⁰ Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi (2001/C 12/02).

³¹¹ Yhdysvaltojen terroristi-iskuja seuranneessa syyskuun 21. päivän ylimääräisessä Eurooppa-neuvoston kokouksessa terrorismin vastustaminen asetettiin unionin ensisijaiseksi tavoitteeksi, ks. Conclusions and Plan of Action of The Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001. Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen vaikutuksesta EU:n oikeuspolitiikkaan laajemmin ks. Gilmore 2003.

³¹² Näitä ovat esimerkiksi murha ja kiristys.

³¹³ Ehdotus: neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä KOM(2001) 522 lopullinen.

nettiin samaan aikaan terrorismin torjuntaa koskevan puitepäättösehdotuksen³¹⁴ kanssa syyskuun 19. päivänä, vain kahdeksan päivää Yhdysvaltojen iskujen jälkeen.³¹⁵ Kaikkiaan ehdotus merkitsi radikaalia muutosta jäsenvaltioiden voimassa olevalle luovuttamisoikeudelle ulottaen samalla vaikutuksensa myös yksilön oikeussuojan laajuuteen. Ehdotus ei kuitenkaan tullut sellaisenaan voimaan, sillä lopullinen kesäkuun 13. päivänä 2002 hyväksytty EAW-puitepäättös poikkesi tietyiltä osin merkittävästikin tästä ehdotuksesta.³¹⁶

Alun perin ehdotuksessa olisi luovuttu kokonaan kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta ja erityissäännöstä. Kaksoisrangaistavuuden osalta ehdotuksen 27 artiklaan jäsenvaltioille sisällytettiin kuitenkin mahdollisuus laatia ns. negatiiviset luettelot/listaukset sellaisten tekojen osalta, joita ei ollut luettelon laati-neessa jäsenvaltioissa säädetty rangaistavaksi ja jotka muissa jäsenvaltioissa oli kriminalisoitu, kuten eutanasia tai huumausaineiden käyttö. Lisäksi ehdotuksen 28 artiklassa mahdollistettiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus ns. ekstraterritoriaalisen toimivallan osalta. Ehdotuksen 41 artiklan mukaan erityissäännös-tä olisi luovuttu kaikkien muiden kuin negatiivisen luettelon mukaisten tekojen osalta sekä ekstraterritoriaalisuuden tai armahtamisen ollessa kyseessä.

Kaksoisrangaistavuudesta luopuminen oli kuitenkin liian pitkälle menevää ja useat jäsenvaltiot vastustivat sitä.³¹⁷ Tämän seurauksena 31.10.2001 Belgian puheenjohtajuuskaudella päädyttiin eräänlaiseen kompromissiratkaisuun ottamalla ehdotukseen ns. listarikokset, joka sisälsi 32 rikoslajia ja joiden osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luovuttiin sekä listan ulkopuoliset rikokset, joiden osalta vaatimus kaksoisrangaistavuudesta oli edelleen voimassa.³¹⁸ Ehdotuksen rikoslistaa laadittaessa pidettiin silmällä tuolloin voimassa olleen Europol-yleissopimuksen (neuvoston säädös 95/C 316/01 annettu 26 päivänä heinäkuuta 1995, yleissopimuksen tekemisestä Euroopan poliisiviraston perustamisesta, jäljempänä Europol-yleissopimus) liitteeseen sisältynyttä luetteloa rikoksista, jotka kuuluivat Europolin toimivaltaan. Lista sisällytettiin myös rikoksia, joista oli jo aiemmin otettu maininta Wienin toimintasuunnitelmaan³¹⁹ sekä Tampereen päätelmiin. Merkille pantavaa on, että rikoslistassa lueteltuja rikollisuuden lajeja ei rajoitettu kattamaan ainoastaan rajat ylittävälle rikollisuudelle ominaisia lajeja, vaan listaan sisällytettiin sellaisiakin perin-

³¹⁴ Ehdotus: neuvoston puitepäättös terrorismin torjumisesta KOM(2001) 521 lopullinen.

³¹⁵ On huomattava, että komission ehdotusta ei laadittu sanotussa kahdeksassa päivässä, vaan sitä oli valmisteltu huomattavasti pidempään, lähes kahden vuoden ajan. Nilsson 2015, s. 19.

³¹⁶ Ks. EAW-puitepäättöksen synnystä yksityiskohtaisesti Plachta & van Ballegooij 2005.

³¹⁷ Komission alkuperäistä ehdotusta tukivat vain Ruotsi, Portugal, Espanja ja Yhdistyneet kuningaskunnat, muiden maiden vastustaessa sitä. Ks. Eurooppa-neuvoston asiakirja 13425/01–2001/0215(CNS) of 31 October 2001.

³¹⁸ Tätä ns. positiivista listausta tukivat Suomi, Tanska, Itävalta, Irlanti, Luxemburg ja Alankomaat. Ks. Eurooppa-neuvoston asiakirja 13425/01–2001/0215(CNS) of 31 October 2001.

³¹⁹ EYVL C 19 23.1.1999, s. 1–15.

teisesti valtion rajojen sisäpuolelle rajoittuvia tekoja, kuten murha ja raiskaus.

Eurooppalaisessa luovuttamisoikeudessa edellä kuvattu positiivisen rikosluettelon laatiminen oli merkittävä muutos, sillä rikoslajien listaamista koskeva kehitys vuoden 1957 yleissopimuksen jälkeen oli kulkenut päinvastaiseen suuntaan. Lisäksi on huomattava, että listaus käsitti nimenomaan rikollisuuden lajeja, eikä yksityiskohtaisesti rikosnimikkeitä, mikä on ollut omiaan jättämään jäsenvaltioille harkintavaltaa puitepäätöksen kansallisiin täytäntöönpanosäädöksiin. Valittu ratkaisu ei kuitenkaan ole yllättävä, sillä pidätysmääräyksen tarkoituksena ei ollut missään vaiheessa lähentää jäsenvaltioiden aineellista rikosoikeutta. Se, miksi rikoslajien listaamiseen ylipäätään päädyttiin, on nähdäkseni seurausta jäsenvaltioiden poliittisten neuvottelujen kompromissiluonteisesta ratkaisusta. On nimittäin otettava huomioon, että jäsenvaltiot olivat vain hetkeä aiemmin Amsterdamin sopimuksella määritelleet unionin tavoitteeksi vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomisen. Tavoite yhtenäisestä ja rajattomasta oikeusalueesta olisi vakavasti vaarantunut, mikäli kaksoisrangaistavuudesta olisi pidetty kiinni tavanomaiseen tapaan. Listaamalla laajasti eri rikoslajeja mahdollistettiin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen tavoitteen toteutuminen ainakin osittain. Ratkaisun kompromissiluonteesta kertoo myös se, että lopulliseen puitepäätökseen sisällytettiin mahdollisuus luettelon laajentamiseksi tulevaisuudessa.³²⁰

Komission ehdotuksen keskeisiin uudistuksiin kuului myös se, että valtioiden omia kansaisia voitiin luovuttaa toisiin jäsenvaltioihin samoin edellytyksin kuin muitakin henkilöitä. Kriteereinä olivat tällöin unionin kansalaisuus ja henkilön pääasiallinen asuinpaikka. Ehdotuksen 33 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta voitiin kieltäytyä, jos asianomaisella henkilöllä oli paremmat mahdollisuudet sopeutua uudelleen yhteiskuntaan täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa ja jos hän siihen suostui. Myös omien kansalaisten luovuttamista koskevasta poikkeuksesta luopuminen oli jäsenvaltioille liian pitkälle menevää, ja lopulliseen puitepäätöksen 4 artiklan 6 kohtaan ja 5 artiklan 3 kohtaan sisällytettiin maininnat jäsenvaltioiden omien kansalaisten erityisasemasta.³²¹

³²⁰ Ks. EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 3 kohta, jonka mukaan neuvosto voi yksimielisesti ja kuultuaan Euroopan parlamenttia Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan mukaisesti päättää milloin vain lisätä muita rikoslajeja tämän artiklan 2 kohdassa olevaan luetteloon. Neuvosto tarkastelee komission sille 34 artiklan 3 kohdan mukaisesti antaman kertomuksen perusteella, onko tätä luetteloa aiheellista laajentaa tai muuttaa.

³²¹ EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 kohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomaisen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, jos eurooppalainen pidätysmääräys on annettu vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, kun etsitty henkilö oleskelee täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa, on sen kansalainen tai asuu siellä vakinaisesti, ja tämä valtio sitoutuu panemaan tämän rangaistuksen tai toimenpiteen itse täytäntöön kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Puitepäätöksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan, jos henkilö, josta eurooppalainen pidätysmääräys on annettu syytteen nostamista varten,

Puheenjohtajavaltiona toimineen Belgian 31.10.2001 toimittamaan uuteen tekstiehdotukseen puitepäätökseksi sisältyi myös merkittäviä muutoksia pidätysmääräyksen soveltamisalan kannalta. Komission alkuperäisessä ehdotuksessa eurooppalainen pidätysmääräys voitiin antaa sekä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoa varten että rikosoikeudellista menettelyä varten jo ennen tuomion antamista.³²² Toteutuessaan ehdotus olisi tarkoittanut sitä, että pidätysmääräys olisi voitu antaa jo rikoksen tutkintavaiheessa. Tätä laajaa soveltamisalaa oli kuitenkin tasapainotettu siten, että komission ehdotuksen 34 artiklaan sisältyi mahdollisuus järjestää videokokouksia ”tarpeettomien ja ei-toivottujen” luovuttamisten välttämiseksi.³²³ Belgian toimittamassa muutetussa tekstiehdotuksessa pidätysmääräys rajattiin koskemaan ainoastaan syytetoimenpiteitä tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemista.³²⁴ Samassa yhteydessä luovuttiin komission ehdottamasta mahdollisuudesta järjestää videokokouksia asianomaisen henkilön luovuttamisen sijaan.

Unionin III pilarin alaan kuuluvien oikeus- ja sisäasioiden säädösten, kuten puitepäätösten, antamisessa ei sovellettu yhteispäätösmenettelyä, minkä johdosta Euroopan parlamentin asema oli rajoittunut EAW-puitepäätöstä valmisteltaessa. Tuolloin voimassa olleen EU 39 artiklan mukaan parlamenttia oli kuultava ennen EU 34 artiklassa tarkoitettujen puitepäätösten antamista. Neuvosto ei kuitenkaan ollut sidottu parlamentin lausunnon sisältöön ja puitepäätös voitiin antaa, jos parlamentti ei ollut määrääjässä antanut lausuntoaan.³²⁵ Tästä huolimatta muutamat parlamentin esittämistä muutosehdotuksista sisältyivät lopulliseen EAW-puitepäätökseen. Esimerkiksi puitepäätöksen 3 artiklan 3 kohtaan sisällytettiin ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi se, ettei henkilöä voitu ikänsä takia pitää rikosoikeudellisesti vastuullisena pidätysmääräyksen perusteena olevista teoista täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan. Puitepäätöksen 13 artiklan 2 kohtaan sisällytettiin puolestaan määräys, jonka mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta henkilön suostuminen luovuttamiseensa ja mahdollinen luopuminen erityissääntöön vetoamisesta hankitaan tavalla, josta ilmenee asianomaisen antaneen ne vapaaeh-

on täytäntöönpanojäsenvaltion kansalainen tai siellä vakinaisesti asuva, luovuttamisen ehdoksi voidaan asettaa se, että henkilö, kun häntä on kuultu, palautetaan täytäntöönpanojäsenvaltioon suorittamaan pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide.

³²² Ehdotus: neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä KOM(2001) 522 lopullinen, s. 7.

³²³ Ibid. s. 5.

³²⁴ Eurooppa-neuvoston asiakirja 13425/01 COPEN 65 CATS 33, 31 October 2001.

³²⁵ Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä sekä vastavuoroisen tunnustamisen että aineellisen rikoslainsäädännön lähentämisen instrumenttien oikeusperustassa tavallinen lainsäätämisen järjestys on laajennettu koskemaan myös kyseisiä instrumentteja ja rikosoikeudellisten direktiivien antaminen edellyttää Euroopan parlamentin hyväksyntää. Ks. SEUT 82 ja 83 artikla.

toisesti ja täysin tietoisena tästä aiheutuvista seurauksista, ja että tätä varten etsityllä henkilöllä on oikeus käyttää oikeudellista avustajaa. Toteutumatta jäivät sen sijaan parlamentin ehdotukset asianomaisen henkilön prosessuaalisten oikeuksien parantamiseksi, kuten oikeudet oikeudelliseen neuvontaan ja oikeusapuun sekä tulkkaukseen.³²⁶

6.2 PUITEPÄÄTÖKSEN EDELLYTYKSET LUOVUTTAMISELLE

EAW-puitepäättös mahdollistaa siis etsityn henkilön luovuttamisen puitepäättöksen liitteenä olevan lomakkeen, eurooppalaisen pidätysmääräyksen, nojalla. Puitepäättöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalaisella pidätysmääräyksellä tarkoitetaan oikeudellista päätöstä, jonka jäsenvaltio on antanut etsityn henkilön kiinni ottamiseksi ja luovuttamiseksi toisen jäsenvaltion toimesta syytetoimenpiteitä tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemista varten. Artiklan 2 kohdassa velvoitetaan jäsenvaltiot panemaan eurooppalainen pidätysmääräys täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella ja tämän puitepäättöksen määräysten mukaisesti. EAW-puitepäättöksen 1 artiklassa asetetaan siten lähökohtainen vaatimus pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle (vastavuoroiselle tunnustamiselle). Vaikka siirtyminen pyynnöistä määräykseen on periaatteellisesti hyvin merkittävä, riippuu menettelyllä saavutettava lopputulos kuitenkin viime kädessä siitä, missä laajuudessa toisten valtioiden antamien määräysten täytäntöönpanosta voidaan edelleen kieltäytyä. EAW-puitepäättöksessä vastavuoroisen tunnustamisen soveltamisalaa on rajoitettu puitepäättöksen 2–5 artikloissa määrätyillä luovuttamisen aineellisilla edellytyksillä.

Puitepäättöksen 2 artiklassa määritellään pidätysmääräyksen soveltamisala. Artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalainen pidätysmääräys voidaan antaa selvaisista teoista, joista määräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään 12 kuukautta, tai jos rangaistustuomio tai turvaamistoimenpidettä koskeva päätös on annettu, sellaisista seuraamuksista, joiden kesto on vähintään neljä kuukautta. Artiklan 2 kohdassa määritellään/luetellaan ns. listarikokset, joiden osalta luovuttamisen edellytyksenä ei saa pitää

³²⁶ Kaikkiaan parlamentti ehdotti komission alkuperäiseen ehdotukseen 44 muutosta. Ks. European Parliament Report on the Commission proposal for a Council Framework Decision on the European arrest warrant and the surrender procedures between the Member States (COM(2001) 522–C5-0453/2001–2001/0215(CNS)), 14 November 2001. Huomion arvoista on, että valtaosa muutosehdotuksista liittyivät nimenomaan luovutettavaksi pyydetyn henkilön oikeusaseman parantamiseen.

kaksoisrangaistavuutta. Näiden listarikosten osalta edellytetään kuitenkin pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännössä määriteltyä vähintään kolmen vuoden enimmäisrangaistusta.

Puitepäättöksen 3 artiklassa on lueteltu eurooppalaisen pidätysmääräyksen ehdottomat kieltäytymisperusteet. Näitä ovat:

- yleinen armahdus täytäntöönpanovaltiossa pidätysmääräyksen kohteena olevasta rikoksesta (3(1) art.);
- samasta teosta annettu lopullinen tuomio jossakin jäsenvaltiossa (3(2) art.) ja
- henkilöä ei voida pitää rikosoikeudellisessa vastuussa teosta ikänsä vuoksi (3(3) art.).

Puitepäättöksen 4 artiklaan sisältyy puolestaan määräykset harkinnanvaraisista kieltäytymisperusteista:

- pidätysmääräyksen perusteena oleva teko ei ole rikos täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan, pois lukien 2(2) artiklassa mainitut rikokset (4(1) art.);
- jos sitä henkilöä vastaan, jota eurooppalainen pidätysmääräys koskee, on nostettu syyte täytäntöönpanojäsenvaltiossa samasta teosta, joka on eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena (4(2) art.);
- jos täytäntöönpanojäsenvaltion oikeusviranomaiset ovat päättäneet, että ne joko eivät nosta syytettä eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena olevasta rikoksesta tai luopuvat jo nostetusta syytteestä, tai jos etsittyä henkilöä vastaan on jossain jäsenvaltiossa annettu samasta teosta lopullinen päätös, joka estää syytteen nostamisen myöhemmin (4(3) art.);
- jos syyteoikeus on vanhentunut tai tuomittu rangaistus on rauennut täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ja teot kuuluvat tämän jäsenvaltion toimivaltaan sen oman rikoslainsäädännön mukaan (4(4) art.);
- jos täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen käytettävissä olevien tietojen mukaan kolmannessa maassa on annettu samasta teosta etsittyä henkilöä koskeva lopullinen tuomio, sillä edellytyksellä, että jos hänet on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen maan lainsäädännön mukaan (4(5) art.);
- jos eurooppalainen pidätysmääräys on annettu vapaudenmenetyksen käsitettävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, kun etsitty henkilö oleskelee täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa, on sen kansalainen tai asuu siellä vakinaisesti, ja tämä valtio sitoutuu pane-

maan tämän rangaistuksen tai toimenpiteen itse täytäntöön kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti (4(6) art.);

- kun eurooppalainen pidätysmääräys koskee rikoksia, jotka: a) on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan kokonaan tai osittain täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueella tai sen alueeseen rinnastettavassa paikassa; tai b) on tehty pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion alueen ulkopuolella, eikä täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ole mahdollista nostaa syytettä samoista rikoksista, jos ne on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueen ulkopuolella (4(7) art.).

Puitepäättöksen 3 ja 4 artiklojen kieltäytymisperusteiden lisäksi pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi sen 5 artiklan nojalla asettaa jonkin seuraavista ehdoista:

- jos eurooppalainen pidätysmääräys on annettu sellaisen rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, josta on päätetty vastaajan poissa ollessa (*in absentia*) ja jos asianomaiselle henkilölle ei ole henkilökohtaisesti annettu haastetta tiedoksi tai muuten ilmoitettu poissa ollessa annettuun päätökseen johtaneen oikeuskäsittelyn aikaa ja paikkaa, luovuttamiselle voidaan asettaa ehto, että pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomainen antaa vakuutuksen, jonka katsotaan riittävän takaamaan sen, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen kohteena olevalla henkilöllä on mahdollisuus pyytää asian käsittelyä uudelleen pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa ja olla läsnä tuomiota annettaessa (5(1) art.);
- jos eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena olevasta rikoksesta voi seurata elinkautisen vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, mainitun pidätysmääräyksen täytäntöönpanon ehdoksi voidaan asettaa se, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusjärjestelmään sisältyy säännöksiä siitä, että määrättyä rangaistusta tarkistetaan anomuksesta tai viimeistään 20 vuoden kuluttua, tai säännöksiä, joiden nojalla anotaan kyseisen rangaistuksen tai toimenpiteen täytäntöön panematta jättämiseen tähtääviä armahdustoimenpiteitä, joihin henkilö on oikeutettu pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännön tai käytännön mukaan (5(2) art.);
- jos henkilö, josta eurooppalainen pidätysmääräys on annettu syytteen nostamista varten, on täytäntöönpanojäsenvaltion kansalainen tai siellä vakinaisesti asuva, luovuttamisen ehdoksi voidaan asettaa se, että henkilö, kun häntä on kuultu, palautetaan täytäntöönpanojäsenvaltioon suorittamaan pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide (5(3) art.).

Edellä lueteltuja EAW-puitepäättöksen 4 ja 5 artiklojen kieltäytymisperusteita ja täytäntöönpanolle asetettavia takuuehtoja on sittemmin muutettu neuvoston puitepäättöksellä 2009/299/YOS puitepäättösten 2002/584/YOS, 2005/214/YOS, 2006/783/YOS, 2008/909/YOS ja 2008/947/YOS muuttamisesta henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien parantamiseksi sekä vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisen edistämiseksi sellaisten päätösten osalta, jotka on tehty vastaajan ollessa poissa oikeudenkäynnistä (jäljempänä poissaolotuomiopuitepäättös).³²⁷ Poissaolotuomiopuitepäättöksen seurauksena EAW-puitepäättöksen 5 artiklan 1 kohta on poistettu ja sen 4 artiklaan on lisätty uusi 4 a artikla, jossa määrätään uudesta harkinnanvaraisesta kieltäytymisperusteesta poissaolotuomioihin liittyen. Kyseessä ei siis enää ole puitepäättöksen alkuperäisen 5(1) artiklan mukainen ehdollinen tunnustaminen, vaan harkinnanvarainen kieltäytymisperuste. Tämä uusi artikla sisältää myös luettelon niistä tilanteista, joiden katsotaan oikeuttavan luovuttamisen, vaikka pidätysmääräyksen perusteena on poissaolotuomio. Luetteloon sisältyy esimerkiksi se, että henkilölle on annettu haaste henkilökohtaisesti tiedoksi sekä ilmoitettu, että asia voidaan ratkaista hänen ollessaan poissa oikeudenkäynnistä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että EAW-puitepäättöksen mukaan henkilö on luovutettava, mikäli 1) luovuttamiselle on olemassa puitepäättöksen 2 artiklassa säädetyt edellytykset (enimmäisrangaistusta koskevan vähimmäisajan ns. minimimaksimin ja kaksoisrangaistavuuden täytyminen), 2) käsillä ei ole mitään puitepäättöksen 3 artiklassa määrättyä ehdotonta kieltäytymisperustetta, 3) käsillä ei ole mitään 4 artiklassa tarkoitettua harkinnanvaraista kieltäytymisperustetta tai tällaiseen perusteeseen ei sen käsillä olosta huolimatta katsota olevan syytä vedota ja 4) pidätysmääräyksen antanut jäsenvaltio on ennen luovuttamista koskevan päätöksen tekemistä antanut ne vakuutukset, joita EAW-puitepäättös (siten kuin niitä on muutettu poissaolotuomiopuitepäättöksellä) tietyissä tilanteissa edellyttää. Kokonaisuus osoittaa, että EAW-puitepäättös ilmentää edelleen tietynasteista vahvistusmenettelyä, eikä siinä siten ole suinkaan kysymys vastavuoroisen tunnustamisen toteuttamisesta ”välittömästi ja automaattisesti” ilman minkäänlaisia lisämenettelyjä.³²⁸

On huomattava, että pidätysmääräyksen täytäntöönpano tulee monimutkaisemmaksi ja pitkäkestoisemmaksi joka kerta, kun lisätään seikkoja, joita on tarkistettava ennen päätöksen tunnustamista täytäntöönpanevassa valtiossa, ja samalla vastavuoroisen tunnustamisen huomattavimmat edut (eli nopeus ja yksinkertaisuus) vähenevät. Liian raskas vahvistusmenettely johtaa puolestaan siihen, että vastavuoroisen tunnustamisen järjestelmä toimii käytännössä lä-

³²⁷ EUVL N:o L 81, 27.3.2009, s. 24.

³²⁸ Vrt. KOM(2000) 495, s. 18, jossa todetaan, että vastavuoroisen tunnustamisen olisi toteututtava välittömästi ja automaattisesti ilman minkäänlaisia lisämenettelyjä.

hes samalla tavoin kuin perinteinen “pyyntöihin perustuva” järjestelmä. Tällöin vastavuoroisen tunnustamisen ja pidätysmääräyksen menestyksekkään täytännönpäön kannalta avainasemaan nousee kysymys siitä, missä määrin kyetään löytämään tasapaino pidätysmääräysten tunnustamisen ja tunnustamiselle asetettavien edellytysten tarkistamisen välillä. Kysymys on tältä osin myös siitä, kuinka pitkälle jäsenvaltioiden keskinäisessä luottamuksessa voidaan edetä (toisin sanoen, onko tunnustamisen perustuttava niin sanotulle sokealle luottamukselle).

Yhtä lailla tärkeää on huomata, että kieltäytymisperusteet pidätysmääräyksen täytäntönpäönpanemiseksi suojaavat sen kohteena olevan henkilön etuja ja oikeuksia. Etenkin kieltäytymisperusteiden rajausten voidaan katsoa ilmentävän ennemminkin pyrkimystä tehostaa jäsenvaltioiden välisen yhteistyön tehostamiseen kuin pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeussuojan vahvistamiseen.³²⁹

Tarkastelen seuraavaksi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen, rikosoikeudellisen toimivallan, erityissäännön, kansalaisuuden sekä *ne bis in idem* -periaatteen merkitystä luovuttamisoikeudessa yleisesti ja pidätysmääräyksen täytäntönpäönpanossa erikseen. Tarkoituksena on selvittää, mitä edellä mainituilla luovuttamisoikeuden kriteereillä tarkoitetaan ja mikä merkitys niillä on pidätysmääräyksen vastavuoroisen tunnustamisen ja etenkin yksilön oikeuksien kannalta. Pidätysmääräyksen soveltamiseen liittyvät perus- ja ihmisoikeuskysymykset käsitellään tämän jälkeen omassa luvussaan.

6.3 KAKSOISRANGAISTAVUUDEN VAATIMUS

6.3.1 Vaatimuksen merkitys

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta³³⁰ seuraa, että luovuttamisesta on kieltäydyttävä, jos luovuttamispyynnössä tarkoitettu teko ei ole pyynnön vastaanottavan valtion lain mukaan rikos.³³¹ Kaksoisrangaistavuuden vaatimus on kansainvälisen rikosoikeusavun yksi keskeisimpiä periaatteita ja sen on katsottu olevan osa jopa kansainvälistä tapaoikeutta.³³²

³²⁹ Kimpimäki 2017, s. 148.

³³⁰ Luku perustuu aiemmin Helsingin hovioikeuspiiriin ja Helsingin yliopiston laatuhankeessa 2017 (Kirjoituksia modernista rikosoikeudesta) julkaistun kirjoitukseeni Kaksoisrangaistavuuden vaatimus osana kansainvälistä rikosoikeusapua – Esimerkkinä rikosentekijän luovuttaminen. Ks. Toltila 2017.

³³¹ Ks. esim. YILuovL 4 § sekä EN 1957 -luovuttamissopimuksen 2 artikla.

³³² Bassiouni 1974, s. 325; Plachta 1989, s. 84; Gilbert 1991, s. 47–52; Keijzer 2009, s. 61. Vrt. Swart 1992, s. 520, jonka mukaan kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei tule pitää osana kansainvälistä tapaoikeutta, sillä valtiot voivat yhtä hyvin sopia keskinäisissä luovuttamissopimuksis-

Kaksoisrangaistavuuden vaatimukselle voidaan antaa useita erilaisia merkityssisältöjä. Perinteisessä kansainvälisessä rikosoikeusavussa kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen tehtävänä on ollut vastavuoroisuuden takaaminen valtioiden keskinäisissä suhteissa. Vaatimus mahdollistaa osaltaan vastavuoroisen toiminnan sujuvuuden, sillä se ehkäisee tilanteiden syntymistä, joissa täytäntöönpanosta kieltäytyminen perustuisi valtioiden välisen vastavuoroisuuden puuttumiseen. Kaksoisrangaistavuus takaa tällöin osaltaan sen, etteivät valtiot tee oikeusapupyyntöjä sellaisten rikosten osalta, joita ne eivät itse vastaavassa tilanteessa suostuisi panemaan täytäntöön.³³³

Kaksoisrangaistavuudella voidaan nähdä olevan myös kiinteä yhteys valtion suvereniteetin kunnioittamiseen, sillä säännös takaa sen, ettei valtioiden tarvitse panna täytäntöön sellaisia pyyntöjä, joiden perusta on vastoin niiden kansallisia säännöksiä. Näin ollen kaksoisrangaistavuus suojaa valtioiden välisiä eroavuuksia suhteessa esimerkiksi tiettyjen tekojen kriminalisointeihin.³³⁴

Kaksoisrangaistavuuden kiistellyn merkitys on kuitenkin sen yhteys rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen. Oikeuskirjallisuudessa on vanhastaan esitetty, että kaksoisrangaistavuus takaisi osaltaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen noudattamisen.³³⁵

Suomessa rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslain 8 §:ssä, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Lisäksi rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Perustuslain ohella rikoslain 3 luvun 1 §:ssä säädetään laillisuusperiaatteesta. Mainitun lainkohdan mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimennyt rangaistavaksi. Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. Kansallisten säädösten lisäksi sekä KP-sopimuksessa että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 7 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklassa on nimenomaiset määräykset rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate *nullum crimen sine lege* ja *nulla poena sine lege* (ei rikosta eikä rangaistusta ilman lakia) voidaan ymmärtää oikeusvaltiollisuuden takeena. Oikeusvaltiossa rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä on tavalla tai toisella rajattava, sillä rikosoikeudellinen järjestelmä asettaa rajoituksia kansalaisille, kun se puuttuu rangaistavaksi säädetyn teon ja rangaistuk-

saan olla noudattamatta vaatimusta.

³³³ Swart 1992, s. 521.

³³⁴ Keijzer 2005, s. 138. Vrt. Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 513, jossa kaksoisrangaistavuuden ja kriminalisointien yhteys nähdään valtion resurssien kohdentamisena (*allocation resources*): valtiolla on intressi käyttää resurssejaan vain sellaisten oikeusapupyyntöjen täytäntöönpanossa, joita koskevat teot myös se itse on kriminalisoinut.

³³⁵ Traskman 1989, s. 150.

sella välittömästi tai välillisesti ihmisten perustavaa laatua oleviin oikeuksiin. Laillisuusperiaatteen merkitys on siinä, että se vahvistaa yksilön oikeusturvaa määrittämällä rajat, joiden puitteissa rikosoikeudellista järjestelmää saadaan käyttää. Lisäksi laillisuusperiaatteella voidaan nähdä tukevan rikosoikeudellisen lainsäädännön ennustettavuuden takaamista.³³⁶

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate on jaettavissa eri alaperiaatteisiin, joita ovat kirjoitetun lain vaatimus (*praeter legem* -kielto), analogiakielto, taannehtivan rikoslain kielto sekä epätäsmällisyyskielto.³³⁷ Epätäsmällisyyskiellon pääasiallinen sisältö on se, että rikosoikeudellisen säännöksen sanamuodon perusteella asianomaisen henkilön on kyettävä ennakoimaan, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.³³⁸ Tämä puolestaan tarkoittaa EIT:n muotoilemien kriteerien mukaan sitä, että rangaistavaksi säädettyjen tekojen tunnusmerkit on määriteltävä niin tarkkarajaisesti ja täsmällisesti, että rikosoikeudelliseen vastuuseen johtavat teot tai laiminlyönnit ovat sanamuotonsa perusteella ja tarvittaessa tuomioistuinten avustuksella kohtuullisen varmasti kansalaisten ennakoitavissa, ja lainanalogia samoin kuin taannehtiva soveltaminen syytetyn vahingoksi ovat tässä yhteydessä kiellettyjä.³³⁹

Kaksoisrangaistavuuden yhteyttä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen noudattamiseen on perusteltu sillä, että luovuttamispyynnön täytäntöönpanevan valtion toimenpiteet sisältävät pääsääntöisesti rikosprosessuaalisia pakkokeinoja, jotka ulottuvat luovutettavan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin, kuten EIS 5 artiklan oikeudesta vapauteen. Kun pyynnön vastaanottanut valtio soveltaa luovuttamismenettelyssä esimerkiksi vangitsemisessa omaa kansallista lakiaan, on asianomaisen henkilön vapauteen puuttuminen voitu tällöin perustella sillä, että pyynnön perusteena olevat teot ovat rangaistavia myös tässä valtiossa. Muussa tapauksessa laillisuusperiaate estäisi valtiota käyttämästä rikosoikeudellista järjestelmäänsä.³⁴⁰

³³⁶ Melander 2008, s. 193–194; Frände 2012, s. 27–29.

³³⁷ HE 44/2002 vp, s. 32/II ja 34/I; Melander 2008, s. 196; Frände 2012, s. 29–30; Melander 2015b, s. 644.

³³⁸ Näin esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2/II. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännöstä suhteessa epätäsmällisyyskieltoon ks. Melander 2008, s. 246.

³³⁹ Näin esimerkiksi asioissa *Kokkinakis v. Kreikka* 25.5.1993, kohta 52, ja *S.W. v. Yhdistynyt kuningaskunta* 22.11.1995, kohta 35, jossa tuomioistuin on todennut: ”The Court points out that Article 7 para. 1 of the Convention is not confined to prohibiting the retrospective application of the criminal law to an accused’s disadvantage. It also embodies, more generally, the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) and the principle that the criminal law must not be extensively construed to an accused’s detriment, for instance by analogy; it follows from this that an offence must be clearly defined in law. This condition is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts’ interpretation of it, what acts and omissions will make him liable.”

³⁴⁰ Träskman 1989, s. 150, joka toteaa: ”Double criminality as a condition for extradition or for other legal assistance that involves the taking of measures of a criminal or procedural law nature

Kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei kuitenkaan ole sellaisenaan mielekästä kytkeä suoraan rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen. Ensinnäkin voidaan kysyä, soveltuuko laillisuusperiaate ylipäätään menettelyyn, jossa päätetään suostumisesta rikoksenteikijän luovuttamista koskevaan pyyntöön. Laillisuusperiaate on tarkoitettu viime kädessä aineellisessa rikosoikeudessa lainsäätäjän toimintaa ohjaavaksi, jota sen on noudatettava rikoksia ja rangaistuksia määrittäessään sekä tuomioistuimiin silloin kun ne arvioivat ja soveltavat lakeja rikosoikeudenkäynneissä. Laillisuusperiaate koskee siten valtion rangaistusvallan käyttöä tai päätösten täytäntöönpanoa, joilla on rankaiseva vaikutus. Sen sijaan rikoksenteikijän luovuttamista koskevan pyynnön (oli kysymys sitten perinteisestä tai eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuvasta) täytäntöönpanosta seuraavaa pidättämistä ja säilöön ottamista ei voida pitää rankaisemisena.³⁴¹

Pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan tuomioistuimen tehtävänä on ainoastaan varmistaa, että edellytykset sen tuomiopiiriin kuuluvan henkilön luovuttamiseksi määräyksen antaneelle tuomioistuimelle täyttyvät. Sitä vastoin täytäntöönpanosta vastaavan tuomioistuimen tehtävänä ei ole tutkia itse aineellista kysymystä eli arvioida näyttöä tai ottaa kantaa siihen, onko asianomainen henkilö syyllistynyt pyynnön perusteena olevaan rikokseen. Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että luovuttamisessa on kysymys eräänlaisesta avustamisesta, jolloin laillisuusperiaattele tulisi antaa merkitystä vain luovutuspyynnön tehneessä valtiossa, jossa siis varsinainen rikosoikeudenkäynti tapahtuu.³⁴² Näin ollen luovutuspyynnön tehneen valtion lainsäädännöstä seuraava teon rangaistavuus riittäisi yksinään legitimoimaan luovutuspyynnön täytäntöönpanevan valtion toimenpiteet.³⁴³

Asp, von Hirsch ja Frände ovatkin katsoneet, että rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta ja kaksoisrangaistavuutta rinnastettaessa tulisi tehdä ero kahden eri tilanteen välillä:

- Tilanteen, jossa yksilöä rangaistaan teosta, jota ei ole asianmukaisesti tai lainkaan kriminalisoitu; ja
- tilanteen, jossa valtio avustaa toista valtiota yksilön saattamiseksi rangaistusvastuuseen viimeksi mainitussa valtiossa sellaisen teon osalta, jonka tämä oikeusapupyynnön tehnyt valtio on säätänyt rangaistavaksi, mutta pyynnön täytäntöönpaneva valtio ei näin syystä tai toisesta ole tehnyt.³⁴⁴

against the person who committed the act is thus a direct consequence of the demand of the principle of legality that there be a legal basis for the measure.” Näin myös Gully-Hart 1992, s. 261.

³⁴¹ Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeuskomissio on katsonut asiassa *X v. Alankomaat*, päätös 6.7.1976 (DR 6, s. 184), että rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen on jätettävä EIS 7 artiklassa mainitun tuomitsemisen käsitteen ulkopuolelle.

³⁴² Näin esimerkiksi Päle 2003, s. 136, ja Lagodny 2004, s. 3–4.

³⁴³ Swart 1992, s. 510; Lagodny 2004, s. 4; sekä Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 514.

³⁴⁴ Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 514.

Mikäli rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja kaksoisrangaistavuuden vaatimus rinnastetaan sellaisenaan, muodostuu jälkimmäinen edellä kuvatuista tilanteista ongelmalliseksi tehokkaan rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisen näkökulmasta. Tällöin kaksoisrangaistavuuden täyttymättä jättäminen johtaa useimmiten tosiasiallisesti siihen, että sinänsä asianmukaisesti kriminalisoituun tekoon perustuva syyte jää käsittelemättä tai rangaistus panematta täytäntöön luovutusta pyytäneessä valtiossa. Voi nimittäin olla, että vaikka pyynnön täytäntöönpanosta vastaava valtio ei itse ole päätenyt kriminalisoimaan pyynnön perusteena olevaa tekoa, voi se pitää tuota menettelyä muulla tavalla laittomana, esimerkiksi vahingonkorvausvastuun perustavana tai hallintosanktioiden alaisena. Edelleen voi olla mahdollista, ettei sinänsä tuomittavaksi mielletty menettely aiheuta ongelmia juuri kyseisessä valtiossa, jonka vuoksi kriminalisointi on katsottu tarpeettomaksi. On myös mahdollista, että sinänsä aiheelliseksi katsotun kriminalisoinnin esteeksi on viime kädessä muodostunut lainvalvonnan ja -soveltamisen tehokkaaseen toteuttamiseen liittyvät näkökulmat.³⁴⁵ Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kytketyn kaksoisrangaistavuuden ongelma on, että se on ”sokea” näille edellä selostetuille perusteille, jotka sinänsä voisivat puoltaa luovutuspyynnön täytäntöönpanoa.

Edellä mainittujen syiden vuoksi oikeustieteessä on jouduttu pohtimaan, onko kaksoisrangaistavuudelle annettavissa ylipäätään sellaista merkityssisältöä, joka puoltaisi vaatimuksen säilyttämistä luovuttamisoikeudessa. Selvää on, että viimeistään vastavuoroisen tunnustamisen ja EU:n jäsenyyden myötä ainakaan kaksoisrangaistavuuden valtioiden suvereniteettiin ja vastavuoroisuuteen kytketyille merkityssisällöille ei voi enää antaa vastaavaa painoarvoa kuin aiemmin. Oikeuskirjallisuudessa onkin esitetty, että sen sijaan, että tutkittaisiin, onko jokin teko rangaistava pyynnön vastaanottaneessa valtiossa, kiinnitettäisiin huomiota siihen, onko pyyntöön suostuminen tuon valtion *ordre public* -periaatteiden vastaista.³⁴⁶ Esitys on saanut laajempaakin kannatusta oikeustieteessä, sillä jo vuoden 1969 Kansainvälisen rikosoikeuskongressin päätöslauselmassa todetaan, että kaksoisrangaistavuudesta luopuminen ja sen korvaaminen tällaisella *ordre public* -säännöllä olisi tietyissä tapauksissa mahdollista.³⁴⁷ Ajatuksena on, että kun valtio käyttää rikosprosessuaalisia pakkokeinojaan, kuten pidätystä ja säilöönottoa oikeusapupyyntöjen täytäntöönpanossa, tulisi sen samalla varmistua siitä, ettei näitä keinoja käytetä sellaisten tarkoituksien toteuttamiseksi, jotka ovat ristiriidassa valtion omaksumien valtiosääntöisten tai

³⁴⁵ Swart 1992, s. 522.

³⁴⁶ Swart 1992, s. 524, joka viittaa myös Hans-Heinrich Jescheckin julkaisuun *Die internationale Rechtshilfe in Strafsachen in Europa*, 66 *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 531–532 (1954), jossa ehdotettiin *ordre public* -lausekkeen käyttöönottoa.

³⁴⁷ Ks. vuoden 1969 Kansainvälisen rikosoikeuskongressin päätöslauselma, RIDP 1970, s. 12.

rikosoikeudellisten perusarvojen kanssa.³⁴⁸ Siten luovuttamisesta tulisi kieläytyä, mikäli pyynnön perusteena oleva teko on sellainen, jonka rangaistavuus muodostuisi perustuslain (esimerkiksi rangaistavuus olisi vastoin perustuslaissa turvattua sananvapausoikeutta)³⁴⁹ tai rikosoikeudellisen järjestelmän (esimerkiksi rikosoikeudellisen vastuun perustuminen ankaralle vastuulle)³⁵⁰ vastaiseksi pyyntöön suostumistaan harkitsevassa valtiossa. Ainakaan toistaiseksi tällainen ajattelutavan muutos ei ole vielä heijastunut lainsäädännön tasolle saakka.

6.3.2 Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen määritelmästä

Sen lisäksi, että kaksoisrangaistavuuden vaatimukselle on annettavissa useita eri merkityssisältöjä, voidaan se myös määritellä eri tavoin.³⁵¹ Tavanomaisesti kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen tulkinnassa erotetaan konkreettinen (*in concreto*) ja abstraktinen (*in abstracto*) määrittely.³⁵²

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus *in abstracto* ilmentää kaksoisrangaistavuustestiä, joka mahdollistaa sen tutkimisen, täyttääkö luovuttamispyynnön perusteena oleva tapahtumainkulku jonkin luovuttamisesta päättävän valtion laissa säädetyn rikoksen keskeisen tunnusmerkistön. Kaksoisrangaistavuus *in abstracto* ei edellytä, että rikoksen oikeudellisen luokittelun olisi oltava identtinen. Edellytyksenä ei myöskään ole, että pyynnön perusteena oleva teko on luovuttamisesta päättävässä valtiossa rangaistava samalla rikosnimikkeellä kuin pyynnön esittäneessä valtiossa.³⁵³ Näin ollen riittävää on, että pyynnön perusteena oleva teko on rangaistava riippumatta siitä, mikä on teon rikosnimike.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus *in concreto* edellyttää puolestaan kaksoisrangaistavuustestiä, jossa tutkitaan, täyttääkö luovuttamispyynnön perusteena oleva tapahtumainkulku luovuttamisesta päättävän valtion laissa säädetyn tunnusmerkistön mukaisuuden, oikeudenvastaisuuden ja syyllisyyden vaatimuksen. Tällöin otetaan huomioon niin sanotut aineelliset elementit, kuten oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet, sekä rikoksen vanhentuminen ynnä muut prosessuaaliset elementit. Siten jos vieraassa valtiossa syyttämisen edellytyksenä on asianomistajan syytepyyntö, ei tuosta rikoksesta voida tämän pyynnön puuttuessa syyttää Suomessa, vaikka teko olisi Suomen lain mukaan virallisen

³⁴⁸ Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 513. Samansuuntaisesti Lagodny 2004, s. 6.

³⁴⁹ Lagodny 2004, s. 6.

³⁵⁰ Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 515–516.

³⁵¹ Plachta 1989, s. 108.

³⁵² Bassiouni 1974, s. 322; Keijzer 2005, s. 137–138.

³⁵³ Plachta 1989, s. 109.

syytteen alainen. Lisäksi edellytetään, että teosta voitaisiin tuomita konkreettinen rangaistus.³⁵⁴

Tässä yhteydessä on huomattava, että kaksoisrangaistavuuden vaatimuksella luovuttamisasioissa tarkoitetaan eri asiaa kuin puhuttaessa valtion rikosoikeudellisesta lainkäyttövallasta. Kuten edellä on esitetty, luovuttamisen yhteydessä vaatimuksella viitataan teon rangaistavuuteen valtiossa, joka päättää luovuttamisesta. Sen sijaan valtion rikosoikeudellisen lainkäyttövallan yhteydessä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksella tarkoitetaan toimivaltaperusteisiin liittyvää vaatimusta siitä, että teosta voidaan rangaista tuomiovaltaa käyttävässä valtiossa vain, jos teko on ollut rangaistava myös siinä valtiossa, missä se on tehty.³⁵⁵

Suomessa toimivaltaperusteiden suhteen on sovellettu kaksoisrangaistavuuden vaatimusta *in concreto*.³⁵⁶ Sitä vastoin rikoksenteikijän luovuttamista koskevissa menettelyissä on yleisesti katsottu, että kaksoisrangaistavuus *in abstracto* olisi riittävää.³⁵⁷ Menettelyn sujuvuuden kannalta lähestymistavan valinta ei ole yllättävä, sillä abstraktisen rangaistavuuden lähestymistavan etuna on sen soveltamisen yksinkertaisuus. Tämä onkin todettu Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevassa hallituksen esityksessä, jossa puolletaan abstraktista arvioimistapaa nimenomaan siksi, että konkreettisen kaksoisrangaistavuuden näyttämistä toteen *lex loci delicti* kotimaisessa oikeudenkäynnissä pidetään hankalana.³⁵⁸ Toisaalta konkreettisen kaksoisrangaistavuuden käyttäminen rikosoikeudellisen toimivallan arvioinnissa on perusteltua, sillä se turvaa *in abstracto* -tulkintaa paremmin kaksoisrangaistavuuden todellisen toteutumisen.³⁵⁹

Sen sijaan rikoksenteikijän luovuttamisessa *in abstracto* -tulkinnan soveltamista puoltaa ainakin se, että luovuttamispäätös ei ole tuomio rikoksesta, jolloin kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei edellytä yhtä tiukkaa tulkintaa verrattuna kysymykseen rikosoikeudellisesta lainkäyttövallasta. Lisäksi luovuttamissopimukset, kuten EN 1957 -luovuttamissopimus, sisältävät enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevan vaatimuksen. Tällöin kaksoisrangaistavuuden vaatimus edellyttää paitsi että teko on pyynnön täytäntöönpanevan valtion lais-

³⁵⁴ Keijzer 2005, s. 138; Frände 2012, s. 296; Tapani – Tolvanen 2013, s. 536–537.

³⁵⁵ Tupamäki 1999, s. 421–422, sekä Frände 2012, s. 295.

³⁵⁶ Tämä ilmenee suoraan rikoslain 1:11:stä, jonka mukaan ”– rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus –” Ks. HE 1/1996 vp, s. 26. Alun perin hallitus esitti abstraktisen lähestymistavan valitsemista eli että ”rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava”. Rangaistavuus olisi tällöin arvioitu tekotyypin ja teon yleisen rangaistavuuden mukaan. Ks. myös OM/Lavo 1/1991, s. 30, jossa rikoslakiprojekti ehdotti kaksoisrangaistavuuden arvioimista konkreettisen rangaistavuuden mukaan ja jonka kannalle asettui myös eduskunnan lakivaliokunta. Ks. tältä osin LaVM 4/1996 vp, s. 4–5.

³⁵⁷ Van den Wyngaert 1989, s. 51; Keijzer 2005, s. 138.

³⁵⁸ HE 1/1996 vp, s. 26.

³⁵⁹ Tupamäki 1999, s. 425.

sa rikos myös tiettyä vakavuusastetta, jonka seurauksena vähäiset rikokset on jätetty luovuttamismenettelyiden ulkopuolelle.

6.3.3 Kaksoisrangaistavuus EAW-puitepäätöksessä ja EU-luovuttamislaisissa

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus on ollut perinteisesti kiinteä osa luovuttamissopimuksia, joten ei liene yllättävää, että osittaista luopumista vaatimuksista voidaan pitää yhtenä EAW-puitepäätöksen keskeisimpänä ja samalla myös kiistanalaisimpana osatekijänä.³⁶⁰ Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen kannalta EAW-puitepäätöksen 2 artiklaan sisältyy kaksi merkittävää muutosta suhteessa aiempiin luovuttamissopimuksiin. Ensinnäkin puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalainen pidätysmääräys voidaan antaa sellaisista teoista, joista määräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään 12 kuukautta, tai jos rangaistustuomio tai turvaamistoimenpidettä koskeva päätös on annettu, sellaisista seuraamuksista, joiden kesto on vähintään neljä kuukautta. Lisäksi puitepäätöksen 2 artiklan 4 kohdan mukaan luovuttamisen edellytykseksi voidaan asettaa se, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena olevat teot ovat täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan rikoksia niiden rikostunnusmerkistöstä tai luokittelusta riippumatta.

On huomattava, että puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohtaan sisältyvän enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevan määräyksen arvioinnissa annetaan merkitystä ainoastaan pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännölle. Tällöin voidaan puhua eräänlaisesta lievennetystä kaksoisrangaistavuustestistä.³⁶¹

Koska pidätysmääräyksen täytäntöönpanevan jäsenvaltion lainsäädännöstä seuraavan rangaistuksen ankaruudelle ei ole asetettu minkäänlaista kynnystä, tarkoittaa tämä sitä, että asianomainen henkilö on luovutettava myös sellaisten tekojen osalta, jotka ovat tuossa valtiossa ainoastaan sakkorangaistuksen alaisia. Muutos on merkittävä, sillä EN 1957 -luovuttamissopimuksessa ja yleisessä luovuttamislaisissa enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskevan määräyksen arvioinnissa merkitystä annetaan molempien valtioiden lainsäädännölle.

Lisäksi siinä missä EN 1957 -luovuttamissopimuksessa ja yleisessä luovuttamislaisissa kaksoisrangaistavuuden täyttymättä jääminen johtaa velvollisuuteen kieltäytyä luovuttamisesta, EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 4 kohdan mukaan tämä kieltäytyminen on ainoastaan harkinnanvaraista. Tätä puitepäätö-

³⁶⁰ Peers 2004, s. 14.

³⁶¹ Sihto 2007, s. 1362.

töksen mahdollistamaa harkinnanvaraisuutta ei kuitenkaan ole otettu EU-luovuttamislakiin, jonka 2 §:n 1 momentin mukaan luovuttamiseen suostutaan, jos pyynnön perusteena olevasta teosta pyynnön esittäneen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuoden vapausrangaistus ja teko on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos.³⁶²

EU-luovuttamislain 2 §:n 1 momentin säännöksen ilmaisu ”teko on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos” ilmentää kaksoisrangaistavuutta *in abstracto*. Huomiota ei tällöin tarvitse kiinnittää siihen, miten teko rikosoikeudellisesti tuomittaisiin tai mikä rangaistus siitä seuraisi.³⁶³ Riittävää on, että teko täyttää Suomen lain mukaan jonkin rikoksen tunnusmerkistön.³⁶⁴ Lisäksi säännöksessä on huomioitu kansallisesti rajoittuneet rikokset, kun siihen on otettu ilmaisu ”olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos”. Sen nojalla esimerkiksi veropetos, joka kohdistuu toisen jäsenvaltion julkisiin varoihin eikä sellaisenaan ole Suomen lain mukaan rikos, voidaan kuitenkin myös Suomen lain mukaan katsoa sellaiseksi, jos teko vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi veropetos.³⁶⁵ Vastaavaa tulkintaa voitaneen noudattaa myös esimerkiksi sellaisten rikosten osalta, joiden tunnusmerkistössä edellytetään tietyn viranomaisen myöntämän luvan puuttumista tai tällaisen luvan vastaista toimintaa (esimerkiksi erilaiset ampu-ma-ase-, alkoholi- tai elintarvikerikokset), vaikka juuri vastaava viranomainen ei olisikaan kelpoinen päättämään luvan myöntämisestä Suomessa.

Toiseksi, vaikka puitepäätöksen 2 artiklassa lähtökohtana on edelleen kaksoisrangaistavuuden vaatimus, sisältyy kyseisen artiklan 2 kappaleeseen tästä merkittävä poikkeus. EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa määritellään niin sanotut 32 listarikosta, joiden osalta luovuttamisen edellytyksenä ei saa pitää kaksoisrangaistavuutta. Näiden listarikosten osalta edellytetään pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännössä määriteltyä vähintään kolmen vuoden enimmäisrangaistusta. Vastaava lista sisältyy EU-luovuttamislain 3 §:än. Luovuttaminen vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten edellyttää tällöin lisäksi, että tuomittu vapausrangaistus on pituudeltaan vähintään neljä kuukautta. Mikäli enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskeva vaatimus ei täyty, myös listarikosten on läpäistävä EU-luovuttamislain 2 §:n 1 momentin

³⁶² Ks. HE 88/2003, s. 16–17, jossa kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen edellyttäminen on katsottu perustelluksi.

³⁶³ Van den Wyngaert 1989, s. 50–51. Täysin *in abstracto* -tulkinnasta ei kuitenkaan ole kyse, sillä EAW-puitepäätös sisältää prosessuaalisia esteitä, kuten syyteoikeuden vanhentumisen luovuttamisen kieltäytymisperusteiksi.

³⁶⁴ Sihto 2003, s. 515, ja Sihto 2007, s. 1362. Ks. asia C-289/15, *Jozef Grundza*, tuomio 11.1.2017, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, jossa EU-tuomioistuin on tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäätöksen (2008/909) osalta todennut, että kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen tulkinta tehdään *in abstracto*.

³⁶⁵ HE 88/2003, s. 16.

mukainen kaksoisrangaistavuuden vaatimus, jotta tällaisen rikoksen perusteella voitaisiin luovuttaa.

6.3.4 Luovuttaminen ilman kaksoisrangaistavuuden vaatimusta

EAW-puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdassa lueteltujen rikosten osalta jäsenvaltioissa ei siis saa edellyttää kaksoisrangaistavuutta. Tästä seuraa, että artiklassa mainittujen rikosten perusteella pidätysmääräyksen kohteena olevat henkilöt tulee luovuttaa siitä riippumatta, ovatko ne rikoksia määräyksen täytäntöönpanevan valtion lain mukaan.³⁶⁶ Ratkaisevaa on siten yksinomaan se, onko kyseinen teko rikos pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lain mukaan. Tällöin kuitenkin edellytetään lisäksi, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus. Jos kysymys on luovuttamisesta rangaistuksen täytäntöönpanoa varten, edellytetään tuomitulta seuraamukselta vähintään neljän kuukauden pituista vapausrangaistusta. EAW-puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdan 32 rikoksen lista kattaa seuraavat rikokset:

- rikollisjärjestöön osallistuminen,
- terrorismi,
- ihmiskauppa,
- lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia,
- huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laiton kauppa,
- aseiden, ampumatarvikkeiden ja räjähteiden laiton kauppa,
- lahjonta,
- petos, mukaan lukien Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 26 päivänä heinäkuuta 1995 tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitettu Euroopan yhteisön taloudellisiin etuihin kohdistuva petos,
- rahanpesu,
- rahan, mukaan lukien euron, väärentäminen,
- tietoverkkorikollisuus,
- ympäristörikollisuus, mukaan lukien uhanalaisten eläinlajien laiton kauppa ja uhanalaisten kasvilajien ja kasvilajikkeiden laiton kauppa,
- laittomassa maahantulossa ja maassa oleskelussa avustaminen,
- tahallinen henkirikos, vakava pahoinpitely ja vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen,
- ihmisen elinten ja kudosten laiton kauppa,

³⁶⁶ Listarikosten osalta voidaan puhua ankarammasta vastavuoroisen tunnustamisen soveltamisesta kuin listan ulkopuolisten rikosten osalta. Ks. Sihto 2007, s. 1348, joka puhuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen asteikollisuudesta.

LUOVUTTAMINEN ILMAN KAKSOISRANGAISTAVUUDEN VAATIMUSTA

- ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangiksi ottaminen,
- rasismi ja muukalaisviha,
- järjestäytynyt varkausrikollisuus tai aseellinen ryöstö,
- kulttuuriomaisuuden, mukaan lukien antiikki- ja taide-esineiden laiton kauppa,
- petollinen menettely,
- ryöstöntapainen kiristys ja kiristys,
- tuotteiden laiton väärentäminen ja jäljentäminen,
- hallinnollisten asiakirjojen väärentäminen ja kaupankäynti väärennöksillä,
- maksuvälineväärennykset,
- hormonivalmisteiden ja muiden kasvua edistävien aineiden laiton kauppa,
- ydin- ja radioaktiivisten aineiden laiton kauppa,
- varastettujen ajoneuvojen kauppa,
- raiskaus,
- murhapoltto,
- kansainvälisen rikostuomioistuimen tuomiovaltaan kuuluvat rikokset,
- ilma-aluksen tai aluksen kaappaus,
- tuhotyö.

Se, että edellä listattujen tekojen osalta ei vaadita kaksoisrangaistavuutta, ei käytännössä ole suurikaan muutos. Näistä rikoksista valtaosa on nimittäin sellaisia, että ne ovat tavalla tai toisella kriminalisoitu jokaisessa jäsenvaltiossa. Rikoslistassa luetellut teot ovat niin tavanomaisia jokaisen jäsenvaltion rikoslainsäädännössä, että niiden osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimus täyttyisi joka tapauksessa.³⁶⁷

Lisäksi suuressa osassa rikoksista on olemassa unionin tasoinen aineellisen rikosoikeuden lähentävä puitepäättös, direktiivi tai yleissopimus. Esimerkiksi rikollisjärjestöön osallistumisesta on säädetty neuvoston puitepäättös 2008/841/YOS järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta. Terrorismin osalta on olemassa neuvoston puitepäättös 2002/475/YOS ja sitä muuttava päätös 2008/919/YOS. Ihmiskaupan torjunnasta on annettu neuvoston puitepäättös 2002/629/YOS, lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian osalta on annettu neuvoston päätös 2000/375/YOS Internetissä välitettävän lapsipornografian vastaisista toimenpiteistä sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta. Neuvoston puitepäätöksellä 2004/757/YOS on vahvistettu vähimmäissäännöt koskien laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia. Lahjonnasta on puolestaan säädetty neuvoston puitepäätös

³⁶⁷ Klip 2016, s. 406, joka toteaa: “A more cynical viewpoint would be that the list does not eliminate the double criminality requirement. What the list does do is establish a number of offences for which, by definition, this condition is met.”

toöksellä 2003/568/YOS lahjonnan torjumisesta yksityisellä sektorilla. Rahanpesun osalta on annettu neuvoston puitepäätos 2001/500/YOS rahanpesusta, rikoksentekevälaineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämistä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta. Euron ja muiden valuuttojen suojaamisesta rahanväärennykseltä on säädetty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2014/62/EU. Tietoverkkorikollisuuden osalta keskeisiä määräyksiä sisältyy Euroopan neuvoston vuoden 2001 tietoverkkorikollisuutta koskevaan yleissopimukseen (SopS 60/2007). Lisäksi tietojärjestelmiin kohdistuvien rikosten osalta on säädetty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2013/40/EU. Ympäristörikosten osalta keskeisiä määräyksiä sisältyy Euroopan parlamentin ja neuvoston ympäristörikos- ja alusjätedirektiiveihin 2008/99/EY ja 2009/123/EY. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelussa avustamisen osalta keskeisiä säädöksiä sisältyy neuvoston puitepäätoukseen 2002/946/YOS rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamisesta laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemistä varten. Rasismin ja muukalaisvihan kriminalisointivelvoitteesta on puolestaan määrätty neuvoston puitepäätoöksellä 2008/913/YOS rasismin ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Maksuvälineväärennyksien osalta määräyksiä sisältyy neuvoston puitepäätoukseen 2001/413/YOS muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta.

EAW-puitepäätooksen 2 artiklan 2 kohdan rikoslistassa ei määritellä yksityiskohtaisesti rikosnimikkeitä vaan pikemmin rikollisuuden lajeja. Tätä valintaa on perusteltu sillä, että tekotyyppejen väljällä muotoilulla estetään listan vanhentuminen ja taataan samalla sen ajanmukaisuus. Lisäksi listan tekotyyppejen kuvaukset eivät voi olla liian tiukkoja, sillä tällöin niiden olisi vaikea vastata kaikkien nykyisin 28 jäsenmaan rikoslakien teonkuvauksia.³⁶⁸

Eduistaan huolimatta listarikosten väljä muotoilu ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Poissuljettuna ei nimittäin voida pitää sitä, että jäsenvaltioiden väliset eroavaisuudet rikosten määrittelyssä johtavat vaihteleviin käytäntöihin EAW-puitepäätooksen 2 artiklan 2 kohdan soveltamisessa.³⁶⁹ Ongelmia voi aiheutua etenkin niiden rikosten osalta, joista ei ole annettu aineellisen rikoslainsäädännön lähentämistä koskevaa unioni- tai kansainvälisen tason instrumenttia.³⁷⁰

Puitepäätooksen 2 artiklan 2 kohdasta seuraa, että täytäntöönpanovaltion viranomaisia kielletään testaamasta tekoa suhteessa omaan rikoslainsäädäntöön. Vailla merkitystä onkin siten sekä teon rangaistavuus ylipäätänsä että mah-

³⁶⁸ van Sliedregt 2009, s. 57–58.

³⁶⁹ Sahavirta 2010, s. 140.

³⁷⁰ Fichera 2011, s. 121.

dollisen rangaistuksen ankaruus.³⁷¹ Täytäntöönpanovaltion tuomioistuin ei saa myöskään tutkia pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädäntöä, vaan sen on luotettava siihen, että pidätysmääräyksen perusteena oleva teko on tietty puitepäätöksen 2 artiklan luetteloon sisältyvä rikos ja siitä voi seurata vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus.

Tämä luottamus on kuitenkin osoittautunut hankalaksi. Komission raporteista käy ilmi, että useat jäsenvaltiot soveltavat edelleen kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, kun kysymys on puitepäätöksen listan mukaisista rikoksista.³⁷² Suomen EU-luovuttamislain 3 §:ssä ei sanamuotonsa perusteella näytä sallittavan kaksoisrangaistavuuden tutkimista listarikosten osalta. Kuitenkin lain esitöiden mukaan tuomioistuin voisi tutkia asian silloin, kun pyynnön esittäneen valtion ilmoituksen suhteen syntyy epäily sen oikeellisuudesta. Tällöinkin tuomioistuimen tutkimismahdollisuus käsittää lähinnä sen, voiko pyynnön perusteena olevasta teosta pyynnön esittäneessä valtiossa seurata sanottu, vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus. Sen sijaan jonkin teon kuuluminen listaan on vaikeammin tutkittavissa ja hallituksen esityksen mukaan tuomioistuin voisi puuttua vain selviin virheisiin, sillä käsitteet ovat osin laajoja ja tulkinnanvaraisia.³⁷³ EU-luovuttamislain esitöissä omaksuttu mahdollisuus kaksoisrangaistavuuden tutkimiseksi on ongelmallinen jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta korostavan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen kannalta. Mahdollisissa epäselvissä tilanteissa tuomioistuimen tulisi turvautua puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan mukaiseen menettelyyn lisätietojen saamiseksi.

6.3.5 Puitepäätöksen listarikosten suhteesta laillisuusperiaatteeseen

Oikeuskirjallisuudessa EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan listarikoksia on säätämisestä saakka kritisoitu liian väljiksi ja täsmentämättömiksi, jonka seurauksena oikeusvarmuuden on katsottu vaarantuvan.³⁷⁴ Kysymys on sittemmin ollut esillä myös EU-tuomioistuimen asiassa C-303/05, *Advocaten voor*

³⁷¹ Sihto 2003, s. 512.

³⁷² Liite komission raporttiin KOM(2007) 407. Esimerkiksi Saksan perustuslakituomioistuin (tuomio 18.7.2005) on vaatinut lainsäätäjältä, että kansallisessa lainsäädännössä luetellaan tapauksittain eri tilanteet, milloin henkilö voidaan luovuttaa Saksasta. Tuomioistuin on perustellut tätä sillä, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen voimaan saattaminen ja väite valtioiden keskinäisestä luottamuksesta eivät voi rajoittaa perusoikeuksien perustuslaillisia takeita. Ratkaisusta tarkemmin Komárek 2007, s. 24–25.

³⁷³ HE 88/2003 vp, s. 17. Ks. myös LaVM 7/2003 vp, s. 5, jossa korostetaan sitä, ettei kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopuminen merkitse sitä, että tuomioistuimet eivät voisi tutkia mitään 3 §:n soveltamiseen liittyviä kysymyksiä, jos pyynnön esittäneen jäsenvaltion ilmoitus herättää perusteltuja epäilyksiä sen oikeellisuudesta.

³⁷⁴ Alegre & Leaf 2003, s. 37, Mitsilegas 2006, s. 1287.

*De Wereld.*³⁷⁵

Tapauksessa asianosaisena ollut *Advocaten voor De Wereld* väitti, että pidätysmääräys ei täyttänyt laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia, koska puittepäätöksessä ei luetella sen tarkoittamia aineellisia rikoksia riittävän selvästi ja täsmällisesti, vaan viitataan vain väljästi määriteltyihin ei-toivottavan käyttäytymisen ryhmiin. *Advocaten voor De Wereld* katsoi muun muassa, että henkilö, joka on menettänyt vapautensa eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön pantaessa ilman, että teon kaksoisrangaistavuutta olisi tarkasteltu, ei saa hyväksyä takuuta, jonka mukaan rikoslain on täytettävä edellytykset, jotka koskevat tarkkuutta, selkeyttä ja ennustettavuutta ja joiden perusteella kukin voi teon tekemisen ajankohtana tietää, onko kyseinen teko rikos vai ei, toisin kuin on niiden henkilöiden osalta, jotka ovat menettäneet vapautensa eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä riippumatta.³⁷⁶

Asiaa koskevassa ratkaisussaan EU-tuomioistuin totesi, että laillisuusperiaate kuuluu jäsenvaltioiden yhteisen valtiosääntöperinteen perustana oleviin yleisiin oikeusperiaatteisiin ja että se on vahvistettu myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Tuomioistuin katsoi, että periaate sisältää täsmällisyyttä koskevan vaatimuksen, joka täyttyy, kun yksityinen oikeussubjekti voi säännöksen tai määräyksen sanamuodon ja tarvittaessa tuomioistuimen tulkinnan perusteella tietää, mitkä toimet tai laiminlyönnit synnyttävät rikosoikeudellisen vastuun. Tältä osin unionin tuomioistuin viittasi EIT:n käytäntöön.³⁷⁷ EU-tuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei laillisuusperiaate ole samalla tavalla merkityksellinen vastavuoroisen tunnustamisen instrumentin kuin kansallisten rikoslakien yhteydessä. Tuomioistuin ei pitänyt pidätysmääräyksen rikosluetteloa laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena, koska rikosluettelossa tarkoitettujen rikosten tarkoituksena ei ole yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden niitä koskevaa rikoslainsäädäntöä ja koska rikosten ja sovellettavien rangaistusten määritelmät tämän vuoksi edelleen kuuluvat jäsenvaltioiden lainsäädännön toimivaltaan, joiden sinänsä on tuomion mukaan kyllä kunnioitettava laillisuusperiaatetta.³⁷⁸

Ratkaisun ydinsanoma voidaan tiivistää siten, että EU-tuomioistuimen näkemys mukaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta toteuttavien instrumenttien suhteen laillisuusperiaatteen kannalta on riittävää sen toteutuminen jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön kautta. Pidätysmääräyksen osalta tämä tarkoittaa sitä, että laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset täyttyvät niin kauan kuin puittepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan listaan kuuluvat rikokset ja

³⁷⁵ Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad*, Kok. 2007, s. I-3633.

³⁷⁶ Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, kohta 48.

³⁷⁷ Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, kohta 49–50.

³⁷⁸ Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, kohta 51–54.

niistä määrättävät rangaistukset määritellään pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä riittävän selvästi.

Tällainen tulkinta ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Oikeuskirjallisuudessa käydyssä keskustelussa on yhdytty pitkälti *Advocaten voor de Wereldin* esittämiin näkemyksiin puitepäätöksen listarikosten epämääräisyydestä sekä kaksoisrangaistavuuden poistamisesta ilman näiden rikosten yksityiskohtaisempaa määrittelyä tai harmonisointia unionissa.³⁷⁹ Tuomioistuimen ratkaisua onkin kritisoitu muun muassa siksi, että siinä annetaan laillisuusperiaatteelle varsin kapea merkitys ja että vastavuoroisuutta korostamalla EU-tuomioistuin teki karhunpalveluksen perinteisille rikosoikeudellisille oikeusturvatakeita ilmentäville periaatteille.³⁸⁰

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen soveltamisen seurauksena yksilöllä on ollut oikeus luottaa siihen, ettei häntä luovuteta muusta kuin sellaisesta teosta, joka teon tapahtuessa kuuluu luovutuspyynnön vastaanottaneen valtion lain mukaan rangaistaviin tekoihin. EU-tuomioistuimen tulkinnan mukaan tällä ei ole merkitystä puitepäätöksen listarikosten osalta, sillä asianomaisista rikoksista aiheutuva vahinko yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle on niin vakava, että on perusteltua olla edellyttämättä kaksoisrangaistavuuden tutkimista.³⁸¹ Tällöin laillisuusperiaatteen kunnioittamisen kannalta on riittävää, että sen toteutuminen taataan pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännössä. Nähdäkseni tämä ei kuitenkaan ole välttämättä ongelma, sillä edellä esitetyn perusteella kaksoisrangaistavuutta ei tulisi sellaisenaan rinnastaa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen.

Pidätysmääräyksen ongelma laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta ei siten suinkaan ole kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopuminen sinänsä, vaan EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan sääntelytekniikka. Kysymys on näin ollen tavasta, jolla vaatimuksesta luopuminen on toteutettu.

Ongelmana on, että EAW-puitepäätöksen listarikoksille ei ole löydettävissä yhtäläisiä määritelmiä unionin jäsenvaltioiden rikoslainsäädännöistä eikä puitepäätöksen rikoslista näytä ottavan huomioon jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen erilaisuutta eikä niiden taustalla vaikuttavia oikeuskulttuurin tekijöitä.³⁸² Esimerkiksi EU-luovuttamislain 3 §:n 2 momenttiin sisältyvä ja puitepäätöksen kanssa yhtäläinen luettelo rikoksista ei vastaa kotimaista rikoslain terminologiaa.³⁸³ Listan 2 kohdassa mainittu terrorismi ei ole Suomessa sellaisenaan ri-

³⁷⁹ Melander 2008, s. 258–259; Suominen 2008, s. 165.

³⁸⁰ Herlin-Karnell 2007, s. 1156; Melander 2008, s. 259; Mitsilegas 2012, s. 338, ja Melander 2015, s. 270.

³⁸¹ Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, kohta 57.

³⁸² Geyer 2008, s. 159 ja Fichera 2011, s. 120.

³⁸³ Suomenkielinen versio EAW-puitepäätöksestä eroaa esimerkiksi englannin- ja ruotsinkielisestä siten, että siinä käytetään ”lahjonta” englanninkielisen *corruption* ja ruotsinkielisen *korruption*-rikoksen sijaan. Lisäksi suomenkielisessä versiossa mainitaan ”tahallinen henkirikos” *mur-*

kos, minkä lisäksi 20 kohdan petollinen menettely jää sisällöltään varsin epäselväksi, kun otetaan huomioon, että listan 8 kohta mainitsee erikseen petoksen. EAW-puitepäättöksen listarikosten väljästä muotoilusta ja jäsenvaltioiden rikoslainsäädäntöjen harmonisoimattomuudesta seuraa, että vallitseva oikeustila on yksityisen oikeussubjektin kannalta avoin sen suhteen, millaisten tekojen perusteella pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltio voi luovuttaa hänet. On nimittäin mahdollista, että henkilö voidaan luovuttaa Suomesta sellaisen teon perusteella, joka ei täytä minkään Suomen rikoslaissa säädetyn rikoksen keskeistä tunnusmerkistöä ja jota asianomainen henkilö ei listarikosten avoimen muotoilun vuoksi ole voinut riittävästi ennakoida.³⁸⁴ Listarikosten myötä Suomen oikeusviranomaiset joutuvat lisäksi tunnustamaan ja panemaan täytäntöön sellaisia toisten jäsenvaltioiden päätöksiä, joiden taustalla voi vaikuttaa rikosoikeudellemme vieraita elementtejä, kuten ankara, tahallisesta tai tuottamuksesta riippumaton vastuu³⁸⁵.

Vaikka eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukaisessa rikoksentekijän luovuttamisessa onkin kysymys ”vain” toisen jäsenvaltion avustamisesta, jossa itse rikosoikeudenkäynti tapahtuu teon kriminalisoinneissa valtiossa, on tämän avustavan valtion käytettävä luovutettavaan henkilöön kohdistuvia pakko-toimenpiteitä. EU-tuomioistuimen *Advocaten voor de Wereld* -ratkaisussaan omaksuma tulkinta onkin ongelmallinen EIS 5 artiklan 1 kappaleen kannalta. Kyseisessä säännöksessä turvataan jokaisen oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Henkilökohtainen turvallisuus sisältää suojan mielivaltaista vapauteen puuttumista vastaan ja edellyttää, että vapaudenriisto perustuu riittävän täsmälliseen lainsäädäntöön. Lisäksi vapaudenriisto on sallittu ainoastaan artiklassa mainituilla perusteilla, joihin EIS 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan mukaan kuuluvat toimenpiteet henkilön luovuttamiseksi. Mainitusta artiklasta seuraa, että vapaudenriiston edellytykset tulisi säätää kansallisessa lainsäädännössä laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla³⁸⁶.

EAW-puitepäättöksessä omaksutusta vastavuoroisesta tunnustamisesta ja 2 artiklan 2 kohdan kaksoisrangaistavuuden tutkimiskiellosta seuraa, että Suomen viranomaisten on tunnustettava voimassa oleviksi ja pantava sellaisenaan täytäntöön muiden jäsenvaltioiden antamia vapaudenriiston käsittäviä oikeu-

der-rikoksen sijaan. Vastaavat muotoilut sisältyvät EU-luovuttamislain 3.2 §:iin. Tilanne on tällä hetkellä avoin sen suhteen, vastaavatko edellä mainitut teot kieliversioiden välisistä eroista huolimatta laajuudeltaan toisiaan. Ks. Liite komission raporttiin KOM(2006) 8, s. 8, sekä Sihto 2006, s. 40.

³⁸⁴ Vrt. Zimmermann, Glaser & Motz 2011, s. 77, jossa nostetaan sama ongelma esille eurooppalaisen tutkintamääräyksen (EIO) yhteydessä: ”What is special within the EU is that –Member States have the possibility to enforce their criminal laws outside their territory. Therefore citizens could have been subjected to investigative measures although they were not aware that their behaviour was punishable in at least one Member State.”

³⁸⁵ Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 515.

³⁸⁶ Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila 2018, s. 475–476.

dellisiä ratkaisuja. Tosiasiallisesti tämä tarkoittaa, että Suomen viranomaisten Suomessa toimittaman rikosprosessuaalisen vapaudenriiston edellytykset eivät ole enää pelkästään riippuvaisia yksin Suomen lainsäädännöstä, vaan EIS 5 artiklan ja Suomen perustuslain 7 §:ssä turvattuun perusoikeuteen kajotaan yhtäältä toisen jäsenvaltion lainsäädännön määrittämin edellytyksin. EU-tuomioistuimen *Advocaten voor de Wereld* -ratkaisussa laillisuusperiaatteelle antama merkitys johtaa siihen, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisalalla yksityisen oikeussubjektin mahdollisuus ennakoida tai kyseenalaistaa täytäntöönpanovaltion häneen kohdistama vapaudenriisto vaikeutuu huomattavasti.

Oikeuskirjallisuudessa onkin esitetty näkemyksiä siitä, että kaksoisrangaistavuudesta luopuminen eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä olisi jo alun perin tullut rajata koskemaan vain sellaisia rikoksia, joiden osalta jäsenvaltioiden aineelliset rikoslainsäädännöt ovat riittävältä osin harmonisoitu.³⁸⁷ Vain tällä tavalla pystytään takaamaan laillisuusperiaatteen täysimääräinen toteutuminen.

Tehokkaan rikosoikeuden kannalta EU-tuomioistuimen ratkaisussaan omaksumaa lähestymistapaa voidaan kuitenkin pitää onnistuneena. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus on perinteisesti liitetty valtion suvereniteetin kunnioittamiseen. Voimakas suvereniteetti ja ehdoton kaksoisrangaistavuuden vaatiminen ovat omiaan luomaan oletettaman keskinäisestä epäluottamuksesta, mikä puolestaan vaarantaa koko vastavuoroisen tunnustamisen perustan. Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopuminen sopii yhteen myös sen ajatuksen kanssa, että jäsenvaltioiden välillä vallitsee keskinäinen luottamus jopa ilman lainsäädäntöjen harmonisointia³⁸⁸. Toiseksi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen luopumisen etuna on syyttäjän ja tuomioistuimen tehtävien helpottuminen. Syyttäjän ei enää tarvitse osoittaa tekoa Suomessa rangaistavaksi. Tuomioistuimen ei puolestaan tarvitse ottaa huomioon, miten Suomen rikoslaki suhtautuu teon rangaistavuuden arviointiin. Näistä lähtökohdista mahdollisimman laaja-alaista luopumista kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta voidaan pitää toivottavana, sillä se on omiaan tehostamaan rikosoikeudellista yhteistyötä.

Lopuksi on huomattava, että *Advocaten voor de Wereld* -ratkaisussa oli kysymys EAW-puitepäätöksen pätevydestä, ja että EU-tuomioistuin on turvautunut hyvin harvoin säädöksen mitättömäksi julistamiseen.³⁸⁹ Vaikka EU-tuomioistuin katsoikin laillisuusperiaatteen kunnioittamisen kannalta olevan riittävää, että sen toteutuminen taataan pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännössä, ei tämä tarkoita sitä, etteikö tuomioistuin voisi tulevaisuudessa katsoa, että perusoikeusnäkökohtien vuoksi tietyt kansallisesti määritellyt rikokset

³⁸⁷ Peers 2004, s. 26; Fichera 2011, s. 120–121; van Ballegooij 2015, s. 176.

³⁸⁸ Suominen 2008, s. 166.

³⁸⁹ Näin oli esimerkiksi yhdistetyissä asioissa C-402/05 ja C-415/05 P, *Kadi ja Al-Barakaat v. neuvosto*, tuomio 21.6.2008, jossa EY-tuomioistuin kumosi yhteisön asetuksen perusoikeuksien vastaisena.

eivät kuuluisi pidätsmääräyksen soveltamisalaan. EU-tuomioistuinella olisi siten konkreettisissa yksittäistapauksissa mahdollisuus rajoittaa perusoikeusnäkökohtien nojalla puitepäätöksessä lueteltujen rikosten toimialaa tai määritelmää.³⁹⁰

6.3.6 Yhteenvedoa ja arviointia

Rikoksenteikijän luovuttamista ei tule rinnastaa toimenpiteeseen, jossa määrätään rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Luovuttamispyynnön täytäntöönpanon yhteydessään ei tosiasiaassa oteta kantaa siihen, onko asianomainen henkilö syyllistynyt pyynnön perusteena olevaan rikokseen eikä siinä myöskään tuomita rangaistusta. Näin tulkittuna luovuttamismenettely on erotettavissa varsinaisesta rikosoikeudenkäynnistä, jolloin ensiksi mainitun kannalta on riittävää, että teko on luovuttamista pyytävän valtion laissa säädetty rangaistavaksi sen tekohetkellä.

Yksilön näkökulmasta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen etuja ovat ennakoitavuus ja oikeusvarmuus. Yksilö voi siten luottaa siihen, ettei häntä luovuteta muusta kuin sellaisesta teosta, joka teon tapahtuessa kuuluu luovutuspyynnön vastaanottaneen valtion lain mukaan rangaistaviin tekoihin. Kaksoisrangaistavuus takaa myös sen, ettei valtion tarvitse ryhtyä sellaiseen luovutusmenettelyyn, joka olisi ristiriidassa sen omaksumien valtiosääntöisten tai rikosoikeudellisten perusarvojen kanssa.

Kaksoisrangaistavuuden heikkous on kuitenkin siinä, ettei se mahdollista niiden syiden yksityiskohtaisempaa tarkastelua, joita valtiolla on voinut olla silloin kun se on päättänyt, kriminalisoiko se tiettyä tekoa vai ei. Se, että tiettyyn tekoon suhtaudutaan eri tavalla eri valtioissa (esimerkiksi hallintosanktioilla), ei vielä tarkoita, että valtioiden omaksumat valtiosääntöiset tai rikosoikeudelliset perusarvot olisivat teon moitittavuuden suhteen siinä määrin ristiriidassa, etteikö luovuttamiselle olisi sijaa.³⁹¹ Tämän vuoksi kaksoisrangaistavuuden sijaan luovuttamisesta kieltäydyttäessä tulisikin kiinnittää entistä enemmän kokonaisvaltaisemmin huomiota ns. *ordre public* -seikkoihin eli siihen, olisiko

³⁹⁰ Geyer 2008, s. 160; Raulus 2010, s. 109.

³⁹¹ Pålle 2003, s. 137. Ks. Asp – von Hirsch – Frände 2006, jotka toteavat kaksoisrangaistavuudesta: *“The requirement is overinclusive since there may be a number of situations in which state A has not criminalized X, but nevertheless would have no strong reasons in principle against the criminalisation of X. State B might, e.g., have problems (connected to X) that simply do not exist in state A; state A might have a set of administrative sanctions, not available to B, which are used for the purpose of reducing X; or state A and B may – even though they agree on the legal interest (Rechtsgut) to be protected etc. – simply have drawn the line demarcating the offence in slightly different ways. The point to be made is the following: the fact that X is treated differently in states A and B does not necessarily indicate a conflict of values or that states A and B have different views as regards the reprehensibility of X.”* Näin myös Asp 2016, s. 178.

RIKOKSEN TEKOPAIKKA ON VALTIOSSA, JOLLE LUOVUTUSPYYNTÖ ON TEHTY

luovuttamisen perusteena oleva teko ylipäättään mahdollista kriminalisoida täytäntöönpanovaltion valtiosäännöstä ja rikosoikeudesta seuraavat rajoitusedellytykset huomioon ottaen.³⁹² Mikäli vastaus on myöntävä, tulisi luovuttamiseen suotua siitä riippumatta onko tekoa tosiasiaassa säädetty rangaistavaksi.³⁹³ Menettelyn ongelmana on kuitenkin se, että siinä lainsoveltajalle asetetaan lainsääntäjälle kuuluvia tehtäviä.

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen ongelma ei ole kaksoisrangaistavuudesta luopuminen itsessään, vaan se, ettei tätä luopumista tasapainoteta riittävästi ottamalla huomioon asianomaisen henkilön oikeusturvanäkökohtia. Jotta eurooppalainen pidätysmääräys varmistaisi sekä laillisuusperiaatteen kunnioittamisen että rikosoikeudellisen yhteistyön tehokkaan toteutumisen jatkossakin, olisi kuitenkin perusteltua rajata luovuttaminen ilman kaksoisrangaistavuuden vaatimusta koskemaan vain tekoja, joiden osalta on olemassa jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen lähentämistä koskeva instrumentti.³⁹⁴ Esimerkiksi terrorismin, rahanpesun, ihmiskaupan, järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen ja laitoman huumausainekaupan osalta on olemassa unionin laajuiset, rikosten määrittelyä koskevat vähimmäissäännöt. Vähimmäissäännöillä on merkitystä sekä yksityisen oikeussubjektin että lainsoveltajankin kannalta, sillä näiden tekojen ollessa kyseessä molemmat voivat luottaa siihen, että luovuttaminen ilman kaksoisrangaistavuutta täyttää laillisuusperiaatteen vaatimukset. Tämä luottamus on puolestaan omiaan edistämään ja tehostamaan luovuttamismenettelyjä.

6.4 RIKOSOIKEUDELLISEN TOIMIVALLAN (ALUEPERIAATTEEN) MERKITYKSESTÄ RIKOKSENTEKIJÄN LUOVUTTAMISESSA

6.4.1 Rikoksen tekopaikka on valtiossa, jolle luovutuspyyntö on tehty

Perinteisesti rikoksentekijän luovuttamista koskevista sopimuksissa luovuttamisesta on voitu kieltäytyä, jos pyynnön perusteena oleva rikos on tehty sen valtion alueella, jolle pyyntö on esitetty. Tämä ns. *alueperiaatetta* koskeva määräys on sisällytetty myös EN 1957 -luovuttamissopimuksen 7 artiklan 1 kappaleeseen, jonka mukaan osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, voi kieltäytyä luovuttamasta henkilöä sellaisesta rikoksesta, joka kyseisen osa-

³⁹² Swart 1992, s. 524; Asp – von Hirsch – Frände 2006, s. 515.

³⁹³ Asp 2016, s. 179, joka operoi seuraavilla käsitteillä: *Criminalised* → *Assistance acceptable*; *Not criminalised, but possible to criminalise (in principle)* → *Assistance acceptable*; *Not criminalized and not possible to criminalise* → *Assistance not acceptable*.

³⁹⁴ Fichera 2009, s. 80–81.

puolen lain mukaan katsotaan tehdyksi kokonaan tai osittain sen alueella tai sen alueeseen rinnastettavassa paikassa. Määräyksen merkitys on siinä, että se estää valtioita puuttumasta toistensa lainkäyttövaltaan omalla alueellaan.³⁹⁵

EN 1957 -luovuttamissopimuksen 7 artiklan 1 kappaletta vastaava määräys sisältyy myös EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohtaan. Sanotun kohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, kun pidätysmääräys koskee rikoksia, jotka on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan kokonaan tai osittain täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueella tai sen alueeseen rinnastettavassa paikassa. Artiklojen yhtäläisen sanamuodon perusteella voisi siten olettaa, ettei EAW-puitepäätös olisi merkinnyt muutosta alueperiaatteen. Tällainen oletama on kuitenkin harhaanjohtava, sillä puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan määräys palvelee pidätysmääräyksen soveltamisalalla eri tarkoitusta kuin mikä merkitys sillä on EN 1957 -luovuttamissopimuksessa. EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohtaa voidaankin pitää malliesimerkkinä siitä, miten luovuttamisen perinteiseksi mielletyt aineelliset edellytykset voivat saada uusia merkityssisältöjä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luovuttaessa.

EN 1957 -luovuttamissopimuksessa alueperiaatteen tarkoitus on turvata valtion syyteoikeus tekoon, joka on tapahtunut sen alueella (ajatus siitä, että valtiolla on intressi syyttää ja rangaista sen alueella tehdyistä rikoksista). Kaksoisrangaistavuus, jota siis sovelletaan sopimuksessa täysimääräisesti, takaa puolestaan sen, ettei luovuttamismenettelyyn tarvitse ryhtyä, jos teko ei tuossa valtiossa ole rangaistava. Mikäli kysymys on siis teosta, joka ei ole valtiossa rangaistava, ei valtiolla ole myöskään tällöin enää tarvetta lähteä tutkimaan mahdollista alueperiaatteen soveltumista syyteoikeuden säilyttämiseksi. Kaksoisrangaistavuus palvelee näin osaltaan alueperiaatetta silloin kun kysymys ei ole rangaistavasta teosta (toisin sanoen, kun tekoa ei ole kerran säädetty rangaistavaksi lainsäädännössä, ei valtiolla myöskään ole edes intressiä lähteä syyttämään sanotusta teosta).

EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa on sitä vastoin luovuttu kaksoisrangaistavuuden soveltamisesta siinä erikseen lueteltujen tekojen osalta. Puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan alueperiaatetta koskevaa kieltoa noudatetaan kuitenkin kaikkien tekojen osalta, oli kysymys kaksoisrangaistavuuden alaan kuuluvasta teosta tai ei. Näin ollen puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohhta mahdollistaa luovuttamisesta kieltäytymisen myös niiden tekojen osalta, joiden kaksoisrangaistavuutta ei saa tutkia, kunhan teko katsotaan osittain tai kokonaan tehdyksi täytäntöönpanovaltion alueella. Tällöin voidaan välttää tilanne, jossa jäsenvaltio joutuisi panemaan täytäntöön eurooppa-

³⁹⁵ Keijzer 2005, s. 160, joka liittyy alueperiaatteen valtioiden haluun säilyttää syyteoikeus itsellään alueellaan tapahtuvien tekojen osalta.

laisen pidätysmääräyksen, joka olisi annettu sellaisen rikoksen perusteella, joka olisi toteutettu kokonaan tai osittain sen alueella mutta jota ei olisi säädetty rangaistavaksi sen omassa lainsäädännössä. Alueperiaate ei siten palvele pidätysmääräyksen soveltamisalalla enää valtion syyteoikeuden säilyttämistä vaan ennemminkin intressiä olla syyttämättä kyseisestä teosta.

Esimerkiksi eutanasia ei ole kaikissa EU:n jäsenvaltioissa rangaistava tai rangaistukseen johtava teko. Sitä vastoin Suomessa kysymys voisi olla henkirikoksesta. Henkirikos on EAW-puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu rikos, joten eutanasian sallivien jäsenvaltioiden toimivaltaiset oikeusviranomaiset eivät saa tutkia teon rangaistavuutta. Näiden oikeusviranomaisten olisi siten luovutettava henkilö rikosoikeudenkäyntiä varten sellaisesta teosta, joka ei olisi rangaistava heidän valtiossaan. Mikäli näiden jäsenvaltioiden lainsäädäntö kuitenkin mahdollistaa sen, että teko voidaan katsoa tehdyksi tuossa jäsenvaltiossa, on sen oikeusviranomaisilla mahdollisuus kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan nojalla ja puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdan estämättä. EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan alueperiaatetta koskevan määräyksen soveltaminen johtaa siten samaan tosiasialiseen lopputulokseen kuin kaksoisrangaistavuuden vaatimusta noudattaessa.

Toisin kuin EAW-puitepäättöksessä, EU-luovuttamislaisissa alueperiaatetta koskeva kieltäytymisperuste on säädetty ehdottomaksi. EU-luovuttamislain 5 §:n 5 kohdan mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä, jos pyynnön perusteena oleva teko katsotaan rikoslain 1 luvun mukaan tehdyksi joko kokonaan tai osittain Suomessa taikka suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa ja: a) teko tai sitä vastaava teko ei ole Suomessa rangaistava; taikka b) rikoksen syyteoikeus on Suomen lain mukaan vanhentunut taikka rangaistusta ei voitaisi enää tuomita tai panna täytäntöön. Säädöksen ehdottomuutta on perusteltu hallituksen esityksessä sillä, että tilanteissa, joissa pyynnön perusteena oleva teko katsotaan tehdyksi Suomessa ja se ei olisi Suomen lain mukaan rangaistava, ei voitaisi koskaan pitää perusteltuna, että henkilö luovutettaisiin toiseen jäsenvaltioon. Tällainen puuttuminen Suomen lainkäyttövaltaan Suomen omalla alueella ei esityksen perustelujen mukaan olisi hyväksyttävää, sillä säännös on ”periaatteellisista syistä” tärkeä.³⁹⁶

EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan ja vastaavasti EU-luovuttamislain 5 §:n 5 kohdan kieltäytymisperusteen soveltaminen edellyttää, että teko katsotaan rikoslain 1 luvun 10 §:n nojalla Suomessa tehdyksi. Rikoslain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Laiminlyöntirikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä tekijän olisi pitänyt toimia, että siellä, missä rikoksen

³⁹⁶ HE 88/2003 vp, s. 21/II.

tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Pykälän 2 momentin mukaan, jos rikos jäi yritykseksi, rikos katsotaan tehdyksi sielläkin, missä rikoksen täyttyessä sen tunnusmerkistön mukainen seuraus joko todennäköisesti tai tekijän käsityksen mukaan olisi ilmennyt. Pykälän 3 momentin mukaan yllyttäjän ja avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikoksentekijän rikos katsotaan tehdyksi. Pykälän 4 momentin mukaan, jos rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta on perusteltua syytä olettaa, että rikos on tehty Suomen alueella, se katsotaan tehdyksi Suomessa.

EU-luovuttamislain 5 §:n 5 kohdan ehdottomuus paljastaa, että alueperiaatteen merkitys on ymmärretty nimenomaan kaksoisrangaistavuuden suojelemiseksi. Silloin, kun kysymys on Suomen alueella tehdystä teosta, kaksoisrangaistavuuden on täytyttävä riippumatta siitä, onko kysymys puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetusta listarikoksesta. Tällaisessa tilanteessa ehdoton kaksoisrangaistavuuden täyttymisen edellyttäminen on ongelmallista, sillä EAW-puitepäätöksen mukaan alueperiaatetta koskevan kieltäytymisperusteen soveltaminen tulisi olla harkinnanvaraista. Puitepäätös ei myöskään tee poikkeusta sen suhteen saadaanko kaksoisrangaistavuutta vaatia listarikosten osalta, kun kysymys on joko kokonaan tai osittain jäsenvaltion alueella tehdystä teosta.

Sen sijaan alueperiaatteen merkityssisältö valtion syyteoikeuden turvaamiseksi asianomaiseen tekoon on jäänyt huomattavasti vähäisemmälle painoarvolle EU-luovuttamislaisissa. EU-luovuttamislain 6 §:n 4 kohdan mukaan luovuttamisesta voidaan nimittäin kieltäytyä, mikäli pyynnön perusteena oleva teko katsotaan rikoslain 1 luvun mukaan tehdyksi kokonaan tai osittain Suomessa taikka suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa ja on tarkoituksenmukaisempaa käsitellä asia Suomessa. Sanottu säädös tulee sovellettavaksi vasta silloin kun EU-luovuttamislain 5 §:n 5 kohdan kieltäytymisperuste ei sovelu eli toisin sanoen tilanteissa, joissa kaksoisrangaistavuuden vaatimus täyttyy (teko on myös Suomessa rangaistava).

EU-luovuttamislain 6 §:n 4 kohdan harkinnanvarainen kieltäytymisperusteen soveltaminen edellyttää tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Säädöksen esitöiden mukaan asia saattaisi olla tarkoituksenmukaisempaa käsitellä Suomessa, esimerkiksi jos luovutettavaksi pyydetty olisi Suomen kansalainen, jolloin asian käsittelyä saattaa helpottaa, jos sekä vastaajalla että tuomioistuimella on yhteinen kieli. Myös se, että rikoksen asianomistaja olisi Suomen kansalainen, voisi vastaavasti olla peruste sille, että asia on tarkoituksenmukaisempaa käsitellä Suomessa. Sen sijaan, jos teko on osa suurempaa rikoskokonaisuutta, saattaa olla perusteltua käsitellä asia luovuttamista pyytäneessä jäsenvaltiossa, jos esimerkiksi todistajat ja asian muu aineisto on paremmin käytettävissä.³⁹⁷

³⁹⁷ HE 88/2003 vp, s. 24/II.

6.4.2 Ekstraterritoriaalisuus

EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 7 kohdan b alakohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, kun eurooppalainen pidätysmääräys koskee rikoksia, jotka on tehty pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion alueen ulkopuolella, eikä täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ole mahdollista nostaa syytettä samoista rikoksista, jos ne on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueen ulkopuolella. Vastaava kielto sisältyy EU-luovuttamislain 6 §:n 8 kohtaan.

Kysymys on ns. *ekstraterritoriaalista lainkäyttöä* koskevasta määräyksestä, jonka mukaan luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos pidätysmääräyksen perusteena oleva teko on tehty sen esittäneen jäsenvaltion alueen ulkopuolella eikä siihen Suomessa vastaavassa tilanteessa voitaisi rikoslain 1 luvun mukaan soveltaa Suomen lakia. Kohdan kieltäytymisperustetta voidaan soveltaa silloin, kun pidätysmääräyksen antanut jäsenvaltio perustaa rikosoikeudellisen toimivaltansa sellaiseen liittymäkohtaan eli rikosoikeudellisen toimivallan periaatteeseen, jota vastaavaa toimivaltaperustetta ei Suomen rikoslain 1 luvussa ole. Tilanne, jossa Suomi voisi kieltäytyä luovuttamasta tällä perusteella on lähinnä teoreettinen, sillä Suomen rikosoikeudellinen toimivalta on laaja. Lähinnä kyseeseen saattaisi tulla tilanne, jossa toinen jäsenvaltio olisi käyttänyt täysin rajoittamattomasti esimerkiksi universaaliperiaatetta rikosoikeudellisen toimivaltansa perusteena. Tällöinkään Suomi ei voisi kieltäytyä luovuttamisesta, jos Suomessa voitaisiin vastaavassa tilanteessa soveltaa jotain muuta rikoslain 1 luvussa olevaa toimivaltaperustetta.³⁹⁸

6.5 RIKOKSENTEKIJÄN SYYTTÄMINEN MUUSTA KUIN LUOVUTTAMISEN PERUSTEENA OLLEESTA RIKOKSESTA

6.5.1 Aluksi

Rikoksentekijän luovuttamisessa on perinteisesti sovellettu erityissäännöksi tai spesialiteettisääntelyksi (*speciality rule tai rule of speciality*) kutsuttua periaatetta,³⁹⁹ jonka mukaan luovutetulta henkilöltä ei lähtökohtaisesti saa riis-

³⁹⁸ HE 88/2003 vp, s. 26/II.

³⁹⁹ Luku perustuu aiemmin Helsingin hovioikeuspiirin ja Helsingin yliopiston laatuhankeessa 2016 (Kirjoituksia rikosprosessioikeudesta) julkaistuun kirjoitukseeni Eurooppalainen pidätysmääräys ja rikoksentekijän syyttäminen muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta. Ks. Toltila 2016.

tää vapautta eikä häntä saa syyttää tai tuomita sellaisesta teosta, josta häntä ei ole luovutettu.⁴⁰⁰ Säännön taustalla vaikuttavat ennen kaikkea valtiolliset intressit, ajatus siitä, että luovutuspyyntöä harkitessaan valtion on tiedettävä mihin kaikkeen se pyyntöön suostuessaan myötävaikuttaa.⁴⁰¹ Erityissääntö varmistaa tällöin sen, ettei luovutettuun henkilöön kohdisteta toimenpiteitä, jotka eivät ole luovuttamispyynnön täytäntöönpanevan valtion kontrollin alaisia ja josta se ei halua saattaa tätä henkilöä vastuuseen luovuttamisen keinoin.⁴⁰² Voidaan myös olettaa, että valtio suhtautuu luovuttamispyyntöön suopeammin, mikäli se saa takeet siitä, että sen myötävaikutus on rajattu yksinomaan luovutuspyynnössä yksilöidyn rikoksen käsittelyyn.

Tieto siitä, mistä teoista luovutettavaksi pyydettyä henkilöä tullaan syyttämään pyynnön esittäneessä valtiossa, on välttämätön niille valtioille, jotka eivät halua luovuttaa henkilöitä mistä tahansa rikoksista tai jotka on valtioiden välisessä luovuttamissopimuksessa rajanneet jotkin rikokset luovuttamisvelvollisuuden ulkopuolelle.⁴⁰³ Perinteisesti tällaisia ovat olleet rikokset, jotka eivät täytä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta sekä erilaiset poliittiset, vero-, valuutta- tai tullirikokset. Esimerkiksi vaatimus kaksoisrangaistavuudesta kävisi tehottomaksi, jos luovuttamista pyytäneellä valtiolla olisi luovuttamisen jälkeen mahdollisuus syyttää tai tuomita mistä teosta tahansa, kuten sellaisesta teosta, joka ei ole rangaistava luovuttamiseen suostuneessa valtiossa.

Erityissääntö turvaa osaltaan myös kansainvälisen rikosoikeusavun toimivuuden kannalta tärkeää valtioiden välistä keskinäistä luottamusta. Kun luovuttamispyynnön tehneen valtion intressissä on saada henkilö rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan, kuuluu tämän valtion intresseihin samalla mahdollisten luovuttamisen kieltäytymisperusteiden välttäminen. Tällöin voidaan ajatella, että ilman erityissäännön asettamia rajoituksia luovuttamispyynnössä perusteeksi ilmoitettaisiin ainoastaan sellainen teko, josta luovuttamista pyytänyt valtio tietää pyynnön vastaanottavan valtion joka tapauksessa luovuttavan, ja jättäisi pyynnöstä pois ne teot, joista se tietää kyseisen valtion kieltäytyvän luovuttamasta.⁴⁰⁴

Valtiollisten intressien ohella oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua erityissäännön merkityksestä yksilön oikeussuojaan.⁴⁰⁵ Myös Euroopan unionin tuomioistuimien on vuonna 2008 antamassaan ratkaisussaan sivunnut aihetta toteamalla, että sääntö liittyy luovuttamispyynnön täytäntöönpanojäsenvaltion suvereniteettiin, ja että etsityllä henkilöllä on säännön nojalla oikeus siihen, että

⁴⁰⁰ Näin esimerkiksi Blekxtoon 2005, s. 261–262.

⁴⁰¹ Sihto 2003, s. 1215.

⁴⁰² Helenius 2009, s. 462.

⁴⁰³ Sihto 2003, s. 1215.

⁴⁰⁴ Sihto 2003, s. 1216.

⁴⁰⁵ Tästä keskustelusta ks. Gilbert 1991 s. 106–107, sekä Levitt 1992 s. 1017–1039.

hantä ei syytetä, tuomita tai muuten riistetä häneltä vapautta muusta kuin hänen luovuttamisensa perusteena olleesta rikoksesta.⁴⁰⁶

Unionin tuomioistuin ei ole kuitenkaan tarkemmin perustellut sitä, miten valtiolliset suvereniteettinäkökohdat ja toisaalta yksilön oikeussuoja tulee ottaa säännöksen (tarkoituserien) tulkinnassa huomioon. Oikeustieteessä tätä kysymystä on lähestytty välillisen oikeussuojan näkökulmasta. Kun erityissäännöllä turvataan välittömästi luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion oikeutta arvioida etukäteen, mihin se myötävaikuttaa luovuttamispyyntöön suostuessaan, ja valtion oikeutta päättää suostumuksensa antamisesta tai epäämisestä tältä pohjalta, edistää säännös rikoksenteikijän oikeusturvaa ainoastaan välillisesti. Näin siksi, että osa perusteista, joilla valtio voi kieltäytyä luovuttamasta rikoksenteikijää, liittyy pitkälti rikoksenteikijän suojelemiseen. Tällöin rikoksenteikijän kannalta on tärkeää, ettei luovuttamispyyntöön suostumista harkitseva valtio menetä oikeuttaan arvioida kieltäytymisen perusteita.⁴⁰⁷

Erityissääntöä ei myöskään ole syytä kytkeä vastaaviin funktioihin kuin mitä esimerkiksi syytesidonnaisuus toteuttaa varsinaisessa rikosprosessissa eli siihen, että rikoksenteikijän pitäisi etukäteen tietää, mistä kaikesta häntä tullaan syyttämään luovuttamista pyytävässä valtiossa.⁴⁰⁸ Tällaisilla ennakoitavuusnäkökohdilla voisi kuitenkin olla merkitystä, mikäli luovuttamiseen tarvittaisiin rikoksenteikijän oma suostumus.⁴⁰⁹

6.5.2 Erityissääntö eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa puitepäätöksessä

EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdan mukaan luovutettua henkilöä ei saa syyttää, tuomita tai muuten riistää häneltä vapautta ennen kyseistä luovuttamista tehdystä muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta, lukuun ottamatta kyseisen artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja poikkeuksia. Vastaavasti EU-luovuttamislain 58 §:n 1 momentin mukaan jäsenvaltiosta Suomeen luovutettua henkilöä ei saa asettaa syytteeseen tai rangaista tai häneltä riistää vapautta muusta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta kuin siitä, joka oli luovuttamisen perusteena. Mainittujen säännöksiä lisäksi EAW-puitepäätöksessä on

⁴⁰⁶ Asia C-388/08 PPU, *Leymann & Pustovarov*, kohta 44.

⁴⁰⁷ Gilbert 1991, s. 106–107, ja Sihto 2003, s. 1216.

⁴⁰⁸ Syytesidonnaisuudella pyritään syytetyn puolustautumismahdollisuuksien turvaamiseen. Syytetty saa tällöin tilaisuuden vastata syyttäjän rangaistusvaatimukseen eikä tuomioistuimen tuomio tule hänelle yllätyksenä. Näin esim. Jokela 2008, s. 628. Samaa edellytetään myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (EIS 6 artiklan 3 a kohta ja KP-sopimuksen 14 artiklan 3 a kohta), joiden mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus viipymättä saada yksityiskohtainen tieto syytteen sisällöstä ja perusteista.

⁴⁰⁹ Sihto 2003, s. 1216

määrätty erityissäännöstä 28 artiklassa (edelleen luovuttaminen toiseen EU:n jäsenvaltioon tai kolmanteen valtioon), 13 artiklassa (pidätetyn henkilön suostumuksen antamiselle asetettavat ehdot) sekä 21 artiklassa (kansainvälisten velvoitteiden samanaikaisuus). Keskityn tässä luvussa arvioimaan puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua kieltoa.⁴¹⁰

6.5.3 EAW-puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdan soveltamisalasta

EAW-puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdassa kielletään siis riistämästä luovutetulta henkilöltä vapautta sellaisen teon perusteella, josta häntä ei ole luovutettu, ja syyttämästä ja tuomitsemasta häntä sellaisesta teosta, josta häntä ei ole luovutettu. Kielto koskee siten vain luovutetun henkilön ennen luovuttamisen täytäntöönpanemista tekemiä tekoja eikä hänen luovuttamisensa jälkeen mahdollisesti tekemiään tekoja.

Merkittävin rajausta puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdan soveltamiselle sisältyy sanotun artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltiot ovat voineet antaa yleisen suostumuksen 2 kohdassa tarkoitettua erityissäännöstä poikkeamiseen sellaisten jäsenvaltioiden kanssa, jotka ovat antaneet vastaavan ilmoituksen. Suomi ei ole antanut tällaista suostumusta, joten Suomen osalta puitepäättöksen 27 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua yleistä poikkeusta ei sovelleta.⁴¹¹

Edellä selostetun yleisen suostumuksen lisäksi puitepäättöksen 27 artiklan 3 kohtaan sisältyy joukko poikkeuksia (a–g alakohta), joiden vallitessa artiklan 2 kohdan erityissääntöä ei noudateta. Ensimmäinen näistä poikkeuksista koskee tilanteita, joissa henkilö, jolla on ollut tilaisuus poistua sen jäsenvaltion alueelta, johon hänet on luovutettu, ei ole poistunut sieltä 45 päivän kuluessa lopullisesta vapauttamisestaan tai on palannut alueelle sieltä poistuttuaan (27 artiklan 3 kohdan a alakohta). Toiseksi luovutettu henkilö voidaan ennen luovuttamista tehtyjen muiden kuin luovuttamispöytäkirjan perusteena olevien rikosten osalta asettaa syytteeseen tai tuomita, mikäli rikoksesta ei voi seurata vapaudenmenetystä käsittävää rangaistusta tai turvaamistoimenpidettä (b alakohta); rikosoikeudenkäynti ei johda henkilön henkilökohtaisen vapauden rajoitusta koskevaan toimenpiteeseen (c alakohta); tai henkilö joutuu muun kuin vapaudenriiston käsittävän rangaistuksen tai toimenpiteen kohteeksi, mukaan lukien taloudellinen rangaistus tai sellaisen sijasta määrätty toimenpide, vaikka se voisikin rajoittaa hänen henkilökohtaista vapauttaan (d alakohta).

⁴¹⁰ EAW-puitepäättöksen 28 artiklan edelleen luovuttamisen osalta tarkemmin ks. Miettinen 2013.

⁴¹¹ Se, että jo EAW-puitepäättöksen 27 artiklan 1 kohdassa on tarjottu mahdollisuus erityissäännön soveltamisen luopumisesta kokonaan, ja että itse erityissääntö mainitaan vasta 2 kohdassa, viittaa siihen, että EU-lainsäätäjän tarkoituksena lienee ollut erityissäännöstä luopuminen kokonaan.

Erityissäännön soveltamisen kannalta edellä luetellut poikkeukset (27 artiklan 3 kohdan b–d alakohta) ovat erittäin keskeisiä ja niiden oikeaoppinen soveltaminen edellyttää tarkemman erottelun tekemistä. Alakohdan b mukaan ratkaisevaa on, voiko rikoksesta seurata vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä turvaamistoimenpide eli onko rikoksesta säädetty tuollainen rangaistusseuraamus. Sen sijaan c alakohdan mukaan ratkaisevaa on se, seuraako toimenpiteistä myös tosiasiallinen henkilökohtaisen vapauden rajoitus eli menettääkö henkilö vapautensa uuden syytemenettelyn vuoksi ja pannaanko tässä menettelyssä tuomittu vapausseuraamus täytäntöön. Sanotusta erottelusta seuraa, että luovuttamispyynnön esittänyt valtio voi c alakohdan nojalla asettaa luovutetun henkilön syytteeseen ja jatkaa syytetoimia tai tuomita hänet myös silloin, kun rikoksesta voi seurata henkilökohtaisen vapauden rajoitus, kunhan hänen vapauttaan ei rajoiteta menettelyjen aikana eikä niiden tuloksena. Siten, jos henkilö tuomitaan rangaistukseen tai toimenpiteeseen, joka merkitsee vapaudenmenetystä, tuomiota ei voida panna täytäntöön, ellei henkilö anna e tai f alakohdassa tarkoitettua luopumisilmoitusta tai pyynnön vastaanottanut valtio 27 artiklan 3 kohdan g alakohdassa tarkoitettua suostumusta. Artiklan d alakohdassa tarkoittaa puolestaan sitä, että henkilö voidaan tuomita sellaiseen sakkorangaistukseen, josta voitaisiin myös määrätä muuntorangaistus. Erityissääntö ei siten estä muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa, eikä säännös myöskään estä henkilön määräämistä liiketoimintakieltoon.⁴¹²

Puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan c alakohdassa tarkoitettu poikkeus voi kuitenkin aiheuttaa soveltamisongelmia yhtenäisrangaistusta määrättäessä. Voi nimittäin olla, että henkilöä syytetään samalla kertaa useista muista teoista ja yhteen näistä sisältyy rangaistus sellaisesta teosta, josta rangaistuksen täytäntöönpano edellyttää toisen jäsenvaltion suostumusta eikä suostumusta ole oikeudenkäynnin aikana saatu.⁴¹³ Tällöin henkilön luovuttaneen eli pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltion mahdollisen suostumuksen jääminen myöhemmin saamatta yhden rikoksen osalta saattaisi siten estää koko yhtenäisrangaistuksen täytäntöönpanon. Näissä tilanteissa voi olla perusteltua tuomita yhden yhteisen rangaistuksen sijasta kaksi rangaistusta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:n nojalla. Tällöin yhteinen vankeusrangaistus voitaisiin tuomita kaikista niistä teoista, joiden osalta suostumusta ei tarvita rangaistuksen täytäntöönpanemiseksi, ja mikäli jäljelle jäävien tekojen osalta suostumus saadaan jälkeenpäin, on tämä mahdollista ottaa rangaistusta alentavana seikkana huomioon siten, että vankeusrangaistusten yhteenlaskettu pituus vastaisi yhtä yhtenäistä rangaistuksen pituutta.⁴¹⁴

⁴¹² HE 88/2003 vp, s. 55.

⁴¹³ Suostumusmenettelystä tarkemmin jäljempänä luvussa 6.5.5.

⁴¹⁴ Ks. tästä eri mieltä olevan jäsenen lausunto ratkaisussa KKO 2010:59.

6.5.4 Missä vaiheessa EAW-puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kiellon rikkomiseen voidaan vedota?

EAW-puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdassa tai muuallakaan ei ole tarkempia määräyksiä siitä, missä vaiheessa menettelyä artiklassa tarkoitettuun kieltoon voidaan vedota tai kenellä tällainen oikeus on ylipäättään. Mikäli väite puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kiellon rikkomisesta esitetään vasta henkilön luovuttamisen jälkeen pääasiaa koskevan rikosasian käsittelyn yhteydessä, on tuo kysymys ratkaistava luovutusta pyytäneen valtion oikeussääntöjen mukaisesti. Suomessa luovutetulla henkilöllä on oikeus vedota väitetyn 27 artiklan 2 kohdan säännöksen rikkomiseen luovuttamisen perusteena ollutta syyteasiaa käsiteltäessä käräjäoikeudessa sekä myöhemmin muutoksenhaun yhteydessä.⁴¹⁵

Entä miten asiaa tulisi arvioida tilanteessa, jossa luovutettavaksi vaadittu henkilö vetoaa jo luovuttamispyynnön täytäntöönpanon yhteydessä siihen, että syyteasian käsittelyn yhteydessä toisessa valtiossa tullaan loukkaamaan puitepäättöksen 27 artiklan 2 kohdan kieltoa?

Toisin kuin aikaisemmissa luovuttamisinstrumenteissa, EAW-puitepäättös ei salli valtioiden asettavan tekokohtaisia lisäehtoja luovuttamisen täytäntöönpanolle.⁴¹⁶ EAW-puitepäättöksen soveltamisalan ulkopuolella valtiot ovat voineet joko kahden tai monen keskisissä luovuttamissopimuksissaan rajata poliittiset, vero-, valuutta- tai tullirikokset luovuttamisvelvoitteidensa ulkopuolelle tai niiden kansallinen lainsäädäntö on voinut kieltää luovuttamasta henkilöä silloin, kun pyynnön perusteena on tällainen rikos. Näissä tapauksissa valtiot eivät voi tyytyä siihen, että niiden viranomaiset rikoksentehtäjän luovuttaessaan asettaisivat yksinomaan erityissäännön luovuttamispäätöksiensä. Saattaahan luovuttamispyynnön perusteena oleva tapahtumainkulku täyttää samanaikaisesti useamman kuin yhden rikoksen tunnusmerkistön ja jokin näistä rikoksista voi olla poliittinen, vero-, valuutta- tai tullirikos. Luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion kannalta arvioituna ei riittäisi, että sen viranomaiset kieltäisivät toisen valtion viranomaisia yksinomaan riistämästä luovutetulta henkilöltä vapautta sellaisen teon perusteella, josta häntä ei ole luovutettu, ja syyttämästä ja tuomitsemasta häntä sellaisesta teosta, josta häntä ei ole luovutettu. Tämän lisäksi on asetettava ehto, joka kieltää riistämästä luovutetulta henkilöltä vapautta nimenomaan sanotun poliittisen, vero-, valuutta- tai tullirikoksen perusteella, ja syyttämästä ja tuomitsemasta häntä tällaisesta rikoksesta.⁴¹⁷

⁴¹⁵ Ks. tältä osin esim. KKO 2008:118 ja 2010:59.

⁴¹⁶ Huomaa kuitenkin puitepäättöksen 5 artiklan mahdollistamat ”erityistapauksissa annettavat pädätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion takuut”.

⁴¹⁷ Ks. tästä esim. Sihto 2003, s. 1216.

Vaikka luovutettavaksi vaadittu henkilö kykenisikin esittämään vakuuttavia perusteita väitteensä tueksi, että puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohtaa tullaan loukkaamaan myöhemmässä rikosoikeudenkäynnissä, ei tämä kuitenkaan mahdollista luovuttamisesta kieltäytymistä. EAW-puitepäätöksen 3 ja 4 artikloissa tyhjentävästi luetellut kieltäytymisperusteet eivät nimittäin mahdollista luovuttamisesta kieltäytymistä sillä perusteella, että luovutetulta henkilöltä tultaisiin riistämään vapaus sellaisen teon perusteella tai syyttämään ja tuomitsemaan hänet sellaisesta teosta, josta häntä ei ole luovutettu.

6.5.5 Luovuttamisen laajentamisesta

6.5.5.1 Yleistä

Henkilön luovuttamisen jälkeen voi ilmetä tilanteita, joissa havaitaan, että luovutettua henkilöä on tarpeen syyttää muistakin teoista kuin niistä, joihin alkuperäinen luovuttamispäätös on perustunut. Tämä voi olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun oikeudenkäynnin yhteydessä saattaa ilmetä, että luovutettu henkilö on syylistynyt ennen luovuttamistaan myös muihin rikoksiin kuin jotka on mainittu häntä koskevassa luovuttamispyyntössä ja tätä seuranneessa päätöksessä. Vaikka EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa kielletään (edellä käsiteltyjen poikkeuksia lukuun ottamatta) syyttäminen tällaisista ”muista rikoksista”, on luovutetun henkilön syyttäminen myös näistä muista rikoksista mahdollistettu luomalla menettely, jota kutsutaan luovuttamisen laajentamiseksi. Tällöin henkilön luovuttaneelta valtiolta pyydetään suostumusta henkilön syyttämiseksi myös muista teoista kuin niistä, jotka ovat olleet luovuttamispäätöksen perusteena.

EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan g alakohta sisältää luovuttamisen laajentamista koskevat määräykset, jonka mukaan 2 kohdassa tarkoitettua kieltoa ei sovelleta, jos henkilön luovuttanut jäsenvaltio antaa suostumuksensa kiellosta poikkeamiseen. Puitepäätöksen 27 artiklan 4 kohdan mukaan henkilön luovuttaneen jäsenvaltion tulee antaa suostumus, jos rikoksesta, jonka perusteella sitä pyydetään, voitaisiin luovuttaa puitepäätöksen määräysten nojalla. Luovuttaneen valtion suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos henkilö on suostunut luovuttamiseensa jäsenvaltiossa, josta hänet oli luovutettu ja luopunut vetoamasta 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun kieltoon (27 artiklan 3 kohdan e alakohta) tai jos henkilö on luovuttamisensa jälkeen nimenomaisesti luopunut vetoamasta 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun kieltoon tiettyjen luovuttamista edeltäneiden tekojen osalta (f alakohta).

6.5.5.2 *Menettelystä luovuttamista laajennettaessa*

EU-luovuttamislain 58 §:n 3 momentin mukaan henkilön luovuttaneen valtion suostumusta Suomessa voi pyytää syyttäjä, joka on toimivaltainen ajamaan syytettä kysymyksessä olevassa rikosasiassa.⁴¹⁸ Pyynnön perusteena tulee olla EU-luovuttamislain 60 §:ssä tarkoitettu vangitsemispäätös ja pyynnön liitteenä tulee olla Suomeen luovutetun henkilön kirjallinen lausuma pyynnöstä. Pynnön tulee sisältää EU-luovuttamislain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettut tiedot.

Luovuttamisen laajentamiseen tarvittavasta vangitsemismääräyksestä on säädetty tarkemmin EU-luovuttamislain 60 §:n 1 momentissa. Sanotun lainkohdan mukaan, jos jäsenvaltiosta Suomeen luovutetun henkilön todennäköisin syin epäillään syyllistyneen muuhun kuin luovuttamispäätöksessä tarkoitettuun tekoon, josta voi seurata vankeusrangaistus ja joka on tehty ennen hänen luovuttamistaan Suomeen, tuomioistuim voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä määrätä hänet vangittavaksi kyseisestä teosta henkilön syyttämistä koskevan suostumuksen saamiseksi toiselta jäsenvaltiolta. Rikoksesta epäilty ei kuitenkaan saa riistää vapautta tämän vangitsemispäätöksen nojalla ennen kuin kyseinen jäsenvaltio on antanut suostumuksensa syytteen nostamiseen vangitsemispäätöksessä tarkoitettusta teosta. Vangitsemispäätös raukeaa, jos jäsenvaltio ei anna suostumusta syytteen nostamiseen.

EU-luovuttamislain 60 §:ssä vaaditaan siis vangitsemismääräystä henkilön luovuttaneen valtion suostumuksen saamiseksi muista teoista syyttämiseen. Toisaalta säännöksessä samalla kielletään luovutetun henkilön henkilökohtai-

⁴¹⁸ Aiemmin voimassa olleen saman lainkohdan mukaan Suomessa 2 momentin 3 kohdan nojalla tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevaa suostumusta voi pyytää Rikosseuraamuslaitos. Säännöksellä on ollut erityisesti merkitystä myös ns. asianomistajajuttujen kannalta. Asianomistajalla on ROL 5 luvun 17 §:n 3 momentin nojalla samanlainen oikeus kuin syyttäjäläkin muuttaa esittämänsä rangaistusvaatimusta syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Myös asianomistajan yksin ajamissa rikosasioissa noudatetaan vastaavia säännöksiä rangaistusvaatimusten muuttamisten osalta (ROL 7 luvun 23 §:n 1 momentin 1 kohta ja saman pykälän 2 momentti). Asianomistaja voi siten tarkistaa syytettään virallisen syyttäjän ajamassa syytteessä tarkoitettun teon oikeusvoimapiirissä kuten syyttäjänkin. Sen sijaan syytteen laajentaminen toiseen samaa vastaajaa koskevaan tekoon edellyttää paitsi tuomioistuimen suostumusta myös syyttäjän syyttämättäjäättämispäätöstä kyseisen teon osalta (ROL 1 luvun 14 § ja 7 luvun 23 §:n 1 momentin 1 kohta). EU-luovuttamislain 58 §:n 3 momentin perusteella asianomistajalla ei kuitenkaan ole oikeutta pyytää henkilön luovuttaneelta valtiolta suostumusta henkilön syyttämiseksi myös muista teoista kuin niistä, jotka ovat olleet luovuttamispäätöksen perusteena. Myöskään tuomioistuim ei tätä voi tehdä, vaan sanottu suostumuksen pyytäminen on rajattu ainoastaan syyttäjän toimivaltaan kuuluvaksi. Tästä seuraa, että ns. asianomistajajutuissa, joissa syyttäjä ei syystä tai toisesta pyydä EU-luovuttamislain 58 §:n 3 momentissa tarkoitettua suostumusta, ainoaksi mahdollisuudeksi on jäänyt nähdäkseni se vaihtoehto, että asia käsitellään mahdollisen (vankeus)rangaistuksen täytäntöönpanovaiheeseen asti, jolloin velvollisuus sanotun suostumuksen pyytämiseksi on siirtynyt Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksella on ollut velvollisuus pyytää EU-luovuttamislain 58 §:n 3 momentissa tarkoitettu suostumus riippumatta siitä, onko asiassa tuomittu rangaistus perustunut syyttäjän vai asianomistajan rangaistusvaatimukseen. Lakimuutoksen 189/2017 myötä Rikosseuraamuslaitoksella ei ole enää tätä toimivaltaa.

sen vapauden rajoittaminen muun syyn vuoksi kuin sen teon, joka on alun perin ollut luovuttamisen perusteena. Säännöksessä ei kuitenkaan ole ristiriitaa, kun tehdään ero vangitsemismääräyksen antamisen ja sen täytäntöönpanon eli vapauden riistämisen välillä.

Luovuttamisen laajentamista pyydettyä lähtökohtana on, että luovutettu henkilö on jo luovuttamispyynnön esittäneessä valtiossa vapautensa menettäneenä. Toisin sanoen luovutettu henkilö on määrätty vangittavaksi niistä rikoksista, joiden perusteella hänet on alun perin luovutettu ja tämä vangitsemismääräys on pantu täytäntöön. Sen sijaan luovuttamisen laajentamista varten annettu vangitsemismääräys ei välttämättä johda vapaudenriistoon, kun henkilö on jo muulla (usein alkuperäisen luovuttamispyynnön) perusteella vapautensa menettäneenä. Luovuttamista laajennettaessa vangitsemismääräyksen merkitys onkin usein ainoastaan välineellinen. Se osoittaa, että vangitsemismääräyksen on antanut suostumusta pyytävän valtion puolueeton ja riippumaton tuomioistuin, joka on tutkinut, onko rikosepäilyn tueksi todennäköisiä syitä. Tällöin luovuttamisen laajentamista koskevan pyynnön vastaanottaneen valtion viranomaisen ei tarvitse enää ryhtyä tutkimaan rikosepäilyjä tukevaa näyttöä ja sen riittävyyttä. Kysymys on näin ollen työnjaosta suostumusta pyytävän ja henkilön luovuttaneen jäsenvaltion viranomaisten välillä.⁴¹⁹

Toisinaan eteen voi tulla tilanteita, joissa Suomeen syytetoimenpiteitä varten luovutettu henkilö on aiemmin ehditty tuomita Suomessa vankeusrangaistukseen toisen asian johdosta, mutta hän on ehtinyt poistua maasta ennen tuomion vangitsemismääräyksen täytäntöönpanemista. Myöskään tällöin luovutetun henkilön aikaisempaa ja luovuttamishetkellä tiedossa olevaa tuomiota tai siihen sisältyvää vangitsemispäätöstä ei saa saman luovuttamispäätöksen nojalla panna täytäntöön Suomessa, jos tätä ei ole otettu luovuttamisessa huomioon.

Edellä mainittua tilannetta valaisee hyvin Helsingin hovioikeuden vangittuna pitämistä koskevasta kantelusta 20.3.2014 antama päätös nro 663. Käräjäoikeus oli tuominnut A:n kahdesta törkeästä veropetoksesta, kolmesta törkeästä kirjanpitorikoksesta sekä törkeästä työeläkevakuutusmaksupetoksesta 3 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistukseen ja määrännyt hänet vangittavaksi. A oli kuitenkin poistunut maasta ennen käräjäoikeuden vangitsemismääräyksen antamista eikä hän ollut ennen maasta poistumistaan vapautensa menettäneenä vangitsemismääräyksen johdosta. Sittenkin A luovutettiin Espanjasta Suomeen toisen asian syytetoimenpiteitä varten ja hän oli tämän toisen asian vuoksi vangittuna Suomessa. Kysymys oli siitä, voitiinko A:n vapautta rajoittaa myös käräjäoikeuden aikaisemmin antaman vangitsemista koskevan määräyksen nojalla. Hovioikeus totesi, että toisen asian johdosta tehdyn luovuttamispyynnön ja luovuttamisen aikaan oli ollut tiedossa, että A oli määrätty kysymyksessä ole-

⁴¹⁹ Sihto 2003, s. 1219.

valla käräjäoikeuden tuomiolla vangittavaksi. Luovuttamisen perusteena ei ollut kuitenkaan mainittu kysymyksessä olevaa asiaa. Tilanteessa, jossa henkilö luovutettiin uuden asian syytetoimenpiteitä varten Suomeen, hänen aikaisempaa ja luovuttamishetkellä tiedossa olevaa tuomiota tai siihen sisältyvää vangitsemispäätöstä ei voitu saman luovuttamispäätöksen nojalla panna täytäntöön Suomessa, jos tätä ei ollut luovuttamisessa otettu huomioon. Hovioikeus katsoi, että näissä olosuhteissa A:n vapautta ei voitu rajoittaa käräjäoikeuden vangitsemista koskevan määräyksen nojalla, jollei siihen saatu A:n tai hänet Suomeen luovuttaneen jäsenvaltion suostumusta.

Silloin kun kysymys on henkilöstä, joka on luovutettu useammin kuin kerran jäsenvaltiosta toiseen peräkkäisten pidätysmääräysten nojalla, tämän henkilön luovuttaminen edelleen edellyttää EU-tuomioistuimen mukaan vain hänet viimeksi luovuttaneen jäsenvaltion suostumusta.⁴²⁰ Vastaavasti korkein oikeus on ennakkoratkaisussaan KKO 2012:67 katsonut, että tulkittaessa sitä, mitä jäsenvaltiota EU-luovuttamislain 61 §:n 2 momentin 4 kohdassa on käsitteellä ”hänet luovuttanut jäsenvaltio” katsottava tarkoitetun, on perusteltua lähteä siitä, että käsitteellä tarkoitetaan sitä jäsenvaltiota, joka viimeksi on luovuttanut henkilön Suomeen.

6.5.6 EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa mainitulle ”muun rikoksen” teon käsitteelle annettava laajuus

6.5.6.1 Yleistä

Henkilön luovuttamisen jälkeen voi ilmaantua myös tilanteita, jolloin luovuttamisen perusteena ollut rikos muuttuu syytteen, esimerkiksi rikoksen teon kuvauksen myötä niin, että kyseessä on ”muu rikos”. Erityissäännön soveltamisen ja rajan vetämiseksi mahdollisen luovuttamisen laajentamisen kannalta voidaan pitää merkittävänä ongelmana, että EAW-puitepäätöksessä tai EU-luovuttamislain esitöissä ei ole lainkaan otettu kantaa säännön aineelliseen laajuuteen.⁴²¹ Kysymys on tällöin siitä, minkälainen laajuus EU-luovuttamislain 58 §:n 1 momentissa ja EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa mainitulle ”muun rikoksen” teon kuvaukselle/rikoskäsitteelle tulisi antaa.⁴²² Käytännön ratkaisutilanteiden kannalta on tarpeen tietää, millä perusteilla edellä mainitut suostumuksen varainen luovuttamisen laajentaminen ja ilman tällaista suostu-

⁴²⁰ Asia C-192/12 PPU, *West*, tuomio 28.6.2012, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

⁴²¹ HE 88/2003 vp, jossa viitataan ainoastaan EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohtaan.

⁴²² Tapani – Tolvanen 2005, s. 658, sekä Helenius 2009, s. 462. Ks. myös Pålé 2003, s. 292, joka jakaa erityissäännöksen aineellisen laajuuden ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa brottsbegreppet/gärningsbegreppet.

musta tapahtuva luovuttamispyynnön perusteena olleen teonkuvauksen sallittu tarkistaminen erotetaan toisistaan. Puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdan rikoskäsitteen tulkitseminen laajaksi merkitsee säännöksen soveltamisalan kaventumista, kun taas tiukempi tulkinta johtaa päinvastaiseen lopputulemaan, mikä tarkoittaisi sitä, että syyttäjän pitäisi aina muotoilla luovutuspyynnön perusteena olevan rikoksen teonkuvaus tulevan syytteen teonkuvausta vastaavaksi.

Kysymys erityissäännön rikoskäsitteelle annettavasta laajuudesta ei suinkaan ole uusi ilmiö. Viimeisen kuluneen 10 vuoden aikana korkein oikeus on antanut useamman ratkaisun, joilla säännön laajuutta on pyritty muotoamaan.

6.5.6.2 Erityissäännön suhteesta syytesidonnaisuuteen

Syytesidonnaisuudesta on säädetty nimenomaisesti oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (jäljempänä ROL). Sen 11 luvun 3 §:n mukaan tuomioistuimien saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu tai josta tuomioistuimien voi omasta aloitteestaan lain mukaan määrätä rangaistuksen. Tuomioistuin ei ole sidottu rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu. Oikeuskirjallisuudessa syytesidonnaisuuden on katsottu merkitsevän sitä, että tuomioistuin on sidottu syytteen teonkuvaukseen, muttei syyttäjän tekemään oikeudelliseen arviointiin eikä seuraamusta koskevaan vaatimukseen.⁴²³

Ratkaisussaan KKO 2004:109 korkein oikeus on antanut erityissäännön tarkoittaman rikoksen käsitteelle saman sisällön kuin sille on annettu tulkittaessa syytesidonnaisuuden laajuutta. Kyseisessä tapauksessa luovuttamispyyntö oli tehty siten, että etsintäkuulutuksessa A:ta epäiltiin rikoslain 36 luvun 2 §:ssä tarkoitettusta törkeästä petoksesta, joka oli tehty 1.10.1992–31.12.1994. Törkeä petos koostui kahdesta osateosta. Ensinnäkin syyttäjä vaati A:lle rangaistusta siitä, että tämä oli valmistanut marras- ja joulukuussa vuonna 1992 raakanauhasta tyhjiä videokasetteja ja laiminlyönyt tekijänoikeuslaissa säädetyn velvollisuuden antaa Teostolle kuvanauhan valmistaamisesta suoritettavan maksun perinnässä tarvittavat tiedot ja siten erehdyttänyt Teostoa jättämään perimättä maksu.

Toiseksi syyttäjä vaati A:lle rangaistusta siitä, että hän oli tuonut maahan vuoden 1993 tammikuun ja vuoden 1994 joulukuun välillä kasettien valmistuksessa käytettävää raakanauhaa ja ilmoittanut raakanauhaa tuodessaan tullille väärän kauppanimikkeen tekijänoikeuslaissa säädetyn maksun välttämiseksi. Lisäksi syyttäjä syytti etsintäkuulutuksesta poiketen A:ta myös siitä, että tämä oli valmistanut vuoden 1993 tammikuun ja vuoden 1994 joulukuun välisenä aikana maahantuomastaan raakanauhasta tyhjiä videokasetteja ja jättänyt tekemättä toiminnastaan ilmoituksen Teostolle.

⁴²³ Koponen 1997, s. 274.

Käräjäoikeus ja hovioikeus perustivat ratkaisunsa kokonaisarvostelun perusteella siihen, että etsintäkuulutus kattoi koko teonkuvauksen ja syyte voitiin siten jälkimmäisten tapahtumien osalta tutkia. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoivat syytetyn menettelyn tarkoituksena olleen etsintäkuulutuksen mukaan maksujen välttäminen myös tammikuusta 1993 joulukuuhun 1994, kun taas korkein oikeus päätyi ratkaisussaan eri kannalle. Korkein oikeus vertasi luovutuspyyntöä syytteeseen ja katsoi, että syyttäjä saisi syytteessään vedota vain niihin oikeustositseikkoihin, jotka kyseisessä luovutuspyynnössä on mainittu. Koska näin ei ollut syytteessä kuvattujen vuoden 1993 tammikuun ja vuoden 1994 joulukuun välisten tekojen osalta, syytettä A:ta vastaan ei tuolta osin voitu tutkia.

Käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisuja voidaan puoltaa sillä, että syytetyn toiminnassa on ollut kyse yhden ainoan maksun välttämiseen tähdänneestä teosta. Tapauksessa etsintäkuulutuksen ja syytteen ero on ollut siinä määrin vähäinen, etteivät syytetyn oikeudet ole tulleet loukatuksi. Toiseksi Tapanin ja Tolvasen tavoin voidaan kyseenalaistaa, loukkaako vähäinen poikkeaminen etsintäkuulutuksessa esitetyistä oikeustositseikoista luovuttavan maan suveriniteettia, kun syytetty on luovutettu tiettyyn ajankohtaan ja tiettyihin yksilöityihin videokasetteihin paikantuvasta sekä tiettyyn asianomistajaan kohdistuvasta törkeästä petoksesta.⁴²⁴

Erityissäännön sitominen tiukkaan syytesidonnaisuuden tulkintaan palvelee kuitenkin vastaajan oikeusturvaa. Mikäli rikos yksilöidään jo luovuttamispynnössä syytteen teonkuvausta vastaavasti, palvelee se samalla vastaajan tiedonsaantia tulevan syytteen sisällöstä ja luo pohjan puolustuksen järjestämiselle. Syytesidonnaisuuden haittapuolena taas on, että sen seurauksena voidaan päätyä aineellisesti väärään tuomioon muodollisella perusteella. Tällöin rikosvastuu jää toteutumatta ja samalla loukataan asianomistajan intressejä.⁴²⁵

Selostetun korkeimman oikeuden ratkaisun merkittävyyttä vähentää olennaisesti se, ettei siinä ollut kysymys EAW-puitepäätöksen soveltamisesta, ja toisaalta puitepäätös asettaa jo itsessään rajoituksia erityissäännön soveltamiselle. Verrattaessa syytesidonnaisuuden ja erityissäännön laajuutta keskenään on nimittäin otettava huomioon edellä käsitelty EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan b ja c alakohdan sisältämä rajoitus, jonka mukaan luovutettua henkilöä voidaan erityissäännöstä riippumatta syyttää sellaisesta muusta rikoksesta, josta ei voi seurata vapaudenmenetystä tai jos rikosoikeudenkäynti ei johda henkilön henkilökohtaisen vapauden rajoitusta koskevaan toimenpiteeseen.⁴²⁶ Mainittu rajoitus johtaa jo itsessään siihen, että puitepäätöksen mukainen eri-

⁴²⁴ Tapani – Tolvanen 2005, s. 664.

⁴²⁵ Jokela 2008, s. 628.

⁴²⁶ Tästä tarkemmin Lagodny – Rosbaud 2009, s. 278–280.

tyyssääntö on sisällöltään laajempi kuin syytesidonnaisuus.⁴²⁷ Näissä tapauksissa syyttäjällä on mahdollisuus vedota syytteessään pidätysmääräyksessä olleesta teonkuvauksesta poiketen toisiin oikeustositseikkoihin.

6.5.6.3 Erityissäännön suhteesta syytteen tarkistamiseen ja tuomion oikeusvoimavaikutukseen

Oikeuskirjallisuudessa kritisoitiin ratkaisua KKO 2004:109 siitä, että korkein oikeus ei näyttänyt ottavan huomioon lainkaan syytteen tarkastamisen mahdollisuutta ja tuomion oikeusvoimavaikutusta. Mikäli erityissäännön laajuus on yhtä kuin tuomion negatiivisen oikeusvoiman laajuus, voisi syyttäjä haastehakemuksessaan muotoilla pidätysmääräyksen mukaista teonkuvausta, kunhan se pysyy oikeusvoimapiirin sisällä. Lisäksi syyttäjä voisi tarpeen vaatiessa tarkistaa syytettä oikeudenkäynnin aikana ROL 5 luvun 17 §:n 2–3 momentin rajoissa.⁴²⁸

Tarkistamisoikeus tarjoaa syyttäjälle keinon vastata prosessin aikana muuttuvaan tosiseikastoon. Syytteen tarkistamisoikeus on sidoksissa tuomion oikeusvoimavaikutukseen siten, että syyttäjä saa vedota uusiin seikkoihin vain siinä tapauksessa, jos näitä seikkoja vastaavaa syytettä ei voisi esittää uudessa oikeudenkäynnissä.⁴²⁹ Oikeusvoiman vuoksi tiettyyn historialliseen tapahtumaan perustuvat muut mahdolliset rangaistusvaatimukset prekludoituvat.⁴³⁰ Tuomion oikeusvoimavaikutus antaakin yksilölle oikeusturvaa siten, että tuomittu tai vapautettu henkilö voi olla varma siitä, ettei häntä enää tulla syyttämään saman tosiasialliseen tapahtumankulkuun kuuluneista teoista.⁴³¹ Tästä seuraa, että laajan tuomion oikeusvoimavaikutuksen suominen johtaa syytetylle laajempaan oikeusturvaan.

Erityissäännön yksilölle antama suoja eroaa kuitenkin oikeusvoimavaikutuksen antamasta yksilön suojasta. Siinä missä tuomion oikeusvoiman laaja tulkinta suojaa yksilön etuja paremmin, erityissäännön osalta nimenomaan kapeampi tulkinta johtaa tehokkaampaan suojaan. Nimittäin niissä tapauksissa, joissa säännön edellyttämää suostumusta ei saataisi henkilön luovuttaneelta valtiolta, yksilön etua suojataan tehokkaammin, jos luovutusta pyytänyt valtio ei voi vedota uusiin oikeustositseikkoihin, joihin se ei ole vedonnut pidätysmääräyksessään. Näin siinäkin tapauksessa, että tuomion oikeusvoimavaikutus estäisi näiden seikkojen uudelleen tutkimisen. Jos erityissäännölle annetaan tuomion oikeusvoimavaikutusta vastaava laajuus, on tästä seurauksena yksilön suojan kaventuminen.⁴³²

⁴²⁷ Näin esimerkiksi Helenius 2009, s. 465.

⁴²⁸ Tapani – Tolvanen 2005, s. 665.

⁴²⁹ Frände 2007, s. 435.

⁴³⁰ Koponen 2003, s. 184.

⁴³¹ Frände 2007, s. 436.

⁴³² Helenius 2009, s. 464–465.

Erityissäännön aineellinen laajuus oli seuraavan kerran esillä ratkaisussa KKO 2008:118, joka koski nimenomaan EAW-puitepäätöksen soveltamista. Ratkaisussa oli kysymys siitä, muuttuiko pidätysmääräyksen perusteena ollut törkeä huumausainerikos muuksi rikokseksi sillä perusteella, että myöhempi syyte koski amfetamiinin sijasta hasista. Tapauksessa syyttäjä oli pyytänyt antamallaan eurooppalaisilla pidätysmääräyksillä L:n ja P:n pidättämistä ja luovuttamista syytetoimenpiteitä varten Suomeen. Pidätysmääräykseen sisältyneen teonkuvauksen mukaan L ja P olivat yhdessä rikoskumppaniensa kanssa laittomasti tuoneet maahan edelleen levittämistarkoituksessa suuren määrän amfetamiinia. Kun L ja P oli luovutettu Suomeen, syyttäjä vaati molemmille rangaistusta törkeästä huumausainerikoksesta. Syytteen teonkuvauksen mukaan L ja P olivat yhdessä muiden henkilöiden kanssa tuoneet maahan edelleen levittämiseen tarkoitetun 26 kilon hasiserän. Tapauksessa sekä L:n että P:n osalta oli jälkeenpäin saatu luovuttavien valtioiden Puolan ja Espanjan suostumukset sille, että heitä saatiin syyttää myös törkeästä huumausainerikoksesta, joka käsitti hasiksen maahantuonnin. Luovutus oli kuitenkin tapahtunut amfetamiinin maahantuonnin perusteella. Korkein oikeus esitti EU-tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnössään kysymyksen siitä, miten EAW-puitepäätöksessä käytettyä ilmaisua ”muu kuin luovuttamisen perusteella ollut rikos” on tulkittava?

EU-tuomioistuimen asiassa antaman ennakkoratkaisun (tuomio 1.12.2008, *Leymann ja Pustovarov*, asia C-388/08 PPU) mukaan arvioitaessa sitä, onko kyse ”muusta rikoksesta” kuin siitä, joka eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä mainitaan, on eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä olevaa teonkuvausta verrattava myöhemmässä oikeudenkäyntiasiakirjassa olevaan teonkuvaukseen.⁴³³ Teonkuvausten ei kuitenkaan tarvitse olla ehdottoman identtisiä, vaan EU-tuomioistuin muotoili tietyt kriteerit, joiden täytyessä teonkuvausta voidaan muuttaa pidätysmääräyksestä poiketen.

Ensinnäkin on tarkistettava, ovatko rikoksen keskeiset osatekijät, sellaisena kuin ne ilmenevät pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa tehdystä kyseisen rikoksen oikeudellisesta kuvauksesta, ne osatekijät, joiden perusteella henkilö on luovutettu. Toiseksi on kiinnitettävä huomiota siihen, vastaavatko pidätysmääräyksessä olevat tiedot ja myöhemmässä oikeudenkäyntiasiakirjassa mainitut tiedot riittävästi toisiaan. Kolmanneksi EU-tuomioistuin katsoi, että ajankohtaa ja paikkaa koskevat muutokset ovat sallittuja, kunhan ne perustuvat tietoihin, jotka on pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa pidetyn menettelyn aikana kerätty pidätysmääräyksessä kuvatuista teoista, kunhan ne eivät muuta rikoksen luonnetta ja kunhan niistä ei aiheudu kieltäytymisperusteita, joista säädetään puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa.⁴³⁴

⁴³³ Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, kohta 55.

⁴³⁴ Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, kohta 57.

Ratkaisussaan KKO 2008:118 korkein oikeus ei tarkastellut rikoksen keskeisten osatekijöiden (tunnusmerkitötekijöiden) sisältöä tarkemmin. Korkein oikeus tyytyi vain toteamaan, pidättyen samalla EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisussa, että käsillä olleen tapauksen syytteessä mainitut rikoksen keskeiset osatekijät olivat samat kuin ne, joiden perusteella L ja P oli luovutettu Suomeen. Tähän korkein oikeus päätyi vertaamalla pidätysmääräyksen ja syytteen keskeisiä osatekijöitä keskenään.

Rikoslain 50 luvun 2 §:n mukaisen törkeän huumausainerikoksen tunnusmerkitöön kuuluu se, että maahan tuodaan tai yritetään tuoda erittäin vaarallinen huumausaine tai suuri määrä huumausainetta. Tapauksessa pidätysmääräyksessä mainittu erittäin vaarallinen huumausaine, amfetamiini, oli vaihtunut syytteessä suureen määrään huumausainetta, hasikseen. Näin ollen sekä pidätysmääräyksessä että syytteessä on ollut kysymys rikoslain 50 luvun 2 §:n mukaisesta törkeästä huumausainerikoksesta, kun rikoksen keskeiset osatekijät ovat olleet samat.

Aiemmin oikeuskirjallisuudessa Tapani ja Tolvanen ovat esittäneet tapauksesta KKO 2004:109, että erityissäntö edellyttäisi luovutuspyynnön kirjoittamista lähes yhtä tarkaksi kuin syyte.⁴³⁵ EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisu näyttäisi tukevan tätä väitettä siltä osin kuin vaatimuksena on, että pidätysmääräyksessä tulisi vedota kaikkiin niihin rikoksen keskeisiin osatekijöihin, joihin aiotaan vedota syytteessä.

Selvitettäessä, onko kyseessä muu rikos kuin luovuttamisen perusteena ollut teko, on keskeisten osatekijöiden lisäksi tarkistettava, vastaavatko pidätysmääräyksessä olevat tiedot ja myöhemmässä oikeudenkäyntiasiakirjassa mainitut tiedot riittävästi toisiaan.⁴³⁶ Koska EU-tuomioistuin on ennakkoratkaisussaan maininnut näiden muiden tietojen lisäksi erikseen ajankohtaa ja paikkaa koskevat tiedot, voidaan näillä muilla tiedoilla katsoa tarkoitettavan rikoksen tekovälineitä ja teonkohdetta koskevia olosuhteita.⁴³⁷

EU-tuomioistuin näyttää antaneen tekoaikaa ja -paikkaa koskeville tiedoille laajemman tulkintamahdollisuuden kuin muille tiedoille siten, että ajankohtaa ja paikkaa koskevat muutokset ovat sallittuja, kunhan ne perustuvat tietoihin, jotka ovat pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa pidetyn menettelyn aikana kerätty pidätysmääräyksessä kuvatuista teoista. Lisäehtona on, etteivät ne muuta rikoksen luonnetta ja ettei niistä aiheudu kieltäytymisperusteita, joista säädetään puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa.⁴³⁸

Ratkaisussaan KKO 2008:118 korkein oikeus katsoi, että tekoajankohdan osalta pidätysmääräyksessä ja syytteessä mainitut tiedot vastaavat riittävä-

⁴³⁵ Tapani – Tolvanen 2005, s. 665.

⁴³⁶ Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, kohta 57.

⁴³⁷ Helenius 2009 s. 468.

⁴³⁸ Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, kohta 57.

ti toisiaan, kun tekoajankohta oli täsmentynyt koskemaan tapahtumia pidätysmääräyksessä ilmoitetun ajankohdan ympärillä. Tekopaikan osalta muutokset olivat perustuneet tutkinnan kestäessä täsmennettyihin tietoihin, kun pidätysmääräyksessä ei ollut ilmoitettu rikoksen tekopaikkaa Suomessa, ja se oli myöhemmin syytteessä ilmoitettu. Tekoajankohdan ja tekopaikan muutokset eivät myöskään muuttaneet rikoksen luonnetta eikä niistä aiheutunut puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa ja vastaavasti EU-luovuttamislain 5 ja 6 §:ssä säädettyjä kieläytymisperusteita.

Syyttäjän oikeuteen tarkistaa syytettä liittyä läheisesti mahdollisuus käyttää toissijaisia tai vaihtoehtoisia syytteitä. ROL 5 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan nostettua syytettä ei saa muuttaa. Syyttäjä voi kuitenkin laajentaa samaa vastaajaa koskevan syytteen käsittämään toisen teon, jos tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi. Pykälän 2 momentin mukaan syytteen muuttamisena ei pidetä sitä, että syyttäjä rajoittaa syytettään tai ilmoittaa toisen lainkohdan kuin haastehakemuksessa taikka vetoaa uuteen seikkaan syytteen tueksi. Tällaisina uusina seikkoina voidaan lakivaliokunnan mietinnön mukaan pitää seikkoja, jotka luonnehtivat alkuperäisessä syytteessä kuvattua tekoa, toimintaa tai laiminlyöntiä rikosoikeudellisesti merkityksellisessä suhteessa, mutta jotka eivät kuitenkaan muuta alun perin kuvattua tekoa toteutus- tai ilmenemistavaltaan muunlaiseksi toiminnaksi tai laiminlyönniksi.⁴³⁹

Ratkaisussa KKO 2010:59 oli kysymys toissijaisten syytteiden merkityksen tulkinnasta EU-luovuttamislain 58 §:n erityissäännön yhteydessä. Tapauksessa S oli luovutettu eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella Suomeen epäiltynä muun ohella törkeistä petoksista, jotka koskivat ulkomailla sijainneiden kiinteistöjen kauppvoja. Pidätysmääräyksen teonkuvausten mukaan S oli erehdyttämällä saanut asianomistajilta kauppahintojen maksamiseen tarkoitetut varat aikomattakaan täyttää kauppajen ehtoja. Oikeudenkäynnin aikana S:ää syytettiin toissijaisesti törkeistä kavalluksista, jotka S oli toteuttanut anastamalla kauppahintoina haltuunsa saamansa varat tai laiminlyömällä varojen tilitysvollisuuden.

Arvioidessaan sitä, olivatko toissijaiset syytteet koskeneet muuta rikosta, korkein oikeus katsoi, että luovuttamispäätöksen perusteena olleen pidätysmääräyksen petossyytteiden ja toissijaisten kavallussyytteiden mukaiset teonkuvaukset ovat sinänsä liittyneet samaan historialliseen tapahtumainkulkuun. Molemmissa oli kysymys siitä, että S oli asianomistajien kanssa solmimiinsa kiinteistökauppoihin liittyneellä rikollisella menettelyllään aiheuttanut asianomistajalle näiden S:lle maksamia kauppahintoja tai niiden osaa vastanneet vahingot. Muutokset teonkuvauksissa eivät siten olennaisesti muuttaneet

⁴³⁹ LaVM 9/1997 vp, s. 14.

kysymyksessä olevien rikosten luonnetta siinä mielessä, että kysymys oli edelleenkin samojen asianomistajien maksamiin samoihin kauppahintoihin kohdistuneista varallisuusrikoksista.

Toisaalta korkein oikeus katsoi, että muutokset rikosten teonkuvauksissa ja toteuttamistavoissa merkitsivät kuitenkin tunnusmerkistöjen ja tekojen rikosoikeudellisen luonnehdinnan muuttumista erehdyttämiseen perustuvista petosrikoksista anastusrikoksiksi. Tähän korkein oikeus päätyi vertaamalla keskenään pidätysmääräyksen ja toissijaisten syytteiden teonkuvauksia keskenään. Pidätysmääräyksen mukaisten petosrikoksia koskeneiden teonkuvausten mukaan S oli saanut kauppahinnat haltuunsa erehdyttämällä asianomistajat kauppoihiin, kun taas toissijaisten kavallussyytteiden mukaan hän oli sittemmin anastanut sinänsä laillisesti haltuunsa saamansa kauppahinnat laiminlyömällä asianomistajille kuuluvien kauppahintojen palauttamisen. Näin ollen toissijaisten syytteiden osalta kyse oli toteuttamistavaltaan toisenlaisesta kauppahintojen laittomaan saamiseen liittyneestä rikoksesta.

Korkeimman oikeuden tulkintaan on helppo yhtyä, jos nyt käsillä olevaa tapausta verrataan edellä mainittuun ratkaisuun KKO 2008:118. Ratkaisussa KKO 2008:118 pidätysmääräyksen ja syytteen tunnusmerkistökijät ovat olleet samat, kun taas tapauksessa KKO 2010:59 nämä tunnusmerkistökijät eivät ole pysyneet samoina. RL 36 luvun 2 §:n mukaisen törkeän petoksen keskeisiin tunnusmerkistökijöihin kuuluu asianomistajan erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksikäyttäminen, kun taas RL 28 luvun 5 §:n mukaisen törkeän kavalluksen tunnusmerkistöihin kuuluu haltuun saatujen varojen anastaminen. Tällä on myös merkitystä puitepäätöksen 2 artiklan 2 kappaleen soveltamisen kannalta.

EU-tuomioistuin nimittäin asetti *Leymann ja Pustovarov* -tuomiossaan lisäehdoksi, ettei rikoksen luonne muutu ja ettei muutoksesta aiheudu kieltäytymisperusteita, joista säädetään puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa. Näistä tärkein koskee puitepäätöksen 4 artiklan 1 kohdan vaatimusta kaksoisrangaistavuudesta.

Puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan siinä luetelluista rikoksista (ns. listarikoksista), kuten petoksesta, sellaisina kuin ne määritellään pidätysmääräyksen antavan jäsenvaltion lainsäädännössä, jos niistä pidätysmääräyksen antavassa jäsenvaltiossa voi seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus, jonka enimmäisaika on vähintään kolme vuotta, luovutetaan pidätysmääräyksen perusteella puitepäätöksen edellytysten mukaisesti ja kaksoisrangaistavuutta tutkimatta. Artiklan 4 kohdan mukaan muiden kuin 2 kohtaan sisältyvien rikosten osalta luovuttamisen edellytykseksi voidaan asettaa se, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena olevat teot ovat täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan rikoksia niiden rikostunnusmerkistöstä tai luokittelusta riippumatta. Puitepäätöksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, jos jossakin 2 artiklan 4 kohdassa tarkoite-

tuista tapauksista eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena oleva teko ei ole rikos täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan.

Korkein oikeus totesi, että tapauksessa luovuttamispäätöksen perusteena olleet petokset olivat sellaisia puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja rikoksia, joista rikoksesta epäilty luovutetaan puitepäätöksen edellytysten mukaisesti teon kaksoisrangaistavuutta tutkimatta. Sitä vastoin toissijaisissa kavalussyytteissä kuvatut anastusrikokset eivät sisälly puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin. Niiden osalta täytäntöönpanovaltio voi siten asettaa luovuttamisen edellytykseksi sen, että teot ovat myös täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan rikoksia. Kysymyksessä olevat teonkuvausten ja tunnusmerkistöjen muutokset merkitsivät siten sitä, että toisin kuin luovutuksen perusteena olleet rikokset, toissijaisten syytteiden mukaiset rikokset olivat sellaisia, joista luovuttamiseen liittyi harkinnanvarainen kieltäytymisperuste. Tapauksessa vaatimus kaksoisrangaistavuudesta olisi käynyt tehottomaksi, mikäli luovuttamista pyytäneellä Suomella olisi luovuttamisen jälkeen ollut mahdollisuus syyttää tai tuomita sellaisesta teosta, joka ei mahdollisesti olisi ollut rangaistava pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltiossa.

Kun luovuttamisen perusteena olleiden rikosten keskeiset osatekijät olivat eräiltä osin poikenneet toissijaisten syytteiden mukaisten rikosten osatekijöistä ja muutokset teonkuvauksissa sekä tunnusmerkistöissä olivat lisäksi merkityksellisiä puitepäätöksessä tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden kannalta, päättyi korkein oikeus katsomaan, että kysymyksessä olleet toissijaiset rangaistusvaatimukset olivat puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla koskeneet muita kuin luovuttamisen perusteena olleita rikoksia.

Edellä selostettu tulkintalinja saa tukea myös tuoreemmasta ennakkoratkaisusta KKO 2017:30. Tapauksessa P oli luovutettu eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella Virossa Suomeen epäiltynä kolmesta törkeästä varkaudesta. Pidätysmääräykseen sisältyneiden teonkuvausten mukaan P oli syyllistynyt Keravalla ja Vaasassa tehtyihin törkeisiin varkauksiin 3.10.2012 ja 1.1.2013 murtautumalla ikkunan rikkoen liikkeisiin ja anastamalla sieltä omaisuutta huomattavasta arvosta. Käräjäoikeudessa esitettyjen syytteen kohtien 2, 4 ja 6 teonkuvausten mukaan P oli avustanut varkausrikosten tekijää hankkimalla ja luovuttamalla tälle Tallinnassa henkilöauton sekä henkilökortin rikosten tekemistä varten. Rikoksen tekoaika oli 25.9.–5.10.2012 kohdassa 2 ja 30.12.2012–5.1.2013 kohdissa 4 ja 6. Luovuttamispäätöksen perusteena olleen pidätysmääräyksen teonkuvaukset olivat siten poikenneet syytteiden teonkuvauksista.

Arvioidessaan, oliko syyte koskenut muuta rikosta, korkein oikeus totesi, että pidätysmääräyksen teonkuvauksessa oli ollut kyse murtautumalla suoritetuista varkausrikoksista, joissa P oli ollut tekijänä, kun taas syytteen teonkuvauksissa oli ollut kyse siitä, että P oli palkkiota vastaan avustanut varsinaista varkausrikoksen tekijää vuokraamalla auton omista nimissään ja luovuttamalla sen

ja henkilökorttinsa tekijän käyttöön rikoksen tekoa varten. Kyse oli siten toteuttamistavaltaan toisenlaisista rikoksista, ja myös P:n osallisuus tekoihin oli muuttunut. Vaikka teonkuvaukset olivat sinänsä liittyneet samaan historialliseen tapahtumainkulkuun, syytteen teonkuvauksissa kuvattu P:n menettely oli kokonaan sijoittunut aikaan ennen pidätysmääräyksen teonkuvausta. Näin ollen myös tekoajat olivat syytteessä pidentyneet koskemaan aikaa ennen varsinaisia anastustekoja sekä lisäksi aikaa niiden jälkeen.

Korkein oikeus totesi, että syytteen mukaiset muutokset teonkuvauksissa olivat sinänsä voineet perustua siihen, että esitutkinnan aikana P:n osallisuus tekoihin oli täsmentynyt. Muutokset teonkuvauksissa eivät myöskään olleet olennaisesti muuttaneet kysymyksessä olevien rikosten luonnetta siinä mielessä, että kysymys oli edelleenkin ollut samoihin asianomistajiin kohdistuneista anastusrikoksista. Muutokset teonkuvauksissa ja rikosten toteuttamistavoissa olivat kuitenkin merkinneet osin tekoihin sovellettavien säännösten ja tekojen rikosoikeudellisen luonnehdinnan muuttumista tekijärikoksista avunantorikoksiksi. Luovuttamisen perusteena olleiden rikosten keskeiset osatekijät olivat siten monilta osin poikenneet syytteiden mukaisten rikosten keskeisistä osatekijöistä.

Toisin kuin ennakkoratkaisussa KKO 2010:59, tapauksessa pidätysmääräyksen ja syytteiden muutoksilla ei ollut merkitystä EAW-uitepäätöksen 2 artiklan 2 kappaleen soveltamisen kannalta. Kysymys oli edelleen anastusrikoksista, joista rikoksesta epäilty luovutetaan uitepäätöksen edellytysten mukaisesti teon kaksoisrangaistavuutta tutkimatta. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei siten olisi muodostanut estettä syytteen tutkimiselle.

Korkein oikeus kiinnitti kuitenkin huomiota pidätysmääräyksessä ja syytteessä ilmoitettuihin tekopaikkoihin. Pidätysmääräyksessä törkeiden varkausrikosten ja syytteessä niiden avunantojen tekopaikaksi oli ilmoitettu Kerava ja Vaasa. Kohdan 2 syytteen teonkuvauksen mukaan P oli vuokrannut autot ja luovuttanut ne varkausrikosten tekijän käyttöön Tallinnassa, Virossa. Asiakirjoista ilmeni, että P oli vuokrannut myös kohdissa 4 ja 6 tarkoitetun auton Tallinnassa. Rikoslain 1 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikosentekijän rikos katsotaan tehdyksi. P:n rikosten tekopaikat olivat siten Tallinna ja Vaasa tai Kerava. Tällä oli merkitystä uitepäätöksen 4 artiklan harkinnanvaraisten kieltäytymisperusteiden kannalta.

Puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan a alakohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, kun se koskee rikoksia, jotka on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan kokonaan tai osittain täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueella tai sen alueeseen rinnastettavassa paikassa. Tapauksessa P:n tekemät avunantotoimet oli kokonaisuudessaan suoritettu Virossa. Muutos teonkuvauksissa merkitsi tältä osin sitä, että toisin kuin

luovutuksen perusteena olleet rikokset, syytteiden mukaiset rikokset olivat sellaisia, joista luovuttamiseen liittyy harkinnanvarainen kieltäytymisperuste eikä Viron asianomaisella viranomaisella ollut ollut mahdollisuutta ottaa tätä huomioon harkitessaan luovuttamisen edellytysten täyttymistä. Lopputulemana korkein oikeus päätyi katsomaan, että syytekohtaisissa tarkoitettujen syytteiden tutkimiselle ja P:n tuomitsemiselle niistä oli este.

Korkeimman oikeuden perustelut noudattavat hyvin pitkälti EU-tuomioistuimen *Leymann ja Pustovarov* -tapauksessa muotoilemia kriteereitä. Kuten ennakkoratkaisussa KKO 2010:59 myös ratkaisussa KKO 2017:30 keskeiseksi kysymykseksi muodostui se, että pidätysmääräyksestä poiketen syytteiden mukaiset rikokset olivat sellaisia, joista luovuttamiseen liittyi puitepäätöksen 4 artiklassa tarkoitettu harkinnanvarainen kieltäytymisperuste. Ratkaisut poikkeavat kuitenkin keskeisesti siinä, että edellä mainitussa ratkaisussa korkein oikeus tutki syytteet ja tuomitsi vastaajan niistä, kun taas jälkimmäisessä ratkaisussa korkein oikeus ei tutkinut syytettä. Syy tähän löytyy edellä käsitellystä puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan c alakohdan ja vastaavasti EU-luovuttamislain 58 §:n 2 momentin 3 kohdan poikkeussäännöstä. Puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan ratkaisevaa on se, seuraako toimenpiteistä myös tosiasiallinen henkilökohtaisen vapauden rajoitus eli menettääkö henkilö vapautensa uuden syyttemenettelyn vuoksi ja pannaanko tässä menettelyssä tuomittu vapausseuraamus täytäntöön. Tästä seuraa, että puitepäätöksen 27 artiklan 3 kohdan c alakohdan poikkeus ei sellaisenaan estä rikossyytteen nostamista muustakin kuin luovuttamisen perusteena olevasta teosta eikä rangaistuksen tuomitsemistakaan ennen puitepäätöksessä tarkoitettua suostumuksen saamista täytäntöönpanovaltion viranomaiselta, kunhan luovutetun henkilön vapautta ei tällä perusteella rajoiteta ennen suostumuksen hankkimista.

EU-tuomioistuin on *Leymann ja Pustovarov* -tuomiossaan todennut, että kun kyse on muusta rikoksesta kuin siitä, joka oli luovuttamisen perusteena, suostumusta on pyydettävä puitepäätöksen 27 artiklan 4 kohdan mukaisesti ja se on saatava, jos vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai toimenpide on pantava täytäntöön. Luovutettu henkilö voidaan asettaa syytteeseen ja tuomita mainitun kaltaisesta rikoksesta ennen kyseisen suostumuksen saamista, jos tällaista rikosta koskevaa syytettä nostettaessa tai tuomiota annettaessa ei sovelleta mitään vapauden rajoitusta koskevaa toimenpidettä. Mainitun 27 artiklan 3 kohdan c alakohdassa tarkoitettu poikkeus ei kuitenkaan ole esteenä sille, että luovutettuun henkilöön kohdistetaan vapauden rajoitusta koskeva toimenpide ennen suostumuksen saamista, mikäli tällaiselle toimenpiteelle on laillinen peruste muiden käsiteltävinä olevien eurooppalaisissa pidätysmääräyksessä mainittujen syytteiden vuoksi.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, 76 kohta.

Ennakkoratkaisussa KKO 2010:59 vastaajan toteutuneelle vapaudenmenetykselle oli ollut laillinen peruste muiden kuin kysymyksessä olevien syytteiden johdosta, eikä uuden syytemenettelyn eli toissijaisten syytteiden tutkimiselle ja niistä tuomitsemiselle siten ollut estettä. Ratkaisussa KKO 2017:30 näin ei ollut, sillä tapauksessa vastaaja oli ollut vangittuna nimenomaan kysymyksessä olleiden syytteiden vuoksi.

6.5.7 Yhteenvedoa ja arviointia

Erityissääntö on EAW-puitepäätöksen ja erityisesti sen 27 artiklan 3 kohdassa lueteltujen poikkeusten myötä menettänyt merkitystään jäsenvaltioiden välisessä luovuttamismenettelyssä. Erityissäännön keskeinen merkitys pidätysmääräyksen soveltamisalalla liittyy siihen, missä määrin luovutusmenettelyn kohteena olevan henkilön henkilökohtaista vapautta voidaan menettelyjen aikana tai tuloksena rajoittaa. Sitä vastoin henkilön varallisuuteen kohdistuvissa seuraamuksissa, kuten sakon osalta, erityissääntö on menettänyt merkitystään. Toisaalta näiden poikkeuksien ulkopuolelle jäävissä tilanteissa erityissäännöllä on korostunut merkitys yksilön oikeussuojan kannalta. Yksilön oikeussuojafunktiota korostaa lisäksi se, että EAW-puitepäätöksen myötä luovuttamisen kohteena olevalla henkilöllä on pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltion suostumuksesta riippumatta oikeus luopua vetoamasta erityissäännön tarkoittamaan kieltoon. Tällöin mahdollisella täytäntöönpanovaltion suostumuksella ei ole merkitystä. Siirtymä erityissäännön suojaamista valtiollisista intresseistä kohti yksilön suojaamista voidaankin nähdä osana laajempaa kansainvälisen oikeuden kehitystä, jossa yksilön asema ainoastaan toimenpiteiden objektina olemisen asemesta painottuu enenevässä määrin oikeuksia omaavaksi subjektiksi.

Yksilön oikeussuojan kannalta sekä käsittelyn joutuisuuden ja ennakoitavuuden näkökulmasta olisi tavoiteltavaa, että pidätysmääräykseen sisältyisi mahdollisimman yksityiskohtainen teonkuvaus niistä rikoksista, joista syyte aiotaan myöhemmässä oikeudenkäynnissä nostaa. Tämä on kuitenkin ongelmallista, sillä pidätysmääräyksessä ei edellytetä, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tulisi ilmoittaa listarikosten osalta täydelliset teonkuvaukset. Riittävää on, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen merkitsee pidätysmääräyslomakkeeseen rastin asianomaisen tekotyypin kohdalle. Ilman rikosten täydellisiä teonkuvauksia erityissäännön noudattamisen valvonta muodostuu haasteelliseksi.

Tässä yhteydessä on huomattava, että erityissääntö ei kuitenkaan viime kädessä estä syytetoimia EU-luovuttamislain 58 §:n ja EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdan mukaisesta ”muusta rikoksesta”, koska suostumus tähän muun rikoksen syyttämiseen voidaan saada täytäntöönpanovaltiolta, ja koska suostu-

mus on yleensä annettava, jos luovuttamisen edellytykset täyttyvät myös tämän muun rikoksen osalta. Toisaalta näkisin, että erityissäännöstä luopuminen voi myös hyödyttää yksilöä. EAW-puitepäätökseen ja EU-luovuttamislakiin sisältyvä mahdollisuus siitä, että luovutettava henkilö luopuu vetoamasta erityissääntöön, takaa osaltaan sen, että kaikki häntä koskevat rikokset voidaan käsitellä kerralla, jolloin yhtenäisrangaistus rikoksista voi johtaa alhaisempaan rangaistukseen kuin jos kustakin rikoksesta tuomittaisiin erikseen rangaistukset.

Korkeimman oikeuden ratkaisujen KKO 2008:118, KKO 2010:59 ja KKO 2017:30 sekä EU-tuomioistuimen asiassa C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, antaman tuomion perusteella voidaan todeta, että erityissäännön laajuus on lähtökohtaisesti sama kuin ROL:n mukainen syytesidonnaisuus. ROL 11 luvun 3 §:n mukaisesta syytesidonnaisuudesta seuraa, että tuomioistuin on sidottu syytteen teonkuvaukseen, mutta ei syyttäjän tekemään oikeudelliseen arviointiin eikä seuraamusta koskevaan vaatimukseen.⁴⁴¹ EU-tuomioistuin on kuitenkin katsonut, että teonkuvausta voidaan tietyin edellytyksin muuttaa, kunhan se ei muuta rikoksen luonnetta ja siitä ei aiheudu puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa tarkoitettuja kieltäytymisperusteita. Rikoksen luonteen muuttamista koskeva kielto liittyy siten läheisesti syyttäjän ROL 5 luvun 17 §:n mukaiseen syytteen tarkistamisoikeuteen ja tuomion negatiiviseen oikeusvoimavaikutukseen. Syyttäjällä ei kuitenkaan olisi ilman pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltion suostumusta oikeutta tarkistaa syytettä siten, että teko muuttuu esimerkiksi sellaiseksi, joka ei ole enää rangaistava luovutuspyynnön täytäntöönpanevan valtion lain mukaan. Tästä voidaan päätellä, että erityissäännön laajuuden raja sijaitsee syytesidonnaisuuden ja tuomion oikeusvoimavaikutuksen välillä.

6.6 KANSALAISUUDEN JA ASUINPAIKAN MERKITYS

6.6.1 Aluksi

Se, että valtio ei luovuta omia kansalaisiaan, on perinteinen luovuttamista koskeva kieltäytymisperuste ja se on myös perustuslain tasoinen säännös useissa EU:n jäsenvaltioissa. Kansalaisuuteen ja asuinpaikkaan perustuva luovuttamiskielto poikkeaa muista aineellisista luovuttamisen edellytyksistä, kuten kaksoisrangaistavuudesta, siinä, että tällöin huomiota kiinnitetään varsinaisen teon sijaan tekijän henkilöön liittyviin seikkoihin. Kansalaisuuteen perustuva luovuttamiskielto ei perustu yksinomaan kansainväliseen oikeuteen.⁴⁴² Kiellon perustana on lähinnä ollut valtioiden sisäiset lainsäädännöt ja kansainväliset sopimukset.

⁴⁴¹ Jokela 2008, s. 628.

⁴⁴² Poncet – Gully-Hart 1986, s. 489.

Omien kansalaisten luovuttamista koskeva kiello perustuu ennen kaikkea valtioiden suvereniteettiin kansalaisiaan kohtaan, valtioita ja niiden kansalaisia sitoviin vastavuoroisiin velvoitteisiin. Lisäksi kiellon taustalla vaikuttaa se, että muiden valtioiden oikeusjärjestelmiin ei luoteta ja pelko siitä, että valtiot kohtelisivat muiden valtioiden kansalaisia eriarvoisesti omiin kansalaisiin verrattuna. Kiellon oikeuttamiseksi vanhastaan esitettyihin perusteluihin kuuluu valtion velvollisuus suojella kansalaisiaan ulkomaisen rikosoikeusjärjestelmän soveltamiselta, koska he eivät tunne oikeudenkäyntimenettelyä eivätkä osaa kieltä ja heidän on vaikea puolustautua siinä.⁴⁴³

Edellä selostetut, jo 1800-luvulla muotoillut perustelut ovat kuitenkin menettäneet pääosin merkitystään kansainvälistymiskehityksen ja ihmisoikeuksien nousun myötä.⁴⁴⁴ Tästä huolimatta valtaosa rikosentekijän luovuttamista koskevista kansainvälisistä sopimuksista sallii edelleen luovuttamisesta kieltäytymisen kansalaisuuden perusteella. Tätä selittää ainakin osittain se, että kansalaisuuteen perustuvalla luovuttamiskielillä on erityistä merkitystä ekstraterritoriaalisen lainkäytön näkökulmasta.⁴⁴⁵ Tutkimukset osoittavat, että useiden valtioiden rikosoikeudellinen toimivalta on varsin laaja.⁴⁴⁶ Laajan rikosoikeudellisen toimivallan omaavat valtiot voivat tällöin kohdistaa rikosoikeudellisia toimenpiteitä sellaisiin toisten valtion kansalaisiin, jotka ovat mahdollisesti eläneet koko ajan yhdessä ja samassa kansallisvaltiossaan. Tällöin etenkin lainkäytön ennakoitavuuteen, rangaistusseuraamusten erilaisuuteen ja oikeusturvaan liittyvät kysymykset voivat tehdä kansalaisuuteen perustuvasta luovuttamiskiellostä houkuttelevan vaihtoehdon.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksella on toki tässäkin suhteessa merkittävä tehtävä, sillä se rajaa osaltaan valtioiden lainkäyttöä. Kun kaksoisrangaistavuus ei sovellu, joudutaan kuitenkin pohtimaan, missä määrin oikeusjärjestyksen tulisi velvoittaa valtiota hyväksymään toisen valtion lainkäyttöä. Yksilön näkökulmasta kansalaisuuteen perustuva luovuttamiskielto tarjoaakin keinon rikosoikeuden soveltamisen rajoittamiseksi sekä kohtuuden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Kohtuuttomana lainkäyttönä voidaan pitää tilannetta, jossa henkilö joutuu ulkomailla vastaamaan kotimaassaan tekemästään laillisesta teosta, tai että tekijä saa vasta syytteeseen joutuessaan tiedon siitä, että lainkäyttövaltio pitää tekoa rangaistavana. Tällainen lainkäyttö voi kuitenkin olla mahdollista esimerkiksi suojeluperiaatteen soveltamisen yhteydessä.⁴⁴⁷ Yksilön oikeusturvan kannalta etenkin reaali-periaatteen laajaa soveltamista voidaan pi-

⁴⁴³ Williams 1991, s. 260–261; Plachta 1999, s. 80–92; sekä Pålle 2003, s. 155–161.

⁴⁴⁴ Ks. kritiikistä perusteluita kohtaan Plachta 1999, s. 85–86, jonka mukaan kansalaisuuteen perustuvan luovuttamiskielion tarpeellisuudesta ei ole kyetty esittämään uusia, nykypäivän tilanteeseen sopivia perusteluita.

⁴⁴⁵ Deen-Racsmány – Blekxtoon 2005, s. 319.

⁴⁴⁶ Redress – Fidh 2017.

⁴⁴⁷ Tupamäki 1999, s. 171.

tää ongelmallisena.⁴⁴⁸ Valtioiden rikosoikeudelliset normistot eroavat toisistaan paitsi rikosoikeuden erityisen osan aineellisissa normeissa myös yleisen osan tahallisuus- tai osallisuuskäsityksissä. Jos tuomioistuINVALTIO soveltaa tekopaikkavaltiota laajempaa osallisuuskäsitettä, rangaistusvastuun piiriin voi joutua henkilöitä, joiden osallisuuden aste ei ole tekopaikkavaltiossa rangaistava. Tällaiseen vastuuseen voi olla vaikea varautua.⁴⁴⁹

Toisaalta kansalaisuuteen perustuva luovuttamiskielto voi estää myös sinänsä asianmukaisen rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisen. Sen vuoksi kieltoa on tasapainotettu niin sanotulla *aut dedere aut judicare* -säännöllä, jonka mukaan valtion on alistettava asia omille asianomaisille viranomaisilleen syytteen nostamista varten.⁴⁵⁰ Valtioiden rikosoikeudellisen toimivallan laajuudella on siten kiinteä yhteys siihen, miten valtiot suhtautuvat kansalaistensa luovuttamiseen. Esimerkiksi valtio, joka ei luovuta kansalaisiaan tuomittavaksi toiseen valtioon, tarvitsee aktiivista persoonallisuusperiaatetta.⁴⁵¹ Ulkomailla rikoksen tehnyt henkilö voisi nimittäin välttää seuraamukset, jollei hänen kansalaisuusvaltionsa tuomioistuin olisi tällaisessa tapauksessa toimivaltainen käsittelemään rikosta.⁴⁵² Valtio, jonka lainsäädäntö sallii kansalaisten luovuttamisen, ei puolestaan tarvitse aktiivista persoonallisuusperiaatetta. Sen vuoksi *common law* -maissa ei periaatteella ole vastaavaa asemaa kuin *civil law* -maissa.⁴⁵³

Omien kansalaisten luovuttamiskielto ja *aut dedere aut judicare* -säännön soveltamisen seurauksena valtion kansalaisten on vastattava ulkomailla tekemistään rikoksista omien maidensa tuomioistuimissa. Menettely perustuu tällöin sijaislainkäytön periaatteelle, eikä rikoksella ja tuomioistuINVALTIOLLA ole muuta liittymäkohtaa kuin rikoksentekijän oleskelu tuomioistuINVALTIOSsa. Säännösten heikkous onkin siinä, että kansallisten tuomioistuinten voi olla erityisesti todisteiden vastaanottamisen kannalta vaikeaa arvioida tekoja.

6.6.2 Kansalaisuuteen perustuvan luovuttamiskielton asema eurooppalaisissa luovuttamissopimuksissa

Valtion omia kansalaisia koskeva luovuttamiskielto on tunnustettu EN 1957-luovuttamissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen a kohdassa, jossa määrätään,

⁴⁴⁸ Reaaliperiaatteella (valtion suojeluperiaatteella) tarkoitetaan sitä, että valtio voi ulottaa lainsäädäntönsä koskemaan ulkomailla tehtyjä tekoja, jotka kohdistuvat valtioon tai sen toimielimiä vastaan. Ks. Helenius 2014b, s. 333. Ks. myös esimerkiksi RL 1:3, jonka mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomeen, sovelletaan Suomen lakia.

⁴⁴⁹ Tupamäki 1999, s. 278–279.

⁴⁵⁰ Plachta 1999, s. 123–125.

⁴⁵¹ Kimpimäki 2005, s. 66.

⁴⁵² HE 1/1996 vp, s. 5.

⁴⁵³ Deen-Racsmány – Blekxtoon 2005, s. 320.

että sopimuspuolella on oikeus kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan. Jotta kiello ei johtaisi siihen, että valtion kansalaisten ulkomailla tekemät rikokset jäävät täysin vaille rangaistusta, kansalliset tuomioistuimet ovat yleensä toimivaltaisia ratkaisemaan tällaiset teot oman rikosoikeutensa mukaisesti. Sen vuoksi yleissopimuksen 6 artiklan 2 kappaleessa edellytetään, että mikäli se osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, ei luovuta omia kansalaisiaan, on sen pyynnön esittäneen osapuolen pyynnöstä alistettava asia omille asianomaisille viranomaisilleen syytteen nostamista varten, mikäli siihen katsotaan olevan aiheutta.

EN 1957 -luovuttamissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen b kohdan mukaan sopimuspuoli voi määrittää, mitä ilmaisulla ”kansalaiset” sopimuksessa tarkoitetaan. Suomi on mainitun sopimusmääräyksen nojalla antanut julistuksen, jonka mukaan Suomen kansalaisilla tarkoitetaan Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaisia sekä näissä valtioissa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Myös muut Pohjoismaat ovat antaneet vastaavanlaiset julistukset.⁴⁵⁴

EN 1957 -luovuttamissopimuksen 6 artiklan 2 kappaleessa määrätään, että luovuttamispyynnöstä kieltäytyneen osapuolen on alistettava asia sen omille viranomaisille syytteen nostamista varten. Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että tuolla valtiolla on oltava rikosoikeudellinen toimivalta kysymyksessä olevaan tekoon. Käytännössä tällaiset toimivallan puuttumiseen johtavat tilanteet lienevät harvinaisia. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen kvalifioitu kaksoisrangaistavuuden vaatimus nimittäin rajaa jo itsessään sopimuksen soveltamisalaa siten, että luovuttaminen voi tulla kysymykseen ainoastaan, mikäli rikoksesta saattaa pyynnön esittäneen osapuolen ja sen osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, lain mukaan seurata yhden vuoden vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä turvaamistoimenpide tai sitä ankarampi rangaistus.

Vuoden 1990 Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen⁴⁵⁵ ei sisällytetty määräyksiä valtion omien kansalaisten luovuttamisesta. Sopimuksen 66 artiklan 1 kohdassa todetaan ainoastaan, että jos luovutettavaksi pyydetyn henkilön luovuttaminen ei pyynnön vastaanottaneen sopimuspuolen lain mukaan ole ilmeisesti kiellettyä, voi tämä sopimuspuoli suostua luovuttamispyyntöön noudattamatta mahdollista luovutusmenettelyä, mikäli luovutettavaksi pyydetty henkilö, jolle on ilmoitettu hänen oikeudestaan vaatia luovuttamismenettelyn noudattamista, tuomarin tai toimivaltaisen viranomaisen edessä antaa tähän suostumuksensa, joka merkitään pöytäkirjaan. Sopimus ei siten velvoittanut valtioita luovuttamaan omia kansalaisiaan, joskin tämä oli mahdollista, mikäli luovutuspyynnön vastaanottaneen valtion kansallinen lainsäädäntö näin salli.

⁴⁵⁴ Yleissopimuksen johdosta annetut julistukset ja varaukset löytyvät Euroopan neuvoston verkkosivuilta <http://conventions.coe.int> (sivustolla vierailtu 1.6.2019).

⁴⁵⁵ EYVL L 239, 22.9.2000, s. 19–62.

Omien kansalaisten luovuttamiskiellon kannalta eräänlaisena käännekohtana voidaan pitää EU:n vuoden 1996 luovuttamissopimusta.⁴⁵⁶ Sopimuksen keskeisimpiä piirteitä oli, että siinä pyrittiin irtautumaan omien kansalaisten luovuttamiskiellosta kokonaan. Toisin kuin EN 1957 -luovuttamissopimuksessa, EU 1996 -luovuttamissopimuksessa omien kansalaisten luovuttamista koskeva kieltä ei ole enää pääsääntö. Viimeksi mainitun sopimuksen 7 artiklan 1 kohdassa nimittäin määrätään, että luovuttamista ei voida evätä sillä perusteella, että henkilö, jonka luovuttamista pyydetään, on pyynnön vastaanottaneen valtion kansalainen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklassa tarkoitetussa merkityksessä. Artiklan 2 kohta mahdollistaa kuitenkin 1 kohdasta poikkeamisen. Sen mukaan valtio voi antaa julistuksen, ettei se suostu omien kansalaistensa luovuttamiseen tai että se suostuu siihen vain määrittelemillään erityisillä edellytyksillä. Artiklan 3 kohdan mukaan 2 kohdan nojalla annetuissa julistuksissa tarkoitettut varaumat ovat voimassa viisi vuotta alkaen siitä päivästä, jolloin jäsenvaltio alkaa soveltaa sopimusta. EU 1996 -luovuttamissopimuksen selittävässä muistiossa tätä mahdollisuutta varauksen tekemiseen pidettiin asianmukaisena sen vuoksi, että omien kansalaisten luovuttamiskiellosta oli säädetty jäsenvaltioiden perustuslaissa tai sellaisessa kansallisessa lainsäädännössä, joka perustui pitkäaikaisiin oikeudellisiin perinteisiin, joiden muuttaminen koettiin voivan olla monimutkaista. Artiklan 3 kohdan järjestelmän määräaikaisuuden tarkoituksena oli kuitenkin rohkaista valtioita tehtyjen varauksien uudelleen tarkasteluun.⁴⁵⁷

6.6.3 Kansalaisuuden merkitys EAW-puitepäätöksessä

EAW-puitepäätöksessä luovutettavan henkilön kansalaisuudelle ja asuinpaikalle on annettu merkitystä kahtaalla sen mukaan, onko luovuttamisessa kysymys rangaistuksen täytäntöönpanosta vai syytetoimenpiteistä. Lähtökohtaisesti puitepäätöksen 5 artiklan 3 alakohdassa veloitetaan luovuttamaan omia kansalaisia. On kuitenkin sallittua, että syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan oman kansalaisen luovuttamisen ehdoksi asetetaan se, että henkilö palauteaan kotivaltioonsa suorittamaan hänelle mahdollisesti tuomittu vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide. Toiseksi puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan perusteella jäsenvaltio voi myös kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten. Tällaisissa tilanteissa luovuttamisesta kieltäytyvällä jäsenvaltiolla on velvollisuus panna

⁴⁵⁶ EYVL C 313, 23.10.1996, s. 11–23.

⁴⁵⁷ Selittävä muistio, yleissopimus Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta, EYVL C 191, 23.6.1997, s. 13–26.

täytäntöön luovuttamista pyytäneessä jäsenvaltiossa määrätty vapausrangaistus tai turvaamistoimenpide kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Mikäli selostettuja EAW-puitepäätöksen kansalaisuutta ja asuinpaikkaa koskevia määräyksiä verrataan EN 1957 -luovuttamissopimukseen, voidaan niiden merkityssisällöllä huomata olevan selvä ero. Yleissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaan sopimuspuolella on oikeus kieltäytyä luovuttamasta omia kansalaisiaan. Artiklan 2 kappaleessa edellytetään tällöin kuitenkin, että mikäli se osapuoli, jolle luovuttamispyyntö on esitetty, ei luovuta omia kansalaisiaan, on sen pyynnön esittäneen osapuolen pyynnöstä alistettava asia omille asianomaisille viranomaisilleen syytteen nostamista varten, mikäli siihen katsotaan olevan aihetta. EAW-puitepäätöksessä tällaista kieltäytymisoikeutta ei ole, vaan puitepäätöksen 5 artiklan 3 alakohdan mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisella on ainoastaan mahdollisuus asettaa ehdoksi se, että henkilö palautetaan täytäntöönpanojäsenvaltioon suorittamaan pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa määrätty vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide. EAW-puitepäätöksen 5 artiklan 3 kohdassa ei siten ensisijaisesti suojata henkilön oikeutta tulla syytetyksi tai tuomituksi kansalaisuus- tai asuinvaltiossaan⁴⁵⁸, vaan sen sijaan taustalla vaikuttaa enemmän asianomaisen henkilön mahdollisuudet sopeutua yhteiskuntaan.⁴⁵⁹ Vastaavanlaisen näkemyksen voidaan nähdä vaikuttavan myös puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan taustalla.⁴⁶⁰ Voihan nimittäin olla, että rangaistuksen täytäntöönpano pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa osoittautuu tarpeelliseksi asianomaisen henkilön uudelleen sopeutumisen edistämiseksi.

Tällaiset luovutettavaksi vaaditun henkilön yhteiskuntaan sopeutumista puoltavat näkökohdat olivat vielä selkeämmin esillä komission alkuperäisessä ehdotuksessa eurooppalaiseksi pidätysmääräykseksi. Ehdotuksessa jäsenvaltion kansalaisuudella ei ollut lainkaan merkitystä, vaan sen sijaan lähtökohtina olivat unionin kansalaisuus ja periaate yhteiskuntaan sopeutumisen helpottamisesta. Ehdotuksen johdantokappaleessa 12 onkin todettu, että koska eurooppalainen pidätysmääräys perustuu ajatukseen unionin kansalaisuudesta, sellaisena kuin siitä on määrätty Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 17–22 artiklassa, vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla yhteisellä alueella ei pidä soveltaa oman maan kansalaisiin perinteisten luovuttamisjärjestelyjen mukaista poikkeusta. Kappaleessa painotetaan, että unionin

⁴⁵⁸ Kansalaisuudesta seuraa sekä yksilölle että valtiolle oikeuksia ja velvollisuuksia. Omien kansalaisten luovuttamiskiellon taustalla voidaan nähdä valtion velvollisuus olla alistamatta omia kansalaisiaan vieraan valtion toimenpiteiden alaisiksi. Lisäksi kiellon taustalla voidaan nähdä pelko siitä, että valtiot kohtelisivat muiden valtioiden kansalaisia eriarvoisesti omiin kansalaisiin verrattuna. Ks. säännön taustasta ja kehityksestä tarkemmin Plachta 1999, s. 80–92, sekä Pålé 2003, s. 155–161.

⁴⁵⁹ Glerum – Rozemond 2009, s. 71.

⁴⁶⁰ Ks. asia C-66/08, *Kozłowski*, Kok. 2008, s. I-6041, 45 kohta.

kansalainen on voitava asettaa syytteeseen ja tuomita rangaistukseen hänen kansalaisuudestaan riippumatta aina kun hän on tehnyt rikoksen Euroopan unionin alueella.⁴⁶¹

Puitepäättösehdotuksen 33 artiklassa, joka on otsikoitu ”periaate yhteiskuntaan sopeutumisesta” todetaan puolestaan, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos asianomaisella henkilöllä on paremmat mahdollisuudet sopeutua uudelleen yhteiskuntaan täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa, ja jos hän suostuu suorittamaan rangaistuksen kyseisessä jäsenvaltiossa. Tällöin pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa määrätty rangaistus olisi suoritettu täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa sen oman lainsäädännön mukaisesti, mutta rangaistusta ei olisi voinut korvata sen oman lainsäädännön mukaisesti samasta rikoksesta määrättävällä muulla seuraamuksella.⁴⁶²

6.6.4 EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan tulkinnasta

6.6.4.1 Ilmaisujen ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti” merkityksestä

EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdassa tarkoitettua pidätysmääräyksen täytäntöönpanon harkinnanvaraista kieltäytymisperustetta voidaan soveltaa vain henkilöihin, jotka, jos he eivät ole täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion kansalaisia, ”oleskelevat” siellä tai ”asuvat siellä vakinaisesti”. Vastaavasti puitepäättöksen 5 artiklan 3 alakohdassa käytetään täytäntöönpanojäsenvaltion kansalaisuuden ohella ilmaisua siellä ”vakinaisesti asuva”. Puitepäättöksessä ei kuitenkaan määritellä tarkemmin ilmaisujen ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti” merkitystä ja ulottuvuutta. Tämä on ollut omiaan johtamaan siihen, että jäsenvaltiot ovat kansallisissa puitepäättöksen täytäntöönpanoa koskevissaan lainsäädännöissään antaneet ilmaisuille toisistaan poikkeavia merkityssisältöjä. Yksistään jäljempänä tarkasteltava EU-tuomioistuimen puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohtaa koskeva ennakkoratkaisukäytäntö osoittaa, että jäsenvaltioiden kansallisissa täytäntöönpanolaeissa on kieltäytymisperusteen soveltamiseksi edellytetty asianomaiselta henkilöltä pysyvää oleskelulupaa tai vähintään viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua. Lisäksi osa jäsenvaltioista on säätänyt kyseisen kieltäytymisperusteen sen harkinnanvaraisuudesta huolimatta ehdottomaksi, kun kysymys on valtion omista kansalaisista tai jopa rajanneet muut kuin omat kansalaiset koko säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan ilmaisujen ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti” tulkinnan kannalta merkittävänä ratkaisuna voidaan pitää tapausta C-66/08, *Kozłowski*. Tapauksessa EU-tuomioistuin linjasi olevan riittämätön-

⁴⁶¹ KOM(2001) 522 lopullinen, s. 29.

⁴⁶² KOM(2001) 522 lopullinen, s. 42.

tä, että jäsenvaltiot määrittelisivät itse sanottujen ilmaisujen merkityksen, koska tällöin unionioikeutta ei sovellettaisi jäsenvaltioissa yhdenmukaisesti. Sekä unionin oikeuden yhdenmukainen soveltaminen että yhdenvertaisuusperiaate edellyttivät tuomioistuimen mukaan sitä, että sellaisen säännöksen sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen säännöksen sisällön ja ulottuvuuden määrittämiseksi, on tavallisesti tulkittava koko unionissa itsenäisesti ja yhdenmukaisesti ja että tässä tulkinnassa on otettava huomioon säännöksen asiayhteys ja kyseisellä lainsäädännöllä tavoiteltu päämäärä.⁴⁶³ Koska ilmaiset ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti” liittyivät unionin oikeuden itsenäisiin käsitteisiin, ei jäsenvaltioilla ollut tuomioistuimen mukaan oikeutta antaa kansallisessa lainsäädännössään näille ilmauksille *laajempaa* [korostus tässä] ulottuvuutta kuin se, joka seurasi tällaisesta yhdenmukaisesta tulkinnasta.⁴⁶⁴ Tämä tarkoittaa toisin sanoen sitä, että yhdenmukainen merkityssisältö muodostaa puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltamisalan uloimman rajan, ja että pidätysmääräyksen kieltäytymisperusteita on tulkittava rajoitetusti.

Tuomioistuimen mukaan ilmaisu ”oleskelee” ei voida tulkita sillä tavoin laajasti, että täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voisi kieltäytyä panemasta täytäntöön eurooppalaista pidätysmääräystä pelkästään sillä perusteella, että etsitty henkilö on tilapäisesti täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueella. Ilmaisu ”asuu vakinaisesti” tarkoittaa tuomioistuimen mukaan tilannetta, jossa henkilö on tosiasiallisesti asettunut asumaan täytäntöönpanosta vastaavaan jäsenvaltioon, kun taas ilmaisu ”oleskelee” tarkoittaa tilanteita, joissa henkilö on jonkin aikaa täytäntöönpanovaltiossa pysyvästi oleskeltuaan luonut tähän jäsenvaltioon siteitä, jotka vastaavat vakinaisen asumisen perusteella syntyviä siteitä.⁴⁶⁵

Kozłowski-tapauksen ennakkoratkaisusta ilmenevän oikeusohjeen mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen asema puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisessa on kaikkea muuta kuin passiivista tai automatisoitua. EU-tuomioistuin nimittäin edellytti, että sen ratkaisemiseksi, onko etsityn henkilön ja täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion välillä konkreettisesti tilanteessa siteitä, joiden perusteella voidaan todeta, että henkilö kuuluu puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdassa tarkoitettun ilmauksen ”oleskelee” soveltamisalaan, on arvioitava kokonaisvaltaisesti useita objektiivisia seikkoja, jotka ovat ominaisia asianomaisen henkilön tilanteelle. Näitä ovat tuomioistuimen mainitsemat etsityn henkilön oleskelun kesto, luonne ja edellytykset sekä sellaiset perhesiteet ja taloudelliset siteet, joita hänellä on täytäntöönpanosta vastaavaan jäsenvaltioon. Kokonaisarvioinnissa asianomaiseen

⁴⁶³ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 41 ja 42 kohta.

⁴⁶⁴ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 43 kohta.

⁴⁶⁵ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 46 kohta.

henkilöön liittyvällä yksittäisellä seikalla ei lähtökohtaisesti voi olla sellaiseen ratkaisevaa merkitystä. Myöskään täysin keskeytyksetön oleskelu ei yksinään voi olla kieltäytymisperusteen soveltamisen este, mutta sillä voi kuitenkin olla merkitystä perusteen soveltumista harkittaessa. Henkilön täytäntöönpanovaltiossa harjoittamalla rikollisella toiminnalla tai sillä, että hän suorittaa siellä vankeusrangaistustaan, ei tuomioistuimen mukaan ole ratkaisevaa merkitystä ”oleskelua” koskevassa harkinnassa, joskin kieltäytymisperusteen soveltamista harkittaessa niilläkin voi olla merkitystä.⁴⁶⁶

On huomattava, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen harkintavalta puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltamisessa ei rajoitu vielä yksinomaan sen ratkaisemiseksi, ”oleskeleeko” asianomainen henkilö tässä valtiossa. Mikäli täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen päätyy harkinnassaan siihen, että asianomainen henkilö todella ”oleskelee” tässä valtiossa, on sen EU-tuomioistuimen mukaan tämän jälkeen vielä arvioitava, onko olemassa jokin oikeutettu intressi perusteena sille, että pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa määrätty rangaistus pannaan täytäntöön täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueella.⁴⁶⁷

6.6.4.2 *Sallitaanko puitepäätöksessä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion omien kansalaisten erityiskohtelu?*

Jäsenvaltioiden pidätysmääräysten täytäntöönpanosta vastaavien oikeusviranomaisten harkintamarginaalin laajuus riippuu pitkälti siitä, onko asiassa kysymys puitepäätöksen ehdottoman vai harkinnanvaraisen kieltäytymisperusteen soveltamisesta. Useat jäsenvaltiot ovat kuitenkin käsittäneet puitepäätöksen 4 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden harkinnanvaraisuuden siten, että kysymys on kansalliselle lainsäätäjälle jätetystä harkinnanvaraisuudesta eikä se siten koskisi lainsoveltamistoimintaa. Tämän seurauksena jäsenvaltiot ovat implementoineet puitepäätöksen 4 artiklan harkinnanvaraisia kieltäytymisperusteita ehdottomina.⁴⁶⁸

Tapauksessa C-123/08, *Wolzenburg*, oli kysymys Saksan kansalaisesta, joka oli asettunut asumaan pysyvästi Alankomaihin. Wolzenburg oli aiemmin tuo-

⁴⁶⁶ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 48–51 kohta.

⁴⁶⁷ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 44 kohta.

⁴⁶⁸ Ks. Commission staff working document – Annex to the Report from the Commission based on Article 34 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (revised version), SEC (2006) 79, s. 10, jossa todetaan: ”– many Member States have interpreted this article as meaning that the State may choose whether a judge is required to refuse surrender where one of the Article 4 grounds exists or whether the judge has discretion in the matter. As a consequence, many States have made these mandatory grounds for refusal.”

mittu Saksassa rikoksista, joita koskevien rangaistusten täytäntöönpanoa varten hänen luovuttamistaan Saksaan vaadittiin. Alankomaiden kansallisessa laissa EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdassa harkinnanvaraiseksi tarkoitettu kieltäytymisperuste oli pantu täytäntöön ehdottomana siten, että omien kansalaisten osalta pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta oli kieltäydyttävä. Alankomaiden kansallisen lainsäädännön mukaan muiden kuin Alankomaiden kansalaisten osalta puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltamisen edellytyksenä oli oleskelun lisäksi pysyvä oleskelulupa. Myöskin tällöin kysymys oli ehdottomasta kieltäytymisperusteesta eikä lainsoveltajalla siten ollut harkinnanvaraa pidätysmääräyksen täytäntöönpanon suhteen. Wolzenburg ei kuitenkaan täyttänyt edellytyksiä, jotka oli säädetty pysyvän oleskeluluvan saamiseksi Alankomaiden alueella, koska hän ei vielä ollut oleskellut Alankomaissa vaadittua yhtäjaksoista viiden vuoden aikaa.⁴⁶⁹ EU-tuomioistuimessa kysymys oli siten siitä, loukkasiko Alankomaiden kansallinen täytäntöönpanolainsäädäntö EY 12 artiklassa (nykyään SEUT 18 artikla) tarkoitettua kansalaisuuteen perustuvaa syrjinnän kieltoa, kun Alankomaiden kansalaisten osalta kieltäytymisperustetta sovellettiin automaattisesti ja toisten jäsenvaltioiden kansalaisten osalta kieltäytymisperusteen soveltamiselle oli asetettu lisäedellytyksiä (pysyvä oleskelulupa ja viiden vuoden yhtäjaksoinen oleskelu Alankomaissa).

Asiaa koskevassa ennakkoratkaisussaan EU-tuomioistuin tunnusti, että jäsenvaltioilla on välttämättä puitepäätöksen 4 artiklan ja erityisesti sen 6 alakohdan täytäntöönpanossa selvää harkintavaltaa.⁴⁷⁰ Tämän jälkeen tuomioistuin tarkasteli Alankomaiden kansallista täytäntöönpanolainsäädäntöä suhteessa puitepäätöksen tarkoitukseen ja EY 12 artiklaan.

Tuomioistuin kiinnitti huomiota siihen, että EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa kielletään kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä nimenomaan EY:n perustamissopimuksen soveltamisalalla – eli I pilarin – alalla, kun taas EAW-puitepäätös on tehty unionisopimuksen – eli III pilarin – eikä siten EY:n perustamissopimuksen nojalla.⁴⁷¹ Tuomioistuimen mukaan tästä ei kuitenkaan voitu päätellä sitä, että kansalliset säännökset ja määräykset, jotka jäsenvaltio antaa unionisopimuksen soveltamisalaan kuuluvan toimen panemiseksi täytäntöön, jäisivät kokonaan valvonnan ulkopuolelle, joka koskee niiden laillisuutta yhteisön oikeuden kannalta.⁴⁷² Tuomioistuin nimittäin katsoi, että Wolzenburgin kaltaisen henkilön tilanne kuului unionin kansalaisten vapaata liikkuvuutta ja vapaata oleskelua jäsenvaltioissa koskevan oikeuden piiriin, ja näin ollen asia kuului myös EY:n perustamissopimuksen soveltamisalaan. Kun Wolzen-

⁴⁶⁹ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 20, 21, 25 ja 38 kohta.

⁴⁷⁰ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 61 kohta.

⁴⁷¹ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 43 kohta.

⁴⁷² Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 44 kohta.

burg asettui asumaan Alankomaihin, hän käytti tuomioistuimen mukaan EY 18 artiklan 1 kohdassa kaikille unionin kansalaisille annettua oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti muun jäsenvaltion kuin sen jäsenvaltion alueella, jonka kansalaisia he ovat. Tästä seurasi, että jäsenvaltion kansalaisella, joka asui laillisesti toisessa jäsenvaltiossa, oli oikeus vedota EY 12 artiklan ensimmäiseen kohtaan sellaista kansallista lainsäädäntöä vastaan, jossa säädettiin edellytyksistä, joiden täyttyessä toimivaltainen oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta täytäntöön eurooppalaista pidätysmääräystä, joka on annettu vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten.⁴⁷³

Se, että tuomioistuin antoi EY 12 artiklan syrjintäkiellolle merkitystä myös III pilarin soveltamisalalla ei ole poikkeuksellista. Olihan tuomioistuin jo aiemmin asiassa C-105/03, *Pupino*, antanut EY 10 artiklan mukaiselle lojaliteettiperiaatteelle merkitystä III pilarin soveltamisalalla ja korostanut I pilarin direktiivien tulkintavaikutuksella olevan merkitystä myös III pilarin puitepäätösten osalta.⁴⁷⁴

Syrjintäkiellon jälkeen tuomioistuin siirtyi arvioimaan, mikä merkitys oli annettava sille, että puitepäätöksen kansallinen täytäntöönpanolainsäädäntö edellytti muilta kuin valtion omilta kansalaisilta pysyvää oleskelulupaa ja viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua. Pysyvän oleskeluluvan osalta tuomioistuin viittasi Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella annetun direktiiviin (2004/38/EY, jäljempänä kansalaisuusdirektiivi)⁴⁷⁵ 16 artiklan 1 kohtaan ja 19 artiklan 1 kohtaan. Ensiksi mainitun artiklakohdan mukaan unionin kansalaisella, joka on oleskellut laillisesti vastaanottavan jäsenvaltion alueella yhtäjaksoisesti viisi vuotta, on oikeus pysyvään oleskeluun sen alueella. Direktiivin 19 artiklan 1 kohdassa säädetään lisäksi, että jäsenvaltioiden on oleskelun keskon tarkistettuaan myönnettävä unionin kansalaisille, joilla on oikeus pysyvään oleskeluun, hakemuksesta pysyvän oleskeluoikeuden osoittava todistus.

Tuomioistuin huomautti, ettei kansalaisuusdirektiivin 19 artiklassa säädetty sellaisten unionin kansalaisten osalta, jotka olivat saaneet saman direktiivin 16 artiklan nojalla oikeuden pysyvään oleskeluun toisen jäsenvaltion alueella, että heillä oli oltava pysyvä oleskelulupa. Tuomioistuin totesi, että kyseisissä säännöksissä säädettiin sellaisten unionin kansalaisten osalta, jotka ovat asuneet laillisesti toisen jäsenvaltion alueella yhtäjaksoisesti viisi vuotta, vain siitä,

⁴⁷³ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 46 ja 47 kohta.

⁴⁷⁴ Asia C-105, *Pupino*, Kok. 2005, s. I-5285, 43 kohta.

⁴⁷⁵ Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY (EUVL L 158, s. 77, ja oikaisu EUVL 2004, L 229, s. 35, EUVL 2005, L 197, s. 34, ja EUVL 2007, L 204, s. 28).

että heille oli hakemuksesta myönnettävä pysyvän oleskeluoikeuden osoittava todistus, mutta tällaiseen hakemukseen ei ollut velvollisuutta. Tuomioistuimen mukaan tällainen asiakirja oli toteava ja todistava, mutta se ei voinut olla konstitutiivinen.⁴⁷⁶ Tästä seurasi, että kun kysymys oli unionin kansalaisesta, ei hallinnollinen vaatimus, kuten Alankomaiden EAW-puitepäätöksen kansallisessa täytäntöönpanolaissa tarkoitettu pysyvä oleskelulupa, voinut olla ennakoedellytyksenä EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltamiselle.⁴⁷⁷ Loppupäätelmänään tuomioistuin totesi, että kun kyse on unionin kansalaisesta, ei täytäntöönpanosta vastaava jäsenvaltio voi oleskelun kestoa koskevan edellytyksen lisäksi asettaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen harkinnanvaraisen kieltäytymisperusteen soveltamisen edellytykseksi muita hallinnollisia vaatimuksia, kuten vaatimusta pysyvistä oleskeluluvasta.⁴⁷⁸

Arvioitaessa sitä, oliko kansallisessa lainsäädännössä säädetyn kaltainen viiden vuoden pituista yhtäjaksoista oleskelua koskeva edellytys vastoin kansalaisuuteen perustuvan kielletyn syrjinnän periaatetta, oli tuomioistuimen mukaan otettava huomioon periaatteen edellyttävän, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdeltu eri tavoin eikä erilaisia tilanteita kohdeltu samalla tavoin, ellei tällaista kohtelua voitu objektiivisesti perustella. Tuomioistuin katsoi, että asiassa täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion omille kansalaisille säädetty pelkkä kansalaisuusedellytys yhtäältä ja muiden jäsenvaltioiden kansalaisille säädetty viiden vuoden pituista yhtäjaksoista oleskelua koskeva edellytys toisaalta olivat omiaan takaamaan sen, että etsitty henkilö oli riittävän integroitunut täytäntöönpanosta vastaavaan jäsenvaltioon. Tuomioistuimen mukaan sellaisella yhteisön kansalaisella, joka ei ollut täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion kansalainen ja joka ei ollut asunut tämän valtion alueella yhtäjaksoisesti tiettyä ajanjaksoa, oli sitä vastoin yleensä enemmän siteitä lähtöjäsenvaltioon kuin täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion yhteiskuntaan.⁴⁷⁹

Kuten tapauksessa *Kozłowski*, EU-tuomioistuimen loppupäätelmä näyttää perustuvan viime kädessä kahden eri tavoitteen väliselle punninnalle: yhtäältä pidätysmääräyksen vastavuoroiselle tunnustamiselle ja toisaalta puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan tavoitteelle parantaa etsityn henkilön mahdollisuuksia sopeutua uudelleen yhteiskuntaan hänen suorittuaan rangaistuksensa.

Kun *Wolzenburg*-tapauksessa viiden vuoden yhtäjaksoista oleskelua koskevalla lisäedellytyksellä rajoitettiin tilanteita, joissa täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, sillä vain helpotettiin etsittyjen henkilöiden luovuttamista vasta-

⁴⁷⁶ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 51 kohta. Tältä osin tuomioistuin viittasi aiempaan ratkaisukäytäntöönsä asiassa C-85/96, *Martínez Sala*, Kok. 1998, s. I-2691, 53 kohta.

⁴⁷⁷ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 52 kohta.

⁴⁷⁸ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 53 kohta.

⁴⁷⁹ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 63 ja 68 kohta.

vuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti. Tuomioistuimien huomautti, että puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdassa säädetyn harkinnanvaraisen kieltäytymisperusteen samoin kuin kyseisen päätöksen 5 artiklan 3 alakohdan tavoitteena oli etenkin parantaa etsityn henkilön mahdollisuuksia sopeutua uudelleen yhteiskuntaan hänen suoritettuaan rangaistuksensa. Tällainen tavoite ei kuitenkaan tärkeydestään huolimatta voinut olla esteenä sille, että jäsenvaltiot rajoittavat puitepäätöksen täytäntöönpanossa sen 1 artiklan 2 kohdassa säädetyn vastavuoroisen tunnustamisen mukaisesti tilanteita, joissa on mahdollista kieltäytyä luovuttamasta henkilöä, joka kuuluu kyseisen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisalaan.⁴⁸⁰

Kozłowski ja *Wolzenburg* -tapaukset osoittavat, etteivät jäsenvaltiot saa antaa kansallisissa täytäntöönpanolainsäädännöissään EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen merkityssisällölle laajempaa soveltamisalaa. Sitä vastoin sallittua on, että jäsenvaltiot rajoittavat puitepäätöksen täytäntöönpanossa tilanteita, joissa on mahdollista kieltäytyä luovuttamasta henkilöä, joka kuuluu kyseisen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisalaan. Tapauksessa *Wolzenburg* viiden vuoden pituista yhtäjaksoista oleskelua koskeva edellytys oli omiaan rajaamaan puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltamisalaa ja siten vahvistamaan pidätysmääräysten vastavuoroista tunnustamista.⁴⁸¹ Rajoittamisen edellytyksenä on kuitenkin se, ettei sillä voida rikkoa EU-oikeuden määräyksiä, kuten kaikille EU-kansalaisille tunnustettua oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella.⁴⁸²

Oikeuskirjallisuudessa EU-tuomioistuimen *Wolzenburg*-ratkaisua on kritisoitu siitä, että tietyissä tapauksissa voi olla niin, että etsitty henkilö täyttää viiden vuoden oleskelua koskevan edellytyksen, mutta ei kuitenkaan puhu pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion kieltä, eikä hänellä ole taloudellisia tai perhesiteitä tuohon valtioon. Tällöin puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen soveltaminen olisi vastoin sekä vastavuoroisen tunnustamisen että henkilön yhteiskuntaan sopeutumisen tavoitteita. Mikäli kansallisessa täytäntöönpanolainsäädännössä artiklan harkinnanvaraisuus on sen soveltamisessa suljettu lainsoveltajalta pois, ei tällä ole muuta mahdollisuutta kuin kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, joka siis olisi tällaisessa tilanteessa ristiriidassa sekä puitepäätöksen kokonaistavoitteen (vastavuoroinen tunnustaminen) että yksittäisen artiklan tavoitteen (yhteiskuntaan sopeutuminen) näkökulmasta.⁴⁸³

⁴⁸⁰ Asia C-123/08 *Wolzenburg*, 58–59 ja 62 kohta.

⁴⁸¹ Ks. Janssens 2010, s. 842, jonka mukaan asiaa koskeva EU-tuomioistuimen ratkaisu on linjassa tuomioistuimen sisämarkkinoita koskevan vastaavan oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan vastavuoroisen tunnustamisen rajoitusperusteita on tulkittava rajoitetusti.

⁴⁸² C-123/08, *Wolzenburg*, 45 kohta.

⁴⁸³ Janssens 2010, s. 842.

Siihen nähden, että EU-tuomioistuin on suhtautunut vastavuoroisen tunnustamisen rajoittamiseen pidättyväisesti, jokseenkin yllättävää on, että *Wolzenburg*-tapauksessa tuomioistuin suhtautui varsin suopeasti siihen, että Alankomaiden lainsäädännössä puitepäätöksen harkinnanvarainen kieltäytymisperuste oli omien kansalaisten osalta säädetty ehdottomaksi. Tuomioistuin nimittäin katsoi, ettei ylimitoitettuna ole pidettävä sääntöä, jonka mukaan eurooppalaisista pidätysmääräystä ei panna täytäntöön valtion omaa kansalaista vastaan. Tuomioistuimen mukaan kansalaisella on näet kotijäsenvaltioon side, joka on omiaan takaamaan hänen sopeutumisensa uudelleen yhteiskuntaan sen jälkeen, kun hänelle tuomittu rangaistus on pantu siellä täytäntöön.⁴⁸⁴

Tältä osin tuomioistuimen ratkaisua on kritisoitu laajalti. Mitsilegaksen tavoin ratkaisua voidaan pitää vastaisena puitepäätöksen tavoitteelle, jossa jäsenvaltion kansalaisuudelle ei sellaisenaan tulisi antaa merkitystä pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa, vaan ennemmin huomiota tulisi kiinnittää henkilön yhteiskuntaan sopeutumista puoltaviin seikkoihin. EU-tuomioistuin näyttää ohittavan nämä seikat toteamalla yksioikoisesti, että etsityllä henkilöllä on aina kansalaisuusvaltioon tiiviimpi liittymä, eikä hän siten voisi sopeutua paremmin toiseen jäsenvaltioon.⁴⁸⁵ Van Ballegooij on puolestaan pitänyt julkisasiamiehen ratkaisuehdotusta tältä osin huomattavasti perustellumpana.⁴⁸⁶ Ratkaisuehdotuksessa kuvataan tilanne, jossa Alankomaiden kansalaisella, joka on asunut useiden vuosien ajan jossain muussa jäsenvaltiossa kuin Alankomaissa, on tässä toisessa jäsenvaltiossa perhe ja työ ja hän on lähtenyt sieltä yksinomaan välttääkseen hänelle siellä määrätyn tuomion täytäntöönpanon. Tällaisessa tilanteessa ei voida kiistattomasti olettaa, että asianomaisen henkilön sopeutuminen uudelleen yhteiskuntaan varmistettaisiin paremmin panemalla rangaistus täytäntöön Alankomaissa. Oikeusviranomaisien pitäisi näin ollen kyetä hyväksymään luovutusvaatimus, jos asianomaisella henkilöllä ei ole muita siteitä täytäntöönpanosta vastaavaan jäsenvaltioon kuin sen kansalaisuus.⁴⁸⁷

Wolzenburg-ratkaisun perusteella on kuitenkin varottava tekemästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, missä määrin jäsenvaltiot voivat antaa omille kansalaisilleen erityiskohtelua EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisalalla. Tuoreimmassa asiaa koskevassa tapauksessa C-42/11, *Lopes Da Silva Jorge*, Ranska oli rajoittanut puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan kieltäytymisperusteen yksinomaan omiin kansalaisiinsa ja jättänyt siten kieltäytymisperusteen soveltamisalan ulkopuolelle sen alueella oleskelevat tai vakinaisesti asuvat muiden jäsenvaltioiden kansalaiset. Ratkaisussaan EU-

⁴⁸⁴ C-123/08, *Wolzenburg*, 70 kohta.

⁴⁸⁵ Mitsilegas 2012, s. 342–343.

⁴⁸⁶ van Ballegooij 2015, s. 186.

⁴⁸⁷ Julkisasiamies Yves Bot:n ratkaisuehdotus asiassa C-123/08, *Wolzenburg*, 124–125 kohta.

tuomioistuin katsoi, että vaikka kieltäytymisperusteen implementoinnissa on kansallista harkintavaraa, ei jäsenvaltio voi ehdottomasti ja automaattisesti sulkea sen soveltamisalan ulkopuolelle valtion alueella oleskelevia tai vakinaisesti asuvia muiden jäsenvaltioiden kansalaisia riippumatta heidän siteistään kyseiseen valtioon.⁴⁸⁸ Tuomioistuimen mukaan tulkintavaikutus edellytti, että kansallista implementointilainsäädäntöä olisi tulkittava siten, onko etsityn henkilön ja täytäntöönpanojäsenvaltion välillä tämän henkilön tilanteelle ominaisten objektiivisten seikkojen kokonaisvaltaisen arvioinnin perusteella riittäviä siteitä, esimerkiksi perhesiteitä sekä taloudellisia ja sosiaalisia siteitä, jotka voivat osoittaa hänen integroituneen täytäntöönpanovaltioon siten, että hän tosiasiallisesti on tämän maan kansalaiseen rinnastettavassa asemassa.⁴⁸⁹

6.6.4.3 *Puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan täytäntöönpano Suomen EU-luovuttamislaisissa*

Edellä käsitelty EU-tuomioistuimen ratkaisut ovat merkityksellisiä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 4 kohdan ja 6 §:n 6 kohdan kannalta, joilla puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohta on implementoitu. Ensiksi mainitun lainkohdan mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä, jos pyyntö koskee vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa ja luovutettavaksi pyydetty on Suomen kansalainen ja pyytää saada suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa. EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdan mukaan luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos pyyntö koskee vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa, luovutettavaksi pyydetty asuu Suomessa pysyvästi ja pyytää saada suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa sekä hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa tai muun erityisen syyn takia on perusteltua, että hän suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa.

EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa on siten määritelty puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan harkinnanvaraiseksi tarkoitettu kieltäytymisperuste ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi ja sen soveltamisala kattaa ainoastaan Suomen kansalaiset. Säännös merkitsee sitä, että Suomen kansalaiselle toisessa jäsenvaltiossa määrätty EU-luovuttamislain soveltamisalaan kuuluva vapausrangaistus on pantava täytäntöön, ellei saman lain jokin muu säännös mahdollista luovuttamisesta kieltäytymistä. Luovutettavaksi pyydetyllä Suomen kansalaisella on harkintavalta siitä, haluaako hän suorittaa seuraamuksen Suomessa vai pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Tilanteessa, jossa Suomen kansalainen ei suostu toisessa jäsenvaltiossa tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanoon Suomessa, Suomella on velvollisuus luovuttaa hänet pidätyismääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon. Tämä tarkoittaa, että niissä tilanteis-

⁴⁸⁸ Asia C-42/11, *Lopes Da Silva Jorge*, tuomio 5.9.2012, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 59 kohta.

⁴⁸⁹ Asia C-42/11, *Lopes Da Silva Jorge*, 58 kohta.

sa, joissa Suomen kansalainen pyytää saada suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa, luovuttamisesta on aina kieltäydyttävä eikä tuomioistuimella ole asiassa lainkaan harkintavaltaa.⁴⁹⁰

Puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdassa tarkoitettu pysyvästi asuvia henkilöitä koskeva kieltäytymisperuste on sitä vastoin määritelty EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdassa harkinnanvaraiseksi kieltäytymisperusteeksi. Lain esitöissä on katsottu, että jos henkilö olisi pitkään asunut Suomessa ja lisäksi hän olisi integroitunut yhteiskuntaan, olisi pykälän 6 kohdassa tarkoitettulla tavalla perusteltua, että hän voisi suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa. Myös Suomessa olevilla tiiviillä perhesuhteilla olisi merkitystä. Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä tarkoitettaisiin samaa kuin rikoslain 1 luvun 6 §:ssä.⁴⁹¹ Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ja lakivaliokunnan mietinnössä on korostettu, että kysymyksessä olevaa kieltäytymisperustetta koskevaa säännöstä sovellettaessa on erityisesti otettava huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa taattu perhe-elämän suoja.⁴⁹² Tässä suhteessa on tosin huomautettava, että luovuttaminen ei ole luonteeltaan sellainen lopullinen toimenpide, joka estäisi asianomaisen henkilön paluun Suomeen oikeudenkäynnin tai suoritettun rangaistuksen jälkeen.

EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohta poikkeaa osin sisällöltään puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdasta. Tästä huolimatta kansallista lakia on kuitenkin tulkittava EU-tuomioistuimen edellyttämällä tavalla niin pitkälle kuin mahdollista siten, että tulkinta on yhdenmukainen puitepäätöksen tulkinnan kanssa. Tulkinnan lähtökohtana on siten puitepäätöksen tavoite ottaa käyttöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen perustuva luovuttamisjärjestely ja se, että luovuttamisesta kieltäytyminen on poikkeuksellista ja voi perustua vain johonkin puitepäätöksessä tarkoitettuun kieltäytymisperusteeseen. Toisaalta tulkinnassa on otettava huomioon myös se, että puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdassa ilmaistun täytäntöönpanosta kieltäytymisen harkinnanvaraisen perusteen tavoitteena on etenkin sen mahdollistaminen, että täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi antaa erityisesti painoa mahdollisuudelle parantaa etsityn henkilön mahdollisuuksia sopeutua uudelleen yhteiskuntaan hänen suoritettuaan rangaistuksensa.⁴⁹³

EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdan tulkinnan ja soveltamisen kannalta keskeisessä asemassa on edellä käsitelty *Kozłowski*-tapaus. EU-tuomioistuimen omaksuman näkemyksen mukaan ilmaukset ”oleskelee” ja ”asuu vakinaisesti”, jotka määrittävät puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisalan, on määriteltävä yhdenmukaisesti, koska ne liittyvät unionin oikeuden itsenäisiin

⁴⁹⁰ HE 88/2003 vp, s. 20/II.

⁴⁹¹ HE 88/2003 vp, s. 25/II.

⁴⁹² PeVL 18/2003 vp, s. 4/II, ja LaVM 7/2003 vp, s. 6/I.

⁴⁹³ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 43 ja 45 kohta.

käsitteisiin. Jäsenvaltioilla ei siten ole oikeutta antaa näille ilmauksille laajempaa ulottuvuutta kuin se, joka seuraa tällaisesta yhdenmukaisesta tulkinnasta.⁴⁹⁴

Ennakkoratkaisussaan KKO 2011:8 korkein oikeus on katsonut *Kozłowski*-tapauksen tulkintaa koskevien periaatteiden perusteella, että EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohtaa tulkittaessa on arvioitava, miten pysyvästi luovutettavaksi pyydetty henkilö asuu Suomessa, miten kiinteästi hänen perhesuhteensa liittyvät Suomeen sekä miten hän on järjestänyt Suomessa toimeentulonsa ja työskentelynsä. Mitä kiinteämmin ja pysyvämmiin mainitut seikat ovat yhteydessä Suomeen, sitä perustellumpaa voi olla, että hän suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa. Lisäksi on arvioitava, liittyykö henkilön käyttäytymiseen Suomessa moitittavia piirteitä, kuten rikollisuutta.

Ennakkoratkaisussa KKO 2011:8 Viron oikeusviranomainen oli antanut Viron kansalaista (A) koskevan eurooppalaisen pidätysmääräyksen vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen täytäntöönpanemista varten. A oli asunut Suomessa ensin yksin vuodesta 2006 vuoteen 2009. Tuolloin Virossa asunut A:n avopuoliso sekä 4- ja 8-vuotiaat lapset olivat muuttaneet Suomeen. Vuodesta 2009 alkaen A oli asunut yhdessä perheensä kanssa. A oli aluksi työskennellyt Suomessa 5–6 kuukautta, minkä jälkeen hän oli tehnyt satunnaisesti töitä rakennuksilla. Edellä mainitut seikat viittasivat korkeimman oikeuden mukaan siihen, että A olisi tosiasiallisesti asunut pysyvästi Suomessa. Myös hänen perheolosuhteillaan ja muilla olosuhteillaan oli liittymäkohtia Suomeen.

Toisaalta korkein oikeus katsoi, että asiassa oli otettava huomioon, että A oli asunut perheensä kanssa Suomessa enintään kaksi vuotta. Perhe oli tullut Suomeen myöhemmin kuin A. A:lla ei ollut ollut Suomessa missään vaiheessa väestörekisteriin merkittyä osoitetta. Tämä viittasi korkeimman oikeuden mukaan siihen, ettei hän ollut halunnut asumisolosuhteidensa muodostavan kiinteää ja pysyvää yhteyttä Suomeen. A:n työskentely Suomessa oli jäänyt satunnaiseksi, ja hän oli salannut sen viranomaisilta.

A:n opiaattiriippuvuudelle ei korkeimman oikeuden mukaan tullut sellaisenaan antaa sanottavaa merkitystä. A:n perhe oli asunut Suomessa niin lyhyen ajan, ettei perhesiteitä Suomeen voitu pitää merkittävinä. A:n taloudelliset siteet Suomeen olivat jääneet varsin vähäisiksi. Tämän lisäksi oli otettava huomioon kielteisenä seikkana rikollisuus, johon A oli Suomessa syylistynyt. Kokonaisarviointinaan korkein oikeus katsoi, ettei A:n henkilökohtaisten olosuhteiden tai muun erityisen syyn takia ollut perusteltua, että hän suorittaa vapausrangaistuksen Suomessa. EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdassa tarkoitettua kieltäytymisperustetta ei siten ollut.

On huomattava, että EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohta koskee ainoastaan Suomessa pysyvästi asuvia eikä Suomessa oleskelevia. Lain esitöissä on katsottu,

⁴⁹⁴ Asia C-66/08, *Kozłowski*, 43 kohta.

että oleskelua Suomessa ei ole syytä ottaa edes harkinnanvaraiseksi kieltäytymisperusteeksi ja että Suomessa oleskelevat henkilöt olisi tarkoitus luovuttaa aina, jos heidän luovuttamistaan pyydetään vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten.⁴⁹⁵

Valittu ratkaisu on ongelmallinen EU-tuomioistuimen *Lopes Da Silva Jorge* -tapauksessaan tekemän linjauksen kannalta. Tapauksessa tuomioistuin on katsonut, ettei jäsenvaltio voi ehdottomasti ja automaattisesti sulkea sen soveltamisalan ulkopuolelle valtion alueella oleskelevia tai vakinaisesti asuvia muiden jäsenvaltioiden kansalaisia riippumatta heidän siteistään kyseiseen valtioon. Kysymys on näin ollen ennen kaikkea syrjintäkiellosta. EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdan kieltäytymisperusteen soveltamisessa tulisikin ottaa huomioon EU-tuomioistuimen näkemys, jonka mukaan tällaista (rajoitettua) kansallista säännöstä olisi tulkittava siten, onko etsityn henkilön ja täytäntöönpanojäsenvaltion välillä tämän henkilön tilanteelle ominaisten objektiivisten seikkojen kokonaisvaltaisen arvioinnin perusteella riittäviä siteitä, esimerkiksi perhesiteitä sekä taloudellisia ja sosiaalisia siteitä, jotka voivat osoittaa hänen integroituneen täytäntöönpanovaltioon siten, että hän tosiasiallisesti on tämän maan kansalaiseen rinnastettavassa asemassa.⁴⁹⁶

6.6.5 Mitä puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan soveltamisesta seuraa?

6.6.5.1 Aluksi

Kun jäsenvaltion oikeusviranomainen kieltäytyy puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan perusteella panemasta pidätysmääräystä täytäntöön tai asettaa pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle 5 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettun ehdon, on sen pantava kysymyksessä oleva rangaistus itse täytäntöön. Näissä tapauksissa rangaistusten täytäntöönpanoon sovelletaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta rikosasioissa annettuihin tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittävä toimenpide, niiden täytäntöön panemiseksi Euroopan unionissa 27.11.2008 tehtyä neuvoston puitepäättöstä 2008/909/YOS (jäljempänä tuomittujen siirtämistä koskeva puitepäättös).⁴⁹⁷ Puitepäättöksen tausta on vastavuoroisen tunnustamisen peri-

⁴⁹⁵ HE 88/2003 vp, s. 20/II.

⁴⁹⁶ Asia C-42/11, *Lopes Da Silva Jorge*, 58 kohta. Ks. oikeuskirjallisuudesta Melander 2015, s. 286–287, joka esittää, että EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdan kieltäytymisperustetta on pyritävä EU-tuomioistuimen näkemyksen mukaan tulkitsemaan siten, että pidätysmääräystä ei sovellettaisi syrjivästi.

⁴⁹⁷ EUVL L 327, 5.12.2008, s. 27–46. Tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäättöksen 25 artiklan mukaan puitepäättöksen velvoitteita tulee soveltuvin osin noudattaa myös eurooppalaista pi-

aatteen täytäntöönpanoa koskevassa toimenpideohjelmassa, jonka kohdassa 3.1 korostetaan lainvoimaisten vapausrangaistusten vastavuoroista tunnustamista sekä tuomittujen siirtämisen periaatteen soveltamisalan laajentamista koskemaan jäsenvaltioissa asuvia henkilöitä.⁴⁹⁸ Puitepäätöksen tarkoituksena on täydentää vuoden 1983 Euroopan neuvoston tuomittujen siirtämistä koskevassa yleissopimuksessa (SopS 13/1987) ja sen vuoden 1997 lisäpöytäkirjassa (SopS 42/2001) määrättyä. Suomessa puitepäätös on pantu täytäntöön seka-muotoista voimaansaattamistapaa käyttäen. Lailla tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (1169/2011) puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset on säädetty lakina voimassa oleviksi, jollei mainitusta laista muuta johdu.

Puitepäätöksen 3 artiklan 1 kohdassa täsmennetään, että puitepäätöksen tarkoituksena on vahvistaa säännöt, joiden mukaisesti jäsenvaltion on tuomitun sosiaalisen kuntoutuksen helpottamiseksi tunnustettava tuomio ja pantava rangaistus täytäntöön. Tähän liittyen puitepäätöksen johdantokappaleessa 9 todetaankin, että rangaistuksen täytäntöönpanon täytäntöönpanovaltiossa olisi parannettava tuomitun sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia. Varmistaakseen, että rangaistuksen täytäntöönpano täytäntöönpanovaltiossa helpottaa tuomitun sosiaalista kuntoutusta, tuomion antaneen valtion toimivaltaisen viranomaisen olisi otettava huomioon esimerkiksi sellaiset seikat kuin tuomitun yhteys täytäntöönpanovaltioon, sen, katsooko tuomittu, että hänen perheensä on täytäntöönpanovaltiossa, sekä kieli- tai kulttuurisiteet, sosiaaliset tai taloudelliset ja muut siteet täytäntöönpanovaltioon. Tältä osin voidaan puhua puitepäätöksen tavoitteesta edistää vapausrangaistukseen tuomittujen sopeutumista yhteiskuntaan.⁴⁹⁹ Toisaalta puitepäätöksellä on myös tehostamispyrkimyksiä ja rangaistuksen täytäntöönpanon tarkoituksenmukaiseen hallinnointiin liittyviä tavoitteita, mikä ilmenee esimerkiksi siinä, että tuomitun suostumukselle on puitepäätöksen 6 artiklassa annettu aiempaan verrattuna vähäisempi merkitys.⁵⁰⁰

Tuomittujen siirtämistä koskeva puitepäätös perustuu ajatukselle, jonka mukaan jäsenvaltiossa annettu tuomio tunnustetaan ja määrätty rangaistus pannaan täytäntöön sellaisenaan toisessa jäsenvaltiossa. Siten puitepäätöksen 8 artiklan lähtökohtana on, että tuomion antaneessa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanoa tulisi jatkaa sellaisenaan. Artiklassa ei sallita seuraamuksen

dätysmääräystä koskevan puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdasta ja 5 artiklan 3 kohdasta johtuvissa tilanteissa.

⁴⁹⁸ Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi, EYVL C 12, 15.1.2001, s. 16–17.

⁴⁹⁹ Melander 2015, s. 313, ja van Ballegooij 2015, s. 190–191.

⁵⁰⁰ Melander 2015, s. 313, ja Klip 2016, s. 459–460.

muuntamista. Sen sijaan artiklan 2 ja 3 kohdissa säännellään mahdollisuudesta mukauttaa rangaistus. Jos rangaistuksen kesto ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukainen, täytäntöönpanovaltion toimivaltainen viranomainen voi 2 kohdan mukaan mukauttaa rangaistusta. Tämä on sallittua ainoastaan, jos se ylittää samankaltaisista rikoksista asianomaisen valtion kansallisessa lainsäädännössä säädetyn enimmäisrangaistuksen. Mukautettu rangaistus ei saa olla lyhyempi kuin samankaltaisista rikoksista täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä säädetty enimmäisrangaistus. Jos rangaistus ei ole luonteeltaan täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukainen, täytäntöönpanovaltion toimivaltainen viranomainen voi 3 kohdan mukaan mukauttaa sen vastaamaan täytäntöönpanovaltion omassa lainsäädännössä samankaltaisesta rikoksesta säädettyä rangaistusta tai toimenpidettä. Tällaisen rangaistuksen tai toimenpiteen on mahdollisimman pitkälti vastattava tuomion antaneessa valtiossa määrättyä rangaistusta, minkä vuoksi rangaistusta ei voida muuntaa taloudelliseksi rangaistukseksi. Kohdan 4 mukaan mukautettu rangaistus ei saa olla luonteeltaan tai kestoaltaan ankarampi kuin tuomion antaneen valtion määräämä rangaistus.

6.6.5.2 *Kaksoisrangaistavuuden tarkistamisesta EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan mukaisissa tilanteissa*

EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltioiden oikeusviranomaisia kielletään tarkistamasta kohdassa lueteltujen rikosten kaksoisrangaistavuutta. Näiden rikosten osalta on siten riittävää, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädännössä seuraamukseksi on määritelty vähintään kolmen vuoden enimmäisrangaistus. Luovuttaminen vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten edellyttää tällöin lisäksi, että tuomittu vapausrangaistus on pituudeltaan vähintään neljä kuukautta. Mikäli enimmäisrangaistuksen vähimmäisaikaa koskeva vaatimus ei täyty, on puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa lueteltujen rikosten läpäistävä kaksoisrangaistavuuden vaatimus, jotta rikos olisi luovutuskelpoinen. Myös muiden kuin 2 kohtaan sisältyvien rikosten osalta luovuttamisen edellytykseksi voidaan asettaa se, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena olevat teot ovat täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännön mukaan rikoksia niiden rikostunnusmerkistöstä tai luokittelusta riippumatta. Sillä, minkä pituinen rangaistus täytäntöönpanojäsenvaltion lainsäädännöstä voi seurata, ei kuitenkaan ole merkitystä, vaan yksinomaan teon rangaistavuus riittää.

EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohtaa vastaava rikoslista sisältyy tuomitusten siirtämisestä koskevan puitepäätöksen 7 artiklan 1 kohtaan. Näiden rikosten osalta puitepäätöstä on sovellettava kaksoisrangaistavuudesta riippumatta, jos teosta voi seurata tuomion antaneessa valtiossa vähintään kolmen vuoden enimmäisvankeusrangaistus. Tuomittujen siirtämisestä koskevan puitepäätöksen

osalta rikoslista tarkoittaa listarikosten mukaisten tuomioiden täytäntöönpanemista tuomitun vastaanottaneessa valtiossa ilman kaksoisrangaistavuuden vaatimusta. Tässä suhteessa puitepäätöksen 7 artiklan 4 kohtaan sisältyy erityisen tärkeä poikkeus. Sanottu kohta mahdollistaa nimittäin sen, että jäsenvaltio voi puitepäätöstä tehtäessä tai myöhemmin ilmoittaa neuvoston pääsihteeristölle antamassaan ilmoituksessa, ettei se aio soveltaa 1 kohtaa. Tämä tarkoittaa sitä, että sellainen jäsenvaltio, joka on antanut puitepäätöksen 7 artiklan 4 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen siitä, että se ei sovelta 1 kohtaa, voi kaikissa tilanteissa kieltäytyä 9 artiklan d alakohdan mukaisesti tuomion täytäntöönpanosta kaksoisrangaistavuuden puuttumisen perusteella.⁵⁰¹

Se, että jäsenvaltio voi tuomioiden siirtämistä koskevan puitepäätöksen perusteella kieltäytyä tuomion täytäntöönpanosta kaksoisrangaistavuuden puuttumisen perusteella, on ongelmallinen EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 6 alakohdan ja 5 artiklan 3 alakohdan soveltamisen kannalta. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta, jossa valtio A antaa pidätysmääräyksen syytetoimenpiteitä varten valtion B kansalaisesta. Pidätysmääräyksen perusteena on jokin niistä rikoksista, jotka on lueteltu EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa, ja siitä voi seurata yli kolmen vuoden vapausrangaistus pidätysmääräyksen antaneessa valtiossa A. Valtio B ei siten voi tässä yhteydessä tutkia teon kaksoisrangaistavuutta. Valtio B luovuttaa kansalaisensa EAW-puitepäätöksen 5 artiklan 3 kohdan nojalla siten, että luovuttamisen ehdoksi asetetaan, että henkilö palautetaan kotivaltioonsa suorittamaan hänelle mahdollisesti tuomittu vapausrangaistus. Sittenmin tuo valtion B kansalainen tuomitaan valtiossa A. Ongelmia aiheutuu, kun tuomiota ollaan siirtämässä täytäntöönpantavaksi kansalaisuusvaltioon B. Valtio B nimittäin soveltaa kaksoisrangaistavuutta myös listarikosten osalta tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäätöksen 7 artiklan 4 kohdan mukaisen ilmoituksensa perusteella. Mikäli tuomion perusteena ollut teko ei täytä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta valtiossa B, ei tuomiota olisi mahdollista panna täytäntöön tuossa valtiossa.

Kuvatusta tilanteesta tekee erityisen hankalan se, että EAW-puitepäätöksen 5 artiklan 3 kohdassa ei oikeuteta luovuttamisesta kieltäytymiseen, sillä kysymyksessä ei ole kieltäytymisperuste. Tästä seuraa, ettei valtio voi kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta siitäkään huolimatta, että se kykenisi jo pidätysmääräyslomakkeeseen kirjattujen tietojen perusteella päättämään, ettei myöhempi tuomion täytäntöönpano onnistuisi kaksoisrangaistavuuden täyttymättä jäämisen vuoksi. Koska EAW-puitepäätöksen 5 artiklan 3 alakohdassa

⁵⁰¹ Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) verkkosivujen perusteella (<http://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/>) tällaisen ilmoituksen ovat antaneet mm. Ranska, Saksa, Tšekki, Puola, Kroatia, Irlanti, Liettua, Alankomaat ja Itävalta. Sivustolla vierailtu 1.6.2019. Suomi ei ole antanut ilmoitusta, joten Suomi ei edellytä kaksoisrangaistavuutta tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäätöksen 7 artiklan 1 kohdassa lueteltujen rikosten osalta.

puhutaan velvoitteen sijasta ainoastaan mahdollisuudesta asettaa palauttamista koskeva ehto, ei valtiolla olisi tällaisessa tilanteessa muuta vaihtoehtoa kuin jättää ehto asettamatta, jotta se voisi täyttää EAW-puitepäättöksen asettamat vaatimukset.

Käytännössä tämä voisi osoittautua mahdottomaksi, sillä joissakin tapauksissa valtion perustuslailliset vaatimukset voivat edellyttää palauttamista koskevan ehdon asettamista, kun kysymys on omien kansalaisten luovuttamisesta. Viime kädessä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset joutuisivat siten valitsemaan rikkovatko ne puitepäättöksen vaiko valtion perustuslain asettamia vaatimuksia.

Ratkaisu kuvattuun ongelmaan on kuitenkin löydettävissä puitepäättösten keskinäisestä suhteesta. Vaikka tuomittujen siirtämistä koskeva puitepäättös mahdollistaa viime kädessä kaksoisrangaistavuuden tutkimisen myös listarikosten osalta, ei sillä voida kiertää EAW-puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdan kaksoisrangaistavuuden tutkimiskieltoa. Tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäättöksen 25 artiklassa nimittäin edellytetään, että puitepäättöksen soveltamisen on oltava eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäättöksen mukaista eikä sillä tule rajoittaa viimeksi mainitun puitepäättöksen velvoitteiden noudattamista. Artiklan lopussa oleva viittaus siihen, ettei säännöksellä rajoiteta eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäättöksen velvoitteiden noudattamista, tarkoittaa sitä, että tuomittujen siirtoa koskevan puitepäättöksen soveltaminen ei saisi johtaa henkilön rankaisemattomuuteen tai rajoittaa luovuttamista koskevia velvoitteita⁵⁰².

Tuomittujen siirtämistä koskevaa puitepäättöä ei näin ollen voida soveltaa siten, että se rajoittaisi EAW-puitepäättöksen soveltamista. EAW-puitepäättöksen 5 artiklan 3 alakohdan osalta tämä merkitsee sitä, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi asettaa kohdassa tarkoitettun ehdon silloin kun kysymys on sen omien kansalaisten luovuttamisesta. Näin siitäkin huolimatta, että se jo tässä pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaiheessa kykenisikin päättämään, ettei myöhempi tuomion täytäntöönpano onnistuisi kaksoisrangaistavuuden täyttymättä jäämisen vuoksi. Rangaistuksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen ei tarvitse myöskään kantaa huolta siitä, että asianomainen henkilö välttäisi asetettun ehdon vuoksi rangaistusvastuun kaksoisrangaistavuuden puuttumisen vuoksi. Tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäättöksen 25 artiklassa nimittäin esitetään vetoamasta kaksoisrangaistavuuteen rangaistuksen täytäntöönpanossa, kun kysymys on EAW-puitepäättöksen 5 artiklan 3 alakohdan soveltamisesta ja kysymys on puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdassa luetelluista rikoksista. Tällöin vältetään myös ne mahdolliset tilanteet, joissa oikeusviranomaiset joutuisivat viime kä-

⁵⁰² HE 10/2011 vp, s. 32/II.

dessä valitsemaan, rikkovatko ne EAW-puitepäättöksen vaiko valtion perustuslain asettamia vaatimuksia.

Kuvatun kaltaisia haasteita kohdataan myös EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisen yhteydessä. Kuvitellaan tilannetta, jossa valtio A antaa pidätysmääräyksen valtiolle B, joka koskee viimeksi mainitun valtion kansalaista. Pidätysmääräys on annettu jonkin puitepäättöksen 2 artiklassa 2 kohdassa luetellun rikoksesta tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Mikäli myös enimmäisrangaistuksen vähimmäispituutta koskevat vaatimukset täyttyvät, ei valtio B voi tässä yhteydessä tutkia teon kaksoisrangaistavuutta. Koska kysymys on valtion B kansalaisesta, on sen oikeusviranomaisilla mahdollisuus kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan nojalla. EAW-puitepäättös edellyttää tällöin kuitenkin sitä, että valtio B panee itse kyseisen rangaistuksen täytäntöön. Rangaistuksen täytäntöönpano muodostuu ongelmalliseksi, jos valtio B soveltaa kaksoisrangaistavuutta myös listarikosten osalta tuomittujen siirtämistä koskevan puitepäättöksen 7 artiklan 4 kohdan mukaisen ilmoituksen perusteella. Mikäli tuomion perusteena ollut teko ei täytä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta valtiossa B, ei tuomiota olisi mahdollista panna täytäntöön tuossa valtiossa.

Myöskään tällöin tuomittujen siirtämistä koskevaa puitepäättöstä ei tule asettaa EAW-puitepäättöksen soveltamisen edelle, vaan ensiksi mainitun puitepäättöksen 25 artiklaa on tulkittava siten, että se estää vetoamasta kaksoisrangaistavuuteen rangaistuksen täytäntöönpanossa silloin kun kysymys on EAW-puitepäättöksen 4 artiklan 6 alakohdan soveltamisesta puitepäättöksen 2 artiklan 2 kohdassa lueteltujen rikosten osalta.

6.6.5.3 Rangaistuksen täytäntöönpanovaltion toimivallasta

Tuomittujen siirtämistä koskeva puitepäättös ei sisällä määräyksiä rangaistuksen täytäntöönpanon edellytyksistä. Puitepäättöksen 17 artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanovaltion viranomaisilla on yksin toimivalta päättää täytäntöönpanomenettelyistä ja määrätä kaikista niihin liittyvistä toimenpiteistä, myös ennen aikaiseen tai ehdonalaiseen vapauteen päästämisen perusteista. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen luovuttaessa EU-luovuttamislain 8 §:n mukaisesti kansalaisensa toiseen jäsenvaltioon syytetoimenpiteitä varten sillä ehdolla, että hänet palautetaan Suomeen suorittamaan tuomittua vapausrangaistusta, tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanoa koskevat kysymykset, kuten ehdonalaista vapautumista koskien, ratkeavat Suomen lainsäädännön mukaisesti.

Puitepäättöksen 17 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että missä tahansa ennen aikaista tai ehdonalaista vapauttamista koskevassa päätöksessä voidaan ottaa huomioon tuomion antaneen valtion ilmoittama asiaa koskeva lainsäädäntö. Kohdan tarkoituksena ei ole muuttaa edellä selostettua

lähtökohtaa, jonka mukaan päätös ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä tehdään täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan. Tarkoituksena on ainoastaan luoda tiettyä joustavuutta sellaisten tilanteiden varalle, joissa säännökset ehdonalaiseen vapauteen pääsemisestä tuomion antaneessa valtiossa ja täytäntöönpanovaltiossa poikkeavat huomattavasti toisistaan. Jos esimerkiksi ehdonalaiseen vapautumisajankohta on täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen harkinnassa, siinä voitaisiin ottaa huomioon myös se, milloin henkilö olisi tuomiovaltiossa päässyt ehdonalaiseen vapauteen. Kansainvälisesti vertailtuna Suomen lainsäädäntö mahdollistaa ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen aikaisemmin kuin useimmissa muissa Euroopan valtioissa. Näin ollen puitepäätöksen täytäntöönpanolakia koskevissa esitöissä on arvioitu, ettei sellaisia tilanteita esiintyisi, joissa henkilön vapautumisaika voisi Suomeen siirtämisen seurauksena huomattavasti pidentyä. Siksi esityksessä ei ole ehdotettu 4 kohtaa vastaavan säännöksen sisällyttämistä täytäntöönpanolakiin, mistä seuraa, että seuraamuksen täytäntöönpano määräytyisi aina Suomen lainsäädännön mukaan.⁵⁰³

6.6.6 Kansalaisuuden merkityksestä ekstraterritorialiteetti- ja alueperiaatetta sovellettaessa

Vaikka EAW-puitepäätöksessä kansalaisuudelle ei ole haluttu antaa merkitystä kieltäytymisperusteena 4 artiklan 6 alakohtaa lukuun ottamatta, voi kansalaisuus tästä huolimatta tosiasiallisesti muodostaa kieltäytymisperusteen myös puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan b alakohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan b alakohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta pidätysmääräystä täytäntöön, kun pidätysmääräys koskee rikoksia, jotka on tehty pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion alueen ulkopuolella, eikä täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ole mahdollista nostaa syytettä samoista rikoksista, jos ne on tehty täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion alueen ulkopuolella.

Toisin kuin Suomessa, *common law* -valtioissa, kuten Englannissa, aktiivista ja passiivista persoonallisuusperiaatetta sovelletaan vain harvoin rikoksiin.⁵⁰⁴ Tällaisten valtioiden kansalaisuus muodostaa siten tosiasiallisesti EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 7 kohdan b alakohdassa tarkoitetun esteen luovuttamiselle, mikäli luovuttamista pyytävä jäsenvaltio perustaisi rikosoikeudellisen toimivaltansa sellaiseen liittymäkohtaan eli rikosoikeudellisen toimivallan periaattee-

⁵⁰³ HE 10/2011 vp, s. 28–29.

⁵⁰⁴ Tupamäki 1999, s. 259 ja 332.

seen (eli tekijän tai uhrin kansalaisuus), jota vastaavaa toimivaltaperustetta ei olisi pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavassa valtiossa.

Kansalaisuuden merkitys kieltäytymisperusteena nousee esiin myös EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 4 alakohtan mukaisissa tilanteissa. Artiklan kohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä pane-masta eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, jos syyteoikeus on vanhentunut tai tuomittu rangaistus on rauennut täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ja teot kuuluvat tämän jäsenvaltion toimivaltaan sen oman rikoslainsäädännön mukaan.

Esimerkkinä tilanteesta, jossa puitepäätöksen 4 artiklan 4 alakohta voisi tulla sovellettavaksi, voidaan mainita tilanne, jossa toisen jäsenvaltion antama pidätysmääräys koskisi Suomen kansalaista, joka olisi tuossa jäsenvaltiossa tehnyt rikoksen. Tällöin Suomella olisi rikoslain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettu tavoin niin sanotun aktiivisen persoonallisuusperiaatteen nojalla toimivalta käsitellä asia myös itse ja näin ollen luovuttamisesta voitaisiin kieltäytyä, jos syyteoikeus olisi Suomen lain mukaan vanhentunut kyseisen rikoksen osalta. Saman pykälän 3 momentin nojalla Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa. Suomen kansalaisella olisi siten aina intressi vedota luovuttamisen kieltäytymisperusteena puitepäätöksen 4 artiklan 4 alakohtaan (toisin sanoen vastaavaan EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 5 kohtaan), ja näin välttyä rangaistusvastuulta, mikäli pidätysmääräyksen perusteena ollut teko koskeva syyteoikeus olisi Suomen lain mukaan vanhentunut. Puitepäätöksen tarkoituksen kannalta tätä ei kuitenkaan ole pidettävä toivottavana.

Ilmeisesti tästä syystä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 5 kohtaa koskevassa hallituksen esityksessä on lausuttu, että kieltäytyminen olisi perusteltua tilanteissa, joissa Suomen liittymä rikokseen olisi *läheinen* [korostus tässä]. Jos Suomella ei olisi erityistä intressiä asiassa, luovuttamisesta ei olisi syytä kieltäytyä. Harkinnassaan tuomioistuimien voisi ottaa huomioon myös teon vakavuuden ja sen, kuinka kauan sitten vanhentuminen on tapahtunut.⁵⁰⁵

Edellä selostetusta seuraa, että EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 5 kohdan soveltaminen tulee perustaa eräänlaiselle kaksiportaiselle harkinnalle. Ensinnäkin on ratkaistava, voiko pidätysmääräyksen perusteena oleva teko kuulua ylipäätään Suomen toimivaltaan rikoslain 1 luvussa tarkoitettulla tavalla. Tämän jälkeen on lisäksi arvioitava, onko Suomen liittymä rikokseen sillä tavalla läheinen, että kieltäytyminen olisi perusteltua. Esimerkiksi ennakkoratkaisussa KKO 2015:99 korkein oikeus on katsonut, että vaikka Suomella oli aktiivisen persoonallisuusperiaatteen (tapauksessa henkilön pysyvä asuminen Suomessa) nojalla toimivalta käsitellä asia myös itse, ei asianomaisen henkilön epäillyil-

⁵⁰⁵ HE 88/2003 vp, s. 25.

lä rikoksilla itsessään ollut kuitenkin mitään yhteyttä Suomeen, jonka vuoksi edellä tarkoitettu liittymä Suomeen tältä osin puuttui eikä luovuttamisesta kieläytymiselle ollut siten perusteita.

6.7 LUOVUTTAMISESTA KIELTÄYTYMINEN NE BIS IN IDEM -KIELLON NOJALLA

6.7.1 Ne bis in idem -kiellon merkitys ja soveltamisala

Ne bis in idem -kielto (myös -sääntö tai -periaate) merkitsee sitä, ettei ketään saa tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo aiemmin lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi.⁵⁰⁶ Kiellon merkitys vaihtelee sen mukaan, sovelletaanko sääntöä kansallisella vai kansainvälisellä tasolla.

Kansallisella tasolla *ne bis in idem* -kielto on yksilön ihmis- ja perusoikeuksia koskeettava periaate, ja sen voidaan katsoa kuuluvan syytetyn vähimmäisoikeuksiin.⁵⁰⁷ Kiellolla on läheinen yhteys jutun *lis pendens* -vaikutukseen ja rikostuomion oikeusvoiman käsitteeseen.⁵⁰⁸ Oikeusvoimalla, *res judicata*, tarkoitetaan tuomioistuimen lainvoimaisen ja siis lopullisen ratkaisun sitovaa vaikutusta tulevaisuuteen nähden. Tästä seuraa, että tuomiolla ratkaistua asiaa ei voida saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi, ja oikeusvoima estää siten samaa asiaa koskevan uuden käsittelyn. Oikeusvoimavaikutuksen taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset intressit, kuten oikeusrauha sekä yksityisten asianosaisten tarve saada oikeusriitansa lopullisesti ratkaistuksi. Oikeusvoimavaikutus on välttämätön instituutio, sillä sen puuttuminen johtaisi kestäättömään tilanteeseen, ettei oikeusriidoilla olisi lainkaan loppua. *Ne bis in idem* -kielto liittyy nimenomaan oikeusvoiman negatiiviseen vaikutukseen, joka ilmenee uudessa oikeudenkäynnissä siten, ettei lainvoimaisella tuomiolla ratkaistua asiaa voida enää ottaa uudelleen tutkittavaksi.⁵⁰⁹

Ne bis in idem -kiellon ulottuvuus vaihtelee sen mukaan, onko kyse EIS:n vai EU:n instrumenttien soveltamisesta. EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan mukaan:

”Ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti.”

⁵⁰⁶ Frände – Helenius 2017, s. 941.

⁵⁰⁷ Jokela 2008, s. 655, ja Frände – Helenius 2017, s. 941.

⁵⁰⁸ Vervaele 2013, s. 212.

⁵⁰⁹ Jokela 2008, s. 654–655, ja Virolainen 2012, s. 118.

Lisäpöytäkirja on tullut voimaan jo 1980-luvun lopulla, mutta kaikki EU:n jäsenvaltiot, kuten Saksa, Alankomaat ja Yhdistynyt kuningaskunta eivät ole ratifioineet sitä. Lisäksi osa valtioista on antanut kiellon soveltamisalaan liittyviä julistuksia, joiden mukaan ne ovat pidättäneet itsellään oikeuden tulkita oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kysymystä siitä, onko asianomaisella sanktiolla artiklan tarkoittama rikosoikeudellinen luonne.⁵¹⁰

On huomattava, että EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan kiello on nimenomaisesti rajattu koskemaan ainoastaan kansallista tasoa ja siten vain yhdessä ja samassa valtiossa käytyjä rikosprosesseja. Sopimusmääräys ei siten estä sopimusvaltiota tuomitsemasta henkilöä rikoksesta, josta hänet on jo toisessa valtiossa tuomittu tai vapautettu.⁵¹¹ EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa ei näin ollen myöskään velvoiteta sopimusvaltioita kieltäytymään rikosentekijän luovuttamisesta, mikäli jokin toinen valtio on jo antanut samaa tekoa koskevan lopullisen tuomion. Suomen kansallisessa laissa ei mainitun EIS:n lisäpöytäkirjan lisäksi ole säännöksiä negatiivisesta oikeusvoimasta. Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun ylimääräistä muutoksenhakua koskevista säännöksistä tosin ilmenee, että suomalaisten tuomioistuinten antamat tuomiot saavat oikeusvoiman.

EU:ssa merkittävä *ne bis in idem* -kieltoa koskeva määräys sisältyy Schengenin yleissopimukseen. Yleissopimuksen 54 artiklan mukaan:

”Henkilöä, jota koskevassa asiassa sopimuspuoli on antanut lainvoimaisen tuomion, ei voida syyttää samasta teosta toisen sopimuspuolen toimesta edellyttäen, että tämä henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa.”

Toisin kuin EIS 7. lisäpöytäkirjan 4. artiklaa, Schengenin yleissopimuksen 54 artiklaa sovelletaan valtioiden rajat ylittävissä tapauksissa. Yleissopimuksen mukaisen *ne bis in idem* -kiellon soveltamisala on kuitenkin rajoitetumpi, sillä se kieltää samasta teosta syyttämisen, kun taas EIS:n lisäpöytäkirja ulottaa kiellon koskemaan jo rikoksen tutkintaa. Yleissopimuksessa tarkoitettua kiellon soveltamisalaa rajoittaa myös se, että sitä sovelletaan ainoastaan silloin, kun henkilö on joko suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa. Lisäksi yleissopimuksen 55 artiklassa mahdollistetaan jäsenvaltioiden varaumien tekeminen silloin, kun kysymys on teosta, joka on kokonaan tai osittain tapahtunut valtion alueella tai kun kysymys on valtion turvallisuudesta tai valtion palveluksessa olevista henkilöistä:

⁵¹⁰ Esimerkiksi Saksa ja Italia ovat tehneet tällaisen soveltamisalarajauksen. Ks. Euroopan neuvoston verkkosivut (www.conventions.coe.int).

⁵¹¹ Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila 2018, s. 1126.

”1. Sopimuspuoli voi tämän yleissopimuksen ratifioidessaan tai hyväksyessään selittää, että 54 artikla ei sido sitä yhdessä tai useammassa seuraavista tapauksista:

a) kun toisen maan antaman tuomion pohjana oleva teko on tapahtunut kokonaan tai osittain sen alueella; viimeksi mainitussa tapauksessa tätä poikkeusta ei kuitenkaan sovelleta, jos teko on tapahtunut kokonaan tai osittain sen sopimuspuolen alueella, jossa tuomio on annettu;

b) kun toisen maan tuomion pohjana oleva teko muodostaa uhan valtion turvallisuudelle tai muille kyseisen sopimuspuolen yhtä olennaisille eduille;

c) kun tuomion pohjana olevan teon on tehnyt kyseisen sopimuspuolen palveluksessa oleva henkilö virkavelvollisuuksiaan rikkoen.

2. Sopimuspuolen, joka on antanut 1 kappaleen b kohdassa mainittua poikkeusta koskevan selityksen, on nimettävä ne rikosryhmät, joihin tätä poikkeusta voidaan soveltaa.

3. Sopimuspuoli voi milloin tahansa perua tällaisen yhtä tai useampaa 1 kappaleessa mainittua poikkeusta koskevan selityksen.

4. Poikkeuksia, joista on tehty 1 kappaleen mukainen selitys, ei sovelleta, kun kyseinen sopimuspuoli on samojen tekojen kyseessä ollessa pyytänyt toista sopimuspuolta suorittamaan tutkinnan tai suostunut kyseisen henkilön luovutukseen.”

Vaikka *ne bis in idem* -kielto voidaan katsoa kansallisella tasolla kuuluvan syytetyn vähimmäisoikeuksiin, ei Schengenin yleissopimuksen 55 artiklan mahdollistamien poikkeusten perusteella kysymys ole kuitenkaan täysin absoluutisesta oikeudesta. Artiklan poikkeamismahdollisuus viittaakin siihen, että mikäli valtiolla on riittävän vahva yhteys asianomaiseen rikokseen (teko tapahtunut valtion alueella, se uhkaa valtion turvallisuutta tai kysymys valtion palveluksessa olevasta henkilöstä), voi se tällöin pitää oikeutettuna asianomaisen henkilön rankaisemista siitäkin huolimatta, että hänet olisi jo kertaalleen toisessa valtiossa tuomittu tai vapautettu tästä teosta.⁵¹² Toisin kuin kansallisella tasolla liikuttaessa, jossa *ne bis in idem* -kielto liittyy kysymykseen siitä, voidaanko jo kertaalleen ratkaistua asiaa saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkitavaksi, rajat ylittävissä tilanteissa *ne bis in idem* -kiellossa onkin enemmän kysymys siitä, missä laajuudessa valtiot ovat valmiita hyväksymään ulkomaisia tuomioita rajoittaakseen omaa rikosoikeudellista toimivaltaansa.⁵¹³

Schengenin yleissopimuksen ohella myös EU:n perusoikeuskirjaan sisältyy valtioiden rajat ylittävästi sovellettava *ne bis in idem* -kielto. Perusoikeuskirjan 50 artiklan mukaan:

”Ketään ei saa tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti.”

⁵¹² Asp 2016, s. 84.

⁵¹³ Mitsilegas 2015, s. 459.

Jo yksistään perusoikeuskirjan 50 artiklan sanamuodon perusteella voidaan havaita, että siinä tarkoitettun kiellon soveltamisala on Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan vastaavaa kieltoa laajempi. Ensinnäkin siinä ei ole yleissopimuksen tarkoittamaa rangaistuksen suorittamista koskevaa edellytystä. Toisin sanoen Schengenin yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettua *ne bis in idem*-kieltoa voidaan soveltaa vain ja ainoastaan kun henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä tai että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa.

Toiseksi perusoikeuskirjan 50 artiklassa ei itsessään anneta jäsenvaltioille mahdollisuutta säätää kieltoa koskevista poikkeuksista kuten Schengenin yleissopimuksen 54 artiklassa. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa mahdollistetaan kuitenkin yleisemmin perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisen rajoittaminen lainsäädäntöteitse:

”Tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla, ja kyseisten oikeuksien ja vapauksien olennaista sisältöä noudattaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.”

Schengenin yleissopimuksen ja perusoikeuskirjan väliset erot *ne bis in idem*-kiellon muotoilussa muodostavat kahtalaisen ongelman. Ensinnäkin kysymys on siitä, estääkö perusoikeuskirja Schengenin yleissopimuksen rajoitetumman *ne bis in idem*-kiellon soveltamisen. Toiseksi kysymys on siitä, miten perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohtaa on arvioitava suhteessa niihin poikkeuksiin kiellon soveltamiseksi, joita jäsenvaltiot ovat tehneet Schengenin yleissopimuksen 55 artiklassa tarkoitettulla tavalla.⁵¹⁴

Kysymys siitä, sallitaanko perusoikeuskirjassa edelleen rajoitetumman Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan *ne bis in idem*-kiellon soveltaminen on erityisen tärkeä eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamisen kannalta sillä EAW-puitepäätöksen mukainen *ne bis in idem*-kieltoon perustuva ehdoton kieltäytymisperuste on muotoiltu yleissopimusta vastaavasti. EAW-puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdassa nimittäin edellytetään, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta on kieltäydyttävä, jos täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen käytettävissä olevien tietojen mukaan jossain jäsenvaltiossa on annettu samasta teosta etsittyä henkilöä koskeva lopullinen tuomio, sillä edellytyksellä, että jos hänet on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan.

⁵¹⁴ Schomburg 2012, s. 314.

Schengenin yleissopimuksen ja perusoikeuskirjan *ne bis in idem* -kieltojen keskinäinen tulkinta on sittemmin ollut esillä EU-tuomioistuimen ratkaistavana tapauksessa C-129/14 PPU, *Spasic*. Tapauksessa saksalainen tuomioistuin (Oberlandesgericht Nürnberg) esitti unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen, jossa se tiedusteli muun muassa sitä, onko Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artikla perusoikeuskirjan 50 artiklan mukainen siltä osin kuin siinä asetetaan kaksoisrangaistavuuden kiellon edellytykseksi se, että henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen valtion lain mukaan enää suorittaa?⁵¹⁵

Asiaa koskevassa ennakkoratkaisussaan unionin tuomioistuin katsoi, että Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan rangaistuksen suorittamista koskeva edellytys on perusoikeuskirjan 52 artiklan mukainen rajoitus, ja että yleissopimuksen 54 artiklan määräys kunnioittaa perusoikeuskirjan 50 artiklassa vahvistetun *ne bis in idem* -periaatteen keskeistä sisältöä.⁵¹⁶ Tuomioistuin totesi, ettei Schengenin yleissopimuksen 54 artiklassa määrättyä rangaistuksen suorittamista koskevalla edellytyksellä sinänsä aseteta *ne bis in idem* -periaatetta kyseenalaiseksi, vaan sen tarkoituksena on muun muassa estää se, että ensimmäisessä sopimusvaltiossa lainvoimaisen tuomion saanutta henkilöä ei voitaisi enää syyttää samasta teosta toisessa sopimusvaltiossa ja että henkilö jäisi siis loppujen lopuksi rankaisematta silloin, kun ensimmäinen valtio ei ole huolehtinut teosta seuraavan rangaistuksen täytäntöönpanosta.⁵¹⁷ Yleissopimuksen 54 artiklassa määrätty rangaistuksen suorittamista koskeva edellytys ei tuomioistuimen mukaan myöskään ylittänyt sitä, mikä on rajat ylittävässä asiayhteydessä tarpeen sen estämiseksi, että lainvoimaisella rikosoikeudellisella ratkaisulla unionin jäsenvaltiossa tuomitut henkilöt jäävät rankaisematta.⁵¹⁸ Ilman tällaista täytäntöönpanovaatimusta henkilöt voisivat välttää rankaisemisen poistumalla toiseen valtioon ennen kuin he ovat ehtineet suorittaa rangaistuksensa.⁵¹⁹

Lisäksi EU-tuomioistuin katsoi, että täytäntöönpanovaatimuksen täyttyminen vaatii sitä, että kaikki samalla kertaa tuomitut rangaistukset on suoritettu. Näin ollen tilanteessa, jossa henkilö on tuomittu samalla tuomiolla vankeusrangaistuksen ohella sakkoon, ei rangaistusta katsota suoritetuksi, vaikka henkilö olisikin maksanut sakon, jos vankeusrangaistusta ei ole pantu täytäntöön.⁵²⁰ Suomen osalta ratkaisu on merkityksellinen rikoslain 6 luvun 10 §:n mukaisis-

⁵¹⁵ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, tuomio 27.5.2014, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 41 kohta.

⁵¹⁶ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, 55 ja 59 kohta.

⁵¹⁷ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, 58 kohta.

⁵¹⁸ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, 72 kohta.

⁵¹⁹ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, 64 kohta.

⁵²⁰ Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, 85 kohta.

sa tilanteissa, joissa ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa on tuomittu sakkoa. Asiallisesti ehdollinen vankeusrangaistus merkitsee rangaistusta, jota ollaan suorittamassa ja seurauksen katsotaan tulleen suoritetuksi, kun koeaika on ohi.⁵²¹

6.7.2 Ne bis in idem -kiellon soveltamisesta eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä

EAW-puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdassa edellytetään, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta on kieltäydyttävä, jos täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen käytettävissä olevien tietojen mukaan jossain jäsenvaltiossa on annettu samasta teosta etsittyä henkilöä koskeva lopullinen tuomio, sillä edellytyksellä, että jos hänet on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan.

Silloin kun kysymys ei ole lopullisesta tuomiosta tai kun lopullinen tuomio on annettu unionin ulkopuolisessa kolmannessa valtiossa, muodostaa *ne bis in idem* -kielto ainoastaan puitepäätöksen 4 artiklassa tarkoitetun harkinnanvaraisen kieltäytymisperusteen. Artiklan 2 alakohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi nimittäin kieltäytyä panemasta eurooppalaisesta pidätysmääräystä täytäntöön, jos sitä henkilöä vastaan, jota eurooppalainen pidätysmääräys koskee, on nostettu syyte täytäntöönpanojäsenvaltiossa samasta teosta, joka on eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteena. Kysymys on tältä osin rinnakkaisten syytteiden kiellosta eli *lis pendens* -vaikutuksesta. EAW-puitepäätös muodostaa tässä suhteessa poikkeuksen, sillä Schengenin yleissopimus tai EU:n perusoikeuskirja eivät estä sitä, että eri jäsenvaltioiden välillä olisi useita samaa asiaa koskevia rinnakkaisia syytteitä vireillä.

Puitepäätöksen 4 artiklan 5 alakohdan mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen käytettävissä olevien tietojen mukaan kolmannessa maassa on annettu samasta teosta etsittyä henkilöä koskeva lopullinen tuomio, sillä edellytyksellä, että jos hänet on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen maan lainsäädännön mukaan.

EAW-puitepäätöksen mukaista *ne bis in idem* -kieltoa ei ole tarkoitettu sovellettavaksi yleisemmin, vaan sen soveltamisala on sidottu vain ja ainoastaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon. Kysymys ei ole tällöin niinkään asianomaisen henkilön oikeudesta, vaan ennemminkin pidätysmääräyksen täytän-

⁵²¹ Asia C-288/2005, *Kretzinger*, tuomio 18.7.2007, Kok. 2007 s. I-6441, 42 ja 44 kohta.

töönpanon kieltäytymisperusteesta. Toisaalta, kun *ne bis in idem* -periaate on ehdoton kieltäytymisperuste eikä ainoastaan oikeudenkäynnin este pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa, estetään tällä samalla yksilön vapauksille koituvat vahingolliset vaikutukset, kuten säilössä pitäminen täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa ja viime kädessä pakkosiirtäminen pidätysmääräyksen antaneeseen valtioon.⁵²²

Puitepäättöksen *ne bis in idem* -kieltäytymisperusteiden kannalta ratkaisevassa asemassa on EU-tuomioistuimen Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan tulkinnassa syntynyt käytäntö. Asiassa C-261/09, *Mantello*, EU-tuomioistuin on todennut, että puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohtaan sisältyvä saman teon käsite on eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisen ja täytäntöönpanon kannalta unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on näin ollen tulkittava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Kun otetaan huomioon yleissopimuksen 54 artiklan ja puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohdan yhtenäinen tavoite, joka on välttää, että henkilöä syytetään tai hänet tuomitaan rikosasiassa uudelleen samasta teosta, on tuomioistuimen mukaan katsottava, että tulkinta, joka kyseisestä käsitteestä on yleissopimuksen yhteydessä, pätee myös puitepäättöksen yhteydessä.⁵²³ Myös EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa käytetään saman teon käsitettä.

6.7.3 EU-tuomioistuimen *ne bis in idem* -kieltoa koskevasta ratkaisukäytännöstä

Ne bis in idem -kiellon oikeusvaikutuksen arviointi koostuu kahdesta vaiheesta. Ensimmäisessä tutkitaan saman kahdenkertaisuuden (*bis*) ja toisessa vaiheessa saman asian (*idem*) vaatimus. Näistä *bis*-momentti viittaa ensimmäisen ratkaisun prosessuaaliseen luonteeseen ja *idem*-momentti ”saman asian” aineellisoikeudellisiin rajoihin.⁵²⁴

Schengenin yleissopimuksen 54 artikla kattaa ainoastaan ratkaisut, joille kansallisessa lainsäädännössä on annettu rikosoikeudellinen luonne. Tässä tulkinnassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö on keskeistä, sillä EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklalla tulee olla sama sisältö EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan kanssa. Sen arvioimiseksi, onko toimenpide luonteeltaan rikosoikeudellinen, EU-tuomioistuin on lähtenyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen muotoilemista kriteereistä.⁵²⁵

⁵²² Julkisasiamies Yves Bot’n ratkaisuehdotus asiassa C-261/09, *Mantello*, 89 ja 90 kohta.

⁵²³ Asia C-261/09 *Mantello*, Kok. 2010 s. I-11477, 38 ja 40 kohta. Ks. kattavasti EU-tuomioistuimen Schengenin yleissopimuksen 54 artiklaa koskevasta ratkaisukäytännöstä Helenius 2019b.

⁵²⁴ Frände – Helenius 2017, s. 943.

⁵²⁵ Klip 2016, s. 190–194.

Bis-momentin mukaisen ratkaisun estävän vaikutuksen saa aikaan se, että vapauttavat ja langettavat rikostuomiot on annettu kansallisen oikeusjärjestelmän mukaisesti ja joissa kysymys syytetyn rikosoikeudellisesta vastuusta on tutkittu. EU-tuomioistuin on asioissa C-398/2012, *M* ja C-486/2014, *Kossowski*, todennut, että Schengenin yleissopimuksen 54 artiklaa ei sovelleta jäsenvaltion oikeusviranomaisen päätökseen, johon ei sisälly asian aineellista arviointia.⁵²⁶ Tämä käsittää myös rikosoikeudellisen vanhentumisen. EU-tuomioistuin on katsonut, että *ne bis in idem* -vaikutus syntyy myös sellaisen lainvoimaisen tuomioistuimen ratkaisun seurauksena, jolla rikoksesta syytetty on vapautettu sen takia, että syytteen perusteena ollut rikos on vanhentunut.⁵²⁷ Näissä tilanteissa henkilö voi siten vanhentumisen vuoksi välttää rangaistuksen, vaikka jossakin toisessa jäsenvaltiossa häntä olisi vielä mahdollista syyttää tästä teosta. Pidätysmääräyksen osalta tämä tarkoittaa sitä, että henkilön luovuttamisesta tulee kieltäytyä, jos samasta teosta on jossakin jäsenvaltiossa annettu lainvoimainen tuomioistuimen ratkaisu, jolla rikoksesta syytetty on vapautettu rikoksen vanhentumisen vuoksi. Sitä vastoin pelkkä oletama siitä, että rikos olisi vanhentunut jonkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan ei vielä riitä, vaan tämä edellyttää konkreettista, asiassa annettua ratkaisua, jolla vanhentuminen on lainvoimaisesti todettu. Vanhentumisen ohella *ne bis in idem* -vaikutus voi syntyä myös sellaisen sopimusvaltion lainkäyttöviranomaisten antamaan ratkaisuun, jolla syytetty vapautetaan lainvoimaisesti syytteestä puutteellisen näytön takia.⁵²⁸ Sama pätee, jos syyttäväviranomaiset ovat tehneet päätöksen jättää syyte nostamatta puuttuvan näytön perusteella.⁵²⁹ *Ne bis in idem* -vaikutus ei sitä vastoin synny, mikäli rikostutkinta ei ole kohdistunut henkilöön rikoksesta epäillyn tai syytetyn ominaisuudessa, vaan kyseistä henkilöä on kuultu ainoastaan todistajana. EAW-puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan kieltäytymisperuste ei näin ollen tule sovellettavaksi, mikäli pidätysmääräyksen kohteena olleeseen henkilöön ei ole kohdistunut esitutkinta- tai syyttemenettelyä.⁵³⁰

Ne bis in idem -vaikutuksen syntyminen ei myöskään edellytä, että rikosoikeudellisen vastuun tulisi olla tutkittuna nimenomaan tuomioistuimen toimesta. Yhdistetyissä asioissa C-187/01 ja C-385/01, *Gözütok ja Brügge*, syyttäväviranomaiset olivat ilman tuomioistuimen myötävaikutusta päättäneet lopullisesti luopua rikosoikeusmenettelyistä sen jälkeen, kun rikoksesta epäillyt henkilöt olivat suorittaneet tietyn syyttäjän määräämän rahasumman. EU-

⁵²⁶ Asia C-398/12, *M*, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa; asia C-486/14, *Kossowski*, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

⁵²⁷ Asia C-467/04, *Gasparini*, Kok. 2006, s. I-9199.

⁵²⁸ Asia C-150/05, *van Straaten*, Kok. 2006, s. I-9327.

⁵²⁹ Asia C-398/12, *M*.

⁵³⁰ Asia C-268/17, *AY*, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 44–46 kohta.

tuomioistuimen mukaan menettelyt merkitsivät sitä, että kyseisten henkilöiden vastuu oli tutkittu lainvoiman saaneella tuomiolla.⁵³¹ Suomessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:n syyttämättäjättämisperusteet sekä lain 1 luvun 12 §:n 1 momentissa tarkoitettu syytteen peruuttaminen eivät ole rinnastettavissa edellä mainittuun EU-tuomioistuimen ratkaisuun, sillä niissä ei aseteta epäillylle velvoitteita eikä näissä tilanteissa EAW-puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohdan kieltäytymisperuste tule siten sovellettavaksi. Sitä vastoin näissä tilanteissa tulee sovellettavaksi puitepäättöksen 4 artiklan 3 alakohdan harkinnanvarainen kieltäytymisperuste.⁵³²

Kysymys siitä, onko käsillä estävään vaikutukseen johtavasta lopullisesta ratkaisusta, määritellään kuitenkin jäsenvaltioiden kansallisen oikeuden perusteella. Ainostaan sellaiset ratkaisut, joista kansallisen oikeuden mukaan seuraa, ettei syytetä voida enää nostaa, johtavat estävään vaikutukseen.⁵³³ Esimerkiksi asiassa C-491/2007, *Turanský*, Slovakian poliisiviranomaiset olivat keskeyttäneet ryöstön tutkiminnan, jonka väitettiin tapahtuneen Itävallassa. Päättös ei kuitenkaan johtanut siihen, ettei syytetä olisi enää voitu nostaa Slovakian lainsäädännön mukaan. *Ne bis in idem* -vaikutusta ei näin ollen syntynyt.⁵³⁴

Sekä EAW-puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohdassa että Schengenin yleissopimuksen 54 artiklassa puhutaan ”samasta teosta”. Yleissopimuksen 54 artiklan mukaan henkilöä ei saa syyttää samasta teosta. Vastaavasti puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohdan mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta on kieltäydyttävä, jos jossain jäsenvaltiossa on annettu samasta teosta etsittyä henkilöä koskeva lopullinen tuomio. EU-tuomioistuin on asiassa C-436/2004, *van Esbroeck*, katsonut, että yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisen kannalta merkityksellisenä kriteerinä on tapahtuneiden tekojen identtisyttä koskeva kriteeri. Tällä tarkoitetaan sitä, että kyse on joukosta toisiinsa erottumattomasti liittyviä tekoja, riippumatta näiden tekojen oikeudellisesta luonnehinnasta tai suojatusta oikeushyvästä.⁵³⁵ Asiassa C-150/2005, *van Straaten*, EU-tuomioistuin on tarkentanut tekojen identtisyttä koskevaa kriteeriä, jolla tarkoitetaan sitä, että kyse on ”joukosta konkreettisia ja toisiinsa erottamattomasti liittyviä seikkoja”. Lopullinen arviointi tästä kuuluu viime kädessä kansallisille tuomioistuimille, joiden on selvitettävä, muodostavatko kyseessä olevat tapahtuneet teot joukon sellaisia tosiseikkoja, jotka liittyvät erottamattomasti toisiinsa ajallisesti, alueellisesti sekä sisällöllisesti.⁵³⁶ EU-tuomioistuimen johtopäätös-

⁵³¹ Yhdistetyt asiat C-187/01 ja C-385/01, *Gözütok ja Brügge*.

⁵³² Ks. HE 88/2003 vp, s. 24.

⁵³³ van Bockel 2010, s. 160.

⁵³⁴ Asia C-491/07, *Turanský*, Kok. 2008, s. I-11039.

⁵³⁵ Asia C-436/04, *van Esbroeck*.

⁵³⁶ Asia C-150/05, *van Straaten*.

ten on katsottu vastaavan monelta osin tulkintaa tuomion negatiivisesta oikeusvoimasta, jolloin arvioinnin lähtökohtana on historiallinen tapahtumainkulku ja ne konkreettiset oikeudenvastaiset teot, jotka siinä toteutuvat.⁵³⁷

6.7.4 Toimivallan jakaminen jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välillä pidätysmääräyksen ne bis in idem -kieltoa sovellettaessa

EAW-puitepäättöksen 3 artiklan 2 alakohdan sanamuodosta ei tarkemmin selviä, millä perustein artiklassa tarkoitettu ”sama teko” arvioidaan. Asia oli esillä edellä mainitussa EU-tuomioistuimen 16.11.2010 antamassa tuomiossa *Mantello*, C-261/09. Tapauksessa Italia oli 7.11.2008 antanut eurooppalaisen pidätysmääräyksen Mantellosta, jotta tämä otettaisiin kiinni ja luovutettaisiin Italian viranomaisille häntä koskevan rikosprosessin yhteydessä. Pidätysmääräyksen mukaan Mantelloa syytettiin kahdesta rikoksesta. Yhtäältä hän oli osallistunut tammikuusta 2004 marraskuuhun 2005 rikollisjärjestön, johon kuului ainakin kymmenen muuta henkilöä, Vittoriassa, muilla Italian paikkakunnilla ja Saksassa järjestämään kokaiinin laittomaan kaupan. Mantello ei ollut toiminut ainoastaan kuriirina ja välittäjänä, vaan hän oli ollut myös vastuussa kokaiinin hankinnasta ja kaupasta. Toisaalta hän oli ottanut tämän ajanjakson aikana ja samoilla paikkakunnilla yksin tai yhdessä muiden kanssa lainvastaisesti vastaan kokaiinia, pitänyt sitä hallussaan ja välittänyt, myynyt tai luovuttanut sitä muille. Ennen pidätysmääräyksen antamista italialainen tuomioistuin (Tribunale di Catania) oli tuominnut Mantellon 30.11.2005 antamallaan tuomiolla rangaistukseen teosta, jonka mukaan Mantellolla oli ollut 13.9.2005 lainvastaisesti hallussaan 155,46 grammaa jälleenmyyntiin tarkoitettua kokaiinia. Catanian muutoksenhakutuomioistuin pysytti tuomion 18.4.2006 antamallaan tuomiolla. Saatuaan 3.12.2008 tiedon pidätysmääräyksestä Schengenin tietojärjestelmästä (SIS) Stuttgartin syyttäjäviranomainen pidätytti Mantellon tämän kotona 29.12.2008 ja toimitti hänet kuultavaksi Amtsgericht Stuttgartiin. Mantello vastusti kuulemisen aikana luovuttamistaan pidätysmääräyksen antaneelle oikeusviranomaiselle. Kyseisen syyttäjäviranomaisen vaatimuksesta Oberlandesgericht Stuttgart pyysi 22.1.2009 Italian viranomaisia tutkimaan, oliko Tribunale di Catanian 30.11.2005 antaman tuomion lainvoimaisuus esteenä pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle. Tribunale di Catanian toimivaltainen tutkintatuomari vastasi pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen esittämään tiedonsaantipyyntöön, ettei 30.11.2005 annettu tuomio ollut esteenä pidätysmääräyksessä tarkoite-

⁵³⁷ Frände – Helenius 2017, s. 950.

tuille syytetoimenpiteille ja ettei kyseessä siis ollut tapaus, joka kuuluu *ne bis in idem* -periaatteen soveltamisalaan. Oberlandesgericht Stuttgart pohti kuitenkin, voiko se kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, joka on annettu järjestäytynyttä rikollisuutta koskevista rikoksista, koska jo sen tutkinnan aikaan, joka johti Mantellon tuomitsemiseen jälleenmyyntiin tarkoitetun kokaiinin hallussapidosta, Italian tutkintaviranomaisilla oli riittäviä todisteita, joiden perusteella häneen olisi voitu kohdistaa esitutkinta ja hänet olisi voitu asettaa syytteeseen pidätysmääräyksessä tarkoitetuista syytekohtista, erityisesti huumausainekaupasta rikollisjärjestössä. Tutkinnallisista syistä eli voidakseen paljastaa tämän kaupan ja ottaa kiinni muut rikokseen osallistuneet henkilöt nämä tutkintaviranomaiset eivät kuitenkaan olleet antaneet käytettävissään olleita tietoja ja todisteita tutkintatuomarille eivätkä vaatineet tuolloin syytteen nostamista näistä teoista.⁵³⁸

Edellä mainittujen tietojen pohjalta Saksan Oberlandesgericht Stuttgart esitti EU-tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen, jolla se tiedusteli, arvioidaanko sitä, onko kyseessä EAW-puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitettu sama teko, a) pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeuden perusteella, b) täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeuden perusteella vai c) tulkitsemalla käsitettä 'sama teko' itsenäisesti unionin oikeuden perusteella?

Kuten edellä on todettu, EU-tuomioistuin katsoi, että puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohtaan sisältyvä saman teon käsite on eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisen ja täytäntöönpanon kannalta unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on näin ollen tulkittava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa, ja että saman teon käsitettä ei voida jättää kunkin jäsenvaltion oikeusviranomaisten tulkittavaksi niiden kansallisen oikeuden mukaan.⁵³⁹ Tämän jälkeen tuomioistuin totesi, että jos pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen saa tietoonsa, että jossain jäsenvaltiossa on annettu lainvoimainen tuomio "samasta teosta" kuin se, joka mainitaan kyseisen viranomaisen käsiteltäväksi saatetussa eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä, tämän viranomaisen on puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan mukaisesti kieltäydyttävä panemasta kyseistä pidätysmääräystä täytäntöön. Täytäntöönpanosta on kieltäydyttävä sillä edellytyksellä, että jos kyseessä oleva henkilö on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä parhaillaan tai rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan.⁵⁴⁰

EU-tuomioistuin totesi kuitenkin heti perään, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymykset koskivat itse asiassa pikemminkin lainvoi-

⁵³⁸ Asia C-261/09 *Mantello*, 15–27 kohta.

⁵³⁹ Asia C-261/09 *Mantello*, 35 kohta.

⁵⁴⁰ Asia C-261/09 *Mantello*, 41 kohta.

maisen tuomion kuin saman teon käsitettä. Kysymys oli siten siitä, että siltä osin kuin Italian tutkintaviranomaisilla oli 30.11.2005 annettua tuomiota julistettaessa käytettävissään tammikuusta 2004 marraskuuhun 2005 tapahtuneista teoista todisteita, joilla ehkä olisi voitu näyttää toteen rikokset, joissa oli kyse Mantellon osallistumisesta rikollisjärjestöön ja huumausaineen laittomasta hallussapidosta, voitaisiinko kyseistä tuomiota pitää paitsi lainvoimaisena tuomiona, jolla määrätään rangaistus 13.9.2005 tapahtuneesta erillisestä teosta, joka täyttää jälleenmyyntiin tarkoitetun huumausaineen laittoman hallussapidon tunnusmerkistön, myös tuomiona, joka on esteenä myöhemmille syyteille pidätysmääräyksessä kuvatus kaltaisista teoista. Toisin sanoen pohdittavaksi tuli se, että koska tutkintaviranomaisilla oli käytettävissään todisteita pidätysmääräyksessä kuvattujen rikosten tunnusmerkistön täyttävistä teoista, mutta ne eivät saattaneet näitä todisteita Tribunale di Catanian arvioitaviksi, kun tämä lausui 13.9.2005 tapahtuneesta erillisestä teosta, voitiinko tämän seikan perusteella katsoa, että kyse on ratkaisusta, joka oli rinnastettavissa lainvoimaiseen tuomioon pidätysmääräyksessä esitetyistä teoista.⁵⁴¹

Tuomion lainvoimaisuuden osalta EU-tuomioistuimien totesi, että etsityn henkilön osalta katsotaan annetun puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitettu lainvoimainen tuomio samasta teosta, kun rikosoikeudellisen menettelyn päätyttyä syyteoikeus on lopullisesti menetetty tai kun jäsenvaltion lainkäyttöviranomaiset ovat antaneet ratkaisun, jolla syytetty vapautetaan lainvoimaisesti syytteestä niiden tekojen osalta, joista häntä syytetään. Tämän jälkeen tuomioistuimien totesi, että puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdassa tarkoitettu tuomion lainvoimaisuus määritetään sen jäsenvaltion oikeuden mukaan, jossa tuomio on annettu.⁵⁴² Koska Italian oikeusviranomaiset olivat nimenomaisesti ilmoittaneet, että sen oikeusjärjestyksen mukaisesti annettu aikaisempi tuomio ei ollut pidätysmääräyksessä tarkoitetuista teoista annettu lainvoimainen tuomio eikä siis ollut esteenä tässä pidätysmääräyksessä mainituille syytetoimenpiteille, pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavalla Saksan oikeusviranomaisella ei ollut mitään syytä soveltaa kyseisen tuomion perusteella puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan ehdotonta kieltäytymisperustetta.⁵⁴³

EU-tuomioistuimen ratkaisua on arvosteltu oikeuskirjallisuudessa ensinnäkin sillä perusteella, että ratkaisussa vaatimus ”saman teon” unionioikeuden itsenäisestä käsitteen käytännön merkityksestä jää pidätysmääräyksen soveltamisalalla epäselväksi.⁵⁴⁴ Pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on nimittäin käytännössä mahdotonta arvioida teon samuutta jo yksistään sen vuoksi, että pidätysmääräyksessä ei edellytetä, että sen anta-

⁵⁴¹ Asia C-261/09 *Mantello* 43–44 kohta.

⁵⁴² Asia C-261/09 *Mantello* 45–46 kohta.

⁵⁴³ Asia C-261/09 *Mantello* 49–51 kohta.

⁵⁴⁴ Macken 2012, s. 169, sekä Helenius 2019b, s. 259.

neen jäsenvaltion tulisi ilmoittaa listarikosten osalta täydelliset teonkuvaukset. Riittävää on, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen merkitsee pidätysmääräyslomakkeeseen rastin asianomaisen tekotyypin kohdalle. Tämän vuoksi täytäntöönpanosta vastaavalla oikeusviranomaisella ei useinkaan ole muuta keinoa kuin turvautua puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaiselle osoitettuun tiedonsaantipyyntöön.

Siitä, kumman sanotuista jäsenvaltioiden oikeusviranomaisista tehtävänä on arvioida kysymys teon samuudesta, on esitetty vaihtoehtoisia näkemyksiä. Helenius on katsonut, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion tehtävänä olisi sen arviointi, onko aiemmassa tuomiossa kysymys pidätysmääräyksen kohteena olevan teon kanssa samasta teosta. Koska saman teon käsitteessä on kysymys unionin oikeuden itsenäisestä käsitteestä, tulee pidätysmääräyksen täytäntöönpanoviranomaisen ottaa huomioon EU-tuomioistuimen asiaa koskeva oikeuskäytäntö. Mikään ei toisaalta estäisi täytäntöönpanoviranomaista tiedustelemasta asiaa pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisilta. Viime kädessä ratkaisu on kuitenkin perustettava unionioikeudesta seuraaville kriteereille.⁵⁴⁵ Tulkintavaihtoehtoa voidaan pitää perusteltuna EAW-puitepäätöksen 3 ja 4 artiklaan sisältyvien kieltäytymisperusteiden systematiikan kannalta, jossa kunkin kieltäytymisperusteen soveltamiskriteerien täyttymisten arviointi on nimenomaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisien harkintavallassa ja tehtävänä.

Tapauksessa kysymys oli Italian antamasta pidätysmääräyksestä, minkä lisäksi *ne bis in idem* -vaikutuksen kohteena ollut tuomio oli annettu Italiassa. Jos puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan ”saman teon” käsite kuuluu pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion toimivaltaan, on mahdollista, että saman teon kriteereiden arvioinnissa päädytään erilaisiin lopputulemiin puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohtaa sovellettaessa ja luovuttamisen jälkeen teosta tuomit- taessa. Silloin kun kysymys on valtion sisäisestä eli samassa valtiossa annetun tuomion *ne bis in idem* -vaikutuksen arvioinnista, eivät Schengenin yleissopimuksen määräykset sovellu, vaan tällöin asia arvioidaan kansallisesti ja viime kädessä EIS:n ja EIT:n muotoilemien kriteerien nojalla. Poissuljettuna ei siten voida pitää, että tällaisessa tilanteessa pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen päätty puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan saman

⁵⁴⁵ Helenius 2019b, s. 259–260. Ks. vastaavasti julkisasiamies Yves Bot’n ratkaisuehdotus asiassa C-261/09, *Mantello*, 93 kohta, jonka mukaan arvioitaessa sitä, onko puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohta sovellettavissa vai ei, täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomaisen ei selvitä, onko pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomaisen noudattanut *ne bis in idem* -periaatetta, sellaisena kuin se on määritelty pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä, vaan valvoo unionin oikeuden tässä säännöksessä vahvistetun periaatteen noudattamista, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sen määritellyt.

teon unionioikeudellisella tulkinnalla eri lopputulemaan kuin itse pääasiaa koskevassa tuomiossaan.⁵⁴⁶

Edellä selostettu tulkintavaihtoehto saa myös välillistä tukea korkeimman oikeuden julkaisemattomasta ratkaisusta 5.5.2014 asiassa R2014/283. Ratkaisu koski ranskalaisen tuomioistuimen antamaa rangaistuksen täytäntöönpanoa varten annettua pidätysmääräystä, jossa pidätysmääräyksen kohteena ollut henkilö vetosi Monacossa aiemmin annetun tuomion *ne bis in idem* -vaikutukseen. Asiassa syyttäjä oli toimittanut korkeimmalle oikeudelle Ranskan oikeusviranomaisen antaman ilmoituksen, jossa paikallisen alioikeuden syyttäjä oli ilmoittanut, ettei ollut mahdollista, että kyseinen henkilö olisi tuomittu samoista teoista Monacossa. Koska Monaco ei ole EU:n jäsenvaltio, tuli asiassa sovellettavaksi EAW-puitepäätöksen 4 artiklan 5 alakohtaa vastaava EU-luovuttamislain 6 §:n 7 kohdan harkinnanvarainen kieltäytymisperuste, jonka mukaan luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos luovutettavaksi pyydetty on jossakin muussa kuin Euroopan unioniin kuuluvassa valtiossa tai kansainvälisessä rikostuomioistuimessa lainvoimaisesti tuomittu pyynnön perusteena olevasta teosta edellyttäen, että jos hänet on tuomittu rangaistukseen, hän on suorittanut sen tai suorittaa sitä taikka rangaistusta ei voida enää panna täytäntöön tuomion antaneen maan lainsäädännön mukaan.

Korkeimmassa oikeudessa oli siten arvioitavana, oliko pidätysmääräyksen kohteena ollut henkilö tuomittu ja suorittanut rangaistuksensa Monacossa samasta teosta, mistä Ranskassa annetussa tuomiossa oli kysymys. Tämä arviointi oli korkeimman oikeuden mukaan tehtävä vertaamalla Ranskan ja Monacon tuomioistuinten tuomioita keskenään EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa. Otettuaan huomioon asianomaisen EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön (asia C-367/05, *Kraaijenbrink*) ja vertailtuaan pidätysmääräyksen perusteena ollutta Ranskan sekä aiemmin annettua Monacon tuomioiden tekoja keskenään korkein oikeus päätyi katsomaan, että tuomioissa ei ollut kysymys samasta teosta. EU-luovuttamislain 6 §:n 7 kohdan harkinnanvarainen kieltäytymisperuste ei näin ollen täyttynyt. Korkein oikeus ei siten antanut ratkaisevaa vaikutusta pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion (Ranska) oikeusviranomaisen vastauksessaan tekemälle arviolle *ne bis in idem* -vaikutuksen syntymisestä, vaan arvioi viime kädessä itse, oliko aiemmassa tuomiossa kysymys pidätysmääräyksen kohteena olevan teon kanssa samasta teosta.

Weyembergh on puolestaan lähtenyt siitä, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen tehtävänä on arvioida, onko aiemmassa tuomiossa kysymys pidätysmääräyksen kohteena olevan teon kanssa samasta teosta. Koska saman teon käsitteessä on kysymys unionioikeuden itsenäisestä käsitteestä, tulee pidätysmääräyksen antaneen oikeusviranomaisen ottaa vastaavasti

⁵⁴⁶ Helenius 2019b, s. 260.

huomioon EU-tuomioistuimen asiaa koskeva oikeuskäytäntö. Tällöin pidätysmääräyksen täytäntöönpanoviranomaisen olisi päätöksenteossaan luotettava pidätysmääräyksen antaneen oikeusviranomaisen teon samuudesta tekemään arviointiin, minkä voidaankin nähdä korostavan vastavuoroisen tunnustamisen ja jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen merkitystä.⁵⁴⁷ EU-tuomioistuin ei kuitenkaan näytä sulkeneen pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltion suoritamaa arviointia kokonaan pois, sillä tuomioistuin on todennut, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on tehtävä kaikki päätelmät arvioista, jotka pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomainen on vastauksessaan tehnyt.⁵⁴⁸

Valittiin tulkintavaihtoehdoista kumpi tahansa, pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavalla oikeusviranomaisella ei nähdäkseen ole mitään syytä soveltaa puitepäätöksen 3 artiklan 2 alakohdan kieltytymisperustetta, jos pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomainen on pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen esittämään tiedonsaantipyyntöön antamassaan vastauksessa todennut ja selittänyt nimenomaisesti, että aikaisempi tuomio ei kattanut pidätysmääräyksessä tarkoitettuja tekoja eikä siis ole esteenä pidätysmääräyksessä esitetyille syytetoimenpiteille.

EU-tuomioistuimen ratkaisua voidaan yhtäältä kritisoida myös siitä, että sen perusteella kysymys lainvoimaisen tuomion käsitteen merkityksestä suhteessa saman teon käsitteeseen jää varsin epäselväksi. Tuomioistuin lienee kuitenkin päättelyt implisiittisesti, että kysymys on ollut eri teoista: aiemmassa tuomion kohteena olleessa teossa kysymys oli ollut jälleenmyyntiin tarkoitetun huumausaineen laittomasta hallussapidosta, kun taas jälkimmäisessä pidätysmääräyksen kohteena olleessa teossa kysymys oli järjestäytyntä rikollisuutta koskevasta rikoksesta.⁵⁴⁹ Tämän jälkeen arvioitavaksi vielä jäi, oliko itse pidätysmääräyksen kohteena olleesta teosta annettu jo ”lainvoimainen tuomio” sillä perusteella, että tutkintaviranomaisilla oli ollut käytettävissään todisteita pidätysmääräyksessä kuvattujen rikosten tunnusmerkistöjen täyttävistä teoista, mutta ne eivät saattaneet näitä tuomioistuimen arvioitavaksi, kun tämä oli lausunut eri teosta (eli jälleenmyyntiin tarkoitetun huumausaineen laittomasta hallussapidosta). Vaikka tutkintaviranomaisilla oli käytettävissään tiettyjä tosiseikkoja koskevia tietoja pidätysmääräyksen kohteena olleista rikoksista, ei aiemman tuomion voitu katsoa johtaneen kansallisesti syyteoikeuden lopulliseen menettämiseen näiden pidätysmääräyksessä tarkoitettujen tekojen osalta. Ratkaisun oikeusohje on tältä osin muotoiltavissa siten, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisten tehtävänä on tiedustella tuomion antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisilta, onko kysymykses-

⁵⁴⁷ Weyembergh 2013, s. 950.

⁵⁴⁸ Asia C-261/09 *Mantello*, 50 kohta.

⁵⁴⁹ Macken 2012, s. 169.

sä tuon jäsenvaltion oikeuden mukaisesta lainvoimaisesta tuomiosta. Jos tämän jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan aiempi tuomio ei johda syyte-oikeuden lopulliseen menettämiseen, ei tätä voida pitää lähtökohtaisesti menettelyllisenä esteenä uusien syytetoimien toteuttamiseen ja niitä koskevan pidätysmääräyksen antamiseen.⁵⁵⁰

6.7.5 Ne bis in idem -kiellon soveltamisesta vangitsemismääräyksen yhteydessä

EU-luovuttamislain 53 §:n 1 momentin mukaan Suomeen syytetoimenpiteitä varten tapahtuvan luovuttamispyynnön perusteena tulee olla vangitsemispäätös. Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 3 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty, jonka luovuttamista Suomeen tullaan pyytämään, saadaan vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja jos epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden, luovuttamispyyntöön sisällytettävien rikosten määrän tai laadun taikka muiden vastaavien seikkojen perusteella on syytä epäillä, ettei hän saavu vapaaehtoisesti Suomeen syytetoimenpiteitä varten. Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 3 momentin soveltamisen yhteydessä herää vääjäämättä kysymys siitä, voiko asianomainen henkilö vedota pidätysmääräyksen antamista varten haetun vangitsemisvaatimuksen yhteydessä mahdolliseen *ne bis in idem* -loukkaukseen.

EU-tuomioistuimien on ratkaisuissaan C-436/04, *Van Esbroeck*, ja C-150/05, *Van Straaten*, todennut, että Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan tarkoituksena on taata henkilön oikeus vapaaseen liikkuvuuteen jäsenvaltioiden alueella. Tuomioistuimen mukaan tämä oikeus taataan tehokkaasti ainoastaan, jos teon tekijä tietää, että jäsenvaltiossa tuomion saatuaan ja rangaistuksensa suoritettuaan tai mahdollisesti syytteestä vapauttavan lainvoimaisen tuomion saatuaan hän voi liikkua Schengen-alueella joutumatta pelkäämään sitä, että hänet asetetaan syytteeseen toisessa jäsenvaltiossa.⁵⁵¹ Jos pidätysmääräyksen antamiseksi haetun vangitsemisvaatimuksen yhteydessä ei voitaisi tutkia mahdollista samasta asiasta aiemmin annetun ratkaisun *ne bis in idem* -vaikutusta, voitaisiin tämän katsoa vaarantavan EU:n perusoikeuksiin kuuluvan henkilöiden vapaan liikkuvuuden.

Edellä kuvatun kaltainen asetelma oli kysymyksessä Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 21.6.2006 (asia R 07/1125). Tapauksessa syyttäjä oli vaatinut henkilöä käräjäoikeudessa vangittavaksi, jotta hänet saataisiin eurooppalaisella pidätysmääräyksellä Suomeen syytettäväksi törkeistä petoksista, joista hän oli todennäköisin syin epäilty. Käräjäoikeus määräsi kyseisen henkilön

⁵⁵⁰ Asia C-261/09, *Mantello*, 46–51 kohta.

⁵⁵¹ Asia C-436/04, *Van Esbroeck*, 34 kohta; asia C-150/05, *Van Straaten*, 57 kohta.

vangittavaksi ja tämä kanteli käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen. Kantelun perusteena henkilö vetosi siihen, että hänet oli jo tuomittu Saksassa siitä teosta, jota koskevan epäilyn takia hänet oli määrätty vangittavaksi. Hän oli myös kärsinyt hänelle rikoksesta tuomitun rangaistuksen. Pakkokeinoja ei siten voitu käyttää sellaisen rikosepäilyn perusteella, josta teosta pakkokeinon kohdehenkilö oli jo tuomittu ja suorittanut rangaistuksensa.

Ratkaisunsa perusteluissaan hovioikeus totesi, että Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan tarkoitus, eli henkilöiden oikeus vapaaseen liikkuvuuteen jäsenvaltioiden alueella vaarantuisi, jos henkilö voitaisiin vangita artiklassa tarkoitettua rikosepäilyn perusteella. Sen vuoksi hovioikeus katsoi, että vangitsemisesta päättävän tuomioistuimen tulee vangitsemisen edellytyksiä harkitessaan ottaa huomioon sen tiedossa oleva Euroopan unionin jäsenvaltiossa annettu lainvoimainen tuomio siitä huolimatta, että myös täytäntöönpanojäsenvaltion oikeusviranomaisen tulee EAW-puitepäätöksen 3 artiklan perusteella kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, jos sen tiedossa on sanotun lainen tuomio. Ratkaisunsa lopputulemana hovioikeus katsoi, että käsiteltävänä olevassa asiassa vangitsemisvaatimus perustui samaan tekoon, josta henkilö oli jo tuomittu Saksassa rangaistukseen ja jonka rangaistuksen hän oli jo suorittanut.

Yhteenvetona ratkaisusta voidaan todeta sen korostavan kansallisen vangitsemisvaatimuksen merkitystä. Henkilöiden oikeus vapaaseen liikkuvuuteen jäsenvaltioiden alueella vaarantuisi, jos henkilö voitaisiin vangita pidätysmääräyksen antamista varten samasta teosta, josta hänet on jo tuomittu ja jota koskevan rangaistuksen hän on kärsinyt. Tällöin sovellettaviksi tulevat Suomen asianomaiset pakkokeinolain säännökset, että myös Schengenin yleissopimuksen 54 artiklan vaatimukset. Sitä vastoin EAW-puitepäätöksen kieltäytymisperusteiden harkinta on aina täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisen tehtävänä.

7. Eurooppalainen pidätysmääräys luovutettavaksi vaaditun henkilön perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta tarkasteltuna

7.1 PERUS- JA IHMISOIKEUDET KANSAINVÄLISESSÄ RIKOSOIKEUDELLISESSA YHTEISTYÖSSÄ

Kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla on ollut keskeinen vaikutus perus- ja ihmisoikeuksien aseman muotoutumiseen valtioiden välisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä. Näistä keskeisimpinä voidaan mainita Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansanvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 7 artiklan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen kiellot sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukainen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Jo vuoden 1951 YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen (SopS 77/1968) 33 artiklassa on määrätty, että sopimusvaltio ei tavalla tai toisella saa karkottaa tai palauttaa pakolaista sellaisten alueiden rajoille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden ja tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Vastaavasti rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta vuonna 1957 tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 32/1971) 3 artiklan 2 kappaleessa määrätään, että luovuttaminen ei ole sallittua, mikäli sillä osapuolella, jolle pyyntö on esitetty, on perusteltua aihetta uskoa, että tavallisen rikoksen vuoksi esitetyn luovuttamispyynnön tarkoituksena on asettaa henkilö syytteeseen tai rangaista häntä hänen rotunsa, uskontonsa, kansalaisuutensa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi tai että henkilön asemaa voidaan vaikeuttaa jonkin edellä mainitun syyn vuoksi. Myös vuonna 1984 tehdyn YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen (SopS 60/1989) 3 artiklassa määrätään, että mikään sopimusvaltio ei saa karkottaa, palauttaa tai luovuttaa ketään toiseen valtioon, jos on perusteltu syy uskoa, että hän olisi siellä vaarassa joutua kidutetuksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta keskeisiä määräyksiä sisältyy puolestaan EN 1957 -luovuttamissopimuksen lisäpöytäkirjoihin. Ensimmäisellä, vuonna 1975 laaditulla lisäpöytäkirjalla luovuttamissopimuksen *ne bis in idem* -kieltoon perustuva luo-

vuttamisesta laajennettiin käsittämään myös tietyt kolmansissa maissa annetut ratkaisut.⁵⁵² Kun taas toisella, vuoden 1979 lisäpöytäkirjalla (SopS 15/1985) yleissopimusta täydennettiin poissaolotuomioita (*in absentia*) käsittävällä määräyksellä, jolla mahdollistettiin luovuttamisesta kieltäytyminen tilanteissa, joissa henkilöä on pyydetty luovutettavaksi sellaisen vapausrangaistuksen tai vapaudenmenetyksen sisältävän turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, josta on päätetty tämän henkilön poissa ollessa, jos pyynnön vastaanottanut osapuoli katsoo, ettei tuomioon johtanut oikeudenkäynti ole turvannut niitä puolustuksen vähimmäisoikeuksia, joiden katsotaan kuuluvan jokaiselle rikoksesta syytetylle.

Sopimukseen otetuista kirjauksista huolimatta perus- ja ihmisoikeuksien asema luovuttamisoikeudessa oli varsin kapea aina 1980-luvun lopulle asti. Kansainvälisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä ja rikoksenteikijän luovuttamisessa on nimittäin vanhastaan korostettu valtiollisia intressejä eikä yksittäistä ihmistä ole niinkään nähty oikeuksien omistajana (subjektina) kuin tiettyjen velvollisuuksien kohteena (objektina).⁵⁵³ Esimerkiksi luovutettavaksi pyydettyllä henkilöllä ei vakiintuneesti katsottu olevan edes mahdollisuutta riitauttaa luovuttamismenettelyään koskevia valtion toimenpiteitä.⁵⁵⁴ Lisäksi laajalti noudatetun periaatteen (*rule of non-inquiry*) mukaan valtioiden viranomaiset pidättäytyivät menettelyssään ottamasta kantaa toisissa valtioissa vallitseviin yhteiskunnallisiin tai oikeudellisiin olosuhteisiin, eikä luovutukseen suostuneen valtion katsottu voivan olevan vastuussa luovutusta pyytäneen valtion mahdollisista ihmisoikeusloukkauksista.⁵⁵⁵ Joissakin tilanteissa valtioille voi myös olla epäselvää, kumpi yhteistyöhön osallistuvista valtioista on vastuussa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta.

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1 artiklan sopimusvelvoitteiden alueellisesta ja aineellisesta ulottuvuudesta seuraa, että yleissopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjoissa määritellyt oikeudet on turvattava ainoastaan jokaiselle sopimusvaltion lainkäyttövallan alaiselle henkilölle.⁵⁵⁶ Valtio ei siten Euroopan ihmisoikeussopimuksenkaan mukaan voi lähtökohtaisesti joutua vastuuseen siitä, että luovutettavan rikoksenteikijän kohtelu luovutusta pyytäneessä valtiossa ei kaikilta osin vastaa sopimuksen mukaisia vaatimuksia.⁵⁵⁷

⁵⁵² Suomi ei ole ensimmäisen lisäpöytäkirjan osapuolena.

⁵⁵³ Van den Wyngaert 1992, s. 491.

⁵⁵⁴ Bassiouni 1974, s. 563.

⁵⁵⁵ Van den Wyngaert 1990, s. 760, ja Bassiouni 2006, s. 604–605. Voidaan myös ajatella, että sitoutumiset sekä luovuttamissopimukseen että Euroopan ihmisoikeussopimukseen olivat itsessään osoitus valtioiden keskinäisestä luottamuksesta toistensa yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksiin, joka teki tarpeettomaksi perus- ja ihmisoikeuksien noudattamisen tutkinnan yksittäistapauksissa. Ks. tästä van Hoek – Luchtman 2005, s. 2–3.

⁵⁵⁶ Sopimuksessa tarkoitettu lainkäyttövalta kattaa ennen muuta valtion alueen. Pellonpää – Gullans – Pölonen – Tapanila 2018, s. 14.

⁵⁵⁷ Ibid. s. 16.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu tapauksessa *Soering vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* (1989) merkitsi kuitenkin perustavanlaatuaista muutosta edellä selostettuun pitkään vallinneeseen katsantokantaan. Tapauksessa EIT viittasi EIS 1 artiklaan ja totesi, että sopimusvaltio ei lähtökohtaisesti ole vastuussa siitä, että luovutettavan rikoksenteikijän kohtelu luovutusta pyytävässä valtiossa ei kaikilta osin vastaa EIS:n mukaisia vaatimuksia. EIT:n mukaan luovuttaminen voi kuitenkin merkitä EIS 3 artiklan vastaista menettelyä, mikäli luovuttamisen välittömänä seurauksena henkilö joutuu kysymyksessä olevassa toisessa valtiossa artiklan kieltämän kohtelun alhaiseksi.⁵⁵⁸ EIT katsoi, että luovutukseen suostuva valtio voi joutua vastuuseen, mikäli se luovuttaa henkilön toiseen maahan olosuhteissa, joiden vallitessa on ollut ennustettavissa, että hänellä on todellinen riski joutua epäinhimillisen kohtelun alaiseksi tuossa maassa.⁵⁵⁹ Lisäksi EIT totesi, että myös EIS 6 artikla saattaa poikkeuksellisesti tulla sovellettavaksi luovutustapauksissa, jos on olemassa todellinen vaara, että luovutusta pyytävässä valtiossa räikeästi loukattaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita.⁵⁶⁰

Soering-tapauksessa oli kysymys Saksan liittotasavallan kansalaisen Jens Soeringin luovuttamisesta Iso-Britanniasta Yhdysvaltojen Virginiaan. Valituksessaan Soering katsoi olevan olemassa vakava riski siitä, että Yhdysvaltoihin luovutettuna hänet tuomittaisiin kuolemaan. Tämä merkitsisi EIS 3 artiklan vastaista kohtelua erityisesti huomioon ottaen niin sanottua *death row* -ilmiö, josta seuraisi, että rangaistus pantaisiin täytäntöön vasta 6–8 vuoden kuluttua erilaisten valitusasteiden läpikäymisen jälkeen. Lisäksi Soering väitti luovutuksen johtavan myös EIS 6(3) artiklan loukkaukseen, koska Virginiaassa ei ollut järjestetty varattomien oikeusapua.

Ihmisoikeustuomioistuin katsoi ensinnäkin, että luovuttamiseen suostuva sopimusvaltio voi joutua vastuuseen EIS 3 artiklan nojalla, mikäli henkilö sen suorittaman toimenpiteen välittömänä seurauksena joutuu kysymyksessä olevassa toisessa valtiossa artiklan vastaisen kohtelun alaiseksi. Tuomioistuin korosti, ettei sen tehtävänä ole saattaa vastuuseen viitattua toista valtiota, joskin tuomioistuin välttämättä joutuu arvioimaan tässä valtiossa vallitsevia olosuhteita.⁵⁶¹

Käsillä olevassa tapauksessa ihmisoikeustuomioistuimen mielestä oli olemassa todellinen riski siitä, että Soering tuomittaisiin kuolemaan ja tämä rangaistus pantaisiin täytäntöön. Vaikka kuolemanrangaistuksen uhka toisessa valtiossa ei automaattisesti tehnytään luovuttavaa valtiota syylliseksi EIS 3 artiklan vastaiseen menettelyyn, olisi luovuttaminen tapauksen olosuhteissa kuitenkin rikkonut sanottua artiklaa. Tuomioistuimen mukaan odotettavissa oleva 6–8 vuoden mittainen niin sanottu *death row* -ilmiö oli näistä olosuhteista tärkein. Päätelmään, jonka mukaan luovuttaminen Yhdysvaltoihin

⁵⁵⁸ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 86 kohta.

⁵⁵⁹ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 87 kohta.

⁵⁶⁰ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 113 kohta.

⁵⁶¹ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 87 ja 91 kohta.

hin merkitsisi EIS 3 artiklan vastaista menettelyä, myötävaikuttivat osaltaan myös Soeringillä todettu mielenterveydellinen häiriintyneisyys sekä se, että tarjolla oli myös vaihtoehto luovuttaa hänet Saksaan, jossa hänet voitaisiin tuomita, mutta ei kuolemaan. Lopputulemana ihmisoikeustuomioistuin päätyi toteamaan, että luovutuspäätöksen täytäntöönpaneminen merkitsisi EIS 3 artiklan rikkomista.⁵⁶² Tuomioistuin korosti, että normaalisti se ei voisi ottaa kantaa potentiaalsiin sopimusrikkomuksiin, mutta poikkeus tästä periaatteesta oli välttämätön Soeringia uhkaavan seuraamuksen vakavan ja peruuttamattoman luonteen vuoksi. Tältä osin tuomioistuin viittasi sopimuksen tulkinnessa yleisestikin noudatettavaan tehokkuusperiaatteeseen.⁵⁶³

Väitetyn EIS 6(3) artiklan loukkauksen osalta EIT totesi, että EIS 6 artikla saattaa poikkeuksellisesti tulla sovellettavaksi luovutustapauksissa, jos on olemassa todellinen vaara, että luovutusta pyytävässä valtiossa räikeästi loukattaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. EIT katsoi, että näin ei kuitenkaan ollut tässä tapauksessa, vaikka Virginiassa ei ollut järjestetty varattomien oikeusapua.⁵⁶⁴

Soering-tapausta voidaan pitää monella tapaa merkityksellisenä sekä yleisesti kansainvälisen rikosoikeusavun että erityisesti luovuttamisoikeuden alalla. Siinä tunnustettiin ensimmäisen kerran, että rikoksentekijän luovuttaminen on kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden sitoma. Tapauksen tekee merkitykselliseksi myös se, että siinä yksilöä ei nähdä perinteisen kansainvälisoikeudellisen katsantokannan tapaan ainoastaan valtioiden välisen toimenpiteen kohteena, vaan nimenomaan oikeuksien haltijana.⁵⁶⁵ *Soering*-tapauksen myötä luovuttamisen kohteena olevalla henkilöllä on mahdollisuus riitauttaa luovuttamisensa vetoamalla kansainvälisiin ihmisoikeuksiin ja valtio voi joutua vastuuseen, mikäli se luovuttaa henkilön toiseen maahan olosuhteissa, joiden vallitessa on ollut ennustettavissa, että hänellä on suuri riski joutua epäinhimillisen kohtelun alaiseksi tuossa maassa.⁵⁶⁶ Tapaus ei siten tarkoita, että luovutukseen suostuneen valtion vastuu olisi seuraamusvastuuta luovutusta pyytäneen valtion teoista, vaan se on vastuuta valtion oman alueellisen lainkäyttövallan piirissä tehdystä toimenpiteestä (luovuttamispäätöksestä), jolla yksilö on altistettu todennäköiselle loukkaukselle.⁵⁶⁷ Toisaalta mikä tahansa ihmisoikeusloukkaus ei vielä sellaisenaan muodosta estettä luovuttamiselle, vaan tämä edellyttää aina punnintaa henkilön oikeussuojatarpeiden ja sopimusvaltioiden kokonaisintressien, kuten tehokkaan rikosvastuun, toteuttamisen välillä.⁵⁶⁸ Oikeuskirjallisuudessa onkin korostettu, että luovuttamises-

⁵⁶² *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 111 kohta.

⁵⁶³ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 90 kohta.

⁵⁶⁴ *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), 113 kohta.

⁵⁶⁵ Van den Wyngaert 1992, s. 491.

⁵⁶⁶ Smeulders 2005, s. 87, joka käyttää tästä vastuunmuodosta termiä ”*concept of Non-exposure*”

⁵⁶⁷ Pellonpää – Gullans – Pölonen – Tapanila 2018, s. 16.

⁵⁶⁸ ”*Furthermore, inherent in the whole of the Convention is a search for a fair balance between*

ta päätettäessä tulisi aina ottaa huomioon myös ne tosiasialliset seuraukset, joita luovuttamisesta kieltäytymisellä on rikosvastuun toteutumisen kannalta. Varsin usein luovuttamisesta kieltäytyminen ihmisoikeusloukkauksen perusteella johtaa nimittäin siihen, että luovutettavaksi vaadittu henkilö välttää rikosoikeudellisen vastuunsa kokonaan luovutusta pyytäneessä valtiossa. Tilanne eroaa siten puhtaasti valtion sisäisesti käsiteltävistä tapauksista, joissa samoihin oikeudenloukkauksiin voidaan reagoida siten, etteivät ne kuitenkaan estä rikosvastuun toteuttamista kokonaan.⁵⁶⁹

EIT on sittemmin useassa yhteydessä viitannut *Soering*-tapaukseen ja sen perusteluihin.⁵⁷⁰ Eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuva luovuttaminen ei tässä suhteessa muodosta poikkeusta, vaan esimerkiksi tapauksessa *Stapleton vastaan Irlanti* (2010) tuomioistuin on vahvistanut, että *Soering*-tapaus ja sitä seurannut ratkaisukäytäntö on sovellettavissa myös eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuvassa rikoksentekijän luovuttamisessa.⁵⁷¹ EIT on myös Bryssel I -asetuksen mukaista siviilituomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevassa asiassa *Avotins v. Latvia* (2016) viitannut keskinäisen luottamuksen periaatteen merkitykseen EU:n vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella eikä nähnyt aihetta poiketa oletuksesta, jonka mukaan EU turvaa lähtökohtaisesti perusoikeudet Euroopan ihmisoikeussopimukseen rinnastettavalla tavalla. Olettama siitä, että menettely kussakin jäsenvaltiossa vastaa valtiota sitovien perus- ja ihmisoikeusasiakirjojen vaatimuksia ei kuitenkaan ole kumoamaton.⁵⁷²

the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individual's fundamental rights. As movement about the world becomes easier and crime takes on a larger international dimension, it is increasingly in the interest of all nations that suspected offenders who flee abroad should be brought to justice. Conversely, the establishment of safe havens for fugitives would not only result in danger for the State obliged to harbour the protected person but also tend to undermine the foundations of extradition. These considerations must also be included among the factors to be taken into account in the interpretation and application of the notions of inhuman and degrading treatment or punishment in extradition cases." (tuomion 89 kohta).

⁵⁶⁹ Van den Wyngaert 1990, s. 771.

⁵⁷⁰ Ks. esimerkiksi *Mamatlukov ja Askarov v. Turkki* (2005); *Kaboulov v. Ukraina* (2009); *Einhorn v. Ranska* (2001); *Ahoruegeze v. Ruotsi* (2011); *King v. Yhdistynyt kuningaskunta Harkins ja Edwards v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2012); *Bakoyev v. Venäjä* (2013).

⁵⁷¹ *Stapleton v. Irlanti* (2010). Tapauksessa valittaja katsoi, että viivästys syytteen nostamisessa Yhdistyneessä kuningaskunnassa muodosti EIS 6 artiklan loukkauksen ja että sen vuoksi Irlannin päätös luovuttaa hänet Yhdistyneeseen kuningaskuntaan muodostui lainvastaiseksi. EIT hylkäsi valituksen tutkittavaksi ottamisen ja katsoi päätöksessään, ettei asiassa ollut olemassa todellista vaaraa siitä, että luovutettavaa henkilöä toisessa valtiossa odottavassa oikeudenkäynnissä räikeästi loukattaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. Lisäksi EIT totesi, että valittajan vetoaman oikeudenkäynnin kohtuullisen pituuden merkitys oli tarkoituksenmukaisinta arvioida pidätysmääräyksen antaneessa valtiossa, eli Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

⁵⁷² *Avotins v. Latvia* (2016), 113–114 kohta, jossa EIT toteaa muun muassa: "Limiting to exceptional cases the power of the State in which recognition is sought to review the observance of fundamental rights by the State of origin of the judgement could, in practice, run counter to the re-

Tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella ainakin EIS 2 ja 3 artikloissa turvatuilla oikeuksilla voidaan riidattomasti katsoa olevan edellä kuvattua ns. ekstraterritoriaalista vaikutusta. Lisäksi artikloilla 5, 6 ja 8 voi joissakin tilanteissa olla vastaavaa ekstraterritoriaalista vaikutusta. Esimerkiksi tapauksessa *Mamatkulov ja Askarov vastaan Turkki* (2005) EIT vahvisti, että luovuttaminen saattaisi jossakin poikkeuksellisessa tapauksessa olla ristiriidassa EIS 6 artiklan *fair trial* -oikeuksien kanssa, mikäli on olemassa todellinen vaara siitä, että luovutettavaa henkilöä toisessa valtiossa odottavassa oikeudenkäynnissä räikeästi loukattaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita.⁵⁷³ Tällainen tilanne oli käsillä ulkomaalaisen karkottamista koskevassa tapauksessa *Othman vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* (2012). Tapauksessa valittaja pystyi näyttämään toteen riskin siitä, että häntä vastaan esitettäisiin kanssasyytettyjen kiduttamalla saadut kertomukset. Oikeudenkäynnin kohdevaltiona ollut Jordania ei ollut osoittanut, että se kykenisi selvittämään kidutusepäilyjä ja poissulkemaan näin saatuja todisteita oikeudenkäynnissä. Näin ollen oikeudenkäyntiin Jordaniassa sisältyi todellinen riski valittajan prosessuaalisten oikeuksien räikeästä loukkauksesta.⁵⁷⁴

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisten oikeuksien soveltamiseen sisältyy kuitenkin tiettyjä rajoituksia. Esimerkiksi itse rikoksentehtäjän luovuttamista koskevan menettelyn (eli luovuttamisprosessin) ei ole katsottu merkitsevän rikossyytteestä päättämistä EIS 6(1) artiklan tarkoittamassa mielessä.⁵⁷⁵ Tärkeä rajoitus sisältyy myös EIS 5 artiklan henkilökohtaisen vapauden suojaan. EIS 5 artiklan 1 kappaleen a–f kohdassa on lueteltu tilanteet, joissa henkilöltä saadaan riistää vapaus. Kohdan c mukaan vapaudenriisto on sallittu, kun henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saatamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakenemasta teon jälkeen. Kohdan f mukaan henkilön pidättäminen ja vapaudenriisto on sallittu, jos on ryhdytty toimiin hänen karkottamiseksi tai luovuttamiseksi. Artiklan 3 kappaleen mukaan pidätetyllä ja vapaudenriiston kohteeksi joutuneella henkilöllä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. Kyseisessä sopimusmääräyksessä on kuitenkin viitattu vain saman artiklan 1 kappaleen c kohdassa mainittuihin tilanteisiin. Toisin sanoen luovuttamistilanteita koskeva kohta f on jätetty oikeutta oikeu-

quirement imposed by the Convention according to which the court in the State addressed must at least be empowered to conduct a review commensurate with the gravity of any serious allegation of a violation of fundamental rights in the State of origin, in order to ensure that the protection of those rights is not manifestly deficient.”

⁵⁷³ *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki* (2005), 88–91 kohta.

⁵⁷⁴ *Othman v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2012), 285 kohta.

⁵⁷⁵ *Mamatkulov ja Askarov v. Turkki* (2005), 82–83 kohta. EAW:n osalta ks. *Monedero Angora v. Espanja* (2008).

denkäyntiin kohtuullisessa ajassa koskevan 5 artiklan 3 kappaleen soveltamisalan ulkopuolelle, minkä tulkinnan myös EIT on oikeuskäytännössään vahvistanut.⁵⁷⁶

Luovuttamismenettelyn yhteydessä tapahtuvassa säilöönotossa on siten kysymys EIS 5 artiklan 1 kappaleen f kohdassa tarkoitettusta tilanteesta eikä c kohdassa tarkoitettusta rikosepäilyn vuoksi tapahtuvasta vapaudenmenetyksestä, johon liittyy oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kohtuuttoman pitkä säilöönotto voisi olla EIS 5 artiklan 1 kappaleen f kohdan vastainen. EIT on nimittäin katsonut, että jatkuva säilöönotto voi lakata olemasta f kohdan mukainen, jos asiaa ei hoideta ilman aiheettomia viivytyksiä tai muuten sen edellyttämällä huolellisuudella. Mitään aikarajoja ei tässä suhteessa voida asettaa, vaan tilannetta on arvioitava kussakin tapauksessa esillä olevien tosiasioiden valossa. Tapauksessa *Quinn v. Ranska* (1995) tuomioistuimien katsoi viranomaisien syyllistyneen viivytyksiin siinä määrin, että hieman alle kaksi vuotta kestänyt, luovuttamista silmällä pitäen tapahtunut vapaudenriisto rikkoi 5 artiklan 1 kappaleen f kohtaa.⁵⁷⁷ Sen sijaan ratkaisussa *Bogdanovski v. Italia* (2006) EIT totesi, että kaikkiaan noin puolen vuoden pituinen viivytys, joka oli aiheutunut lisälausuntojen hankkimisesta, ei antanut perusteita katsoa, että luovutusmenettelyn hieman yli vuoden kokonaiskesto olisi ollut kohtuuttoman pitkä. Viranomaisien ei myöskään ollut tarvinnut vapauttaa säilössä pidettyä henkilöä ennen kuin oli saatu tarvittavat tiedot.⁵⁷⁸

7.2 PERUS- JA IHMISOIKEUDET EU:SSA JA OSANA EAW-PUITEPÄÄTÖSTÄ

Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys EU:ssa on kasvanut huomattavasti 2000-luvulta lähtien.⁵⁷⁹ Vaikka perusoikeuksien kunnioittamista koskeva maininta sisällytettiin unionin perussopimukseen jo vuoden 1992 Maastrichtin sopimuksella, oli EU-tuomioistuin jo ennen tätä 1970-luvulla antanut perusoikeuksille sijaa osana EU-oikeutta. Näistä yhtenä merkittävimpänä voidaan pitää tapaus *Stauder*, jossa tuomioistuin linjasi perusoikeuksien olevan osa sen suojaamia EU-oikeuden yleisiä oikeusperiaatteita.⁵⁸⁰

Lissabonin sopimuksen myötä EU:n perusoikeuskirja sai perussopimuksen aseman, jota koskeva määräys on sisällytetty SEU 6(1) artiklaan. Lissabo-

⁵⁷⁶ *De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia* (1971) sekä *Quinn v. Ranska* (1995).

⁵⁷⁷ *Quinn v. Ranska* (1995)

⁵⁷⁸ *Bogdanovski v. Italia* (2006)

⁵⁷⁹ Oikeuskirjallisuudessa perus- ja ihmisoikeuksia on pidetty EU-oikeuden merkittävimpänä kehityksen suuntana. Ks. Ojanen 2010, s. 119–133.

⁵⁸⁰ Asia C-29/69, *Stauder*, Kok. 1969, s. 419.

nin sopimus sisältää myös määräyksen EU:n liittymisestä Euroopan ihmis-oikeussopimukseen. Lisäksi perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevia määräyksiä sisältyy sekä SEU 2 artiklan mukaisiin unionin yleisiin tavoitteisiin että SEUT 67(1) artiklaan, jonka mukaan unioni muodostaa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla kunnioitetaan perusoikeuksia sekä jäsenvaltioiden erilaisia oikeusjärjestelmiä ja -perinteitä. Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen nimenomainen mainitseminen on katsottu tärkeäksi, koska vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella toteutettavat rikosoikeudelliset toimet sisältävät usein yksilön oikeusasemaan puuttumista.⁵⁸¹ Tässä suhteessa perus- ja ihmisoikeudet merkitsevät vastapainoa tehokkuusajattelulle sisäisen turvallisuuden kysymyksissä. Esimerkiksi rikoksesta epäillyn tai syytetyn prosessuaalisten vähimmäisoikeuksien esille nostaminen on myös rikosprosessin ja rikosoikeusjärjestelmän hyväksyttävyyden kannalta tärkeää, vaikkakin se voi ensisilmäyksellä haitata järjestelmän toiminnan tehokkuutta.⁵⁸²

Kuten edellä on vastavuoroista tunnustamista käsittelevän luvun yhteydessä todettu, edellyttää rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroinen tunnustaminen jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeuden järjestelmiin. Luottamuksen yhteisenä perustana on jäsenvaltioiden sitoutuminen vapauden, kansanvallan sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteisiin. Keskinäinen luottamus rakentuu ennen kaikkea olettamalle siitä, että kaikki jäsenvaltiot täyttävät toiminnassaan niille asetettavat perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet.⁵⁸³ Koska kaikkien jäsenvaltioiden on katsottu ylittävän EIS:n vähimmäisvaatimukset, ei kieltäytyminen ihmisoikeusperusteella voisi tulla kyseeseen.⁵⁸⁴

EU-tuomioistuimien on EU:n Euroopan ihmisoikeussopimuksen liittymis-sopimusluonnoksesta antamassaan lausunnossa 2/13 todennut, että keskinäisen luottamuksen periaate edellyttää etenkin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta sitä, että kukin jäsenvaltio katsoo – jollei kyse ole poikkeuksellisisista olosuhteista –, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia.⁵⁸⁵ Kysymys on näin ollen olettamasta, joka asettaa jäsenvaltioille kaksi negatiivista toimintavelvoitetta.⁵⁸⁶

Ensinnäkin, kun jäsenvaltiot soveltavat unionin oikeutta, niitä voidaan tämän saman oikeuden nojalla vaatia olettamaan, että muut jäsenvaltiot noudattavat perusoikeuksia siten, että ne eivät voi vaatia toiselta jäsenvaltiolta perus-

⁵⁸¹ Melander 2015, s. 177.

⁵⁸² Nuotio 2010, s. 19.

⁵⁸³ Mitsilegas 2012, s. 319.

⁵⁸⁴ Suominen 2011b, s. 39.

⁵⁸⁵ Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 191 kohta.

⁵⁸⁶ Rosas – Armati 2018, s. 180–181.

oikeuksille annettavaa korkeampaa kansallisen suojan tasoa kuin mitä unionin oikeudessa annetaan. Toiseksi jäsenvaltiot eivät myöskään voi poikkeuksellisia tapauksia lukuun ottamatta tarkastaa, onko toinen jäsenvaltio tosiasiassa kunnioittanut tietyssä konkreettisessa tapauksessa unionin takaamia perusoikeuksia.⁵⁸⁷

EU-tuomioistuimen lausunto on hyvin lähellä sitä peruslähtökohtaa, joka myös EAW-puitepäätöstä luotaessa on ollut lähtökohtana: molemmissa lähtökohtana on jäsenvaltioiden keskinäinen luottamus siihen, että järjestelmään osallistuvat valtiot noudattavat toiminnassaan perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita. Tähän nähden kovinkaan yllättävänä ei siten voida pitää, että EAW-puitepäätökseen ei ole sisällytetty varsinaista perus- ja ihmisoikeusloukkaukseen perustuvaa kieltäytymisperustetta. Puitepäätöksen johdantokappaleessa 12 tosin todetaan, että puitepäätöksessä kunnioitetaan perusoikeuksia ja noudatetaan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa tunnustettuja ja Euroopan unionin perusoikeuskirjasta kuvastuvia periaatteita. Vastaavasti johdantokappaleessa 13 todetaan, että henkilöitä ei saa palauttaa, karkottaa tai luovuttaa sellaiseen maahan, jossa heitä vakavasti uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu. Lisäksi EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdassa todetaan, että puitepäätös ei vaikuta jäsenvaltioiden veloitteeseen kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa taattuja perusoikeuksia ja keskeisiä oikeusperiaatteita.

Puitepäätöksen säätämisvaiheessa valittu ratkaisu jättää perus- ja ihmisoikeusloukkausta koskeva nimenomainen kieltäytymisperuste pois on herättänyt oikeuskirjallisuudessa alusta alkaen voimakasta kritiikkiä.⁵⁸⁸ Keskeisin peruste tälle on, että EU:ssa ihmisoikeuksien suojaan on suhtauduttu ennemminkin edellytyksenä koko rikosoikeudelliselle yhteistyölle eikä niinkään kieltäytymisperusteena. Asetelma on ongelmallinen, sillä rikosoikeusyhteistyössä valtioiden ei tulisi voida välttää vastuutaan ihmisoikeuksien turvaamiseksi selettämällä se toisen valtion velvollisuudeksi.⁵⁸⁹

EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan muotoilua voidaan pitää vähintäänkin tulkinnallisena. Onko säännöksessä viitattut perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet tarkoitettu pidätysmääräyksen täytäntöönpanon välttämättömäksi edellytykseksi vai onko se tarkoitukseltaan ainoastaan vahvistusluontoinen julkilausuma jäsenvaltioiden velvoitteista kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa taattuja perusoikeuksia ja keskeisiä oikeusperiaatteita, jolloin mahdollisiin loukkauksiin reagoitaisiin unionitasolla (eikä siten yksittäisessä lainsoveltamistilanteessa) puitepäätöksen johdantokappaleen 10 todetun mukaisesti? Jälkimmäistä tulkintaa puoltaa johdantokappaleeseen 10 kirjattu lau-

⁵⁸⁷ Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 192 kohta.

⁵⁸⁸ Alegre – Leaf 2004.

⁵⁸⁹ Suominen 2011b, s. 38 ja 39.

suma, jonka mukaan järjestelyjen soveltaminen voidaan keskeyttää vain, jos jokin jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja periaatteita, minkä neuvosto toteaa kyseisen sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaisesti ja minkä seurauksista on säädetty saman artiklan 2 kohdassa. Tämä keskeyttämismahdollisuus ei siten ole kussakin yksittäisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan valtion toimivaltaisen viranomaisen oman harkinnan varassa, vaan edellyttää, että neuvosto on sopimusmääräysten mukaisesti todennut tilanteen olemassaolon.

Puitepäättöksen ihmisoikeuslausumien tulkinnanvaraisuus on johtanut varsin vaihtelevaan käytäntöön jäsenvaltioissa. Niitä on voitu pitää joko puitepäättöksen taustalla vaikuttavina yleisinä periaatteina, joiden soveltamiskynnys on korkea tai vaihtoehtoisesti yleisempänä oikeutuksena poiketa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteesta ihmisoikeuksien loukkaamisen perusteella.⁵⁹⁰ Jälkimmäisen tulkinnan mukaisesti osa jäsenvaltioista on sisällyttänyt kansallisiin luovuttamislakeihinsa erilliset perus- ja ihmisoikeuksien noudattamista koskevat vaatimukset kuten Suomi on tehnyt.⁵⁹¹ Komissio ja neuvosto ovat alkuaan kritisoineet tätä jäsenvaltioiden vaihtelevaa tulkintakäytäntöä EAW-puitepäättöksen implementoinnissa. Erillisten perus- ja ihmisoikeusloukkauksia koskevien kieltäytymisperusteiden sisällyttämisen kansallisiin lakeihin on katsottu vaarantavan koko EAW-puitepäättöksen tavoitteen ja johtavan luovuttamisen kohteena olevien henkilöiden eriarvoiseen kohteluun jäsenvaltioiden välillä, kun ei ole yksiselitteisesti selvää, tuleeko pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion viranomaisen arvioida eurooppalaisen pidätysmääräyksen perus- ja ihmisoikeusmukaisuutta.⁵⁹² Komission mukaan ihmisoikeusperuste on sinänsä pätevä syy kieltäytyä luovuttamisesta, mutta sellaisia tilanteita, joissa kieltäytymisperuste tulisi mahdollisesti sovellettavaksi, ei keskinäiseen luottamukseen perustuvassa järjestelmässä pitäisi lainkaan esiintyä.⁵⁹³

Sittemmin komission kanta asian suhteen näyttää lieventyneen. Esimerkiksi vuoden 2011 arviointiraportissa todetaan muun ohessa olevan selvää, että eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa neuvoston puitepäättöksessä (jonka 1 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on kunnioitettava perusoikeuksia ja keskeisiä oikeusperiaatteita, mukaan luettuna Euroopan ihmisoikeussopimuk-

⁵⁹⁰ Fichera 2011, s. 82 ja 178. Näin myös Kimpimäki 2017, s. 151.

⁵⁹¹ Tästä eri jäsenvaltioiden välisistä eroavaisuuksista implementoinnista laajemmin ks. Liite komission raporttiin KOM(2005) 63, s. 5–6.

⁵⁹² Doc. no. 8569/05 3 May 2005, Political orientation debate on issues arising from the Commission's report of 23 February 2005, based its evaluation of the European Arrest Warrant and the surrender procedures between Member States and subsequent Member State responses, s. 2–3.

⁵⁹³ Komission mukaan puitepäättös huomioi tarkoin ihmisoikeudet, mutta niistä ei ollut tarkoitus säätää kieltäytymisperustetta. Luovuttamiseen ei luonnollisestikaan saa suostua, mikäli tiedossa on unionisopimuksen 6 artiklan loukkaus. Tällaista ongelmaa ei jäsenvaltioiden kesken pitäisi kuitenkaan olla. Ks. KOM(2005) 63, s. 5 ja 7, sekä KOM(2006) 8, s. 5.

sen 3 artikla) ei määrätä panemaan luovutusta täytäntöön silloin kun täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen on kaikki asiaan liittyvät olosuhteet huomioon ottaen vakuuttunut siitä, että luovuttaminen johtaisi etsityn henkilön perusoikeuksien loukkaamiseen, koska vankeusolot eivät ole hyväksyttäviä.⁵⁹⁴

Euroopan parlamentti on puolestaan vuonna 2014 esittänyt, että EAW-uitepäättöä muutettaisiin siten, että perusteltu epäily siitä, että pidätysmääräyksen täytäntöönpano olisi ristiriidassa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan tai perusoikeuskirjaan perustuvien velvoitteiden kanssa, kirjattaisiin nimellisesti kieltäytymisen perusteeksi.⁵⁹⁵ Komissio ei kuitenkaan ole pitänyt parlamentin esittämää järjestelmän muuttamista tarpeellisenä tai perusteltuna. Komission näkemyksen mukaan perusoikeuksien turvaamisen kannalta keskeistä on meneillään oleva työ prosessuaalisten vähimmäisoikeuksien omaksumiseksi. Prosessuaalisten vähimmäisoikeuksien omaksuminen ja noudattaminen ovat komission mukaan paras keino löytää tasapaino perusoikeuksien noudattamisen ja keskinäisen luottamuksen periaatteen välille eurooppalaisen pidätysmääräyksen yhteydessä.⁵⁹⁶

Tässä suhteessa tosiasiallista kehitystä on myös tapahtunut. Esimerkiksi oikeusapudirektiivin (2013/48/EU) johdantokappaleissa 5 ja 6 todetaan muun ohessa, että ”vaikka kaikki jäsenvaltiot ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja KP-yleissopimuksen osapuolia, kokemus on osoittanut, että tämä ei yksinään aina merkitse riittävää luottamusta muiden jäsenvaltioiden rikosoikeudellisiin järjestelmiin” ja että ”keskinäisen luottamuksen vahvistaminen edellyttää yksityiskohtaisia sääntöjä perusoikeuskirjassa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja KP-yleissopimuksessa määrättyjen prosessuaalisten oikeuksien ja takeiden suojelusta. Se myös edellyttää perusoikeuskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vahvistettujen vähimmäisvaatimusten kehittämistä pidemmälle unionissa tämän direktiivin ja muiden toimenpiteiden avulla.” Kappaleiden lausumat tuovat selkeästi esille sen seikan, että viime vuosina EU-lainsäätäjän näkökulmasta keskinäinen luottamus on ollut enemmän kuin pelkkä toteamus vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisen edellytyksenä. Keskinäistä luottamusta on sitä vastoin rakennettava, kehitettävä ja sen on myös ilmentävä käytännössä.

Perusoikeuksien noudattamisen ja keskinäisen luottamuksen välinen yhteys on selkeästi havaittavissa myös uudemmissa vastavuoroiselle tunnustamiselle perustuvissa rikosoikeusinstrumenteissa. Vaikka EAW-uitepäättökseen ei ole sisällytetty ihmisoikeuskieltäytymisperustetta, eurooppalaisesta tutkintamää-

⁵⁹⁴ KOM(2011) 175 lopullinen, s. 7.

⁵⁹⁵ Euroopan parlamentin päätöslauselma 27. helmikuuta 2014 suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)).

⁵⁹⁶ Follow up to the European Parliament resolution with recommendations to the Commission on the review of the European arrest warrant adopted by the Commission on 28 May 2014.

räyksestä annetusta direktiivistä (EIO) tällainen peruste löytyy. EIO-direktiivin 11 artiklan 1 kappaleen f alakohdan mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos on olemassa painavia syitä katsoa, että eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan ja perusoikeuskirjan mukaan kuuluvien velvoitteiden kanssa. Sannottu kieltäytymisperuste osoittaa, että EU-lainsäätäjä ei ole enää tyytynyt perustamaan keskinäistä luottamusta pelkästään olettamalle siitä, että yksilön suoja olisi kaikissa jäsenvaltioissa riittävä, vaan jättänyt tilaa myös tapauskohtaiselle harkinnalle.⁵⁹⁷

7.3 PERUS- JA IHMISOIKEUDET EU-TUOMIOISTUIMEN PIDÄTYSMÄÄRÄYSTÄ KOSKEVASSA RATKAISUKÄYTÄNNÖSSÄ

7.3.1 Perus- ja ihmisoikeuksien suojan taso

SEU 6 artiklan 1 kappaleen mukaan unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään 7 päivänä joulukuuta 2000 hyväksytyssä ja Strasbourgissa 12 päivänä joulukuuta 2007 mukautetussa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jolla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla. Perusoikeuskirjan määräykset eivät millään tavoin laajenna perussopimuksissa määriteltyä unionin toimivaltaa. Perusoikeuskirjassa esitettyjä oikeuksia, vapauksia ja periaatteita on tulkittava perusoikeuskirjan tulkintaa ja soveltamista koskevien perusoikeuskirjan VII osaston yleisten määräysten mukaisesti ja ottaen asianmukaisesti huomioon perusoikeuskirjassa tarkoitetut selitykset, joissa esitetään näiden määräysten lähteet. Artiklan 2 kappaleen mukaan unioni liittyy ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen. Liittyminen ei vaikuta perussopimuksissa määriteltyyn unionin toimivaltaan. Artiklan 3 kappaleessa puolestaan todetaan, että ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdystä eurooppalaisesta yleissopimuksessa taatut ja jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä johtuvat perusoikeudet ovat yleisinä periaatteina osa unionin oikeutta.

Perusoikeuskirjan sisältö perustuu yhtäältä EU:n perustamissopimukseen, jäsenvaltioiden yhteisiin valtiosääntöperinteisiin ja toisaalta kansainvälisiin sopimuksiin, mukaan lukien EIS sellaisena kuin EIT on sitä tulkinnut.⁵⁹⁸ Näillä

⁵⁹⁷ Flore 2018, s. 161.

⁵⁹⁸ Tämä ilmenee perusoikeuskirjan johdannon 5 kappaleesta, jossa todetaan, että perusoikeuskirjan on määrä vahvistaa unionin toimivallan ja tehtävien sekä toissijaisuusperiaatteen mukaisesti oikeudet, jotka perustuvat erityisesti jäsenvaltioille yhteisiin valtiosääntöperinteisiin ja kan-

kaikilla järjestelmillä on keskinäisiä sidoksia. Jäsenvaltiot ovat EIS:n sopimusvaltioita ja unionin oikeusjärjestys on SEU 6 artiklassa sitoutunut sisällöllisesti EIS:een ja jäsenvaltioiden perusoikeusjärjestelmiin. Tätä kokonaisuutta on jäsennetty perusoikeuskirjan 51 artiklassa siten, että perusoikeuskirja koskee unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita vain silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohtaan sisältyy perusoikeuskirjan ja EIS:n välistä suhdetta koskeva säännös, jonka mukaan siltä osin kuin perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Tämä määräys ei estä unionia myöntämästä tätä laajempaa suojaa. Perusoikeuskirjan määräyksiä ei myöskään saa sen 53 artiklan mukaan tulkita siten, että ne loukkaisivat tai rajoittaisivat erityisesti EIS:ssa tai jäsenvaltioiden perustuslaeissa tunnustettuja perus- ja ihmisoikeuksia. On kuitenkin huomattava, että artiklan kieltö koskee ainoastaan perusoikeuskirjan määräyksiä ja niiden tulkintaa eikä unionioikeutta ylipäätään, josta siis voi johtua tällaisia rajoituksia.⁵⁹⁹

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen yhteydessä EU-tuomioistuin on joutunut ottamaan ratkaisutoiminnassaan kantaa siihen, mikä on perusoikeuskirjan suojan vähimmäissisältö ja voivatko jäsenvaltiot suojata perusoikeuksia unionioikeuden soveltamisalalla kansallisten perusoikeusnormien ja EIS:n perusteella laajemmin ja ehdottomammin kuin perusoikeuskirja edellyttää. Ensimmäisen kerran perus- ja ihmisoikeuksien asema eurooppalaisen pidätysmääräyksen ilmentämässä vastavuoroisen tunnustamisen järjestelmässä ja mahdollisena kieltäytymisperusteena oli esillä asiassa C-396/11, *Radu*, 29.1.2013 annetussa tuomiossa.⁶⁰⁰

Tapauksessa ennakkoratkaisupyynnön esittänyt Romanian kansallinen tuomioistuin kysyi unionin tuomioistuimelta muun muassa sitä, voiko eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytyä sillä perusteella, että luovutettavan perus- ja ihmisoikeuksia on loukattu. EU-tuomioistuin tulkitsi ennakkoratkaisupyynnön koskevan pääasiallisesti sitä, onko EAW-puitepäättöstä tulkittava perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklan sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan valossa siten, että täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset voivat kieltäytyä syytetoimenpiteitä varten annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta sillä perusteella, että pidätysmääräyksen antaneet oikeusviranomaiset eivät ole kuulleet etsittyä henkilöä ennen pidätysmääräyksen antamista.⁶⁰¹ Tuomioistuin totesi viitaten aikai-

sainvälisiin velvoitteisiin, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn yleissopimukseen, unionin ja Euroopan neuvoston hyväksymiin sosiaalisiin peruskirjoihin sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön.

⁵⁹⁹ Puumalainen 2018, s. 71–72.

⁶⁰⁰ Asia C-396/11, *Radu*, tuomio 29.1.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

⁶⁰¹ Asia C-396/11, *Radu*, 31 kohta.

sempaan ratkaisukäytäntöön, että ottamalla käyttöön uusi yksinkertaistettu ja tehokkaampi luovuttamisjärjestelmä pyritään helpottamaan ja nopeuttamaan oikeudellista yhteistyötä, jotta voitaisiin myötävaikuttaa sellaisen unionille asetun tavoitteen toteutumiseen, jonka mukaan siitä tulee vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuva alue, sen vankan luottamuksen perusteella, jonka on vallittava jäsenvaltioiden välillä.⁶⁰² Tuomioistuin vahvisti, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä vain puitepäätöksessä tarkoitetuissa tapauksissa ja että perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklan noudattaminen ei edellytä sitä, että jäsenvaltion oikeusviranomainen voi kieltäytyä syytetoimpiteitä varten annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta sillä perusteella, etteivät pidätysmääräyksen antaneet oikeusviranomaiset olleet kuulleet etsittyä henkilöä ennen pidätysmääräyksen antamista. Mikäli pidätysmääräyksen antaneiden oikeusviranomaisten velvollisuutena olisi kuulla etsittyä henkilöä ennen pidätysmääräyksen antamista, olisi tämä tuomioistuimen mukaan väistämättä esteenä itse luovuttamisjärjestelmälle ja vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteutumiselle, koska tällaisella pidätysmääräyksellä on muun muassa asianomaisen henkilön pakenemisen estämiseksi oltava tietty yllätysvaikutus.⁶⁰³

Radu-tapausta on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa muun muassa sen vuoksi, että siinä EU-tuomioistuin alistaa perus- ja ihmisoikeudet unionin oikeuden tehokkuusvaatimuksien täyttymiselle ja toisaalta rajoittaa velvollisuuden noudattaa näitä oikeuksia ainoastaan toisen vastavuoroiseen tunnustamiseen järjestelmään osallistuvan jäsenvaltion tehtäväksi.⁶⁰⁴ Tuomion perustelujen kohdassa 41 tuomioistuin toteaa nimenomaisesti, että "[u]nionin lainsäätäjä on joka tapauksessa varmistanut sen, että oikeutta tulla kuulluksi pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavassa jäsenvaltiossa kunnioitetaan siten, ettei eurooppalaisen pidätysmääräysjärjestelmän tehokkuus vaarannu".⁶⁰⁵ Tästä voidaan päätellä, että pidätysmääräyksen tehokkuus vaarantuisi, mikäli asianomaisen henkilön oikeus tulla kuulluksi olisi molempien sekä täytäntöönpanosta vastaavan että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vastuulla. Toisaalta voidaan myös perustellusti pohtia, missä määrin rikoksentehtäjän luovuttaminen olisi ylipäättänsä mielekästä tai mahdollista, mikäli asianomaisesta henkilöstä olisi aina kuultava ennen luovutusmääräyksen antamista. Useinhan tilanne on nimenomaan se, että asianomainen henkilö on poistunut määräyksen antaneesta valtiosta tulevaa oikeudenkäyntiä välttääkseen. Käytännössä kuuleminen tulevasta pidätysmääräyksestä edellyttäisi erillisen oikeusapupyynnön laatimista.

⁶⁰² Asia C-396/11, *Radu*, 34 kohta.

⁶⁰³ Asia C-396/11, *Radu*, 39 ja 40 kohta.

⁶⁰⁴ Mitsilegas 2015, s. 467.

⁶⁰⁵ Asia C-396/11, *Radu*, 41 kohta.

Toinen perus- ja ihmisoikeuksien ja pidätysmääräyksen suhdetta määrittävä merkityksellinen tuomio annettiin 26.2.2013 asiassa C-399/11, *Melloni*. Tapauksessa oli kysymys siitä, voitiinko perusoikeuskirjan soveltamisalalla, joka koski myös kansallisessa perustuslaissa säädettyjä oikeuksia, antaa korkeampi suojan taso kuin mikä johtuu unionin oikeudesta, jotta vältettäisiin tämän jäsenvaltion perustuslaissa tunnustetun perusoikeuden rajoittava tai loukkaava tulkinta.⁶⁰⁶

Konkreettisesti tapauksessa oli kysymys poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen (2009/299) puolustautumisoikeuteen liittyvien oikeuksien suojasta pidätysmääräyksen 4 a artiklan 1 kohdan perusteella. Kyseisen kohdan mukaan pidätysmääräystä ei voida kieltäytyä panemasta täytäntöön, jos henkilö ei ollut henkilökohtaisesti läsnä päätökseen johtaneessa oikeudenkäynnissä, jos henkilö oli oikeudenkäynnistä tietoisena valtuuttanut oikeudenkäyntiavustajan, jonka joko asianomainen henkilö tai valtio oli nimennyt puolustamaan häntä oikeudenkäynnissä, ja tämä edustaja oli tosiasiallisesti puolustanut häntä oikeudenkäynnissä.

Tapauksessa *Melloni* oli tuomittu Italiassa poissa olevana konkurssipetoksesta kymmenen vuoden vankeusrangaistukseen. Tämän jälkeen Italian virallinen syyttäjä antoi Espanjan viranomaisille Mellonia koskevan eurooppalaisen pidätysmääräyksen tämän tuomion täytäntöön panemiseksi. *Melloni* oli valtuuttanut Italiassa kaksi asianajajaa, joihin hän luotti ja joille Italian tuomioistuimien oli ilmoittanut tulevasta oikeudenkäynnistä, joten hän oli tietoinen oikeudenkäynnistä. Nämä kaksi asianajajaa olivat myös tosiasiallisesti puolustaneet Mellonia ensimmäisessä oikeusasteessa käydyssä oikeudenkäynnissä sekä sitä seuranneissa muutoksenhakuoikeudenkäynnissä ja kassaatiomenettelyssä. Kysymys oli siten tilanteesta, jossa Espanjan viranomaiset eivät voineet kieltäytyä Mellonin luovuttamisesta EAW-puitepäätöksen 4 a artiklan mukaisesti. Espanjan perustuslaki kuitenkin kielsi henkilön luovuttamisen valtioihin, joissa sallitaan tuomion antaminen erittäin vakavista rikoksista vastaajan poissa ollessa ilman, että tuomitun luovuttamiselle asetetaan ehdoksi, että hän voi riittää näillä tuomioilla ratkaistut asiat suojatakseen puolustautumisoikeuksiaan. Ennakkoratkaisun tehnyt Espanjan tuomioistuin pohti näin ollen, estikö EAW-puitepäätös espanjalaisia tuomioistuimia asettamasta Mellonin luovuttamisen ehdoksi sitä, että kyseisellä tuomiolla ratkaistua asiaa voidaan tarkastella uudelleen.⁶⁰⁷

EU-tuomioistuin tarkasteli ennakkoratkaisupyyntöä kolmessa osassa. Ensimmäkin tuomioistuin huomautti, että poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen 2009/299 tarkoituksena on yhtäältä kumota EAW-puitepäätöksen 2002/584 5 artiklan 1 kohta. Tuossa kohdassa mahdollistettiin tietyin edellytyksin se, että

⁶⁰⁶ Asia C-399/11, *Melloni*, tuomio 26.2.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

⁶⁰⁷ Asia C-399/11, *Melloni*, 14–15 ja 23–24 kohta.

vastaajan poissa ollessa määrätyn rangaistuksen täytäntöön panemiseksi annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanon ehdoksi asetetaan se, että taataan asianomaisen mahdollisuus saada asia käsitellyksi uudelleen pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa asianomaisen ollessa läsnä. Toisaalta poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen 2009/299 tarkoituksena on korvata tämä säännös 4 a artiklalla. Tuomioistuin huomautti, että ”vastedes säännöksessä rajoitetaan mahdollisuutta kieltäytyä tällaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta siten, että siinä vahvistetaan, millä edellytyksillä päätöstä, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin perusteella, jossa asianomainen henkilö ei ollut henkilökohtaisesti läsnä, ei pitäisi kieltäytyä tunnustamasta ja panemasta täytäntöön”.⁶⁰⁸ Tuomioistuin viittasi edellä selostettuun *Radu*-tapaukseen ja korosti, että puitepäätöksen säännösten mukaan jäsenvaltiot voivat kieltäytyä panemasta pidätysmääräystä täytäntöön vain sen 3 artiklassa säädetyissä ehdottomien kieltäytymisperusteiden ja 4 ja 4 a artiklassa luetelluissa harkinnanvaraisten kieltäytymisperusteiden tapauksissa. Lisäksi täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi asettaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle vain puitepäätöksen 5 artiklassa määritellyt edellytykset.⁶⁰⁹

Toiseksi EU-tuomioistuin tarkasteli, onko puitepäätöksen 4 a artiklan 1 kohta yhteensopiva niiden vaatimusten kanssa, jotka johtuvat perusoikeuskirjan 47 artiklassa tarkoitetusta oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä perusoikeuskirjan 48 artiklan 2 kohdassa taatuista puolustautumisoikeuksista. Tältä osin tuomioistuin katsoi viitaten EIT:n asianomaiseen ratkaisukäytäntöön (tapaus *Medenica v. Sveitsi*, EIT:n tuomio 14.6.2001; tapaus *Sejdovic v. Italia*, EIT:n tuomio 1.3.2006; ja tapaus *Haralampiev v. Bulgaria*, EIT:n tuomio 24.4.2012), että vaikka rikosasian vastaajan oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä on oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden olennainen osa, se ei kuitenkaan ole ehdoton. EU-tuomioistuin huomautti, että poissaolotuomioita koskevalla puitepäätöksellä 2009/299 toteutetulla eurooppalaisten pidätysmääräysten poissaoloratkaisuja koskevien edellytysten yhdenmukaistamisella pyrittiin parantamaan rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevien henkilöiden prosessuaalisia oikeuksia ja samalla edistämään tuomioistuinratkaisujen vastaavuuksien tunnustamista jäsenvaltioiden välillä. Tuomioistuin päätyi näin ollen katsomaan, että poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen tarjoama suoja on yhteensopiva perusoikeuskirjan 47 artiklasta ja 48 artiklan 2 kohdasta johtuvien vaatimusten kanssa.⁶¹⁰

Lopulta EU-tuomioistuin tarkasteli kysymystä siitä, salliiko perusoikeuskirjan 53 artikla jäsenvaltioille luvan poiketa etusijaperiaatteesta ja pidättäytyä

⁶⁰⁸ Asia C-399/11, *Melloni*, 41 kohta.

⁶⁰⁹ Asia C-399/11, *Melloni*, 38 kohta sekä asia C-396/11, *Radu*, 35–36 kohta.

⁶¹⁰ Asia C-399/11, *Melloni*, 49 ja 51 kohta.

soveltamasta unionioikeutta korkeamman kansallisen perusoikeussuojan perusteella. Tähän tuomioistuimien otti kielteisen kannan.

Tuomioistuimen mukaan etusijaperiaatetta loukattaisiin, jos jäsenvaltion sallittaisiin estävän perusoikeuskirjan kanssa täysin yhdenmukaisten unionin toimien soveltamisen sillä perusteella, että unionin toimissa ei oteta huomioon kyseisen valtion perustuslaissa taattuja perusoikeuksia. Edes perustuslain ta-soisiin säännöksiin vetoaminen ei voinut heikentää unionin oikeuden vaikutusta tämän jäsenvaltion alueella.⁶¹¹ Kun puitepäätöksen tarjoama suoja oli yhteensopiva perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklasta johtuvien vaatimusten kanssa, ei jäsenvaltio voinut toimia tämän perusoikeuskirjan vaatimukset täyttävän unionilainsäädännön kanssa ristiriitaisesti. EU-tuomioistuin huomautti, että perusoikeuskirjan 53 artiklan mukaan jäsenvaltioiden perusoikeuksien kansallisilla säännöillä oli kansallisissa täytäntöönpanotoimissa tilaa ”kunhan tämä soveltaminen ei vaaranna suojan tasoa, joka on vahvistettu perusoikeuskirjassa, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut, eikä unionin oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta”.⁶¹²

EU-tuomioistuin muistutti, että poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen 2009/299 antamisella pyrittiin vähentämään poissaoloratkaisujen vasta-vuoroiseen tunnustamiseen liittyviä ongelmia, jotka johtuivat siitä, että perusoikeuksien suoja eri jäsenvaltioissa vaihteli. Tätä varten puitepäätöksessä yhdenmukaistettiin eurooppalaisten pidätysmääräysten täytäntöönpanon edellytykset tilanteessa, jossa tuomio on annettu vastaajan poissa ollessa. Tämä puolestaan heijasti kaikkien jäsenvaltioiden saavuttamaa yhteisymmärrystä siitä, mikä ulottuvuus unionin oikeuden nojalla oli annettava niille menettelyllisille oikeuksille, jotka annetaan poissa olevina tuomituille henkilöille, joista on annettu eurooppalainen pidätysmääräys. Näin ollen se, että jäsenvaltion sallittaisiin vetoavan perusoikeuskirjan 53 artiklaan, jotta se voisi asettaa poissa olevana tuomitun henkilön luovuttamiselle ehdon, josta ei säädetä puitepäätöksessä 2009/299 ja jonka mukaan tuomiolla ratkaistua asiaa on voitava tarkastella uudelleen pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa, jotta vältettäisiin täytäntöönpanojäsenvaltion perustuslaissa taattujen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden ja puolustautumisoikeuksien loukkaus, johtaisi puitepäätöksessä määritellyn perusoikeuksien suojan tason yhtenäisyyttä horjuttamalla luottamuksensuojan ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteiden, joita päätöksellä pyritään vahvistamaan, loukkaamiseen ja siten puitepäätöksen tehokkuuden vaarantumiseen.⁶¹³

Melloni-tapauksessa keskeistä on, että EU-tuomioistuin muotoili ne kriteerit, joiden perusteella jäsenvaltioiden kansalliset tuomioistuimet voivat sovel-

⁶¹¹ Asia C-399/11, *Melloni*, 58 ja 59 kohta.

⁶¹² Asia C-399/11, *Melloni*, 60 kohta.

⁶¹³ Asia C-399/11, *Melloni*, 62 ja 63 kohta.

taa kansallisessa perustuslaissa säädettyjä oikeuksia unionioikeuden soveltamisalalla. Ensinnäkin tämä soveltaminen ei saa vaarantaa perusoikeuskirjassa vahvistettua suojan tasoa, ja toisaalta sillä ei myöskään saada vaarantaa unionin oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta. Kysymys on siten siitä, että tietyissä tapauksissa perusoikeuskirjassa määritelty suojan taso voi määrittää samanaikaisesti sekä suojan alimman että ylimmän hyväksyttävän tason.⁶¹⁴ Tapauksessa etusijaperiaate määritteli eri perusoikeusinstrumenttien keskinäistä suhdetta siten, että unionioikeuden soveltamisalalla suoja määräytyi perusoikeuskirjan ja sen kanssa yhdessä sovellettavan aineellisen unionin säädöksen perusteella. Jäsenvaltion kansallisen perustuslain suojalla oli kansallisessa täytäntöönpanossa siten vain vähäistä merkitystä ja se ei saanut olla ristiriidassa unioninormin kanssa. Se, kuinka paljon kansallisille säännöille jää tilaa, on puolestaan sidoksissa kunkin EU-säännön aineelliseen sisältöön ja sen sallimaan kansalliseen liikkumavaraan.⁶¹⁵ Poissaolotuomioita koskevalla puitepäätöksellä niitä koskeva perusoikeussuoja oli unionissa yhdenmukaistettu. Jäsenvaltiot eivät siten voineet kansallisilla perusoikeusargumenteilla vaarantaa pidätysmääräyksen tehokkuutta ja vastavuoroisen tunnustamisen taustalla vaikeuttavaa keskinäistä luottamusta.

Radu- ja *Melloni* -ratkaisujen jälkeen pidätysmääräys oli seuraavan kerran esillä perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta tuomiossa 30.5.2013 asiassa *Jeremy F.*, C-168/13 PPU, ja tuomiossa 17.7.2015 asiassa *Lanigan*, C-237/15 PPU. Ensiksi mainitussa tapauksessa oli kysymys siitä, voidaanko pidätysmääräyksen vastaanottaneessa valtiossa säätää muutoksenhausta pidätysmääräyksen laajentamista koskevaan päätökseen, kun tällä muutoksenhaulla on pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa lykkäävä vaikutus.

EU-tuomioistuin katsoi, että vaikka EAW-puitepäätöksessä ei säädetä mahdollisuudesta hakea muutosta pidätysmääräystä koskeviin päätöksiin, se ei estä jäsenvaltioita säätämästä tällaisesta oikeudesta. Lisäksi puitepäätös ei tuomioistuimen mukaan estä jäsenvaltioita soveltamasta muun muassa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, jos se ei tee tyhjäksi puitepäätöksen soveltamista.⁶¹⁶ Pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa lykkäävä kansallinen muutoksenhaku oli siten EU-tuomioistuimen mukaan mahdollinen, mutta sen tuli täyttää puitepäätöksen 17 artiklassa tarkoitetut lopullisen päätöksen tekemistä varten säädetyt määräajat.⁶¹⁷ Tämä tarkoittaa sitä, että muutosta ei voida missään tapauksessa hakea lykkäivin vaikutuksin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa

⁶¹⁴ Torres Pérez 2014, s. 316–317.

⁶¹⁵ Besselink 2014, s. 546, ja Puumalainen 2018, s. 73–74.

⁶¹⁶ Asia C-168/13, *Jeremy F.*, tuomio 30.5.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 51 ja 53 kohta.

⁶¹⁷ Asia C-168/13, *Jeremy F.*, 74–75 kohta.

koskevaan päätökseen noudattamatta samalla puitepäätöksen 17 artiklassa määritettyjä lopullisen päätöksen tekemistä koskevia määräaikoja, jollei toimivaltainen tuomioistuin päättä esittää ennakkoratkaisukysymystä unionin tuomioistuimelle.⁶¹⁸

Jeremy F. -ratkaisu voidaan liittää edellä käsitellyn *Melloni*-tapauksen kanssa samaan tulkintayhteyteen, joskin *Melloni*-ratkaisu koski ennen muuta perusoikeuskirjan 53 artiklan tulkintaa. Sanotun artiklan mukaan perusoikeuskirjaa ei saa tulkita siten, että se rajoittaisi tai loukkaisi niitä ihmisoikeuksia ja perusvapauksia, jotka tunnustetaan unionin oikeudessa ja erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä jäsenvaltioiden perustuslaeissa, niiden soveltamisalojen mukaisesti. Kun EU-oikeus edellyttää kansallista täytäntöönpanoa, kansallisella tasolla saadaan *Melloni*-ratkaisun mukaan soveltaa perusoikeuksien suojan kansallista tasoa, kunhan tämä soveltaminen ei vaaranna perusoikeuskirjassa vahvistettua suojan tasoa sellaisena kuin EU-tuomioistuin on sitä tulkinnut eikä myöskään EU-oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta.

Jeremy F. -tapauksessa keskeistä on, että EU-tuomioistuin salli jäsenvaltion kansallisen perusoikeuksien suojan soveltamisen sen vuoksi, että EAW-puitepäätöksellä ei ollut yhdenmukaistettu pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon liittyvää muutoksenhakuoikeutta eikä tämä soveltaminen myöskään vaarantanut perusoikeuskirjassa vahvistettua suojan tasoa.⁶¹⁹ Se kuinka paljon kansallisille säännöille jäi tilaa, oli puolestaan sidoksissa EAW-puitepäätöksen aineelliseen sisältöön ja sen sallimaan kansalliseen liikkumavaraan. Tapauksessa tämän liikkumavaran muodosti puitepäätöksen 17 artiklassa säädetyt määräajat. EU-oikeuden ensisijaisuuden, yhtenäisyyden ja tehokkuuden näkökulmasta tarkasteltuna muutoksenhakuoikeus oli sallittua, kunhan menettelyllä ei loukattu puitepäätöksen 17 artiklassa säädettyjä määräaikoja. Sitä vastoin *Melloni*-tapauksessa tällaista kansallista liikkumavaraa ei ollut, sillä poissaolotuomioita koskevalla puitepäätöksellä asiaa koskevat kieltäytymisperusteet oli yhdenmukaistettu jäsenvaltioiden kesken. Poissaolotuomioita koskevan puitepäätöksen vastainen, kansalliseen perusoikeuden suojaan perustuva kieltäytymisperuste olisi näet vaarantanut EU-oikeuden ensisijaisuuden, yhtenäisyyden ja tehokkuuden.⁶²⁰

⁶¹⁸ EAW-puitepäätöksen 17 artiklan mukaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskeva lopullinen päätös on tehtävä lähtökohtaisesti joko kymmenen päivän kuluessa siitä, kun etsitty henkilö on suostunut luovuttamiseensa, tai muissa tapauksissa 60 päivän kuluessa viimeksi mainitun kiinniotamisesta. Näitä määräaikoja voidaan pidentää 30 päivällä vain erityistapauksissa, ja jäsenvaltio voi jättää noudattamatta 17 artiklassa säädetyt määräaikoja vain poikkeuksellisisissa olosuhteissa. Päätös, joka koskee suostumuksen antamista pidätysmääräyksen laajentamiseen tai edelleen luovuttamiseen puitepäätöksen 27 artiklan 4 kohdan ja 28 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaisesti on tehtävä viimeistään 30 päivän kuluttua pyynnön vastaanottamisesta.

⁶¹⁹ Millet 2014, s. 213.

⁶²⁰ Torres Pérez 2014, s. 326.

Jälkimmäisessä tapauksessa C-237/15 PPU, *Lanigan*, ennakkoratkaisupyynn-
tö koski EAW-puitepäätöksen 17 artiklassa säädettyjen määräaikojen tulkin-
taa suhteessa sen 15 ja 12 artiklaan. Puitepäätöksen 15 ja 17 artikla sisältävät
määräykset pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle asetetuista määräajoista, kun
taas puitepäätöksen 12 artiklassa mahdollistetaan asianomaisen henkilön väli-
aikainen vapauttaminen edellyttäen, että kyseisen jäsenvaltion toimivaltainen
viranomainen toteuttaa tarpeelliseksi katsomansa toimenpiteet etsityn henki-
lön pakenemisen estämiseksi. Ennakkoratkaisua pyytänyt Irlannin tuomioistuin
tiedusteli, onko puitepäätöksen 12 artiklaa, 15 artiklan 1 kohtaa ja 17 artiklaa
tulkittava siten, että ne estävät sen, että 17 artiklassa säädettyjen määräaikojen
päättymisen jälkeen täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen yhtäältä
tekee eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskevan päätöksen
ja toisaalta pitää etsityn henkilön säilössä, vaikka tämän henkilön säilössä pitä-
misen kokonaisaika ylittää nämä määräajat.⁶²¹

EU-tuomioistuin totesi, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanomenettelyä
on jatkettava myös puitepäätöksen 17 artiklassa vahvistettujen määräaikojen
päättymisen jälkeen. Pelkästään puitepäätöksen 17 artiklassa vahvistettujen
määräaikojen päättymisen ei voinut poistaa täytäntöönpanojäsenvaltiolta vel-
vollisuutta jatkaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanomenette-
lyä ja tehdä sitä koskeva täytäntöönpanopäätös. Tuomioistuimen mukaan yleis-
nen ja ehdoton velvollisuus vapauttaa väliaikaisesti asianomainen henkilö tai
sitä suuremmalla syyllä yksinkertaisesti vapauttaa hänet näiden määräaikojen
päättymisen jälkeen tai silloin, kun etsityn henkilön säilössä pitämisen koko-
naiskesto ylittää mainitut määräajat, voisi rajoittaa puitepäätöksellä perustetun
järjestelmän tehokkuutta ja näin ollen estää sillä tavoiteltujen päämäärien to-
teuttamisen. Puitepäätöksen 12 artikla ei siten ollut lähtökohtaisesti esteenä sil-
le, että täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen pitää etsityn henkilön
säilössä kansallisen oikeutensa mukaisesti puitepäätöksen 17 artiklassa vahvis-
tettujen määräaikojen päättymisen jälkeen, vaikka henkilön pidättämisen koko-
naiskesto ylittikin nämä määräajat.⁶²²

EU-tuomioistuin huomautti kuitenkin, että täytäntöönpanon turvaamiseksi
toteutettu henkilön säilöönotto ei voi muun muassa EU:n perusoikeuskir-
jan oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen koskevan 6 artiklan vuoksi kestää
kohtuuttoman pitkään. Lisäksi tuomioistuin viittasi Euroopan ihmisoikeus-
sopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen f kohtaan liittyvään luovuttamismenette-
lyjä koskevaan EIT:n oikeuskäytäntöön, josta ilmeni, että jos menettelyä ei to-
teuteta riittävän nopeasti, säilössä pitämisen oikeutus lakkaa (tapaus *Quinn v.*
Ranska, EIT:n tuomio 22.3.1995, 48 kohta; ja tapaus *Gallardo Sanchez v. Ita-*

⁶²¹ Asia C-237/15 PPU, *Lanigan*, tuomio 16.7.2015, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoel-
massa, 26 kohta.

⁶²² Asia C-237/15 PPU, *Lanigan*, 26, 34, 42 ja 50 kohta.

lia, tuomio 24.3.2015, 40 kohta). Koska eurooppalaisen pidätysmääräyksen antaminen ei sellaisenaan oikeuta etsityn henkilön säilössä pitämistä ajanjaksolla, jonka kokonaiskesto ylittää tämän määräyksen täytäntöönpanon edellyttämän ajan, täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi EU-tuomioistuimen mukaan päättää henkilön säilössä pitämisestä perusoikeuskirjan 6 artiklan mukaisesti vain, jos eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva täytäntöönpanonemennettely on toteutettu riittävän nopeasti ja jos näin ollen säilöön ottamisen kesto ei ole liiallinen.⁶²³

Tämän varmistamiseksi täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen pitää tarkastaa konkreettisesti kyseinen tilanne ja ottaa huomioon kaikki merkitykselliset seikat arvioidakseen menettelyn keston perusteltavuutta, muun muassa kyseisten jäsenvaltioiden viranomaisten mahdollinen passiivisuus ja tarvittaessa etsityn henkilön myötävaikutus tähän keston. Lisäksi on otettava huomioon, mikä rangaistus etsittyä henkilöä uhkaa tai hänelle on tuomittu niiden tosiseikkojen nojalla, jotka ovat oikeuttaneet häntä koskevan eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisen, tai onko olemassa pakenemisen vaara. Säilöönottoa ei siten EU-tuomioistuimen mukaan voinut jatkaa enää pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle varatun ajan umpeen kulumisen jälkeen, jos säilöönottoaika kokonaisuutena arvioiden on ollut kohtuuton. Jos henkilö vapautetaan, vapautuksen yhteydessä on kansallisesti määrättävä sellaisista tarpeellisista toimenpiteistä, jotka estävät henkilöä pakenemasta ja varmistavat, että tarvittavat aineelliset edellytykset hänen tosiasialliselle luovuttamiselleen täyttyvät edelleen niin kauan kuin lopullista päätöstä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta ei ole tehty.⁶²⁴

Kaikissa edellä käsitellyissä tapauksissa keskeistä on, että EU-tuomioistuin on määritellyt kriteerit, joiden perusteella jäsenvaltiot voivat soveltaa kansallisissa (perustus)laeissaan säädettyjä oikeuksia pidätysmääräyksen soveltamisalalla. Se, että jäsenvaltioiden perustuslait takaavat perusoikeuskirjassa vahvistettua korkeampaa suojaa ei itnessään ole kiellettyä. Tämä suojan taso ei vain saa vaarantaa itse pidätysmääräyksen tehokkuutta sekä unionioikeuden ensisijaisuutta ja yhtenäisyyttä. Yhtä lailla tärkeää on huomata, ettei perusoikeuksien soveltaminen saa myöskään vaarantaa perusoikeuskirjassa vahvistettua tasoa. Se, kuinka paljon kansallisille säännöksille jää tilaa, on sidoksissa pidätysmääräyksen aineelliseen sisältöön ja sen sallimaan kansalliseen liikkumavaraan. Koko vastavuoroisen tunnustamisen tausta-ajatus on, että jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien erot hyväksytään ja tunnustetaan eikä näiden tulisi muodostaa estettä tunnustamiselle. Mikäli jäsenvaltioiden sallittaisiin vedota niiden kansallisissa lainsäädännöissä omaksuttuihin perusoikeusratkaisuihin pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa, ei vastavuoroiselle tunnustamiselle

⁶²³ Asia C-237/15 PPU, *Lanigan*, 58 kohta.

⁶²⁴ Asia C-237/15 PPU, *Lanigan*, 59–63 kohta.

jää juurikaan tilaa. Tällöin aletaan olla lähellä aiemmin noudatettua luovuttamisjärjestelmää, jolle oli tunnusomaista nimenomaan se, että kukin valtio pani pyynnöt täytäntöön oman oikeusjärjestyksensä sallimissa rajoissa.

Edellä on käynyt ilmi, että jäsenvaltiot ovat EAW-puitepäättöksen rajoituksesta huolimatta edellyttäneet kaksoisrangaistavuuden tutkimista puitepäättökseen tarkoitetujen listarikosten osalta ja säättäneet omia kansalaisia koskevista ehdottomista kieltäytymisperusteista tai muotoilleet niiden soveltamisalaa muutoin. Monilla näistä rajauksista on liittynäkohtia jäsenvaltioiden perustuslaillisiin ratkaisuihin oikeussuojan tasosta. Kuitenkin jo EU 1996 -luovuttamis-sopimuksessa omien kansalaisten luovuttamista koskeva kielto ei ole ollut enää pääsääntö. Tällöin herää väistämättä kysymys siitä, onko jäsenvaltioissa sittenkään sisäistetty vastavuoroisen tunnustamisen merkitystä. Esimerkiksi Suomen osalta puitepäättöksestä poikkeavia kansallisia ratkaisuja selittää osaltaan se oikeusministeriön lakivaliokunnalle toimittamasta muistiostakin ilmenevä seikka, ettei vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella ole sisällöllisesti määriteltä merkitystä, ja että kysymyksessä on vain poliittisluontoinen lausuma.⁶²⁵

Unionitasoisten prosessuaalisten vähimmäisoikeuksien omaksumisella on keskeinen merkitys jäsenvaltioiden välisen luottamuksen rakentamisessa. *Melloni*-tapauksessa oli nimenomaan kyse poissaolotuomioita koskevan perusoikeuden suojan tason yhdenmukaistamisesta. Tämä ei kuitenkaan itsessään poistanut sitä ongelmaa, jonka Espanjan perustuslain mukainen suojan taso aiheutti pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle. Toisin sanoen unionin tasoilla vähimmäisoikeuksilla ei sellaisenaan pystytty ratkomaan kaikkia pidätysmääräyksen soveltamiseen liittyviä kysymyksiä.

Unionioikeuden etusijaa ja pidätysmääräyksen tehokkuutta korostavien EU-tuomioistuimen ratkaisujen kääntöpuolena voi olla se, että jäsenvaltiot kokevat ne uhkana oikeudelliselle identiteetilleen. EU-tuomioistuin ei kuitenkaan ole unohtanut jäsenvaltioiden perustuslaillisia ratkaisuja. Esimerkiksi ratkaisussaan, jossa tuomioistuin päätti etusijan soveltamisesta suhteessa jäsenvaltioiden kansallisiin perustuslakeihin, totesi se samalla (silloisen) yhteisön omien perusoikeuksien perustuvan jäsenvaltioiden yhteisiin perustuslaillisiin traditioihin.⁶²⁶ Toisin sanoen tuomioistuin on valmis ottamaan jäsenvaltioiden perustuslailliset arvot huomioon, joskin vain yhden oikeusjärjestyksen tunnustama perusoikeus ei vielä ehkä riitä suojan antamiseen.⁶²⁷

Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että SEU 4 artiklan 2 kohtaan kirjatun mukaisesti unioni kunnioittaa jäsenvaltioiden tasa-arvoa perussopimuksia sovellettaessa sekä niiden kansallista identiteettiä, joka on olennainen osa niiden poliittisia ja valtiosäännön rakenteita – myös alueellisen ja paikallisen itsehallin-

⁶²⁵ Oikeusministeriön muistio lakivaliokunnalle 26.11.2003.

⁶²⁶ Asia C-11/70, *Internationale Handelsgesellschaft*, 4 kohta.

⁶²⁷ Raulus 2010, s. 105.

non osalta. Jäsenvaltio, joka katsoo johdetun oikeuden säännöksen loukkaavan kansallista identiteettiään, voi siten riitauttaa kyseisen säännöksen SEU 4 artiklan 2 kohdan nojalla. *Melloni*-tapauksessa näin ei ollut, sillä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden ja puolustautumisoikeuksien ulottuvuuden määrittely vastaajan poissa ollessa annettujen tuomioiden tapauksessa ei vaikuttanut Espanjan perustuslailliseen identiteettiin.⁶²⁸

7.3.2 Perus- ja ihmisoikeusloukkaukset pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa

7.3.2.1 Vankilaolosuhteet

Vuonna 2016 EU-tuomioistuin joutui viimein ottamaan kantaa siihen, onko keskinäiseen luottamukseen perustuva oletama perus- ja ihmisoikeuksien noudattamisesta kumoamaton. Yhdistettyjä asioita koskevassa tuomiossa C-404/115 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru* oli kysymys Unkarin ja Romanian antamien pidätysmääräysten täytäntöönpanosta Saksassa tilanteessa, jossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli aiemmin pitänyt Unkarin ja Romanian ylikuormitettujen vankiloiden oloja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisena halventavana kohteluna. Näin ollen EU-tuomioistuin joutui ottamaan kantaa siihen, voitiinko pidätysmääräyksen täytäntöönpano keskeyttää tilanteessa, jossa luovuttaminen pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon altistaisi asianomaisen henkilön todelliselle vaaralle joutua epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi tuossa jäsenvaltioissa vallitsevien vankilaolosuhteiden vuoksi.

Aiempien ratkaisujensa tapaan EU-tuomioistuin totesi, että keskinäisen luottamuksen ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteilla on unionin oikeudessa perustavanlaatuinen merkitys, koska niiden avulla voidaan luoda ja ylläpitää alue, jolla ei ole sisäisiä rajoja. Keskinäinen luottamus edellyttää, että kukin jäsenvaltio katsoo, jollei kyse ole poikkeuksellisista olosuhteista, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia. Tuomioistuin korosti vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä rikosasioiden oikeudellisen yhteistyön kulmakivenä, ja että jäsenvaltiot ovat lähtökohtaisesti velvollisia panemaan pidätysmääräykset täytäntöön.⁶²⁹

Täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vain tyhjentävästi puitepäätöksen 3, 4 ja 4 a artiklas-

⁶²⁸ Julkisasiainmies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-399/11, *Melloni*, 140–141 kohta.

⁶²⁹ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, tuomio 5.4.2016, julkaisutu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 78 ja 79 kohta.

sa luetelluissa tapauksissa. Lisäksi pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle voidaan asettaa vain puitepäätöksen 5 artiklassa tyhjentävästi lueteltuja ehtoja. Unionin tuomioistuin huomautti myös, että eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan järjestelyn soveltaminen sellaisenaan voidaan keskeyttää SEU 7 artiklassa määrätyn menettelyn mukaisesti vain, jos jokin jäsenvaltio rikkoo vakavasti ja jatkuvasti SEU 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja. Tuomioistuin totesi kuitenkin, että vastavuoroisen tunnustamisen ja keskinäisen luottamuksen periaatteita voidaan poikkeuksellisissa olosuhteissa rajoittaa.⁶³⁰

EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan mukaan puitepäätöksellä ei vaikuteta velvoitteeseen kunnioittaa muun muassa perusoikeuskirjassa taattuja perusoikeuksia. EU-tuomioistuin korosti, että perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaisesti jäsenvaltioiden ja niiden tuomioistuimien on noudatettava perusoikeuskirjan määräyksiä, kun ne soveltavat puitepäätöksen täytäntöönpanemiseksi annettuja kansallisia säännöksiä. Näihin määräyksiin sisältyy perusoikeuskirjan 4 artiklan epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kielto. Perusoikeuskirjan 4 artiklassa taattu oikeus on luonteeltaan ehdoton ja se vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa sekä liittyy läheisesti perusoikeuskirjan 1 artiklassa tarkoitettuun ihmisarvon kunnioittamiseen, joka on yksi unionin ja sen jäsenvaltioiden perusarvoista. Tästä seurasi tuomioistuimen mukaan se, että kun jäsenvaltion täytäntöönpanosta vastaavalla oikeusviranomaisella on tiedossaan seikkoja, jotka osoittavat todellisen vaaran pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa vangittujen henkilöiden epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta, sen on arvioitava tämän vaaran olemassaoloa, kun se päättää henkilön luovuttamisesta pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion viranomaisille. Arvioinnissa on otettava huomioon unionin oikeudessa ja erityisesti perusoikeuskirjan 4 artiklassa taattu perusoikeuksien suojan taso. Tällaisen määräyksen täytäntöönpano ei nimittäin saa johtaa kyseisen henkilön epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun.⁶³¹

Arviointi siitä, johtaako pidätysmääräyksen täytäntöönpano perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitettuun loukkaukseen, tulee perustaa kaksivaiheiselle harkinnalle. Ensiksi pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on objektiivisten, luotettavien, tarkkojen ja asianmukaisesti päivättyjen tietojen pohjalta arvioitava, onko kyseessä olevissa olosuhteissa painavia perusteita uskoa, että henkilön luovuttaminen pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon altistaisi hänet todelliselle vaaralle joutua epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi. Nämä tiedot voivat käydä ilmi muun muassa kansainvälisistä tuomioistuinratkaisuksista, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuksista, pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuinratkaisuksista ja Euroopan neuvoston elinten laatimista tai Yhdistyneiden

⁶³⁰ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 80–82 kohta.

⁶³¹ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 83–88 kohta.

kansakuntien järjestelmän puitteissa laadituista päätöksistä, kertomuksista ja muista asiakirjoista.⁶³²

Kun tällaisen vaaran olemassaolo on todettu, täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on seuraavaksi arvioitava konkreettisesti ja tarkasti, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että kyseinen henkilö altistuisi tälle vaaralle pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vankeusolosuhteiden vuoksi. Kysymys on näin ollen aina tapauskohtaisesta harkinnasta. Esimerkiksi pelkkien vankeuslaitosten puutteita osoittavien seikkojen olemassaolo pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vankilaolosuhteissa ei nimittäin vielä välttämättä osoita, että juuri kyseinen henkilö alistuisi epäinhimilliselle tai halventavalle kohtelulle, jos hänet luovutettaisiin tämän jäsenvaltion viranomaisille.⁶³³

Konkreettinen tapauskohtainen arviointi on katsottu tarpeelliseksi sen vuoksi, että pidätysmääräyksen antanut jäsenvaltio voi osoittaa, ettei kysymyksessä oleva henkilö alistu tällaiselle vaaralle.⁶³⁴ Tätä varten pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on EAW-puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti pyydettävä pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaista toimittamaan kiireellisesti kaikki tarvittavat lisätiedot niistä olosuhteista, joissa se aikoo pitää kyseistä henkilöä vangittuna. Määräyksen täytäntöönpanoa ei saa evätä. Sitä vastoin täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on lykättävä päätöstään siihen asti, kunnes sillä on lisätietoja, joiden nojalla se voi katsoa, ettei edellä mainitun kaltaista vaaraa ole. Jos vaaran olemassaoloa ei voida kohtuullisessa määräajassa sulkea pois, viranomaisen on päätettävä luovuttamismenettelyn lopettamisesta.⁶³⁵

Aranyosi ja Căldăraru -tapauksen perustelut osoittavat, että pidätysmääräyksen taustalla vaikuttava keskinäisen luottamuksen periaate ei ole luonteeltaan ehdoton.⁶³⁶ Toisin kuin keskinäisen luottamuksen periaate ja ne perusoikeudet, jotka eivät sisälly perusoikeuskirjan I osastoon, on 4 artiklan epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kielto luonteeltaan ehdoton eikä tästä sallita minkäänlaisia poikkeamia. Kielto liittyy läheisesti perusoikeuskirjan 1 artiklassa tarkoitettuun ihmisarvon kunnioittamiseen eikä siitä voida myöskään EIT:n oikeuskäytännön perusteella poiketa edes terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa taistelussa.⁶³⁷ Tapauksen perusteella on siten selvää, että ainakin perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetut oikeudet voivat muodostaa rajoituksen keskinäisen luottamuksen periaatteen soveltamiselle. Tämä rajoitus voi tulla kysymykseen ainoastaan poikkeuksellisissa

⁶³² Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 89 kohta.

⁶³³ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 93 ja 94 kohta.

⁶³⁴ Lenaerts 2017, s. 836.

⁶³⁵ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 89–94, 98 ja 104 kohta.

⁶³⁶ Rosas 2018, s. 527, sekä Fichera 2018, s. 111.

⁶³⁷ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru* 85–87 kohta.

olosuhteissa, ja näissäkin tilanteissa rajoituksen tulee toimia enemmänkin luotamusta palauttavana kuin sitä heikentävänä. Sen vuoksi EU-tuomioistuin ei sallinut täytäntöönpanosta kieltäytymistä, vaan ainoastaan sen lykkäämisen, jolloin pidätysmääräyksen antaneelle jäsenvaltiolle annetaan mahdollisuus ansaita luottamus takaisin⁶³⁸.

EU-tuomioistuin on sittemmin tapauksessa C-220/18 PPU, *ML*, tarkentanut missä laajuudessa pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion on tarkasteltava pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vankilaolosuhteita. Ensinnäkin riittävänä ei voida pitää sitä, että henkilöllä on pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa käytettävissään oikeussuojakeino, jonka avulla hän voi riitauttaa vankeusolosuhteensa lainmukaisuuden perusoikeuksien kannalta. Vaikka tällaista oikeussuojakeinoa voidaankin pitää perusoikeuskirjan 47 artiklassa tarkoitettuna tehokkaana oikeussuojakeinona, ei se vielä yksistään riitä sulkemaan pois todellista vaaraa siitä, että asianomainen henkilö joutuu perusoikeuskirjan 4 artiklassa kielletyn epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kohteeksi pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa.⁶³⁹

Toiseksi täytäntöönpanosta vastaavan valtion oikeusviranomaisten tutkinna ei tule kohdistua kaikissa pidätysmääräyksen antaneen valtion rangaistuslaitoksissa yleisesti vallitseviin vankeusolosuhteisiin, joihin asianomainen henkilö voitaisiin sijoittaa. Unionin tuomioistuin on korostanut, että puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan mukainen menettely tietojen pyytämiseksi pidätysmääräyksen antaneelta valtiolta on viimeinen keino ja ainoastaan sellaisia poikkeustapauksia varten, joissa täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen katsoo, ettei sillä ole tiedossaan kaikkia niitä muodollisia seikkoja, jotta se voi tehdä luovutusta koskevan päätöksen kiireellisesti. Tästä seuraa, että täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset eivät voi käyttää säännöstä pyytääkseen systemaattisesti pidätysmääräyksen antaneen valtion viranomaisilta yleisiä tietoja niiden rangaistuslaitosten olosuhteista, joihin pidätysmääräyksen kohteena oleva henkilö voitaisiin sijoittaa. Menettely olisi omiaan heikentämään pidätysmääräyksen tehokkuutta ja se olisi mahdotonta toteuttaa puitepäätöksen 17 artiklassa säädetyissä määräajoissa. Sen vuoksi täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on tutkittava vankeusolosuhteet vain niissä rangaistuslaitoksissa, joihin asianomainen henkilö on viranomaisilla olevien tietojen mukaan konkreettisesti tarkoitettu sijoitettavaksi. Muissa rangaistuslaitoksissa vallitsevien olosuhteiden perusoikeuksien mukaisuuden valvonta, joihin henkilö voitaisiin tarvittaessa myöhemmin sijoittaa, kuuluu sitä vastoin pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuinten toimivaltaan.⁶⁴⁰

⁶³⁸ Lenaerts 2017, s. 836.

⁶³⁹ Asia C-220/18 PPU, *ML*, tuomio 25.7.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 72–74 kohta.

⁶⁴⁰ Asia C-220/18 PPU, *ML*, 78–80, 84 ja 87 kohta.

Vankilaolosuhteilta vaadittavan tason osalta on syytä huomata, että vaikka jäsenvaltiot voivat säätää vankeinhoitolaitoksensa vähimmäisvaatimuksista tiukemmin kuin perusoikeuskirjan 4 artiklan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vaatimuksista seuraa, eivät ne voi kuitenkaan asettaa pidätysmääräyksen täytäntöönpanon edellytykseksi näitä kansallisesta oikeudesta johtuvien vaatimusten noudattamista.⁶⁴¹

7.3.2.2 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Kysymys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden suhteesta eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon oli esillä EU-tuomioistuimen asiassa C-216/18 PPU, *LM*. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien oikeuksien suoja ei kuitenkaan ollut tapauksessa ensimmäistä kertaa esillä, sillä esimerkiksi julkisasiamies Eleanor Sharpston oli pohtinut kysymystä aiemmin jo *Radu*-tapauksen yhteydessä antamassaan ratkaisuehdotuksessa. Ehdotuksessaan Sharpston katsoi, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan valtion toimivaltainen oikeusviranomainen voi hylätä luovuttamispyynnön, mikäli osoitetaan, että luovutettavaksi pyydetyn henkilön ihmisoikeuksia on loukattu tai loukataan osana luovuttamisprosessia tai sen seurauksena. Sharpstonin mukaan hylkääminen olisi kuitenkin pätevä vain poikkeuksellisissa olosuhteissa. Ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklaa ja/tai perusoikeuskirjan 6, 47 ja 48 artiklaa koskevissa tapauksissa kyseisen loukkauksen olisi oltava sellainen, että se keskeisiltä osin tuhoaa prosessin oikeudenmukaisuuden ja että loukkaukseen vetoavan henkilön olisi vakuutettava päätöksentekijä siitä, että hänen luovuttamistaan vastustavat väitteensä ovat pääkohdiltaan perusteltuja.⁶⁴²

LM-tapauksessa puolalaiset tuomioistuimet olivat antaneet asianomaisesta henkilöstä kolme eurooppalaista pidätysmääräystä hänen kiinni ottamisekseen ja luovuttamisekseen mainituille tuomioistuimille syytetoimenpiteitä varten, jotka koskivat muun muassa huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa. Pidätysmääräyksen kohteena ollut henkilö vastusti luovuttamistaan muun muassa sillä, että hän altistuisi luovuttamisen seurauksena todelliselle vaaralle oikeuksien räikeästä epäamisestä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan vastaisesti. Henkilö katsoi, että tuomioistuinjärjestelmää koskevat viimeaikaiset lainsäädäntöuudistukset Puolassa merkitsivät sitä, ettei hän saanut enää oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kyseisillä uudistuksilla vaarannettiin perustavanlaatuisesti eurooppalaisen pidätys-

⁶⁴¹ Asia C-128/18, *Dorobantu*, tuomio 15.10.2019, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 79 kohta.

⁶⁴² Julkisasiamiehen Eleanor Sharpstonin ratkaisuehdotus 18.10.2012 asiassa C-396/11, *Radu*, 97 kohta.

määräyksen antaneen viranomaisen ja kyseisen määräyksen täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen välisen keskinäisen luottamuksen perusta, mikä kyseenalaisti hänen mielestään eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien järjestyjen toiminnan. Väitteensä tueksi henkilö nojautui SEU 7 artiklan 1 kohdan nojalla 20.12.2017 annettuun komission perusteltuun ehdotukseen oikeusvaltioperiaatteen noudattamisesta Puolassa (jäljempänä perusteltu ehdotus) ja asiakirjoihin, joihin kyseisessä ehdotuksessa viitataan.⁶⁴³ Tässä perustellussa ehdotuksessa komissio on esittänyt kaksi erityistä huolenaihetta: yhtäältä se, ettei perustuslain noudattamisen valvonta ole riippumatonta ja legitiimiä, ja toisaalta yleisten tuomioistuinten riippumattomuuteen kohdistuvat uhkat. Komissio on kehottanut neuvostoa toteamaan, että on olemassa selvä vaara, että Puolan tasavalta loukkaa vakavasti SEU 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja, ja antamaan kyseiselle jäsenvaltiolle tältä osin tarvittavia suosituksia.⁶⁴⁴

Edellä mainittuihin tietoihin pohjautuen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastannut asianomainen Irlannin tuomioistuin tiedusteli EU-tuomioistuimelta ennakkoratkaisupyynnössään seuraavaa. Jos kansallinen tuomioistuin katsoo olevan vakuuttavia todisteita siitä, että olosuhteet pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa eivät ole oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevan perusoikeuden mukaisia, koska pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuinjärjestelmä itsessään ei enää toimi oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti, onko täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen lisäksi tarkastettava konkreettisesti ja tarkasti, altistuuko kyseessä oleva henkilö vaaralle epäoikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä, jos hänen oikeudenkäyntinsä järjestetään järjestelmässä, joka ei enää toimi oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti?⁶⁴⁵ Toisin sanoen Irlannin tuomioistuin tiedusteli, sovellettaisiinko myös käsillä olevan kaltaiseen tapaukseen EU-tuomioistuimen *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomion mukaista kaksivaiheista menettelyä, jossa täytäntöönpanosta vastaavan valtion oikeusviranomaisen on aluksi todettava yleisten tai rakenteellisten puutteiden olemassaolo pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tarjoamassa suojassa ja tämän jälkeen pyydettävä viimeksi mainitun jäsenvaltion oikeusviranomaiselta kaikki tarvittavat lisätiedot kyseessä olevalle henkilölle annettavasta suojasta konkreettisen arvion tekemiseksi.

EU-tuomioistuimen tulkinnan mukaan ennakkoratkaisupyynnössä oli kysymys siitä, millä edellytyksillä täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi EAW-puitepäättöksen 1 artiklan 3 kohdan nojalla jättää ryhtymättä toimenpiteisiin eurooppalaisen pidätysmääräyksen johdosta sen vuoksi, että jos etsitty henkilö luovutetaan pidätysmääräyksen antaneelle oikeusviranomaiselle,

⁶⁴³ Asia C-216/18 PPU, LM, tuomio 25.7.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa 14–17 kohta.

⁶⁴⁴ COM(2017) 835 final.

⁶⁴⁵ Asia C-216/18 PPU, LM, 25 kohta.

on olemassa vaara Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa, joka vastaa perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohtaa, vahvistetun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä riippumattomassa tuomioistuimessa koskevan perusoikeuden loukkaamisesta.⁶⁴⁶

EU-tuomioistuin korosti vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä rikosasioiden oikeudellisen yhteistyön kulmakivenä, jonka mukaan jäsenvaltioiden on pantava eurooppalainen pidätysmääräys täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella ja tuon saman puitepäätöksen säännösten mukaisesti. Täytäntöönpanosta vastaavat oikeusviranomaiset voivat lähtökohtaisesti kieltäytyä tällaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vain puitepäätöksessä tyhjentävästi luetelluilla täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteilla, ja eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle voidaan asettaa vain kyseisen puitepäätöksen 5 artiklassa tyhjentävästi säädettyjä ehtoja. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpano on näin ollen pääsääntö, ja täytäntöönpanosta kieltäytymisen on katsottava olevan poikkeus, jota on tuomioistuimen mukaan tulkittava suppeasti. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ja jäsenvaltioiden välisen keskinäisen luottamuksen periaatetta voidaan kuitenkin rajoittaa ”poikkeuksellisissa olosuhteissa”.⁶⁴⁷

Tämän todettuaan tuomioistuin siirtyi tarkastelemaan, missä määrin todellinen vaara siitä, että henkilön perusoikeutta saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa loukataan, antaa pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavalle oikeusviranomaiselle mahdollisuuden jättää poikkeuksellisesti ryhtymättä toimenpiteisiin puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan nojalla. Tuomioistuimen mukaan siltä osin kuin puitepäätöksellä on tarkoitus ottaa käyttöön oikeusviranomaisten välillä tapahtuvaa suoraa luovuttamista koskeva yksinkertaistettu järjestelmä, jotta voidaan varmistaa rikosasioissa annettujen tuomioistuinratkaisujen vapaa liikkuvuus vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella, tällaisten viranomaisten riippumattomuuden säilyminen on myös ensisijaisen tärkeää eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien järjestelyjen yhteydessä.⁶⁴⁸

Tuomareiden riippumattomuuden vaatimus on osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä. Kyseisellä oikeudella on ensisijainen merkitys sen takaajana, että suojataan kaikkia niitä oikeuksia, joita yksityisillä on unionioikeuden nojalla, ja että turvataan ne jäsenvaltioille yhteiset arvot, jotka on vahvistettu SEU 2 artiklassa ja joihin kuuluu muun muassa oikeusvaltiota koskeva arvo. Se, että on olemassa todellinen vaara siitä, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön perusoikeutta saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa loukataan ja

⁶⁴⁶ Asia C-216/18 PPU, LM, 33 kohta.

⁶⁴⁷ Asia C-216/18 PPU, LM, 41 ja 43 kohta.

⁶⁴⁸ Asia C-216/18 PPU, LM, 47, 55 ja 59 kohta.

näin ollen perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa taattuun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön puututaan, voi antaa täytäntöönpanosta vastaavalle oikeusviranomaiselle mahdollisuuden jättää poikkeuksellisesti ryhtymättä toimenpiteisiin kyseisen eurooppalaisen pidätysmääräyksen johdosta puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan nojalla.⁶⁴⁹

Ratkaisun lopussa EU-tuomioistuin tarjoaa kansallisille tuomioistuimille toimintamallin, kun eurooppalaisen pidätysmääräyksen kohteena oleva henkilö vetoaa sellaisten rakenteellisten tai ainakin yleisten puutteiden olemassaoloon, jotka hänen mukaansa voivat vaikuttaa lainkäyttövallan riippumattomuuteen pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa ja joilla voidaan näin puuttua oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön. Täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on arvioitava, onko olemassa siihen, etteivät pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistimet ole riippumattomia, liittyvä ”todellinen vaara” siitä, että perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin loukataan tuossa valtiossa olevien rakenteellisten ja yleisten puutteiden vuoksi. Arviointi on tehtävä pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuintoimintaa koskevien ”objektiivisten, luotettavien, tarkkojen ja asianmukaisesti päivitettyjen tietojen” perusteella. Tämän arvioinnin kannalta erityisen merkityksellisiä seikkoja ovat komission neuvostolle SEU 7 artiklan 1 kohdan nojalla osoittamassa perustellussa ehdotuksessa olevat tiedot.⁶⁵⁰

Arviointi on tehtävä ottamalla huomioon perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa taattu perusoikeuksien suojan taso. Tähän kuuluu, että asianomainen tuomioistuin huolehtii tehtävistään itsenäisesti olematta missään hierarkkisessa tai alisteisessa suhteessa mihinkään tahoon ja ottamatta vastaan määräyksiä tai ohjeita milteään taholta, ja se on suojattu sellaisilta ulkoisilta toimenpiteiltä tai painostuksilta, jotka voivat vaarantaa sen jäsenten päätöksenteon riippumattomuuden ja vaikuttaa heidän ratkaisuihinsa. Tuomareiden riippumattomuuteen erottamattomasti sisältyviä takeita ovat erottamattomuutta ja tehtävien merkitystä vastaava palkan taso. Lisäksi edellytetään objektiivisuuden noudattamista ja sitä, ettei tuomioistuimella ole muuta intressiä asian ratkaisun lopputulokseen kuin oikeussääntöjen soveltaminen. Riippumattomuuden vaatimus edellyttää myös riittäviä takeita siitä, ettei lainkäyttötehtäviä hoitaviin kohdistettua kurinpitäjärjestelmää käytetä tuomioistuinratkaisujen sisällön poliittisen valvonnan järjestelmänä.⁶⁵¹

Jos täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen toteaa edellä mainittujen vaatimusten perusteella, että pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa on olemassa todellinen vaara siitä, että oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä kos-

⁶⁴⁹ Asia C-216/18 PPU, LM, 48 ja 59 kohta.

⁶⁵⁰ Asia C-216/18 PPU, LM, 60 ja 61 kohta.

⁶⁵¹ Asia C-216/18 PPU, LM, 62–67 kohta.

kevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön puututaan sellaisten kyseisen jäsenvaltion lainkäyttövaltaan liittyvien rakenteellisten tai yleisten puutteiden vuoksi, jotka voivat vaarantaa mainitun valtion tuomioistuinten riippumattomuuden, kyseisen viranomaisen on seuraavaksi arvioitava konkreettisesti ja tarkasti, onko käsiteltävän asian olosuhteissa painavia perusteita uskoa, että etsityn henkilön luovuttaminen pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon altistaisi hänet tälle vaaralle.⁶⁵²

Tällaisen arvioinnin yhteydessä täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on muun muassa tutkittava, missä määrin pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuinten riippumattomuutta koskevilla rakenteellisilla tai yleisillä puutteilla, joita sen käytössä olevat seikat osoittavat, voi olla vaikutusta niiden kyseisen valtion tuomioistuinten tasolla, jotka ovat toimivaltaisia antamaan ratkaisun etsittyyn henkilöön sovellettavissa menettelyissä. Jos tästä tutkinnasta seuraa, että mainitut puutteet voivat vaikuttaa kyseisiin tuomioistuihin, täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on vielä arvioitava kyseessä olevan henkilön ilmaisemien erityisten huolenaiheiden ja hänen mahdollisesti toimittamiensa tietojen valossa, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että mainittu henkilö altistuu todelliselle vaaralle siitä, että hänen perusoikeuttaan saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa loukataan ja näin ollen hänellä olevan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön puututaan, kun otetaan huomioon hänen henkilökohtainen tilanteensa, syytteessä tarkoitetun rikoksen luonne sekä pidätysmääräyksen perustana oleva tosiseikasto. Lisäksi täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan perusteella pyydettävä pidätysmääräyksen antaneelta oikeusviranomaiselta kaikki lisätiedot, jotka sen katsoo tarpeelliseksi tällaisen vaaran olemassaolon arvioimiseksi.⁶⁵³

Vasta siinä tilanteessa, että tiedot, jotka pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomainen on toimittanut täytäntöönpanosta vastaavalle oikeusviranomaiselle eivät johda siihen, että täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen katsoo, ettei ole olemassa todellista vaaraa siitä, että kyseessä olevan henkilön perusoikeutta saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa loukataan mainitussa jäsenvaltiossa ja näin ollen hänellä olevan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön puututaan, täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on jätettävä ryhtymättä toimenpiteisiin kyseisen henkilön osalta annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen johdosta.⁶⁵⁴

SEU 7 artiklan 1 kohdan mukainen komission antama perusteltu ehdotus pidätysmääräyksen antaneesta jäsenvaltiosta ei siten vielä sellaisenaan oikeuta

⁶⁵² Asia C-216/18 PPU, LM, 68 kohta.

⁶⁵³ Asia C-216/18 PPU, LM, 74–76 kohta.

⁶⁵⁴ Asia C-216/18 PPU, LM, 78 kohta.

pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymiseen. Toisin sanoen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisten on tehtävä konkreettinen arviointi luovutettavasta henkilöstä silloinkin, kun pidätysmääräyksen antaneesta jäsenvaltiosta on annettu SEU 7 artiklan 1 kohdan mukainen perusteltu ehdotus. Se, että oikeusvaltioperiaatteen on todettu olevan vakavasti uhattuna pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa ei vielä sulje pois sitä, että tuomioistuimet kykenevät edelleen joissakin tilanteissa toteuttamaan oikeudenkäynnin vaadittavalla riippumattomuudella perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa vahvistetun perusoikeuden noudattamisen takaimiseksi.⁶⁵⁵

EU-tuomioistuimen mukaan täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen olisi kieltäydyttävä automaattisesti panemasta täytäntöön pidätysmääräystä vasta sitten, kun Eurooppa-neuvosto on tehnyt päätöksen, jossa todetaan SEU 7 artiklan 2 kohdassa määräytyin edellytyksin pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa loukattavan vakavasti ja jatkuvasti oikeusvaltioon liittyviä SEU 2 artiklassa tarkoitettuja periaatteita, minkä jälkeen neuvosto keskeyttää puitepäätöksen soveltamisen sanotun jäsenvaltion osalta.⁶⁵⁶ Tuomio näyttäisi siten noudattelevan EAW-puitepäätöksen johdantokappaleessa 10 todettua järjestelmän keskeyttämisen edellytyksiä. Oikeuskirjallisuudessa on tosin tulkittu tuomion laajentavan niitä SEU 7 artiklan 2 kohdan mukaisia tosiasiallisia seurauksia, joita jäsenvaltiolle voi viime kädessä aiheutua, kun se loukkaa SEU 2 artiklan arvoja. SEU 7 artiklan 3 kohdan äänioikeuden menettämisen lisäksi jäsenvaltio menettää nyt myös oikeuden osallistua yleisesti jäsenvaltioiden väliseen rikosoikeudelliseen yhteistyöhön.⁶⁵⁷

Tapauksen perusteella voidaan todeta, että perusoikeuskirjan 4 artiklaan sisältyvien oikeuksien lisäksi ainakin sen 47 artiklan 2 kohdan oikeuksien loukkaukset voivat muodostaa esteen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle ja siten henkilön luovuttamiselle. *Aranyosi ja Căldăraru* -tapauksen tavoin myös *LM* -tapauksessa kysymys oli viime kädessä jäsenvaltiossa vallitsevien rakenteellisten tai yleisten puutteiden merkityksestä pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle. EU-tuomioistuimen ratkaisujen oikeusohje on, että näissä tilanteissa jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten ratkaisu on viime kädessä perustettava aina pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön tilanteen konkreettiselle arvioinnille. Tapausten välillä on kuitenkin eroavaisuuksia toimintamallin lopputuloksen suhteen, jos vaaran olemassa oloa ei voida sulkea pois. *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomiossaan EU-tuomioistuin katsoi, että täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on lykättävä päätöstään siihen asti, kunnes sillä on lisätietoja, joiden nojalla se voi katsoa, ettei vaaraa ole. Jos vaaran olemassaoloa ei voida kohtuul-

⁶⁵⁵ Julkisasiamies Evgent Tanchevin ratkaisuehdotus asiassa C-216/18 PPU, *LM*, 108 kohta.

⁶⁵⁶ Asia C-216/18 PPU, *LM*, 72 ja 73 kohta.

⁶⁵⁷ Sarmiento 2018, s. 386.

lisessä määräajassa sulkea pois, viranomaisen on päätettävä luovuttamismenettelyn lopettamisesta.⁶⁵⁸ *LM*-tuomioissaan EU-tuomioistuin puolestaan katsoi, että täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on jätettävä ryhtymättä toimenpiteisiin kyseisen henkilön osalta annetun eurooppalaisen pidätysmääräyksen johdosta.⁶⁵⁹ Ilmaisun on tulkittu viittaavan siihen, että EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohta voisi viime kädessä toimia vastaavana kieltäytymisperusteena kuin sen 3, 4 ja 4 a artikla.⁶⁶⁰ Yksi syy eri sanavalinnoille voi yksinkertaisesti olla se, että vankilaolosuhteet eivät vielä itsessään vaaranna annetun pidätysmääräyksen legitimitettä, kun taas oikeudenkäynnin riippumattomuutta loukatessa tilanne on toinen. *LM*-tuomio toimiikin ennen kaikkea osoituksena siitä, että tuomioistuinten riippumattomuus on välttämätön edellytys jäsenvaltioiden keskinäiselle luottamukselle.⁶⁶¹

7.3.2.3 Yhteenvetoa ja arviointia – Ehdottomasta luottamuksesta kumottavissa olevaan olettamaan

Vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää, että EU:n jäsenvaltiot voivat luottaa toistensa antamiin tuomioihin ja päätöksiin. Näin siinäkin tapauksessa, että pidätysmääräyksen antamiseen johtaneet menettelyt poikkeaisivat sisälöltään, muodoltaan tai prosessuaalisesti sen täytäntöönpanevan jäsenvaltion vastaavista päätöksistä ja menettelyistä. Jäsenvaltioiden tulee luottaa ei pelkästään toisten jäsenvaltioiden sääntöihin vaan myös siihen, että sääntöjä sovelletaan oikein. Tämä puolestaan edellyttää sitä, että jäsenvaltioiden kansalliset oikeusjärjestykset kykenevät takaamaan riittävät oikeussuojakeinot⁶⁶² ja että jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia⁶⁶³. Edellä lausuttu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että keskinäisen luottamuksen tulisi olla sokeaa tai ehdotonta.

Viimeistään *Aranyosi ja Căldăraru* -tapauksen myötä jäsenvaltioiden on ollut mahdollista rajoittaa keskinäisen luottamuksen periaatteen soveltamista eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan nojalla. Pidätysmääräyksen soveltamisalalla ratkaisu on käänteentekevä myös siinä mielessä, että toisin kuin aiemmassa *Radu*-tapauksessa, tuomioistuin näyttäisi ensimmäistä kertaa myöntävän, että jäsenvaltioiden sitoutuminen samoihin ihmisoikeusvelvoitteisiin ei merkitse samaa suojan tasoa eri jäsenvaltioissa.⁶⁶⁴ Mikäli ero muodostuu riittävän suureksi, voi se vii-

⁶⁵⁸ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 104 kohta.

⁶⁵⁹ Asia C-216/18 PPU, *LM*, 78 kohta.

⁶⁶⁰ Satzger 2018, s. 327.

⁶⁶¹ Ladenburger 2019, s. 166.

⁶⁶² Asia C-168/13, *Jeremy F.*, 50 kohta.

⁶⁶³ Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 191 kohta.

⁶⁶⁴ Oikeuskirjallisuudessa *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomiota on kuvattu EU-tuomioistuimen oi-

me kädessä viedä pohjan jäsenvaltioiden vahvalta keskinäiseltä luottamukselta.

Merkkejä siirtymisestä ehdottomasta luottamuksesta kumottavissa olevaan oletamaan on ollut havaittavissa jo ennen *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomiota. Tällaisena voidaan mainita esimerkiksi EU-tuomioistuimen lausunnon 2/13 toteamus siitä, että keskinäisen luottamuksen periaate edellyttää etenkin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta sitä, että kukin jäsenvaltio katsoo – jollei kyse ole poikkeuksellisista olosuhteista –, että kaikki muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja aivan erityisesti unionin oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia.⁶⁶⁵ Toiseksi EU-tuomioistuin oli jo aiemmin turvapaikkahakemusten Dublin-järjestelmän mukaista käsittelyä koskevassa *N.S.* -ratkaisussaan 21.12.2011 todennut, että oletama siitä, että turvapaikanhakijoiden kohtelu kussakin jäsenvaltiossa vastaa valtiota sitovien perus- ja ihmisoikeusasiakirjojen vaatimuksia ei ole kumoamaton. Tapauksessa tuomioistuin katsoi, että turvapaikanhakijan siirrosta on mahdollista kieltäytyä tilanteessa, jossa on syytä vakavasti pelätä, että turvapaikkamenettelyssä ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteissa on systeemisiä puutteita, jotka merkitsevät tähän valtioon siirrettyjen turvapaikanhakijoiden epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua.⁶⁶⁶ *N.S.* -ratkaisun taustalla vaikutti se, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli tätä ennen tammikuussa 2011 katsonut Belgian rikkoneen EIS 3 artiklan kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kieltä, kun Belgia oli palauttanut valittajan Kreikkaan tilanteessa, jossa sen viranomaiset tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää Kreikan turvapaikkajärjestelmän ja vastaanotto-olosuhteiden puutteista.⁶⁶⁷ EIT:n kannanoton voidaan siten katsoa myötävaikuttaneen unionin oikeuskäytännön kehittymiseen Dublin-järjestelmän perustana olevan keskinäisen luottamuksen periaatteeseen sallittujen poikkeuksien osalta.⁶⁶⁸

Tapausten *Aranyosi ja Căldăraru* sekä *LM* mukainen vaatimus arviointimenettelyn kaksivaiheisuudesta viittaa siihen, että este pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle rajoittuisi koskemaan ainoastaan tilanteita, joissa on olemassa systeemisiä (yleisiä tai rakenteellisia) puutteita. EU-tuomioistuin on kuitenkin turvapaikkahakemusten Dublin-järjestelmää koskevassa asiassa *C-578/16 PPU CK*, tarkentanut, että epäinhimillinen kohtelu voi estää henkilön siirtämisen myös tilanteessa, jossa tuollainen uhka vallitsee ilman, että kysymys olisi systeemisistä puutteista. Tapauksessa EU-tuomioistuin totesi, että perusoikeuskirjan 4 artiklan kiellon ehdottomuuden kanssa olisi aivan ilmeisessä ristiriidassa

keuskäytännössä eräänlaisena vedenjakajaksi aiempaan ratkaisukäytäntöön ja siirtymäksi pois ehdottoman (sokean) keskinäisen luottamuksen vaalimisesta. Ks. Xanthopoulou 2018, s. 492.

⁶⁶⁵ Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 191 kohta.

⁶⁶⁶ Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. ym.* tuomio 21.12.2011, Kok. 2011 s. I-13905, 104 ja 106 kohta.

⁶⁶⁷ *M.S.S. v. Belgia ja Kreikka* (2011), 358–360 ja 367–368 kohta.

⁶⁶⁸ Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila 2018, s. 148.

se, että jäsenvaltiot voisivat jättää huomiotta todellisen ja todetun riskin turva-
paikanhakijan epäinhimillisestä ja halventavasta kohtelusta sillä verukkeella,
että se ei johdu systeemisestä puutteesta hakemuksen käsittelystä vastuussa ole-
vassa jäsenvaltiossa.⁶⁶⁹ Nähtäväksi jää, voiko pidätysmääräyksen täytäntöön-
panolle muodostua este jäsenvaltion systeemisistä puutteista riippumatta sii-
tä, että luovutettavaksi pyydetyn henkilön siirto itsessään aiheuttaisi todellisen
riskin perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitettusta epäinhimillisestä tai halven-
tavasta kohtelusta. En pidä tätä poissuljettuna, kun otetaan huomioon, että mo-
lemmissa *Aranyosi ja Căldăraru*- sekä *LM* -tapauksissa oli nimenomaan ky-
symys ennakkoratkaisupyynnöissä esille nostettujen systeemisten puutteiden
merkityksestä – eikä pelkästään konkreettisesta vaaraedellytyksestä menette-
lyn kohteena olevalle henkilölle. Usein systeemisistä puutteista ja yksittäisen hen-
kilön tilanteeseen perustuvat arviointikriteerit kietoutuvat kuitenkin toisiinsa
siten, että ilman systeemitasen puutteita voi olla käytännössä mahdotonta tode-
ta, että henkilö todennäköisesti joutuisi epäinhimillisen tai halventavan kohte-
lun uhriksi toisessa jäsenvaltiossa, jollei tuossa valtiossa esiinny minkäänlaisia
systeemisiä ongelmia esimerkiksi vankilaolosuhteiden tai vaikkapa henkilöi-
den sukupuolisen suuntautumisen ja uskonnonvapauden suhteen.

Oman kysymyksensä muodostaa se, mitkä oikeuksien loukkaukset voivat
ylipäättensä muodostaa esteen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle. *Aranyo-
si ja Căldăraru*- sekä *LM* -tapaukset osoittavat, että ainakin perusoikeuskirjan
4 artiklan tarkoittaman kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan kohte-
lun kiellon lisäksi perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdan oikeuksien loukkauk-
set voivat muodostaa esteen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle ja siten hen-
kilön luovuttamiselle. Perusoikeuskirjan 4 artiklan merkitys on tässä suhteessa
yksinkertaisempi jo sillä perusteella, että kysymys on ehdottomasta oikeudes-
ta, josta ei sallita minkäänlaisia poikkeamia. Loukkauksen toteaminen ei jätä
tällöin enää sijaa pidätysmääräyksen tehokkuuden, keskinäisen luottamuksen
ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteita koskeville näkökohdille.⁶⁷⁰ *LM*-
tapaus koski puolestaan tuomioistuinten riippumattomuutta, joka on yksi tär-
keimmistä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevista vaatimuksista.

EIS:n soveltamisalalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että
EIS 6 artikla saattaa poikkeuksellisesti tulla sovellettavaksi luovutustapauksis-
sa, jos on olemassa todellinen vaara, että luovutusta pyytävässä valtiossa räi-
keästi loukattaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. Tällöin
oikeuksien räikeä epääminen menee sellaisia pelkkiä oikeudenkäyntiin liitty-
viä sääntöjenvastaisuuksia tai takeen puutteita pidemmälle, jotka voisivat mer-
kitä EIS 6 artiklan rikkomista, jos ne tulisivat esiin sopimusvaltiossa itsessään.

⁶⁶⁹ Asia C-578/16 PPU, CK, tuomio 16.2.2017, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 93 kohta.

⁶⁷⁰ Asia C-128/18, *Dorobantu*, 84 kohta.

Sen vuoksi tuomioistuin on edellyttänyt, että EIS 6 artiklassa taatun oikeuden mukaisen oikeudenkäynnin periaatteen loukkaamisen on oltava niin vakava, että se johtaa kyseisellä artiklassa suojatun oikeuden keskeisen sisällön peruuttamiseen tai jopa mitätöitymiseen.⁶⁷¹ Tästä voidaan päätellä, että mikä tahansa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaus ei sellaisenaan vielä riitä.

EU-tuomioistuin ei omaksunut *LM*-tapauksessa EIT:n käyttämää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ”räikeän loukkauksen” kriteeriä eikä se muutoinkaan viittaa perusteluissaan EIT:n aihetta koskevaan oikeuskäytäntöön. Sitä vastoin EU-tuomioistuin käyttää ilmaisua oikeudenmukaisen oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden ”keskeinen sisältö”.⁶⁷² Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa käytetään myös vastaavaa ilmaisua ”oikeuden keskeisen sisällön loukkaaminen”. Ratkaisuehdotuksessa ilmaisun tosin todetaan vastaavan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen omaksumaa kantaa ”oikeuksien räikeästä epäamisestä”, minkä lisäksi ratkaisuehdotuksessa huomautetaan, että oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva oikeus ei ole luonteeltaan ehdoton.⁶⁷³

LM-tuomiossa omaksutun sanavalinnan eli ”räikeän loukkauksen” kriteerin sivuuttamisen, on tulkittu vahvistavan, että mikä tahansa mahdollinen perusoikeusloukkaus voisi laukaista *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomion mukaisen kaksivaiheisen arviointimenettelyn.⁶⁷⁴ Näin ollen *LM*-tuomiossa mainitulle loukkauksen ”keskeisen sisällön” kriteerille ei jäisi paljoakaan painoarvoa, mikä madaltaisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaukseen liittyvää soveltamiskynnystä huomattavasti.

Tällaiseen tulkintavaihtoehtoon on kuitenkin suhtauduttava varauksellisesti. Ensinnäkään vailla merkitystä ei voi olla, että EU-tuomioistuin käyttää ilmaisua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ”keskeinen sisältö” ratkaisunsa perusteluissa useaan otteeseen. Toiseksi tuomioistuin ei käytä ilmaisua ”keskeinen sisältö” itsenäisesti, vaan se kytketään tuomion perusteluissa nimenomaan perusoikeuteen saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa.⁶⁷⁵ Toisin sanoen tuomioistuimen riippumattomuus on sellainen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeiseen sisältöön kuuluva loukkaus, joka voi antaa täytäntöönpanojäsenvaltiolle perusteen käynnistää *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomion mukaisen kaksivaiheisen arviointimenettelyn. Edelleen tällainen tulkintatapa on lähtökohdiltaan perustellumpi jo siitä syystä, että EU-tuomioistuin joutui tapauksessa ottamaan kantaa nimenomaan kysymykseen siitä, mikä merkitys tuomioistuinten riippumattomuudelle tulee antaa suhteessa

⁶⁷¹ *Othman (Abu Qatada) v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2012), 260 kohta, ja *Al Nashiri v. Puola* (2014), 563 kohta.

⁶⁷² Asia C-216/18 PPU, *LM*, 68, 72, 73, 75 ja 78 kohta.

⁶⁷³ Julkisasiamies Evgent Tanchevin ratkaisuehdotus asiassa C-216/18 PPU, *LM*, 76–78 kohta.

⁶⁷⁴ Bård ja van Ballegooij 2018, s. 359.

⁶⁷⁵ Helenius 2019, s. 73.

pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle eikä niinkään yleisesti kaikenlaisille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkauksille.

Ylipäänsä pidän kyseenalaisena, että EU-tuomioistuimien olisi halukas laskemaan loukkauksen soveltamiskynnyksen huomattavan alas. Monet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvät oikeuksien loukkaamiset ovat nimittäin sellaisia, jotka voidaan korjata tai hyvittää pääasiallisesti koskevan tuomioistuimen käsittelyn yhteydessä tai vielä ylemmän tuomioistuimen käsittelyssä, jolloin loukkaus ei ole este oikeudenkäynnille ja rikosvastuun selvittämiselle. Luovuttamisesta kieltäytyminen sitä vastoin tosiasiallisesti muodostaa tällaisen esteen. Lisäksi loukkauksen riittävälle vakavuudelle asetettava edellytys, oli kysymys sitten oikeuden ”räikeästä” tai ”keskeisen sisällön” loukkauksesta, on paremmin yhteensovitettavissa pidätysmääräyksen taustalla vaikuttavaan keskinäiseen luottamukseen ja oletamaan siitä, että muut jäsenvaltiot noudattavat unionin oikeutta ja erityisesti perusoikeuksia.⁶⁷⁶

Mitä puolestaan tulee kysymykseen muista kuin tuomioistuinten riippumattomuuteen perustuvista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkauksista, voidaan näissä tapauksissa hakea tulkinta-apua Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä. Tapaukset, joissa EIT on katsonut täyttävän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden räikeän loukkaamisen voivat tulla pidätysmääräyksen soveltamisalalla noudatettavaksi jo siitä syystä, että perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohtaan sisältyy perusoikeuskirjan ja EIS:n välistä suhdetta koskeva säännös. Säännöksen mukaan siltä osin kuin perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa.

Näissäkin tilanteissa EU-oikeuteen liittyvät erityispiirteet voivat saada aikaan sen, että EIT:n oikeuskäytäntö ei ole suoraan sellaisenaan siirrettävissä EU-menettelyihin. Tältä osin on muistettava, että oikeuksien soveltaminen ei saa vaarantaa perusoikeuskirjassa vahvistettua suojan tasoa ja toisaalta sillä ei myöskään saada vaarantaa unionin oikeuden ensisijaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta. Se, kuinka paljon kansallisille säännöille jää tilaa, on puolestaan sidoksissa kunkin EU-säännön aineelliseen sisältöön ja sen sallimaan kansalliseen liikkumavaraan.⁶⁷⁷ Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta merkityksellisiä voivat olla ns. tulkkausdirektiivi⁶⁷⁸, tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä annettu direktiivi⁶⁷⁹, avustajan käyttämistä

⁶⁷⁶ Prechal 2017, s. 89.

⁶⁷⁷ Besselink 2014, s. 546, ja Puumalainen 2018, s. 73–74.

⁶⁷⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, EUVL L 280, 26.10.2010, s. 1–7.

⁶⁷⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä, EUVL L 142, 1.6.2012, s. 1–10.

koskeva direktiivi⁶⁸⁰ ja oikeusapudirektiivi⁶⁸¹. Siltä osin kuin edellä mainituissa direktiiveissä niitä koskeva perusoikeussuojan taso on unionissa yhdenmukaistettu, jäsenvaltiot eivät voi kansallisilla perusoikeusargumenteilla vaarantaa pidätysmääräyksen tehokkuutta ja vastavuoroisen tunnustamisen taustalla vaikuttavaa keskinäistä luottamusta. Esimerkiksi oikeusapudirektiivin johdantokappaleessa 30 todetaan nimenomaisesti, että direktiivissä vahvistetaan vähimmäissäännöt ja jäsenvaltioiden olisi voitava laajentaa direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi. Parempi suojan taso ei kuitenkaan saisi olla este oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroiselle tunnustamiselle, jota näiden vähimmäissääntöjen on tarkoitus helpottaa. Jäsenvaltioiden myöntämän suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, sellaisina kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin niitä tulkitsevat.

Vielä oman kysymyksensä muodostaa se, kenen vastuulla on esittää selvitystä mahdollisen loukkauksen käsillä olost. EIT:n oikeuskäytännössä todistustaakka vastaanottavassa valtiossa vallitsevista vaarallisista olosuhteista / yleisestä turvallisuustilanteesta on henkilön maasta poistavalla valtiolla, jonka tulee selvittää asia viran puolesta. Sitä vastoin yksilöllisiin olosuhteisiin liittyvistä seikoista todistustaakka vakavan riskin olemassa olost on ensisijaisesti valittajalla. Lisäksi eri riskitekijöiden kumulaatio yhdistettynä yleisiin turvallisuustietoihin valtiosta voi riittää osoittamaan EIS 3 artiklan tarkoittamaa riskiä, vaikka yksittäin arvioituna seikat eivät riittäisikään tällaiseksi osoitukseksi.⁶⁸²

EU-tuomioistuin käyttää sekä *Aranyosi ja Căldăraru*- että *LM*-tuomiossaan ilmaisuja ”oikeusviranomaisella on tiedossaan seikkoja, jotka osoittavat todellisen vaaran” ja ”oikeusviranomaisen pitää ensinnäkin nojautua sellaisiin objektiivisiin, luotettaviin, tarkkoihin ja asianmukaisesti päivitettyihin tietoihin”.⁶⁸³ Lisäksi tuomioistuin puhuu ”kyseessä olevan henkilön ilmaisemista erityisistä huolenaiheista” ja ”hänen mahdollisesti toimittamista tiedoistaan”.⁶⁸⁴ Tuo-

⁶⁸⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevista menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin, EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1–12.

⁶⁸¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/1919/EU, annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevista menettelyissä etsityille henkilöille, EUVL 297, 4.11.2016, s. 1–8.

⁶⁸² Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila 2018, s. 437 tapausviittauksineen sekä Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 96.

⁶⁸³ Asia C-404/115 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 88 ja 89 kohta; asia C-216/18 PPU, *LM*, 61 kohta.

⁶⁸⁴ Asia C-216/18 PPU, *LM*, 75 kohta.

mioistu in ei siten näytä asettavan todistustaakkaa mahdollisesta loukkauksesta yksinomaan pidätysmääräyksen kohteena olevalle henkilölle.⁶⁸⁵ Vetoamistaak- ka sitä vastoin on luovuttamistaan vastustavalla henkilöllä.⁶⁸⁶

7.3.3 Pidätysmääräyksen antamiseen liittyvät perus- ja ihmisoikeuskysymykset

7.3.3.1 Täytäntöönpanojäsenvaltiossa säilöön otettuna vietetyn ajan vähentäminen

Tapauksessa C-294/16, JZ, oli kysymys EAW-puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdan ilmaisun ”säilöönotto” tulkinnasta. Artiklan mukaan pidätysmääräyksen antanut jäsenvaltio vähentää eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta johtuvan säilöönottoajan vapausrangaistuksen kokonaisajasta, joka olisi suoritettava pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen tuomitsemisen seurauksena. Ennakkoratkaisua pyytänyt Iso-Britannian tuomioistuin tiedusteli, onko puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdan ilmaisua ”säilöönotto”, luettuna yhdessä SEU 6 artiklan 1 ja 3 kohdan sekä perusoikeuskirjan 49 artiklan 3 kohdan rangaistusten oikeasuhtaisuuden periaatteen kanssa, tulkittava siten, että se käsittää myös täytäntöönpanojäsenvaltion soveltamat toimenpiteet, joissa on kysymys määräyksen kohteena olevan henkilön olinpaikan sähköisestä valvon- nasta yhdistettynä kotiarestiin.⁶⁸⁷ Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan säilöönoton käsitteen tulkitseminen suppeasti siten, että se rajoitet- taisiin koskemaan ainoastaan perinteisiä vapaudenmenetyksen muotoja, ku- ten vankeutta tai tutkintavankeutta, voisi merkitä perusoikeuskirjan 49 artiklan 3 kohdan suhteellisuusperiaatteen loukkaamista.⁶⁸⁸

Tapauksessa puolalainen tuomioistuin oli tuominnut JZ:n kolmen vuoden ja kahden kuukauden vankeusrangaistukseen. Rangaistuksen täytäntöönpanemi- seksi Puolan oikeusviranomaiset antoivat pakoilevasta JZ:stä eurooppalaisen pidätysmääräyksen, jonka Iso-Britannian viranomaiset panivat täytäntöön ot- tamalla JZ:n kiinni. Kiinniottamista seuraavana päivänä JZ vapautettiin takui- ta vastaan ja hänet velvoitettiin oleskelemaan ilmoittamassaan asuinsoitteessa aikavälillä klo 22–07, mitä valvottiin sähköisesti. Lisäksi JZ velvoitettiin il-

⁶⁸⁵ Näin myös Helenius 2019, s. 77–78. Vrt. Julkisasiamies Evgent Tanchevin ratkaisuehdotus asiassa C-216/18 PPU, LM, 115 kohta, jossa julkisasiamies asettaa todistustaakan asianomaiselle henkilölle. Ks. vastaavasti myös Bård – van Ballegooij 2018, s. 361.

⁶⁸⁶ Asia C-216/18 PPU, LM, 60 kohta.

⁶⁸⁷ Asia C-294/16, JZ, tuomio 28.7.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 25 kohta.

⁶⁸⁸ Asia C-294/16, JZ, 23 kohta.

moittautumaan poliisilaitoksella aluksi päivittäin ja kolmen kuukauden kuluttua kolme kertaa viikossa aikavälillä klo 10–12, ja häntä kiellettiin hakemasta ulkomaille matkustamisen mahdollistamia asiakirjoja ja hänet velvoitettiin pitämään matkapuhelin jatkuvasti päällä. Toimenpiteitä sovellettiin JZ:n luovuttamiseen saakka.⁶⁸⁹

Ratkaisussaan EU-tuomioistuin kiinnitti huomiota jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten velvollisuuteen tulkita kansallista oikeutta mahdollisimman pitkälle puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Unionin tuomioistuimen vakiintunut oikeuskäytäntö sekä unionin oikeuden yhtenäinen soveltaminen että yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että unionin oikeuden säännöksen sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen, on tavallisesti tulkittava itsenäisesti ja yhtenäisesti. Lisäksi tulkinnassa on otettava huomioon yhtenäisesti kaikilla unionin kielillä laaditut versiot.⁶⁹⁰ Tähän nähden tuomioistuin totesi, että ilmaisuja ”säilöönotto” ja ”vapausrangaistus” käytetään EAW-puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdan eri kieliversioissa keskenään vaihtoehtoisina ja että nämä käsitteet ovat samankaltaisia ja niiden tavanomainen merkitys viittaa tilanteeseen, jossa on kysymys säilössä tai vangittuna pitämisestä eikä pelkästään liikkumavapauden rajoittamisesta.⁶⁹¹

Tuomioistuin huomautti kuitenkin, että säilöönnotolle on olemassa vaihtoehto. Toisin sanoen puitepäätöksen 12 artiklan säännös mahdollistaa säilöönnotolle vaihtoehdon eli väliaikaisen vapauttamisen, johon yhdistetään toimenpiteet kyseisen henkilön pakenemisen estämiseksi. Tuomioistuin totesi, että puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdassa säädetyllä velvollisuudella vähentää pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta johtuva säilöönottoaika sen antaneessa jäsenvaltiossa kärsittävän vapaudenmenetyksen kokonaiskestosta on tarkoitus konkretisoida puitepäätöksen johdantokappaleen 12 kohdan ja 1 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu perusoikeuksien kunnioittamista koskeva yleinen tavoite siten, että samalla turvataan kyseiselle henkilölle perusoikeuskirjan 6 artiklassa taattu oikeus vapauteen sekä 49 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun rangaistusten soveltamista koskevan suhteellisuusperiaatteen tehokas vaikutus. Puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohtaa ei siten voida tulkita niin, että siinä ainoastaan asetetaan velvollisuus vähentää pelkästään vankeusajanjaksot pidätysmääräyksen täytäntöönpanovaltiossa mutta ei ajanjaksoja, joiden aikana on sovellettu sellaisia muita toimenpiteitä, jotka vastaavat vaikutuksiltaan vankeutta. Tuomioistuimen mukaan säilöönoton käsitettä oli tulkittava siten, että sillä tarkoitetaan vankeuden lisäksi kyseiselle henkilölle määrättyjä kaikkia sellaisia toimenpiteitä tai sellaisten toimenpiteiden kokonaisuutta, jotka luonteensa, kestonsa, vaikutuk-

⁶⁸⁹ Asia C-294/16, JZ, 15 kohta.

⁶⁹⁰ Asia C-294/16, JZ, 35–38 kohta.

⁶⁹¹ Asia C-294/16, JZ, 40 kohta.

sensa ja toteuttamistapansa vuoksi merkitsevät sitä, että kyseinen henkilö menettää vankeuteen rinnastettavalla tavalla vapautensa.⁶⁹² Tältä osin tuomioistuin viittasi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön (*Guzzardi v. Italia*, tuomio 6.1.1980, ja *Buzadji v. Moldovan tasavalta*, tuomio 5.7.2016), jonka mukaan EIS 5 artiklan 1 kappaleen oikeus vapauteen ei koske pelkkiä liikkumisvapauden rajoituksia, vaan kyseisen artiklan alaan kuuluvat ainoastaan vapaudenmenetyksen käsittävät toimenpiteet. EU-tuomioistuin kiinnitti huomiota myös EIT:n tuomioon 20.4.2010 tapauksessa *Villa v. Italia*, jonka mukaan toimenpiteitä, joilla henkilö velvoitetaan ilmoittautumaan kerran kuu-kaudessa valvonnasta vastaavassa poliisiviranomaisessa, olemaan yhteydessä asianomaisen sairaalan psykiatrian yksikköön, asumaan täsmällisesti määrättyssä paikassa, olemaan poistumatta kotikuntansa alueelta sekä pysyttelemään asuinosoitteessaan aikavälillä klo 22–07, ei pidetty EIS 5 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettuna vapaudenriistona.⁶⁹³

Vaikka JZ:n tapauksessa toimenpiteillä rajoitettiin hänen liikkumavapauttaan, ei niitä kuitenkaan EU-tuomioistuimen mukaan voitu pitää siinä määrin pakottavina, että ne merkitsivät vapaudenmenetystä ja puitepäättöksen 26 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna säilöönottona. Tuomioistuin kuitenkin huomautti, että sanotussa artiklassa säädetään ainoastaan pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön perusoikeuksien suojan vähimmäistasosta. Tästä seurasi se, ettei artiklaa voitu tulkita siten, että se estäisi pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaista vähentämästä siellä suoritettavan vapaudenmenetyksen kokonaisuudesta koko sitä ajanjaksoa, jonka ajan henkilöön sovelletaan täytäntöönpanojäsenvaltiossa toimenpiteitä, jotka eivät merkitse vapaudenmenetystä vaan vapauden rajoitusta.⁶⁹⁴

7.3.3.2 Haasteen tiedoksi antaminen

Poissaolotuomioita koskevan puitepäättöksen (2009/299) puolustautumis-oikeuksiin liittyvien oikeuksien suoja oli jälleen esillä tapauksessa C-108/16 PPU, *Dworzecki*. Poissaolotuomioita koskevassa puitepäättöksessä säädetään edellytyksistä, joilla ei pitäisi kieltäytyä tunnustamasta ja panemasta täytäntöön päätöstä, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin perusteella, jossa asianomainen henkilö ei ollut henkilökohtaisesti läsnä.

EAW-puitepäättöksen 4 a artiklan 1 kohta lisättiin poissaolotuomioita koskevan puitepäättöksen 2 artiklalla. Kyseisen 4 a artiklan 1 kohdan a alakohdan i alakohdan mukaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi kieltäytyä panemasta täytäntöön pidätysmääräystä, joka on annettu vapauden-

⁶⁹² Asia C-294/16, JZ, 41, 42 ja 45–47 kohta.

⁶⁹³ Asia C-294/16, JZ, 51 ja 52 kohta.

⁶⁹⁴ Asia C-294/16, JZ, 54 ja 55 kohta.

menetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanoa varten, jos henkilö ei ollut henkilökohtaisesti läsnä päätökseen johtaneessa oikeudenkäynnissä, jollei eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä todeta, että henkilö asianmukaiseen aikaan joko oli saanut haasteen henkilökohtaisesti tiedoksi ja siten saanut tiedon päätökseen johtaneen oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta tai oli muilla keinoin tosiasiallisesti saanut virallisen tiedon kyseisen oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta siten, että voidaan kiistattomasti todeta, että hän oli tietoinen oikeudenkäynnistä, ja hänelle oli ilmoitettu, että asia voidaan ratkaista, vaikka hän jää pois oikeudenkäynnistä.

Tapauksessa oli kysymys Haagissa asuvan Puolan kansalaisen Dworzeckin luovuttamisesta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten Puolaan. Tähän rangaistukseen johtanutta oikeudenkäyntiä koskevaa haastetta ei ollut annettu suoraan tiedoksi Dworzeckille, mutta se oli annettu Puolan lakien mukaisesti tiedoksi hänen osoitteessaan kyseiseen talouteen kuuluvalla täysi-ikäiselle henkilölle, joka oli sitoutunut antamaan haasteen tiedoksi hänelle. Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ei kuitenkaan käynyt ilmi, oliko tämä täysi-ikäinen henkilö tosiasiallisesti antanut haasteen tiedoksi Dworzeckille.⁶⁹⁵

Ennakkoratkaisussaan EU-tuomioistuin totesi, että EAW-puitepäätöksen 4 a artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että säännökseen sisältyvät ilmaisut ”oli saanut haasteen henkilökohtaisesti tiedoksi” ja ”oli muilla keinoin tosiasiallisesti saanut virallisen tiedon kyseisen oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta siten, että voidaan kiistattomasti todeta, että hän oli tietoinen oikeudenkäynnistä” ovat unionin oikeuden itsenäisiä käsitteitä, ja niitä on tulkittava yhtenäisesti koko unionissa.⁶⁹⁶ Tuomioistuimen mukaan puitepäätöksen 4 a artiklan 1 kohdan a alakohdan i alakohdassa säädetyillä haasteen tiedoksiantotavoilla pyritään takaamaan korkeatasoinen suoja ja mahdollistamaan se, että täytäntöönpanosta vastaava viranomainen luovuttaa asianomaisen henkilön siitä huolimatta, että kyseinen henkilö ei ole ollut läsnä hänen tuomitsemisensa johtaneessa oikeudenkäynnissä, kunnioittaen kuitenkin täysin puolustautumisoikeuksia.⁶⁹⁷

Tuomioistuin muistutti *Melloni*-tapaukseen (asia C-399/11, 49 kohta) viitaen, että vaikka rikosasian vastaajan oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä on oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden olennainen osa, kyseinen vaatimus ei ole ehdoton. Vastaaja voi omasta halustaan nimenomaisesti tai hiljaisesti luopua kyseisestä oikeudesta, kunhan luopuminen osoitetaan yksiselitteisesti ja siihen liitetään vähimmäistakeet, jotka vastaavat sen rikoksen vakavuutta, josta vastaajaa vastaan on nostettu syyte; oi-

⁶⁹⁵ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, tuomio 24.5.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 12 ja 15 kohta.

⁶⁹⁶ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, 32 kohta.

⁶⁹⁷ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, 37 kohta.

keudesta ei myöskään voida luopua tärkeän yleisen edun vastaisesti. Oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei erityisesti voida todeta loukatun, vaikka vastaaja ei ole ollut oikeudenkäynnissä läsnä henkilökohtaisesti, jos hänelle on ilmoitettu oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta tai jos häntä on puolustanut hänen valtuuttamansa oikeudenkäyntiasiamies. Henkilön, joka on haastettu vastaajana rikostuomioistuimeen, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää siten sitä, että hän on saanut tiedon tavalla, joka mahdollistaa sen, että hän voi järjestää puolustuksensa tehokkaasti.⁶⁹⁸

Tuomioistuimen mukaan Dworzeckin kaltaisessa tilanteessa (haasteen antaminen kolmannelle henkilölle tiedoksi) ei mahdollisteta sitä, että voitaisiin kiistattomasti todeta asianomaisen henkilön ”tosiasiallisesti” saaneen tiedon oikeudenkäyntinsä ajankohdasta ja paikasta eikä myöskään sitä, että tarvittaessa voitaisiin kiistattomasti todeta, milloin hän on tarkalleen saanut kyseisen tiedon.⁶⁹⁹ Pidätysmääräyksen antaneen oikeusviranomaisen on siten mainittava pidätysmääräyksessä ne seikat, joiden perusteella se on todennut, että asianomainen henkilö on tosiasiallisesti saanut virallisen tiedon oikeudenkäyntinsä ajankohdasta ja paikasta. Oikeudenkäyntiä koskevien tietojen ei kuitenkaan yksinomaan tarvitse ilmetä pidätysmääräyksestä, vaan unionin tuomioistuin katsoi, että täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi tukeutua myös muihin seikkoihin, kuten sellaisiin, jotka se on saanut tietoonsa asianomaista henkilöä kuultaessa. Täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi ottaa huomioon myös asianomaisen henkilön käyttäytymisen, kuten sen, että henkilö on toiminut ilmeisen huolimattomasti, erityisesti silloin, kun käy ilmi, että hän on yrittänyt välttää tiedoksiantoa. Lisäksi täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen voi ottaa huomioon myös sen, että pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä annetaan joka tapauksessa asianomaiselle henkilölle oikeus vaatia uudelleen käsittelyä esimerkiksi silloin kun haaste on annettu tiedoksi kolmannelle henkilölle.⁷⁰⁰

Tapauksessa puitepäätöksen 4 a artiklan 1 kohdan a alakohdan i alakohdassa säädettyjä edellytyksiä ei siten täyttänyt sellainen haaste, joka oli annettu tiedoksi asianomaisen henkilön osoitteessa samaan talouteen kuuluvalla täysi-ikäiselle henkilölle, joka oli sitoutunut antamaan haasteen tiedoksi hänelle, kun eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella ei voitu varmistaa oliko kyseinen täysi-ikäinen henkilö tosiasiallisesti antanut kyseisen haasteen tiedoksi asianomaiselle henkilölle.⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, 42 ja 43 kohta.

⁶⁹⁹ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, 47 kohta.

⁷⁰⁰ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, 49–53 kohta.

⁷⁰¹ Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki* 54 kohta.

7.3.3.3 *Kansallisen pidätysmääräyksen merkitys ja oikeusviranomaisen käsitteen laajuus*

EAW-puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetään, että eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on oltava sen liitteenä olevan lomakkeen mukaisesti esitettyinä tietoja siitä, onko olemassa täytäntöönpanokelpoinen tuomio, pidätysmääräys tai muu vastaava täytäntöönpanokelpoinen oikeudellinen päätös, joka kuuluu puitepäättöksen 1 ja 2 artiklan soveltamisalaan. Nämä tiedot on mainittava puitepäättöksen liitteenä olevan lomakkeen b kohdassa, jonka otsikkona on ”Pidätysmääräyksen perusteena oleva päätös” ja jonka 1 alakohdassa säädetään, että on mainittava pidätysmääräys tai vaikutukseltaan vastaava tuomioistuimen päätös. Puitepäättöksestä ei kuitenkaan suoraan ilmene sitä, onko eurooppalaisen pidätysmääräyksen taustalla oltava kansallinen pidätysmääräys.

Tapauksessa C-241/15, *Bob-Dogi*, oli kysymys eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta, jonka Unkari oli antanut suoraan ilman sen perustana ollutta kansallista pidätysmääräystä. Ennakkoratkaisua pyytänyt Romanian tuomioistuin tiedusteli unionin tuomioistuimelta, oliko puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohtaa tulkittava siten, että tähän säännökseen sisältyvä käsite ”pidätysmääräys” oli ymmärrettävä siten, että sillä tarkoitetaan eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä erillistä kansallista pidätysmääräystä.⁷⁰²

EU-tuomioistuin totesi, että käsitettä ”eurooppalainen pidätysmääräys” käytetään järjestelmällisesti puitepäättöksen nimikkeessä, johdanto-osan perustelukappaleissa ja artikloissa kyseistä 8 artiklan 1 kohdan c alakohtaa lukuun ottamatta. Tämä antoi ymmärtää, että viimeksi mainittu säännös koskee muuta pidätysmääräystä kuin eurooppalaista pidätysmääräystä, jota tarkoitetaan kaikissa muissa puitepäättöksen säännöksissä, ja että siinä siis voi olla kyse vain kansallisesta pidätysmääräyksestä. Erilaiset sanamuotoon liittyvät seikat vahvistavat tuomioistuimen mukaan sen, että puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohtaan sisältyvä käsite ”pidätysmääräys” tarkoittaa vain kansallista pidätysmääräystä, joka on ymmärrettävä siten, että siinä on kyse oikeudellisesta päätöksestä, joka on eurooppalaisen pidätysmääräyksen perustana.⁷⁰³

Vaatus kansallisesta pidätysmääräyksestä on tärkeä myös pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta. Vaatus merkitsee, että kun eurooppalainen pidätysmääräys on annettu etsityn henkilön kiinnittämiseksi ja luovuttamiseksi, on tällaisen henkilön osalta jo menettelyn ensimmäisessä vaiheessa ja kansallisen pidätysmääräyksen antamisen yhteydessä noudatettu riittäviä menettelyllisiä takeita ja kunnioitettu asianomaisen henki-

⁷⁰² Asia C-241/15, *Bob-Dogi*, tuomio 1.6.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 30 kohta.

⁷⁰³ Asia C-241/15, *Bob-Dogi*, 43 ja 46 kohta.

lön perusoikeuksia. EAW-järjestelmä sisältää siten puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetyn vaatimuksen nojalla menettelyllisten oikeuksien ja perusoikeuksien kahdentasoisen suojan. Sen oikeudellisen suojan lisäksi, jota on annettava ensimmäisellä tasolla annettaessa kansallinen pidätysmääräys, on suojaa varmistettava toisella tasolla annettaessa eurooppalainen pidätysmääräys.⁷⁰⁴

Kahdentasoisella suojalla on merkitystä etenkin eurooppalaisen pidätysmääräyksen oikeasuhtaisuuden arvioinnissa. Päätöksen antaminen, joka on samalla sekä eurooppalainen että kansallinen pidätysmääräys, estää nimittäin niiden jäsenvaltioiden pidätysmääräyksen antanutta oikeusviranomaisesta, jota sitoo syytepakkoperiaate, tekemästä oikeasuhtaisuusarviointiaan.⁷⁰⁵

Kansallisen pidätysmääräyksen olemassaoloa koskevan maininnan puuttuminen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ei sisälly puitepäätöksen 3, 4 ja 4 a artiklassa lueteltuihin kieltäytymisperusteisiin eikä se kuulu myöskään puitepäätöksen 5 artiklan soveltamisalaan. Koska puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohta sisältää kuitenkin sääntöjenmukaisuusvaatimuksen, jonka noudattaminen on eurooppalaisen pidätysmääräyksen pätevyyden edellytys, vaatimuksen noudattamatta jättäminen johtaa lähtökohtaisesti siihen, ettei täytäntöönpanosta vastaava viranomainen pane kyseistä pidätysmääräystä täytäntöön. Ennen tällaisen päätöksen tekemistä viranomaisen on kuitenkin puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti pyydettävä pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisesta toimittamaan kiireellisesti kaikki tarvittavat lisätiedot, jotta se voi tutkia, selittyykö kansallisen pidätysmääräyksen puuttuminen esimerkiksi sillä, että tällainen pidätysmääräys on olemassa mutta sitä ei ollut mainittu. Jos täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen päätyy katsomaan puitepäätöksen 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti toimitettujen tietojen ja kaikkien muiden käytettävissään olevien tietojen perusteella, että eurooppalainen pidätysmääräys on siitä huolimatta, että se perustuu puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetun ”pidätysmääräyksen” olemassaoloon, annettu ilman eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä erillisen kansallisen pidätysmääräyksen tosiasiallista antamista, kyseinen viranomainen ei saa panna eurooppalaista pidätysmääräystä täytäntöön, koska se ei täytä puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdassa säädettyjä sääntöjenmukaisuusvaatimuksia.⁷⁰⁶

Kansallisen pidätysmääräyksen merkitys eurooppalaisen pidätysmääräyksen perustana liittyy läheisesti kysymykseen siitä, mitkä jäsenvaltioiden viranomaiset ovat ylipäätänsä toimivaltaisia antamaan eurooppalaisia pidätysmääräyksiä. Kysymys oikeusviranomaisen käsitteen määrittelemisestä ei ole uusi, ja esimer-

⁷⁰⁴ Asia C-241/15, *Bob-Dogi*, 55–56 kohta

⁷⁰⁵ Ks. Julkisasiamies Yves Bot’n ratkaisuehdotus 2.3.2016 asiassa C-241/15, *Bob-Dogi*, 94–98 kohta.

⁷⁰⁶ Asia C-241/15, *Bob-Dogi*, 62–66 kohta.

kiksi poliisin määritteleminen oikeusviranomaiseksi on aiheuttanut hankaluutta muun muassa keskinäistä oikeusapua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen yhteydessä. Yleensä oikeusviranomaiset rajoittuvat oikeusministeriöön, tuomioistuimiin, syyttäjiin ja tutkintatuomareihin, mutta esimerkiksi eurooppalaisen yleissopimuksen yhteydessä Suomi on antamassaan selityksessä ilmoittanut, että oikeusviranomaisiin kuuluvat myös poliisiviranomaiset.⁷⁰⁷

EAW-puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että eurooppalainen pidätysmääräys on *oikeudellinen päätös*, mikä edellyttää, että sen antaa puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu *oikeusviranomainen* [korostus tässä]. Säännöksen sanamuodon mukaan pidätysmääräyksen antanut oikeusviranomainen on pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion sellainen oikeusviranomainen, jolla on kyseisen valtion lainsäädännön mukaan toimivalta antaa eurooppalainen pidätysmääräys. Puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetään puolestaan, että eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on oltava esitettyinä tiedot siitä, onko olemassa ”täytäntöönpanokelpoinen tuomio, pidätysmääräys tai muu vastaava täytäntöönpanokelpoinen *oikeudellinen päätös*, joka kuuluu puitepäätöksen 1 ja 2 artiklan soveltamisalaan” [korostus tässä].

EU-tuomioistuin on asioissa C-452/16 PPU *Poltorak*, C-477/16 PPU, *Kovalkovas*, ja C-453/16 PPU, *Özçelik*, antamissaan tuomioissa täsmentänyt sanottua puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdassa ja 8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettua oikeudellisen päätöksen ja 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua oikeusviranomaisen käsitettä. Tapauksissa ennakkoratkaisua pyytäneet asianomaiset tuomioistuimet tiedustelivat, ovatko edellä mainituissa puitepäätöksen säännöksissä tarkoitettut ilmaisut ”oikeusviranomainen” ja ”oikeudellinen päätös” unionin oikeuden itsenäisiä käsitteitä ja toisaalta mitä kaikkea niiden piiriin voidaan katsoa kuuluvan.

Ratkaisuissaan EU-tuomioistuin totesi, että eurooppalainen pidätysmääräys on oikeudellinen päätös, mikä edellyttää, että sen antaa puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu oikeusviranomainen. Tuomioistuimen mukaan käsitteitä on tulkittava itsenäisesti ja yhtenäisesti koko unionin alueella. Tässä tulkinnassa on unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan otettava huomioon sekä säännöksen sanamuoto että asiayhteys ja puitepäätöksellä tavoiteltu päämäärä. Kyseisessä käsitteessä käytetty sana ”oikeudellinen” ei yleisessä merkityksessään ensiksikään viittaa poliisiviranomaisiin vaan lainkäyttövaltaan, joka on oikeusvaltion toiminnalle tunnusomaisen vallanjakoopin mukaisesti erotettava täytäntöönpanovallasta. Oikeusviranomaisilla tarkoitetaan perinteisesti oikeudenkäyttöön osallistuvia viranomaisia erotuksena täytäntöönpanovaltaa harjoittavista hallinto- tai poliisiviranomaisista.⁷⁰⁸

⁷⁰⁷ Pajuoja 1998, s. 88–90.

⁷⁰⁸ Asia C-452/16 PPU, *Poltorak*, tuomio 10.11.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa 28, 32, 34 ja 35 kohta; asia C-477/16 PPU, *Kovalkovas*, tuomio 10.11.2016 julkaistu sähkö-

Toiseksi jäsenvaltiot voivat puitepäätöksen 7 artiklan nojalla turvautua muuhun kuin oikeusviranomaiseen eli keskusviranomaiseen eurooppalaisten pidätysmääräysten lähettämisen ja vastaanottamisen osalta. Tuomioistuimien korosti, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti eurooppalaisen pidätysmääräys perustuu sille olettamalle, että sen antanut oikeusviranomainen on harjoittanut laillisuusvalvontaa jo ennen eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa. Se, että pidätysmääräyksen antaa poliisiviranomaisen kaltainen muu kuin oikeusviranomainen, ei EU-tuomioistuimen mukaan voi saada täytäntöönpanosta vastaavaa oikeusviranomaista vakuuttuneeksi siitä, että pidätysmääräyksen antamiseen on kohdistettu tällaista laillisuusvalvontaa eikä se näin ollen riitä perustamaan jäsenvaltioiden välistä vankkaa luottamusta, joka on puitepäätöksen perusta. Vaikka puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa viitataan jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti jäsenvaltioiden lainsäädäntöön, rajoittuu viittaus koskemaan ainoastaan toimivaltaisen oikeusviranomaisen nimeämistä, joka voi antaa pidätysmääräyksen. Näin ollen viittaus ei koske oikeusviranomaisen käsitteen määritelmää itsessään.⁷⁰⁹

Poltorak-tapauksessa kysymys oli konkreettisesti siitä, kuuluiko Ruotsin poliisiylivaltio käsitteen ”oikeusviranomainen” piiriin ja onko kyseisen viranomaisen antamaa eurooppalaista pidätysmääräystä näin ollen pidettävä puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna ”oikeudellisena päätöksenä”. Tapauksessa EU-tuomioistuin katsoi, että puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua oikeusviranomaisen käsitettä on tulkittava siten, että poliisiviranomaiset eivät kuulu tämän käsitteen alaan, joten näiden viranomaisten antamaa eurooppalaista pidätysmääräystä ei voida pitää puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna oikeudellisena päätöksenä. Tätä tulkintaa ei tuomioistuimen mukaan horjuttanut se, että kyseessä olevan poliisiviranomaisen toimivalta oli tiukasti rajattu asioihin, joissa oli kysymys sellaisen tuomion täytäntöönpanosta, jonka tuomioistuin oli antanut tuomioistuinmenettelyn päätteeksi ja joka oli saanut lainvoiman. Ratkaisevaa oli myös se, että tapauksessa kyseinen poliisiviranomainen oli ainoa toimivaltainen viranomainen, jolla oli harkintavaltaa pidätysmääräyksen antamisesta, ja että tähän harkintavaltaan ei kohdistunut viran puolesta laillisuusvalvontaa.⁷¹⁰ Vastaavin perustein tuomioistuin katsoi *Kovalkovas*-tapauksessa, että oikeusministeriö ei kuulunut puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna oikeusviranomaisen käsitteen alaan.⁷¹¹

Özçelik-tapauksessa ennakkoratkaisukysymys koski puolestaan sitä, oliko puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohtaa tulkittava siten, että säännök-

köisessä oikeustapauskokoelmassa 29, 33, 35 ja 36 kohta.

⁷⁰⁹ Asia C-452/16 PPU, *Poltorak*, 30, 41, 44 ja 45 kohta; asia C-477/16 PPU, *Kovalkovas*, 31, 38, 43 ja 44 kohta.

⁷¹⁰ Asia C-452/16 PPU, *Poltorak*, 46, 47, 50 ja 51 kohta.

⁷¹¹ Asia C-477/16 PPU, *Kovalkovas*, 48 kohta.

sessä tarkoitetun ”oikeudellisen päätöksen” muodosti vahvistus, jonka syyttäjäviranomainen antoi poliisin aiemmin syytetoimia varten antamalle pidätysmääräykselle. Tapauksessa unkarilaisen syyttäjäviranomaisen suorittama poliisiviranomaisen antaman pidätysmääräyksen vahvistaminen oli oikeudellinen toimi, jolla syyttäjäviranomainen tarkisti ja hyväksyi pidätysmääräyksen. Vahvistamisen vuoksi syyttäjäviranomaisen katsottiin olevan vastuussa kansallisen pidätysmääräyksen antamisesta. Tästä puolestaan seurasi se, että puitepätöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohtaan nähden merkitystä ei ollut sillä, että kansallisen pidätysmääräyksen oli antanut poliisiviranomainen, koska syyttäjäviranomaisen suorittama vahvistaminen mahdollisti syyttäjäviranomaisen pitämisen pidätysmääräyksen antajana. Tällä oli merkitystä myös keskinäisen luottamuksen kannalta. EU-tuomioistuin nimittäin katsoi, että syyttäjäviranomaisen suorittama kansallisen pidätysmääräyksen vahvistaminen vakuuttaa täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen siitä, että eurooppalainen pidätysmääräys perustuu päätökseen, joka on ollut laillisuusvalvonnan kohteena.⁷¹²

Kysymys oikeusviranomaisen käsitteen tulkinnasta oli vielä uudemman kerran esillä yhdistetyissä asioissa C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*. Ennakkoratkaisua pyytäneet Irlannin tuomioistuimet tiedustelivat unionin tuomioistuimelta, oliko EAW-puitepätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua pidätysmääräyksen antavan oikeusviranomaisen käsitettä tulkittava siten, että sen alaan kuuluvat jäsenvaltion syyttäjäviranomaiset, joilla oli toimivalta syytetoimien suorittamiseen ja jotka olivat alisteisessa asemassa johonkin tässä jäsenvaltiossa täytäntöönpanovaltaa käyttävään elimeen, kuten oikeusministeriin, ja jotka voivat joutua noudattamaan tällaisen elimen niihin suoraan tai välillisesti kohdistamia määräyksiä tai käskyjä tietyssä yksittäistapauksessa tehdesään päätöstä eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta.

Ratkaisussaan EU-tuomioistuin toisti edellä *Poltorak*-tapauksen yhteydessä omaksumansa näkemyksen, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen perusteella nimetä kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti oikeusviranomaisen, jolla on toimivalta antaa eurooppalainen pidätysmääräys. Tämän käsitteen merkitystä ja ulottuvuutta ei kuitenkaan voitu jättää kunkin jäsenvaltion harkintaan. Sen vuoksi käsitettä oli tulkittava itsenäisesti ja yhtenäisesti koko unionin alueella, ja tässä tulkinnassa oli unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan otettava huomioon sekä puitepätöksen 6 artiklan 1 kohdan sanamuoto että asiayhteys ja puitepätöksellä tavoiteltu päämäärä.⁷¹³

⁷¹² C-453/16 PPU, *Özçelik*, tuomio 10.11.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 30, 33, 34 ja 36 kohta.

⁷¹³ Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, tuomio 27.5.2019, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, 48–49 kohta.

Tuomioistuin muistutti, että säännöksessä käytetyllä termillä ”oikeusviranomainen” ei tarkoiteta vain jäsenvaltion tuomareita tai tuomioistuimia, vaan sen on ymmärrettävä tarkoittavan laajemmin viranomaisia, jotka osallistuvat lainkäyttöön rikosasioissa, erotuksena muun muassa ministeriöistä tai poliisista, jotka käyttävät täytäntöönpanovaltaa. Tämän seurauksena puitepäättöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun oikeusviranomaisen käsitteen alaan voitiin katsoa kuuluvan jäsenvaltion viranomaisia, jotka eivät välttämättä ole tuomareita tai tuomioistuimia mutta osallistuvat rikoslainkäyttöön tässä jäsenvaltiossa.⁷¹⁴ Tämän todettuaan EU-tuomioistuin kiinnitti huomiota siihen, että eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisella voi olla kaksi tavoitetta. Pidätysmääräys voidaan antaa joko syytetoimiin ryhtymiseksi määräyksen antaneessa jäsenvaltiossa tai vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen tai turvaamistoimenpiteen täytäntöönpanemiseksi. Edellä mainitut näkökohdat tukivat tuomioistuimen mukaan sitä, että puitepäättöksen soveltamisalaan kuuluu syyttäjälaitoksen kaltainen viranomainen, jolla on rikosoikeudellisessa menettelyssä toimivalta ryhtyä syytetoimiin rikoksesta epäiltyä henkilöä vastaan tuomioistuimessa.⁷¹⁵

Tuomioistuin korosti, että oikeusviranomaisen on kuitenkin kyettävä toimimaan tehtävässään puolueettomasti ottamalla huomioon kaikki syyllisyyttä tukevat ja sitä vastaan puhuvat seikat ilman vaaraa siitä, että sen päätöksentekovaltaan voitaisiin kohdistaa ulkopuolisia määräyksiä tai käskyjä esimerkiksi täytäntöönpanovallan taholta eli niin, ettei voi olla pienintäkään epäilystä siitä, että päätös eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta kuuluu tälle viranomaiselle eikä viime kädessä täytäntöönpanovaltaa käyttävälle elimelle. Asianomaisen henkilön oikeuksien suojelun taso nimittäin edellytti sitä, että oikeusviranomainen, jolla on kansallisen oikeuden mukaan toimivalta antaa eurooppalainen pidätysmääräys, valvoo määräyksen antamisedellytyksien noudattamista ja tutkii, onko pidätysmääräyksen antamista pidettävä kunakin tapauksen erityispiirteiden kannalta oikeasuhteisena. Pidätysmääräyksen antaneen oikeusviranomaisen on siis kyettävä vakuuttamaan täytäntöönpanosta vastaava oikeusviranomainen siitä, että kun otetaan huomioon pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä tarjotut takeet, se toimii riippumattomasti suorittaessaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamiseen liittyviä tehtäviä.⁷¹⁶

Tämä riippumattomuus edellytti unionin tuomioistuimen mukaan sitä, että on olemassa sellaisia asemaa ja organisaatiota koskevia sääntöjä, joilla voidaan taata, ettei ole minkäänlaista vaaraa esimerkiksi siitä, että täytäntöönpanovalta tietyssä yksittäistapauksessa antaa pidätysmääräyksen antavalle oikeusviranomaiselle käskyjä, kun se tekee päätöstä pidätysmääräyksen antamisesta. Siltä

⁷¹⁴ Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, 50–51 kohta.

⁷¹⁵ Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, 59–60 kohta.

⁷¹⁶ Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, 67 ja 74 kohta.

osin kuin syyttäjäviranomaisiin kohdistuu vaara siitä, että täytäntöönpanovalta vaikuttaa niiden päätöksiin eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta, eivät syyttäjäviranomaiset täytä edellytystä siitä, että taataan niiden toimivan riippumattomasti tällaista pidätysmääräystä antaessaan, jotta ne voitaisiin tuomioistuimen mukaan katsoa puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi oikeusviranomaiseksi.⁷¹⁷

Yhteenvetona ratkaisusta voidaan todeta, että jäsenvaltioiden syyttäjäviranomaiset ovat toimivaltaisia antamaan eurooppalaisia pidätysmääräyksiä, kunhan niiden riippumattomuuteen ei puututa täytäntöönpanovallan, kuten ministeriön puolelta. Tämä sopii yhteen sen tausta-ajatuksen kanssa, että EAW-järjestelmässä rikoksentekijän luovuttamisessa siirryttiin aiemmasta poliittisesti korostuneesta menettelystä jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten väliseen menettelyyn⁷¹⁸. Tapaus korostaa myös pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön oikeuksia. Edellytyksenä on, että pidätysmääräyksen antavan oikeusviranomaisen on valvottava määräyksen antamisedellytyksien noudattamista ja tutkittava, onko pidätysmääräyksen antamista pidettävä kussakin tapauksessa oikeasuhtaisena. Suomen syyttäjälaitoksen itsenäinen asema huomioon ottaen ratkaisu ei aiheuttane muutoksia EU-luovuttamislaisissa omaksuttuihin luovuttamismenettelyihin.

7.3.3.4 Yhteenvetoa ja arviointia – Yhdenmukaisen tulkinnan merkityksestä

Keskinäisen luottamuksen periaatteen soveltamisen rajoittaminen eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa on vain yksi keino, jolla EU-tuomioistuin on pyrkinyt korostamaan perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä puitepäätöksen soveltamisalalla. Edellä selostettuja tapauksia *JZ*, *Dworzecki*, *Poltorak*, *Kovalkovas*, *Özçelik* sekä *OG ja PI* yhdistää kaikkia se, miten EU-tuomioistuin operoi unionin oikeuden itsenäisillä käsitteillä ja yhdenmukaisen tulkinnan vaatimuksella. Tällä tavoin EU-tuomioistuin on tapauksen mukaan joko laajentanut tai rajoittanut jäsenvaltioiden harkintavaltaa puitepäätöksen käsitteiden tulkinnassa perus- ja ihmisoikeuksien hyväksi.⁷¹⁹

Ensiksi mainitussa *JZ*-tapauksessa kysymys oli EAW-puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdan ilmaisun ”säilöönotto” tulkinnasta. Tuomioistuin totesi, että ilmaisua käytetään vaihtoehtoisesti ilmaisun ”vapausrangaistuksen” kanssa ja että niiden tavanomainen merkitys viittaa tilanteeseen, jossa on kysymys säilössä tai vangittuna pitämisestä. Tapauksessa toimenpiteillä rajoitettiin *JZ*:n liikkumisvapautta, mutta niitä ei kuitenkaan voitu pitää lähtökohtaisesti siinä

⁷¹⁷ Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, 74 ja 88 kohta.

⁷¹⁸ Ladenburger 2019, s. 168.

⁷¹⁹ Mancano 2018, s. 309.

määrin rajoittavina, että ne merkitsivät vapaudenmenetystä ja niitä voitaisiin pitää puitepäätöksen 26 artiklan 1 kohdassa säilöönottona. Tästä huolimatta tuomioistuimien laajensi jäsenvaltioiden kansallista harkintamarginaalia mahdollistamalla korkeamman kansallisen suojan antamisen. Merkityksellistä oli, että sanotussa artiklassa säädettiin ainoastaan pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön perusoikeuksien suojan vähimmäistasosta. Tästä seurasi, että vaikka artiklaan sisältyvää käsitettä oli tulkittava jäsenvaltioissa yhdenmukaisesti, ei artiklaa kuitenkaan voitu tulkita siten, että se estäisi pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisista vähentämistä siellä suoritettavan vapaudenmenetyksen kokonaiskestosta koko ajanjaksoa, jonka aikana henkilöön sovelletaan täytäntöönpanovaltiossa toimenpiteitä, jotka merkitsevät ainoastaan vapauden rajoitusta vapaudenmenetyksen sijaan. Voidaan kuitenkin kysyä, olisiko tuomioistuimen linjaus ollut sama tilanteessa, jossa asianomaista henkilöä ei olisi vielä luovutettu, jolloin jäsenvaltiolle annettu laajempi harkintavalta olisi voinut muodostua pidätysmääräyksen täytäntöönpanon esteeksi ja vaaranantanut siten sen tehokkuuden ja EU-oikeuden etusijan (vrt. tältä osin *Melloni*-tapaus).⁷²⁰

Jälkimmäisissä tapauksissa *Poltorak*, *Kovalkovas*, *Özçelik* sekä *OG ja PI* oli puolestaan kysymys puitepäätöksen ilmaisujen ”oikeusviranomainen” ja ”oikeudellinen päätös” tulkinnasta. EU-tuomioistuin totesi, että vaikka puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdassa viitataan jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden mukaisesti jäsenvaltioiden lainsäädäntöön, koskee viittaus ainoastaan toimivaltaisen oikeusviranomaisen nimeämistä, joka voi antaa pidätysmääräyksen. Viittauksen ei siten voitu katsoa koskevan oikeusviranomaisen käsitteen määritelmää itsessään. Tässä suhteessa tuomioistuin ei jättänyt jäsenvaltioille harkintavaltaa, vaan totesi, että poliisiviranomaiset tai oikeusministeriö eivät kuulu käsitteen alaan ja että oikeudellisen päätöksen käsite tarkoittaa jäsenvaltioiden rikosoikeuden alan oikeudenkäyttöön osallistuvien viranomaisten päätöksiä poliisiviranomaisia lukuun ottamatta. Tällä oli merkitystä paitasi jäsenvaltioiden välisen keskinäisen luottamuksen myös pidätysmääräyksen kohteena olevan henkilön oikeuksien kannalta, sillä näin varmistetaan pidätysmääräyksen perustuminen päätökselle, joka on ollut riittävän laillisuusvalvonnan alla.

Vastaava tulkinta-asetelma oli esillä *Dworzecki*-tapauksessa. EU-tuomioistuin totesi, että puitepäätöksen 4 a artiklan 1 kohdan a alakohdan i alakohdalla on tulkittava siten, että kyseiseen säännökseen sisältyvät ilmaisut ”oli saanut haasteen henkilökohtaisesti tiedoksi” ja ”oli muilla keinoin tosiasiallisesti saanut virallisen tiedon kyseisen oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta siten, että voidaan kiistattomasti todeta, että hän oli tietoinen oikeudenkäynnistä

⁷²⁰ Mancano 2018, s.310–311.

tä” ovat unionin oikeuden itsenäisiä käsitteitä, ja niitä on tulkittava yhtenäisesti koko unionissa. Myöskään tässä suhteessa tuomioistuin ei jättänyt jäsenvaltioille harkintavaltaa, vaan katsoi, että säännöksessä asetettuja edellytyksiä ei täyttänyt sellainen haaste, jota ei ole annettu suoraan tiedoksi asianomaiselle henkilölle, mutta joka oli annettu tiedoksi asianomaisen henkilön osoitteessa kyseiseen talouteen kuuluvalle täysi-ikäiselle henkilölle, joka oli sitoutunut antamaan haasteen tiedoksi hänelle. Artiklassa tarkoitettuja haasteen tiedoksiantoa koskevia edellytyksiä noudattamalla voitiin nimittäin varmistaa se, että asianomainen henkilö on saanut asianmukaiseen aikaan tiedon oikeudenkäyntinsä ajankohdasta ja paikasta, ja mahdollistettiin siten puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen.

Tässä käsitellyt tapaukset ovat merkityksellisiä myös Suomen EU-luovuttamislain näkökulmasta. Esimerkiksi *Poltorak* ja *Kovalkovas* -ratkaisuilla oli suora vaikutus Suomen EU-luovuttamislain sisältöön. Ratkaisujen antamisen aikaan 10.11.2016 voimassa olleen lain 54 §:n mukaan luovuttamispyynnön vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten teki Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. Koska Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin ei kuulu lainkäyttö, katsottiin perustelluksi muuttaa EU-luovuttamislain 54 §:n säännöstä siten, että luovuttamispyynnön vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten tekisi jatkossa syyttäjä. Lakimuutoksen jälkeen Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tehtäväksi jäi asian valmistelu ja esityksen tekeminen syyttäjälle luovuttamispyynnöksi. Syyttäjän tehtävänä on puolestaan arvioida esitys ja päättää luovutuspyynnön tekemisestä.⁷²¹

Myös Suomen pakkokeinolaissa omaksutulla sääntelymallilla voidaan nähdä olevan yhtymäkohtia niihin tarkoitukseen, joita EU-tuomioistuin on liittänyt oikeusviranomaisen käsitteeseen. Pakkokeinolain 11 §:n 3 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty, jonka luovuttamista Suomeen tullaan pyytämään, saadaan vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja jos epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden, luovuttamispyyntöön sisällytettävien rikosten määrän tai laadun taikka muiden vastaavien seikkojen perusteella on syytä epäillä, ettei hän saavu vapaaehtoisesti Suomeen syytetoimenpiteitä varten. Lain 3 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan vangittavaksi vaaditulle, jota ei ole pidätetty, on varattava tilaisuus tulla kuuluksi vaatimuksesta paitsi, jos hän ei ole Suomessa, on tietymättömissä taikka välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. Tiedossa olevalle vangittavaksi vaaditun asiassa valtuuttamalle avustajalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Vangitsemisvaatimuksen tai syytteen käsittelystä ilman laillista esitettä pois jäänyt vastaaja saadaan määrätä vangittavaksi poissaolostaan huolimatta.

⁷²¹ HE 11/2017 vp, s. 3–4.

Pakkokeinolain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutinnan aikana vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Kun asia on esitutinnan päätyttyä siirretty syyttäjälle, hän päättää vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Säännöksessä tarkoitetun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen merkitys luovuttamisasioissa on se, että sillä pyritään välttämään tilanne, jossa esitutinnan aikana tehtäisiin vangitsemisvaatimuksia luovuttamista varten sellaisissa asioissa, joissa syyttäjä ei katso voivansa nostaa syytettä mistään rikoksesta tai ainakaan rikoksesta, jonka nojalla luovuttamista voitaisiin vaatia.⁷²²

Mikäli syyttäjä ei katso voivansa nostaa asiassa syytettä, ei myöskään henkilön vangitseminen pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 3 momentin nojalla ole tarkoituksenmukaista. Jo sanottu säännös edellyttää ”todennäköisten syiden” olemassaoloa henkilön vangitsemiseksi poissa olevana luovuttamistarkoituksessa. Tarkoituksenmukaisena voidaan pitää, että henkilöä vastaan olisi jo käytettävissä olevan tiedon perusteella riittävästi näyttöä syytteen nostamiseen. Mikäli näin ei ole, tällaista alustavaa näyttöä voidaan hankkia muilla kansainvälisillä rikosoikeusaputoimilla. Jo pelkästään luovuttamisesta seuraavan vapaudenriiston kannalta kohtuullisena ei voida pitää menettelyä, jossa ensimmäisenä toimenpiteenä turvaudutaan luovuttamismenettelyyn ja henkilö luovuttamisen jälkeen näytön puuttuessa vapautetaan välittömästi.

Vangitsemispäätös on ylipäättänsä merkityksellinen jo senkin vuoksi, että sen tulee olla EU-luovuttamislain 53 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla luovuttamista koskevan pyynnön perusteena. Koska eurooppalainen pidätysmääräys perustuu ennen kaikkea vangitsemispäätökselle, tulisi vangitsemispäätöksen olla kaikista pidätysmääräyksen perusteena olevista teoista. Tällä on erityisesti merkitystä myös EU-luovuttamislain 58 §:n erityissäännön noudattamisen kannalta.

7.4 SUOMEN KANSALLISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ OMAKSUTTU LÄHTÖKOHTA

7.4.1 Ehdoton kieltäytymisperuste

Suomen EU-luovuttamislain säätämisvaiheessa EAW-puitepäätöksen ihmisoikeuslausumat on tulkittu yleisempänä oikeutuksena poiketa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteesta ihmisoikeuksien loukkaamisen perusteella.⁷²³ Tämän seurauksena EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaan yhdek-

⁷²² Sihto 2003, s. 1224–1225.

⁷²³ Kimpimäki 2017, s. 151.

si kieltäytymisperusteeksi kirjattiin uhka ihmisoikeusluokkauksesta. Sanotun lainkohdan mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä, jos on perusteltua syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydettyä uhkasi kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai että hän joutuisi alkuperänsä, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisensa, uskontonsa, vakaumuksensa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi henkeään tai vapauttaan uhkaavan tai muun vainon kohteeksi, taikka voidaan perustellusti olettaa, että hän joutuu ihmisoikeuksien tai perustuslaissa turvatun oikeusturvan, sananvapauden tai yhdistymisvapauden loukkauksen kohteeksi.

Pykälän 2 momentin mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä myös, jos luovuttaminen asianomaisen henkilön ikään, terveydentilaan tai muihin henkilökohtaisiin seikkoihin taikka erityisiin olosuhteisiin nähden olisi inhimillisistä syistä kohtuutonta eikä tämä kohtuuttomuus ole poistettavissa siirtämällä täytäntöönpanoa 47 §:n nojalla. Lain 47 §:n mukaan tuomioistuim voi siirtää luovuttamispäätöksen täytäntöönpanoa, jos on olemassa seikkoja, joiden vuoksi luovuttaminen olisi inhimillisesti kohtuutonta. Luovuttamispäätös on pantava täytäntöön heti, kun tällaisia seikkoja ei enää ole. Toimivaltaisten viranomaisten tulee tällöin sopia uudesta luovuttamispäivästä. Luovutettava henkilö tulee luovuttaa kymmenen päivän kuluessa sovitusta uudesta määräpäivästä.

Hallituksen esityksessä tunnustetaan, että ensiksi mainittua EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa koskevaa kieltäytymisperustetta ei nimenomaisesti sisälly puitepäätökseen. Tästä huolimatta säännös katsottiin voitavan johtaa puitepäätöksen johdantokappaleissa mainituista seikoista sekä Suomen ihmisoikeusvelvoitteista, jotka ovat voimassa myös puitepäätöksen mukaisissa luovuttamismenettelyissä.⁷²⁴ Perustuslakivaliokunta puolestaan katsoi, että lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettu ehdoton kieltäytymisperuste on merkityksellinen perustuslaissa säädetyn luovuttamiskiellon kannalta.⁷²⁵

Sitä vastoin jäljempänä mainittua EU-luovuttamislain 5 §:n 2 momentin kieltäytymisperustetta ei sisällynyt hallituksen esitykseen, vaan se lisättiin lakiin eduskunnan perustuslakivaliokunnan edellyttämänä. Perustuslakivaliokunta ei pitänyt asianmukaisena, että esimerkiksi vakavasti ja pysyvästi sairaan henkilön luovuttamisesta ei voida lain mukaan pidättäytyä muutoin kuin luovuttamispäätöksen täytäntöönpanoa siirtämällä. Tämän vuoksi valiokunta katsoi, että yleisen luovuttamislain 8 §:n vastaava säännös lisättäisiin lakiin.⁷²⁶

Edellä selostetun EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että jäsenvaltiot voivat kieltäytyä panemasta pidätysmääräystä täytäntöön vain silloin, jos kyseessä on jokin puitepäätöksen 3 artiklassa tarkoitetuista eh-

⁷²⁴ HE 88/2003 vp, s. 22/I.

⁷²⁵ PeVL 18/2003 vp, s. 3.

⁷²⁶ PeVL 18/2003 vp, s. 4/II.

dottomista tai jokin sen 4 ja 4 a artiklassa luetelluista harkinnanvaraisista kieltäytymisperusteista. Mainitut Suomen lainsäädäntöön otetut kieltäytymisperusteet eivät siten vastaa tätä EU-tuomioistuimen useaan otteeseen vahvistamaa linjausta. Esimerkiksi EU-tuomioistuimen *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomion yhteydessä omaksuma tulkinta pidätysmääräyksen täytäntöönpanon lykkäämistä poikkeaa Suomessa omaksutusta mallista, jossa ihmisoikeuksien loukkaukset on muotoiltu ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisukäytännön (KKO 2017:11) perusteella voidaan todeta, että EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa koskevaa kieltäytymisperustetta sovelletaan EU-tuomioistuimen *Aranyosi ja Căldăraru* -ratkaisun mukaisin arviointikriteerein. Pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymiseen ei näin ollen vielä riitä se, että pidätysmääräyksen antaneen valtion yleiset vankeusolosuhteet aiheuttavat todellisen vaaran epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta. Toisin sanoen lain edellyttämä perusteltu syy epäilystä loukkaavasta kohtelusta ei sellaisenaan riitä. Tällaisessa tilanteessa luovuttamista harkittaessa on konkreettisesti ja tarkasti arvioitava, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että luovutettavaksi pyydetty henkilö altistuisi tälle vaaralle. Tämän arvion tekemiseksi pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaista on pyydetävä toimittamaan kiireellisesti kaikki tarvittavat lisätiedot niistä olosuhteista, joissa se aikoo pitää kyseistä henkilöä vangittuna. Luovuttamisesta kieltäytymistä on arvioitava nimenomaisesti asianomaista henkilöä koskevien olosuhteiden perusteella ja tämän arvioinnin tulee perustua luotettaviin, ajantasaisiin ja riittäviin tietoihin. Ennakkoratkaisussa KKO 2017:11 perusteen soveltamiselle ei kuitenkaan ollut tarvetta, sillä syyttäjä oli osoittanut, ettei asiassa ollut konkreettista vaaraa pidätysmääräyksen kohteena olleen henkilön epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta asianomaisessa bulgarialaisessa vankilassa.

Vaikka EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa vastaavaa säännöstä ei sellaisenaan sisälly EAW-puitepäätökseen, perustuu se kuitenkin suurelta osin puitepäätöksen johdantokappaleissa mainittuihin seikkoihin, minkä lisäksi säännös saa tukea EU-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ainakin siltä osin kuin kysymys on EIS 3 artiklan ja perusoikeuskirjan 4 artiklan tarkoittaman kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kiellon oikeuksista ja perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen kuuluvasta tuomioistuimen riippumattomuudesta. Sitä vastoin jäljempänä mainittu EU-luovuttamislain 5 §:n 2 momentti lisättiin lakiin yksinomaan perustuslakivaliokunnan edellyttämänä. Ainakin toistaiseksi tilanne on se, että säännös ei saa suoraa tukea puitepäätöksen johdantokappaleista eikä myöskään EU-tuomioistuimen (pidätysmääräystä koskevasta) oikeuskäytännöstä. Puitepäätöksen 23 artiklan 4 kohdassa vakavien humanitääristen syiden on katsottu oikeuttavan ainoastaan poikkeuksellisesti luovuttamisen tilapäiseen

lykkäämiseen. Poissuljettuna ei kuitenkaan voida pitää, etteikö luovutettavaksi pyydetyn henkilön siirron itsessään voitaisi tietyissä tilanteissa katsoa aiheuttavan todellisen riskin perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitettusta epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta. Mikään *Aranyosi ja Căldăraru* -tuomiossa lausuttu tai tuomioistuimen lausunnossa 2/13 todettu ei sinänsä muodosta estettä sille, että puhtaasti luovutettavaksi vaaditun henkilön yksilölliset olosuhteet voisivat täyttää ”poikkeuksellisten olosuhteiden” vaatimuksen⁷²⁷. Ääritilanteessa kysymys on kuitenkin siitä, missä määrin Suomen kansalliset tuomioistuimet voivat säännöstä soveltaessaan poiketa lainsäätäjän tarkoituksesta EU-oikeuden hyväksi vai onko niiden noudatettava valiokunnan linjaa antamalla etusija säännöksen perusoikeudelle.

Ojanen on lähestynyt kysymystä siten, että tuomioistuimen toimivaltaan ei kuulu poiketa lainsäätäjän tarkoituksesta, vaan sen on noudatettava valiokunnan linjaa antamalla etusija perusoikeudelle tilanteessa, jossa eduskunta on tarkoituksellisesti loukannut EU-oikeutta esimerkiksi tinkimällä EU-säädöksen täysimääräisestä toimeenpanosta kotimaisten perusoikeuksien vuoksi. Tällaisessa tilanteessa suomalaisen tuomioistuimen toimivaltaan ei kuulu poiketa lainsäätäjän tarkoituksesta. Tätä Ojanen on perustellut sillä, että eduskunta on edelleen ensisijainen valtioelin kotimaaisessa valtiosääntöjärjestelmässä.⁷²⁸

Heinonen on puolestaan katsonut, että tuomioistuinten ei tule ottaa uudelleen harkittavakseen lainsäätäjän normaalisti toimivassa ennakkokontrollissa tietoisesti perus- ja ihmisoikeuksiin tekemiä rajoituksia. Vaikka kansallisten tuomioistuinten voidaan katsoa olevan EU-oikeuden tasolla velvollinen noudattamaan EU-oikeuden etusijaa, ei niillä kuitenkaan ole käytännössä välineitä kyseenalaistaa eduskunnan tekemien ratkaisujen perusteita. Toisin kuin perustuslain 106 §:n soveltamistilanteissa, tällaisissa tapauksissa kysymys on nimenomaan eduskunnan säätämistä yksittäisistä muutoksista ja lisäedellytyksistä, jolloin niiden tyhjäksi tekeminen EU-oikeuden etusijan nojalla johtaisi EU-lainsäädännön eduskuntaan sijoittuvan ennakkovalvonnan vaikutuksettomaksi. Toisaalta täysin ongelmaton ei myöskään ole ratkaisuvaihtoehto, jossa tuomioistuimet pyrkisivät välttämään EU-oikeuden etusijan loukkaamista. Näin toimimalla tuomioistuimet eivät nimittäin välttämättä välttyisi samalla loukkaamasta muita kansainvälisiä velvoitteita, kuten ihmisoikeussopimuksen asettamia velvoitteita.⁷²⁹ Esimerkiksi juuri EU-luovuttamislain kieltäytymisperusteet on katsottu voitavan johtaa Suomea sitovista ihmisoikeusvelvoitteista.⁷³⁰ Sen vuoksi tuomioistuinten itsenäistä konfliktinratkaisua voi olla vaikea sul-

⁷²⁷ Bay Larsen 2018, s. 441.

⁷²⁸ Ojanen 2003, s. 1166–1167.

⁷²⁹ Heinonen 2012, s. 230–232.

⁷³⁰ HE 88/2003 vp, s. 22/I.

kea kokonaan pois⁷³¹ pidätysmääräyksen soveltamisalalla. EIT:n *Bosphorus*-tapauksen myötä omaksuman linjauksen mukaan jäsenvaltioilla on mahdollisuus noudattaa tiettyä pidättyvyyttä ihmisoikeuksien ja EU-oikeuden välisessä konfliktitilanteessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö asetukset olisi milloin tahansa otettavissa EIT:n normaalin yksittäistapauksellisen kontrollin piiriin, jos vain puute ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisessa on riittävän vakava (*manifestly deficient*).⁷³²

Kuten todettu, kysymys on ääritapauksesta ja ensisijaisesti kansallisten tuomioistuinten perustavoitteena tulisi olla sellainen ratkaisu, joka turvaisi sekä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien että EU:n oikeuden toteutumisen. Tulkintaohjeena onkin pidettävä sitä, että jos kansallinen normi on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa eikä tapauksessa ole perusoikeusliityntää, tulkitaan kansallista normia suhteessa EU-oikeuteen. Jos ristiriita ei ole poistettavissa tulkinnalla, noudatetaan EU-oikeuden etusijaa.⁷³³ Mikäli tapaukseen tulee sovellettavaksi sekä EU-oikeus että kansalliset perusoikeudet, pyritään ensin antamaan EU-säädökselle kaikkien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa yhteensopiva tulkinta, mukaan lukien myös EU-oikeudesta johtuvat perusoikeudet. Vasta jos tämä ei ole mahdollista, annetaan etusija viime sijassa kansallisille perusoikeuksille.⁷³⁴ Näin ollen kysymys ei ole ainoastaan siitä, että EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden ristiriidat ratkaistaisiin yksistään EU-oikeudesta lähtöisin olevien periaatteiden mukaisesti, vaan viime kädessä ratkaisu tulee perustaa siihen, minkälainen tulkinta on mahdollista kansalliselle tuomioistuimelle voimassa olevan kansallisen oikeuden perusteella. Edellä todetusta seuraa, että ristiriita EU-oikeuden ja perustuslain välillä on jäsennettävissä eri tavalla kuin tilanteessa, jossa on kysymys ristiriidasta EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välillä.

Oman tulkintahaasteensa asetelmaan tuo se, että perustuslaissa säädetty suoja eroaa sen suhteen, onko kysymys Suomen kansalaisen vai ulkomaalaisen luovuttamisesta. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Säännöksen loppuosa sisältää siten aineellisen rajoituksen, jonka mukaan luovutta-

⁷³¹ Heinonen 2012, s. 233.

⁷³² *Bosphorus Hava Yollari Turizim v. Irlanti* (2005), kohta 156.

⁷³³ Etusijaperiaatetta tulee kuitenkin soveltaa vain siinä laajuudessa kuin kansallisilla tuomioistuimilla on mahdollisuus ottaa huomioon välillisesti vaikutuksellinen unionilainsäädäntö (kuten puitepäätökset) kansallisen oikeuden puitteissa.

⁷³⁴ Heinonen 2012, s. 235.

minen voisi tapahtua vain sellaiseen maahan, jossa toimenpiteen kohteena olevan henkilön ihmisoikeudet ja oikeusturva on taattu. Säännöksen esitöissä on korostettu, että rajoituksen toteutumisesta kussakin yksittäistapauksessa tulisi huolehtia jo asianomaista tavallista lakia säädettäessä. Säännös estäisi myös esimerkiksi henkilön luovuttamisen Suomesta valtioon, jossa tätä voisi uhata kuolemanrangaistus.⁷³⁵ Vastaavasti pykälän 4 momentin mukaan ulkomaalaisista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Säännös on sen esitöiden mukaan tarkoitettu kattamaan kaikki tosiasialliset tilanteet, joissa ulkomaalainen Suomen viranomaisten toimesta siirretään toiseen valtioon.⁷³⁶

Perustuslain 9 §:n 3 momentin ja 4 momentin ero on siten siinä, että ensiksi mainittu säännös asettaa aineellisen rajoituksen silloin kun kysymys on Suomen kansalaisen luovuttamisesta. Rajoitus edellyttää, että lakia säädettäessä on huolehdittava, että luovuttaminen voi tapahtua vain sellaiseen maahan, jossa toimenpiteen kohteena olevan henkilön ihmisoikeudet ja oikeusturva on taattu. Perustuslain 9 §:n 3 momentti on erityisen merkityksellinen EU-luovuttamislain soveltamisen kannalta sen vuoksi, että esitys perustuslain 9 §:n 3 momentin muuttamiseksi annettiin samanaikaisesti EU-luovuttamislakiehdotuksen kanssa.⁷³⁷ EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan tai pykälän 2 momentin kieltäytymisperusteet saavat siten viime kädessä tukea perustuslain 9 §:n 3 momentin rajoitussäännöksestä.

Sen lisäksi, että perustuslain 9 §:n 3 momentin rajoitussäännös koskee ainoastaan Suomen kansalaisia, tarjoaa se samalla myös Suomen kansalaisille laajempaa oikeuksien suojaa kuin mitä lain 4 momentti tarjoaa ulkomaalaisille (vrt. ilmaisu ”ihmisoikeudet ja oikeusturva on taattu” lain 4 momentin ilmaisuun ”uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu”). EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan tai pykälän 2 momentin kieltäytymisperusteet eivät kuitenkaan tee eroa sen suhteen, onko kysymys Suomen kansalaisen vai ulkomaalaisen luovuttamisesta. Perustuslain säännöksellä voi kuitenkin olla merkitystä ratkaistaessa mahdollista ristiriitaa EU-oikeuden kanssa siitä, missä määrin pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä ihmisoikeusloukkauksen perusteella.

⁷³⁵ HE 102/2003 vp, s. 9–10.

⁷³⁶ HE 309/1993 vp, s. 52/II.

⁷³⁷ HE 102/2003 vp. Perustuslain aiemmin voimassa ollut 9 §:n 3 momentin Suomen kansalaista koskeva luovuttamiskiello ja siitä luopuminen ovat siten yhteydessä EU-luovuttamislaisissa säädettyihin perus- ja ihmisoikeusloukkauksia koskeviin säännöksiin.

7.4.2 Ihmisoikeusloukkauksen soveltamiskynnys

EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdassa edellytetään perusteltua syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydetyn henkilön perus- ja ihmisoikeuksia loukattaisiin luovuttamisella. Hallituksen esityksen mukaan kyseessä olisi säännös, joka tulisi käyttöön hyvin harvoissa tilanteissa ja jonka soveltamisessa olisi noudatettava varovaisuutta. Säännöksen soveltamisen edellytyksenä tulisi olla perusteltu ja objektiivinen epäily henkeä tai vapautta uhkaavasta tai muusta vainosta taikka henkilön perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Lähtökohdiana on, että luovuttamista pyytävä jäsenvaltio on velvollinen noudattamaan ihmisoikeuksia ja vastaa sopimusrikkomuksistaan viime kädessä Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimessa.⁷³⁸

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan hallituksen esityksessä omaksutun tulkintalähtökohdan soveltaminen saattaisi vaarantaa yksilön tarvitseman oikeudellisen suojan ja voisi samalla johtaa kyseisen säännöksen tosiasialliseen merkityksettömyyteen. Sen vuoksi lähtökohta säännöstä sovellettaessa tulisi lakivaliokunnan mukaan olla luovutettavaksi pyydetyn henkilön tilanteeseen ja olosuhteisiin perustuva yksilölähtökohtainen arvio mahdollisesta perus- ja ihmisoikeusloukkauksesta, jos henkilö luovutetaan. Valiokunnan mukaan tämä ihmisoikeusmyönteinen tulkinta on sovellettavissa myös muihin EU-luovuttamislain ihmisoikeuskieltäytymisperusteisiin. Valiokunta on vielä erikseen korostanut sitä, että perustuslain 21 § on olennainen EU-luovuttamislain soveltamisessa ja että lain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan kieltäytymisperustetta sovelletaan, kun syntyy perusteltuja epäilyksiä siitä, saako luovutettavaksi pyydetty henkilö toisessa valtiossa osakseen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. Tätä arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, miten pitkäkestoisiksi pääasiaa koskevan prosessin voidaan olettaa muodostuvan.⁷³⁹

Hallituksen esityksessä omaksuttua kantaa on pidettävä selvemmin yhteensopivampana EAW-puitepäätöksen ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen kannalta.⁷⁴⁰ Lakivaliokunnan mietinnössä esitetyn näkemyksen soveltaminen on puolestaan omiaan vaarantamaan pidätysmääräyksen tehokkaan täytäntöönpanon. Jo pelkästään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella voidaan havaita, että kaikissa jäsenvaltioissa esiintyy eritasoisia perusoikeusongelmia. Mikäli kaiken tasoiset ja laatuiset perusoikeusväitteet vaatisivat aina pidätysmääräyksen täytäntöönpanojäsenvaltion viranomaisilta toisessa jäsenvaltiossa vallitsevan perusoikeustilanteen analysointia, olisi koko järjestelmän mielekäs soveltaminen vaarassa.

⁷³⁸ HE 88/2003 vp, s. 22.

⁷³⁹ LaVM 7/2003 vp, s. 4.

⁷⁴⁰ Suominen 2011b, s. 46, ja Sihto 2006, s. 44.

Edellä on käynyt ilmi, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin 11 artiklan 1 kohdan f alakohdan kieltäytymisperusteena mainitaan se, että on olemassa painavia syitä katsoa, että tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle SEU 6 artiklan ja perusoikeuskirjan mukaisten velvoitteiden kanssa. Alakohtaan liittyy direktiivin 18 johdantokappale, jossa todetaan, ettei direktiivillä vaikuteta velvollisuuteen kunnioittaa unionisopimuksen 6 artiklassa ja perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia ja oikeudellisia perusperiaatteita. Lisäksi johdantokappaleessa 19 korostetaan keskinäistä luottamusta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella ja painotetaan perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksia koskevan kieltäytymisperusteen poikkeuksellisuutta. Mainittua kieltäytymisperustetta olisi sovellettava vain, jos on painavia syitä katsoa, että tutkintatoimenpiteen toteuttaminen johtaisi henkilön perusoikeuksien ja jäsenvaltiolle perusoikeuskirjassa asetettujen velvoitteiden laiminlyömiseen. Artiklan 1 kohdan johdanto-osa sisältää viittauksen 1 artiklan 4 kohtaan, jossa mainittujen periaatteiden kunnioittaminen myös todetaan.

EIO-direktiivin täytäntöönpanolakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että kieltäytymisperusteen nimenomaista kirjaamista lakiin ei ole pidetty välttämättömänä pantaessa täytäntöön uusimpia EU:n vastavuoroisen tunnustamisen instrumentteja. Hallituksen esityksen mukaan direktiivin sisältämä perusoikeuksien loukkaukseen liittyvä varsinainen kieltäytymisperuste on riittävä, joten sen sisällyttämistä lisäksi myös täytäntöönpanolakiin ei voida pitää tarpeellisena. Tähän on vaikuttanut erityisesti Lissabonin sopimuksella unionisopimukseen liitetty perusoikeuskirja ja se lähtökohta EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä, että toisen jäsenvaltion oikeusjärjestelmään luotetaan. Käytännössä ei myöskään ole suurta merkitystä sillä, mainitaanko kieltäytymisperuste laissa vai ei, koska velvollisuutta kunnioittaa perusoikeuskirjaa ja muita ihmisoikeusvelvoitteita on katsottu voitavan tulkita siten, että se joka tapauksessa mahdollistaa poikkeuksellisesti tilanteessa vetoamisen perusoikeusvelvoitteisiin yhteistyöstä kieltäytymisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteena. Tältä osin perusteluissa on viitattu EU-tuomioistuimen *Aranyosi ja Căldăraru* -ratkaisuun.⁷⁴¹

Huomattavaa on, että asiaa koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä tai perustuslakivaliokunnan lausunnossa ei ole otettu kantaa perusoikeuksien loukkaukseen liittyvän kieltäytymisperusteen soveltamiseen. Tästä voidaan päätellä, että kansallisen lainsäätäjän näkökulmasta vallitseva unionioikeudellinen tila kieltäytymisperusteen soveltamisessa on katsottu riittäväksi. Tässä suhteessa vailla merkitystä ei tosin voi olla se, että EU-luovuttamislain pohjana ollut puitepäätos ei itsessään ole sisältänyt perusoikeuksien loukkaukseen liittyvää varsinaista kieltäytymisperustetta. EIO-direktiivi on pantu täytäntöön sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla siten, että direktiivin säännöksistä on tullut osa kansallista lainsäädäntöä.

Jos taas EU-luovuttamislakia koskevaa hallituksen esitystä ja lakivaliokunnan mietintöä verrataan EU-tuomioistuimen viimeaikaiseen ratkaisukäytäntöön (*Aranyosi ja Căldăraru* sekä *LM*), voidaan todeta, että oikea tulkintalähtökoh-

⁷⁴¹ HE 29/2017 vp, s. 45.

ta löytyy niiden välimaastosta. Ensiksi mainitun ratkaisun oikeusohjeen mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen on objektiivisten, luotettavien, tarkkojen ja asianmukaisesti päivättyjen tietojen pohjalta arvioitava, onko kyseessä olevissa olosuhteissa painavia perusteita uskoa, että henkilön luovuttaminen pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon altistaisi hänet todelliselle vaaralle joutua epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi.⁷⁴² Samalla tuomioistuin on korostanut, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ja jäsenvaltioiden välisen keskinäisen luottamuksen periaatetta voidaan rajoittaa ”poikkeuksellisissa olosuhteissa” ja että täytäntöönpanosta kieltäytymiseen ei sellaisenaan voi johtaa se, että pidätysmääräyksen antaneen valtion yleiset vankilaolosuhteet aiheuttavat todellisen vaaran epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta.⁷⁴³ Tältä osin ratkaisun oikeusohje muistuttaakin hallituksen esityksessä omaksuttua tulkintalähtökohtaa, jossa korostetaan EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan säännöksen käyttämistä ”hyvin harvoissa tilanteissa” ja että ”soveltamisessa on noudatettava varovaisuutta”.⁷⁴⁴ Kun todellisen vaaran olemassaolo on todettu, täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen on seuraavaksi arvioitava konkreettisesti ja tarkasti, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että kyseinen henkilö altistuisi tälle vaaralle pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion vankeusolosuhteiden vuoksi.⁷⁴⁵ Kysymys on näin ollen aina tapauskohtaisesta konkreettisesta arviosta, joka puolestaan muistuttaa lakivaliokunnan mietinnössä mainittua luovutettavaksi pyydetyn henkilön tilanteeseen ja olosuhteisiin perustuvaa yksilölähtökohtais-ta arviota.⁷⁴⁶

Myös Suomen eri luovuttamislajeissa omaksutut sanavalinnat näyttäisivät osaltaan puoltavan EU-luovuttamislain säännöksen korkeaa soveltamiskynnystä. Esimerkiksi yleisen luovuttamislain 7 §:n mukaan luovuttamipyyntöön ei voida suostua, jos ”on pelättävissä” luovutettavaksi pyydetyn henkilön joutuvan tällöin rotunsa, kansallisuutensa, uskontonsa, poliittisen katsomuksensa tai yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisensa vuoksi taikka poliittisista olosuhteista johtuen henkeään tai vapauttaan uhkaavan tai muun vainon kohteeksi. Esitöiden perusteella EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan ilmaisu ”perusteltua syytä” on ilmeisesti johdettu puitepäätöksen 12 johdantokappaleen ilmaisusta ”jos on objektiivisia perusteita katsoa”. Lisäksi puitepäätöksen 23 artiklan 4 kohdan humanitäaristen syiden lykkäämisperusteen yhteydessä käytetään ilmaisua ”jos on perusteltua syytä uskoa”. Yleisen luovuttamislain 7 §:n säännökseen verrattua korkeampaa soveltamiskynnystä näyttäisi tukevan myös hallituksen esityksen maininta siitä, että kieltäytymistä tulisi käyttää vain hyvin harvoissa tapauksis-

⁷⁴² Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 89 kohta.

⁷⁴³ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 82 ja 91 kohta.

⁷⁴⁴ HE 88/2003 vp, s. 22.

⁷⁴⁵ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 92 kohta.

⁷⁴⁶ LaVM 7/2003 vp, s. 4.

sa ottaen huomioon, että kyseessä on henkilöiden luovuttaminen Euroopan unionin sisällä.⁷⁴⁷

EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan kieltäytymisperuste ei aseta kriteereitä sille, minkä laatuinen loukkauksen tulee olla. Edellä käsitellyn EIT:n ratkaisukäytännön (*Soering*) mukaan loukkauksen tulee olla ”räikeä”, kun taas EU-tuomioistuin on edellyttänyt oikeuden ”keskeisen sisällön” loukkaamista (*LM*). Tästä voidaan päätellä, että mikä tahansa loukkaus ei voi tulla kyseeseen myöskään EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa sovellettaessa.

Edelleen voidaan todeta, että loukkausta koskevan väitteen tulee olla riittävän yksilöity ja että luovuttamistaan vastustavan henkilön on tähän vedottava. Ainoastaan pidätysmääräyksen perusteena olevaan lomakkeeseen kirjattujen tietojen perusteella voi olla hyvin vaikea muodostaa käsitystä siitä, onko perusteltua syytä epäillä, että luovuttaminen uhkaisi henkilön ihmisoikeuksia. Tältä osin tietoja voidaan etsiä EU-tuomioistuimen linjaamalla tavalla muun muassa kansainvälisistä tuomioistuinratkaisuksista, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuksista, pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tuomioistuinratkaisuksista ja Euroopan neuvoston elinten laatimista tai Yhdistyneiden kansakuntien järjestelmän puitteissa laadituista päätöksistä, kertomuksista ja muista asiakirjoista.⁷⁴⁸

Ennakkoratkaisussa KKO 2017:11 tällaisia tietoja olivat henkilön vetoama Bulgariaa koskeva ihmisoikeustuomioistuimen tuomio sekä Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean julkilausuma todetuista huonoista oloista ja laajamittaisista rakenteellisista ongelmista Bulgarian vankiloissa. Lisäksi henkilö oli vedonnut julkisuudessa olleisiin tietoihin vankien keskinäisestä fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta vankilassa, jossa hän suorittaisi rangaistuksen. Korkein oikeus katsoi, että näiden seikkojen vuoksi ei voitu pitää poissuljettuna, että henkilön luovuttaminen Bulgariaan voisi altistaa hänet epäinhimilliselle ja halventavalle kohtelulle ja että tämän vuoksi korkein oikeus pyysi syyttäjää esittämään tarkempaa selvitystä vankeusolosuhteista Bulgariassa. Syyttäjän esittämä selvitys kuitenkin osoitti, ettei asiassa ollut konkreettista vaaraa kyseisen henkilön epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta asianomaisessa vankilassa Bulgariassa.

EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan säännöksen korkean soveltamiskynnyksen tosiasiallisia seurauksia lieventää jossakin määrin se, että EU-luovuttamislain 8 §:n 1 momentin mukaan, silloin kun luovuttamista pyydetään syytetoimenpiteitä varten, voidaan Suomen kansalaisen osalta luovuttamisen ehdoksi asettaa, että kyseinen henkilö palautetaan Suomeen suorittamaan mah-

⁷⁴⁷ HE 88/2003 vp, s. 22–23.

⁷⁴⁸ Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, 89 kohta.

dollisesti tuomittu vankeusrangaistus välittömästi tuomion tultua lainvoimaiseksi.

7.4.3 Mitä kieltäytymisperusteen soveltamisesta seuraa?

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskevat ratkaisut eivät saa lainvoimaa siinä mielessä, etteikö kielteisen luovuttamispäätöksen jälkeen jäsenvaltio voisi vaatia henkilöä luovutettavaksi uudelleen. Edelleen on mahdollista, että vaikka Suomi kieltäytyisi luovuttamasta asianomaista henkilöä, voi henkilö joutua saman pidätysmääräyksen nojalla uudelleen luovuttamismenettelyn kohteeksi siirtyessään toiseen jäsenvaltioon.⁷⁴⁹

Kysymys on vakavasta ongelmasta, sillä sen voidaan katsoa vaarantavan EU:n perusoikeuksiin kuuluvan henkilöiden kuuluvan vapaan liikkuvuuden.⁷⁵⁰ Jäsenvaltion oikeusviranomaiset ovat kuitenkin velvollisia tekemään päätöksen kaikista sille lähetetyistä pidätysmääräyksistä silloinkin kun asiassa on jo tehty päätös aikaisemman pidätysmääräyksen osalta, joka koskee samaa henkilöä ja samoja tekoja.⁷⁵¹ Mikäli aiemmasta luovuttamisesta on kieltäydytty sen jälkeen, kun toiselta jäsenvaltiolta on pyydetty lisätietoja tai pyydettyjä tietoja ei ole saatu, voidaan samaa asiaa koskeva uusi pidätysmääräys käsitellä tuomioistuimessa. Jonkin asian on kuitenkin luonnollisesti pitänyt muuttua, jotta henkilön luovuttamista voitaisiin yrittää uudelleen. Jos uuden pidätysmääräyksen katsotaan koskevan samaa henkilöä ja samoja tekoja, luovutuksesta voitaneen kieltäytyä, mikäli lisätietoja ei ole saatu tai jos luovutusta pyytänyt jäsenvaltio ei edelleenkään ole pystynyt muuten varmistamaan, ettei henkilön perus- ja ihmisoikeuksia tulla loukkaamaan.⁷⁵²

Edellä mainitussa tilanteessa syyttäjällä ei ole harkintavaltaa esimerkiksi sen arvioimiseksi, puuttuuko luovuttamista koskevalta pyynnöltä lain tuki.⁷⁵³ EU-luovuttamislain 24 §:n 1 momentissa lähdetään siitä, että syyttäjän on toimitettava käräjäoikeudelle pyyntö luovuttamista koskevan päätöksen tekemiseksi. Päätösvalta asiasta on siten aina käräjäoikeudella. Tästä huolimatta syyttäjää sitoo kuitenkin objektiivisuusperiaate, jonka mukaan syyttäjän tulee ottaa huomioon myös luotettavaksi vaaditun henkilön edun mukaiset näkökohdat. Objektiivisuusperiaatteen ei vaikuta myöskään se, että syyttäjän tu-

⁷⁴⁹ Toisessa jäsenvaltiossa aiemmin annettu kielteinen luovuttamispäätös ei muodosta EAW-puitemääräyksen 4 artiklan 3 alakohdan mukaista harkinnanvaraista kieltäytymisperustetta. Luovuttamisesta päättävä jäsenvaltio ei tutki päätöksessään itse rikosasiaa eikä tee artiklassa tarkoitettua päätöstä jättää syytteitä nostamatta tai luopua syyteistä.

⁷⁵⁰ Suominen 2011b, s. 49.

⁷⁵¹ Asia C-268/17, AY, 36 kohta.

⁷⁵² Suominen 2011b, s. 46 ja 49.

⁷⁵³ HE 88/2003 vp, s. 40.

EUROOPPALAINEN PIDÄTYSMÄÄRÄYS LUOVUTETTAVAKSI VAADITUN...

lee EU-luovuttamislain 28 §:n 1 momentin mukaisesti valvoa pyynnön esittäneen jäsenvaltion etua. Sen vuoksi asianmukaisena voidaan pitää, että syyttäjää vangitsemiseen oikeutetun viranomaisen toimivaltansa puitteissa hylättäväksi päätyvän pyynnön vahinkoja minimoidakseen huolehtisi siitä, ettei kyseistä henkilöä asetettaisi edes matkustuskieltoon.⁷⁵⁴

⁷⁵⁴ Frände – Helenius 2017, s. 960.

8. Luovuttamisesta kolmansiin valtioihin

8.1 ALUKSI

Suomi on osapuolena useissa rikoksentehtäjän luovuttamista koskevissa sekä monenvälisissä että kahdenvälisissä sopimuksissa. Minkään luovuttamis-sopimuksen Suomen sisäinen tai kansainvälisoikeudellinen voimassaolo ei ole päättynyt, vaikkakin EAW-puitepäättöksen myötä niiden soveltaminen päättyi unionin jäsenvaltioiden välillä. Siten lähtökohtaisesti voitaisiin olettaa, että EU-oikeudella ei ole näissä tilanteissa mitään tekemistä luovuttamisen kanssa. Oletama on kuitenkin harhaanjohtava, sillä EU-tuomioistuim on viimeaikaisessa ratkaisukäytännössään tuonut uusia vaatimuksia silloin, kun kysymys on nou-datettavista luovuttamisen edellytyksistä suhteessa (EU:n ulkopuolisiin) kolmansiin maihin. Vaatimukset liittyvät tältä osin erityisesti omien kansalaisten luovuttamiseen. Useat EU-maat eivät luovuta omia kansalaisiaan EU:n ulkopuolisiin kolmansiin maihin. Esimerkiksi Suomen yleisen luovuttamislain 2 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa luovuttaa. EU-tuomioistuim on kuitenkin laajentanut asiassa C-182/15, *Petruhhin*, antamallaan tuomiolla tätä suojaa koskemaan myös toisten EU:n jäsenvaltioiden kansalaisia siten, että kolmannesta maasta luovuttamispyynnön saaneen EU:n jäsenvaltion tulee ensin antaa toisen jäsenvaltion kansalaisen kotivaltiolle mahdollisuus syytetoimiin.⁷⁵⁵

8.2 JÄSENVALTION KANSALAISEN KOTIVALTION SYYTETOIMIEN MERKITYS

Petruhhin-tapauksessa Venäjä oli tehnyt luovuttamispyynnön Viron kansalaisesta Petruhhinista, joka oli otettu kiinni Latviassa. Tässä pyynnössä todettiin, että Petruhhinia vastaan oli aloitettu syytetoimenpiteet Venäjällä ja hänet oli määrätty otettavaksi säilöön. Häntä syytettiin suuren huumausaine-erän myyntiyrityksestä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä. Venäjän lainsäädännön mukaan tästä rikoksesta voitiin määrätä 8–20 vuotta vankeutta. Petruhhin vastusti kuitenkin luovuttamistaan sillä perusteella, että oikeusavusta ja oikeussuh-teista Viron, Latvian ja Liettuan välillä tehdyn sopimuksen mukaan hänellä oli Latviassa samat oikeudet kuin Latvian kansalaisella ja että Latvian valtiolla oli näin ollen velvollisuus suojella häntä perusteettomalta luovuttamiselta. Latvian

⁷⁵⁵ Asia C-182/15, *Petruhhin*, tuomio 6.9.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

ylimmän tuomioistuimen esittämässä ennakkoratkaisupyyntöissä oli siten kysymys siitä, onko muiden jäsenvaltioiden kansalaisille taattava sama suojelun taso kuin sen jäsenvaltion omille kansalaisille, joka päättää asianomaisen henkilön luovuttamisesta kolmanteen valtioon.

Ratkaisussaan EU-tuomioistuin totesi, että luovutusta koskevat säännöt kuuluivat jäsenvaltioiden toimivaltaan, koska unionin ja Venäjän välillä ei ollut kansainvälistä sopimusta. Tästä huolimatta unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa kyseessä olevien kansallisten sääntöjen oli oltava unionin oikeuden mukaisia.⁷⁵⁶ Koska Petruhhin oli käyttänyt unionin kansalaisena oikeuttaan liikkua vapaasti unionissa siirtymällä Latviaan, kuului kyseinen tilanne SEUT 18 artiklassa tarkoitetun kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan periaatteen soveltamisalaan. Latvian kansallisissa luovutussäännöissä säädettiin kuitenkin erilaisesta kohtelusta sen mukaan, oliko kyseessä oleva henkilö kyseisen valtion vai toisen jäsenvaltion kansalainen, minkä seurauksena Petruhhinin kaltaisille toisten jäsenvaltioiden kansalaisille ei annettu luovuttamista vastaan sitä suojaa, jota kyseisen jäsenvaltion omat kansalaiset saavat. Tästä seurasi EU-tuomioistuimen mukaan epäyhdenvertainen kohtelu, jossa toisen jäsenvaltion kansalaisen luovuttamisen salliminen merkitsi SEUT 21 artiklassa tarkoitetun vapaan liikkuvuuden rajoitusta.⁷⁵⁷

Tuomioistuin korosti, että tällainen rajoitus voi olla oikeutettu ainoastaan, jos se perustuu objektiivisiin syihin ja se on oikeassa suhteessa kansallises- sa oikeudessa hyväksyttävästi tavoiteltuun päämäärään. Rikoksen tehneiden henkilöiden rankaisematta jäämisen riskin estämisen tavoite kuului tähän as- iayhteyteen ja sen oli katsottava luonteeltaan hyväksyttäväksi päämääräksi unio- nin oikeudessa. SEUT 21 artiklassa vahvistetun kaltaista perusvapautta rajoit- tavat toimenpiteet voitiin kuitenkin perustella objektiivisilla syillä ainoastaan silloin, kun kyseiset toimenpiteet ovat tarpeen niiden etujen suojaamiseksi, jot- ka kyseisillä toimenpiteillä pyritään turvaamaan, ja ainoastaan siltä osin kuin näitä tavoitteita ei voida saavuttaa vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä.⁷⁵⁸ Ta- pauksessa syrjivyyys toisen EU:n jäsenvaltion kansalaista kohtaa voitiin tuomio- istuimen mukaan estää sillä liikkumisvapautta vähemmän rajoittavalla taval- la, että henkilön kotivaltion oikeusviranomaisille annetaan mahdollisuus antaa eurooppalainen pidätysmääräys syytetoimia varten. Antamalla etusijan mah- dolliselle pidätysmääräykselle luovuttamispyyntöön nähden jäsenvaltio toimii vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden käyttämiseen vähemmän haitallisesti vaikuttavalla tavalla välttämällä samalla niin pitkälle kuin mahdollista riskin siitä, että syytetoimien kohteena olevasta rikoksesta ei rankaista.⁷⁵⁹

⁷⁵⁶ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 26–27 kohta.

⁷⁵⁷ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 31–33 kohta.

⁷⁵⁸ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 34 ja 37–38 kohta.

⁷⁵⁹ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 48–49 kohta.

EU-tuomioistuim on sittemmin asiassa C-191/16, *Pisciotti*, toistanut *Petruhhin*-tuomion mukaisen linjauksensa ja katsonut, että henkilön kotivaltion viranomaisia on tiedotettava henkilön tilanteesta ennen kolmannen valtion antaman luovutuspyynnön täytäntöönpanoa, ja että mahdollisuus eurooppalaisen pidätysmääräyksen tekemiseksi on siten riittävää ja kotivaltion passiivisuus tässä suhteessa voi johtaa luovuttamiseen EU:n ulkopuoliseen valtioon.⁷⁶⁰

Petruhhin-ratkaisun ydinsanoma on tiivistettävissä siten, että kolmannelta valtiosta luovuttamispyynnön saaneen EU:n jäsenvaltion tulee antaa ensin toisen jäsenvaltion kansalaisen kotivaltiolle mahdollisuus syytetoimiin. Syy tähän on siinä, että vaikka valtion omien kansalaisten luovuttamista koskevaa kieltoa on tasapainotettu *aut dedere aut judicare* -säännöllä (luovuttaa tai nostaa syyte), joka mahdollistaa pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion asettaa sen omat kansalaiset syytteeseen sen oman alueen ulkopuolella tehdyistä rikoksista, tällä jäsenvaltiolla ei yleensä ole toimivaltaa tuomita sellaisista teoista silloin, kun oletetun rikoksen tekijä tai uhri eivät ole kyseisen jäsenvaltion kansalaisia. Luovuttamisella kotivaltioon voidaan siten estää se, että kolmannen valtion alueella rikoksen tehneiden ja sieltä paenneiden henkilöiden tekemät rikokset jäävät rankaisematta.⁷⁶¹

Ratkaisua on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa sen vuoksi, että siinä ei oteta huomioon tilanteita, joissa kolmannelta valtiolta luovutuspyynnön saaneella jäsenvaltiolla voi olla muitakin kuin rikoksen tekijään tai uhuriin liittyvä rikosoikeudellinen toimivaltaperuste, jolloin tällä jäsenvaltiolla olisi tosiasiaa mahdollisuus nostaa syyte luovutuspyynnön perusteena olleesta teosta.⁷⁶² Toisin kuin julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa, EU-tuomioistuimen ratkaisu ei näytä ottavan tätä mahdollisuutta huomioon, vaan näissäkin tilanteissa henkilön kotivaltion oikeusviranomaisille on aina annettava mahdollisuus antaa eurooppalainen pidätysmääräys syytetoimia varten.⁷⁶³ Mikään ei toisaalta estä sitä, että EU:n jäsenvaltiot ulottaisivat kansalaisuuden määritelmän käsittämään myös unionin kansalaisuuden ja perustaisivat toimivaltansa tähän, joskin ratkaisu olisi omiaan johtamaan ekstraterritoriaalisen toimivallan laajanemiseen. Tällöin unionin kansalainen olisi voitava asettaa syytteeseen ja tuomita rangais-
tukseen hänen kotivaltionsa kansalaisuudesta riippumatta. Esimerkiksi Suomi on EN 1957 -luovuttamissopimuksen soveltamisalalla antanut julistuksen, jolla se on määritellyt kansalaisuuden laeasti. Julistuksen mukaan kansalaisilla tarkoitetaan paitsi Suomen myös Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaisia sekä näissä valtioissa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Myös rikoslaissa toimivalta on ulotettu kattamaan edellä mainitut henkilöt.

⁷⁶⁰ Asia C-191/16, *Pisciotti*, tuomio 10.4.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskoelmassa.

⁷⁶¹ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 39 kohta.

⁷⁶² Klip 2017, s. 198.

⁷⁶³ Ks. julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-182/15, *Petruhhin*, 62–69 kohta.

Ratkaisun ehkä merkittävin ongelma on kuitenkin siinä, että omaksuttu linjaus ei välttämättä edes estä rankaisemattomuutta. Kuten edellä luvun 6.6 yhteydessä on todettu, *aut dedere aut judicare* -säännön soveltamisen seurauksena valtion on alistettava rikoksenteikijä syytetoimenpiteille omissa tuomioistuimissaan. *Aut dedere aut judicare* -sääntö antaa siten valtiolle mahdollisuuden valita, luovuttaako se alueeltaan tavatun epäillyn toiseen valtioon vai käyttääkö se itse toimivaltaansa. Velvoitteen tavoitteena on varmistaa, etteivät vakaviin kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneet henkilöt jäisi saattamatta vastuuseen teoistaan. Valtion tulee muotoilla lainkäyttövaltaa koskevat säännöksensä siten, että sillä on tarvittava toimivalta lainkäyttötoimiin. Sitä vastoin *aut dedere aut judicare* ei ole oma itsenäinen toimivaltaperiaatteensa.⁷⁶⁴

Aut dedere aut judicare -säännön soveltaminen johtaa kuitenkin usein siihen, että rikoksella ja tuomioistuinvaltiolla ei ole muuta liittymäkohtaa kuin rikoksen tekijän oleskelu tuomioistuinvaltiossa. Kansallisten tuomioistuinten voi siten olla erityisesti todisteiden vastaanottamisen kannalta vaikeaa arvioida tekoja. Myös EU-tuomioistuimen linjaus edellyttää sitä, että luovuttamispynnön tehneen kolmannen valtion viranomaiset ovat ylipäättänsä halukkaita oikeusapupyynnöin luomaan edellytykset syyteasian menestyksekkäälle käsittelylle tässä toisessa EU:n jäsenvaltiossa.⁷⁶⁵ On myös mahdollista, että valtiossa käydään näennäinen oikeudenkäynti, jonka ensisijaisena tarkoituksena on rikokseen syyllistyneen henkilön suojaaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen joutumiselta.⁷⁶⁶ Edelleen voidaan kyseenalaistaa, onko ulkopuolisena mukaan tulevalle kotivaltiolla aitoa intressiä tai prosessuaalisia edellytyksiä syytetoimiin, jotka edellyttävät kiinteää yhteistyötä kolmannen valtion kanssa.⁷⁶⁷ Esimerkiksi *ne bis in idem* -vaikutusta koskeva asia C-491/07, *Turanský*, osoittaa, että EU:ssa ollaan vielä kaukana tehokkaasta ja koordinoitusta jäsenvaltioiden välisestä viranomaistyöstä.⁷⁶⁸ EU-tuomioistuimen ratkaisu ei siten näytä lainkaan huomioivan, että kolmannessa valtiossa voi olla mahdollisesti paremmat edellytykset oikeudenkäynnin järjestämiselle kuin pidätysmääräyksen antavassa henkilön kotijäsenvaltiossa.

Ratkaisu näyttää myös antavan eurooppalaiselle pidätysmääräykselle automaattisesti etusijan suhteessa muilla instrumenteilla tehtyihin luovuttamispyyntöihin. Tämä voi olla ongelmallinen paitsi luovuttamispynnön saaneen EU:n jäsenvaltion omien sopimusvelvoitteiden kanssa, myös EAW-puitepäätöksen 16 artiklan 3 kohdan soveltamisen kannalta, jonka mukaan, jos samasta henkilöstä on annettu sekä eurooppalainen pidätysmääräys että kolmannen

⁷⁶⁴ Kimpimäki 2015, s. 567–568, 570 ja 572.

⁷⁶⁵ Klip 2017, s. 200.

⁷⁶⁶ Kimpimäki 2015, s. 571.

⁷⁶⁷ Koponen 2019, s. 97.

⁷⁶⁸ Asia C-491/07, *Turanský*.

maan esittämä luovutuspyyntö, täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen päättää, annetaanko etusija eurooppalaiselle pidätysmääräykselle vai luovuttamispyynnölle.⁷⁶⁹

Joka tapauksessa ratkaisun voidaan katsoa olevan merkityksellinen luovuttamispyynnön kohteena olevan henkilön oikeuksien kannalta. EU-kansalaisuuden tuoman turvan myötä jäsenvaltioiden kansalaiset voivat luottaa siihen, että heidän kotivaltiolleen annetaan mahdollisuus käsitellä häntä koskeva syyteasia, joka muutoin johtaisi siihen, että hänet luovutettaisiin EU:n ulkopuoliseen valtioon. Tällä on myös merkitystä itse eurooppalaisen pidätysmääräyksen luonteen kannalta. Toisin kuin esimerkiksi eurooppalaisen pidätysmääräyksen tehokkuutta korostavissa ratkaisuissa, *Petruhhin*-ratkaisu osoittaa, että pidätysmääräys voi toimia myös oikeudellista turvaa antavana instrumenttina tietyissä tapauksissa⁷⁷⁰.

8.3 PERUSOIKEUSKIRJAN SOVELTAMINEN KOLMANSIIN VALTIOIHIN LUOVUTETTAESSA

Petruhhin-tapauksessa yhtenä kysymyksenä oli vielä se, missä määrin kolmannen valtion luovuttamispyynnön täytäntöönpanosta vastaava jäsenvaltio on velvollinen huolehtimaan perusoikeuksien toteutumisesta. Tältä osin unionin tuomioistuin totesi, että jäsenvaltion on tarkistettava, ettei luovuttamisella loukata perusoikeuskirjassa ja erityisesti sen 19 artiklassa taattuja oikeuksia.⁷⁷¹ Perusoikeuskirjan 19 artiklan mukaan ketään ei saa palauttaa, karkottaa tai luovuttaa sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu.

Unionin tuomioistuin katsoi viitaten EIT:n ratkaisuun *Saadi v. Italia*, (28.2.2008, kohta 147), että vakuuttelujen olemassaolo ja sellaisten kansainvälisten sopimusten hyväksyminen, joissa taataan periaatteessa perusoikeuksien kunnioittaminen, ei yksistään riitä varmistamaan asianmukaista suojaa huonoa kohtelua vastaan silloin, kun luotettavista lähteistä ilmenee, että viranomaisen noudattama tai suvaitsema käytäntö on ilmiselvästi ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen periaatteiden vastainen. Tuomioistuimen mukaan tästä seurasi, että siltä osin kuin pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on tiedossaan seikkoja, jotka osoittavat todellisen vaaran henkilöiden epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta luovuttamispyynnön esittäneessä kolmannessa valtiossa, sen on arvioitava tämän vaaran olemassaoloa, kun se päättää henki-

⁷⁶⁹ Costa 2017, s. 203–204; Klip 2017, s. 199.

⁷⁷⁰ Costa 2017, s. 214.

⁷⁷¹ Asia C-182/15, *Petruhhin*, 49 kohta.

lön luovuttamisesta tähän valtioon. Unionin tuomioistuin totesi myös, että luovutuspyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pitää ensinnäkin nojautua objektiivisiin, luotettaviin, tarkkoihin ja asianmukaisesti päivitettyihin tietoihin. Nämä tiedot voivat käydä ilmi muun muassa kansainvälisistä tuomioistuinratkaisuksista, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuksista, luovuttamispyynnön esittäneen kolmannen valtion tuomioistuinratkaisuksista ja Euroopan neuvoston elinten laatimista tai Yhdistyneiden kansakuntien järjestelmän puitteissa laadituista päätöksistä, kertomuksista ja muista asiakirjoista.⁷⁷²

Ennakkoratkaisussa KKO 2019:26 korkein oikeus on edellä mainittuun EU-tuomioistuimen ratkaisuun viitaten todennut, että kysymyksessä olevassa asiassa luovutettavaksi pyydetyn henkilön kohtelun asianmukaisuutta ei voida varmistaa vain sillä, että luovutusta pyytänyt Turkki on Euroopan ihmisoikeussopimuksen osapuoli tai sillä, että Turkki on luovutuspyynnössään vakuuttanut, että se noudattaa mainittua ihmisoikeussopimusta. Korkein oikeus katsoi Euroopan neuvoston Turkin vankilaolosuhteita tarkastelleen raportin osoittaneen olevan todellinen vaara siitä, että henkilö voi joutua sijoitettavaksi sellaiseen vankilaan, jossa olosuhteet eivät täytä perusoikeuskirjan 19 artiklan tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan edellyttämiä inhimillisen kohtelun vaatimuksia. Tuoretta selvitystä, joka antaisi toisenlaisen kuvan Turkin vankilaoloista, ei ollut saatavilla. Kun Turkki ei ollut antanut pyydettyä lisäselvitystä ja kun korkeimman oikeuden tiedossa ei ollut muitakaan seikkoja, joiden perusteella todennettu ja todellisena pidettävä vaara epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta voitaisiin jättää huomiotta, korkein oikeus katsoi, että henkilön luovuttamiselle oli perusoikeuskirjan 19 artiklan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan ja perustuslain 9 §:n 4 momentin tarkoittama este.

Petruhhin-tuomion perusteella voidaan vielä pohtia, että silloin kun henkilön luovuttamiselle on olemassa perusoikeuskirjan 19 artiklan tarkoittama este, tulisiko tätä estettä tasapainottaa *aut dedere aut judicare* -säännöllä, jolloin voitaisiin estää se, että toisen valtion alueella rikoksen tehneiden ja sieltä paenneiden henkilöiden tekemät rikokset jäävät tällöin rankaisematta. Vaara epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta ei nimittäin poissulje sitä seikkaa, että luovutuspyynnön kohteena ollut henkilö olisi todellisuudessa syyllistynyt luovuttamispyynnössä tarkoitettujen syytetoimenpiteiden kohteena oleviin rikoksiin.⁷⁷³ Toistaiseksi *aut dedere aut judicare* -sääntö on kuitenkin kytketty ainoastaan kansalaisuuteen perustuvaan luovuttamisen esteeseen, joten pyynnön vastaanottaneella jäsenvaltiolla ei ole velvollisuutta asettaa henkilöä syytteen sanotuista teoista.

⁷⁷² Asia C-182/15, *Petruhhin*, 57–60 kohta.

⁷⁷³ Näin myös Costa 2017, s. 210.

8.4 TUOMITUN RANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Petruhhin-tuomiossa kysymys oli unionin kansalaisen luovuttamisesta kolmanteen valtioon syytetoimia varten. Tällöin voidaan kysyä, onko tuomiossa esitetyt linjaukset suoraan sovellettavissa myös tilanteeseen, jossa unionin kansalaista pyydetään luovutettavaksi kolmanteen valtioon vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Asiassa C-247/17, *Raugevicius*, EU-tuomioistuin on katsonut, että SEUT 18 ja SEUT 21 artiklaa on tulkittava siten, että silloin kun on kyse kolmannen valtion pyynnöstä, joka koskee liikkumisvapauttaan käyttäneen Euroopan unionin kansalaisen luovuttamista vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten eikä syytetoimia varten, luovuttamispyynnön vastaanottanut jäsenvaltio, jonka kansallisessa lainsäädännössä kielletään sen omien kansalaisten luovuttaminen unionin ulkopuolelle rangaistuksen täytäntöönpanoa varten ja säädetään mahdollisuudesta suorittaa tällainen ulkomailla määrätty rangaistus kyseisen jäsenvaltion alueella, on velvollinen varmistamaan sen, että jos kyseinen unionin kansalainen asuu pysyvästi sen alueella, häntä kohdellaan samalla tavalla kuin sen omia kansalaisia luovuttamista koskevissa kysymyksissä.⁷⁷⁴

Raugevicius-tuomio koski korkeimman oikeuden tekemää ennakkoratkaisupyyntöä asiassa KKO 2019:12. Pääasiantarkaisussaan korkein oikeus katsoi EU-tuomioistuimen ratkaisuun viitaten, että kun kysymys on liikkumisvapauttaan käyttäneen unionin kansalaisen luovuttamisesta vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten unionin ulkopuolelle, häntä on kohdeltava samalla tavalla kuin Suomen kansalaisia, jos hänen katsotaan asuvan pysyvästi Suomessa. Henkilöön on tällöin sovellettava Suomen kansalaisia koskevaa luovuttamislain 2 §:n luovuttamisen kieltävää säännöstä. Kun henkilön katsottiin asuvan pysyvästi Suomessa ja olevan integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan, oli häntä näin ollen unionin kansalaisena kohdeltava samalla tavalla kuin Suomen kansalaista, mistä seurasi, että yleisen luovuttamislain 2 §:n mukaan hänen luovuttamiselleen ei ollut edellytyksiä.

Pääpiirteissään *Petruhhin* ja *Raugevicius* -tuomioiden linjaukset vaikuttivat olevan yhtenevät. Ne poikkeavat toisistaan kuitenkin siinä, että *Raugevicius*-tuomiossa EU-tuomioistuin on todennut, että jollei luovutettava asu pysyvästi luovuttamispyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, hänen luovuttamistaan koskeva kysymys ratkaistaan kansallisen tai kansainvälisen oikeuden perusteella.⁷⁷⁵ Tästä seuraa, että toisin kuin *Petruhhin*-tuomion mukaisen syytetoimia koskevan luovutuspyynnön yhteydessä, rangaistuksen täytäntöön-

⁷⁷⁴ Asia C-247/17, *Raugevicius*, tuomio 13.11.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

⁷⁷⁵ Ibid. kohta 48.

LUOVUTTAMISESTA KOLMANSIIN VALTIOIHIN

panoon liittyvässä luovutustilanteessa ei noudateta samankaltaista jäsenvaltioiden välistä ilmoitusmenettelyä.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶ Ks. KKO 2019:26, jossa kysymys oli Liettuassa asuvan henkilön luovuttamisesta tilanteesta, jossa henkilö oli vain työasioiden vuoksi käymässä Suomessa. Korkeimman oikeuden mukaan unionin kansalaisuus ei tapauksessa estänyt henkilön luovuttamista Turkkiin eikä myöskään edellyttänyt sen selvittämistä, voisiko hän suorittaa rangaistuksensa Liettuassa.

9. Lopuksi

Vuonna 2019 tuli kuluneeksi 20 vuotta Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmistä, jossa jäsenvaltioiden rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakiveksi vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomiseksi asetettiin vastavuoroisen tunnustamisen periaate. Periaatteen ensimmäisenä sovelluksena EAW-puitepäättöksen keskeisenä tavoitteena oli tehostaa ja yksinkertaistaa jäsenvaltioiden välistä rikoksentehtäjäiden luovuttamista koskevaa menettelyä. Ainakin tilastojen valossa tässä tavoitteessa on onnistuttu. Vuonna 2015 unionin jäsenvaltiot antoivat yli 16 000 eurooppalaista pidätysmääräystä ja vastaavasti panivat täytäntöön yli 5 300 pidätysmääräystä.⁷⁷⁷

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukainen rikoksentehtäjän luovuttaminen poikkeaa huomattavasti aiemmista luovuttamismenettelyistä. Vastavuoroinen tunnustaminen ilmenee EAW-puitepäättöksen taustalla siten, että aiemmissa jäsenvaltioiden voimassa olleissa luovuttamista koskevissa järjestelyissä olevia luovuttamisen aineellisten edellytysten ja esteiden, kuten kaksoisrangaistavuutta koskevan vaatimuksen ja kansalaisuuden merkitystä, on pyritty vähentämään tai poistamaan osin kokonaan. Tällä on samalla ollut heijastevaikutuksensa myös muihin luovuttamisen edellytyksiin, kuten alueperiaatteeseen, joka ei enää palvele niinkään valtion syyteoikeuden säilymistä, vaan enemmänkin intressiä olla syyttämättä luovutuspyynnössä tarkoitettusta teosta. Vastaavasti EAW-puitepäättöksen 5 artiklan 3 alakohta ei niinkään suojaa luovuttamismenettelyn kohteena olevan henkilön oikeutta tulla syytetyksi tai tuomituksi kansalaisuus- tai asuinvaltioissaan, vaan sen sijaan taustalla vaikuttaa enemmän asianomaisen henkilön mahdollisuudet sopeutua yhteiskuntaan.

Kansallisten täytäntöönpanolainsäädäntöjen eroavuudet suhteessa puitepäättöksen kieltäytymisperusteisiin vaarantavat puitepäättöksen yhdenmukaisen soveltamisen jäsenvaltioissa. Kysymys ei ole aina yksilön oikeuksien suojaa lisäävistä ratkaisuksista, vaan joissakin tapauksissa ne voivat johtaa kiellettyyn syrjintään. Suomen EU-luovuttamislain 6 §:n 6 kohdan kieltäytymisperuste on rajattu koskemaan ainoastaan Suomessa pysyvästi asuvia henkilöitä. EU-tuomioistuimen linjauksen mukaisesti jäsenvaltio ei kuitenkaan voi ehdottomasti ja automaattisesti sulkea puitepäättöksen soveltamisalan ulkopuolelle valtion alueella oleskelevia tai vakinaisesti asuvia muiden jäsenvaltioiden kansalaisia riippumatta heidän siteistään kyseiseen valtioon.

⁷⁷⁷ https://e-justice.europa.eu/content_european_arrest_warrant-90-en.do (sivulla vierailtu 1.6.2019).

Siinä missä aiemmin luovuttamisen aineelliset edellytykset on liitetty ensi sijassa valtion suvereniteettiin, nyttemmin huomiota on kiinnitetty entistä selvemmin luovutuspyynnön kohteena olevan henkilön oikeuksiin. Aina kysymys ei kuitenkaan ole asianomaisen henkilön välittömästä oikeussuojasta. Esimerkiksi kun erityissäännöllä turvataan välittömästi luovuttamispyynnön vastaanottaneen valtion oikeutta arvioida etukäteen, mihin se myötävaikuttaa luovuttamispyyntöön suostuessaan, ja valtion oikeutta päättää suostumuksensa antamisesta tai epäämisestä tältä pohjalta, edistää säännös rikoksenteikijän oikeusturvaa ainoastaan välillisesti. Näin siksi, että osa perusteista, joilla valtio voi kieltäytyä luovuttamasta rikoksenteikijää, liittyy pitkälti rikoksenteikijän suojelemiseen. Tällöin rikoksenteikijän kannalta on tärkeää, ettei luovuttamispyyntöön suostumista harkitseva valtio menetä oikeuttaan arvioida kieltäytymisen perusteita. Tällä on myös merkitystä jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen kannalta. Erityissäännöllä kun pyritään varmistamaan luovuttamisen menettelyn avoimuus ja se, että täytäntöönpanoviranomainen saa riittävät takeet siitä, että sen myötävaikutus on rajattu yksinomaan pidätysmääräyksessä yksilöidyn rikoksen käsitteeseen. Erityissääntö ei kuitenkaan estä syytetoimenpiteitä EAW-puitepäätöksen 27 artiklan 2 kohdan mukaisesta ”muusta rikoksesta”, koska suostumus tähän muun rikoksen syyttämiseen voidaan saada täytäntöönpanojäsenvaltiolta. EU-tuomioistuimen ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella syytteen teonkuvausta voidaan tietyin edellytyksin muuttaa, kunhan ne eivät muuta rikoksen luonnetta ja niistä ei aiheudu puitepäätöksen 3 ja 4 artiklassa tarkoitettuja kieltäytymisperusteita.

Vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää, että jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten on lähtökohtaisesti omaksuttava omien täytäntöönpanotoimiensa perusteeksi toisissa jäsenvaltioissa tehtyjä oikeudellisia päätöksiä. Jäsenvaltion viranomaisten on tällöin luotettava siihen, että toisten jäsenvaltioiden päätöksenteon taustalla vaikuttavat menettelytavat ja -säännöt ovat yhtä hyviä kuin sen omatkin. Täytäntöönpanosta vastaavan valtion viranomaisten rooli rajoittuu tällöin yksinomaan täytäntöönpanoon. Toisin kuin perinteinen oikeusapupyyntöihin perustuva rikoksenteikijän luovuttaminen, eurooppalainen pidätysmääräys ja vastavuoroinen tunnustaminen eivät perustu valtioiden väliselle vastavuoroisuudelle vaan kuten puitepäätöksen 5 johdantokappaleessakin ilmaistaan ”rikosoikeudellisten päätösten vapaalle liikkuvuudelle”.

Tätä kuvastaa hyvin perinteisestä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopuminen EAW-puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa lueteltujen rikosten osalta. EU-tuomioistuimen mukaan pidätysmääräyksen täytäntöönpanevan jäsenvaltion ei tule vaatia implementaatioissaan puitepäätöksessä mainittujen rikoskategorioiden tarkkaa luettelemista, vaan jäsenvaltion tulee hyväksyä pidätysmääräyksen antaneen valtion määritelmät. Kaksoisrangaistavuudesta luopuminen itsessään ei tuomioistuimen mukaan aiheuta hankaluuksia

perusoikeuksien kanssa. Tämä pitää siltä osin paikkansa, että kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei tule sellaisenaan kytkeä rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen. Rikoksentehtäjän luovuttamisessa kun ei ole kysymys rankaisemisesta. EU-tuomioistuimen linjauksen ongelma on siinä, että tuomioistuin antoi laillisuusperiaatteelle kapean merkityksen rajaamalla sen kansallisten lainsäätäjien varmistettavaksi. Oikeusturvan ja ennakoitavuuden näkökulmasta on ongelmallista, jos laillisuusperiaatteeseen ei tarvitse kiinnittää unionitasolla huomiota. Perusoikeuksien merkitys on kuitenkin noussut pidätysmääräyksen täytäntöönpanossa viime vuosina, ja EU-tuomioistuin on tulkinnut kansallisia velvoitteita ristiriitatilanteissa suhteessa unionin perusoikeuksiin. Poissuljettuna ei siten voida pitää, että joissakin tapauksissa tietyt kansallisesti määritellyt rikokset eivät kuuluisi perusoikeuksien näkökulmasta pidätysmääräyksen soveltamisalaan.

EU-tuomioistuimen mukaan eurooppalaisella pidätysmääräyksellä käytönotettu uusi yksinkertaistettu ja tehokkaampi järjestelmä rikoksentehtäjän luovuttamiseksi pyrkii helpottamaan ja nopeuttamaan oikeudellista yhteystyötä, jotta voitaisiin myötävaikuttaa unionin muodostumista vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueeksi. Jäsenvaltioiden vankalla keskinäisellä luottamuksella on tässä tehtävässä keskeinen asema. Toisen jäsenvaltion antaman päätöksen täytäntöönpanoedellytyksien tutkimisen on katsottu osoittavan epäluottamusta, joten sitä on näin ollen vältettävä. Oli kysymys sitten kaksoisrangaistavuuteen, *ne bis in idem* -vaikutukseen tai vaikkapa perus- ja ihmisoikeuksien noudattamiseen liittyvästä kieltäytymisperusteesta, on EU-tuomioistuin painottanut keskinäisen luottamuksen merkitystä ja sitä, että pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta vastaavan jäsenvaltion oikeusviranomaisten ei lähtökohdaisesti tule kyseenalaistaa pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion tekemiä ratkaisuja. Vastaavasti esimerkiksi pidätysmääräyksen suhteellisuutta koskevaan ongelmaan on puututtava pidätysmääräyksen antamisvaiheessa asianmukaisin tarkistuksin eikä siis täytäntöönpanosta vastaavan valtion oikeusviranomaisten toimesta. Linjaus on perusteltu, sillä varsin usein luovuttamisesta kieltäytyminen johtaa siihen, että luovutettavaksi vaadittu henkilö välttää rikosoikeudellisen vastuunsa kokonaan luovutusta pyytäneessä valtiossa.

Keskinäisen luottamuksen perustana on jäsenvaltioiden sitoutuminen SEU 2 artiklassa mainittuihin unionin perustana oleviin ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, vapauteen, kansanvaltaan sekä oikeusvaltion periaatteisiin. Luottamuksen ei kuitenkaan tule olla ehdotonta, vaan oletama siitä, että luovutettavaksi vaaditun henkilön kohtelu kussakin jäsenvaltiossa vastaa valtiota sitovien perus- ja ihmisoikeusasiakirjojen vaatimuksia ei ole kumoamaton. Ainakin vankilaolojen puutteet, joiden vuoksi vaarana on vastaajien perusoikeuksien loukkaus, epäinhimillinen ja halventava kohtelu sekä henkilön perusoikeuden riippumattomaan tuomioistuimeen loukkaaminen henkilön luo-

vuttamisella ja puuttuminen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeiseen sisältöön voivat antaa perusteen poikkeukselliselle olosuhteelle poiketa keskinäisestä luottamuksesta.

EU-tuomioistuin on myös pyrkinyt vahvistamaan keskinäistä luottamusta korostamalla jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten välistä dialogia suhteessa pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymiseen. Esimerkiksi ihmisoikeusloukkausten osalta pidätysmääräyksen täytäntöönpanon lykkäämismahdollisuuden kautta EU-tuomioistuin on sovittanut yhteen jäsenvaltioiden velvollisuuden noudattaa perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita sekä vastavuoroisen tunnustamisen asettamia vaatimuksia.

Myös unionitasoisten prosessuaalisten vähimmäisoikeuksien omaksumisella on keskeinen merkitys jäsenvaltioiden välisen luottamuksen rakentamisessa. Jäsenvaltiot eivät kuitenkaan voi vaatia toiselta jäsenvaltiolta perusoikeuksille annettavaa korkeampaa kansallisen suojan tasoa kuin mitä unionin oikeudessa annetaan. EU-tuomioistuimen mukaan tämä johtaisi luottamuksensuojan ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteiden loukkaamiseen sekä puitepäätöksen tehokkuuden vaarantumiseen. Tästä huolimatta EU-tuomioistuin on useissa viimeaikaisissa ratkaisuisaan tulkinnut EAW-puitepäätöksen säännöksiä perusoikeusmyönteisesti.

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen myötä rikoksenteikijän luovuttamisessa on siirrytty puhtaasti jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten väliseen menettelyyn, kun perinteisesti menettely on ollut korostuneen poliittista. Muutos on merkittävä, sillä puitepäätöksen myötä jäsenvaltioiden kansalliset oikeusviranomaiset ovat joutuneet tekemisiin ratkaisujen kanssa, joilla on ollut aiemmin huomattava poliittinen lataus. Monet pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon, kuten edellä mainitut vankeusolosuhteiden tai tuomioistuinten riippuvuuteen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin haastavia ja niillä voi väistämättä olla seurauksia jäsenvaltioiden välisissä poliittisissa suhteissa. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanolle asetetut varsin lyhyet määräajat voivat myös olla omiaan lisäämään tehtävien vaativuutta.

Viime vuosien runsas pidätysmääräyksen ja perusoikeuksien tulkintaa koskeva ennakkoratkaisukäytäntö on ollut omiaan lisäämään EU-tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välistä dialogia. Pidätysmääräyksen osalta etusijaperiaate on rajoittunut siihen, missä määrin kansallisilla tuomioistuimilla on ollut mahdollisuus tulkita puitepäätöstä kansallisen oikeuden rajoissa. Siten, jos kansallinen täytäntöönpanolainsäädäntö ja perustuslaki ovat ristiriidassa, on perustuslaki ensisijainen siinäkin tapauksessa, ettei se ole yhteensojiva unionivelvoitteen kanssa. EU-tuomioistuimella on puolestaan valta arvioida täytäntöönpanolainsäädännön asianmukaisuus unionin perusoikeuksien kannalta. Unionioikeuden yhdenmukaisuuden ja tehokkuutta korostavien periaatteiden näkökulmasta kansallisten tuomioistuinten ja EU-tuomioistui-

men erisuuntaiset unionilainsäädännön perustuslaillisuutta koskevat ratkaisut ovat haasteellisia. Tässä suhteessa EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytäntö on keskeisessä asemassa. Tässä tutkimuksessa selostetut EU-tuomioistuimen ratkaisut osoittavat, että pidätysmääräystä koskeva puitepäätos ei ole kyennyt vastaamaan riittävästi perusoikeuksista nouseviin haasteisiin. Unionioikeuden itsenäisiin käsitteisiin ja yhdenmukaisen tulkinnan vaatimukseen tukeutuen EU-tuomioistuin on tapauskohtaisesti joko laajentanut tai rajoittanut jäsenvaltioiden harkintavaltaa puitepäätoksen käsitteiden tulkinnassa perus- ja ihmisoikeuksien hyväksi.

Silloin kun kysymys on välillisestä oikeusvaikutuksesta, rajoittuu vastuu pidätysmääräyksen asianmukaisesta täytäntöönpanosta ennen kaikkea jäsenvaltioiden kansallisille lainsäätäjille. Suomen EU-luovuttamislain ihmisoikeuskieltäytymisperusteet osoittavat, että kansallinen lainsäätäjämme on suhtautunut positiivisesti unionioikeuden velvoitteisiin ja halunnut yhdistää samalla perustuslain vaatimukset pidätysmääräyksen soveltamiseen. Asianosaisten oikeusturvan vuoksi heikkokin lakiin perustuva oikeussuoja on tässä suhteessa parempi kuin kysymysten jättäminen ainoastaan lainsoveltajan harkinnan varaan.

Eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on ensisijaisesti kysymys EU:n sisäisestä eli sen jäsenvaltioiden välisestä rikoksentekijän luovuttamisesta. EU-tuomioistuin on kuitenkin viimeaikaisessa oikeuskäytännössään tuonut uusia vaatimuksia silloin, kun kysymys noudatettavista luovuttamisen edellytyksistä suhteessa EU:n ulkopuolisiin maihin. Vaatimukset liittyvät tältä osin erityisesti omien kansalaisten luovuttamiseen. EU-tuomioistuin on laajentanut tätä suojaa koskemaan myös toisten EU:n jäsenvaltioiden kansalaisia siten, että kolmanesta maasta luovuttamispyynnön saaneen EU:n jäsenvaltion tulee ensin antaa toisen jäsenvaltion kansalaisen kotivaltiolle mahdollisuus syytetoimiin. Antamalla etusijan mahdolliselle pidätysmääräykselle luovuttamispyyntöön nähden jäsenvaltio toimii vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden käyttämiseen vähemmän haitallisesti vaikuttavalla tavalla välttämällä samalla niin pitkälle kuin mahdollista riskin siitä, että syytetoimien kohteena olevasta rikoksesta ei ran-kaista. Pidätysmääräys voi näin ollen toimia myös oikeudellista turvaa antavana instrumenttina tietyissä tapauksissa.

Abstract

Karri Tolttila

THE EUROPEAN ARREST WARRANT AND THE CONDITIONS FOR SURRENDER – EU EXTRADITION LEGISLATION IN FINLAND

This study analyses one of the most prominent instrument of mutual recognition, the European Arrest Warrant (EAW). The surrender mechanism of EAW is meant to replace the system of extradition based on a complex network of international conventions and bilateral treaties, which has governed the relationships between the Member States of EU. By replacing the previous extradition systems like the 1957 European Convention on Extradition (ECE), the EAW has introduced a system of surrender between judicial authorities for categorized offences, without control of double criminality and other traditional conditions for extradition. This system of surrender is established through Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (hereinafter “Framework Decision”). The rules governing the Framework Decision in Finland are laid down in an Act of Parliament: laki (1286/2003) rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.

With the EAW, traditional political and diplomatic extradition cooperation between States is replaced by direct cooperation between judicial authorities. This means that the surrender is a judicial, and not anymore a political matter. Furthermore, as the surrender system is based on the principle of mutual recognition, an EAW is not a request in a traditional sense that can be granted or refused by the recipient State. According to Article 1(2) of the Framework Decision “shall” be executed and the terminology of Articles 3 and 4 of the FD speaks of cases on “non-execution” of an EAW rather than “refusal to grant”.

The aim for the study is to find out in which situations and for what conditions a requested person can be surrendered from a Member State to another Member State within EU. This thesis explores the major changes that the EAW system has introduced compared to traditional extradition. Secondly, the study analyses the consequences that these changes have from the point of individual and what is the added value of the EAW for efficient criminal law cooperation between EU Member States. The aspect of the study focuses on the Member State level (in this case especially Finland). The thesis studies the impact of the EU developments on the national legislation with the aim of pinpointing sim-

ABSTRACT

ilarities and differences between extradition and surrender; EU legislation and national Member State implementation legislation, and the influences which affect these distinctions.

The thesis follows legal dogmatic methods. The aim is to analyse legal norms and legal constructions and give them content and context. The dogmatic method applied to the study is supported by practical analysis. The aim is not only to reach conclusions concerning the contents of legal norms e.g. rules governing extradition and surrender and requirements of law but study the practical functioning of these norms.

Chapter 2 explores the frames construed for extradition by studying the Finnish legal rules and practices regarding extradition. The Finnish law and practice in extradition is significant, because the Nordic countries have long had effective cooperation in international criminal law matters and especially in extradition law. The Nordic cooperation can also be viewed as an inspiration for the legislative work of the EU in the field.

Framework decisions do not entail direct effect. This leaves them with a similar problem as with directives before their direct effect had been recognised, because that their effectiveness is dependent solely on the willingness of Member States to implement them correctly. However, according to the ECJ case law, national courts are obliged to give effect to framework decisions through the conforming interpretation of national law. Chapter 3 focuses on particularly to this question as the meaning and scope of the indirect effect of framework decisions is explored.

Chapter 4 analyses the meaning and functioning of the principles of mutual recognition and mutual trust. Mutual trust is an essential element of mutual recognition as it enables free movement of judicial decisions across the EU via the recognition and execution of foreign judgements with a minimum of formality and limited grounds for refusal. It is argued whether it is appropriate that cooperation can take place on the basis of a high level of mutual trust in the criminal justice systems of Member States, premised upon the presumption that fundamental rights are in principle respected fully across the EU. Chapter 5 focuses more specifically on Finnish national implementation of the EAW-FD and how mutual recognition and mutual trust have been understood in the implementation legislation.

Chapter 6 focuses on the conditions for surrender in the EAW system. In this regard the requirement for double criminality, rule of speciality, nationality and the principles of territoriality and *ne bis in idem* are analysed. The meaning of these requirements is examined with the aim of pinpointing similarities and differences between surrender and extradition. Further, the chapter analyses, how these conditions are understood in national legislation, EU legislation and in-

ternational framework. It is argued that these conditions may differ in ratio and scope between surrender and extradition systems.

Chapter 7 analyses what is the position of fundamental rights in the EAW-system. The Framework Decision does not explicitly allow a refusal to execute an EAW where the relevant law or procedure of the issuing State does not meet its obligations under the ECHR. However, the possibility of checking whether fundamental rights have been respected is expressly envisaged in the national implementing legislation of Finland. The chapter aims to find out reasons why Member States have included wider possibilities to refuse surrender than those envisaged in the Framework Decision. The ECJ case law is examined whether fundamental rights may actually provide a justification to restrict free movements of judicial decisions. It is argued the principle of mutual trust may be subject to limitations, and that it is the primary responsibility of the issuing Member State to guarantee compliance with fundamental rights. However, this does not mean that mutual trust must be blind.

Chapter 8 examines the consequences European arrest warrant may have in the field of extradition law. In this regard ECJ case law on the expansion of the protection of EU citizens in relation with extradition to third states is examined.

Lähteet

Kirjallisuus

- Alegre, Susie – Leaf, Marisa* (2003): European Arrest Warrant: A solution ahead of its time? Justice, London 2003.
- Alegre, Susie – Leaf, Marisa* (2004): Mutual Recognition in European Judicial Cooperation: A Step Too Far Too Soon? Case Study – The European Arrest Warrant. European Law Journal Vol. 10, No. 2, March 2004, s. 200–217.
- Asp, Petter* (1998): EG:s Sanktionrätt, ett Straffrättsligt Perspektiv. Iustus Förlag, Uppsala 1998.
- Asp, Petter – von Hirsch, Andrew – Frände, Dan* (2006): Double Criminality and Transnational Investigative Measures in EU Criminal Proceedings: Some Issues of Principle. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 11/2006, s. 512–520.
- Asp, Petter* (2007): Two Notions of Proportionality, teoksessa Nuotio, Kimmo (ed.), Festschrift In Honour of Raimo Lahti. Forum Iuris, Helsinki 2007, s. 207–219.
- Asp, Petter* (2016): The Procedural Criminal Law Cooperation of the EU. Stiftelsen Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet. Stockholm 2016.
- van Ballegooij, Wouter* (2015): The Nature of Mutual Recognition in European Law – Re-examining the notion from an individual rights perspective with a view to its further development in the criminal justice area. Intersentia, Cambridge – Oregon – Portland 2015.
- Bard, Petra – van Ballegooij, Wouter* (2018): Judicial independence as a precondition for mutual trust? The CJEU in Minister for Justice and Equality v. LM. New Journal of European Criminal Law, Vol. 9 Issue 3, 2018, s. 353–365.
- Bassiouni, M. Cherif* (1974): International Extradition and World Public Order. Oceana Publications, Netherlands 1974.
- Bassiouni, M. Cherif* (2007): International Extradition – United States Law and Practice (5th edition). Oxford University Press, New York 2007.
- Besselink, Leonard F.M* (2014): Case Comment The parameters of constitutional conflict after Melloni. European Law Review 39(4) 2014, s. 531–552.
- Blekxtoon, Rob* (2005): Commentary on an Article by Article Basis. Teoksessa Blekxtoon, Rob – van Ballegooij, Wouter (eds.), Handbook on the European Arrest Warrant. The Hague 2005, s. 217–269.
- van Bockel, Bas* (2010): The *Ne Bis In Idem* Principle in EU Law. Wolters Kluwer, The Netherlands 2010.
- Cameron, Iain* (2011): The Nordic Arrest Warrant, teoksessa Cameron, Iain – Thunberg Schunke, Malin – Påle-Bartes, Karin – Wong, Christoffer – Asp, Petter (eds.), International Criminal Law from a Swedish Perspective. Intersentia, Antwerp 2011, s. 237–238.
- Carrera, Sergio – Guild, Elspeth – Hernanz, Nicholas* (2013): Europe's most wanted? Recalibrating Trust in the European Arrest Warrant System. CEPS Paper Liberty and Security in Europe 55/21 March 2013.
- Costa, Miguel João* (2017): The Emerging EU Extradition Law, Petruhhin and Beyond. New Journal of European Criminal Law, Vol. 2 Issue 8, 2017, s. 192–215.
- Deen-Racsmány, Zsanna – Blekxtoon, Rob* (2005): The Decline of the Nationality Exception in European Extradition? European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 13/3, 2005, s. 317–363.

LÄHTEET

- Doobay, Anand* (2014): European Added Value of revising the European Arrest Warrant – Assessing the need for intervention at EU level to revise the European Arrest Warrant Framework Decision. European Union, Brussels 2014.
- Eerola, Risto* (2008): Eurooppalaisen pidätysmääräyksen (EAW) täytäntöönpano Suomessa – vastavuoroisen tunnustamisen periaate käytännössä. Teoksessa Kaila, Heidi – Pirjatanniemi, Elina – Suksi, Markku (toim.), Yksilön oikeusasema Euroopan unionissa: Juhlakirja Allan Rosas. Turku 2008, s. 701–716.
- European Criminal Policy Initiative* (2014): A Manifesto on European Criminal Procedure Law. Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet nr 82, 2014.
- Fair Trials International* (2012): The European Arrest Warrant eight years on-time to amend the FD? 2012.
- Fichera, Massimo* (2009): The European Arrest Warrant and the Sovereign State: A Marriage of Convenience? *European Law Journal*, Vol. 15, No. 1, January 2009, s. 70–97.
- Fichera, Massimo* (2011): The Implementation of the European Arrest Warrant in the European Union: law, policy and practice. Intersentia, Antwerp 2011.
- Fichera, Massimo* (2018): The Foundations of the EU as a Polity. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2018.
- Fletcher, Maria* (2005): Extending Indirect Effect to the Third Pillar: The Significance of Pupino. *European Law Review* 30(6), 2005.
- Flore, Daniel* (2018): The Issues of Mutual Trust and the Needed Balance Between Diversity and Unity, teoksessa Brière, Chloé – Weyembergh, Anne (eds.), The Needed Balances in EU Criminal Law – Past, Present and Future. Hart Publishing, Oxford, Oregon, Portland 2018, s. 157–164.
- Frände, Dan* (1989): Den straffrättsliga legalitetsprincipen. Juridiska Föreningens i Finland Publikationsserie N:o 52 1989.
- Frände, Dan* (2007): Syyte rikosprosessissa, teoksessa Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Nylund, Anna – Rautio, Jaakko – Sihito, Juha – Virolainen, Jyrki (toim.), Prosessioikeus. WSOYpro, Helsinki 2007, s. 427–447.
- Frände, Dan* (2008): Finland och den nordiska arrestningsordern, teoksessa Moller-Sorensen, Annette – Storgaard, Anette (red.) Jurist uden omsvøb – Festschrift til Gorm Toftegaard Nielsen. Red. Moller-Sorensen og Stoorgaard, Kobenhavn 2008, s. 129–138.
- Frände, Dan* (2012): Yleinen rikosoikeus. Edita, Helsinki 2012.
- Frände, Dan - Helenius, Dan* (2012): Suomalaisen rikosprosessin kansainvälisiä ulottuvuuksia, teoksessa Frände, Dan – Havansi, Erkki – Helenius, Dan – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Virolainen, Jyrki (toim.), Prosessioikeus. WSOYpro, Helsinki 2012, s. 921–960.
- Frände, Dan - Helenius, Dan* (2017): Suomalaisen rikosprosessin kansainvälisiä ulottuvuuksia, teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko (toim.), Prosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 931–973.
- Frände, Dan – Suominen, Annika* (2010): Vaikeneeko kritiikin häly Lissabonin sopimuksen myötä?, teoksessa Nuotio, Kimmo – Malkki, Leena (toim.), Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa. Forum Iuris, Helsinki 2010, s. 27–41.
- Geyer, Florian* (2006): The European Arrest Warrant in Germany – Constitutional Mistrust Towards the Concept of Mutual Trust, teoksessa E. Guild (Ed.): Constitutional Challenges to the European Arrest Warrant. Nijmegen, Wolf 2006, s. 101–123.
- Geyer, Florian* (2008): European Arrest Warrant: Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad. *European Constitutional Law Review* 41 2008, s. 149–161.

- Gilbert, Geoff* (1991): *Aspects of Extradition Law*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1991.
- Gilmore, Barry* (2003): *The Twin Towers and the Third Pillar: Some Security Agenda Developments*, EU Working Paper n. 2003/7.
- Glerum, Vincent – Rozemond, Klaas* (2009): *Surrender of Nationals*, teoksessa Keijzer, Nico – van Sliedregt, Elies (eds.), *The European Arrest Warrant in Practice*. T.M.C. Asser Press, The Hague 2009, s. 71–87.
- Graig, Paul – de Búrca, Gráinne* (2011): *EU Law – Text, Cases, and Materials* (5th edn). Oxford University Press 2011.
- Gully-Hart, Paul* (1992): *Loss of Time Through Formal and Procedural Requirements in International Co-operation*, teoksessa Eser, Albin – Lagodny, Otto (eds.), *Principles and Procedures for a New Transnational Criminal Law*. Freiburg im Breisgau 1992, s. 245–266.
- Haggenmüller, Sarah* (2013): *The Principle of Proportionality and the European Arrest Warrant*. Oñati Socio-Legal Series, Vol. 3, No. 1, 2013, s. 95–106.
- Heard, Cathrine – Mansell, Daniel* (2011): *The European Arrest Warrant: The Role of Judges When Human Rights are at Risk*. *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 2 Issue 2, 2011, s. 133–147.
- Heinonen, Tuuli* (2012): *Konstitutionaalinen konflikti Suomessa*, teoksessa Heinonen, Tuuli – Lavapuro, Juha (toim.), *Oikeuskulttuurin eurooppalaistuminen – Ihmisoikeuksien murroksesta kansainväliseen vuorovaikutukseen*. Suomalainen lakimiesyhdistys, Hakapaino, Helsinki 2012, s. 201–239.
- Helenius, Dan* (2009): *Oikeuskäytäntöä: KKO 2008:118 – Eurooppalainen pidätysmääräys: Rikoksentehtäjän syyttäminen muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta*. *Lakimies* 3/2009, s. 459–490.
- Helenius, Dan* (2014): *Mutual Recognition in Criminal Matters and The Principle of Proportionality – Effective Proportionality or Proportionate Effectiveness?* *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 5, Issue 3, 2014, s. 349–369.
- Helenius, Dan* (2014b): *Straffrättslig jurisdiktion*. Suomalainen lakimiesyhdistys, Vammalan kirjapaino Oy, Sastamala 2014.
- Helenius, Dan* (2019): *Mänskliga rättigheter som hinder för överlamning inom EU – en granskning av senaste tids rättspraxis*, teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Korkka, Heli – Lahiti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari (toim.), *Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959–18/4–2019*. *Forum Iuris*, Helsinki 2019, s. 57–79.
- Helenius, Dan* (2019b): *Ne bis in idem i den finska och europeiska straffprocessrätten*. Alma Talent, Helsinki 2019.
- Herlin-Karnell, Ester* (2007): *In the wake of Pupino: Advocaten voor der Wereld and Dell’Orto*. *German Law Journal* Vol. 8 N:o 12 2007, s. 1147–1160.
- Herlin-Karnell, Ester* (2007b): *The Swedish Supreme Court and the European Arrest Warrant*, *Europarättslig tidskrift* (2007), s. 883–893.
- Hinarejos, Alicia* (2008): *On the Legal Effects of Framework Decisions and Decisions: Directly Applicable, Directly Effective, Self-executing, Supreme?* *14 European Law Journal* 2008, s. 620–634.
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu* (2013): *Ihmisoikeudet – käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön*. Edita, Helsinki 2013.
- van Hoek, Aukje A.H. – Luchtman, Michiel J.J.P* (2005): *Transnational cooperation in criminal matters and the safeguarding of human rights*. *Urecht Law Review*. 1 (2) 2005, s. 1–39.
- Janssens, Christine* (2010): *Case C-123/08, Dominic Wolzenburg, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2009*. *47 Common Market Law Review* (2010), Issue 3, s. 831–845.
- Janssens, Christine* (2013): *The Principle of Mutual Recognition in EU Law*. Oxford University Press, United Kingdom 2013.

LÄHTEET

- Jokela, Antti* (2008): Rikosprosessi. Talentum, Helsinki 2008.
- Joutsamo, Kari* – Aalto, Pekka – Kaila, Heidi – Maunu, Antti (2000): Eurooppaoikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2000.
- Jyräki, Antero* (2005): Euroopan unionin puitepäättöksen kansallinen täytäntöönpano – PeVL:n 18/2003 vp kommentointia, teoksessa Myrsky, Matti – Vartiainen, Perttu – Miettinen, Tarmo (toim.), Juhlakirja Teuvo Pohjolainen 1945-14/10-2005. Joensuun yliopisto, Joensuu 2005, s. 26–32.
- Jääskinen, Niilo* (2007): Euroopan unioni – Oikeudelliset perusteet. Talentum 2007.
- Keijzer, Nico* (2005): The Double Criminality Requirement, teoksessa Blextoon, Rob - van Ballegooij, Wouter (eds.), Handbook on the European Arrest Warrant. T.M.C Asser Press, The Hague 2005, s. 137–163.
- Keijzer, Nico* (2006): The European Arrest Warrant Framework Decision between Past and Future, teoksessa Guild, Elspeth (ed.), Constitutional Challenges to the European Arrest Warrant. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2006, s. 13–74.
- Keijzer, Nico* (2009): The Fate of Dual Incrimination Requirement, teoksessa Guild, Elspeth – Marin, Luisa (eds.), Still not resolved? Constitutional Issues of the European Arrest Warrant. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2009, s. 61–75.
- Kimpimäki, Minna* (2005): Universaaliperiaate kansainvälisessä rikosoikeudessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2005.
- Kimpimäki, Minna* (2015): Kansainvälinen rikosoikeus. Kauppakamari 2015.
- Kimpimäki, Minna* (2017): Vastavuoroinen tunnustaminen rikosoikeudellisen yhteistyön muotona, teoksessa Riekkinen, Juhana (toim.), Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon – Juhlajulkaisu Tuula Linna. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 140–155.
- Klip, AH, – Versluis, E – Polak, JJC* (2009): Improving mutual trust amongst European Union Member States in the areas of police and judicial cooperation in criminal matters. Lessons from the operation of monitoring, evaluation and inventory mechanisms in the first and third pillars of the European Union. Teoksessa Dane, M. – Klip, A. (eds), An additional evaluation mechanism in the field of EU judicial cooperation in criminal matters to strengthen mutual trust. Celsus legal publishers, Tilburg, s. 99–248.
- Klip, André* (2016): European Criminal Law (3rd edn). Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland 2016.
- Klip, André* (2017): Europeans First!: Petruhhin, an Unexpected Revolution in Extradition Law. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 25 (2017), s. 195–204.
- Komárek, Jan* (2007): European Constitutionalism and the European Arrest Warrant: In Search of the Limits of ‘Contrapunctual Principles’, 44(1) Common Market Law Review 9 2007, s. 9–40.
- Koponen, Pekka* (1997): Syytteen muuttamisesta ja syytesidonnaisuudesta. Lakimies 2/1997, s. 255–290.
- Koponen, Pekka* (2003): Uudempaa tulkintakäytäntöä syytesidonnaisuudesta ja rikostuomion oikeusvoimasta I. Lakimies 2/2003, s. 183–200.
- Koponen, Pekka* (2019): Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä rikosasioissa II. Defensor Legis 2/2019, s. 81–99.
- Ladenburger, Clemens* (2019): The Principle of Mutual Trust in the Area of Freedom, Security and Justice, teoksessa Lenaerts, Koen – Bonichot, Jean-Claude – Kanninen, Heikki – Naômé, Caroline – Pohjankoski, Pekka (eds.), An Ever-Changing Union? Perspectives on the Future of EU Law in Honour of Allan Rosas. Hart Publishing 2019, s. 163–176.
- Lagodny, Otto* (2004): Expert opinion for the Council of Europe on Questions concerning double criminality. PC-OC/WP, Strasbourg 24 June 2004.

- Lagodny, Otto – Rosbaud, Christian* (2009): Speciality Rule, teoksessa Keijzer, Nico – van Sliedregt, Elies (eds.), *The European Arrest Warrant in Practice*. T.M.C. Asser Press, The Hague 2009, s. 265–295.
- Lahti, Raimo* (1990): Sub-regional criminal policy – The experience of the Nordic countries, teoksessa Bishop, Norman (ed.), *Scandinavian Criminal Policy and Criminology 1986–90*. Scandinavian Research Council for Criminology, Stockholm 1990, s. 93–99.
- Lahti, Raimo* (2000): Towards a Rational and Humane Criminal Policy? Trends in Scandinavian Penal Thinking. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 2/2000, s. 141–155.
- Lappi-Seppälä, Tapio* (2000): Rikosten seuraamukset. Werner Söderström Lakitieto, Helsinki 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio* (2009): Rangaistus kriminaalipolitiikan keinona, teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka (toim.), *Rikosoikeus*. WSOYpro, Helsinki 2009, s. 67–86.
- Larsen, Lars Bay* (2018): Afterword(s) on Mutual Recognition and the Respect for Fundamental Rights Revisited – Following the Judgement in Aranyosi and Căldăraru, teoksessa Brière, Chloé – Weyembergh, Anne (eds.), *The Needed Balances in EU Criminal Law – Past, Present and Future*. Hart Publishing, Oxford, Oregon, Portland 2018, s. 433–442.
- Lavonen, Heli* (2011): Konfiskaatiopuitepäättöksen tulkintavaikutus ja menetettäväksi tuomittavan rikosshyödyn määrittäminen. *Lakimies* 6/2011, s. 1215–1236.
- Lenaerts, Koen – Corthaut, Tim* (2006): Of Birds and Hedges: The Role of Primacy in Invoking Norms of EU Law. *European Law Review* 31(3) 2006, s. 287–315.
- Lenaerts, Koen* (2017): La Vie Après L’avis: Exploring the Principle of Mutual (Yet not Blind) Trust. *Common Market Law Review* 54 (2017), s. 805–840.
- Letto-Vanamo, Pia* (1998a): Eurooppa oikeusyhteisönä. Gummerus, Saarijärvi 1998.
- Letto-Vanamo, Pia* (1998b): Pohjoinen oikeusalue Unionin Euroopassa. *Lakimies* 6–7/1998, s. 937–947.
- Levitt, Kenneth E.* (1992): International Extradition, the Principle of Specialty, and Effective Treaty Enforcement. *Minnesota Law Review* 1992, s. 1017–1039.
- Macken, Fidelma* (2012): The European Arrest Warrant: The Impact of the Charter, teoksessa Cardonnel, Pascal – Rosas, Allan – Wahl, Nils – Lindh, Pernilla (eds.), *Constitutionalising the EU Judicial System: Essays in Honour of Pernilla Lindh*. Hart Publishing, Oxford 2012, s. 164–171.
- Mancano, Leandro* (2018): A New Hope? The Court of Justice Restores the Balance Between Fundamental Rights Protection and Enforcement Demands in the European Arrest Warrant System, teoksessa Brière, Chloé – Weyembergh, Anne (eds.), *The Needed Balances in EU Criminal Law – Past, Present and Future*. Hart Publishing, Oxford, Oregon, Portland 2018, s. 285–312.
- Marin, Luisa* (2014): Effective and Legitimate? Learning from the Lessons of 10 Years of Practice with the European Arrest Warrant. *New Journal of European Criminal Law*. Vol. 5, Issue 3, 2014, s. 327–348.
- Mathisen, Gjermund* (2010): Nordic Cooperation and the European Arrest Warrant: Intra-Nordic Extradition, the Nordic Arrest Warrant and Beyond. *Nordic Journal of International Law* 79 (2010), s. 1–33.
- Melander, Sakari* (2007): Nordic Criminal Justice Policy – Single Path or Separate Ways? Teoksessa Husa, Jaakko – Nuotio, Kimmo – Pihlajamäki, Heikki (eds.), *Nordic Law – Between Tradition and Dynamism*. Intersentia, Antwerp 2007, s. 109–125.

LÄHTEET

- Melander, Sakari* (2008): Kriminalisointiteoria – Rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2008.
- Melander, Sakari* (2013): Ultima Ratio in European Criminal Law. 3 European Criminal Law Review (2013), s. 45–64.
- Melander, Sakari* (2015): EU-rikosoikeus. 2 uudistettu painos, Talentum, Liettua 2015.
- Melander, Sakari* (2015b): Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. Defensor Legis 4/2015, s. 644–661.
- Miettinen, Samuli* (2010): Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden sisämarkkinat? Teoksessa Nuotio, Kimmo – Malkki, Leena (toim.): Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa. Forum Iuris, Helsinki 2010, s. 43–53.
- Miettinen, Samuli* (2013), Onward transfer under the European Arrest Warrant: Is the EU Moving Towards the Free Movement of Prisoners? New Journal of European Criminal Law, Vol. 4, Issue 1–2, 2013 s. 98–118.
- Millet, François-Xavier* (2014): How Much Lenience for How Much Cooperation? On the First Preliminary Reference of the French Constitutional Council to the Court of Justice. Common Market Law Review 51 (2014), s. 195–218.
- Mitsilegas, Valsamis* (2006): The constitutional implications of mutual recognition in criminal matters in the EU. Common Market Law Review vol. 43 (5) 2006, s. 1277–1311.
- Mitsilegas, Valsamis* (2009): EU Criminal Law. Hart (Modern Studies in European Law), Oxford and Portland, OR 2009.
- Mitsilegas, Valsamis* (2012): The Limits of Mutual Trust in Europe’s Area of Freedom, Security and Justice: From automatic Inter-State Cooperation on the Slow Emergence of the Individual. 31 Yearbook of European Law 319, s. 319–372.
- Mitsilegas, Valsamis* (2013): Case Comment *Lukaszewski v District Court in Torun, Poland; Pomieschowski v District Court of Legunica 59-220, Poland; Rozanski v Regional Court 3 Penal Department, Poland; R. (on the application of Halligen) v Secretary of State for the Home Department: extradition - appellants’ extradition ordered - service of notices of appeal*. 2 European Criminal Law Review (2013), s. 147–150.
- Mitsilegas, Valsamis* (2014): Art 94 – Principles of Legality and Proportionality, teoksessa Peers, Steve – Hwevey, Tamra – Kenner, Jeff – Ward, Angela (eds.), The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary. Hart Publishing. Oxford and Portland, Oregon 2014, s. 1351–1371.
- Mitsilegas, Valsamis* (2015): The Symbiotic Relationship Between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe’s Area of Criminal Justice. New Journal of European Criminal Law Vol. 6 Issue 4 2015, s. 457–480.
- Mitsilegas, Valsamis* (2016): Mutual recognition, mutual trust and fundamental rights after Lisbon, teoksessa Mitsilegas, Valsamis – Bergström, Maria – Konstadinides, Theodore (eds.), Research Handbook on EU Criminal Law. Edward Elgar Publishing. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA 2016, s. 148–167.
- Mörtl, Markus* (2010): Preconditions and Limits of Mutual Recognition. Common Market Law Review 47(2010), s. 405–436.
- Nicolaidis, Kalypso – Shaffer, Gregory* (2005): Transnational Mutual Recognition Regimes: Governance Without Global Government. Law and Contemporary Problems Vol 68 Summer/Autumn 2005, s. 263–317.
- Nilsson, Hans G.* (2001): Mutual Trust and Mutual Recognition, teoksessa Kerchove, Gilles – Weyembergh, Anne (eds.), La reconnaissance mutuelle des décisions judiciaires pénales dans l’Union européenne. Institut d’études européennes 2001, s. 155–159.
- Nilsson, Hans G.* (2015): European Union Criminal law – What are YOU afraid of? Teoksessa Asp, Petter – Ulväng, Magnus, Essays on European Criminal Law. Iustus Förlag Uppsala 2015, s. 11–30.

- Nuotio, Kimmo* (1999): Oikeustapauskommentti KKO 1999:78, teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommenttein I/1999. Jyväskylä 1999, s. 562–566.
- Nuotio, Kimmo* (2004): Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies 7–8/2004, s. 1267–1291.
- Nuotio, Kimmo* (2007): The Rationale of the Nordic Penal Policy compared with the European Approach, teoksessa Nuotio, Kimmo (ed.), Festschrift in Honour of Raimo Lahti. Forum Iuris, Helsinki 2007, s. 150–174.
- Nuotio, Kimmo* (2007a): Eurooppalaistuvan rikosoikeuden ääriviivat. Lakimies 7–8/2007, s. 1102–1122.
- Nuotio, Kimmo* (2007b): Eurooppalaistuva rikosoikeus, teoksessa Ojanen, Tuomas – Haapea, Arto (toim.): EU-oikeuden perusteita II – aineellisen EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia. Edita 2007.
- Nuotio, Kimmo* (2010): Eurooppalaisen integraation uusi painopiste: Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa, teoksessa Nuotio, Kimmo – Malkki, Leena (toim.): Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa. Forum Iuris, Helsinki 2010, s. 1–23.
- Nuotio, Kimmo* (2013): Rikosoikeudellisesta laintulkinnasta eurooppaoikeudellisten oikeuslähteiden vaikutuspiirissä, teoksessa Hinkkanen, Ville – Mäkipää, Leena (toim.), Suomalainen kriminaalipolitiikka – Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön Tapio Lappi-Seppälän juhlaakirja. Forum Iuris, Helsinki 2013, s. 205–228.
- Nybergh, Björn* (1985): Luovuttamislaki ja luovuttamissopimukset. Lakimies 1/1985, s. 1–26.
- Ojanen, Tuomas* (2003): Euroopan unioni ja kotimainen perusoikeusjärjestelmä. Lakimies 7–8/2003, s. 1149–1168.
- Ojanen, Tuomas* (2004): ”Suomi on täysivaltainen tasavalta” – täysivaltaisuusarvioinnin lähtökohdia ja perusteita uuden perustuslain aikana – Oikeustiede Jurisprudentia XXXVII (2004), s. 385–432.
- Ojanen, Tuomas* (2006): The European Arrest Warrant in Finland. Taking Fundamental and Human Rights Seriously, teoksessa Guild, Elspeth (ed.), Constitutional Challenges to the European Arrest Warrant. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2006, s. 89–101.
- Ojanen, Tuomas* (2009): The EAW in the Midnight Sun. Teoksessa Still Not Resolved? Teoksessa Guild, Elspeth – Marin, Luisa (eds), Constitutional Issues of the European Arrest Warrant. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2009, s. 143–156.
- Ojanen, Tuomas* (2010): EU-oikeuden perusteita. Uudistettu laitos. Edita, Helsinki 2010.
- Ostrowski, Tomasz* (2014): The Principle of Proportionality under the European Arrest Warrant — With an Excursus on Poland. New Journal of European Criminal Law, Vol. 5 Issue 2 2014, s. 167–191.
- Pajuoja, Jussi* (1998): Keskitetystä järjestelmästä suoriin yhteyksiin – Poliisitoiminta ja rikosasioiden kansainvälisen oikeusavun kehitys. Keskusrikospoliisi, Hakapaino 1998.
- Peers, Steve* (2004): Mutual recognition and criminal law in the European Union: Has the Council got it wrong? Common Market Law Review 41 (2004), s. 5–36.
- Peers, Steve* (2007): Salvation Outside the Church: Judicial Protection in the Third Pillar after Pupino and Segi Judgments. Common Market Law Review 44 (2007), s. 883–929.
- Peers, Steve* (2012): EU Justice and Home Affairs Law. Fourth Edition. Oxford European Union Law Library 2012.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti* (2018): Euroopan ihmis-oikeussopimus. Talentum 2018.
- Plachta, Michal* (1989): The Role of Double Criminality in International Cooperation in Penal Matters, teoksessa Nils Jareborg (Ed.): Double Criminality – Studies in International Criminal Law. Iustus Förlag Juridiska Förening i Uppsala 1989, s. 84–134.
- Plachta, Michal* (1999): (Non-)Extradition of Nationals: A Neverending Story? 13 Emory International Law Review 77, 1999, s. 77–159.

- Plachta, Michal* (2003): European Arrest Warrant: revolution in extradition? *European Journal of crime, criminal law and criminal justice* vol. 11/2 2003, s. 178–194.
- Plachta, Michael – Van Ballegooij* (2005): The Framework Decision on the European Arrest Warrant and Surrender Procedures Between Member States of the European Union, teoksessa Blekxtoon, Rob – van Ballegooij, Wouter (eds.), *Handbook on the European Arrest Warrant*. T.M.C. Asser Press, The Hague 2005, s. 13–38.
- Poncet, Dominique – Gully-Hart, Paul* (1986): Extradition: The European Model, teoksessa Bas-siouni, M.C., *International Criminal Law*. Cambridge 1986, s. 461–500.
- Prechal, Sacha* (2017): Mutual Trust Before the Court of Justice of the European Union. *European Papers* Vol. 2, No 1, s. 75–92.
- Puumalainen, Mikko* (2018): EU:n etusijaperiaatteesta Suomen valtiosäännössä. *Suomalainen lakimiesyhdistys*, Helsinki 2018.
- Påle, Karin* (2003): Villkor för utlämning. Iustus Förlag, Uppsala 2003.
- Pöysti, Tuomas* (1997): Eurooppalainen rikosoikeus ja Euroopan unionin rikosoikeuden Corpus Juris -hanke. *Lakimies* 1/1997, s. 132–159.
- Raitio, Juha* (2013): Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. 3 uud. painos. Talentum, Liettua 2013.
- Raulus, Helena* (2010): Unionin kolmannen pilarin vaikutus etusijaperiaatteeseen, teoksessa Nuotio, Kimmo – Malkki, Leena (toim.), *Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa*. Forum Iuris, Helsinki 2010, s. 97–118.
- Reding, Viviane* (2010): Next steps for Justice, Fundamental Rights and Citizenship in the EU. SPEECH/10/108. (http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-108_en.htm, sivulla vierailtu 1.6.2019).
- Redress – Fidh* (2017): Extraterritorial Jurisdiction in The European Union – A Study of The Laws and Practice in the 27 Member States of The European Union (2010). (<https://redress.org/wp-content/uploads/2018/01/Dec-10-Extraterritorial-Jurisdiction.pdf>, sivulla vierailtu 1.6.2019).
- Rijken, Conny* (2010): Re-balancing security and justice: Protection of fundamental rights in police and judicial cooperation in criminal matters. 47 *Common Market Law Review* (2010), s. 1455–1492.
- Rosas, Allan* (2018): EU:s princip om ömsesidigt erkännande i gränsöverskridande straffprocess. Teoksessa *Det 41 Nordiska Juristmötet*. Helsingfors 2018, s. 515–528.
- Rosas, Allan – Armati, Lorna* (2018): *EU Constitutional Law – An Introduction*. Third Edition. Hart Publishing, Oxford 2018.
- Sahavirta, Ritva* (2010): The European Arrest Warrant - A Threat to Human Rights or an Efficient Tool in Combating Crime? *Association internationale de droit penal* 22/2010, s. 137–143.
- Salminen, Janne* (2006): Oikeustapauskommentti: Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 16.6.2005 (suuri jaosto) asiassa C-105/03, rikosasia vastaajana Maria Pupino – Myös EU-puitepäätös tuottaa tulkintavaikutuksen: rikosoikeudellisen yhteistyön ja poliisiyhteistyön alalla annetun puitepäätöksen vaikutukset ja niiden perusteet. *Lakimies* 2/2006, s. 286–299.
- Salminen, Janne* (2007): Euroopan unionin kolmannen pilarin alaisen yhteistyön instrumenttien asema, oikeusvaikutukset ja sovellettavuus jäsenvaltioiden oikeudessa. *Lakimies* 6/2007, s. 863–888.
- Sarmiento, Daniel* (2018): A comment on the CJEU's judgement in LM. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 2018 Vol. 25(4), s. 385–387.
- Satzger, Helmut* (2018): Mutual Recognition in Times of Crisis – Mutual Recognition in Crisis? An Analysis of the New Jurisprudence on the European Arrest Warrant. *European Criminal Law Review* Vol. 8 3/2018, s. 317–331.
- Schomburg, Wolfgang* (2012): Criminal matters: transnational ne bis in idem in Europe – conflict of jurisdictions – transfer of proceedings. *ERA Forum*, s. 311–324.

- Schünemann, Bernd* (2006): *A Programme for European Criminal Justice*. Carl Heymanns Verlag, Köln 2006.
- Sihto, Juha* (2003): Kansainvälinen rikosprosessioikeus, teoksessa Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Rautio, Jaakko – Sihto, Juha – Virolainen, Jyrki (toim.), *Prosessioikeus*. WSOY lakitieto, Helsinki 2003, s. 1165–1274.
- Sihto, Juha* (2003b): Den europeiska arrestingsordern. JFT 2003, s. 502–531.
- Sihto, Juha* (2006): Pyynnöistä määräykseen – Uusin eurooppalainen luovuttamis- ja oikeusapu-oikeus Suomen lainsäädännössä. Julkaisematon lisensiaatintutkimus 11/2006, Helsingin yliopisto.
- Sihto, Juha* (2007): Kansainvälinen rikosprosessioikeus, teoksessa Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Nylund, Anna – Rautio, Jaakko – Sihto, Juha – Virolainen, Jyrki (toim.), *Prosessioikeus*. WSOYpro, Helsinki 2007, s. 1335–1433.
- van Sliedregt, Elies* (2009): The Dual Criminality Requirement, teoksessa Keijzer, Nico – van Sliedregt, Elies (eds.), *The European Arrest Warrant in Practice*. T.M.C. Asser Press, The Hague 2009, s. 51–70.
- Smeulers, Alette* (2005): The position of the individual in international criminal cooperation, teoksessa Vervaele, John (ed.), *European Evidence Warrant – Transnational Judicial Inquiries in the EU*. Intersentia, Antwerpen – Oxford 2005, s. 79–102.
- Sotto Maior, Mariana* (2009): The Principle of proportionality: Alternative measures to the European Arrest Warrant, teoksessa Keijzer, Nico – van Sliedregt, Elies (eds.), *The European Arrest Warrant in Practice*. T.M.C. Asser Press, The Hague 2009, s. 213–228.
- Spaventa, Eleanor* (2007): Opening Pandora’s Box: Some Reflections on the Constitutional Effects of the Decision in Pupino. *European Constitutional Law Review*, 3 (2007), s. 5–24.
- Spencer, John R.* (2003): The European Arrest Warrant. (2003-4) 7 *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, s. 201–217.
- Strandbakken, Asbjørn* (2009): Extradition between Nordic countries, and the new Nordic Arrest Warrant, teoksessa Keijzer, Nico – van Sliedregt, Elies (eds.), *The European Arrest Warrant in Practice*. T.M.C. ASSER PRESS, The Hague 2009, s. 363–376.
- Suominen, Annika* (2008): Puitepäätöksen pätevydestä eurooppalaisessa rikosoikeudessa – kommentti asiasta C-303/05. *Defensor Legis* 1/2008, s. 151–168.
- Suominen, Annika* (2011): The principle of mutual recognition in cooperation in criminal matters – A study of the principle in four framework decisions and in the implementation legislation in the Nordic Member States. Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland 2011.
- Suominen, Annika* (2011b): Perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia Suomen kansainvälisessä yhteistyössä rikosasioissa. *Defensor Legis* 1/2011, s. 37–51.
- Suominen, Annika* (2018): The Sensitive Relationship Between the Different Means of Legal Integration: Mutual Recognition and Approximation, teoksessa Brière, Chloé – Weyembergh, Anne (eds.), *The Needed Balances in EU Criminal Law – Past, Present and Future*. Hart Publishing, Oxford, Oregon, Portland 2018, s. 165–184.
- Swart, Bert* (1992): Human Rights and the Abolition of Traditional Principles, teoksessa Eser, Albin – Lagodny, Otto (eds.), *Principles and Procedures for a New Transnational Criminal Law*. Freiburg im Breisgau 1992, s. 504–534.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti* (2005): Korkeimmasta oikeudesta – 2004:109. *Defensor Legis* 3/2005, s. 649–665.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti* (2013): Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Talentum, Helsinki 2013.

LÄHTEET

- Thunberg Schunke, Malin* (2013): *Whose Responsibility? A Study of Transnational Defence Rights and Mutual Recognition of Judicial Decisions within the EU*. Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland 2013.
- Toltila, Karri* (2015): Kansalliset tuomioistuimet ja EU-puitepäästösten tulkintavaikutus, teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi (toim.), *Kirjoituksia rikosoikeudesta*. Helsingin hovioikeuden julkaisuja, Helsinki 2015, s. 233–254.
- Toltila, Karri* (2016): Eurooppalainen pidätysmääräys ja rikoksentekijän syyttäminen muusta kuin luovuttamisen perusteena olleesta rikoksesta, teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi (toim.), *Kirjoituksia rikosprosessioikeudesta*. Helsingin hovioikeuden julkaisuja, Tampere 2016, s. 381–400.
- Toltila, Karri* (2017): Kaksoisrangaistavuuden vaatimus osana kansainvälistä rikosoikeusapua – Esimerkkinä rikoksentekijän luovuttaminen, teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi (toim.), *Kirjoituksia modernista rikosoikeudesta*. Helsingin hovioikeuden julkaisuja, Tampere 2017, s. 407–428.
- Torres Pérez, Aida* (2014): *Melloni* in Three Acts: From Dialogue to Monologue. *European Constitutional Law Review* 10 (2014), s. 308–331.
- Träskman, Per Ole* (1989): Should We Take the Condition of Double Criminality Seriously? Teoksessa Jareborg, Nils (ed.), *Double Criminality – Studies in International Criminal Law*. Iustus Förlag Juridiska Förening i Uppsala 1989, s. 135–155.
- Träskman, Per Ole* (1998): Rikoksentekijän luovuttaminen, teoksessa Mattila, Heikki E. S., *Encyclopedia Iuridica Fennica IV: Rikos- ja prosessioikeus*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja 27.
- Tupamäki, Matti* (1999): Valtion rikosoikeudellisen toimivallan ulottuvuus kansainvälisessä oikeudessa. Finnish Branch of International Law Association, Helsinki 1999.
- Vernimmen-Van Tiggelen, Gisèle – Surano, Laura* (2008): *An analysis of the future of mutual recognition in criminal matters in the European Union*. Institute for European Studies, Université Libre de Bruxelles ECLAN – European Criminal Law Academic Network, 2008.
- Vervaele, John* (2013): Ne Bis In Idem: Towards a Transnational Constitutional Principle in the EU? *Utrecht Law Review* Volume 9 Issue 4 2013, s. 211–229.
- Virolainen, Jyrki* (1998): *Rikosprosessioikeus: 1. Pandecta*, Rovaniemi 1998.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi* (2003): *Rikosprosessin perusteet: rikosprosessioikeus I*, Sanoma Pro, Jyväskylä 2003.
- Virolainen, Jyrki* (2012): *Prosessioikeuden oikeuslähteet, normit ja peruskäsitteet*, teoksessa Frände, Dan – Havansi, Erkki – Helenius, Dan – Koulou, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Virolainen, Jyrki (toim.), *Prosessioikeus*. Sanoma Pro Oy, Helsinki 2012, s. 85–118.
- Wendt, Frantz* (1981): *Cooperation in the Nordic countries: achievements and obstacles*. The Nordic Council, Stockholm 1981.
- Wersäll, Fredrik* (2006): *Straffrättsligt samarbete i ett gränslöst Norden*. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2006, s. 122–126.
- Weyembergh, Anne* (2013): *Transverse Report on Judicial Control in Cooperation in Criminal Matters: The Evolution from Traditional Judicial Cooperation to Mutual Recognition*, teoksessa Ligeti, Katalin (ed.), *Towards a Prosecutor for the European Union, Volume 1 – A Comparative Analysis*. Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon 2013, s. 945–985.
- Weyembergh, Anne* (2014): *European Added Value Assessment the EU Arrest Warrant – Critical Assessment of the Existing European Arrest Warrant Framework Decision*. European Union, Brussels 2014.

- Williams, Sharon A.* (1991): Nationality, Double Jeopardy, Prescription and the Death Sentence as Bases for Refusing Extradition. 62 *International Review of Penal Law* (1991), s. 259–280.
- van den Wyngaert, Christine* (1980): The Political Offence Exception to Extradition – The Delicate Problem of Balancing the Rights of The Individual and The International Public Order. Kluwer-Deventer, The Netherlands 1980.
- van den Wyngaert, Christine* (1989): Double Criminality as a Requirement to Jurisdiction, teoksesssa Jareborg, Nils (ed.), *Double Criminality – Studies in International Criminal Law*. Iustus Förlag Juridiska Förening I Uppsala 1989, s. 43–56.
- van den Wyngaert, Christine* (1990): Applying the European Convention on Human Rights to Extradition: Opening Pandora’s Box? *International and Comparative Law Quarterly*, Volume 39, 1990, s.757–779.
- van den Wyngaert, Christine* (1992): Rethinking the Law of International Criminal Cooperation: The Restrictive Function of International Human Rights Through Individual-Oriented, teoksesssa Eser, Albin – Lagodny, Otto (eds.), *Principles and Procedures for a New Transnational Criminal Law*. Freiburg im Breisgau 1992, s. 489–503.
- Xantihopoulou, Ermioni* (2018): Mutual Trust and Rights in EU Criminal and Asylum Law: Three Phases of Evolution and the Uncharted Territory Beyond Blind Trust. *Common Market Law Review* 55, 2018, s. 489–510.
- Zimmermann, F. – Glaser, S. – Motz, A.* (2011): Mutual Recognition and Its Implications for the Gathering of Evidence in Criminal Proceedings: A Critical Analysis of the Initiative for a European Investigation Order. *European Criminal Law Review* 1, 2011, s. 56–80.

Virallislähteet

Hallituksen esitykset

HE 94/1959 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.

HE 3/1970 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1996 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 245/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta tehdyn Amsterdamin sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

HE 187/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yksinkertaistetusta menettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisessa tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta.

HE 80/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 88/2003 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 102/2003 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 51/2007 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan Pohjoismaiden välisen sopimuksen (Pohjoismainen pidätysmääräys) hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 10/2011 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen sekä valvontatoimenpiteiden ja vaihtoehtoisten seuraamusten siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäätöksen kansallista täytäntöönpanoa ja soveltamista koskevaksi ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 231/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi.

HE 11/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 54 ja 58 §:n muuttamisesta.

HE 29/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Eduskunnan valiokuntien mietinnöt ja lausunnot

LaVM 4/1996 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

LaVM 9/1997 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 7/2003 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 88/2003 vp eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 28/2006 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 142/2006 vp eduskunnalle laeiksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta sekä sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

LaVM 8/2007 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 51/2007 vp eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan Pohjoismaiden välisen sopimuksen (Pohjoismainen pidätysmääräys) hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 10/2012 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 63/2012 vp eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen kansallista täytäntöönpanoa ja soveltamista koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVL 17/2008 vp. Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston kirjelmästä ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (eurooppalaisesta valvontamääräyksestä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisissä esitutkimamenettelyissä).

LaVL 9/2009 vp. Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selvityksestä oikeus- ja sisäasioiden monivuotisesta ohjelmasta Haagin ohjelman jälkeiselle ajalle (2009–).

PeVL 10/2000 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä 183/1999 rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi.

PeVL 42/2001 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston kirjelmästä (U 66/2001 vp.) ehdotukseksi neuvoston puitepäätökseksi (eurooppalainen pidätysmääräys).

PeVL 18/2003 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeusministeriö

OM 2003:4. Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpano. Oikeusministeriön ”lausuntoja ja selvityksiä” -julkaisusarjassa.

OM/Lavo 1/1991. Suomen rikosoikeuden soveltamisala. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1991.

Oikeusministeriön muistio lakivaliokunnalle 26.11.2003 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2003): vastine tutkija Juha Sihdon lakivaliokunnalle otsikkoasiassa tekemään 19.11.2003 päivätyyn muistioon.

Selvitys perustuslakiuudistuksen toimeenpanosta. Perustuslain seurantatyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2002:7.

LÄHTEET

Ulkoministeriö

Pohjoismainen yhteistyö uuteen vaiheeseen, ulkoasiainministeriö 4/1992.

Pohjoismaiden neuvosto

Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö – ohjelma ja periaatteet 2005. Pohjoismaiden neuvosto, 2005.

Muut

Frände, Dan: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 6.11.2003 (HE 88/2003 vp).
 Koskisen, Pekka: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 6.11.2003 (HE 88/2003 vp).
 Lahti, Raimo: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 6.11.2003 (HE 88/2003 vp).
 Lahti, Raimo: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 27.11.2008 (HE 95/2008 vp).
 Nuutila, Ari-Matti: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 6.11.2003 (HE 88/2003 vp).
 Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007.
 Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva Pohjoismaiden välinen sopimus (Pohjoismainen pidätysmääräys). Tehty Kööpenhaminassa 15 päivänä joulukuuta 2005.
 Sihto, Juha: Kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle 19.11.2003 (HE 88/2003 vp).
 Valtakunnansyyttäjänvirasto: Eurooppalainen pidätysmääräys, syyttäjän käsikirja (päivitetty 9.6.2015).
 Vuoden 1969 Kansainvälisen rikosoikeuskongressin päätöslauselma, RIDP 1970.

Euroopan neuvosto

EN 1957 -luovuttamissopimuksen ensimmäinen lisäpöytäkirja, Additional Protocol, 15.10.1975, CETS No. 086.
 EN 1957 -luovuttamissopimuksen toinen lisäpöytäkirja, Second Additional Protocol to the European Convention on Extradition, 17.3.1975, CETS No. 098.
 EN 1957 -luovuttamissopimuksen kolmas lisäpöytäkirja, Third Additional Protocol to the European Convention on Extradition, 10.11.2010, CETS No. 209.
 EN 1957 -luovuttamissopimuksen neljäs lisäpöytäkirja, Fourth Additional Protocol to the European Convention on Extradition, 20.9.2012, CETS No. 212.
 EN 1957 -luovuttamissopimuksen selittävä muistio, Explanatory Report to the European Convention on Extradition, Paris 13.XII.1957, CETS No. 24.
 Euroopan neuvoston suositus, Recommendation n. R (80) of the Committee of Ministers of the Council of Europe Concerning the Practical Application of the European Convention on Extradition, 27 June 1980.
 Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus, The European Convention on Extradition, Paris 13.12.1957, CETS No. 24., SopS 32/1971 (EN 1957 -luovuttamissopimus).
 Terrorismin vastustamista koskeva eurooppalainen yleissopimus, European Convention on the Suppression of Terrorism, 27.1.1977, CETS No. 090.
 Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS), 22.11.1984, SopS 63/1999.

Euroopan unionin virallisasiakirjat

- Amsterdamin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisöjen perustamis-sopimuksen ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta (Amsterdamin sopimus), 2.10.1997, EYVL C 340, 10.11.1997, s. 1, SopS 55/1999.
- Cardiffin Eurooppa-neuvosto – puheenjohtajan päätelmät – Cardiff, 15.–16. kesäkuuta 1998 (SN 150/1/98 REV 1).
- COM(2017) 835 final. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukainen pe-rusteltu ehdotus oikeusvaltioperiaatteen noudattamisesta Puolassa.
- Commission Staff Working Document – Annex to the Report from the Commission based on Ar-ticle 34 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (revised version), SEC (2006) 79.
- Commission Staff Working Document – Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant – Year 2014 {C(2017) 6389 final} {SWD(2017) 320 final}.
- Conclusions and Plan of Action of The Extraordinary European Council Meeting on 21 Septem-ber 2001.
- Council Document COPEN 106, 11371/5/07, 3.3.2008, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.
- Council Document COPEN 116, 10330/3/08, 20.1.2008, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.
- Council Document COPEN 87, 9734/2/09, 31.8.2009, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.
- Council Document COPEN 64, 7551/7/10, 24.11.2010, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.
- Council Document COPEN 83, 9120/1/11, 22.6.2011, Replies to questionnaire on quantitative information on the practical operation of the European arrest warrant.
- Council Report on Finland, Doc No 11787/2/07, 16 November 2007.
- Council Report on France, Doc. No 9972/2/07, 20 July 2007.
- Council Report on Italy, Doc. No 5832/2/09 REV 2, March 2009.
- Council Report on Poland, Doc No 14240/2/07, 7 February 2008.
- Council Report on Romania, Doc No 8267/2/09, 20 May 2009.
- Doc. no. 8569/05 3 May 2005, Political orientation debate on issues arising from the Commission’s report of 23 February 2005, based its evaluation of the European Arrest Warrant and the sur-render procedures between Member States and subsequent Member State responses.
- European Parliament Report on the Commission proposal for a Council Framework Decision on the European arrest warrant and the surrender procedures between the Member States (COM(2001) 522 – C5-0453/2001 – 2001/0215(CNS)), 14 November 2001.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännök-siin rikosoikeudellisissa menettelyissä. EUVL L 280, 26.10.2010, s. 1–7.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudel-lisissa menettelyissä. EUVL L 142, 1.6.2012, s. 1–10.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikos-oikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pi-tää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin. EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1–12.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/41/EU eurooppalaisesta tutkintamääräykses-tä. EUVL L 130, 1.5.2014, s. 1–36 sekä EUVL L 31, 7.2.2015, s. 33 (direktiivin oikaisu).

LÄHTEET

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/343/EU, annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016, eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä. EUVL L 65, 11.3.2016, s. 1–11.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/800/EU, annettu 11 päivänä toukokuuta 2016, rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä. EUVL L 132, 21.5.2016, s. 1–20.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/1919/EU, annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityille henkilöille. EUVL L 297, 4.11.2016, s. 1–8.
- Euroopan parlamentin päätöslauselma C4-0640/96 Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tehdystä yleissopimuksesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta.
- Euroopan parlamentin suositus neuvostolle eurooppalaista pidätysmääräystä koskevasta arvioinnista (2005/2175(INI)).
- Euroopan parlamentin päätöslauselma 27. helmikuuta 2014 suosituksista komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)).
- Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY (EUVL L 158, s. 77, ja oikaisut EUVL 2004, L 229, s. 35, EUVL 2005, L 197, s. 34, ja EUVL 2007, L 204, s. 28).
- Euroopan unionin neuvoston puitepätös 2009/299/YOS, 26.2.2009, puitepätösten 2002/584/YOS, 2005/214/YOS, 2006/783/YOS, 2008/909/YOS ja 2008/947/YOS muuttamisesta henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien parantamiseksi sekä vastavuoroinen tunnustamisen periaatteen soveltamisen edistämiseksi sellaisten päätösten osalta, jotka on tehty vastaajan ollessa poissa oikeudenkäynnistä, EUVL L 81/24, 27.3.2009.
- Eurooppa-neuvoston asiakirja 13425/01–2001/0215(CNS) of 31 October 2001.
- Eurooppa-neuvoston asiakirja 13425/01 COPEN 65 CATS 33, 31 October 2001.
- Eurooppa-neuvosto Tukholman ohjelma – Avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten EUVL C 115, 4.5.2010, s. 1–38.
- Eurooppalainen käsikirja eurooppalaisen pidätysmääräyksen antamisesta (neuvoston asiakirja 17195/1/10 REV 1).
- Follow up to the European Parliament resolution with recommendations to the Commission on the review of the European arrest warrant adopted by the Commission on 28 May 2014, received by the European Parliament on 24 July 2014.
- Kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunnan mietintö 28. tammikuuta suosituksesta komissiolle eurooppalaisen pidätysmääräyksen uudelleentarkastelusta (2013/2109(INL)). *KOM(2000) 495* (lopullinen). Rikosasioita koskevien lopullisten päätösten vastavuoroinen tunnustaminen.
- KOM(2001) 521* (lopullinen). Komission ehdotus puitepätökseksi terrorismin torjumisesta 19.9.2001.
- KOM(2001) 522* (lopullinen). Komission ehdotus puitepätökseksi eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 19.9.2001, EYVL C 332 E, 27.11.2001, s. 305.
- KOM(2004) 328* lopullinen.

- KOM(2005) 63* (lopullinen). Komission kertomus. Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13 päivänä kesäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 34 artiklaan perustuva, 23.2.2005, EYVL C 172, 12.7.2005.
- KOM(2005) 184* (lopullinen). Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille – Haagin ohjelma: kymmenen painopistettä seuraaviksi viideksi vuodeksi.
- KOM(2006) 8* (lopullinen). Komission kertomus. Eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13 päivänä kesäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 34 artiklaan perustuva (tarkistettu versio) [SEK(2006)79].
- KOM(2006) 468* lopullinen. Komission ehdotus. Neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta valvontamääräyksestä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisissä esitutkimamenettelyissä 29.8.2006.
- KOM(2007) 407* (lopullinen). Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13 päivänä kesäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen täytäntöönpanosta vuodesta 2005 lähtien [SEK(2007) 979].
- KOM(2011) 175* (lopullinen). Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13 päivänä kesäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen täytäntöönpanosta vuodesta 2007 lähtien [SEK(2011) 430 lopullinen].
- KOM(2011) 327* lopullinen. Keskinäisen luottamuksen lujittaminen Euroopan oikeudenkäyttöalueella – Vihreä kirja EU:n rikosoikeuden soveltamisesta vapaudenmenetykseen liittyvissä kysymyksissä.
- KOM(2014) 057* lopullinen, Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle sellaisten rikostuomioiden vastavuoroisesta tunnustamisesta, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsittävä toimenpide, valvontatoimenpide ja vaihtoehtoisia seuraamuksia taikka valvontatoimia vaihtoehtona tutkintavankeudelle, tehtyjen puitepäätösten 2008/909/YOS, 2008/947/YOS ja 2009/829/YOS täytäntöönpanosta jäsenvaltioissa.
- Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, 13.12.2007, EUVL, N:o C 306, 17.12.2007, s. 1–271.
- Neuvoston ja komission toimintasuunnitelma parhaista tavoista panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta, hyväksytty oikeus- ja sisäasiain neuvostossa 23.1.1999 (Wienin toimintasuunnitelma) EYVL C 19 23.1.1999, s. 1–15.
- Neuvoston puitepäätös 2002/584 YOS eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovutusmenettelyistä, EYVL L 190, 18.7.2002.
- Neuvoston puitepäätös 2005/212/YOS rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikosentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta, EUVL L 68, 15.3.2005.
- Neuvoston puitepäätös 2008/675/YOS Euroopan unionin jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden huomioon ottamisesta uudessa rikosprosessissa, EUVL L 220, 15.8.2008.
- Neuvoston puitepäätös 2009/829/YOS vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta valvontatoimia koskeviin päätöksiin Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tutkintavankeuden vaihtoehtona, EUVL L 294, 11.11.2009, s. 20–40.
- Neuvoston päätöslauselma etenemissuunnitelmasta epäiltyjen tai syytettyjen henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien vahvistamiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä, EUVL C 295, 4.12.2009, s. 1–3.
- Neuvoston säädös 95/C 316/01 annettu 26 päivänä heinäkuuta 1995, yleissopimuksen tekemisestä Euroopan poliisiviraston perustamisesta.
- Selittävä muistio, yleissopimus Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tahtuvasta luovuttamisesta, EYVL C 191, 23.6.1997, s. 13–26.

LÄHTEET

Tampereen Eurooppa-neuvosto – puheenjohtajan päätelmät 15. ja 16. lokakuuta 1999.
Tarkastusten lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus, 19.6.1990, EYVL L 239, 22.9.2000, s. 19, SopS 23/2001.
Toimenpideohjelma rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi, EYVL C 12, 15.1.2001, s. 16–17.
Unionin tuomioistuimen lausunto 2/13, 18.12.2013.
Yleissopimus Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta EU 1996 -luovuttamissopimus), 27.9.1996, EYVL C 313, 13.10.1996, s. 12.
Yleissopimus yksinkertaistetusta menettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisessa (EU 1995 -luovuttamissopimus), 10.3.1995, EYVL C 78, 30.3.1995, s. 2.

Ruotsi

SOU 1947:16, Konvention mellan Sverige, Danmark och Norge om erkännande och verkställighet av domar i brotmål m.m.

Norja

Innstilling fra Straffelovrådet om Utlevering for straffbare handlinger til Danmark, Finnland, Island og Sverige, Avgitt den 29. Mai 1958.

Oikeustapaushakemisto

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

De Wilde, Ooms ja Versyp v. Belgia (18.6.1971)
Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta (7.7.1989)
Kokkinakis v. Kreikka (25.5.1993)
Quinn v. Ranska (22.3.1995)
S.W. v. Yhdistynyt kuningaskunta (22.11.1995)
Einhorn v. Ranska (16.10.2001)
Mamatlukov ja Askarov v. Turkki (4.2.2005)
Bosphorus Hava Yollari Turizim v. Irlanti (30.6.2005)
Bogdanovski v. Italia (14.12.2006)
Monedero Angora v. Espanja (7.10.2008)
Kaboulov v. Ukraina (19.11.2009)
Stapleton v. Irlanti (4.5.2010)
Ahoruegeze v. Ruotsi (27.10.2011)
M.S.S. v. Belgia ja Kreikka (21.1.2011)
King v. Yhdistynyt kuningaskunta Harkins ja Edwards v. Yhdistynyt kuningaskunta (17.1.2012)
Othman v. Yhdistynyt kuningaskunta (9.5.2012)
Bakoyev v. Venäjä (5.2.2013)
Al Nashiri v. Puola (24.7.2014)
Avotins v. Latvia (23.5.2016)

Euroopan ihmisoikeuskomitea

X v. Alankomaat, päätös 6.7.1976.

Euroopan unionin tuomioistuin

Asia C-26/62, *Van Gend en Loos*, Kok. 1963, s. 161, ECLI:EU:C:1963:1.
Asia C-6/64, *Costa v. ENEL*, Kok. 1964, s. 1141, ECLI:EU:C:1964:66.
Asia C-29/69, *Stauder*, Kok. 1969, s. 419, ECLI:EU:C:1969:57.
Asia C-11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*, Kok. 1970, s. 1125, ECLI:EU:C:1970:114.
Asia C-106/77, *Simmenthal*, Kok. 1978, s. 629, ECLI:EU:C:1978:49.
Asia C-120/78 *Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, Kok. 1979, s. 649, ECLI:EU:C:1979:42.
Asia C-148/78, *Ratti*, Kok. 1979, s. 1629, ECLI:EU:C:1979:110.
Asia C-14/83, *Von Colson*, Kok. 1984, s. 1891, ECLI:EU:C:1984:153.
Asia C-152/84, *Marshall*, Kok. 1986, s. 723, ECLI:EU:C:1986:84.
Asia C-80/86, *Kolpinghuis Nijmegen*, Kok. 1987, s. 3969, ECLI:EU:C:1987:431.
Asia C-106/89, *Marleasing*, Kok. 1990, s. I-4135, ECLI:EU:C:1990:395.
Asia C-91/92, *Faccini Dori*, Kok. 1994, s. I-3325, ECLI:EU:C:1994:29.

OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO

- Asia C-85/96, *Martínez Sala*, Kok. 1998, s. I-2691, ECLI:EU:C:1998:217.
- Asia C-258/98 *Giovanni Garra ym.*, Kok. 2000, s. I-4217, ECLI:EU:C:2000:301.
- Yhdistetyt asiat C-187/01 ja C-385/01 *Gözütok ja Brügghe*. Kok. 2003, s. I-1345, ECLI:EU:C:2003:87.
- Asia C-60/02, *Rikosoikeudenkäynti X:ää vastaan*, Kok. 2004, s. I-651, ECLI:EU:C:2004:712.
- Yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, *Berlusconi ym.*, Kok. 2005, s. I-3563, ECLI:EU:C:2005:270.
- Asia C-105/03, *Pupino*, Kok. 2005, s. I-5285, ECLI:EU:C:2004:712.
- Asia C-436/04, *van Esbroeck*, Kok. 2006, s. I-2333, ECLI:EU:C:2006:165.
- Asia C-467/04, *Gasparini*, Kok. 2006, s. I-9199, ECLI:EU:C:2006:610.
- Asia C-150/05, *van Straaten*, Kok. 2006, s. I-9327, ECLI:EU:C:2006:614.
- Asia C-288/05, *Kretzinger*, Kok. 2007, s. I-6441, ECLI:EU:C:2007:441.
- Asia C-303/05, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad*, Kok. 2007, s. I-3633, ECLI:EU:C:2007:261.
- Yhdistetyt asiat C-402/05 ja C-415/05 P, *Kadi ja Al-Barakaat v. neuvosto*, Kok. 2008, s. I-06351, ECLI:EU:C:2008:461.
- Asia C-491/07, *Turanský*, Kok. 2008, s. I-11039, ECLI:EU:C:2008:768.
- Asia C-66/08, *Kozłowski*, Kok. 2008, s. I-6041, ECLI:EU:C:2008:437.
- Asia C-388/08 PPU, *Leymann ja Pustovarov*, Kok. 2008, s. I-8993, ECLI:EU:C:2008:669.
- Asia C-261/09 *Mantello*, Kok. 2010 s. I-11477, ECLI:EU:C:2010:683.
- Asia C-42/11, *Lopes Da Silva Jorge*, tuomio 5.9.2012, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2012:517.
- Asia C-396/11, *Radu*, tuomio 29.1.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2013:39.
- Asia C-399/11, *Melloni*, tuomio 26.2.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2013:107.
- Yhdistetyt asiat C-411/10 ja C-493/10, *N.S. ym.*, Kok. 2011 s. I-13905, ECLI:EU:C:2011:865.
- Asia C-192/12 PPU, *West*, tuomio 28.6.2012, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2012:404.
- Asia C-398/12, *M.*, tuomio 5.6.2014, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2014:1057.
- Asia C-168/13, *Jeremy F.*, tuomio 30.5.2013, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2013:358.
- Asia C-105/14, *Taricco*, tuomio 8.9.2015, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2015:555.
- Asia C-129/14 PPU, *Spasic*, tuomio 27.5.2014, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2014:586.
- Asia C-486/14, *Kossowski*, tuomio 29.6.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:483.
- Asia C-182/15, *Petruhhin*, tuomio 6.9.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:630.
- Asia C-237/15 PPU, *Lanigan*, tuomio 16.7.2015, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2015:474.
- Asia C-241/15, *Bob-Dogi*, tuomio 1.6.2016 julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:385.
- Asia C-289/15, *Grundza*, tuomio 11.1.2017, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2017:4.
- Yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, tuomio 5.4.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:198.

- Asia C-108/16 PPU, *Dworzecki*, tuomio 24.5.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:346.
- Asia C-191/16, *Pisciotti* tuomio 10.4.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2018:222.
- Asia C-294/16, *JZ*, tuomio 28.7.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:610.
- Asia C-452/16 PPU, *Poltorak*, tuomio 10.11.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:858.
- Asia C-453/16 PPU, *Özçelik*, tuomio 10.11.2016, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:860.
- Asia C-477/16 PPU, *Kovalkovas*, tuomio 10.11.2016 julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2016:861.
- Asia C-578/16 PPU, *CK*, tuomio 16.2.2017, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2017:127.
- Asia C-247/17, *Raugevicius*, tuomio 13.11.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2018:898.
- Asia C-128/18, *Dorobantu*, tuomio 15.10.2019, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2019:857.
- Asia C-216/18 PPU, *LM*, tuomio 25.7.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2018:586.
- Asia C-220/18 PPU, *ML*, tuomio 25.7.2018, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2018:589.
- Yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI*, tuomio 27.5.2019, julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, ECLI:EU:C:2019:456.

Julkisasiamiesten ratkaisuehdotukset

- Julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-123/08, *Wolzenburg*.
- Julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-261/09 *Mantello*.
- Julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-399/11, *Melloni*,
- Julkisasiamies Eleanor Sharpstonin ratkaisuehdotus asiassa C-396/11, *Radu*.
- Julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-182/15, *Petruhhin*.
- Julkisasiamies Yves Bot'n ratkaisuehdotus asiassa C-241/15, *Bob-Dogi*.
- Julkisasiamies Evgent Tanchevin ratkaisuehdotus asiassa C-216/18 PPU, *LM*.

Korkein oikeus

- KKO 1999:129
- KKO 2004:109
- KKO 2005:139
- KKO 2007:1
- KKO 2008:118
- KKO 2010:59
- KKO 2012:67
- KKO 2017:11
- KKO 2017:30
- KKO 2019:12

OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO

KKO 2019:26

R2014/283, ratkaisu 5.5.2014 (julkaisematon)

Helsingin hovioikeus

R 07/1125, päätös 21.6.2006

R 14/147, päätös 20.3.2014

Ruotsin korkein oikeus

NJA 2007 s. 168 (HD Ö 430-07)

Puolan perustuslakituomioistuin

Trybunal Konstytucyjny (Polish Constitutional Court), ruling 27 April 2005 (P 1/05)

Saksan perustuslakituomioistuin

German Federal Constitutional Court, judgement of 18 July 2005 (2 BvR 2236704)

Tšekin perustuslakituomioistuin

Czech Constitutional Court (*Ústavní Soud*) ruling 3 May 2006 (Pl. *ÚS 66/04*)

Lyhenteet

art.	artikla
EAW	European Arrest Warrant, eurooppalainen pidätysmääräys
EIO	European Investigation Order, eurooppalainen tutkintamääräys
EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18–19/1990 ja SopS 86/1998); Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EN	Euroopan neuvosto
EU	Euroopan unioni
EULuovL	Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003), EU-luovuttamislaki
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin, EU-tuomioistuin
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
EY	Euroopan yhteisö
EYVL	Euroopan yhteisöjen virallinen lehti
HD	högsta domstolen (Ruotsi)
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
KP-sopimus	Kansalaisyhteisö- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/1976)
Kok.	Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeustapauskokoelma
LaVL	lakivaliokunnan lausunto
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OM	oikeusministeriö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
PmLuovL	laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä (kumottu) (270/1960), pohjoismaainen luovuttamislaki
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
vp	valtiopäiväasiakirjat
YILuovL	laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta (456/1970), yleinen luovuttamislaki
YOS	yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa

Asiahakemisto

III pilari

Maastrichtin sopimus 49
oikeus- ja sisäasiat 102

A

Aineellinen rikoslainsäädäntö
 lähentäminen 99, 118
 yhdenmukaistaminen 38, 120
Aksessorinen luovuttaminen 14
Alueperiaate
 kaksoisrangaistavuus 126, 128
 kieltäytymisperuste 16, 21, 125–128
 syyteoikeus 126–127
Amsterdamin sopimus 27, 49, 101
Armahtaminen 24, 100
Asianomistaja 16, 112, 128, 136, 140,
 144–145, 147
Aut dedere aut judicare 21, 152, 259–260, 262

C

Common law 152, 173
Contra legem 54, 58

D

Direktiivi
 tulkintavaikutus 50–51
 välitön vaikutus 57
Do ut des -periaate ks. Vastavuoroisuus
Dublin-järjestelmä 226

E

EAW ks. eurooppalainen pidätysmääräys
Eduskunta
 lakivaliokunta 65, 92–93, 113
 perustuslakivaliokunta 94–96, 126,
 246–247, 252
Ekstraterritoriaalisuus
 kansalaisuus 151
 kieltäytymisperuste 21–22, 129
 positiivinen toimivaltakonflikti 75
EN 1957 -luovuttamissopimus
 lisäpöytäkirjat 24–25

EN 1977 -terrorismissopimus 28–29
Epäinhimillinen ja halventava kohtelu/
 rangaistus 3, 17, 78, 193, 195–196, 201,
 215–218, 226–227, 247, 253–254,
 261–262, 267
Erityissääntö
 aineellinen laajuus 138, 150
 merkitys 130–131
 muu rikos 138
 syytesidonnaisuus 139–141, 150
 syytteen tarkistaminen 141
 syytteen tutkiminen 148–149
 tuomion oikeusvoimavaikutus 141, 150
Esitutkinta 87, 182, 185, 244
Etusijaperiaate
 perusoikeudet 208–210, 249, 268
 suhde tulkintavaikutukseen 57–58
 suhde välittömään oikeusvaikutukseen 58
EU 1995 -luovuttamissopimus 19, 27–28, 30,
 32, 34
EU 1996 -luovuttamissopimus 27–32, 34,
 154, 214
EU-oikeuden etusija 58, 243, 248–249
Euroopan ihmisoikeussopimus 193–199
Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 195
Euroopan parlamentti 3, 47, 73, 84, 101, 203,
Eurooppalainen pidätysmääräys
 kansalaisten vapaa liikkuvuus 159, 258,
 263
 kansalaisuus 154–156, 158–167, 173–174
 keskinäinen luottamus 63, 68–73, 93,
 200–201, 217, 221, 225–226, 267–268
 kieltäytymisperusteet 103–107
 laillisuusperiaate 119–124
 muutoksenhaku 210–211
 oikeudellinen päätös 6, 63, 66, 236, 238,
 243
 oikeusviranomainen 238–239, 241, 243
 oleskelu 156–159, 165
 perus- ja ihmisoikeudet 36, 201–256, 268
 perustuslaki 59–60, 89, 94–97, 207,
 209–210, 214, 220, 248–251, 262, 269

ASIAHAKEMISTO

rikoslista 116–117
 suhteellisuusperiaate 77–87, 231–232
 säilöönnotto 83, 212, 231–232, 242
 tausta 99–103
 vakinainen asuminen 156–157, 165
 vastavuoroinen tunnustaminen 2, 6, 33,
 63, 66, 70–71, 74, 162, 200, 225,
 265–266
 Eurooppalainen tutkintamääräys (EIO)
 perus- ja ihmisoikeudet 77, 203–204, 252
 vaihtoehtona eurooppalaiselle pidätysmää-
 räykselle 87
 Eurooppalainen valvontamääräys 86
 Eurooppalaisen rikosprosessioikeuden
 manifesti 76
 Europol-yleissopimus 100
 Eutanasia 100, 127
 EU-tuomioistuin
 III piliari 51–52, 58
 ennakoratkaisupyyntö 60
 lausunto 2/13 69, 200–201, 225–226

F

Fair trial ks. Oikeudenmukainen oikeuden-
 käynti

H

Haagin ohjelma 64
 Haaste 105–106, 233–234, 243–244
 Humanitäarisuus 13, 247, 253

J

Järjestäytynyt rikollisuus 185, 189

K

Kaksoisrangaistavuus
in abstracto 112–113, 115
in concreto 112–113
 kieltäytymisperuste 14, 20, 28, 44, 114
 laillisuusperiaate 108–111, 120–123
 merkitys 107–108
 Kansalaisuus
 aktiivinen persoonallisuusperiaate 152,
 173–174
 ekstraterritoriaalisuus 151
 jäsenvaltion kansalaisuus 102, 105,
 155–156, 160–161, 163, 257–259, 269
 kieltäytymisperuste 150–155
 passiivinen persoonallisuusperiaate 173

syrijintäkielto 160, 167
 unionin kansalaisuus 101, 155, 159–161,
 258–259, 263–264

Kansallinen pidätysmääräys 236–237

Keskinäinen luottamus

määritelmä 63
 perus- ja ihmisoikeudet 68–71, 93,
 200–201, 203, 215, 225–227, 267–268
 vastavuoroinen tunnustaminen 63, 68–70,
 266

vähimmäissääntöjen merkitys 71–72, 203

Komissio

kirjallinen kertomus 60
 rikkomiskanne 60

Korkein oikeus

lausunnon antaminen 17
 valituslupa 33

Kuolemanrangaistus 201, 246, 250, 261

Käräjäoikeus 32

Käsikirja

eurooppalaisen pidätysmääräyksen
 antamisesta laadittu 83

valtakunnansyyttäjänviraston laatima 85

Käsittelyaika 30

L

Laillisuusperiaate

analogiakielto 53, 109
 epätäsmällisyyskielto 109
 EU:n perusoikeuskirja 108
 EU-tuomioistuin 119–121
 kaksoisrangaistavuus 109–111, 267
 listarikokset 121–122
 tulkintavaikutus 52–56
 vastavuoroinen tunnustaminen 120–121

Lainvoima 33, 35, 68, 87, 102, 168, 175–176,
 179, 182–186, 188–191, 239, 255

Lievemman lain periaate 53

Lis pendens 175, 180

Lissabonin sopimus 49–50, 60–61, 65, 102,
 199, 252

Listarikos 34, 100, 103–104, 115–116,
 118–119, 121–122, 128, 145, 149,
 170–172, 187, 214

Lojaliteettiperiaate 50–52, 160

Luovuttamisen laajentaminen
 menettely 136–138
 merkitys 135

Luovutuspyyntö 33, 261

N

Ne bis in idem -kielto

määritelmä 175

EU:n perusoikeuskirja 177–178

Euroopan ihmisoikeussopimus 175–176
eurooppalainen pidätysmääräys 180–181,
184

kieltäytymisperuste 17, 22, 24, 35, 180,
186–190

oikeusvoima 175, 184

Schengenin yleissopimus 176–177

vangitsemismääräys 190–191

O

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti

haaste 233–235

kieltäytymisperuste 196, 198, 219–225,
227–229, 268

poissaolotuomio 208–209

tuomioistuinten riippumattomuus 220,
223, 225, 227–229

Oikeusapupyyntö 30, 66, 108, 111, 266

Oikeusministeriö 17–18, 26, 32, 91, 239, 243

Oikeusvaltio 2, 31, 47, 63, 68, 108, 200,
220–221, 224, 238, 267

Ordre public 77, 111, 124

P

Perhe 84, 163, 165–166

Perus- ja ihmisoikeudet

EU-luovuttamislaki 36, 93, 96–97,
245–256

eurooppalainen pidätysmääräys 36,
201–203

keskinäinen luottamus 68–69, 200–201,
215, 267

kieltäytymisperuste 195–199, 204, 225,
267

rikoksentekijän luovuttaminen 193–199

vastavuoroinen tunnustaminen 63, 68, 215

Perusoikeuskirja (EU:n)

keskinäinen luottamus 201, 203, 209
luovuttaminen kolmansiin valtioihin
261–262

pidätysmääräyksen täytäntöönpano

215–231

suhde Euroopan ihmisoikeussopimukseen
205

suhde jäsenvaltioiden kansallisiin perus-
tuslakeihin 205, 210

suojan taso 204–215, 216, 219

systemiset puutteet 226–227

Pohjoismainen lakimieskokous 37

Pohjoismainen ministerineuvosto 37

Pohjoismainen Neuvosto 37

yhteispohjoismaalaiset luovuttamislait 38,
40, 42–43

Pohjoismainen pidätysmääräys

keskinäinen luottamus 46

kieltäytymisperusteet 44

vastavuoroinen tunnustaminen 43, 46

Pohjoismainen yhteistyö

Helsingin sopimus 37–38

keskinäinen luottamus 40

Poissaolotuomio 24, 106, 194, 207–211, 214,
233

Poliittiset rikokset 15, 130, 134

Puolustus 24, 82, 131, 140, 194, 207–209,
215, 233–235, 244

R

Reaaliperiaate 151–152

Reciprocity ks. vastavuoroisuus

Rikoshyöty 55–56

Rikosoikeudellinen toimivalta 129, 151, 153,
259

Rule of non-inquiry 194

Rule of speciality ks. erityissääntö

S

Sakkorangaistus 24, 41, 114, 133

Salahanke 28

Schengenin yleissopimus 27, 180

Sijaislainkäyttö 152

Sisämarkkinat

perusoikeudet 74–75

vastavuoroinen tunnustaminen 73–74

Sotilasrikos 15–16, 36

Suhteellisuusperiaate

merkitys EU:ssa 78–80

merkitys rikosoikeudessa 77

merkitys rikosprosessioikeudessa 78

pidätysmääräyksen soveltamisessa 80–81,
84–85, 231–232

Suvereenisuus 23, 31, 66

Syyte

syytepakkoperiaate 81, 237

ASIAHAKEMISTO

- tutkimatta jättäminen 148–149
- Syyttäjä
 - tehtävät 33, 85, 244–245, 255
 - toimivalta 33, 242
- Säilöönotto
 - säilöönottoajan vähentäminen 231–233
- T**
- Taannehtivuuskielto 52–53, 55
- Tampereen päätelmät 1, 64, 99–100
- Tehokkuus 3, 23, 51, 196, 200, 206, 209–214, 218, 227, 229–230, 243, 261, 268
- Terrorismi 28–29, 99–100, 116–117, 121, 125, 217
- Tilapäinen tuomioistuin 19
- Tukholman ohjelma 64–65, 71
- Tulkintavaikutus
 - direktiivi 50
 - laillisuusperiaate 53–54
 - puitepäätös 54, 56 58, 59
 - rajat 52–55
- Tuomittujen siirtäminen
 - kaksoisrangaistavuus 169–172
 - puitepäätös 167–169
 - rangaistuksen täytäntöönpano 172–173
- Tutkintavankeus 5, 81, 83, 86–87, 231
- U**
- Universaaliperiaate 129
- V**
- Vangitsemismääräys
 - eurooppalaisen pidätysmääräyksen antaminen 236–237, 245
 - luovuttamisen laajentaminen 136–137
- Vanhentuminen
 - rikoksen / syyteoikeuden vanhentuminen 17, 21–23, 25, 27, 44, 53, 69, 104, 112, 115, 127, 174, 182
- Vankeusrangaistus 14, 29, 85, 133, 136–137, 158, 179–180, 207, 231, 234, 255, 263

- Vankilaolosuhteet 215–219, 225, 227, 253, 262, 267
- Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue 1, 49, 65, 69, 74, 76, 101, 197, 200, 221, 252, 265, 267
- Vastavuoroinen tunnustaminen
 - keskinäinen luottamus 63, 68–70, 266
 - kieltäytymisperuste 69, 70, 106–107
 - Lissabonin sopimus 65
 - merkitys EU-luovuttamislaisissa 89–94
 - merkitys EU:ssa 63–65
 - merkitys pohjoismaisessa yhteistyössä 42–43, 46–47
 - määritelmiä 63
 - perus- ja ihmisoikeudet 68–69
 - tausta 64
- Vastavuoroisuus
 - merkitys kansainvälisissä luovuttamissopimuksissa 66
 - merkitys pohjoismaisessa yhteistyössä 40
- Verorikos 27, 130, 134
- Välillinen vaikutus ks. Tulkintavaikutus
- Välitön oikeusvaikutus
 - direktiivi 50, 57
 - puitepäätös 50, 57, 58

Y

- Yhteiskuntaan sopeutuminen 155–156, 162–163

YK

- kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus 193
- kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus 193
- pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 193

Teos käsittelee eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuvaa rikoksenteikijän luovuttamista. Tutkimuksessa selvitetään, missä tilanteissa ja millä edellytyksillä rikoksenteikijä voidaan luovuttaa toisesta EU:n jäsenvaltiosta Suomeen ja vastavasti Suomesta toiseen EU:n jäsenvaltioon. Tutkimuksen keskiössä on Euroopan unionin neuvoston vuoden 2002 kesäkuussa antama puitepäättös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (neuvoston puitepäättös 2002/584/YOS, EAW-puitepäättös).

Jäsenvaltioiden rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakivenä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomisessa on vastavuoroisen tunnustamisen periaate. Periaatteen ensimmäisenä konkreettisenä sovelluksena EAW-puitepäättöksen keskeisenä tavoitteena on tehostaa ja yksinkertaistaa jäsenvaltioiden välistä rikoksenteikijöiden luovuttamista koskevaa menettelyä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen lähtökohtana on, että tietyssä jäsenvaltiossa tämän valtion sääntöjen mukaisesti annettu ja niiden valossa laillinen oikeudellinen päätös on hyväksyttävä ja pantava täytäntöön sellaisenaan toisessa jäsenvaltiossa.

Tutkimuksessa pohditaan, mitä eri luovuttamisoikeuteen sisältyvillä edellytyksillä ja ehdoilla tarkoitetaan ja mitä seurauksia niiden osittaisesta luopumisesta eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä on etenkin yksilön oikeussuojan ja tehokkaan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön kannalta. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, miten perus- ja ihmisoikeuksien suoja on toteutettu pidätysmääräyksen soveltamisalalla ja missä määrin perus- ja ihmisoikeudet voivat muodostaa kieläytymisperusteen rikoksenteikijän luovuttamiselle.

Tutkimus on ensimmäinen Suomessa laadittu kokonaisvaltainen rikoksenteikijän luovuttamista koskeva esitys. Teos tarjoaa hyödyllistä tietoa tuomareille, syyttäjille, asianajajille ja muille käytännön työtä tekeville juristeille.

